

Marjan Olfers en Anton van Wijk

VLAMMENDE AMBITIE

Een onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland

verinorm

Vlammende ambitie

Een onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland

Marjan Olfers

Anton van Wijk

Colofon

In opdracht van

Kenniscentrum Sport & Bewegen

Gefinancierd door

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Met medewerking van

Sam Berger, Kyra van der Boor, Jan Breed, Michiel Burgers, Charlotte Harinck, Isa van der Have, Luc Huiskamp, Jill Holterman, Inge Pronk, Lara Prtenjaca, Froukje Smits, Isa Reesink, Mara Rijnierse en Myrna van Wijk

Tekstredactie

Helga van Ree

Omslag

Dominique Gimberg

Opmaak binnenwerk

Persoonlijk Proefschrift, Utrecht

ISBN: 9789083166087

© 2025 Verinorm

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the author

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
Afkortingen- en begrippenlijst	8
Onderzoek Nederlandse topsportcultuur in een notendop	10
DEEL I INTRODUCTIE: INLEIDING & LITERATUUR	25
1. Inleiding	27
1.1 Onderzoeksvragen	29
1.2 Leeswijzer	30
2. Het fenomeen (top)sport en het sportlandschap	33
2.1 Sportspecifieke kenmerken	33
2.2 Maatschappelijke acceptatie en waarde van topsport	34
2.3 Oorspronkelijke sportorganisatiestructuur	35
2.4 Commercialisering van de sport en andere organisatievormen	43
2.5 Publieke organisaties	44
2.6 Borging van het welzijn van topsporter	45
2.7 De topsporter en de cirkels van invloed	47
2.8 Resumé	53
3. Topsport in de literatuur	57
3.1 Topsportcultuur binnen de bestaande wetenschappelijke literatuur	57
3.2 De gevolgen van topsportcultuur op de topsporter (uitkomstmaten)	60
DEEL II OPZET: METHODE & REFLECTIE OP HET ONDERZOEK	73
4. Opzet en uitvoering van het onderzoek	75
4.1 Methodologisch raamwerk	75
4.2 Deskresearch	78
4.3 Vragenlijstonderzoek	78
4.4 Semigestructureerde interviews	86
4.5 Observaties	88
4.6 Onderzoeksproces	88
4.7 Respons	91
4.8 Reflectie op het onderzoek	93
DEEL III RESULTATEN: KWANTITATIEF EN KWALITATIEF	97
5. Topsport(cultuur) in cijfers	99
5.1 Achtergrond van de groep topsporters	99
5.2 Verdeling van de afhankelijke variabelen	104
5.3 Sportoverkoepelende kenmerken	109
5.4 Sporten onderling vergeleken	113
5.5 Gebruikte variabelen in de regressieanalyses	115
5.6 Onderlinge correlaties	117
5.7 Regressieanalyses	119

5.8 Grensoverschrijdend gedrag	124
5.9 Coaches	133
5.10 Resumé	148
6. Verhalen over topsport(cultuur)	153
6.1 Wat houdt de topsportcultuur in?	153
6.2 Financiën	168
6.3 Prestaties	174
6.4 Welzijn	187
6.5 Veiligheid	208
6.6. Aanbevelingen van respondenten	235
6.7 Resumé	236
7. Ervaringen van oud-topsporters	241
7.1 Werving	241
7.2 Algemene gegevens	242
7.3 Sport gerelateerde kenmerken	242
7.4 Ervaringen in de topsport	244
7.5 Waardering van de topsportcarrière	254
7.6 Leven na de topsportcarrière	256
7.7 Overeenkomsten en verschillen tussen sporten	262
7.8 Reflectie	263
7.9 Resumé	263
DEEL IV DEELONDERZOEKEN: NOC*NSF & TEAMNL-CENTRA, BELEID & MEDIA	267
8. NOC*NSF	269
8.1 Inleiding	269
8.2 Opzet van het onderzoek	270
8.3 Resultaten	273
8.4 Het perspectief van de bonden	305
8.5 Resumé	315
9. Beleid, media en topsport	321
9.1 Methode	321
9.2 Topsport en de Raad van Europa	322
9.3 Topsport en de Europese Unie	323
9.4 Topsport in Nederland	327
9.5 Topsport en de provincie	335
9.6 Topsport en de gemeenten	336
9.7 Beleid NOC*NSF	338
9.8 Sportbonden	339
9.9 De rol van de media	342
9.10 De inzet van topsporters als vliegwiel voor beleidswijzigingen	356
9.11 Resumé	356

10. Synthese van de bevindingen	361
10.1 Methoden van onderzoek	363
10.2 Beantwoording onderzoeksvragen en kernconclusies	364
Literatuurlijst	406
Bijlage 1: aanvullende informatie methoden	423
Bijlage 2: gebruikte vragenlijsten uit eerder onderzoek	425
Bijlage 3: Topiclijst semigestructureerde interviews	429
Bijlage 4: Codeboom voor kwalitatieve analyses	433
Bijlage 5: Tabellen	444
Bijlage 6: Methodiek Mediahoofdstuk	460

Voorwoord

Met deze rapportage ronden we een grootschalig onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland af, mogelijk wel het grootste ter wereld, in opdracht van het Kenniscentrum Sport & Bewegen (KCSB), gefinancierd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De directe aanleiding voor dit onderzoek is het onderzoek geweest naar de misstanden in de gymnsport, uitgevoerd door Verinorm (*Ongelijke Leggers: Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*, Olfers & Van Wijk, 2021), maar ook andere onderzoeken, die voornamelijk gingen over grensoverschrijdend gedrag in de sport, hebben de discussie op gang gebracht of het telkens opnieuw onderzoek doen naar misstanden in de (top)sport uiteindelijk structurele verbeteringen zou opleveren, naast het gegeven dat het leed dan al is geschied. De gesprekken met het ministerie van VWS en KCSB hebben geleid tot een kanteling: 'als we (de sport, de overheid) weten hoe de topsportcultuur in elkaar zit en welke factoren daarop van invloed zijn, kunnen we mogelijk aan de voorkant komen om de cultuur te verbeteren en leed voorkomen'. Met andere woorden, het onderzoek zou veeleer 'knoppen' moeten vinden waaraan gedraaid kan worden, in plaats van het telkens bevestigd krijgen dat er in sport A of B grensoverschrijdend gedrag heeft plaatsgevonden. Het veranderde perspectief paste ook in het kritischer aankijken tegen de zogeheten top-tienambitie, waarbij prestaties allesbepalend zijn en waarop de topsport ook wordt 'afgerekend'. Juist de onderzoeken naar misstanden lieten zien dat de topsporter achter de prestaties vaak van ondergeschikt belang was, sterker nog: ten koste van de topsporter moesten prestaties worden gehaald. De retorische vraag of welzijn en veiligheid van de topsporter net zo belangrijk zijn als de behaalde prestaties, heeft een vertaling gevonden in de opzet van dit onderzoek, waar we nadrukkelijk naar prestaties en welzijn en sociale veiligheid kijken.

In de ruim drie jaar waarin het onderzoek plaatsvond, zijn veel personen betrokken geweest. In de eerste plaats gaat het om de onderzoeksmedewerkers die de vragenlijsten hebben afgenomen, interviews hebben gedaan en naar trainingen en wedstrijden zijn gegaan, onder meer voor observaties. Dat zijn er in de loop van de tijd veel geweest. Hun inspanningen (ja, soms ook in de weekenden) hebben geleid tot een mooi resultaat: ruim 1250 topsporters hebben de (lange) vragenlijst helemaal ingevuld, ruim tweehonderd coaches hebben dat ook gedaan en er zijn 470 interviews afgenomen. We zijn trots op deze medewerkers, want gemakkelijk was het niet altijd. We zijn ook alle respondenten erkentelijk voor hun tijd en moeite om een bijdrage aan het onderzoek te leveren, en natuurlijk de sportbonden die het avontuur van een groot onderzoek – met onzekere uitkomsten – met ons zijn aangegaan.

Met de procesbegeleiders van het KCSB hebben we tijdens het avontuur van begin tot einde samen opgelopen en hebben daarbij soms lastige kwesties getackeld. Cees Vervoorn, Talje Dijkhuis en Renske Bruinsma zijn van onschatbare waarde geweest in het hele traject.

Uiteraard zijn ook de sportbonden betrokken geweest in de vorm van een klankbordgroep. De deelnemende sportbonden, meestal vertegenwoordigd door de technisch directeur, zijn

gedurende het onderzoek periodiek bij elkaar gekomen om de stand van het onderzoek met ons door te nemen. Samen met de sportbonden hebben we praktische problemen opgelost (hoe komen we in contact met de topsporters, wat, wanneer en naar wie wordt er gecommuniceerd?) en de sportbonden hebben verschillende hoofdstukken van het rapport becommentarieerd. Dank daarvoor.

Op deze plaats mogen we dr. Ard Barends (Universiteit Leiden) niet vergeten te noemen. Hij heeft kritisch meegedacht over (de constructie van) de vragenlijst en de analyses. We zijn onder de indruk van zijn enorme kennis van organisatieculturen en geschikte vragenlijsten. Zonder zijn altijd bereidwillige medewerking was de klus lastiger te klaren geweest.

Niet in de laatste plaats zijn we de leden van de begeleidingscommissie zeer dankbaar voor hun altijd opbouwende kritiek, suggesties en opmerkingen. Bijzonder, vinden wij, is dat de begeleidingscommissie vanaf de start betrokken is geweest en ook – in dezelfde samenstelling – het eindrapport of delen daarvan heeft becommentarieerd. We hebben de leden als zeer betrokken ervaren en het gemêleerde gezelschap zorgde vaak ook voor uiteenlopende perspectieven of discussiepunten, altijd op de bal gericht, met humor gebracht. De commissie bestond uit:

voorzitter prof. dr. (em) Micha de Winter, pedagoog (Universiteit Utrecht);
prof. dr. mr. Catrien Bijleveld, methodoloog (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving; Vrije Universiteit Amsterdam);
prof. dr. Veerle De Bosscher, sportbeleid en management (Vrije Universiteit Brussel);
prof. dr. René ten Bos, filosoof (Radboud Universiteit Nijmegen) en
prof. dr. Mark van Vugt, psycholoog (Vrije Universiteit Amsterdam).

We hopen met dit onderzoek bij te dragen aan een veilige en gezonde topsportcultuur waarin topsporters met hun vlamme ambitie optimale prestaties kunnen leveren.

Marjan Olfers en Anton van Wijk
Doorn, mei 2025

Afkorting- en begrippenlijst

AD	Algemeen Directeur
AISS	Amsterdam Institute of Sport Science
AU	Atletiekunie
AVG	Algemene verordening gegevensbescherming
BN	Badminton Nederland
CVSN	Centrum Veilige Sport Nederland
DCO	Doping Controle Organisatie
DoCoNed	Doping Controle Nederland
EK	Europees Kampioenschap
EU	Europese Unie
FIFA	Fédération Internationale de Football Association
FIU	Financial Intelligence Unit
HP-status	High Potential status
IBA	International Boxing Association
IOC	International Olympic Committee
IPO	Inter provinciaal Overleg
ISR	Instituut Sportrechtspraak
IJNL	IJshockey Nederland
JBN	Judobond Nederland
KBN	Karate-do Bond Nederland
KHSN	Koninklijke HandboogSport Nederland
KNAS	Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond
KNGU	Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie
KNLTB	Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond
KNHB	Koninklijke Nederlandse Hockey Bond
KNHS	Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie
KNKV	Koninklijk Nederlands Korfbalverband
KNSB	Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond
KNVB	Koninklijke Nederlandse Voetbalbond
KNWU	Koninklijke Nederlandse Wielren Unie
KNWV	Koninklijk Nederlands Watersport Verbond
KNZB	Koninklijke Nederlandse Zwembond
LSA	Landelijk Sport Akkoord
Ministerie OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ministerie VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
NBB	Nederlandse Basketball Bond
NeCeDo	Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken
NeVoBo	Nederlandse Volleybalbond

NGF	Koninklijke Nederlandse Golf Federatie
NK	Nationaal Kampioenschap
NKBV	Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging
NOC*NSF	Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie
NSKiV	Nederlandse Ski Vereniging
NTB	Nederlandse Triathlon Bond
NTTB	Nederlandse Tafeltennisbond
OS	Olympische Spelen
POS	Platform Ondernemende Sportaanbieders
PS	Paralympische Spelen
RN	Rugby Nederland
RTC	Regionaal Trainingscentrum
RvE	Raad van Europa
TD	Technisch Directeur
UEFA	Union of European Football Associations
VA	Vechtsportautoriteit
VSG	Vereniging voor Sport en Gemeenten
WADA	World Anti-Doping Agency
WK	Wereldkampioenschap

Onderzoek Nederlandse topsportcultuur in een notendop

In de komende ruim vierhonderd pagina's is het verslag te lezen van het onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland. Het is een uniek onderzoek, omdat het veel aspecten bestrijkt die direct en indirect met de topsportcultuur te maken hebben en we de topsport vanuit verschillende invalshoeken hebben benaderd. Er zijn verschillende methodieken gebruikt, waaronder deskresearch, gevalideerde vragenlijsten die cultuur en de persoonlijkheid van topsporters en coaches kunnen 'meten' en interviews. Het grote aantal respondenten (1.257 topsporters en 220 coaches) dat de vragenlijst heeft ingevuld en met wie we interviews (470 in totaal) hebben gehouden, biedt een goed fundament voor uitspraken over de topsportcultuur. Er zijn alles overziend een aantal aspecten die wat ons betreft de kern raken van de topsportcultuur in Nederland. Onvermijdelijk zullen dat deels bekende inzichten zijn (we bouwen immers voort op bestaand onderzoek en de praktijk), maar deels zullen door het combineren van afzonderlijke bevindingen nieuwe inzichten ontstaan. Het onderzoek naar de topsportcultuur heeft een schat aan informatie opgeleverd. Het zal in de topsport altijd gaan om het streven naar succes in termen van resultaat. Dit komt samen met het stellen van doelen, het hebben van verwachtingen, het nemen van verantwoordelijkheid en weerbaar zijn. Uit het onderzoek zijn tal van – grote en kleine – aanbevelingen te destilleren die de topsport -nog- veiliger en gezonder kunnen maken en waarin er ruimte is voor (betere) prestaties. In paragraaf 10.2.9 staan die vermeld.

Omwillen van de leesbaarheid beperken we ons hier tot de 'notendop', zonder overigens afbreuk te doen aan de empirische basis (behalve het laatste stuk over de 'dromen'). De lezer die iets meer details wil zien dan in dit overzicht staat vermeld, verwijzen we naar de synthese (hoofdstuk 10), waarin we de afzonderlijke onderzoeksvragen uitgebreid beantwoorden en conclusies trekken. De inhoudsopgave biedt voldoende aanknopingspunten voor degenen die geïnteresseerd zijn in specifieke onderwerpen en willen 'grasduinen' in dit rapport.

Het fenomeen topsport

Uit dit onderzoek blijkt dat topsport een institutie is. De topsport is doordrenkt van normen, kent morele en karaktervormende dimensies, is symbolisch van betekenis, structureel verankerd, maatschappelijk van waarde en daardoor onlosmakelijk verbonden met de maatschappij. Topsport kan vanuit een systeemtheoretisch en filosofisch perspectief gezien worden als een *emergent* fenomeen. De topsport laat zich niet uitsluitend verklaren door wedstrijden en competities waarbij via prestatievergelijking een winnaar wordt aangewezen en er als -vanzelf- een top ontstaat. Topsport manifesteert zich ook als een complex sociaal, cultureel en economisch fenomeen, dat verder gaat dan de optelsom van individuele topprestaties. Dit dynamische systeem zorgt ervoor dat individuele en collectieve organisatieniveaus elkaar beïnvloeden.

Rond de (top)sportbeoefening is een complexe organisatie ontstaan. Met spelregels die overal ter wereld een bepaalde sportdiscipline herkenbaar en vergelijkbaar maken, maar ook met bijvoorbeeld mondiale anti-dopingregels die ook voor de Nederlandse topsporter

van toepassing zijn. Een oorspronkelijke sportorganisatiestructuur met aan de top de internationale federaties per sport, het IOC voor de Olympische Spelen, daar onder de continentale bonden, de nationale bonden, de nationale olympische comités, de clubs/teams en de sporters. Er ontstaan onder druk van de publieke belangstelling meer commerciële structuren, bijvoorbeeld commerciële teams, of betaald voetbalorganisaties en andere commerciële sportorganisaties (waaronder toernooiorganisaties). Sporters kunnen een merk, dan wel een eigen onderneming worden. Door de gelaagdheid bestaan sterke afhankelijkheidsrelaties in de sport. De sporter is afhankelijk van coaches, de club/het team, de bond, de internationale federatie, NOC*NSF (bijvoorbeeld vanwege de status en uitzending naar de Olympische Spelen), de toernooiorganisatoren, sponsors, de media, beleidsmakers, enz. Er is in zekere zin sprake van een netwerk waarin continue prestatieverwachting en controle een rol speelt.

Binnen deze complexe organisatiestructuur en afhankelijkheidsrelaties beoefent de topsporter de sport, stelt eigen doelen en streeft naar het steeds verbeteren van zijn eigen prestaties. Oefening en training, maar ook bijvoorbeeld mentale weerbaarheid, zijn noodzakelijk om in de sport te excelleren.

Excelleren is verweven met de wereldwijde waardering van topsportprestaties, maar ook met de commercialisering van de topsport, het ontstaan van sporthelden als symbool en met een verzilverbaar imago. Onder druk van de publieke belangstelling kan topsport zich ontwikkelen tot publiekssport, als een vorm van vermaak. Tegelijkertijd blijft -nog steeds- de sportdiscipline als zodanig herkenbaar. Topsport als publiekssport heeft een verbindende kant, een kant waar de burger met bewondering naar kijkt. Topsport is als vorm van beleving toegankelijk en kan gepaard gaan met plezier en gevoelens van trots, maar ook met negatieve emoties, zoals boosheid, bijvoorbeeld bij verlies. Vanuit de sportbeleving gezien en gemeten onder de Nederlanders, blijkt op basis van het MESSI-model (De Rycke & De Bosscher, 2018), dat de positieve waarde van topsport hoger ligt dan de negatieve waarde (Van der Roest et al., 2022).

Monocultuur

De topsportcultuur is een monocultuur. Hoewel voetbal een andere sport is dan bijvoorbeeld boogschieten, en de verwachting was dat de cultuur ook anders zou zijn, blijkt dit maar tot op zekere hoogte zo. Uit eerder onderzoek blijkt dat er op bepaalde aspecten verschillen tussen typen sporten kunnen bestaan. Zo ervaren duursporters vaker gezondheidsproblemen dan topsporters uit de categorieën technische sporten en teamsporten (Moseid et al., 2018). Individuele topsporters zijn kwetsbaarder voor het ontwikkelen van mentale problemen dan teamsporters (Küttel & Larsen, 2020). In dit onderzoek hebben we gekeken naar drie uitkomstmaten van de topsportcultuur: prestaties, welzijn (fysiek en mentaal) en veiligheid. Hierbij is het uitgangspunt geweest dat een 'goede' topsportcultuur inhoudt dat een topsporter prestaties kan leveren in een veilige en gezonde sportomgeving. Uit dit onderzoek blijkt dat er hoegenaamd geen onderlinge verschillen zijn op de uitkomstmaten en de geringe verschillen die er zijn, zijn goeddeels verklaarbaar. Met andere woorden, de achterliggende cultuuraspecten kunnen wel verschillen, maar die resulteren toch in een tamelijk homogene

‘eindcultuur’. Hiervoor zijn verschillende verklaringen te geven. Coaches, die verderop nog aan bod komen, zijn de (uit)dragers van de topsportcultuur. Zij begeleiden de topsporters in hun carrière die primair op het leveren van topprestaties is gericht. De coaches in ons onderzoek zijn zelf vaak ook topsporter geweest. Zij kennen als geen ander de wereld van de topsport en zullen hun kennis en ervaringen inzetten voor de nieuwe generatie topsporters. Een andere verklaring voor het homogene karakter van de topsportcultuur is de overeenkomst van bepaalde persoonlijkheidseigenschappen van de topsporters en coaches. Topsporters scoren over het geheel genomen lager dan de ‘gemiddelde Nederlander’ op emotionaliteit. Deze eigenschap heeft betrekking op de mate waarin mensen zich angstig voelen (om pijn te lijden), bezorgd zijn, afhankelijk zijn bij het overwinnen van moeilijkheden en emotioneel reageren op zaken. Mensen die hoog op deze schaal scoren zijn dus eerder bang om pijn te lijden, bezorgd en geëmotioneerd of kunnen in hun eentje lastiger problemen oplossen. Mensen die laag scoren op emotionaliteit zijn stoïcijnser en zelfstandiger: ze kunnen moeilijkheden eerder zelf overwinnen, zijn minder bang om pijn te lijden en hebben minder zorgen dan anderen. De topsporters scoren ook hoog op de persoonlijkheidsdimensie extraversie. Mensen met deze eigenschap voelen zich (meer) opgewekt, leggen gemakkelijk contact met vreemden en praten graag en veel met anderen. Coaches hebben een aantal vergelijkbare persoonlijkheidseigenschappen (lage emotionaliteit, hoge extraversie). De topsport bestaat anders gezegd uit mensen (sporters en coaches) die – wat betreft deze eigenschappen - min of meer op elkaar lijken en waarschijnlijk is dat een lage emotionaliteit (niet bang zijn voor fysieke pijn) en extraversie (energiek zijn) noodzakelijk zijn voor topsport(ers) aangezien dit vereisten zijn om te kunnen presteren.

Verder blijkt een meer homogene cultuur uit – volgens de interviews – het gegeven dat er weinig ruimte is voor topsporters die ‘anders’ zijn. Illustratief is dat topsporters die hun gender niet wilden opgeven in de vragenlijst en topsporters die een ander geboorteland dan Nederland hebben, zich mogelijk minder thuis voelen in de topsport, omdat zij meer pestgedrag zeggen te ervaren.

Prestatie(druk)

Uit de vragenlijsten en interviews blijkt - de open deur - dat het in de topsport draait om prestaties. Het gaat bijvoorbeeld om sporters die deelnemen aan EK's, WKs, de Olympische Spelen. In de topsport gaat het om het behalen en continu verbeteren van de prestaties. Medailles zijn een tastbaar bewijs van succes in termen van resultaat. De topsport is een *high performance culture* (Cruickshank & Collins, 2012). Alles is ondergeschikt aan de prestaties. Dat wil niet zeggen dat andere aspecten, samengevat als ‘de persoon van de topsporter’, geen aandacht krijgen. Integendeel. In Nederland maar ook in andere landen - getuige de (inter) nationale regelgeving op het gebied van ‘safe sport’ (IOC) of ‘integrity’ - is er het besef dat het welzijn en de veiligheid van de topsporter belangrijk zijn. Ongezonde topsporters leveren immers geen goede prestaties. Datzelfde kan worden verondersteld van topsporters die niet lekker in hun vel zitten. In de Nederlandse topsport zijn er de nodige faciliteiten en initiatieven om het welzijn van de topsporter te bewaken en te verbeteren. Wanneer de persoonlijke dimensies te veel verwaarloosd worden, kan dit leiden tot een schadelijke topsportcultuur,

zo laten diverse voorbeelden uit de literatuur zien (the Ethics Centre, 2018; Lowe, 2023; Falkingham, 2022). De gedachte is dat gezonde topsporters ook betere prestaties behalen. Presteren is en blijft echter het hoofddoel.

De top van de topsport, uitgedrukt in medailles, is maar voor weinigen weggelegd. Medailles vormen het ceremonieel sluitstuk en zijn verbonden met de maatschappelijke waarde van topsport. Het prestatieve element van de topsportcultuur komt tot uitdrukking in het gezegde *'the winners take it all'*. De winnaars kennen altijd tegenspelers. Het beoefenen van topsport is een bewuste keuze om steeds het beste uit zichzelf te halen, ook als medailles buiten bereik liggen. De drive van de topsporter bestaat uit het stellen van doelen en het verbeteren van de eigen prestaties.

Prestatiedruk is een dominant cultuurelement. Het prestatieve karakter van de topsportcultuur heeft voor de topsporter tot gevolg dat hij prestatiedruk ervaart. Succes wordt gemeten aan de hand van winst in termen van resultaat en wordt uitgedrukt in medailles. De druk van de 'buitenwereld', in casu de media, kan – zeker bij mediagevoelige sporten – groot zijn. Topsporters, hun wedstrijden, wedstrijdmomenten, hun namen en beeltenissen, zijn van betekenis om publieke aandacht en inkomsten te verwerven. Zij beoefenen niet alleen topsport, maar moeten zich ook als ondernemer op de markt gedragen en zich steeds bewust zijn van hun imago. De buitenwereld zijn ook de ouders, familie en vrienden die hooggespannen verwachtingen kunnen hebben van 'hun' topsporter. Deze vormen van wat we de externe druk op prestaties noemen, vallen in het niet bij de druk die de topsporter zichzelf oplegt. Het stellen van doelen, het ernaar toewerken, doelen behalen en weer een stap verder proberen te komen, komen vanuit de topsporter zelf. Dit is, zo blijkt uit de literatuur, specifiek voor de topsportcontext. In andere contexten is prestatiedruk vaak ongewild, bij topsport wordt die vrijwillig opgezocht (Moran & Toner, 2017). Een slechte dag hebben mag eigenlijk niet; mindere prestaties kunnen direct invloed hebben op hun positie, het wel of niet worden geselecteerd en het al dan niet kunnen of mogen meedoen aan de hoogste wedstrijden, competities en records. Vrijwel alle topsporters hebben een sterke intrinsieke motivatie; ze beoefenen hun sport omdat ze die écht leuk vinden, en worden niet of veel minder geleid door externe prikkels zoals geld of status. Ze identificeren zich volledig als topsporter en voelen de drang om zichzelf te bewijzen, zowel fysiek als mentaal. De prestatiedruk zit als het ware ingebakken in de topsport en de topsporter; de beste wint. Dit betekent ook dat velen verliezen. Om die reden wordt de topsport als 'hard' getypeerd. Coaches (zie hieronder) spelen een sleutelrol in de cultuurvorming en bijvoorbeeld in de selecties. Coaches begeleiden de topsporters op hun pad naar betere prestaties, voelen de druk om te presteren ook en dragen ook bij aan de druk die de topsporter ervaart om (beter) te presteren. Ook mogen de medetopsporters in dit verband niet worden vergeten. Medetopsporters zijn elkaars concurrenten. Zien dat een collega het beter doet, kan de druk op de topsporter vergroten om nog beter te presteren, wat vervolgens stress kan veroorzaken.

Het streven naar prestaties beïnvloedt de selectie, de onderlinge sfeer en het ervaren van veiligheid. Uit de literatuur is bekend dat dit kan leiden tot een paradox. De druk en noodzaak om te presteren en de daarmee samenhangende stress, kan juist zorgen voor mindere prestaties (Ducrocq et al., 2016; Nieuwenhuys & Oudejans, 2017). Er zijn blijkens de interviews

met topsporters en coaches grofweg twee manieren te zien waarop topsporters omgaan met (het moeten) presteren. Zo is er een groep topsporters die vindt dat plezier in de sport uiteindelijk tot betere prestaties leidt. Plezier staat voorop. Coaches staan hier echter niet altijd positief tegenover, omdat zij bang zijn dat ontspanning binnen en buiten de sport ten koste gaat van prestaties. Een tweede groep topsporters leeft volledig voor de sport en zet alles opzij om de top te bereiken; een door hen zelf benoemde ‘obsessie’ wil niet zeggen dat deze topsporters automatisch meer plezier ervaren (maar ook niet per se minder).

De topsporters die in een programma zitten en toewerken naar een belangrijk toernooi zullen die druk en stress op dat moment niet als per se negatief ervaren, eerder als een belangrijke motivator. Eenmaal uit het ‘systeem’, en daar vertellen de oud-topsporters over, waarderen ze die druk anders. De oud-topsporters zetten bij de negatieve kanten van de topsport ‘prestatiedruk en spanning’ op nummer één. Prestatiedruk wordt gedurende de carrière als betekenisvol gezien, het is iets functioneels, het houdt de topsporter scherp. Wanneer na de carrière het doel en de dagelijkse invulling die het toewerken naar dat doel geven zijn weggevallen, wordt pas duidelijk wat zij van zichzelf hebben gevraagd en/of het systeem van hen vroeg.

Selectiedruk

Naast prestatiedruk speelt ook selectiedruk een rol in het leven van topsporters. Beide hangen uiteraard met elkaar samen. Hoe beter de prestaties, des te meer kans om te worden geselecteerd voor wedstrijden, kampioenschappen, records en omgekeerd. Selectiemomenten hebben impact op de onderlinge sfeer en verstandhouding tussen topsporters. Waar medesporters normaal gesproken als trainingspartners worden gezien, verandert deze dynamiek zodra zij directe concurrenten worden in de strijd om een selectieplek. Dit kan leiden tot een intensere en soms ook gespannen sfeer tijdens trainingen en bij de topsporter tot gevoelens van eenzaamheid en een zwakkere onderlinge band, vooral wanneer topsporters zien dat teamgenoten afvallen of zelfs definitief uit het programma verdwijnen. Uit de interviews komt naar voren dat het niet geselecteerd worden een grote mentale impact kan hebben op de topsporters. Het raakt hen persoonlijk; hun identiteit is die van een topsporter en hun sociale leven bestaat grotendeels uit contacten met medetopsporters en de staf. De selectie kan daardoor ingrijpende emotionele en psychologische gevolgen met zich brengen (Brown & Potrac, 2009; Küttel & Larsen, 2020).

Vooral jonge topsporters ervaren de mentale last door de selectiedruk vanwege de onderlinge concurrentie. Door hun onzekerheid en de angst om niet geselecteerd te worden, proberen zij fysieke of mentale kwetsbaarheden te maskeren, bijvoorbeeld door middel van doortraineren of -spelen met blessures, wat het fysieke welzijn op den duur kan schaden (McGannon et al., 2013). Coaches en andere (medische) stafleden kunnen hierin een cruciale rol spelen. Sommigen weten met succes deze spanning weg te nemen door de nadruk te leggen op ontwikkeling en teamwerk, terwijl anderen zich negatief uitlaten over de draaglast van de topsporters, wat de druk verhoogt. De gedachte om vervangen te worden zorgt bij veel topsporters voor stress, onzekerheid en in sommige gevallen voor fysieke klachten zoals hoofdpijn of buikpijn. Uit het onderzoek blijkt dan ook dat het mentale en fysieke welzijn

(gemeten in de vorm van vier verschillende klachten waaronder slaapproblemen en hoofdpijn) sterk met elkaar samenhangen. Wanneer een topsporter niet wordt geselecteerd, kan dit leiden tot gevoelens van teleurstelling (vooral in zichzelf), boosheid of zelfs verlies van plezier in de sport. De manier waarop deze boodschap wordt overgebracht, blijkt hierin ook van groot belang. Een onpersoonlijke mededeling, bijvoorbeeld via e-mail of - nog erger voor de topsporter - het lezen van de boodschap in de media, kan de klap nog harder laten aankomen en het mentale welzijn van de topsporter (sterker) negatief beïnvloeden. Hierin speelt de coach een cruciale rol.

Masculiniteit

Masculiniteit is een ander kenmerk van de (Nederlandse) topsportcultuur. Begrippen die daarmee verband houden zijn 'hard' en 'machogedrag' en worden doorgaans toegeschreven aan mannen. In een feminie cultuur ligt de nadruk op zachtere eigenschappen als zorgzaamheid en tederheid. Masculiniteit is een kenmerk dat vooral uit de interviews naar voren komt. Een concept dat daarmee samenhangt en dat is 'gemeten' door middel van de vragenlijsten is 'assertiviteit'. Hiermee wordt bedoeld op assertieve *culturen*. In dergelijke culturen gaat het om directe of dominante communicatie, competitie en zelfverzekerd gedrag. Uit het onderzoek blijkt dat topsporters in meer assertieve culturen vaker gevoelens van onveiligheid en geweld (hebben) ervaren (zie ook (Kavanagh, 2014; Donnelly et al., 2016). Een meer persoonsgerichte cultuur en het niet hoeven overschrijden van regels, (eigen of bestaande) normen en grenzen zijn juist van belang voor het creëren van een veilige topsportomgeving. In tegenstelling tot eerder onderzoek (Doherty et al., 2016) heeft een assertieve cultuur in dit onderzoek geen relatie met de mentale gezondheid van de topsporters.

Er staat veel op het spel voor de topsporters. Ze moeten presteren, hun prestaties worden steeds vergeleken met andere topsporters en ze streven ernaar beter te zijn dan de anderen. Dit brengt met zich mee dat medetopsporters elkaars directe concurrenten zijn. Het masculiene karakter van de topsport uit zich bij de gehouden interviews op verschillende manieren. Topsporters stellen zich niet kwetsbaar op, ze zijn bang om niet sterk genoeg bevonden te worden. Het melden van blessures of aangeven dat zij zich niet lekker in hun vel voelen zitten, blijft achterwege. Ook omdat zij vrezen dat zij niet geselecteerd worden. Het masculiene karakter uit zich ook in machogedrag van sommige 'sterren' onder de topsporters, maar soms ook bij coaches die een tamelijk autoritaire stijl en een streng regime kunnen hanteren; grenzen verleggen met 'stel-je-niet-aanmethoden. Vanzelfsprekend geldt dit niet voor alle coaches. We zijn ook voorbeelden tegengekomen van coaches die oog hebben voor de mindere momenten die een topsporter kan hebben en hem daar op een goede/zachtere manier proberen doorheen te helpen. Daarnaast zijn er topsporters die juist een harde aanpak prettig vinden; ze ontwikkelen zich daardoor beter. Dat vergt maatwerk van de coaches.

De harde cultuur is tevens een afgeleide van de sterke hiërarchische structuren in de sport, afhankelijkheidsrelaties en van autoriteit en controle. De topsporter moet zich conformeren aan de regels van het spel, zonder daar -veel- invloed op uit te kunnen oefenen. Van het zich conformeren aan de regels van het spel, het dragen van bepaalde kleding, het gebruik

van bepaalde spelmaterialen, het zich houden aan veiligheidsvoorschriften, tot en met beschikbaar zijn, waar ook ter wereld, voor anti-dopingcontroles. Ook zijn er internationale wedstrijdkalenders, waar de internationale wedstrijden worden gehouden, die bepalend zijn, enzovoort. De nationale bonden hebben er nauwelijks invloed op, laat staan de individuele sporter of coach. Deze cultuur van autoriteit en controle staat in een gespannen relatie tot gevoelens van autonomie en kan gevoelens van mentale en fysieke veiligheid negatief beïnvloeden.

Gehechtheid

De topsportcultuur kenmerkt zich volgens de bevindingen vanuit de vragenlijsten ook door *hechtheid*. In het onderzoek wordt dat ‘ingroup collectivisme’ genoemd. Dat betekent dat topsporters en coaches een hoge mate van trots, loyaliteit en cohesie ten opzichte van elkaar tonen, wat wijst op een hechte sociale structuur. Ongeacht of topsporters individuele of teamsporten beoefenen, ze worden omringd door een team van specialisten zoals coaches, fysiotherapeuten en leefstijlcoaches, met wie ze nauw samenwerken om een optimale prestatieomgeving te creëren. Een goed functionerend team met een positieve dynamiek en sfeer is daarbij essentieel, al kunnen deze relaties onder druk komen te staan tijdens selectiemomenten, zoals verderop beschreven. Het blijkt dat ‘ingroup collectivisme’ van invloed is op twee belangrijke aspecten van de topsport. Als eerste de prestaties. In een cultuur die zich kenmerkt door (een hoge mate van) ‘ingroup collectivisme’ presteren topsporters beter dan culturen waar dat niet/minder het geval is. Dit sluit aan bij eerdere studies (zoals Fletcher & Arnold, 2011), die aantonen dat teamcohesie een belangrijke factor is voor het behalen van topsportprestaties. Een hecht team kan topsporters een sterk(er) gevoel van vertrouwen geven, wat hun prestaties ten goede komt. In een hecht team kunnen topsporters (en staf) elkaar ondersteunen en motiveren. Illustratief voor het ‘ingroup collectivisme’ zijn de ervaringen van oud-sporters die het contact met hun medesporters en coaches positief beoordelen (en lagere waarderingen geven voor hun contacten met de bond). De meeste oud-topsporters houden dan ook nog na hun sportcarrière contact met hun voormalige teamgenoten.

Uit het onderzoek komt naar voren dat het mentale welzijn van de topsporter in een positieve relatie staat tot het op een juiste manier sanctioneren van ongewenst gedrag en het belonen van gewenst gedrag (zogenaamde ‘strafbaarheid’). Daarbij tekenen we aan dat, anders dan de coaches, topsporters zich minder bewust zijn van maatregelen op het gebied van ongewenst gedrag. De topsporter heeft niet of nauwelijks een realistisch beeld over (het gebruik van) doping en matchfixing en als het gaat om het ervaren van ongewenst gedrag, praat de topsporter het liefste met iemand die dichtbij staat, zoals de fysiotherapeut.

In de literatuur zijn andere omgevingsfactoren, zoals ondersteunende klimaten (Purcell et al., 2022), verbonden met een verbeterde mentale gesteldheid van de topsporters. Andersom kan een gebrek aan sociale steun vanuit de topsportomgeving een risicofactor zijn voor mentale problemen (Gouttebarger et al., 2016; Küttel & Larsen, 2020). Buiten de strafbaarheid hebben wij in ons onderzoek echter geen directe samenhang van andere cultuuraspecten met de mentale gezondheid gevonden.

Kwetsbare groepen

In dit onderzoek komt de kwetsbaarheid van vrouwen in de topsport naar voren, wat in lijn is met eerder onderzoek. Zo toont voorgaand onderzoek aan dat vrouwelijke topsporters fysiek minder gezond zijn dan mannelijke topsporters (Von Rosen, 2018; Moseid et al., 2018). Tevens spreken ze in de interviews vaker over het feit dat ze last hebben van angsten, depressies, stress en eetproblematiek. Vrouwelijke topsporters ervaren ook meer gevoelens van onveiligheid en seksueel grensoverschrijdend gedrag, wat in lijn is met eerder onderzoek (Vertommen et al., 2016). Ook volgt uit de kwantitatieve analyses van ons onderzoek dat vrouwen een slechtere fysieke gezondheid hebben dan mannelijke topsporters. Wat betreft het mentale welzijn, is er juist geen verschil tussen mannen en vrouwen gevonden. Wel komen er in de interviews vaker specifieke moeilijkheden naar voren waar vrouwen mee kampen, zoals met gewicht en voeding, wat kan leiden (of heeft geleid) tot eetstoornissen. Afgaande op de gehouden interviews lijkt het ook dat vrouwen kwetsbaarder zijn voor een burn-out, depressie en paniekaanvallen. Deze voorbeelden worden veel vaker door vrouwen genoemd dan mannen. Naast dat eerder onderzoek aantoont dat vrouwen dergelijke problemen vaker rapporteren en dit daarmee in lijn is, kan een reden zijn dat mannen deze klachten minder -snel- bespreken, zowel met coaches en stafleden als in interviews met onze onderzoekers. Dit heeft mogelijk te maken met het probleem van minder openheid over mentale gezondheid onder mannen, zoals eerder onderzoek ook suggereert (Åkesdotter et al., 2020).

Wat betreft het bespreken van grensoverschrijdend gedrag in de interviews, duidt dit ook op een verhoogde kwetsbaarheid van vrouwen (ten opzichte van mannen). Er wordt vaker gesproken door vrouwen over grensoverschrijdend gedrag dat zij hebben meegemaakt, recent of langer geleden. De eerder besproken masculiene cultuur kan hieraan bijdragen. Zij durven dit wellicht niet naar voren te brengen, willen zich niet zwak of een slachtoffer voelen. In de kwantitatieve analyses is gevonden dat vrouwen vaker seksueel ongewenst gedrag hebben ervaren, waarvan ook meerdere voorbeelden zijn aangehaald in de interviews. Wat betreft de overige drie vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn er overigens geen verschillen tussen mannen en vrouwen gevonden.

Mentale weerbaarheid

In het voorgaande is ingegaan op enkele centrale kenmerken van de topsportcultuur die van invloed zijn op prestaties, welzijn en veiligheid. Er is aandacht besteed aan onder meer *ingroup collectivism*, prestatie- en selectiedruk. Op het niveau van de *individuele* topsporter is een belangrijke factor gevonden die zowel prestaties, welzijn als veiligheid beïnvloedt: de mentale weerbaarheid van de topsporter. Mentale weerbaarheid vormt een belangrijke spil als het gaat om a) beter presteren en b) een beter fysiek en mentaal welzijn en c) een lagere kans op grensoverschrijdend gedrag. Uit de literatuur blijkt dat mentale weerbaarheid deels is aangeboren, maar ook deels is aangeleerd (Gucciardi, 2017). Mentale weerbaarheid hangt samen met betere prestaties, een verbeterde mentale als fysieke gezondheid én het ervaren van (minder) grensoverschrijdend gedrag. Zo geldt voor prestaties, dat topsporters die – onder andere - snel kunnen schakelen in stressvolle situaties en beter bestand zijn tegen prestatiedruk – of deze druk kunnen omzetten in positieve energie – doorgaans beter

presteren, wat overeenkomt met de wetenschappelijke inzichten over de relatie tussen mentale weerbaarheid en sportprestaties (Hsieh et al., 2023). In dit proces spelen (karakter) eigenschappen zoals stabiliteit, veerkracht, concentratievermogen, relativiseringsvermogen, volwassenheid en goede communicatievaardigheden een essentiële rol. Topsporters met een natuurlijke aanleg voor deze eigenschappen kunnen spanning en stress beter reguleren en inzetten op het moment dat het nodig is. Anderen moeten (en kunnen) mentale weerbaarheid aanleren, waardoor ze zich bijvoorbeeld richten op specifieke aspecten van hun prestatie en successen, in plaats van zich te laten meeslepen door fouten of een negatief spelresultaat.

Mentale weerbaarheid heeft niet alleen een positieve samenhang met prestaties, maar - zoals gezegd - ook met het fysieke en mentale welzijn van topsporters: hoe mentaal weerbaarder ze zijn, des te gezonder en beter zij in balans zijn, zowel fysiek als mentaal. Mentale weerbaarheid kan ervoor zorgen dat topsporters niet snel in de war raken na een tegengoaal of verlies van een wedstrijd en dat ze de druk kunnen kanaliseren als een bron van energie tijdens wedstrijden. Mentaal weerbare topsporters richten zich na een wedstrijd of training op de dingen die wel goed gingen, in plaats van alleen bezig zijn met de gemaakte fouten. Tijdens wedstrijden laten mentaal weerbare topsporters zich niet of minder snel meeslepen door frustraties of emoties als boosheid.. Ze hebben het vermogen om 'de knop om te zetten.' Dat hangt ook weer samen met minder slaapproblemen, stress en hoofdpijn. Dit sluit aan bij onderzoek naar de positieve relatie tussen mentale weerbaarheid en slaapkwaliteit van topsporters (Chen et al., 2024).

Uit de vragenlijsten komt voorts naar voren dat topsporters die mentaal weerbaarder zijn, minder ervaring hebben met pesten/discriminatie, (fysiek, verbaal of emotioneel) geweld en onderdrukking in het voorgaande jaar. Mogelijk komen zij minder in situaties of posities waarin dergelijk gedrag plaats kan vinden. Het kan ook zijn dat zij bepaald gedrag minder snel als grensoverschrijdend ervaren dan mentaal minder weerbare topsporters. Dit wil overigens niet zeggen dat het gedrag niet grensoverschrijdend is, maar dat topsporters met een sterkere mentale weerbaarheid dit minder snel rapporteren in een vragenlijst als grensoverschrijdend. Een voorbeeld daarvan is aanmoedigend bedoeld geschreeuw van een coach; de ene topsporter kan dit als intimiderend en grensoverschrijdend ervaren, terwijl een ander dat als motiverend of 'normaal' ziet. Dit kan ook te maken hebben met het feit dat topsporters als persoon volwassen zijn geworden in de unieke omgeving van de topsport, waarin scherpheid en hardheid op den duur geïnternaliseerd is geraakt c.q. zij zijn 'weerbaarder' geworden. Dit kan dus ook betekenen dat personen buiten de topsport iets als grensoverschrijdend zien, maar topsporters dit zelf niet zo beoordelen als zij nog in de topsportomgeving verkeren. Eenmaal daarbuiten kan die kwalificatie dus veranderen (Olfers & Van Wijk, 2021).

Kortom, mentale weerbaarheid is een individuele eigenschap die topsporters in meer of mindere mate hebben. Mentale weerbaarheid wapent hen tegen vormen van grensoverschrijdend gedrag en bevordert de prestaties en het welzijn. Een ander individuele eigenschap is zoals eerder gezegd extravertie. Extraverte topsporters (en coaches) hebben een betere mentale gezondheid.

De coach speelt -ook- een rol bij het signaleren van kwetsbaarheden bij een sporter, zoals het doortrainen met een blessure, andere fysieke en mentale klachten, e.d. Dit vraagt veel

van de coach. De relatie tussen de topsporter en de coach is steeds een samenspel en een balanceeract.

De coach als cultuur(uit)drager

De topsporter kan grenzen verleggen door oefening en training en het vermogen zichzelf uit te dagen onder druk. De coach zal ordenen, verstoren om te versterken, stimuleren en afremmen, zonder de autonomie van de sporter te ondermijnen. Dit samenspel gaat gepaard met overtuiging en twijfel, met moed en angst, met gevoelens die horen bij winnen en falen. Naast hun directe invloed op de ontwikkeling van de sportcarrières hebben coaches ook een pedagogische taak, vooral voor de jonge topsporters. De coach heeft een voorbeeldfunctie, zowel op sportief als persoonlijk vlak. Uit de interviews blijkt duidelijk dat de topsporter-coachrelatie zeer bepalend is voor het algehele welbevinden en de prestaties van de topsporters. Topsporters brengen vaak meer tijd met hun coach door dan met hun familie, vrienden of partner. De topsporters en de coach bouwen een band met elkaar op. Door het frequente en intensieve contact is de coachingsstijl van cruciaal belang voor het bevorderen van de prestaties, het welzijn en de veiligheid van de topsporter. Eerder onderzoek heeft al aangetoond dat de topsporter-coachrelatie een van de belangrijkste interacties is in de topsport en wordt beschouwd als een van de belangrijkste elementen die de loopbaan van de topsporter beïnvloeden (Jowett & Wylleman, 2006). Coaches hebben invloed doordat ze met topsporters in verschillende situaties en contexten, zoals tijdens de training, wedstrijden en zelfs buiten de topsportcontext, interacteren (Choi et al., 2020). Een positieve relatie met de coach is een belangrijke voorspeller voor het welzijn en de optimale prestaties van de topsporter (Lafreniere et al., 2011; Stebbings et al., 2016). De coach heeft zoals eerder gezegd ook een belangrijke rol wat betreft het brengen van minder leuke beslissingen (deselectie). De band tussen topsporter en coach wordt bepaald door de stijl van coachen. Uit onderzoek is bekend dat een autonomie-ondersteunende coachingsstijl, onder andere gekenmerkt door het betrekken van topsporters in besluitvorming en het rekening houden met het perspectief en de gevoelens van de topsporter (Mageau & Vallerand, 2003), een positief verband heeft met prestaties (Balk et al., 2022; Gillet et al., 2010) en welbevinden van de topsporters (Stebbing et al., 2016). Andersom kan een controlerende coachingsstijl, gekenmerkt door het geven van kritiek en prestatieafhankelijke beloningen, van negatieve invloed zijn op de topsporter (Bartholomew et al., 2010). Uit de interviews met topsporters en coaches komt naar voren dat als topsporters geen inspraak hebben, niet worden geïnformeerd over de reden voor het niet-selecteren of als coaches niet open staan voor feedback er een grotere disbalans ontstaat tussen topsporters en coaches, wat zich kan uiten in machtsmisbruik. Coaches die wel transparant zijn en open staan voor feedback zorgen voor meer acceptatie, draagvlak en een veiliger gevoel.

Machtsafstand coach en topsporter

Machtsafstand tussen coach en topsporter is een belangrijke factor binnen de Nederlandse topsportcultuur. Voor coaches kan het soms lastig zijn om een juiste afstand te bepalen tot de topsporters. Coaches hebben macht en hebben invloed op de carrière van een topsporter.

Tegelijkertijd kan die hiërarchische verhouding het persoonlijke contact met de topsporter bemoeilijken. Coaches weten dat een topsporter die zich goed voelt, ook betere prestaties kan leveren. Zorg voor de persoon van de topsporter is om die reden essentieel. Voor de topsporter is het belangrijk om gezien en gehoord te worden, en om inspraak te hebben. Niet alle coaches praktiseren dit echter, waardoor er een verdere machtsongebalanceerdheid kan ontstaan. In een cultuur met een grote machtsafstand zijn degenen in een machtspositie moeilijker aanspreekbaar en ervaren de topsporters vaker intimidatie en onderdrukking. Uit de ingevulde vragenlijsten komt duidelijk naar voren dat wanneer topsporters een grotere machtsafstand tussen zichzelf en coaches of andere personen binnen de topsport met een machtspositie ervaren, zij ook vaker geweld en onderdrukking hebben meegemaakt. Hoe groter de afstand, hoe kleiner de kans dat topsporters hun grenzen of hun twijfels durven te tonen. Dit leidt tot stilzwijgen van de topsporter. Eerder onderzoek laat zien dat topsporters een risicogroep vormen voor verschillende vormen van misbruik als gevolg van de strikte hiërarchie binnen de sportcontext en de machtsongebalanceerdheid tussen de topsporter en coaches (Tuakli-Wosornu, 2021). Verder laat een recente meta-analyse zien dat toxisch leiderschap, gekenmerkt door een “win-at-all-costs”-mentaliteit en machtsdisbalanceerdheid kan leiden tot mentale gezondheidsproblemen, verminderde motivatie en blessures bij topsporters (Lundqvist et al., 2025).

Uit het onderzoek komt de bevinding dat inspraak en zeggenschap het welzijn en het veiligheidsgevoel van de topsporters vergroten. Het kwantitatieve onderzoek onder de topsporters maakt duidelijk dat topsporters die hun eigen regels, grenzen en normen niet hoeven te overtreden, minder gevoelens van onveiligheid en onderdrukking rapporteren. Het zijn voornamelijk de topsporters die net onder de absolute top vallen die een gebrek aan zeggenschap, communicatie en transparantie ervaren. Uit de interviews blijkt dat deze ‘sub-topsporters’ minder aandacht van de coaches krijgen in vergelijking tot de best presterende topsporters. Weinig keuzevrijheid kan leiden tot een gevoel van machteloosheid.

Kortom, de topsporters zijn in grote mate afhankelijk van de coach, zijn manier van coachen en de mate waarin de coach ruimte laat voor de topsporters zelf. De andere kant geldt ook: coaches zijn afhankelijk van de prestaties van de topsporters. Als topsporters goed presteren, straalt dat af op de coach; hij heeft goed werk verricht. Kampioen worden op een WK is ook de verdienste van de coach. Bij slechte prestaties heeft de topsporter het niet goed gedaan, maar de coach ook niet.

Kwetsbaarheid van coaches

Uit het onderzoek volgt dat de druk op de coaches groot is. Zij worden afgerekend op de prestaties van hun topsporter(s). Coaches zijn kwetsbaar, om meerdere redenen. Het blijkt dat het aantal werkuren van coaches bepalend is voor de prestaties. Hoewel coaches in dit onderzoek passie hebben voor hun werk en er veel plezier aan ontleen, zijn zij regelmatig weg van huis, maken lange dagen, missen hun familie en vrienden, en ervaren met name extra stress als zij jonge kinderen hebben. Uit eerder onderzoek blijkt dat gestreste coaches een negatieve weerslag kunnen hebben op de topsporters. Deze coaches hebben daardoor minder vertrouwen in hun eigen capaciteiten (Thelwell et al., 2017). Dit bevestigen topsporters in dit

onderzoek, die dat tevens verbinden aan het feit dat de baan van de coach soms afhangt van de prestaties van de topsporters.

Onderzoek onder 119 Nederlandse en Vlaamse topcoaches laat zien dat coaches één of meerdere symptomen van psychische aandoeningen vertonen (Kegelaers et al., 2021). Een bepalende factor voor het mentale welzijn van coaches is een cultuur waarin ethisch gedrag wordt beloond en onethisch gedrag wordt gestraft. Het is van belang dat helder is afgebakend wat als (on)ethisch wordt gezien, zodat minder onzekerheid hierover bestaat. Dit kan de mentale gezondheid van coaches bevorderen.

Sommige coaches vinden het moeilijk om met hun topsporters te praten over gevoelige onderwerpen, zoals dieet en gewicht (van de topsporters). Zij vermijden deze onderwerpen, bang om iets verkeerd te zeggen of dat wat ze zeggen verkeerd wordt geïnterpreteerd. Dat brengt druk met zich mee, want voeding en gewicht zijn cruciale zaken in de topsport.

Sociale veiligheid en grensoverschrijdend gedrag in de topsport hebben de laatste jaren veel aandacht gehad. Coaches vinden dat goed, maar merken tegelijkertijd op dat zij zich daardoor kwetsbaar voelen. Die kwetsbaarheid zit in hun angst om onterecht van grensoverschrijdend gedrag te worden beschuldigd en in het gegeven dat zij zelf ook vormen van grensoverschrijdend gedrag meemaken. Ze worden soms uitgescholden door ouders van topsporters of negatief besproken op sociale media. Vaak liggen selecties hieraan ten grondslag. De veiligheid van coaches is onderbelicht in de maatschappelijke discussie over grensoverschrijdend gedrag in de topsport. Coaches zijn zich wel bewust van bestaande maatregelen, zoals de gratis VOG en het vier-ogenprincipe, maar missen handelingsperspectief wanneer zij zelf grensoverschrijdend gedrag meemaken.

Uit dit onderzoek blijkt dat diverse cultuuraspecten een positieve of negatieve invloed hebben op het veiligheidsgevoel van de coach. Een assertieve cultuur, gekenmerkt door directe communicatie en een sterke competitie, hangt samen met het ervaren van meer onveiligheid, terwijl een transparant en betrouwbaar handelend kader, evenals realistische haalbare doelen, juist samenhangen met een verbeterd veiligheidsgevoel van coaches.

Beleid en topsport

Op mondiaal niveau is te zien dat financiën bepalend zijn voor het sportsucces. Welvarende landen behalen bijvoorbeeld vaker olympische medailles, omdat zij meer middelen kunnen inzetten voor de ontwikkeling van sporters, training, faciliteiten en talentidentificatie (Trivedi & Zimmer, 2014). Financiële middelen stellen rijke landen in staat om hun sporters beter voor te bereiden, wat hen een aanzienlijk voordeel geeft op internationaal toneel. Het idee van een meritocratie gaat in de praktijk binnen de topsportcontext dus niet volledig op (van Bottenburg, 2009).

Uit dit onderzoek komt naar voren dat het kunnen beschikken over financiële middelen bepaalt in hoeverre een topsporter zich volledig kan wijden aan de sportbeoefening. Succes wordt afgemeten aan medailles en de financieringssystematiek is vooral gericht op het behalen van prestaties (mondiale top-8 klasseringen). De media schenken vooral aandacht aan bepaalde sporten, de hoogste competities en de allerbeste sporters. Dit kan het kortetermijndenken voeden, en weinig ruimte laten voor een meerjarige langetermijnstrategie (NLSportraad,

2023). Hoewel het verkrijgen van geldmiddelen van belang is voor het voorstuwende van de sportprestaties, blijkt uit het onderzoek dat het verwerven van inkomsten voor de topsporter in het algemeen geen doel op zichzelf is. Het stellen van eigen doelen en presteren is dit wel. Er is een spanning tussen de organisatiedoelen (medailles) en de langetermijnontwikkeling en de drive van de individuele topsporter. Financiële onzekerheid kan een voortdurende bron van stress zijn. Sporters zoeken naar mogelijkheden om zo optimaal mogelijk te kunnen blijven presteren. Ouders, indien mogelijk, ondersteunen hen daarbij. Deze druk om te presteren om financiële middelen te behouden of te verkrijgen, heeft ook invloed op de coaches. De kans op financiering wordt en blijft groter als de sporter, en daarmee als afgeleide ook de coach van de betreffende sporter, beter presteert.

Vlammende ambitie: durven dromen

De onderzoeksresultaten geven voeding aan het dromen over de toekomst van de topsport. In de toekomst behoort Nederland -nog steeds- tot de beste topsportlanden ter wereld. Niet alleen door het behalen van medailles maar -juist- ook door aandacht voor de intrinsieke drive van de topsporter die ligt in het stellen van doelen en het komen tot uitmuntende prestaties. Medailles zijn niet de enige maatstaf voor succes. Topsporters gedijen bij erkenning en aandacht voor hun doelen, hun prestaties, hun groei. Deze drijfveren komen tot hun recht binnen een prestatief, gezond, veilig en mensgericht topsportklimaat. Hieruit volgt een paradigma shift: het centraal stellen van het continu -willen- verbeteren van de eigen prestaties *naast* het behalen van medailles.

De meer hybride overheidsinvloed van de laatste jaren (een verschuiving van privaat naar meer publiek) drijft minder op de golven van maatschappelijke onrust, geagendeerd of aangejaagd door incidentgedreven mediaberichtgeving, en meer op een eigen visie en helderheid over de eigen rol, taak, verantwoordelijkheid en de grenzen daarvan. De overheid ziet de sport als een eigen instituut en erkent de intrinsieke waarden van de topsport met haar morele en karaktervormende dimensies en omarmt de belevings- en symbolische betekenis. Topsport wordt structureel verankerd in het beleid, is onbesproken van maatschappelijke waarde en onlosmakelijk verbonden met de maatschappij. De overheid slaat in het beleid een brug naar de topsporter. Zij sluit aan op het streven naar het steeds verbeteren van prestaties. Beleidsinterventies worden bekeken op realiteit, effectiviteit en rechtvaardigheid, ook - of juist - als het gaat om de topsporter.

Coaches zijn erkende cultuur(uit)dragers en zijn nog beter getraind in het begeleiden van sporters in hun carrière. Binnen de topsportomgeving bestaat helderheid over taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van alle betrokkenen; de verwachtingen zijn duidelijk. Er ontstaan meer diverse coachingssteams, omdat meestal niet alles in één supermens is te vangen. Selectiebeleid wordt goed gecommuniceerd en is -ook- gericht op groei. Sporters weten -nog- beter waar zij aan toe zijn. De masculiene, harde cultuuruitingen zijn vervangen door waardengericht leiderschap. Machogedrag wordt niet getolereerd. Coaches en staf zijn zich bewust van hun voorbeeldrol en dragen dit uit. Coaches worden goed ondersteund. Zij hebben toegang tot continue scholing, krijgen ondersteuning bij mentale belasting. Er is een betere balans tussen de lange- en kortetermijndoelen, met oog voor de (ook

soms financiële) kwetsbaarheid van de coach. De machtsafstand is afgenomen er is sprake van een relationele nabijheid. Er is sprake van een betere benaderbaarheid van coaches en staf en topsporters voelen zich -mede- daardoor meer gehoord/gezien en ervaren meer invloed op beslissingen. Ook lastige zaken, zoals gewicht, ervaren ongewenst gedrag, zijn bespreekbaar. Mentaal welbevinden staat hoog op de agenda, net als mentale weerbaarheid. Dit is geen individuele verantwoordelijkheid, maar ingebed in alle topsportprogramma's en trainingsprogramma's. Mentaal welbevinden en mentale weerbaarheid zijn verankerd in alle organisatieniveaus en het belang ervan zit in de hoofden van de betrokken functionarissen. Topsporters worden gestimuleerd om meer open te zijn als het bijvoorbeeld gaat om mentale of fysieke problemen. De coaches en begeleidingsstaf zijn alert als het gaat om het signaleren van mentale of fysieke problemen en hebben handelingsperspectief.

Er is oog voor laagdrempelige instroom naar de topsport, waardoor er een grotere toevloed is van talent. De topsporter is zich meer bewust van zijn ondernemingskracht en wordt daarin ondersteund. Daarbij is er -ook- ruimte voor de topsporter die 'anders' is, zodat ook hij de weg vindt in de reis naar de wereldtop. Uiteindelijk vindt iedereen in de topsport zich in het stellen van doelen en het streven naar en behalen van resultaat, en wel op een gezonde en veilige manier.

DEEL I

Introductie: *Inleiding & Literatuur*

1

1. Inleiding

Nederland wil bij de beste tien topsportlanden van de wereld horen (NOC*NSF, 2023). Om deze doelstelling concreter te maken, heeft de Rijksoverheid in 2019 het deelakkoord ‘Topsport die inspireert’ (Sport verenigt Nederland, 2019) ondertekend, samen met onder andere NOC*NSF, sportbonden, de Vereniging voor Sport en Gemeenten (VSG), partijen uit het bedrijfsleven en provincies (Rijksoverheid, 2023). In dit deelakkoord is een aantal actiepunten uitgelicht die deze actoren met elkaar willen bereiken. De eerste doelstelling is: ‘Een optimaal topsportklimaat in Nederland zodat we meer medailles behalen, in meer takken van sport, met meer maatschappelijke waarde.’ Later in het deelakkoord wordt dit actiepunt verder toegelicht, waarbij onder andere wordt gesproken over het faciliteren van trainings- en wedstrijdprogramma’s op het hoogste niveau, het investeren in kansrijke topsporters, teams en programma’s en het inzetten op een effectieve aanpak en het voorkomen van matchfixing, doping en grensoverschrijdend gedrag. Ook zaken als het kaderen van het begrip ‘topsporter’ als volwaardig beroep, met bijbehorende arbeidsvoorwaarden en het opleiden van top- en talentencoaches, worden genoemd. Zoals het NOC*NSF het op haar eigen website samenvat: ‘Om dat voor elkaar te krijgen, gaan we voor de best mogelijke omstandigheden voor topsporters en topsportcoaches’ (NOC*NSF, 2023).

In de zomer van 2024 keken bijna acht miljoen Nederlanders naar de halve finale van het EK voetbal tussen Nederland en Engeland. Meer dan twaalf miljoen mensen volgden diezelfde zomer de Olympische Spelen. Zulke cijfers zeggen meer dan iets over populariteit – ze laten zien dat topsport een verbindende kracht heeft die diep geworteld is in onze samenleving. Topsport is meer dan competitie en medailles. Het vervult een belangrijke maatschappelijke functie. Evenementen zoals een internationaal voetbaltoernooi of de Olympische Spelen zorgen voor verbroedering en saamhorigheid, zo blijkt ook uit het onderzoek van het Mulier Instituut (Van der Roest et al., 2020). Topsporters fungeren tevens als rolmodel en zijn een bron van inspiratie op verschillende vlakken, zoals het anderen stimuleren om zelf te gaan sporten of door te laten zien dat doorzettingsvermogen wordt beloond (Van der Roest et al., 2020). Topsport kan met andere woorden voornamelijk een positieve invloed hebben op de maatschappij, maar wat zijn de effecten voor de topsporters op individueel niveau? Onderzoek van Van Bottenburg uit 2012 heeft al een aantal van deze effecten blootgelegd. Zo wordt gesteld dat topsport ‘ontplooiingskansen biedt voor jonge, sportief getalenteerde mensen

in onze samenleving' (Van Bottenburg et al., 2012). De kanttekening die hier wordt gemaakt is dat 'veel studies laten zien dat het combineren van topsport en onderwijs een complexe aangelegenheid is geworden; des te meer naarmate jongeren op steeds jongere leeftijd starten met fulltime trainingsprogramma's' (Van Bottenburg et al., 2012). Ook heeft topsport volgens het rapport 'een functie in het versterken van sociale integratie en sociale cohesie' (Van Bottenburg et al., 2012), al lijkt de focus hier vooral te liggen op beleving van supporters en niet op de topsporters die onderdeel uitmaken van een topsportcultuur.

Er zijn ook negatieve aspecten van de topsportcultuur te noemen. In de afgelopen jaren is veel aandacht geweest in onder andere de media en politiek omtrent grensoverschrijdend gedrag. Aan de hand van deze toegenomen aandacht zijn meerdere onderzoeksrapporten verschenen. In 2021 verscheen het onderzoeksrapport 'Ongelijke leggers' (Olfers & Van Wijk, 2021). Een van de conclusies is dat ongewenst gedrag veel voorkomt in de topsportkringen van de gymnsport. Als het gaat om grensoverschrijdend gedrag wordt binnen de wetenschappelijke literatuur voor zover het gaat om de topsport gewezen op - ernstige vormen van - intimidatie, doortraining met blessures, dopingproblematiek en het aanzetten tot onverantwoord gewichtsverlies. De breedtesport heeft daar in (veel) mindere mate mee te maken (Ohlert et al., 2020). Daarnaast zijn er veel uitingen van bekende (oud-)topsporters die mentaal en/of fysiek lijden of hebben geleden onder de druk van de topsport, waaronder bijvoorbeeld wielrenner Tom Dumoulin (Hommes, 2021). Uit onderzoek blijkt dat topsporters een relatief hoge kans hebben op mentale problemen (Rice et al., 2016).

Er is niet voor niets veel aandacht voor een gezond en veilig sportklimaat. In de loop van de jaren zijn er allerlei maatregelen en initiatieven genomen om veiligheid en welzijn in de sport te verankeren, op zowel nationaal als verenigingsniveau. Zo kent het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN) de campagne 'Blijf je stil of praat je erover', die bewustwording moet creëren bij mensen binnen een sportcultuur over thema's rondom grensoverschrijdend gedrag. De KNVB heeft in 2020 het plan 'Ons voetbal is van iedereen' gelanceerd, gericht op het bestrijden van racisme en discriminatie binnen het voetbal.

Daar staat tegenover dat het preventieprogramma vanuit het NOC*NSF in omvang flink is afgenomen. Zo zijn de uitgaven aan het programma 'Positieve Sportcultuur', dat in 2019 is gestart als opvolger van 'Naar een veiliger sportklimaat', slechts op een vierde van het niveau van de voorganger (NOC*NSF, 2020). Bovendien stelden de bonden in 2017 dat er (te) weinig aandacht is voor de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag en het gebrek aan specifieke maatregelen (Cense & Coehoorn, 2017). Hetzelfde artikel stelt tevens dat de kwetsbaarheid van jong talent te weinig wordt belicht.

Onderzoeken naar de Nederlandse topsport zijn fragmentarisch en telkens met andere methoden uitgevoerd waardoor de onderlinge vergelijkbaarheid gering is en het bovendien vaak gaat om betrekkelijk kleine aantallen respondenten. Wetenschappelijk gezien is een onderzoek naar de topsportcultuur vanuit zowel de versterking van de positieve kenmerken als in relatie tot de beperking van grensoverschrijdend gedrag van belang. Om een onderbouwd fundament te leggen voor de topsport is het noodzakelijk om de gehele cultuur binnen de topsport onder de loep te nemen, dus zowel de organisatorische, culturele en sportspecifieke kenmerken als de persoonlijkheidskenmerken. De topsporter functioneert immers in een

specifieke context die dynamisch is en vorm en inhoud krijgt door de wisselwerking tussen persoon en omgeving.

Dit onderzoek geeft een compleet beeld van de aspecten en/of determinanten die samenhangen met een positieve dan wel negatieve topsportcultuur. Binnen een positieve cultuur levert de topsporter optimale prestaties en is zijn of haar welzijn, gezondheid en veiligheid gewaarborgd. Het omgekeerde is het geval in een negatieve cultuur, met alle variaties die daarbij mogelijk zijn (geen goede prestaties, onveilige omgeving, et cetera). Deze 'pijlers' (prestaties, welzijn en veiligheid) zijn te beschouwen als meetbare uitingen van een cultuur en staan om die reden centraal in dit onderzoek.

Daarnaast wordt in dit onderzoek ingegaan op hoe de positieve aspecten kunnen worden versterkt en de negatieve aspecten kunnen worden verkleind. Het doel hiervan is om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten. Dit onderzoek is met andere woorden gericht op het verkrijgen van inzicht in de algemene topsportcultuur en hoe deze positief kan worden beïnvloed en gaat niet zozeer om incidenten binnen de topsport.

1.1 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. Hoe is de huidige topsportcultuur in Nederland en binnen de verschillende te onderzoeken sporten in het algemeen, te karakteriseren en in het bijzonder voor de drie pijlers van de Nederlandse topsportcultuur, te weten: prestaties, welzijn (fysiek en mentaal) en veiligheid?
2. Welke factoren hebben een relatie met de drie pijlers van de huidige Nederlandse topsportcultuur (prestaties, fysiek en mentaal welzijn en veiligheid)?
3. Wat zijn de ervaringen van oud-topsporters met hun carrière als topsporter?
4. Welke (gepercipieerde) invloed hebben NOC*NSF en de TeamNL-centra op de topsportcultuur?
5. Wat is het (de)centrale beleid geweest inzake de Nederlandse topsport door de jaren heen en –verkenkend- welke invloed hebben de media op het gebied van het topsportbeleid van de overheid (gehad)?
6. Welke (beleids)maatregelen en sturingsinstrumenten kennen de verschillende sporten ter borging van een goede topsportcultuur?
7. Welke maatregelen/instrumenten vertonen een samenhang met het welzijn van topsporters?
8. Welke mechanismen zijn kenbaar die mogelijk een verandering teweegbrengen in het welzijn van het kind/jongvolwassene? Wat kan bijvoorbeeld gezegd worden over eventuele commerciële of financiële prikkels, in relatie tot de (betreffende) topsport(er)?
9. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de topsportcultuur te verbeteren?

1.2 Leeswijzer

Dit rapport bestaat uit een aantal delen. Deel I bestaat uit een beschrijving van de relevante wetenschappelijke literatuur over (topsport)cultuur en welke factoren daarin een rol kunnen spelen. Deel II gaat over de opzet en uitvoering van het onderzoek, in het bijzonder het onderzoek onder de (oud-)topsporters en coaches. In Deel III beschrijven we de kwantitatieve en kwalitatieve resultaten hiervan. Deel IV gaat nader in op de verschillende deelonderzoeken die zijn uitgevoerd (beleid en media en NOC*NSF/TeamNL-centra). In de afzonderlijke hoofdstukken wordt ook kort aandacht besteed aan de wijze waarop die deelonderzoeken zijn opgezet en uitgevoerd.

2

2. Het fenomeen (top)sport en het sportlandschap

In dit onderzoek gaat het om topsport.¹ Dus om sportbeoefening op de allerhoogste niveaus zoals de Olympische Spelen, wereldkampioenschappen en Europese kampioenschappen. Dit hoofdstuk gaat in op de sportspecifieke kenmerken die de basis vormen voor de (inter) nationale sportorganisatiestructuur. Er zijn verschillende organisaties en actoren die een rol spelen in de topsport en in gezamenlijkheid het Nederlandse topsportlandschap vormgeven. Dit sportlandschap wordt in dit hoofdstuk kort beschreven. Uiteindelijk draait de gehele topsportorganisatiestructuur om de prestaties in termen van resultaat door de topsporters. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de carrière van de topsporter, de bijzonderheid van de topsportcarrière en de actoren die daarop van invloed kunnen zijn.

2.1 Sportspecifieke kenmerken

De wetenschap maakt vooral onderscheid tussen twee kenmerken van sport: het spel- element en de lichamelijke activiteit (Tamboer & Steenbergen, 2000). Het wetenschappelijke kader van het spel'' is te herleiden naar Johan Huizinga. Hij wijst in zijn standaardwerk 'Proeve eener spelbepaling der natuur' op het ludieke spelkarakter en geeft daarnaast aan dat spanning en onzekerheid wezenlijke kenmerken zijn van het wedstrijdspel (Huizinga, 1950). "Het is om het winnen te doen met een hartstocht, die de luchtigheid van het spel geheel dreigt op te heffen". Huizinga zet uiteen dat bij het wedstrijdspel vaardigheid, kunde, behendigheid, moed of kracht zijn vereist, en dat wanneer het spel 'moeilijker' wordt, ook de spanning bij de toeschouwer groter zal worden. Volgens Huizinga gaat het vervolgens bij het wedstrijdspel om de zege. Met die zege zelf, zo zet hij uiteen, gaan 'gepaard allerlei wijzen, waarop zij genoten wordt. In de eerste plaats als zegepraal, triomf, door de groep gevierd met toejuiching en lofprijzing' (Huizinga, 1950).

Sport is een ontwikkelingsvorm van het wedstrijdspel, dat zich kenmerkt door rivaliteit en het aanwijzen van een winnaar. De onzekerheid van het wedstrijdresultaat is eigen aan de sport. Is het resultaat van de sportieve wedstrijd/competitie niet langer onzeker, bijvoorbeeld omdat het wedstrijdresultaat al vooraf vaststaat (matchfixing) dan is geen sprake meer van sport maar van een show of een circusact. Naast het spelkarakter, de rivaliteit en het winstdoel

¹ Dit hoofdstuk is verzorgd door Jill Holterman en Lara Prtenjaca

is het bestaan van regels een bijzonder kenmerk van de georganiseerde wedstrijdport. De deelnemers aan het wedstrijdspel hebben een normenstelsel in het leven geroepen dat bindend is voor deelnemers aan de betreffende georganiseerde wedstrijdport (Een terugblik op de 20e eeuw, 2000). Hieruit volgt dat het wedstrijdspel, waar ter wereld ook gespeeld, overal herkenbaar is.

Naast de kenmerkende aspecten van sport, hebben ook de verschillende sporten hun eigen onderscheidende kenmerken. Er zijn bijvoorbeeld binnen- (judo) en buitensporten (voetbal); acrobatische sporten (voltige); individuele sporten (tennis) en teamsporten (volleybal); concentratiesporten (schieten); vroeg-ontwikkelingsporten (ijsdansen), laat-ontwikkelingsporten (roeien), aanrakingssporten (jiujitsu), jurysporten (dressuur), esthetische sporten (schoonspringen), sporten die een indeling kennen naar gewichtsklassen (boksen), enz. Er zijn ook sporten die een combinatie vormen van verschillende kenmerkende aspecten.

2.2 Maatschappelijke acceptatie en waarde van topsport

Sport is een onderdeel van de maatschappij. De sport dankt haar bestaansrecht vooral aan de inkadering in deugdzame doelen. In artikel 165 lid 1 VWEU staat dat de Europese Unie bijdraagt tot de bevordering van de Europese inzet op sportgebied, rekening houdend met haar specifieke kenmerken, haar op vrijwilligerswerk berustende structuren en haar sociale en educatieve functie. In lid 2 staat verder dat de Europese inzet erop is gericht 'de Europese dimensie van de sport te ontwikkelen, door de eerlijkheid en de openheid van sportcompetities en de samenwerking tussen de verantwoordelijke sportorganisaties te bevorderen, en door de fysieke en morele integriteit van sportlieden, met name jonge sporters, te beschermen'. Er wordt in het artikel geen verwijzing naar de topsport gemaakt. Op het moment dat de sport niet langer maatschappelijk geaccepteerd is, kan dit gevolgen hebben voor de betreffende verschijningsvorm van sport. Zo is in het verleden wel gediscussieerd over extreem harde vechtsporten.²

De laatste jaren ligt er meer nadruk op de maatschappelijke waarde van topsport in de betekenis die mensen aan de topsport geven. Dit is ingegeven door de wens om meer medailles te behalen met meer impact. Daartoe is het MESSI-model gebruikt ('Mapping Elite Sports' potential Societal Impact') dat is ontwikkeld door de Vrije Universiteit Brussel (De Rycke & De Bosscher, 2019). Om de vraag naar de maatschappelijke waarde van topsport in Nederland te meten is in het onderzoek van van der Roest, Dopheide, e.a., 2022 gekeken naar de volgende vragen: 1) welke perceptie heeft de Nederlandse bevolking van de maatschappelijke waarde(n) van topsporten 2) welke invloed hebben (de Nederlandse aanwezigheid en deelname aan) de grote sportevenementen van 2021 op het beeld van Nederlandse bevolking op de maatschappelijke waarde(n) van topsport? Hoewel er geen wetenschappelijk bewijs voorhanden is, waaruit blijkt dat mensen meer gaan sporten door topsportevenementen of het behalen van topsportprestaties door topsporters, worden topsporters volgens voornoemd onderzoek wel gezien als rolmodellen. Zij kunnen een bron van inspiratie zijn. Aan de topsport worden ook bepaalde waarden toegeschreven, zoals de belevingswaarde. Het kijken naar

2 Raad van State, 25 augustus 2000, ECLI: NL: RVS: 2000:AA6939.

topsport gaat gepaard met emoties. Deze emoties kunnen uitingen van plezier en trots zijn, maar ook van negatieve emoties zoals agressie en geweld. Topsport is van een (kortdurende) verbindende waarde, bijvoorbeeld wanneer Oranje speelt. Topsport vertegenwoordigt een bepaalde economische waarde. Naast investeringen in de sportinfrastructuur, zoals de bouw van trainingscentra gaat het bijvoorbeeld om ticketverkoop, sponsoring, merchandising, mediarechten, enzovoort. Topsport kan verbroederen maar ook tegenstellingen voeden, denk aan de discussies op het gebied van diversiteit en inclusie, of de deelname van transgenders in de sport. Uit onderzoek blijkt dat de media een belangrijke rol spelen als het gaat om het beeld dat Nederlanders hebben van de maatschappelijke waarde van topsport (Van der Roest et al., 2022). Hoewel de maatschappelijke positieve waarde hoger ligt dan de negatieve waarde die mensen toekennen aan topsport, verdient ook deze kant aandacht. Het meest bekend is het onderzoek naar het turnen, waar misstanden vooral in het vrouwen topturnen werden blootgelegd (Olfers & van Wijk, 2021).

2.3 Oorspronkelijke sportorganisatiestructuur

De sport tendeeft altijd naar een top, dus naar de hoogste competities, wedstrijden en recordpogingen waaraan alleen de allerbeste sporters deelnemen (Van Staveren, 1996). Sportorganisaties richten zich voor het overgrote deel op het organiseren en bevorderen van deelname aan wedstrijden, competities en recordpogingen. De sporteigen kenmerken van rivaliteit en het streven naar winst in termen van (sportief) resultaat zorgen ervoor dat de deelnemer(s) aan het wedstrijdspel de prestaties wil(len) vergelijken met zoveel mogelijk andere deelnemers. Om de prestaties goed te kunnen vergelijken is het noodzakelijk dat het spel volgens dezelfde regels wordt gespeeld. Er is dus een samenwerkingsverband nodig om de regels op te stellen en de wedstrijd(en) geordend en geregeld te laten verlopen. Zo ontwikkelt het wedstrijdspel zich via organisatie, reglementering, controle en handhaving tot *georganiseerde* wedstrijd sport. Wanneer het gaat om de organisatie van wedstrijden op de hoogste internationale niveaus, zoals WK's, EK's en de Olympische Spelen is bovendien ook nog sprake van internationale rivaliteit, die voortvloeit uit de rivaliteit tussen landen. Zo zijn veel nationale sportbonden partij in het internationale wedstrijd spel.

Over het algemeen kenmerkt de traditionele sportorganisatiestructuur zich door één nationale sportorganisatie per land en één overkoepelende internationale federatie, zoals bijvoorbeeld de FIFA (voetbal), IAAF (atletiek) en ISU (schaatsen). In de wetenschappelijke literatuur wordt dit wel het '*Ein-Platz-Prinzip*' genoemd (Vieweg, 1990). De internationale federatie organiseert in de regel het WK in de betreffende tak van sport. Voor de topsporters zijn in deze organisatiestructuur de internationale kampioenschappen het belangrijkste, met de Olympische Spelen in veel sporten (denk aan schaatsen) als hoogst haalbare. Voor sommige sporten geldt dat niet het winnen van de Olympische Spelen als hoogst haalbare wordt gezien, maar bijvoorbeeld het winnen van het WK of het winnen van een belangrijk toernooi, zoals in het tennis Wimbledon of in het wielrennen de Tour de France. Van de onderzochte sporten is 86% (deels) olympisch.

2.3.1 Het IOC

Het IOC (Internationaal Olympisch Comité) vertegenwoordigt het hoogste gezag binnen de olympische beweging (zie het Olympic Charter) en organiseert de Olympische Spelen. Het IOC heeft een bijzondere plaats in de sportstructuur, omdat deze organisatie anders dan de sportfederaties, verschillende sporten aan zich bindt. Het IOC is een vereniging naar Zwitsers recht en bindt de Nationale Olympische Comités (NOC's) aan zich, waarbij per land slechts één NOC wordt geaccepteerd. De NOC's hebben als leden de verschillende nationale sportbonden, waarbij de NOC's tevens slechts één nationale sportbond per sport accepteren als lid. De NOC's zijn bevoegd om een delegatie af te vaardigen naar de Olympische Spelen, waarbij tijdens de Spelen gestreden wordt om Olympische medailles. Het IOC bezit alle rechten ten aanzien van de Olympische Spelen. Dit betekent naast de organisatie van de Olympische Spelen tevens het exclusieve recht om beeldmerken zoals de Olympische ringen, Olympische vlag te gebruiken en bepaalde termen. Dit geeft het IOC een monopoliepositie ten aanzien van het grootste sportevenement ter wereld. De internationale federaties blijven tijdens de Spelen verantwoordelijk voor de technische controle en leiding van hun tak van sport. Het IOC heeft de bevoegdheid om nationale Olympische comités en internationale federaties te erkennen. De algemene vergadering gaat over de uiteindelijke beslissing om een NOC of internationale sportfederatie te erkennen. Zij zal slechts één NOC per land en één federatie per sport erkennen. Dit heeft consequenties voor de organisatie van de internationale sport en geeft bovendien het IOC de macht/bevoegdheid om van bovenaf regels op te leggen aan de bij haar aangesloten NOC's en internationale federaties.

2.3.2 De internationale federatie

Ook de internationale federaties zijn verenigingen. De vrijheid van vereniging is kenmerkend voor Europa en komt voort uit de constitutionele tradities van de staten. Dit behoort tot de fundamentele rechten die binnen de communautaire rechtsorde worden beschermd. De internationale volleybalfederatie omschrijft haar statutaire doel als volgt *'The FIVB shall encourage the development and growth of the sport of Volleyball in all of its forms worldwide and promote the creation of NFs. The FIVB shall promote, coordinate, publicize, regulate, organize, supervise, control, manage and govern the sport of Volleyball throughout the world (1.4 Constitution).'* Andere internationale sportfederaties streven vergelijkbare doelen na. Zij organiseren interlandwedstrijden, kampioenschappen en houden zich bezig met de promotie van de sport. Internationale federaties schrijven soms expliciet in de regels voor dat de nationale bonden de internationale federatie als enige gezaghebbende internationale federatie dienen te erkennen. Zie bijvoorbeeld de statuten (Constitution) van de internationale zwembfederatie (FINA). In artikel C1 staat *'The Federation Internationale De Natation, hereinafter known as FINA, is the sole and exclusive world governing body for the aquatic sports.'* In artikel C 7.2 staat vervolgens dat er per land maar één organisatie als lid kan worden aangesloten. Andere bonden kennen vergelijkbare bepalingen. Bij volleybal kan per land slechts één organisatie door de FIVB erkend worden als nationale federatie, die lid kan worden van de FIVB (artikel 1.5.2 statuten FIVB). De FIVB is door het IOC erkend als internationaal vertegenwoordigende sportbond. De internationale hippische federatie stelt

het als volgt: “to be the sole authority for all International Events in Dressage, Jumping, Eventing, Driving, Endurance, Vaulting, Reining, Para-Equestrian and any other forms of Equestrian Sport approved by the General Assembly (the “Equestrian Disciplines”)” (artikel 1.1 Statutes).

De meeste internationale federaties bestaan uit een congres waar de leden, (waaronder de nationale sportbonden) hun stem kunnen uitbrengen. Dit congres wordt in de regel jaarlijks of tweejaarlijks georganiseerd. Een voorbeeld is de internationale schermbond (Fédération Internationale d’Escrime (FIE), ook wel International Fencing Federation genoemd). Volgens de website van de FIE bestaat de organisatie uit 155 aangesloten organisaties. Het congres is het controlerende orgaan en gaat in de regel over statutenwijzigingen. Voorts kennen de internationale federaties een Executive Committee. Dit orgaan bestaat in de regel uit een president en een aantal gekozen leden, bijvoorbeeld de presidenten van de continentale bonden. Dit orgaan vormt het bestuur van de federatie. Daarnaast bestaan verschillende commissies, zoals een atletencommissie, een wedstrijdcommissie, medische commissie, ethische commissie en/of een commissie met betrekking tot de jury/scheidsrechters, e.d..

Internationale rechtsprekende organen

De sport kent op het internationale niveau het Court of Arbitration for Sport (CAS). Dit is een rechtsprekend orgaan waar de sporters veelal langs verenigingsrechtelijke weg aan gebonden zijn. Het CAS spreekt bijvoorbeeld recht in internationale dopingzaken. Ook kennen internationale bonden eigen rechtsprekende organen, zoals een disciplinary committee.

2.3.3 Het NOC*NSF

De organisatie van de Nederlandse topsport is voornamelijk in handen van sportverenigingen, sportbonden, nationale topsportcentra en de overkoepelende organisatie: NOC*NSF. Deze organisatie is ontstaan in 1993 door de fusie van het Nederlands Olympisch Comité (NOC) en de Nederlandse Sport Federatie (NSF). NOC*NSF is een vereniging met als leden de aangesloten sportbonden. Op grond van de statuten is NOC*NSF gebonden aan de reglementen van het IOC en de World Anti-Doping Code (WAD-code). Het NOC*NSF is als enige organisatie bevoegd om zorg te dragen voor de vertegenwoordiging van Nederland tijdens de Olympische en Paralympische Spelen. Hiermee heeft zij een monopoliepositie in Nederland. NOC*NSF speelt ook een cruciale organisatorische rol binnen de topsportinfrastructuur en bij de organisatie van de Olympische en Paralympische Spelen. NOC*NSF fungeert als koepelorganisatie voor de Nederlandse sportbonden en biedt zowel individuele topsporters als sportbonden financiële, materiële en immateriële ondersteuning voor het beoefenen van topsport.

Op grond van het Reglement Toelatingseisen van NOC*NSF kan per tak van sport slechts één sportbond lid worden van NOC*NSF.³ De sportbonden moeten onder andere voldoen aan bepaalde kwaliteitseisen, maar deze worden niet door het NOC*NSF getoetst. Er is sprake van een zelfscan door de sportbonden. In 2024 zijn er aanvullende eisen opgenomen, waaronder de verplichting tot het hebben van een topsportstatuut en een gedegen

3 [reglement-toelatingseisen-nocnsf.pdf](#)

atletenvertegenwoordiging. In het topsportstatuut staan welke procedures de bond hanteert op het gebied van de topsport en wie verantwoordelijk is voor wat. Ook is voor het integriteitsbeleid verplicht gesteld om een gedragscode op te stellen, een vertrouwenspersoon aan te wijzen, een klokkenluidersregeling te hebben (indien meer dan vijftig werknemers in dienst) en een verplichte VOG te kunnen overleggen van bestuurders, directie, werknemers, vrijwilligers die structureel worden ingezet door de bond en zzp'ers.

NOC*NSF kan het lidmaatschap van een sportbond opzeggen, dan wel de bond als lid onttrekken. Het bestuur heeft ook de bevoegdheid om een lid dat niet aan de lidmaatschapsvereisten voldoet te schorsen. De leden hebben een plek in de algemene vergadering (AV). Het aantal stemmen in de vergadering hangt af van het aantal leden van de betreffende sportbond.⁴ Op dit moment zijn er 79 sportbonden en achttien geassocieerden aangesloten bij NOC*NSF. Hiermee vertegenwoordigt NOC*NSF meer dan 300 sportdisciplines, 24.000 verenigingen en 5,2 miljoen georganiseerde sporters.⁵ In 'Topsportstrategie 2032' is de huidige visie van NOC*NSF te lezen.⁶ NOC*NSF heeft de ambitie om te behoren tot de tien meest succesvolle topsportlanden ter wereld. Dit wordt de 'Top-10-ambitie' genoemd. Haar hoofddoel is dus prestatiegericht. De gezamenlijke missie van NOC*NSF, het ministerie van VWS en VSG (Vereniging Sport en Gemeenten) is als volgt geformuleerd:

Sport is van grote maatschappelijke waarde. Het is voor velen een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven. Het draagt bij aan onze fysieke en mentale gezondheid, creëert saamhorigheid en biedt kansen voor persoonlijke ontwikkeling. Iedereen in Nederland heeft de kans om zonder belemmering te sporten, te excelleren in sport en te genieten van sport. We inspireren zoveel mogelijk mensen met de kracht van (top)sport. Want sport versterkt!⁷

In het topsportakkoord wordt duidelijk aangegeven dat er 'strategische keuzes' gemaakt dienen te worden om deze missie te kunnen realiseren. Een onderdeel van NOC*NSF is TeamNL, een topsportteam van de beste sporters die op de hoogste niveaus presteren en samen Nederland vertegenwoordigen. Het doel is om sporters en fans dichterbij elkaar te brengen. NOC*NSF heeft in 2009 vijf topsportcentra in het leven geroepen met als doel om bij te dragen aan de topsportinfrastructuur in Nederland. In deze centra worden topsporters op alle mogelijke manieren ondersteund in hun topsportcarrière, variërend van studiebegeleiding tot hulp bij huisvesting en voeding. De financiering van deze centra wordt gedeeltelijk verzorgd door NOC*NSF. De vijf topsportcentra zijn: Topsport Noord, Topsport Amsterdam, Topsport Metropool, BrabantSport en Sportcentrum Papendal.

⁴ Art. 22, 23 Statuten NOC*NSF.

⁵ NOCNSF website, bezocht april 2025.

⁶ [Topsportbeleid - NOCNSF](#)

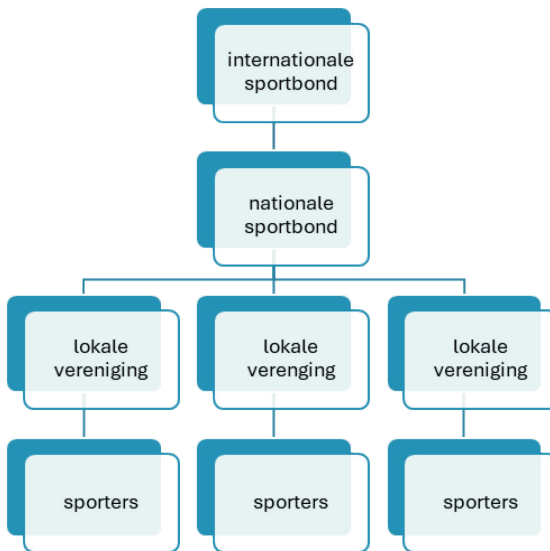
⁷ [file \(overheid.nl\)](#)

2.3.4. Nationale bond

Op nationaal niveau kennen we in het algemeen ook maar één nationale bond per tak van sport. Er is maar één KNVB (voetbal), KNHB (hockey) of ijshockeybond in Nederland. Uitzondering op deze regel is de bokssport, maar slechts één boksbond is erkend door NOC*NSF (dit betreft de NBB). De nationale bonden organiseren de nationale kampioenschappen en wijzen de Nederlands kampioen aan. De meeste nationale sportbonden zijn aangesloten bij NOC*NSF. Ook niet Olympische sporten zijn aangesloten bij het NOC*NSF, daartoe hanteert NOC*NSF een aantal status- en toelatingscriteria. Voorbeelden zijn de motorsport, de wandelsport en het wedstrijdsvissen.

De sportorganisatiestructuur kenmerkt zich dus door de behoefte aan centraal gezag, waarbij rechten en verplichtingen voor alle 'leden' dienen te gelden. Het bovenstaande leidt tot een piramidestructuur, waarbij de internationale sportbond aan het hoofd staat. Daaronder volgen de nationale sportbonden als lid van de internationale sportbond. In bijna driekwart van de gevallen heeft de sport nog een extra onderscheid gemaakt in continentale bonden (bijvoorbeeld Europees).

■ **Figuur 2.1** Sportorganisatiestructuur

Ook in Nederland heeft de sport zich ontwikkeld in verenigingsverband. De vrijheid van vereniging is volgens het Nederlandse recht een grondrecht, artikel 8 Grondwet. De sportbonden in Nederland en ook de meeste sportclubs, zijn verenigingen met rechtspersoonlijkheid. De regels met betrekking tot de vereniging staan in boek 2 BW. De regelgeving betreft vooral de structuur van verenigingen, het tot stand komen van besluiten en de ontbinding ervan. Dit betekent dat de vereniging goeddeels vrij is om invulling te geven aan de inhoud van de rechten en verplichtingen. In de statuten staan de meest fundamentele regels

van de vereniging, de reglementen geven veelal nadere uitwerking van hetgeen in de statuten is bepaald. De verenigingsrechtelijke regelgeving schept een normenstelsel dat bindend is voor degenen die deel uitmaken van het sport-samenwerkingsverband. De deelnemers aan het wedstrijdspel hebben zich via lidmaatschap of overeenkomst aan deze regels verbonden (Een terugblik op de 20e eeuw, 2000).

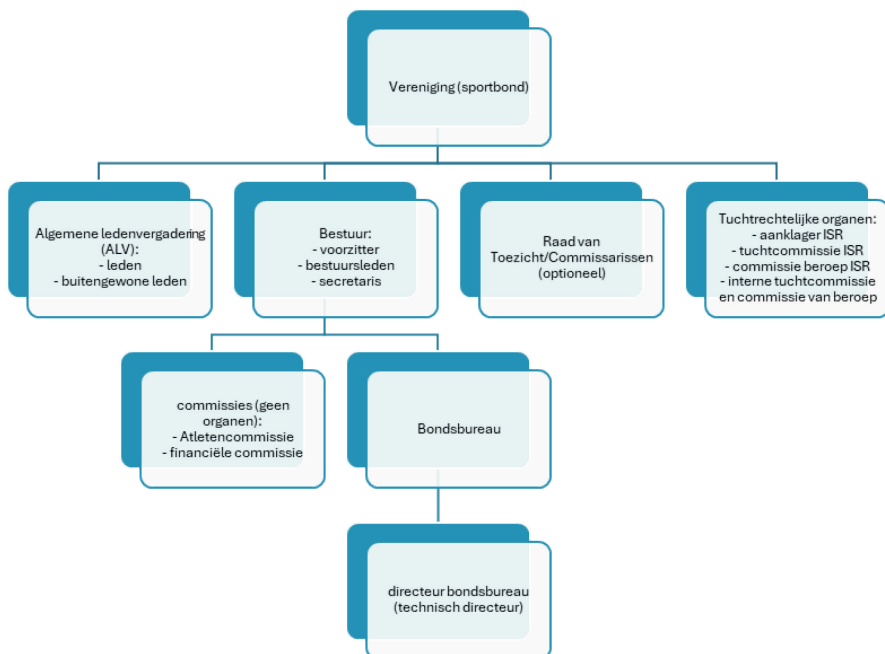
De meest oorspronkelijke doelstelling van de sportvereniging (bond of lokale club) was en is het beoefenen en bevorderen van een of meer bepaalde takken van sport. Zo stelt de hockeybond zich ten doel: 'de bevordering van de hockeysport in al haar verschijningsvormen en voorts het verrichten van al hetgeen daaruit voortvloeit, daartoe bevorderlijk kan zijn, dan wel daarmede verband houdt' (statuten artikel 3 lid 1). Deze hoofdoelstelling werd oorspronkelijk opgevat in de zin van de beoefening en bevordering van doelvrije recreatieve activiteit ten behoeve van het lichamelijke en geestelijke welzijn van de beoefenaren, het volk en de maatschappij en richt zich daarmee op het oorspronkelijke 'amateurisme'.

Omdat de sportbonden verenigingen zijn naar Nederlands recht zijn de statuten leidend. In de statuten staan de organen van de vereniging. In het algemeen is er sprake van een algemene ledenvergadering (ALV), bestuur, tuchtcommissie(s) en overige commissies. De ALV is hierbij naast het bestuur een belangrijk orgaan van de vereniging. De meeste sportbonden kennen een ledenraad in plaats van een ALV. Een ledenraad bestaat uit vertegenwoordigers die door en uit de leden worden verkozen. Sommige sportbonden hebben bijvoorbeeld de verenigingen ingedeeld in regio's, waarbij vertegenwoordigers per regio toegang krijgen tot de algemene ledenvergadering. Slechts drie van de onderzochte sportbonden heeft een raad van toezicht (ook wel raad van commissarissen genoemd) ingesteld.

De wedstrijdreglementen zijn in lijn met de internationale wedstrijdregels om zo aan te kunnen sluiten bij de internationale competities. Zoals eerder gesteld, vanwege het uniforme karakter van de spelregels, worden deze wedstrijdregels op het hoogste internationale niveau vastgesteld. Binnen de verenigingsrechtelijke structuur volgt medezeggenschap vanuit het lidmaatschap van de vereniging. Dit is bij de meeste sportbonden op algemeen niveau geregeld via de algemene ledenvergadering of ledenraad. Wanneer sprake is van direct lidmaatschap van de sportbond van individuele sporters en er specifiek naar de groep topsporters wordt gekeken, is te zien dat de zeggenschap van deze groep beperkt is. Immers het aantal topsporters maakt maar een klein deel uit van het totale aantal leden, waaronder ook de recreatieve leden. Wel is er de laatste jaren meer aandacht gekomen voor zeggenschap van de topsporter. Via de atletencommissie wordt de stem van de topsporter beter gehoord en kunnen hun belangen beter worden vertegenwoordigd.⁸

⁸ <https://nocnsf.nl/media/4938/04a2-mke-2022-en-eisen-2024.pdf>

■ **Figuur 2.2** Bondsstructuur

Rechtspraak op bondsniveau

Het Instituut Sportrechtspraak (hierna ISR) is een stichting, opgericht in 2003, en is een onafhankelijke organisatie in Nederland die zich bezighoudt met juridische kwesties binnen de sportwereld. Het doel van de stichting is in de statuten als volgt geformuleerd:

'De stichting heeft ten doel om op onafhankelijke wijze bij te dragen aan een veilig en eerlijk sportklimaat.' art. 2.1 statuten ISR

Het ISR kent reglementen voor verschillende onderwerpen: algemeen tuchtrecht, seksuele intimidatie, matchfixing en doping. Bovendien heeft het reglementen voor arbitrage en mediation opgesteld. Het ISR heeft als voornaamste taak het behandelen en beslechten van geschillen en juridische zaken die verband houden met sport, zoals dopingzaken, tuchtzaken, en geschillen over sportreglementen. Het ISR biedt voorts een platform waar sporters, sportbonden, en andere betrokkenen terecht kunnen voor de afhandeling van juridische zaken. Het ISR zorgt ervoor dat zaken, zoals dopingzaken of overtredingen van het reglement seksuele intimidatie, op onafhankelijke manier worden behandeld. Daarnaast biedt het ISR ook mogelijkheden voor mediation en arbitrage, waarbij partijen kunnen kiezen voor een minder formele en snellere oplossing van hun geschil dan dit te regelen via de reguliere rechtspraak. Sportbonden en -organisaties kunnen zich aansluiten bij het ISR door het ISR in hun statuten te benoemen als (tucht)rechtsprekend orgaan. In de statuten is daarnaast doorgaans vastgelegd

dat het ISR bevoegd is om zaken bij de tuchtcommissie aanhangig te maken. Het ISR handelt op basis van overeenkomsten van opdracht met de betreffende sportbonden en -organisaties (artikel 2 lid 1 statuten). Zij benoemen vervolgens de aanklager, tuchtcommissie en commissie van beroep van het ISR tot orgaan in de statuten van de vereniging. Dit is noodzakelijk voor het goed functioneren van het ISR. Er zijn gevallen bekend waarbij sportbonden zijn aangesloten bij het ISR, maar de aanklager/tuchtcommissie(s) niet hebben benoemd als organen in de statuten. Deze kwestie leidt tot problemen omdat alleen organen van de vereniging verenigingsrechtelijke besluiten kunnen nemen. Sommige sportbonden kiezen ervoor om het ISR alleen bevoegd te verklaren ten aanzien van bepaalde onderwerpen en voor de overige onderwerpen een alternatief (intern) tuchtrechtelijk orgaan in te stellen. In de statuten wordt dan aangegeven voor welke onderwerpen het ISR het bevoegde tuchtrechtelijk orgaan van de sportbond is. Sportspecifieke kwesties, zoals een valse start, vallen in de regel buiten de bevoegdheid van het ISR. Wanneer een tuchtcommissie van het ISR tuchtrecht spreekt, doet zij dit als orgaan van de sportbond.

De meeste sportbonden (27 van de 28) zijn aangesloten bij het ISR. Daarnaast is tuchtrecht mogelijk via de interne tuchtorganen van de sportbonden. Alle bonden die zijn aangesloten bij het ISR hebben het bevoegd verklaard ten aanzien van dopingzaken. Daarnaast heeft 89% van de aangesloten bonden het ISR bevoegd verklaard ten aanzien van het onderwerp seksuele intimidatie en 74% ten aanzien van matchfixing. Een aantal aangesloten bonden heeft het ISR bevoegd verklaard ten aanzien van het algemeen tuchtrecht (33%). In deze gevallen kiezen sportbonden er bijvoorbeeld voor om het algemeen tuchtrecht door een interne tuchtcommissie te laten behandelen. Driekwart van de sportbonden heeft naast de tuchtcommissies van het ISR een eigen interne tuchtcommissie ingesteld. De reden hiervoor kan liggen in meer specifieke kennis van de betreffende sport. Een van de onderzochte sportbonden heeft geen eigen tuchtcommissie ingesteld, maar laat algemene overtredingen door het bestuur beoordelen.

2.3.5. De lokale vereniging

Naast een binding met het IOC, NOC*NSF, internationale federaties en nationale bonden hebben topsporters vaak ook een binding met een lokale vereniging. Er bestaat in de meeste gevallen dubbel lidmaatschap. De topsporter is lid van de sportbond en van de eigen lokale vereniging. Binnen de verenigingsrechtelijke structuur worden competities georganiseerd door de lokale verenigingen (clubcompetities), nationale sportbonden organiseren nationale kampioenschappen en de internationale sportorganisaties verzorgen EK's, WK's en de Olympische Spelen.

2.3.6. De topsporter

De topsporter speelt een cruciale rol in dit onderzoek. De topsporter neemt deel aan wedstrijden, competities en recordpogingen. In sommige gevallen levert de topsporter een individuele prestatie, soms binnen een sportteam.

De topsporter is gebonden aan de regels van zowel de internationale sportfederatie, de nationale sportbond als mogelijk ook die van de eigen club of het commerciële team. Wanneer

het gaat om gebondenheid aan de wedstrijdregels of bijvoorbeeld de anti-dopingregels, zijn die geldend zodra de sporter lid wordt van de bond en/of de club (die weer lid is van de bond) of via overeenkomst. De topsporter heeft geen keuze, anders dan zich te conformeren aan deze regels. Er bestaan immers in de regel geen andere internationale federatie(s) of andere nationale sportbonden, vanwege het 'Ein-Platz-Prinzip' (zie 2.3). Zo kan de topsporter gebonden zijn aan een minimumleeftijd voor deelname aan de Olympische Spelen.

2.4 Commercialisering van de sport en andere organisatievormen

De organisatiestructuur zoals hierboven beschreven, betreft de oorspronkelijke sportorganisatiestructuur die in de sport nog steeds herkenbaar is. De topsport kan zich ontwikkelen naar sport als vorm van publiek vermaak. Deze ontwikkeling kan worden onderverdeeld in vier fasen (Olfers, 2008). In de eerste fase staat de actieve recreatie centraal. In de tweede fase wordt de sportprestatie aantrekkelijk voor de toeschouwer. De passieve recreatie is op dit moment nog ondergeschikt aan het hoofddoel, het behartigen van de actieve recreatie. De inkomsten hebben voornamelijk een lokaal karakter. Vaak is dit als eerste merkbaar door het heffen van entreegelden voor wedstrijden of competities. Lokale sponsors zijn geïnteresseerd. In de derde fase draait sport niet alleen om het recreatieve spel en de sportprestatie, maar ook om zaken als sponsoring, reclame, mediarechten, enz. Sport wordt een vorm van entertainment. Sommige topsporters worden zelf een merk. Naast een lidmaatschapsrelatie ontstaan dienstverbanden, bijvoorbeeld met een commercieel team, en overeenkomsten voor opdrachten, bijvoorbeeld voor deelname aan een commercieel sporttoernooi. In de laatste fase is sport business. Het behartigen van de passieve recreatie is het hoofddoel geworden. Deze verregaande commercialisering heeft uitwerking op de sportorganisatiestructuur. Er ontstaan dan ook meer commerciële modellen. Denk aan door commerciële organisatoren opgezette wedstrijden en competities naast de reeds bestaande competities van de internationale federatie, nationale bonden en clubs waarin commerciële stakeholders bepaalde belangen hebben. Commerciële organisaties gaan het sportlandschap (mede)bepalen, denk aan (inter)nationale sponsors en mediaorganisaties.

Ten gevolge van de commercialisering ontstaan in bepaalde sporten commerciële ploegen, denk aan het schaatsen of wielrennen. In het voetbal bestaan betaald-voetbalorganisaties (BVO's) naast de verenigingsrechtelijke structuur. Het juridisch kader van deze commerciële ploegen wordt met name vormgegeven door arbeidsovereenkomsten en andere overeenkomsten tussen de diverse stakeholders.

Regelgeving

Organisaties sluiten bijvoorbeeld een overeenkomst met de sporters, sponsors en leveranciers. Er worden ook geregeld algemene voorwaarden overeengekomen tussen de organisatie en een commerciële aanbieder. Vaak zijn er ook licentieovereenkomsten waarin (extra) eisen gesteld worden aan de sportorganisaties en de deelnemers aan het wedstrijdspel. Zo kent de voetbalsport een uitgebreid licentiesysteem voor de betaald-voetbalorganisaties (BVO's). Dit systeem draagt er zorg voor dat de topclubs aan allerlei regels voldoen om deel te kunnen nemen aan de competitie.

Binnen deze governancestructuur zijn niet de internationale competities tussen landen het enige hoogst haalbare, maar de binnen de betreffende sport meest prestigieuze wedstrijden en competities. Dit wijkt af van het oorspronkelijke verenigingsrechtelijke model waarbij sporters een vereniging, sportbond en/of land vertegenwoordigen. In sommige sporten zijn deze commerciële wedstrijden/competities zelfs van groter aanzien dan een wereldkampioenschap of de Olympische Spelen. Het winnen van de Tour de France en deelname daaraan krijgt bij commerciële ploegen voorrang en heeft meer aanzien dan de deelname aan het WK of EK. In het mannenvoetbal worden de Olympische Spelen vooral als ontwikkelcompetitie gezien. Dit blijkt bijvoorbeeld uit een maximumleeftijd voor deelname, namelijk 23 jaar (Olympische Spelen in Parijs).⁹

Voorbeelden:

- o Wielrennen: Tour de France, Giro d'Italia, eendagsklassiekers;
- o Tennis: Grand Slamtoernooien;
- o Atletiek: Diamond-Leaguewedstrijden (hoewel georganiseerd door World Athletics), World Major Marathons;
- o Hippische Sport: Jumping Amsterdam, enz.

Tijdens deze commerciële competities vertegenwoordigen sporters met name hun sponsors/commerciële ploeg en maken commerciële afspraken met de organisaties van de competities. De sporters vertegenwoordigen een bepaalde marktwaarde en maken deel uit van grensoverschrijdende sportploegen. Een team kan uit meerdere nationaliteiten bestaan en komt uit in een competitie die het nationale karakter overstijgt.

Het betaald voetbal is bij uitstek een commercieel model, waarbij de BVO's zijn opgesplitst in een verenigingsrechtelijke structuur en een commercieel bedrijf. Anders dan bijvoorbeeld in het tennis (de Grand Slamtoernooien), worden de belangrijkste competities binnen het betaald voetbal georganiseerd door de (inter)nationale voetbalbonden (zoals de eredivisie en UEFA Champions League), evenals het EK en WK voetbal tussen landenteams. De Olympische Spelen worden zeker binnen het betaald voetbal (mannen) niet als hoogste competitie gezien, terwijl dit voor veel andere sporten wel het geval is.

2.5 Publieke organisaties

Het Nederlandse sportlandschap is met name vormgegeven via het verenigingsrecht. Anderzijds zijn er diverse publiekrechtelijke organisaties betrokken bij het sportlandschap, zoals het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna VWS), de Nederlandse Sportraad en de Dopingautoriteit (zie hieronder). Binnen het privaatrechtelijke deel zijn, naast de bestaande sportorganisatiestructuren, nog andere diverse privaatrechtelijke actoren actief

⁹ <https://cdn.nocnsf.nl/media/optbpc53/if-kwalificatie-eisen-olympische-spielen-parijs-2024-voetbal.pdf>

die bepaalde activiteiten uitoefenen binnen het sportlandschap. Een aantal actoren wordt hieronder nader toegelicht, waarbij we starten met de verantwoordelijke publiekrechtelijke organisaties.

Het ministerie van VWS is een belangrijke actor in het Nederlands topsportlandschap aangezien het de sport voorziet van financiële middelen. Aan NOC*NSF betaalt dit ministerie jaarlijks rond de 65 miljoen euro.¹⁰ Naast het dienen als geldschietter heeft het ministerie ook beleidsmatig invloed op de topsport in Nederland. Hier wordt nader op ingegaan in het hoofdstuk Beleid. Zo was het ministerie partij bij het opstellen van het Sportakkoord, waar ook NOC*NSF en Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) aan deel hebben genomen. Dit akkoord legt de basis voor het topsportbeleid van de komende jaren.¹¹

De Nederlandse Sportraad (NLsportraad) is een onafhankelijk adviesorgaan dat de Nederlandse overheid en andere betrokken partijen ondersteunt bij het versterken van sport en bewegen in Nederland. NLsportraad, opgericht in 2016, heeft als doel sportbeleid op strategisch niveau te verbeteren en ervoor te zorgen dat sport een centrale rol speelt in maatschappelijke vraagstukken, zoals over gezondheid, sociale inclusie en economische ontwikkeling. NLsportraad werkt samen met overheden, sportorganisaties, onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven om een toekomstbestendige sportinfrastructuur te bevorderen. Door middel van adviezen, onderzoeken en strategische aanbevelingen wil de raad bijdragen aan een actieve, gezonde en verbonden samenleving waarin sport voor iedereen toegankelijk is.

Op gemeentelijk niveau is de VSG (Vereniging Sport en Gemeenten) van belang. VSG is een platform van gemeenten voor doorontwikkeling en positionering van sport en bewegen in de samenleving. De organisatie is landelijk en gevestigd in Den Haag. VSG bestaat uit een landelijk bestuur en telt 27 regio's en de daarbij horende platforms als VSG-Noord, VSG-Oost, VSG-Zuid en VSG-West en heeft als uitvoerend orgaan het VSG-bureau. De aangesloten gemeentes bepalen tezamen op de algemene vergadering de koers van de organisatie. Het toegankelijk maken van sport- en beweegactiviteiten voor alle inwoners, het waarborgen van veiligheid en nabijheid, en het stimuleren van een gezonde levensstijl zijn prioriteiten voor de VSG. Daarnaast biedt 'Sport en bewegen' (Sportakkoord) kansen om doelstellingen op andere beleidsterreinen te realiseren, zoals in het onderwijs, de zorg, stedelijke ontwikkeling en citymarketing. De gemeenten zetten zich gezamenlijk in voor de sport. Dit geldt voor zowel breedtesport als topsport, georganiseerde en ongeorganiseerde activiteiten, en zowel sport als doel op zich als sport en beweging als middel om andere doelen te bereiken. Daarnaast kennen gemeenten en provincies eigen sportbeleid, zie hierover het hoofdstuk Beleid.

2.6 Borging van het welzijn van topsporter

Internationaal

Zowel het IOC als de internationale federaties zijn actief op het gebied van onderwerpen als integriteit en sociale veiligheid. Het IOC heeft bijvoorbeeld verschillende initiatieven

¹⁰ Microsoft Word - 20230427 Jaarrekening NOC-NSF 2022 (nocnsf.nl), jaarrekening NOCNSF 2022.

¹¹ Topsport | Sport en bewegen | Rijksoverheid.nl

ontwikkeld op het gebied van 'safe sport'. Naast regels die gelden tijdens de Olympische Spelen, draagt het IOC ook zorg voor educatie en bewustwording. Zo is er een IOC Safeguarding Toolkit voor internationale federaties en nationale olympische comités (NOC's). Er is een IOC Mental Health in Elite Athlete's Toolkit, die NOC's en IF's helpen bij het ontwikkelen en implementeren van beleid en procedures op dit gebied.

Naast de sporteigen doelstellingen, geven internationale federaties aan dat zij streven naar de integriteit van de sport door bij te dragen aan de strijd tegen doping en/of door op te treden tegen alle vormen van manipulatie en corruptie. De meeste internationale federaties geven expliciet aan dat zij elke vorm van discriminatie verbieden en ook streven zij naar een veilige en intimidatievrije omgeving voor alle betrokkenen bij evenementen. Zie bijvoorbeeld artikel 1.3 van de statuten van World Archery. Ook kennen sommige internationale federaties werkgroepen of commissies op het gebied van diversiteit en inclusiviteit.

Op internationaal niveau bestaat het WADA (World Anti-Doping Agency) dat zich richt op een dopingvrije sport. Het WADA ontwikkelt, harmoniseert en coördineert de anti-dopingregels en het anti-dopingbeleid. Ook richt het WADA zich op onderzoek en educatie en monitort de naleving van het programma op het gebied van anti-doping.

Nationaal

*NOC*NSF Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN)*

NOC*NSF heeft een ondersteunende en daarnaast cruciale organisatorische rol binnen de topsportinfrastructuur bij de organisatie van de Olympische en Paralympische Spelen. Daarnaast zet NOC*NSF zich in voor het welzijn van sporters, waaronder ook topsporters, onder meer door het instellen van minimale kwaliteitseisen waarin bijvoorbeeld staat welke reglementen de sportbond minimaal moet kennen en meer institutioneel, de oprichting van het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN).

Het CVSN is een organisatie die zich richt op het bevorderen van een veilige en positieve sportomgeving voor iedereen in Nederland, en die zich dus niet focust enkel op topsport. Het CVSN fungeert als een kennis- en expertisecentrum op het gebied van sportveiligheid en biedt ondersteuning aan sporters, coaches, verenigingen en sportbonden. Het biedt, zoals zelf gezegd,¹² een laagdrempelig meldpunt voor sporters om zaken als doping, seksuele intimidatie of ander grensoverschrijdend gedrag te laten rapporteren. Ook ouders, trainers, bestuurders en andere stafleden kunnen bij het CVSN terecht. Hoewel het centrum signalen kan bespreken met sportbonden zonder de vertrouwelijkheid te schenden, heeft het momenteel geen verdere bevoegdheden. Er is besloten om het CVSN af te scheiden van NOC*NSF zodat het als een onafhankelijke organisatie kan fungeren. Naast het zich wenden tot het centrum kan NOC*NSF tegenwoordig ook gebruikmaken van Team Integriteit. Dit team houdt zich bezig met beleid en zij hebben een poule van integriteitmanagers die worden ingezet bij verschillende sportbonden.¹³

¹² Interview, d.d. 2 mei 2024.

¹³ [07-visie-sport-en-integriteit-2024.pdf \(nocnsf.nl\)](#) (2021)

Dopingautoriteit

De Dopingautoriteit is een Nederlandse organisatie die verantwoordelijk is voor het waarborgen van een dopingvrije sport in Nederland. Sinds 2019 is de Dopingautoriteit een onafhankelijk orgaan. Tegelijkertijd is de Wet uitvoering antidopingbeleid (Wuab) ingevoerd. Deze wet vormt de grondslag voor het bestaan van de Dopingautoriteit.¹⁴

De Dopingautoriteit houdt toezicht op de naleving van de regels omtrent doping, voert controles uit, en zorgt voor voorlichting en educatie over doping gerelateerde kwesties. De Dopingautoriteit is een onafhankelijk orgaan dat nauw samenwerkt met internationale organisaties zoals het World Anti-Doping Agency (WADA) om ervoor te zorgen dat de Nederlandse sport schoon van doping blijft.

Belangrijke taken van de Dopingautoriteit zijn onder meer het afnemen van dopingtests bij atleten, zowel tijdens wedstrijden als buiten wedstrijden om, het onderzoeken van mogelijke dopingovertredingen, en het opleggen van sancties bij overtredingen. Daarnaast biedt de Dopingautoriteit informatie en begeleiding aan sporters, coaches en andere betrokkenen over hoe zij kunnen bijdragen aan een dopingvrije en eerlijke sportomgeving. De organisatie speelt ook een cruciale rol in het voorkomen van dopinggebruik door middel van educatieve programma's en campagnes die bewustwording creëren over de gevaren en gevolgen van doping. Hun missie is om bij te dragen aan een sportcultuur waarin eerlijkheid en gezondheid centraal staan, en waarin doping geen plaats heeft.

Nederlandse (top)sportbonden zijn zowel nationaal (via aansluiting bij NOC*NSF) als internationaal (via aansluiting bij de internationale federatie) verplicht een dopingbeleid te voeren. Alle tuchtrechtelijke geschillen inzake doping moeten buiten de bonden worden afgehandeld. In Nederland is het ISR (Instituut Sportrechtspraak) de enige instantie die aan deze vereisten voldoet. Sporten die verbonden zijn aan het ISR zijn automatisch verbonden aan de Dopingautoriteit. Sportbonden die niet verbonden zijn aan het ISR dienen zelf aangesloten te worden door middel van het vaststellen van een bondsreglement om zo afwijkende codes te voorkomen. Conceptvormen van dergelijke reglementen moeten worden voorgelegd aan de Dopingautoriteit. De Dopingautoriteit vormt zo de 'waakhond' wat betreft de dopingregelingen op nationaal niveau. Deze 'waakhond' wordt deels vanuit het ministerie van VWS, en deels vanuit NOC*NSF gefinancierd.

De Dopingautoriteit houdt zich uitsluitend met humane doping. Dat betekent dat zij geen controles uitoefenen op bijvoorbeeld paarden binnen de hippische sport. De dopingautoriteit verwijst hiervoor naar de KNHS (Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie).

Daarnaast zijn bijvoorbeeld ook de overheden sterk actief op dit thema, zie het hoofdstuk beleid.

2.7 De topsporter en de cirkels van invloed

Zoals hiervoor aangegeven draait topsport om de prestaties van de topsporters. Zoals uit het voorgaande blijkt kan de topsporter via lidmaatschap gebonden zijn, maar kan (daarnaast) ook

¹⁴ Art. 4 e.v. Wuab.

gebonden zijn via een overeenkomst. Dit kan een arbeidsovereenkomst zijn met de club, een overeenkomst van opdracht met een toernooiorganisator, een overeenkomst met NOC*NSF, een overeenkomst met een sponsor, enz. Binnen de gelede sportorganisatiestructuur kan een topsporter met tal van actoren en organisaties te maken krijgen. In deze paragraaf gaan wij dieper in op de kenmerken van topsporters en waarin zij zich onderscheiden van niet-topsporters.

2.7.1 De bijzondere carrière van de topsporter

De overtuiging dat sportprestaties voornamelijk door het individu worden behaald, wordt ook wel ‘de mythe van het individualisme’ genoemd (Wagstaff, 2017). Sportonderzoek richtte zich traditioneel op individuele of persoonsgebonden factoren die bijdragen aan het succes in termen van resultaat. De afgelopen jaren verschuift de aandacht steeds meer naar de organisatiepsychologie, omdat sporters opereren binnen een complexe sociale en organisatorische context, zie volgende paragraaf (Fletcher & Wagstaff, 2009). Door recente onthullingen over misstanden in de sportwereld (Olfers & van Wijk, 2021) groeit de aandacht voor de topsportcultuur, waarbij het welzijn bijvoorbeeld van een aantal (voormalig) topturnsters en topwielrensters ondergeschikt was aan de prestatiedoelen (Olfers & van Wijk, 2021). Sportorganisaties streven daarom naar een gezonde en veilige werkomgeving, waarin prestaties en welzijn meer in balans zijn. Mede hierdoor worden prestaties, welzijn en veiligheid van de sporters in het licht bekeken vanuit het organisatiepsychologische perspectief (Wagstaff, 2017; Balk et al., 2022). Hoewel theorieën uit de organisatiepsychologie toepasbaar zijn op de sportwereld (Balk et al., 2022), blijft de carrière van een topsporter fundamenteel verschillend dan die van werknemers in bijvoorbeeld het bedrijfsleven. Ook de ontwikkeling van een jonge topsporter verschilt op sommige vlakken van die van hun leeftijdsgenoten. In deze paragraaf behandelen we enkele unieke kenmerken van de carrière van de topsporter.

Leeftijd en carrièreontwikkeling

Eén van de meest kenmerkende aspecten van de carrière van een topsporter is de start op -veelal- jonge leeftijd en de intensieve training die nodig is om de top te bereiken. De overgangsleeftijd van talent naar topsporter verschilt per sport (bijvoorbeeld 10,7 jaar voor turnen en 21,7 jaar voor bobsleeën), maar gemiddeld gezien maken sporters rond hun vijftiende de bewuste keuze om zich volledig op hun sport te richten (De Bosscher et al., 2023). Ter vergelijking: niet-topsporters behalen hun hbo-diploma gemiddeld op 23-jarige leeftijd en hebben vaak een vast contract tegen hun 27^e levensjaar (CBS, 2019; CBS, 2023b).

Hoewel jonge topsporters in grote lijnen dezelfde ontwikkeling doormaken als hun leeftijdsgenoten, verloopt hun puberteit op sommige vlakken anders. Ze brengen op jonge leeftijd al aanzienlijke offers, zoals het verhuizen naar een andere stad of het inperken van hun sociale leven (Luijt et al., 2009). Ook blijven ze in de regel langer afhankelijk van hun ouders, terwijl adolescenten in een ‘normale’ puberteit zich doorgaans geleidelijk losmaken van hun ouders. Talentontwikkeling vereist in veel sporten namelijk een grote mate van (materiële) ondersteuning, waardoor de gebruikelijke losmaking minder vanzelfsprekend verloopt (Luijt

et al., 2009). Bovendien wordt van topsporters verwacht dat ze zich conformeren aan de regels en discipline van de sport en hun coach, terwijl hun leeftijdsgenoten zich in deze levensfase vaak juist afzetten tegen regels en volwassenen en zich steeds meer op elkaar richten (Luijt et al., 2009; Jager et al., 2018). De topsportcultuur speelt dan ook een belangrijke rol in de karaktersvorming van jonge topsporters (Stenzel, 2019; Empelen & Reinders, 2023).

Ontwikkeling van identiteit

De ontwikkeling van een eigen identiteit verloopt bij topsporters op een andere manier dan bij hun leeftijdsgenoten. Topsporters ontwikkelen hun atletische identiteit vaak al vanaf hun tiende levensjaar (Edison et al., 2021). Deze identiteit wordt gedefinieerd als de mate waarin iemand zich identificeert met de rol van sporter (Brewer et al., 1993). De atletische identiteit ontstaat door de steeds sterker wordende verbinding tussen de sport en iemands persoonlijkheid. Door hun strakke schema van school- en trainingsverplichtingen hebben topsporters minder ruimte om te experimenteren met verschillende identiteiten. In tegenstelling tot hun leeftijdsgenoten, die in de puberteit verschillende sociale rollen en levensstijlen verkennen, worden sporters sterk gevormd door de normen en waarden van de topsportcultuur.

Een te sterke identificatie met de topsportersrol kan echter problematisch zijn, omdat het zelfbeeld dan volledig afhankelijk wordt van die rol en de bijkomende prestaties. Dit vergroot de kans op een instabiele zelfwaardering en bemoeilijkt de overgang naar een nieuwe carrière na het beëindigen van de sportloopbaan. Waar de beëindiging van een zakelijke carrière meestal geleidelijk verloopt, kan een topsportcarrière abrupt eindigen. Uit onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat twee derde van de oud-sporters moeite heeft met deze transitie (Dopheide & Elling, 2020).

Prestatie centraal: verandering van waarden

Bij de overgang van 'gewone' wedstrijd sport naar topsport verandert er veel in het leven van het talent en de sociale omgeving. In plaats van een waardeoriëntatie die bijna uitsluitend gericht is op plezier, zoals bij leeftijdsgenoten (Ali & Ahmad, 2018), wordt de nadruk in de topsport gelegd op prestaties en competitie. Topsport vereist een prestatiegerichte waardeoriëntatie die gepaard gaat met gestructureerde en doelgerichte training, ook wel 'deliberate practice' genoemd (Ericsson et al., 1993; Luijt et al., 2009). Van topsporters wordt uitzonderlijke toewijding en discipline verwacht, waarbij hun persoonlijke handelingsvrijheden worden beperkt. Individuele keuzes worden gemaakt binnen het systeem van vastgestelde sociale structuren en verwachtingen die het topsportsysteem kenmerken. Waar veel pubers experimenteren met zelfstandigheid en sociale normen uitdagen, wordt van topsporters verwacht dat ze zich conformeren aan het heersende 'regime' van de topsport (De Baets et al., 2021).

Werk-privébalans en tijdsbesteding

In het bedrijfsleven wordt een gezonde werk-privébalans als essentieel beschouwd voor zowel het welzijn van werknemers als de productiviteit van organisaties (NVAB, 2023). In veel

beroepen zijn werkuren en vrije tijd duidelijk gescheiden. Voor topsporters is deze scheiding echter veel minder vanzelfsprekend. Hun carrière is niet alleen fysiek en mentaal veeleisend, maar heeft ook een diepgaande impact op hun persoonlijke leven. Onderzoek toont aan dat topsporters vaak worstelen met het vinden van balans tussen topsport en hun privéleven, wat kan leiden tot stress en een burn-out (Gustaffson et al., 2011). Zelfs in hun 'vrije tijd' worden sporters verwacht te werken aan hun fysieke en mentale ontwikkeling, en rustperiodes zijn vaak ingericht op herstel en voorbereiding op de volgende wedstrijd (Kellman, 2010). Daarnaast vereist topsport een intensieve tijdsinvestering, waardoor sporters vaak weinig ruimte hebben voor andere levensaspecten. Naarmate ze zich ontwikkelen, nemen de eisen van trainingen, wedstrijden en reizen toe, waardoor sociale activiteiten en onderwijs onder druk komen te staan (Stambulova & Wylleman, 2014). In tegenstelling tot veel professionals (niet-topsport), die over het algemeen tevreden zijn over de vrije tijd die ze hebben (CBS, 2023a).

Omgaan met media en publieke druk

In tegenstelling tot de meeste niet-topsportende mensen in de samenleving, worden topsporters voortdurend beoordeeld op hun prestaties. De (sociale) media versterken dit proces. Bij een mindere prestatie kunnen zij onderworpen worden aan intense kritiek (Ng et al., 2024). De constante stroom van beoordelingen en reacties kan stress, angst en mentale vermoeidheid veroorzaken (Merrill & Faustin, 2023). Sporters voelen daarnaast ook druk om hun team of club op een positieve manier te representeren op sociale media, wat extra psychologische last met zich brengt (Ng et al., 2024). Ook worden vrouwelijke sporters op sociale media beoordeeld op hun uiterlijk. De beelden die van vrouwelijke sporters worden weergegeven zijn vaker geobjectiveerd en geseksualiseerd (Stoyel et al., 2021).

2.7.2 Cirkels van invloed: de topsporter

Ouders

Hoewel ouders in de regel geen onderdeel vormen van de sportorganisatiestructuur zijn zij belangrijk in het leven van het topsportende kind. Zij zijn in de eerste plaats verantwoordelijk voor het lichamelijke en mentale welzijn van het kind.

Trainers/coaches

Trainers en coaches staan in nauw contact met de topsporter. Zij zijn verantwoordelijk voor het verbeteren van de fysieke, technische en tactische prestaties. Steeds meer aandacht gaat uit naar de coach in relatie tot het welzijn van de sporters. Coaches worden ook steeds meer geacht aandacht te schenken aan de duale carrière van de sporters.¹⁵ Dit gaat om het combineren van de topsport met studie of werk.

Trainers/coaches kunnen verbonden zijn aan de bond, de club, een commercieel team, of persoonlijk aan de topsporter. De (bonds)coaches hebben de dagelijkse leiding en verzorgen

¹⁵ <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=9998&m=1588924772&action=file.download>

de trainingen en coachen bij (inter)nationale wedstrijden en toernooien. Meestal zijn zij lid van de bond. Er zijn trainers/coaches die zich vrijwillig inzetten. Er zijn ook trainers/coaches die via een arbeidsovereenkomst of via een overeenkomst van opdracht verbonden zijn aan een sportorganisatie of individu.

In de sport wordt er van verschillende licenties gebruik gemaakt. Zo ook veelal voor de trainer/coach waarmee met de sportorganisatie een binding bestaat. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Badminton Nederland of de Nederlandse Basketball Bond, de schermbond en veel andere bonden. Bij deze sporten moeten de trainers/coaches in de regel bepaalde diploma's behalen en door de tijd heen bijscholing volgen om training op een bepaald niveau te mogen geven.

Technisch directeur

Terwijl de directe begeleiding van de topsporters in handen is van de coach kennen veel topsportbonden ook een technisch directeur. De technisch directeur is verantwoordelijk voor de gehele sporttechnische lijn van de bond, club of het team en richt zich meer op de topsportprogramma's. In een aantal zaken zal de technisch directeur de atletenvertegenwoordiging om advies (soms zelfs om instemming al naar gelang de afspraken) vragen. De technisch directeur gaat veelal over de kwalificatie-eisen en de selectieprocedures voor de wedstrijden, competities en toernooien, tenzij deze taak is voorbehouden aan een andere actor of organisatie. Uitzending naar de Olympische Spelen verloopt via NOC*NSF.

Begeleidingsteam

Er kunnen verschillende vormen van begeleiding zijn, denk aan sportmedische, sporttechnische, sportwetenschappelijke, organisatorische, administratieve en logistieke ondersteuning. Andere belangrijke actoren zijn leden van het medische begeleidingsteam bestaande uit sportartsen, fysiotherapeuten, sportpsychologen, enz. De Vereniging voor Sportgeneeskunde (VSG) kent richtlijnen die zien op het sportmedisch handelen. Hieruit blijkt dat de sportgeneeskunde zich onderscheidt van andere geneeskundige domeinen. Er komen immers in de sport situaties voor die elders niet voorkomen, zoals het gebruik van doping.

De media, sponsors en adverteerders

De media kopen rechten, bijvoorbeeld portretrechten, bepalen de zichtbaarheid en oefenen invloed uit op de populariteit van de topsporter, het team. Sponsors en adverteerders investeren in het imago en de zichtbaarheid van de topsporter, de club/het team, het topsportevenement, het toernooi, de sportbond, e.d.

Fans

Zij volgen topsporters en/of hun club. Zij kopen tickets, volgen topsporters op sociale media en/of kopen merchandising.

Overige betrokken maatschappelijke actoren

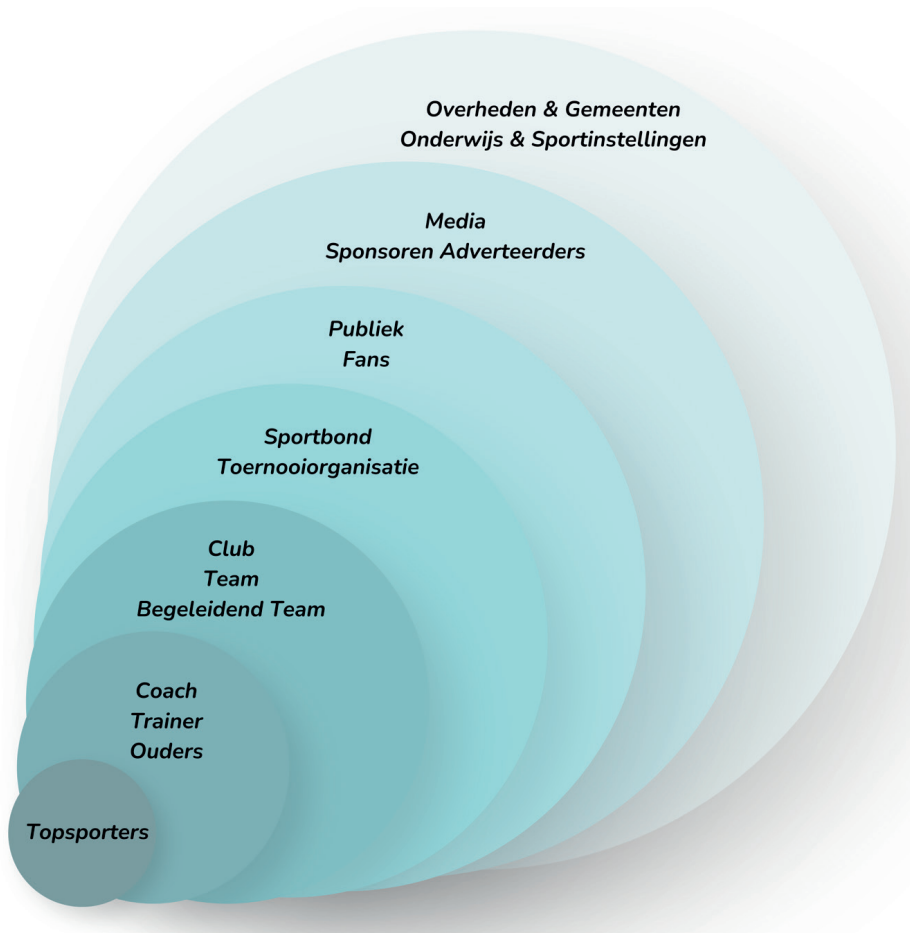
Er zijn verschillende organisaties actief die de belangen behartigen van de topsporter of (aan de andere kant) de belangen van werkgeversorganisaties in de sport. NL Sporter is

bijvoorbeeld het juridische loket voor topsporters. De missie is sporters te ondersteunen op juridisch en beleidsmatig niveau, zodat zij zich maximaal kunnen richten op hun prestaties. NL Sporter biedt topsporters juridische ondersteuning en advies bij problemen in de sportwereld. Naast het individueel begeleiden bij arbeids- en sponsorcontracten, geschillen en doping gerelateerde zaken, richt NL Sporter zich ook op collectieve belangen, zoals de totstandkoming van topsportovereenkomsten en het verbeteren van de positie van sporters binnen bonden. De vereniging is verder actief betrokken bij het ontwikkelen van topsportbeleid via NOC*NSF-werkgroepen en zet zich in om de stem van de topsporter te bekrachtigen.

Sommige sporten kennen een eigen organisatie (zoals bij voetbal de VVCS, Vereniging van Contractspelers), die zich richt op de belangen van sporters in die tak van sport. Zij maken zich sterk voor de arbeidsomstandigheden van hun beroepssporters. Aan de andere kant staan de werkgeversorganisaties in de sport. Sommige sporten kennen een eigen werkgeversorganisatie in hun tak van sport. De Federatie Betaald Voetbalondernemingen (FBO) is een voorbeeld van een dergelijke organisatie en behartigt de werkgeversbelangen van de betaald-voetbalorganisaties.

Er zijn nog tal van andere initiatieven en projectorganisaties die zich richten op de sport. Zoals stichtingen die zich richten op talentontwikkeling of de carrière van jonge sporters. Denk ook aan tennisscholen en voetbalscholen. Naast dergelijke private initiatieven bestaan er scholen waarbij rekening wordt gehouden met de topsportcarrière van het sportende kind. Voorbeeld hiervan zijn LOOT-scholen (Landelijke Organisatie Onderwijs Topsport).

■ **Figuur 2.3** Cirkels van invloed

2.8 Resumé

De sportorganisatiestructuur vindt een oorsprong in de kenmerken van de sport. Om het wedstrijdspel overal herkenbaar te maken en vergelijkbaar, zodat een winnaar kan worden aangewezen, is sprake van een piramidale sportorganisatiestructuur. Wanneer de sport vercommercialiseert ontstaan andere structuren en andere juridische relaties. De georganiseerde wedstrijdssport kenmerkt zich door een verenigingsrechtelijke structuur. Gaat geld een rol spelen onder druk van de publieke belangstelling voor de sport(er), dan gaan de media een rol spelen en ontstaan sponsorrelaties. De sporter wordt een merk. Hoewel het sportlandschap nog sterke monopolies laat zien, ontstaan commerciële teams en commerciële organisatoren. Nederland kent nog een sterk civielrechtelijke structuur. Het sportlandschap is wel in beweging. De laatste jaren bestaan er ook overheidsorganisaties, zoals de Nederlandse Sportraad, die zich specifiek op de sport richten. Ook de Dopingautoriteit is inmiddels een zelfstandig bestuursorgaan. Er bestaat dus een complexe structuur die helemaal gericht is

op het mogelijk maken van wedstrijden, competities en recordpogingen, waar de topsporter geen - althans weinig - invloed op kan uitoefenen. Binnen topsport spelen trainers/coaches een cruciale rol. Zij staan in direct contact met de topsporter. Daaromheen staan (medische) begeleidingsteams. Daarnaast geldt dat voor de minderjarige topsporter ook de ouders van belang zijn. Per slot zijn ouders de eerst verantwoordelijken als het gaat om het topsportende kind.

3

3. Topsport in de literatuur

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste inzichten uit eerdere onderzoeken besproken. Eerst wordt aandacht besteed aan de definitie van topsport en een omschrijving van het begrip ‘topsportcultuur’. Vervolgens worden de effecten van topsportcultuur op de onderzochte uitkomstmaten – prestaties, mentaal en fysiek welzijn, en sociale veiligheid – behandeld. Daarnaast wordt er gekeken naar studies die andere voorspellers van deze uitkomstmaten hebben onderzocht, waaronder persoonskenmerken, interpersoonlijke factoren en overkoepelende factoren van de sport.¹⁶

3.1 Topsportcultuur binnen de bestaande wetenschappelijke literatuur

Het hoofddoel van topsport is het leveren van topprestaties door te winnen op het hoogste niveau. Dit vereist continue ontwikkeling en verbetering van topsporters binnen een optimale prestatiecontext, waarbij alle betrokkenen, zoals coaches, ouders en experts, op elkaar afgestemd zijn. Verschillende wetenschappelijke disciplines onderzoeken hoe topsport het beste georganiseerd en ondersteund kan worden om succes te behalen. De vorming van een topsportcultuur speelt een centrale rol in deze kennisontwikkeling. Sportbestuur en organisatiewetenschappers richten zich bijvoorbeeld op het strategisch management van topsport op macroniveau, terwijl onderzoek vanuit de sportpsychologie zich richt op de relatie tussen coaches en topsporters op microniveau (Hoye et al., 2015). Vanzelfsprekend bestaat dé topsportcultuur niet. De cultuur zal afhankelijk zijn van verschillende facetten die bepalend zijn voor de betreffende tak van sport. Is bijvoorbeeld sprake van een teamsport of een individuele sport? Betreft het een jurysport of een sport waarbij de prestaties objectief meetbaar zijn? Is er sprake van mannelijke sporters of vrouwelijke sporters? Gaat het om een sport waarbij de topsporters op jonge leeftijd pieken of kunnen laatbloeiers ook tot de absolute top behoren? Zo zijn er talloze specifieke kenmerken die bijdragen aan de topsportcultuur.

3.1.1 Een definitie van topsport

Topsport vormt een specifieke tak binnen het bredere begrip sport. Het gaat om de hoogste niveaus waarop sport wordt beoefend. Topsporters nemen deel aan de hoogste competities in

¹⁶ Dit hoofdstuk is verzorgd door Sam Berger.

hun tak van sport, zoals Wereldkampioenschappen (WK), Europese kampioenschappen (EK), en de Olympische/Paralympische Spelen (OS/PS), of zullen binnen afzienbare tijd dit niveau bereiken (De Bosscher et al., 2015).

3.1.2 Omschrijving (topsport)cultuur

In ruime zin gaat het bij cultuur om het geheel van gedeelde waarden, normen, overtuigingen, symbolen en gedragingen dat een groep karakteriseert en van generatie op generatie wordt doorgegeven (Hofstede, 2001). Cultuur wordt toegeschreven aan een groep of samenleving en niet aan een individu. De cultuur van een individu bestaat immers niet. Het overgedragen kennissysteem van normen, waarden en overtuigingen zorgt er wel voor dat individuen worden beïnvloed door de cultuur waarin ze leven en opgroeien (Hofstede, 2001). We spreken dan van de culturele achtergrond van een individu.

Binnen de wetenschappelijke wereld ontbreekt een uniforme definitie van het begrip topsportcultuur (Cruickshank & Collins, 2012), evenals een specifiek instrument om deze cultuur te meten. Vaak wordt topsportcultuur benaderd vanuit een organisatorisch perspectief, met het oog op het verbeteren van prestaties (Cruickshank et al., 2013). Binnen de sportpsychologie groeit het besef van de belangrijke rol die team- en organisatiecultuur spelen in het optimaliseren van prestaties (Wagstaff & Burton-Wylie, 2018). De focus op de topsportcultuur is doorgaans gericht op het creëren van een omgeving waarin topsporters kunnen floreren en hun volledige potentieel kunnen benutten. Volgens de definitie van Cruickshank & Collins (2012) dient de topsportcultuur blijvende prestaties te faciliteren: ‘een door het management geleid proces tot het vormen van door het team gedeelde en groep-gereguleerde waarden, percepties en gedragingen, die over tijd behouden blijven en constante hoge prestaties faciliteren’.

High performance culture

Een *high performance culture* is een begrip dat een organisatorische omgeving aanduidt waarin voortdurend hoge prestaties worden nagestreefd en ondersteund. Deze cultuur is vaak te vinden binnen bedrijven en instellingen die streven naar excellentie (Warrick, 2017). Vanuit de organisatiepsychologie is een *high performance culture* ook toegepast in de topsportcontext (Cruickshank & Collins, 2012). Binnen de topsport verwijst een *high performance culture* naar een cultuur binnen sportorganisaties die gericht is op het maximaliseren van prestaties door het creëren van een omgeving waarin topsporters hun potentie kunnen verwezenlijken. Dit komt overeen met hoe NOC*NSF de ideale topsportcultuur omschrijft:

*“Topsport gaat over het elke dag een beetje beter willen doen, het gaan voor het maximale resultaat, tot de top van de wereld (willen) behoren, maar vooral over mensen die dromen najagen en ambities willen waarmaken. Het belang van een cultuur die een context creëert waarbinnen ambities waargemaakt kunnen worden, vraagt om omgangsvormen waarbij we elkaar ondersteunen en uitdagen en om kunnen gaan met alle facetten die bij topsport horen” (NOC*NSF, z.d).*

Volgens Cruickshank & Collins (2012) kan een goed ontwikkelde *high performance culture* leiden tot (1) verbeterde prestaties, (2) duurzaam en langdurig succes en (3) een verhoogd welzijn onder topsporters. Prestaties staan hierin centraal, maar daarbij gaat het niet alleen om fysieke vaardigheden. Ook de mentale en sociale context hoort te worden meegenomen in een effectieve *high performance culture*. Ondanks dat een topsportcultuur is gericht op het behalen van prestaties, is een holistische aanpak, waarbij het menselijke aspect wordt meegenomen, van belang bij een effectieve topsportcultuur (Cruickshank & Collins, 2012).

Een holistische aanpak

De groeiende aandacht binnen de sportpsychologie voor een holistische aanpak van de topsportcultuur weerspiegelt een breder begrip van wat nodig is voor succes. Door de nadruk te leggen op persoonlijke ontwikkeling, mentale gezondheid en ethisch gedrag wordt een omgeving gecreëerd waarin topsporters niet alleen uitblinken in prestaties, maar ook als individuen groeien. Dit bevordert duurzame prestaties en draagt bij aan een gezondere sportcultuur (Cruickshank & Collins, 2012; Henriksen, 2015). Een cultuur die zowel de persoonlijke als prestatiegerichte aspecten benadrukt, creëert een klimaat van excellentie (Schinke et al., 2018). Een holistische benadering die beide dimensies integreert, is cruciaal voor een succesvolle talentontwikkeling (Henriksen et al., 2010). Daarentegen kan het verwaarlozen van de persoonlijke dimensies leiden tot een schadelijke topsportcultuur. Een voorbeeld staat in het artikel van Mountjoy (2019), waarin de gymnastiekcultuur van de Verenigde Staten, na het seksueel misbruik door sportarts Larry Nassar, werd omschreven als een 'win-at-all-cost-cultuur', gekenmerkt door machtsmisbruik en het negeren of normaliseren van misbruik. Andere aan het licht gekomen schadelijke sportculturen uit het buitenland zijn de cultuur binnen het Australische cricket (the Ethics Centre, 2018), diverse sporten in Nieuw Zeeland (Thorpe & Forsdike, 2023) en de Britse gymnastiekcultuur (Falkingham, 2022). In Nederland is het onderzoek van Olfers en Van Wijk (2021) naar de cultuur binnen de gymnastiek een bekend voorbeeld. De onderzoekers stelden een angstcultuur vast waarin grensoverschrijdend gedrag werd genormaliseerd.

Uit een literatuurbeoordeling blijkt dat de topsportcultuur kan zorgen voor onveilige situaties (Roberts et al., 2020). Verschillende organisatorische factoren kunnen een bedreiging vormen voor topsporters. De onderzoekers onderscheiden drie typen risico's: structurele factoren (zoals machtsongelijkheid, 'winner-takes-all'-beloningen en isolatie), sociale factoren (zoals het conformeren aan dominante waarden, waargenomen instrumentele voordelen en organisatorische tolerantie) en organisatorische stressoren (zoals rolconflicten, ambiguïteit, depersonalisatie, slechte interne communicatie, en professionele onzekerheid).

Zoals beschreven in de inleiding zal dit onderzoek zich richten op drie 'uitingen' van de Nederlandse topsportcultuur, ofwel de drie pijlers: (1) prestaties, (2) welzijn (mentaal en fysiek) en (3) de sociale veiligheid. Hieronder zullen we ingaan op wat er bekend is in de literatuur over deze drie uitkomstmaten.

3.2 De gevolgen van topsportcultuur op de topsporter (uitkomstmaten)

In dit onderdeel gaan we in op hetgeen reeds beschreven staat in de literatuur omtrent de invloed van diverse soorten topsportculturen op prestaties, welzijn en veiligheid. Ook behandelen we de literatuur waarin de invloed van andere factoren, zoals persoonskenmerken en sportoverkoepelende factoren staat beschreven.

3.2.1 Prestaties

De eerste en op het eerste oog meest logische uitkomstmaat wordt gevormd door de prestaties van de topsporter. Het bestaat uit zowel objectieve meetwaarden, zoals afstand, score en tijd, als subjectieve evaluaties (Weinberg & Gould, 2018). Binnen de recreatieve sport worden er vaak geen specifieke prestatiedoelen gesteld die moeten leiden naar uitmuntendheid. Dat is anders binnen de topsportcontext, waarbij een topsporter uitmuntendheid en excellentie wel nastreeft (Weinberg & Gould, 2018). Presteren is de kern van topsport en vormt de basis van het succes en de betekenis ervan. In de wereld van topsport draait alles om het bereiken van uitzonderlijke resultaten. Prestatie is daarnaast meer dan alleen het winnen van wedstrijden of het verbreken van records; het gaat om een combinatie van fysieke, mentale, tactische en technische vaardigheden die tot maximale resultaten leiden. Het gaat om grenzen verleggen, en ‘het beste uit jezelf halen’, zo blijkt ook uit de teamwaarden van NOC*NSF:

*“Excelleren zit in elke keuze die we maken om onze ambities te realiseren. Elke dag beter en sterker worden. Grenzen verleggen. Jezelf overtreffen. De wereld veroveren. Wij streven naar het hoogst haalbare. Naar de beste versie van onszelf. Daar geven we alles voor. Onderweg naar die ene dag, dat ene moment dat alles klopt. De perfecte wedstrijd” (NOC*NSF, z.d.).*

Binnen de literatuur worden er diverse factoren genoemd die van invloed kunnen zijn op prestaties van de topsporter. Deze factoren staan hieronder en zijn onderverdeeld in de volgende overkoepelende categorieën: de topsportcultuur, interpersoonlijke factoren en persoonskenmerken.

Topsportcultuur

Een uitgebreide studie naar organisatorische stressoren binnen een topsportcultuur laat zien dat er tal van stressoren zijn die de prestaties van een topsporter kunnen beïnvloeden (Fletcher & Arnold, 2011). Voorbeelden zijn de cohesie binnen het sportteam, de onzekerheid van een plek in een team of de status van de topsporter en onzekerheid over zijn/haar inkomen. Ook worden in het eerder besproken artikel over een *high performance culture* (Cruickshank & Collins, 2012) verschillende organisatorische kenmerken genoemd die van positieve invloed zijn op duurzame prestaties, zoals duidelijke doelen en verwachtingen, een sterke nadruk op leren, nadruk op samenwerking tussen teamleden en ondersteunend leiderschap. Verder wijst onderzoek uit hoe individualisme en collectivisme de prestaties beïnvloeden, waarbij werd vastgesteld dat collectivisme meestal positief gecorreleerd is met prestaties en individualisme negatief gecorreleerd is met prestaties (Bell, 2007; Dierdorff et al., 2011; Gundlach et al., 2006). Dit komt doordat collectivistische waarden, in tegenstelling tot individualistische

waarden, wederzijdse ondersteuning en samenwerking tussen teamleden bevorderen. De 'wij-mentaliteit' zorgt voor samenhang, verbeterde communicatie en doelgerichtheid, wat essentieel is voor competitieve teamgerichte taken (Bell, 2007; Dierdorff et al., 2011; Gundlach et al., 2006).

Interpersoonlijke factoren

In de literatuur van de sportpsychologie wordt de rol van coaches uitgelicht als het gaat om de relatie tussen de topsportcultuur en de prestaties van topsporters (Gillet et al., 2010). Barnaschone (2014) laat in een studie onder Zuid-Afrikaanse topsporters zien dat een passende en behoefte-ondersteunende coachingsstijl positieve gevolgen heeft voor de prestaties van de topsporters. Onderzoek toont aan dat het betrekken van topsporters in besluitvorming, ook wel autonomie-ondersteunend coachgedrag genoemd, een positief verband heeft met de prestaties van de topsporter (Balk et al., 2022; Gillet et al., 2010). Hoe meer autonomie-ondersteuning de topsporters ervaren van hun coach, hoe bevlogen ze zijn tijdens het sporten, wat vervolgens leidt tot een grotere tevredenheid over de eigen prestaties. Verder blijkt uit de wetenschappelijke literatuur dat de manier waarop topsporters met elkaar omgaan ook een belangrijke factor voor succes kan zijn. Een studie van Evans et al. (2013) laat zien dat topsporters uit individuele disciplines gebaat zijn bij een goede relatie met andere topsporters uit hun discipline, omdat dit kan leiden tot een positieve motivatie en samenwerking, en daarmee een verbetering van de prestaties.

Persoonskenmerken

Naast de hierboven beschreven cultuurfactoren en interpersoonlijke factoren, zijn er diverse persoonskenmerken die van invloed zijn op de prestaties van de topsporter. Zo laten verschillende onderzoeken de belangrijke rol zien van persoonlijkheidseigenschappen. Eén van de persoonlijkheidseigenschappen die vaak in verband wordt gebracht met betere prestaties is extravertie (Shuai et al., 2023). Een individu dat hoog scoort op extravertie is assertief, sociaal en spraakzaam. Tevens ervaart een extravert persoon meer positieve emoties en heeft doorgaans meer energie dan een introvert persoon (John & Srivastava, 1999). Door positieve emoties (zoals optimisme) zijn extraverte topsporters beter in staat negatieve emoties, die soms gepaard gaan met sportieve uitdagingen, te overwinnen. Dit komt hun prestaties ten goede (Khan et al., 2016). Daarnaast leveren extraverte topsporters, door hun sociale aard, betere prestaties in teamsporten (Piepiora, 2021).

Andere persoonlijkheidseigenschappen worden eveneens in verband gebracht met presteren, zoals openheid voor ervaringen en/of nieuwsgierigheid, emotionele stabiliteit en consciëntieusheid. Mitic en collega's (2021) suggereren dat topsporters die hoog scoren op openheid voor ervaringen zich sneller kunnen aanpassen op veranderende tactieken en trainingen van coaches. Verder hebben emotioneel stabiele topsporters een grotere kans op succes, omdat hun zelfverzekerde en kalme karakter hen helpt om beter te presteren wanneer ze onder hoge druk staan (Khan et al., 2016). Topsporters die hoog scoren op consciëntieusheid zijn volhardend, kunnen hun impulsen beter beheersen en werken op een georganiseerde manier, waardoor ze beter presteren (Khan et al., 2016).

Tevens is de relatie tussen emotionele intelligentie van topsporters en hun prestaties onderzocht (Kopp & Jekauc, 2018). Emotionele intelligentie wordt gedefinieerd als het vermogen om emoties te herkennen, te begrijpen en te uiten. Emotioneel intelligente mensen zijn beter in staat hun emoties te beheersen en te reguleren (Mayer et al., 2000). Om optimale prestaties te bereiken, is het vermogen om emoties te reguleren van cruciaal belang; topsporters kunnen hierdoor bijvoorbeeld effectief met hun emoties omgaan tijdens wedstrijden. Het creëren van een positieve gemoedstoestand door emotionele regulatie (zoals effectief stressmanagement) komt de prestaties van de topsporters ten goede (Crombie et al., 2009). Bovendien profiteren emotioneel intelligente topsporters van het vermogen om de emoties van hun teamgenoten, coaches en andere betrokkenen in hun omgeving te herkennen en te begrijpen (Friesen et al., 2012).

Tot slot wordt binnen de literatuur aandacht besteed aan de relatie tussen mentale kracht ofwel weerbaarheid (*mental toughness*) en prestaties. Mentale weerbaarheid is een eigenschap die topsporters helpt om om te gaan met druk en uitdagingen te overwinnen. Het is een veelomvattend begrip en een verzameling van diverse eigenschappen die volgens een meta-analyse op verschillende wijze een positieve invloed heeft op prestaties (Hsieh et al., 2023). Ten eerste heeft een mentaal sterke topsporter een sterke intrinsieke motivatie om succes te behalen. Ten tweede zijn mentaal sterke topsporters overtuigd dat ze de controle hebben over stressvolle situaties en zijn ze zelfverzekerd dat ze uitdagingen kunnen overwinnen. Zelfeffectiviteit en zelfvertrouwen zijn belangrijke aspecten van een mentaal sterke topsporter. Ten derde zijn het bezitten van een uitzonderlijk goed coping mechanisme en veerkracht eigenschappen die een mentaal sterke topsporter laat excelleren binnen de sport. Ten vierde is emotionele intelligentie een belangrijke component van een mentaal sterke topsporter, wat zoals al eerder is beschreven een belangrijke voorspeller kan zijn voor het behalen van succes.

3.2.2 Welzijn

De tweede pijler is het welzijn van de topsporter. We besteden hierbij eerst aandacht aan wat er bekend is over factoren die van invloed zijn op het fysieke welzijn van de topsporter. Daarna behandelen we de invloed op het mentale welzijn.

Fysieke (on)gezondheid

Sporten en lichaamsbeweging bieden verschillende fysieke gezondheidsvoordelen. Zo bevordert het de cardiovasculaire gezondheid door de bloeddruk te verlagen, het hart te versterken en de bloedcirculatie te verbeteren. Dit draagt bij aan een verlaagd risico op hartaandoeningen (Myers et al., 2015). Daarnaast helpt het ook bij het voorkomen van obesitas door het behoud van een gezond lichaamsgewicht (Blankenship et al., 2021). Bovendien versterkt het de botten en spieren (Massini et al., 2022) en het vermindert het risico op kanker (Moore et al., 2016). Naast deze voordelen zijn er ook positieve secundaire effecten van sport. Dit omvat bijvoorbeeld de psychosociale ontwikkeling van jongeren (Eime et al., 2013) en een lagere kans op beginnen met roken en illegaal drugsgebruik (Lisha & Sussman, 2010). Kortom, sport is om diverse redenen gunstig voor de (lichamelijke) gezondheid en verlaagt de kans op vroegtijdig overlijden (Kraus et al., 2019).

In de context van topsport kan sport echter ook leiden tot fysieke problemen. De literatuur suggereert dat de relatie tussen sport en levensduur een 'J-vormige' curve vertoont. Dit betekent dat matige sportactiviteit de levensduur kan verlengen, maar dat bij extreem intensieve inspanningen, zoals bij topsport, de gezondheidsvoordelen kunnen afnemen en dat het soms zelfs kan leiden tot fysieke schade (O'Keefe et al., 2018). Zo heeft een studie aangetoond dat marathonlopers vergelijkbare hartproblemen vertoonden als een populatie met gediagnosticeerde coronaire hartziekten (Möhlenkamp et al., 2008). Daarnaast zijn er sportspecifieke risico's. Een bekend voorbeeld is het hoge aantal hersenschuddingen in de American footballcompetitie in de Verenigde Staten (Malcolm, 2021). De resultaten zijn soms wat tegenstrijdig, want meta-analyses tonen aan dat topsporters, in vergelijking met de algemene bevolking, een langere levensduur hebben (Runacres et al., 2021).

Diverse factoren zijn van invloed wanneer topsport kan leiden tot negatieve lichamelijke gezondheidseffecten. Deze zijn onderverdeeld in vier categorieën: topsportcultuur, interpersoonlijke factoren, persoonskenmerken en sportoverkoepelende kenmerken.

Topsportcultuur

Topsportcultuur kan een negatief effect hebben op de fysieke gezondheid van de topsporter. Zo kan er sprake zijn van normalisering als het gaat om doortraining en deelnemen aan wedstrijden ondanks pijn en blessures (McGannon et al., 2013). Een goed voorbeeld is de wijze waarop wordt omgegaan met hersenletsel in de topsport en de cultuuromslag die op dit punt gaande is. Gedurende de afgelopen dertig jaar houden sportsociologen zich bezig met vraagstukken rondom de betekenisgeving van topsporters aan blessures. Een hoge prevalentie van incidenten met (blijvend) letsel is terug te voeren op subculturele topsportfactoren zoals mannelijkheid (McGannon et al., 2013). Hoewel de aandacht voor dit onderwerp met name bekend is vanuit het American football in de Verenigde Staten, waar oud-topsporters met blijvend hersenletsel de National Football League (NFL) aanklaagden, ontstaat er ook in andere delen van de wereld meer aandacht voor dit onderwerp. In Nederland is er bijvoorbeeld meer aandacht gekomen voor de kopbal in het voetbal (Juridisch sportloket, 2022). Naast doortraining en meedoen aan wedstrijden met een blessure en het risico op hersenletsel, lopen topsporters ook het risico op het ontwikkelen van eetstoornissen (Maas, 2023). Sporten waar bijvoorbeeld esthetiek, uithoudingsvermogen of gewicht een belangrijke rol spelen, kunnen op topniveau leiden tot een cultuur binnen die sport waarin extreme voedings- en trainingspraktijken genormaliseerd zijn, wat kan leiden tot een negatief lichaamsbeeld en/of ongewenste eetgewoonten bij deze topsporters (Joy et al., 2016). Andere factoren die verstoord eetgedrag en eetstoornissen kunnen veroorzaken zijn onder andere het commentaar van coaches en/of mede-topsporters op het gewicht of de lichaamsbouw, perfectionisme (hoge verwachtingen over uiterlijk en prestaties) en controledrang (Koppenburg et al., 2022; Stirling & Kerr, 2012).

Interpersoonlijke factoren

De relatie tussen coach en topsporter kan zowel een beschermende als een risicofactor vormen voor blessures, met name bij overbelastingsblessures. Onderzoek toont aan dat

topsporters die kwetsbaar zijn voor overbelasting vaak een problematische relatie met hun coach hebben, in tegenstelling tot degenen die minder snel overbelast zijn (Gerber et al., 2024). Een gebrekkige communicatie, waarbij topsporters niet aangeven dat ze pijn ervaren, kan bijdragen aan een verhoogd risico op overbelastingsblessures (Cavallerio et al., 2016). Een te sterke band met de coach kan ook een risico zijn, aangezien topsporters vaak doorgaan met trainen uit loyaliteit tegenover hun coach, zelfs wanneer ze geblesseerd zijn (Van Wilgen & Verhagen, 2012). Andere factoren, zoals concurrentie onder teamgenoten en een gebrek aan sociale steun van vrienden, familie en/of stafleden zoals coaches of artsen, worden eveneens beschouwd als risicofactoren voor overbelasting (Tranaeus et al., 2014).

Persoonskenmerken

Vrouwelijke topsporters ervaren vaker blessures en gezondheidsproblemen dan mannelijke topsporters, zo blijkt uit meerdere onderzoeken (Von Rosen, 2018; Moseid et al., 2018). Ook tijdens diverse Olympische Spelen, zoals de Olympische Zomerspelen van Bejing (2008), Londen (2012) en Rio de Janeiro (2016) en de Olympische Winterspelen van Vancouver (2014), rapporteren aanzienlijk meer vrouwelijke topsporters dan mannelijke topsporters blessures of gezondheidsklachten (Junge et al., 2009; Engebretsen et al., 2010, Engebretsen et al., 2013; Soligard et al., 2017).

Voorgaand onderzoek heeft wat betreft persoonlijkheid van de topsporter perfectionisme in verband gebracht met overbelastingsblessures. Een topsporter die valt binnen het risicoprofiel voor het oplopen van overbelastingsblessures scoort hoog op *perfectionistic concerns*. Deze topsporters zijn erg kritisch op zichzelf en ervaren vaker een discrepantie tussen persoonlijke standaarden en hun daadwerkelijke prestaties. In vergelijking tot topsporters die niet perfectionistisch zijn, trainen perfectionistische topsporters harder en langer, wat een blessure sneller in de hand werkt (Madigan et al., 2018).

In kwalitatieve onderzoeken zijn de denkpatronen van topsporters die vallen in de risicogroep voor het oplopen van blessures blootgelegd. In de eerste fase negeren deze topsporters lichaamssignalen die wijzen op het ontwikkelen van een blessure (Tranaeus et al., 2014). Ook in de tweede fase negeren topsporters de pijn door ‘magisch denken’, wat neerkomt op het geloof dat het probleem zich vanzelf oplost (Jelvegård et al., 2018). In de laatste fase accepteren de topsporters de pijn (Tranaeus et al., 2014). De rode draad is dat de topsporter de pijn negeert en niet de nodige rust neemt.

Tot slot is zelfverwijt als copingmechanisme een risicofactor voor het oplopen van blessures. Topsporters die de schuld volledig bij zichzelf leggen na verlies kunnen in een negatieve spiraal raken waarbij negatief denken overheerst, pijn wordt genegeerd en ze langer en intensiever trainen, zelfs als dit niet verstandig is (Timpka et al., 2015).

Sportoverkoepelende kenmerken

In een onderzoek waarbij de ziekteprevalentie werd vergeleken tussen topsporters uit respectievelijk de duursporten, technische sporten en teamsporten, bleek dat de ziekteprevalentie onder duurtopsporters het hoogst was (Moseid et al., 2018). Ook uit ander onderzoek (Carragher et al., 2019) blijkt dat deze topsporters meer gezondheidsproblemen

rapporteren dan topsporters uit zogenoemde ‘explosieve disciplines’ (sprint, hoogspringen etc.). Duurtopsporters rapporteren tevens meer overbelastingsblessures, terwijl topsporters uit de explosieve disciplines meer acute verwondingen rapporteren. Daarnaast toont een meta-analyse dat topsporters uit individuele sporten een grotere kans hebben om een overbelastingsblessure op te lopen dan topsporters uit teamsporten (Franco et al., 2021).

Mentale (on)gezondheid

Sporten draagt niet alleen bij aan het fysieke welzijn, maar speelt ook een essentiële rol in het mentale welzijn. Regelmatig sporten kan namelijk leiden tot minder stress en angst (Salmon, 2001); een vermindering van depressieve symptomen (Schuch et al., 2016); een toename van zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld (Biddle & Asare, 2011); betere slaapkwaliteit, en bevorderde sociale interactie en verbondenheid (Eime et al., 2013). Ondanks de vele empirisch bewezen mentale voordelen van sport, blijken topsporters evenveel of zelfs meer last te hebben van psychische problemen als/dan niet-topsporters (Gorczyński et al., 2017; Reardon & Factor, 2010; Rice et al., 2016). Ook uit een recent onderzoek naar de mentale gezondheid van Nederlandse topsporters komt naar voren dat de mentale gezondheid vergelijkbaar is met niet-sporters en met topsporters uit het buitenland (Bilgoe et al., 2024). Vergeleken met niet-topsporters, was de psychologische stress die de Nederlandse topsporters ervaren daarentegen bijzonder hoog: bijna driekwart (73%) ervaart psychische stress. De onderzoekers suggereren dat dit komt door de ernst en frequentie van de stressoren die topsporters ervaren, zoals blessures, prestatiedruk, selectiezorgen en zorgen over de toekomst na de topsportcarrière.

Topsportcultuur

Een topsportcarrière brengt unieke risicofactoren met zich mee die het risico op mentale problemen bij topsporters kunnen vergroten. Er bestaan nog steeds sportculturen waar topsporters die psychologische hulp zoeken voor mentale problemen of uitdagingen als zwak worden beschouwd (Souter et al., 2018). Dit stigma rondom mentale gezondheid vormt een obstakel dat kan bijdragen aan het ontstaan van mentale problemen (Dougherty III & Baron, 2024). Bovendien hebben de heersende mannelijke (masculiene) waarden binnen de topsportcultuur invloed op de depressieve klachten van topsporters (Doherty et al., 2016). In dergelijke omgevingen is er weinig ruimte voor kwetsbaarheid en negatieve emoties worden vaak onderdrukt. Dit kan leiden tot destructieve copingmechanismen, zoals een verhoogde inzet voor de sport of het negeren van gevoelens, waardoor depressieve symptomen aanhouden. Walton en collega's (2024) wijzen ook op organisatorische stressoren die voortkomen uit de topsportcultuur, zoals financiële onzekerheid en de wijze waarop wordt omgegaan met blessures. Daarnaast kan de publieke aandacht en media-aandacht voor topsporters hun mentale welzijn beïnvloeden. Een bekend voorbeeld is de tennisster Naomi Osaka, die tijdens Roland Garros in 2021 besloot geen persconferenties te geven vanwege de negatieve invloed ervan op haar mentale gezondheid (DPG Media, z.d.).

Een beschermende topsportcultuur kenmerkt zich daarentegen door acceptatie en ondersteuning van topsporters. In de literatuur worden verschillende termen gebruikt om deze

beschermende omgevingsfactor te beschrijven, zoals ondersteunende klimaten (Purcell et al., 2022) of een '*mastery oriented climate*' (Ivarsson et al., 2015). Het komt echter op hetzelfde neer: een persoonsgerichte aanpak waarbij sociale steun, emotionele ondersteuning en open communicatie tussen coaches, teamgenoten en topsporters centraal staan. Dergelijke mensgerichte culturen zijn essentieel voor het bevorderen van het mentale welzijn van topsporters. Bovendien komt dit uiteindelijk ook hun prestaties ten goede (Purcell et al., 2022).

Interpersoonlijke factoren

Een gebrek aan sociale steun vanuit de topsportomgeving van de topsporter is een risicofactor voor het ontwikkelen van mentale problematiek, zo wijst een meta-analyse uit (Küttel & Larsen, 2020). Dit is tevens onderzocht bij Nederlandse topsporters (Gouttebarge et al., 2016).

Persoonskenmerken

Uit een recente meta-analyse komt naar voren dat mannelijke en vrouwelijke topsporters verschillen wat betreft mentale gezondheidsproblemen (Kew et al., 2024). Vrouwelijke topsporters hebben vaker last van angsten, depressies, stress en eetproblematiek. Mannelijke topsporters rapporteren daarentegen vaker alcohol- en drugsmisbruik en gokproblemen. Daarbij zoeken vrouwelijke topsporters eerder psychologische hulp dan mannelijke topsporters (Akesdotter et al., 2020). Een andere meta-analyse toont ook de kwetsbaarheid van vrouwelijke topsporters wat betreft het ontwikkelen van een depressie, wat vooral bij sporten speelt waar een laag lichamelijk gewicht essentieel is om te kunnen presteren (Küttel & Larsen, 2020). Naast gender wordt leeftijd ook in verband gebracht met mentale problemen bij topsporters. Jonge topsporters, voornamelijk topsporters onder de leeftijd van 25, lopen een hoger risico op het ontwikkelen van een depressie (Beable et al., 2017).

Wat betreft persoonlijkheid en identiteit wordt een 'atletische identiteit' als risicofactor gezien voor het ontwikkelen van mentale problemen bij de topsporter (Edison et al., 2021). Een atletische identiteit verwijst naar de mate waarin een persoon zich identificeert met de rol van de topsporter (Brewer et al., 1993). Hoe groter de atletische identiteit, hoe meer nadruk op de rol van topsporter, des te groter de kans dat de zelfwaardering afhankelijk is van de prestaties van de topsporter (Brewer & Cornelius, 2001). Daarnaast wordt *perfectionistic concerns*, net als bij de verhoogde kans voor het oplopen van blessures, ook in verband gebracht met het risico op mentale problemen, zoals angst en depressie (Küttel & Larsen, 2020).

Sportoverkoepelende kenmerken

Diverse sportoverkoepelende kenmerken zijn in relatie tot het mentale welzijn van de topsporter onderzocht. Zo is allereerst de mentale gezondheid tussen reguliere topsporters en para-topsporters (topsporters met onder meer een lichamelijke handicap, visuele beperking, licht verstandelijke beperking en/of hersenverlamming) vergeleken. Behalve dat para-topsporters minder alcohol drinken en hun zelfbeeld lager is, zijn er geen verschillen gevonden wat betreft de mentale gezondheid (Olive et al., 2021).

Uit een meta-analyse uit 2020 is gebleken dat topsporters die een individuele sport beoefenen kwetsbaarder zijn voor het ontwikkelen van mentale problemen dan zij die een teamsport

beoefenen (Küttel & Larsen, 2020). Een individuele topsporter heeft 4,2 keer meer kans op depressieve symptomen dan een teamtopsporter (Beable et al., 2017). De onderzoekers suggereren dat individuele topsporters meer geïsoleerd zijn, wat meer stress veroorzaakt en de kans op mentale problemen vergroot.

Een andere belangrijke, maar volgens de onderzoekers ook opvallende bevinding, is dat centralisatie (alle faciliteiten op een locatie) een risicofactor is voor mentale problemen bij de topsporter (Beable et al., 2017). De onderzoekers vinden dit een opvallende bevinding, omdat centralisatie zou moeten bijdragen aan het ontzorgen van de topsporters.

Naast de eerder genoemde factoren worden esthetische sporten, waarbij een specifiek lichaamsbeeld essentieel is voor succes, geassocieerd met depressieve klachten (Schaal et al., 2011). In deze sporten ligt de focus vaak op fysieke kenmerken, zoals een slank postuur en een bepaald lichaamsgewicht. Dit kan leiden tot een negatief lichaamsbeeld, eetproblemen en psychologische druk. Ook vergroot dit het risico op depressie, vooral bij vrouwelijke topsporters in sporten zoals gymnastiek, kunstschaatsen en ballet, waar uiterlijke kenmerken centraal staan (Schaal et al., 2011).

3.2.3 Veiligheid

Sociale veiligheid en grensoverschrijdend gedrag binnen de topsportwereld krijgen de laatste jaren aanzienlijke aandacht, zowel in de media als wetenschappelijk. Zo is een bekend publiekelijk schandaal het seksuele misbruik van topsporters in de gymnastiek door voormalig sportarts Larry Nasser (New York Times, 2018). Wetenschappelijk gezien is het onderzoek van Olfers en Van Wijk (2021) naar ongewenst gedrag in de gymnsport een illustratief voorbeeld voor de Nederlandse situatie. Dit onderzoek toonde aan dat 85 procent van de ondervraagde (oud-)topsporters, in vergelijking tot 35 procent onder recreatieve sporters, grensoverschrijdend gedrag had ervaren. Ook andere onderzoeken tonen aan dat het prestatiegericht topsportklimaat een voedingsbodem kan zijn voor onveiligheid (Ohlert et al., 2020). Zo blijkt uit onderzoek dat er onder Nederlandse, Duitse en Belgische topsporters de prevalentie van slachtoffers van seksueel, fysiek en psychisch grensoverschrijdend gedrag hoog is (Ohlert et al., 2020). Desondanks toont het onderzoek van Dopheide en collega's (2020) aan dat 97 procent van de ondervraagde Nederlandse topsporters zich veilig voelt in de topsportomgeving. Tegelijkertijd gaf 28 procent van de (oud-)topsporters in dat onderzoek aan te maken hebben gehad met een vorm van grensoverschrijdend gedrag. Dit percentage lag hoger bij topsporters zonder topsportstatus (toegekend door NOC*NSF) (49%) dan bij topsporters met een topsportstatus (19%).

Om te begrijpen waarom topsporters een verhoogd risico lopen op sociale onveiligheid en grensoverschrijdend gedrag, bespreken we hieronder verschillende risicofactoren die in de literatuur worden genoemd.

Topsportcultuur

Eerder onderzoek heeft aangetoond dat topsporters een risicogroep zijn voor verschillende vormen van misbruik. Dit komt voort uit de strikte hiërarchie binnen de sportcontext en de machtsverhoudingen tussen de topsporter en andere actoren binnen de topsportcultuur

(coaches, artsen, etc.) (Tuakli-Wosornu, 2020; Olfers & Van Wijk, 2021). In de relatie tussen coach en topsporter is er vaak sprake van een ongelijke machtsbalans. Coaches beschikken over grote invloed door hun expertise, toegang tot middelen en de autoriteit om beslissingen te nemen. Dit creëert een afhankelijkheid bij de topsporter, wat kan resulteren in een scheefgroei in de machtsverhoudingen (Gaedicke et al., 2021). Dit machtsonevenwicht brengt het risico van machtsmisbruik met zich mee. Dit kan variëren van subtiele vormen van psychologische druk of manipulatie tot ernstigere vormen van grensoverschrijdend gedrag, zoals seksueel misbruik (Gaedicke et al., 2021).

Schmidt en collega's (2022) stellen dat er institutionele risicofactoren bestaan die kunnen leiden tot interpersoonlijk geweld binnen sportculturen. Voorbeelden hiervan zijn de eerdergenoemde onbalans in machtsverhoudingen, maar ook het normaliseren van ongewenst gedrag, de relatieve isolatie waarin topsporters zich bevinden en het gebrek aan meldpunten wanneer er ongewenst gedrag heeft plaatsgevonden.

Een ander element binnen de topsport dat geassocieerd wordt met een cultuur van misbruik is het competitieve karakter van de sport. Topsporters zijn bereid om alles te geven om hun doelen te bereiken. Dit vergroot hun kwetsbaarheid voor misbruik doordat ze bepaalde gedragingen normaliseren en rechtvaardigen (Kavanagh, 2014). Ook kan het autoritaire karakter een belangrijke rol spelen in het ervaren van onveiligheid. Bij een autoritaire topsportcultuur worden topsporters gedisciplineerd om onvoorwaardelijk te gehoorzamen om prestatieve vooruitgang te boeken. Zoals de berichtgevingen in de media over de misstanden in onder andere de turnsport en triatlonsport aantonen, vormen deze praktijken van de topsportcultuur een ideale voedingsbodem voor ongewenste praktijken (Donnelly et al., 2016; Olfers & Van Wijk, 2021).

De machtsverhoudingen en afhankelijkheidsrelaties binnen de topsport kunnen tevens bijdragen aan de inmenging van criminele elementen. Recent onderzoek laat zien dat het masculiene en autoritaire karakter van de topsportcultuur, gecombineerd met de hoge druk die topsporters en coaches ervaren, een vruchtbare voedingsbodem is voor manipulatie door criminelen. Criminelen maken misbruik van coaches en topsporters door criminele activiteiten zoals dopinggebruik en matchfixing te bevorderen (O'Shea et al., 2021). In Nederland komt matchfixing ook voor, maar niet structureel en wijdverbreid (Spapens & Olfers, 2015). Wel zijn er risicofactoren die zich ook in Nederland voordoen, zoals de financiële situatie van spelers en betrokkenen (zoals betalingsproblemen), criminele infiltratie in sportclubs en de lage pakkans (Spapens & Olfers, 2015).

Persoonskenmerken

Uit de bestaande wetenschappelijke literatuur blijkt dat er binnen de groep topsporters ook nog verschillen gevonden worden in de kans op diverse vormen van interpersoonlijk geweld door actoren uit de topsportcultuur. Gemarginaliseerde groepen binnen de samenleving (bijv. immigranten, topsporters met handicaps, topsporters die behoren tot de LHBT+-gemeenschap) ervaren een hoger risico op interpersoonlijk geweld (Tuakli-Wosornu et al., 2020; Tuakli-Wosornu, 2021; Vertommen et al., 2016). Wat betreft gender zijn de onderzoeksresultaten uit de bestaande literatuur inconsistent. Zo toont een aantal onderzoeken aan dat vrouwelijke

topsporters voornamelijk seksueel geweld ervaren en mannelijke topsporters voornamelijk fysiek geweld (Vertommen et al., 2016; World Players Association, 2021). Daarentegen wijzen andere onderzoeken uit dat mannen alle vormen van interpersoonlijk geweld meer ervaren dan vrouwen (Hartill et al., 2021), terwijl er ook onderzoeken zijn die aantonen dat vrouwelijke topsporters ervaring hebben met alle vormen van interpersoonlijk geweld en meer dan mannelijke topsporters (Kerr et al., 2019).

Sportoverkoepelende kenmerken

Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt vaker voor bij sporten waarbij fysiek contact vanzelfsprekend of zelfs noodzakelijk is, denk hierbij aan de gymnastieksport (Olfers en Van Wijk, 2021). Aanrakingen komen vaak voor vanwege veiligheidsredenen of om een bepaalde techniek uit te leggen (Van Wijk et al., 2017). Hierdoor is het lastig voor topsporters om hun persoonlijke grenzen aan te geven, omdat het soms moeilijk te onderscheiden is welk contact passend is of juist seksueel grensoverschrijdend. Daarnaast kunnen kledingvoorschriften, die kenmerken zijn voor de topsport (tenues beachvolleybal, zwemkleding, turnpakjes dames), bepaalde groepen (met name vrouwen en meisjes) kwetsbaar maken voor ongewenst gedrag (Tuakli-Wosornuet al., 2022).

3.2.4 Resumé

In dit literatuurhoofdstuk is gekeken naar in hoeverre de topsportcultuur, maar ook andere factoren, invloed heeft/hebben op de drie pijlers uit het onderzoek (prestaties, welzijn (mentaal en fysiek) en sociale veiligheid). Hierbij is gebruik gemaakt van diverse publicaties ten aanzien van de diverse onderwerpen.

Allereerst is gevonden dat prestaties door diverse factoren worden beïnvloed. Zo laten voorgaande onderzoeken zien dat de prestaties worden beïnvloed door de topsportcultuur, zoals teamcohesie en organisatorische kenmerken die langdurige prestaties bevorderen. Interpersoonlijke factoren, zoals de relatie met topsporters en coaches, zijn ook cruciaal voor succes. Daarnaast spelen persoonskenmerken, zoals extraversie en mentale kracht, een belangrijke rol in het behalen van (top)prestaties.

Ten tweede komt uit de literatuur naar voren dat de topsportcultuur invloed heeft op de fysieke gezondheid van de topsporter. Topsportculturen kunnen overbelastingblessures normaliseren, evenals interpersoonlijke factoren zoals de relatie met coaches en persoonlijke kenmerken zoals perfectionisme. Ook spelen overkoepelende kenmerken een rol: topsporters in een duursport hebben vaker overbelasting blessures dan topsporters in explosieve sporten.

Ten derde zijn de onderzoeken besproken waarbij de invloed van diverse factoren op de mentale gezondheid van de topsporter is onderzocht. Ondanks de vele voordelen van sport op de mentale gezondheid, ervaren topsporters vaak dezelfde of zelfs meer mentale problemen dan niet-topsporters. Factoren zoals de topsportcultuur, interpersoonlijke relaties en persoonlijke kenmerken beïnvloeden het mentale welzijn van de topsporters. Een ongezonde sportcultuur kan mentale problemen verergeren, terwijl een ondersteunende cultuur beschermend werkt. Ook sociale steun is cruciaal, en vrouwelijke topsporters en jonge

topsporters zijn kwetsbaarder voor psychische klachten. Individuele topsporters lopen meer risico op mentale problemen dan teamtopsporters, vooral in sporten waar fysieke esthetiek belangrijk is.

Als laatste is gekeken naar de onderzoeken over de invloed van de topsportcultuur op de sociale veiligheid. Risicofactoren voor grensoverschrijdend gedrag zijn onder andere de scheve machtsverhoudingen binnen de topsportcultuur, zoals de afhankelijkheid van de coaches, het competitieve klimaat en de autoritaire structuur. Vrouwelijke topsporters, gemarginaliseerde groepen en topsporters in fysiek contactrijke sporten lopen een groter risico.

DEEL II

Opzet: *Methode & reflectie op het onderzoek*

4

4. Opzet en uitvoering van het onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe het onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland is uitgevoerd, in het bijzonder bij de (oud-)topsporters en coaches.¹⁷ Dit onderzoek is een verzameling van 26 afzonderlijke onderzoeken, namelijk één voor iedere sportbond die medewerking heeft verleend aan het onderzoek. Het uitgangspunt van deze onderzoeken is dat deze allemaal op nagenoeg dezelfde wijze zijn opgezet. Zo zijn (grotendeels) dezelfde meetinstrumenten gehanteerd en is de inhoud van de vragenlijst voor alle onderzoeken nagenoeg hetzelfde. Als eerste gaan we in op het methodologische raamwerk, gevolgd door een bespreking van de deskresearchactiviteiten, het vragenlijstonderzoek en de interviews. Het hoofdstuk besluit met een reflectie op het onderzoek bij de (oud-)topsporters en coaches.

4.1 Methodologisch raamwerk

In deze paragraaf wordt eerst het methodologische raamwerk van het onderzoek beschreven. Zo wordt uitgelegd waarom zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek is uitgevoerd, zijn de deelnemende sporten/sportbonden genoemd en besteden we aandacht aan de sportoverkoepelende kenmerken. Zowel in het kwantitatieve als kwalitatieve onderzoek is er gebruik gemaakt van deze kenmerken om mogelijke verschillen te achterhalen op basis van de (soorten) sporten.

4.1.1 Mixed methods

Voor dit onderzoek is gekozen voor een onderzoeksmodel met *mixed methods*, omdat uit onderzoek naar voren komt dat het gebruik hiervan zorgt voor een hogere validiteit en een meer compleet beeld van het te bestuderen fenomeen (Bryman, 2006; Creswell et al., 2003; Creswell, 2014). Door zowel een kwantitatieve als kwalitatieve methode toe te passen, kunnen we een volledig beeld schetsen van de topsportcultuur. Zo worden er bijvoorbeeld bepaalde relaties statistisch getoetst tussen aspecten van de cultuur en de uitkomstmaten, die lastiger te vangen zijn in de interviews. Bovendien kunnen er hierbij vergelijkingen worden getrokken

¹⁷ Er zijn naast deze kern van het onderzoek ook verschillende deelonderzoeken uitgevoerd (media, beleid en NOC*NSG/TeamNI centra) die vanwege de onvergelykbaarheid qua opzet en uitvoering een zelfstandige bespreking ervan krijgen.

tussen topsporters en coaches, die voor een deel dezelfde wetenschappelijk geverifieerde vragenlijsten hebben ingevuld over onder andere cultuur, karaktereigenschappen en mentale gezondheid. De interviews worden juist weer gebruikt om de onderliggende mechanismen in deze relaties te achterhalen of juist ‘nieuwe’, specifieke onderwerpen die niet in onze vragenlijst(en) zijn opgenomen. Topsportcultuur is een complex en niet algemeen te duiden fenomeen, met veel verschillende sporten. Voor het kwantitatieve raamwerk van het onderzoek is gebruikgemaakt van (digitale) vragenlijsten: voor topsporters, coaches en oud-topsporters. Het kwalitatieve deel van het onderzoek bestaat voornamelijk uit interviews met de verschillende actoren in de topsportcultuur. Daarnaast is geobserveerd bij trainingen en wedstrijden van de topatleten. Deze observaties, 37 in totaal, zijn voornamelijk gebruikt voor de beeldvorming van de gang van zaken in een bepaalde sport of discipline, om deze kennis vervolgens te gebruiken bij de interviews. Ook zijn, waar mogelijk en bruikbaar, de antwoorden op de open vragen in de vragenlijst toegevoegd aan het kwalitatieve deel van het onderzoek.

4.1.2 Deelnemende sporten

In Tabel 4.1 staan de sportbonden en bijbehorende sporten/disciplines die zijn vertegenwoordigd in ons onderzoek vermeld. Hierin is te zien dat de meeste van de grootste sportbonden (met een topsporttak) in het onderzoek zijn betrokken. Zo zijn van de top tien van grootste sportbonden, alleen Sportvisserij Nederland en de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie niet aanwezig. De eerstgenoemde heeft geen (grote) topsporttak en de tweede is al eerder onderwerp geweest van een groot onderzoek van Verinorm (‘Ongelijke leggers’ 2021). We hebben getracht om zo veel mogelijk verschillende ‘soorten’ bonden en sporten te betrekken in het onderzoek, om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de topsportcultuur. Bij de keuze voor de betrokken sporten is ook rekening gehouden met een redelijke verdeling op basis van de later omschreven sportoverkoepelende kenmerken, zoals wel of niet-Olympische sporten en teamsporten versus individuele sporten. Uiteindelijk zullen de analyses in het onderzoek, zowel in het kwantitatieve als kwalitatieve gedeelte, ook op basis van deze sportoverkoepelende kenmerken of in algemene zin worden beschreven. De reden hiervoor is dat de anonimiteit van sporten, bonden en individuele actoren wordt gewaarborgd.

Sommige relatief grote sporten zijn, om verschillende redenen, niet meegenomen in ons onderzoek, zoals het handbal, roeien en de motorsport. In totaal hebben 26 sportbonden meegedaan met in totaal 63 sporten/sportdisciplines. Hierbij hebben we de indeling op de websites van de bonden aangehouden, waarin sommige disciplines, met name in de kleinere takken en/of het para-onderdelen van de sporten, samen zijn gerekend. Dit is bijvoorbeeld het geval bij para-cycling, wat uiteindelijk wel uit meer disciplines bestaat.

■ **Tabel 4.1** Betrokken sportbonden en disciplines

Sportbond	Sport/Discipline(s)
IJshockey Nederland (IJNL)	IJshockey
Judobond Nederland (JBN)	Judo, jiu-jitsu
Nederlandse Volleybalbond (NeVoBo)	Volleybal, beachvolleybal
Nederlandse Klim- en Bergsport Vereniging (NKBV)	(Para-)klimmen (boulder, lead), ski mountaineering, ijsklimmen
Koninklijke Nederlandsche Wielren Unie (KNWU)	Wegwielrennen, baanwielrennen, BMX, mountainbiken, veldrijden, para-cycling
Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB)	(CP ¹⁸ -)voetbal, futsal
Atletiekunie (AU)	(Para-)atletiek
Koninklijke Nederlandse Algemene Schermbond (KNAS)	Schermen
Nederlandse Tafeltennisbond (NTTB)	(Para-)tafeltennis
Nederlandse Triathlon Bond (NTB)	Triathlon
Koninklijke HandboogSport Nederland (KHSN)	Handboogschieten
Nederlandse Curling Bond (NCB)	Curling
Nederlandse Ski Vereniging (NSKiV)	(Para-)skiën en snowboarden (alpine, cross, freestyle)
Koninklijke Nederlandse Lawn Tennis Bond (KNLTB)	(Rolstoel-)tennis
Koninklijke Nederlandsche Schaatsenrijders Bond (KNSB)	Langebaanschaatsen, shorttrack, kunstrijden
Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS)	(Para-)dressuur, springen, eventing, (para-)mennen, endurance, voltige
Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB)	(Para-)wedstrijdzwemmen, waterpolo, synchroonzwemmen, schoonspringen
Koninklijk Nederlands Watersportverbond (KNWV)	Zeilen, windsurfen, kitesurfen
Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB)	Hockey
Nederlandse Basketball Bond (NBB)	5x5-basketbal, 3x3-basketbal, rolstoelbasketbal
Koninklijk Nederlands Korfbalverbond (KNKV)	Korfbal
Badminton Nederland (BN)	Badminton
Vechtsportautoriteit (VA)	Kickboksen, MMA
Koninklijke Nederlandse Golf Federatie (NGF)	Golf
Karate-do Bond Nederland (KBN)	Karate
Rugby Nederland (RN)	Rugby (rugby union), rolstoelrugby

Om vergelijkingen uit te kunnen voeren zonder dit tussen de afzonderlijke sport(bond)en te hoeven doen, is een lijst met sportoverkoepelende kenmerken opgesteld. Alle losstaande disciplines worden ingedeeld op elk van deze kenmerken, wat betekent dat binnen een bond

18 CP staat voor cerebrale parese, een houding- en bewegingsstoornis veroorzaakt door hersenbeschadiging.

bepaalde disciplines in verschillende groepen kunnen vallen. Vervolgens zijn alle sporten langs de lat van deze kenmerken gelegd en deze worden als verschillende niveaus meegenomen in de analyses. Een voorbeeld hiervan is het meten van de verschillen tussen de sportculturen van teamsporten enerzijds en individuele of in duo's beoefende sporten anderzijds. In Tabel 4.2 is de lijst van gebruikte sportoverkoepelende kenmerken opgesteld. Deze kenmerken zijn in zekere zin arbitrair, omdat ook andere kenmerken denkbaar zijn (bijvoorbeeld wel of geen gewichtssport of vroeg/laat ontwikkelsport). We hebben voor deze kenmerken gekozen omdat ze tamelijk gemakkelijk zijn vast te stellen en omdat er geen te kleine groepen ontstonden vanuit de steekproef met topsporters.

Tabel 4.2 Sportoverkoepelende kenmerken

Teamsport (drie of meer personen)	Individuele of duo-sport
Objectief vergelijkbaar (tijd, afstand, hoogte)	Niet objectief vergelijkbaar
Olympische/Paralympische sport	Niet-Olympische/Paralympische sport

4.2 Deskresearch

De eerste methode van onderzoek betreft het bestuderen van de wetenschappelijke literatuur naar cultuur, specifiek naar topsportcultuur en organisatiecultuur. Enerzijds is deze deskresearch erop gericht om een beeld te schetsen van wat er bekend is op het gebied van organisatie- en topsportcultuur en de factoren die daarmee verband houden (zie vorig hoofdstuk). Anderzijds is de deskresearch gebruikt om te kijken welke wetenschappelijk geverifieerde vragenlijsten eerder zijn gebruikt om onderzoek te doen naar topsportcultuur en organisatiecultuur. Delen van deze vragenlijsten zijn vervolgens gebruikt in dit onderzoek. Dit zal later in dit hoofdstuk specifiek worden beschreven. De deskresearch is uitgevoerd door middel van het gebruiken van Google Scholar om eerder gepubliceerde wetenschappelijke publicaties te vinden. Er zijn zoektermen gebruikt als 'top sports culture' en 'organisational culture', om vervolgens door middel van de sneeuwbalmethode een grondige deskresearch uit te voeren naar de beschikbare wetenschappelijke literatuur.

4.3 Vragenlijstonderzoek

In het onderzoek zijn er drie verschillende vragenlijsten gebruikt voor: (1) topsporters, (2) coaches en (3) oud-topsporters. Bij de eerste twee hiervan is er een overlap in een deel van de cultuurvragenlijsten, maar ook op het gebied van de persoonlijkheid, prestaties en mentale gezondheid. De vragenlijst voor de oud-topsporters heeft een andere inhoud, met onder andere terugblikkende open vragen over de (minder) leuke aspecten van hun carrière en de lessen die zij geleerd hebben. In deze paragraaf worden deze vragenlijsten globaal omschreven.

4.3.1 Omschrijving van de onderzoeksgroepen

Voor dit onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland zijn topsporters bevraagd naar hun ervaringen in deze cultuur. Met 'topsporters' worden topsporters bedoeld die deelnemen

aan de hoogste competities en/of wedstrijden binnen hun sport, of hier binnen afzienbare tijd voor in aanmerking komen in het geval van jeugdsporters. De minimumleeftijd verschilt daarbij per sport, gegeven de verschillende instroommogelijkheden in het programma van de betreffende bond. In samenspraak met de bond is steeds vastgesteld vanaf welke teamcategorie en/of leeftijd de topsporters zijn bevraagd. Zo is dit in het geval van korfbal (waarbij een teamstructuur aanwezig is) de categorie 'onder 17' (met als jongste een sporter van vijftien), waar dit bij tennis betrekking heeft op 'groep 3', een trainingsgroep waarvan de jongste individuele topsporter (in ons onderzoek) veertien jaar oud is. Wat betreft de hogere leeftijdscategorieën zijn vervolgens bij iedere sport de senioren benaderd, met meestal als hoogste leeftijd topsporters (hoog) in de dertig, maar bij bijvoorbeeld de hippische sport ook uitschieters naar boven, met als oudste topsporter een persoon van zeventig jaar.

Naast de topsporters zelf is er ook aandacht besteed aan de andere actoren binnen de topsport, ofwel de cirkels van verantwoordelijkheden (Olfers & Van Wijk, 2021). Zoals beschreven zijn dit personen waar de topsporter mee in aanraking komt tijdens de beoefening van zijn of haar sport, en die in meer of mindere mate invloed uitoefenen op de topsporter. Dit zijn, in het geval van topatleten, leden van de technische en medische staf (coaches, fysiotherapeuten, diëtisten, etc.), ouders, personen die helpen met de mentale begeleiding van de topsporter (psychologen, leefstijlcoaches, etc.) en vertegenwoordigers van de bond en eventueel club/vereniging of het commerciële team (zoals deze bij wielrennen en schaatsen bestaan) waarbij de topsporter is aangesloten (zoals directie- en bestuursleden).

4.3.2 Vragenlijsten

Er zijn drie vragenlijsten ontwikkeld voor de betreffende onderzoeksgroepen.

- a. Vragenlijst voor huidige topsporters
- b. Vragenlijst voor oud-topsporters
- c. Vragenlijst voor coaches.

Alle drie de vragenlijsten beginnen met vragen over enkele demografische kenmerken, zoals geslacht, leeftijd en opleidingsniveau. Ook kregen de geïnterviewden vragen over de topsport die zij beoefenen of coachen en specifiek in welke discipline binnen die sport zij actief zijn (geweest). Een gedetailleerdere beschrijving van elke afzonderlijke vragenlijst volgt hieronder.

a. Vragenlijst voor huidige topsporters

De vragenlijst voor de huidige topsporters is de meest uitgebreide vragenlijst die we in dit onderzoek hebben gebruikt. In deze vragenlijst is gevraagd naar de cultuur waarin de topsporter zich bevindt, aan de hand van meerdere eerder ontwikkelde vragenlijsten, die voornamelijk de organisatiecultuur meten. Hoewel een organisatiecultuur niet een op een overeenkomt met (een) topsportcultuur, zijn (delen van) deze vragenlijsten alsnog een goed uitgangspunt voor de vragenlijst van dit onderzoek geweest. Zo zijn er meerdere onderzoeken gedaan naar (top)sportcultuur met behulp van deze vragenlijsten (Choi & Scott, 2008; Choi & Scott, 2009; Choi et al., 2010; Colyer, 2000). De vragenlijsten zijn tekstueel aangepast om deze geschikt te maken voor de sportcontext. Er zijn vragen gesteld over de persoonlijkheid van de

topsporter: namelijk over diens sportmotivatie, karakter, mentale weerbaarheid en houding ten aanzien van *fair play*.

Daarnaast is gevraagd naar de verschillende uitkomstmaten van dit onderzoek, te weten de prestaties van deze persoon in het afgelopen jaar, de fysieke en mentale gezondheid van de topsporter, het welbevinden van deze persoon en de veiligheid van de topsporter, in de vorm van mogelijk(e) gevoelens van onveiligheid en grensoverschrijdend gedrag. Tot slot is er gevraagd naar medische druk en matchfixing. In dit laatste geval en bij het onderwerp veiligheid is er naar het voorkomen van bepaalde gebeurtenissen gevraagd. Wat betreft de prestaties is de respondenten gevraagd een beoordeling van het afgelopen jaar en eigen geschiktheid voor de sport te geven. De fysieke en mentale gezondheid zijn gemeten door middel van vragen en stellingen over het ervaren van klachten en gevoelens in de vier voorafgaande weken. Zoals gesteld, zijn al deze onderwerpen bevraagd aan de hand van wetenschappelijk gevalideerde vragenlijsten. Een uitgebreid overzicht van de bronnen die zijn gebruikt in de ontwikkeling van de vragenlijst is te vinden in Bijlage 2.

b. Vragenlijst voor coaches

De vragenlijst voor coaches is een ingekorte variant van de vragenlijst voor huidige topsporters. Door het gebruik van dezelfde vragen over een thema als cultuur is het mogelijk om vergelijkingen tussen deze groepen te maken. De inkorting van de vragenlijst is gedaan omdat sommige kenmerken, zoals de fysieke gezondheid van de coach, niet direct relevant zijn voor dit onderzoek. Wel is de coach bevraagd naar de topsportcultuur waar hij/zij persoon zich in bevindt, zijn/haar persoonlijkheid en ervaringen met grensoverschrijdend gedrag binnen de sportcontext. Ook zijn er vragen toegevoegd over baanzekerheid. Deze vragen zijn niet aan de topsporters gesteld.

c. Vragenlijst voor oud-sporters

De vragenlijst voor oud-topsporters is bedoeld om deze groep respondenten te laten reflecteren op hun periode als topsporter. De oud-topsporters kregen vragen over hun prestaties, positieve en negatieve ervaringen met de sport en de redenen om met de topsport te stoppen. Ook is hen gevraagd welke impact deze carrière nu nog op hun leven heeft of heeft gehad. Zijn zij nog steeds werkzaam binnen de (top)sport en welke kwaliteiten die zij als topsporter hebben opgedaan zijn nuttig in hun huidige dagelijkse leven? Verder is gevraagd of zij nog steeds contact hebben met mensen die zij tijdens hun sportcarrière hebben leren kennen. Tot slot zijn ook vragen gesteld over ervaringen met grensoverschrijdend gedrag tijdens hun carrière.

4.3.3 Analyse

De kwantitatieve data zijn geanalyseerd door gebruik te maken van SPSS (versie 28). Voordat er analyses zijn uitgevoerd, is de dataset getoetst op missing values en outliers. Deze missing values komen voort uit het later (in de tweede tranche) toevoegen van bepaalde vragenlijsten (Psychological Safety en Sport Motivation) en het trainen in een een-op-eenrelatie met de coach en daardoor niet of niet genoeg passen in een 'cultuur' om de vragen op een juiste wijze

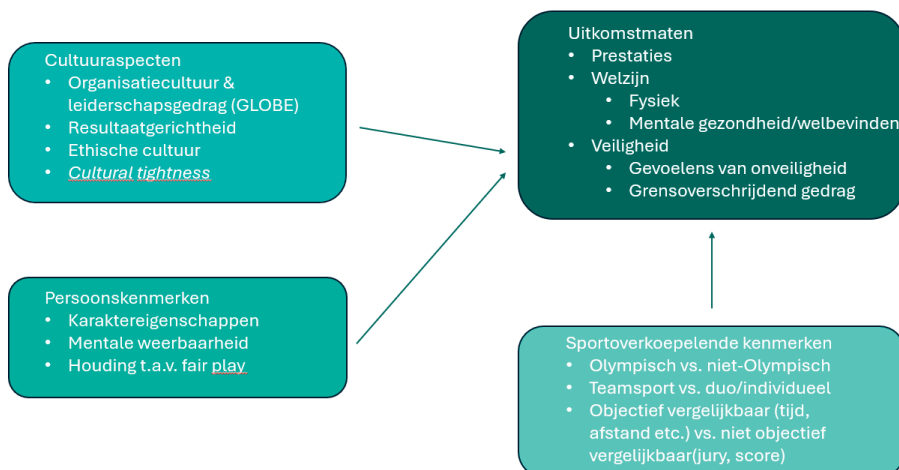
te kunnen beantwoorden. De respondenten met missende waarden die betrekking hebben op (bijna) een volledige sport, zijn vanwege de anders vertekende resultaten *listwise* verwijderd uit de analyses. Daarnaast zijn de variabelen gecheckt op normaliteit. Per vragenlijst is een itemanalyse uitgevoerd om te oordelen of de interne consistentie groot genoeg is. Van de vragenlijstcores zijn daarnaast ook gemiddelden en standaarddeviaties berekend (beschrijvende statistiek). Zowel de beschrijvende statistieken als interne consistentie is in hoofdstuk 5 te lezen voorafgaand aan de regressieanalyses. Ook de demografische gegevens zullen later worden beschreven in dit rapport.

Om de effecten van de cultuurvariabelen en persoonskenmerken op de uitkomstmaten te toetsen zijn dus regressieanalyses uitgevoerd in SPSS. Daaraan voorafgaand is getoetst of er op de uitkomstmaten verschillen aanwezig zijn tussen de sporten die binnen dezelfde groep(en) kunnen worden geschaard op basis van de drie sportoverkoepelende kenmerken die in paragraaf 3.1 uiteen zijn gezet. De concepten van topsportcultuur en persoonlijke kenmerken zijn in de regressieanalyses meegenomen als onafhankelijke variabelen. De verschillende uitkomstmaten, zoals beschreven in hoofdstuk 5, zijn gebruikt als afhankelijke variabelen. Bovendien is er een aantal controlevariabelen opgenomen dat bestaat uit achtergrondkenmerken, zoals geslacht en leeftijd.

Conceptueel model

Het gebruikte conceptuele model in de kwantitatieve analyses is te zien in Figuur 4.1, waarbij van de cultuuraspecten en persoonskenmerken de causale invloed op de uitkomstmaten wordt bepaald, waarbij dit bij de sportoverkoepelende kenmerken de verschillen op de uitkomstmaten betreft.

■ **Figuur 4.1** Conceptueel model van kwantitatieve analyses

Voorbeelden van stellingen uit gemeten concepten

Om een beeld te geven van hoe de hierboven genoemde concepten zijn gemeten, worden in deze paragraaf voorbeelden gegeven van stellingen die zijn gebruikt voor de totstandkoming een aantal cultuuraspecten, persoonskenmerken en uitkomstmaten. Zoals eerder vermeld zijn de vragenlijsten waarop deze stellingen zijn gebaseerd te vinden in Bijlage 2. De variabelen die later in de analyses een belangrijke rol spelen (lees: samenhangen met de uitkomstmaten) en/of de meeste opheldering en duidelijkheid nodig hebben zijn hieronder uiteengezet.

1. Cultuuraspecten

Allereerst de cultuuraspecten, waarbij dus organisatiecultuur en leiderschapsgedrag, resultaatgerichtheid en ethische cultuur zijn opgenomen als mogelijke voorspellers van de uitkomstmaten prestaties, gezondheid en veiligheid.

Organisatiegedrag en leiderschapscultuur

Bij het meten van organisatiegedrag en leiderschapscultuur zijn acht verschillende concepten gemeten, waarvan de zes belangrijkste (wat betreft de uiteindelijk gevonden resultaten), hieronder zijn uiteengezet met voorbeeldstellingen. Voor ieder van de stellingen geldt dat het mogelijk is om te antwoorden op een schaal van 1 tot 5, maar de antwoorden betekenen niet overal hetzelfde. In de meeste gevallen loopt de schaal van helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5). Is dit niet het geval, dan is dat in de voorbeeldstelling aangegeven. Uiteraard leest het gebruik van het woord sport of sporter als ‘topsport’ of ‘topsporter’.

Institutioneel collectivisme

- ▶ *In dit sportteam moedigen coaches groepsloyaliteit aan, zelfs ten koste van individuele doelen*
- ▶ *De focus van dit sportteam ligt op:*
 - Individuele prestaties (1) – – Collectieve prestaties (5)

In-group collectivisme

- ▶ *Leden van dit sportteam:*
 - Zijn trots op hun vereniging (1) – – Zijn niet trots op hun vereniging (5)
 - > Met ‘vereniging’ wordt hier vaak ‘het bondsprogramma’ of ‘het nationale team’ bedoeld, deze uitleg is voorafgaand aan de vragenlijst getoond aan de topsporters
- ▶ *In dit sportteam zijn coaches trots op de individuele prestaties van hun sporters*

Persoonsgerichtheid

- ▶ *In dit sportteam zijn mensen over het algemeen:*
 - Betrokken bij anderen (1) – – Niet betrokken bij anderen (5)
- ▶ *In dit sportteam zijn mensen over het algemeen:*
 - Vriendelijk (1) – – Onvriendelijk (5)

Prestatiegerichtheid

- *In dit sportteam worden sporters aangemoedigd om te streven naar een verbetering van hun prestaties*
- *In dit sportteam zijn selectiecriteria gebaseerd op:*
 - Prestaties (1) – – Zaken buiten prestaties om (5)

Machtsafstand

- *In dit sportteam wordt van sporters verwacht dat ze:*
 - Hun coach niet tegenspreken (1) – – Onenigheid met de coach bespreekbaar maken (5)
- *In dit sportteam proberen mensen met een machtspositie:*
 - Hun sociale afstand met sporters te vergroten (1) – – Hun sociale afstand met sporters te verkleinen (5)

Assertiviteit

- ▶ *In dit sportteam zijn mensen over het algemeen:*
 - Dominant (1) – – Niet dominant (5)
- ▶ *In dit sportteam zijn mensen over het algemeen:*
 - Hard voor elkaar (1) – – Zachtaardig naar elkaar (5)

Resultaatgerichtheid in organisatie ('marktcultuur')

Bij ieder van deze stellingen over de mate van resultaatgerichtheid in de organisatiestructuur liepen de antwoordopties van helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5).

- ▶ *Het sportteam is sterk resultaatgericht. De mensen zijn erg competitief en gericht op het boeken van resultaten.*
- ▶ *Binnen het sportteam ligt de nadruk op prestaties en het bereiken van doelstellingen. Agressiviteit en winnen zijn normaal.*

Ethische cultuur

De zes gemeten aspecten van ethische cultuur zijn tevens gemeten op een schaal van 1 tot 5 met als antwoordmogelijkheden helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5). Van de

Congruentie van coach

- ▶ *Mijn coach geeft een goed voorbeeld als het gaat om verantwoordelijk gedrag.*
- ▶ *Mijn coach is eerlijk en betrouwbaar.*

Congruentie van bestuur

- ▶ *Het bestuur van mijn sportteam communiceert goed over het belang van integriteit.*
- ▶ *Het bestuur van mijn sportteam zou illegale activiteiten om prestaties te bevorderen nooit goedkeuren.*

Haalbaarheid

- ▶ *Ik word binnen mijn sportteam niet gevraagd om dingen te doen die ik niet wil doen.*

- *Ik hoef binnen mijn sportteam niet mijn persoonlijke normen en waarden op te offeren om succesvol te zijn.*

Draagkracht

- *Binnen mijn sportteam is er wederzijds vertrouwen tussen sporters en coaches/management.*
- *Binnen mijn sportteam neemt iedereen de bestaande normen en waarden serieus.*

Bespreekbaarheid

- *Binnen mijn sportteam is er ruimte om over ongewenst gedrag te praten.*
- *Binnen mijn sportteam worden meldingen van ongewenst gedrag serieus genomen.*

Strafbaarheid

- *Binnen mijn sportteam is gewenst gedrag vertonen heel belangrijk.*
- *Ik geloof dat als ik een melding van ongewenst gedrag maak bij het bestuur, dat de daders ongeacht hun positie in de vereniging gestraft zullen worden.*

2. Persoonsskenmerken

Hier gaat het over de persoonsskenmerken, waar de concepten die de voornaamste rol spelen de mentale weerbaarheid en karaktereigenschappen zijn.

Mentale weerbaarheid

Hiermee is gemeten in welke mate topsporters controle over zichzelf en hun leven ervaren, hoe zij zichzelf als persoon beoordelen en hoe zij in stressvolle situaties en/of bij onverwachte reacties reageren. Bij de onderstaande stellingen die mentale weerbaarheid meten kregen de topsporters de optie om aan te geven in hoeverre zij het hier helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5) mee waren. De topsporters hebben tien stellingen voorgelegd gekregen, waarvan hier enkele voorbeelden:

- *Zelfs onder grote druk blijf ik kalm.*
- *Ik vind het moeilijk om enthousiast te worden voor taken die ik moet doen.*
- *Ik ga goed om met problemen die ontstaan.*
- *Ik ben over het algemeen in staat snel te reageren als iets onverwachts gebeurt.*

Karaktereigenschappen

Er zijn zes karaktereigenschappen gemeten bij de topsporters, aan de hand van 24 stellingen die evenredig zijn verdeeld en waarbij de antwoordmogelijkheden liepen van helemaal oneens (1) tot helemaal eens (5) (waarbij soms een lagere score juist duidt op het bezitten van een eigenschap). De zes eigenschappen en bijbehorende voorbeeldstellingen zijn:

Integriteit

- *Ik vind het moeilijk om te liegen.*
- *Ik ben benieuwd hoe je op een oneerlijke manier veel geld kan verdienen.*

Emotionaliteit

- ▶ *Ik ben bang om pijn te lijden.*
- ▶ *Ik moet huilen bij trieste of romantische films.*

Extraversie

- ▶ *Ik leg gemakkelijk contact met vreemden.*
- ▶ *Ik praat graag met anderen.*

Verdraagzaamheid

- ▶ *Ik blijf onaardig tegen iemand die gemeen was.*
- ▶ *Ik geef vaak kritiek.*

Consciëntieusheid

- ▶ *Ik stel ingewikkelde taken zo lang mogelijk uit.*
- ▶ *Ik werk erg nauwkeurig.*

Openheid voor ervaringen

- ▶ *Ik vind wetenschap saai.*
- ▶ *Ik heb veel fantasie.*

3. Uitkomstmaten

De uitkomstmaten hebben betrekking op vragen over prestaties, gezondheid en veiligheid. Bij de prestaties is er gevraagd naar een beoordeling van (1) de eigen prestaties in het afgelopen jaar, (2) de teamprestaties in het afgelopen jaar en (3) de geschiktheid voor de sport. Veiligheid is gemeten door te vragen of de respondenten in het voorgaande jaar zich onveilig hebben gevoeld en verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt.

De fysieke gezondheid is gemeten door de respondenten te vragen naar verschillende klachten in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. Deze passen binnen vier categorieën, namelijk (1) slaapproblemen, (2) hoofdpijn, (3) luchtweginfecties en (4) maag- en darmklachten. Vragen die betrekking hebben op mentale gezondheid en het welbevinden, die uiteindelijk samen zijn genomen in de regressieanalyses, zijn hieronder uitgewerkt.

Mentale gezondheid

Hier is er gevraagd of de topsporters de volgende gevoelens hebben ervaren in de vier voorafgaande weken, met als antwoordmogelijkheden: Nooit (1) – Zelden (2) – Soms (3) – Vaak (4) – Meestal (5) – Voortdurend (6). Hierbij kregen de topsporters vijf vragen voorgelegd:

- ▶ *Voelde je jezelf erg zenuwachtig?*
- ▶ *Zat je zo erg in de put dat niets je kon opvrolijken?*
- ▶ *Voelde je jezelf kalm en rustig?*
- ▶ *Voelde je jezelf neerslachtig en somber?*
- ▶ *Voelde je jezelf gelukkig?*

Welbevinden

Hier zijn er drie vormen van welbevinden gemeten met vragen in de maand voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst met als antwoordmogelijkheden: Nooit (1) – Eén of twee keer (2) – Ongeveer één keer per week (3) – Twee of drie keer per week (4) – Bijna elke dag (5) – Elke dag (6). Voorbeelden van de (in totaal dertien) vragen zijn:

Hoe vaak had je het gevoel...

Emotioneel welbevinden

- ▶ *...dat je het leven leuk vond?*
- ▶ *...dat je tevreden was?*

Sociaal welbevinden

- ▶ *...dat je iets belangrijks deed voor iemand anders?*
- ▶ *...dat je hoorde bij een groep (zoals een vriendengroep, je school of je buurt)?*

Psychologisch welbevinden

- ▶ *...dat je jezelf een leuk persoon vond?*
- ▶ *...dat je zelfverzekerd jouw eigen meningen en ideeën kon laten horen?*

4.4 Semigestructureerde interviews

Voor dit onderzoek zijn er met verschillende groepen personen binnen de topsportcultuur interviews gehouden. Het doel hiervan was het verrijken en verdiepen van de kwantitatieve data die met de vragenlijsten zijn opgehaald en het achterhalen van nieuwe, specifieke inzichten die niet met hulp van de vragenlijsten naar voren zijn gekomen. Zoveel mogelijk topsporters, betrokken coaches, overige stafleden, bondsleden, ouders en andere bij de topsport betrokken personen zijn benaderd en in de gelegenheid gesteld om (uitgebreid) hun verhaal te doen. De interviews zijn grotendeels individueel afgenomen, maar er zijn ook een aantal groepsinterviews gehouden met topsporters en coaches.

4.4.1 Methode

Er is voor deze interviews gebruik gemaakt van de methode van semigestructureerde interviews. Zoals eerder vermeld, wordt dit beschouwd als de meest effectieve en gemakkelijke methode om diepgaande informatie te verzamelen (Kyale & Brinkmann, 2009). Hierbij is er gewerkt met een vooraf opgestelde lijst van topics en vragen, die gedurende het proces is aangevuld met relevante onderwerpen die tijdens eerdere interviews naar voren kwamen. Er is door de interviewer ook voldoende ruimte geboden voor de respondent om zelf het gesprek richting te geven en te praten over thema's naar keuze. Bovendien is er doorgevraagd naar zaken die specifiek voor de respondent of discipline/sport belangrijk zijn. Op deze manier is geprobeerd de respondenten zich op hun gemak te laten voelen en met het gesprek de diepte, maar ook de breedte in te gaan met onderwerpen waarover vooraf geen vragen zijn opgesteld. Met deze methode is getracht om enerzijds door middel van verdieping onze

vooraf opgestelde concepten te meten en te illustreren en anderzijds nieuwe inzichten te verkrijgen. Een voorbeeld van de onderwerplijsten (voor topsporters, coaches/stafleden en bondsvertegenwoordigers) die gebruikt zijn voor deze interviews, is te vinden in Bijlage 4.

4.4.2 Analyse

De interviews zijn middels Atlas.ti gecodeerd en geanalyseerd, om terugkerende patronen te herkennen. Hierbij is de wijze van analyseren uit het artikel van Burnard et al. (2008) als voorbeeld genomen voor onderhavig onderzoek. Hierin worden vier verschillende stappen in het proces van analyseren omschreven, die vertaald naar het Nederlands en ons onderzoek zijn. Dit betreft (stap 1) het herkennen van thema's en categorieën, dat in combinatie met de bestudeerde literatuur over topsportcultuur heeft geleid tot een codeboom. Dit is de literatuur die betrekking heeft op de '*culture of safeguarding*' (Owusu-Sekyere et al., 2021);, '*culture of care*' (Hellison, 2000; Noddings, 2002; 2003) en '*culture of concern and risk*' en '*abusive and toxic cultures*' (Roberts et al., 2020). Deze overkoepelende vormen van cultuur en ieders onderliggende concepten zijn gebruikt als basis voor de codeboom bij het analyseren van de interviews (in Atlas.ti), welke is te vinden in Bijlage 4. Kijken we bijvoorbeeld naar de risicofactoren in de (topsport)cultuur ofwel de *culture of concern and risk*, dan zijn onderliggende concepten die in de codeboom zijn terug te vinden onder andere machtonbalans, isolatie en slechte interne communicatie. Vervolgens (stap 2) zijn de interviews, zowel tijdens als na de fase van dataverzameling, gecodeerd. Dit betekent het ordenen van de tekst en het bij elkaar plaatsen van citaten/stukken tekst van respondenten. Hierna (stap 3) zijn deze losstaande (gecodeerde) stukken tekst met betrekking tot een bepaald specifiek aspect, weer ondergebracht tot overkoepelende onderwerpen zoals één van de bepaalde *cultures* of een uitkomstmaat als (mentale of fysieke) gezondheid. Tot slot (stap 4) is in de laatste stap de informatie van en over verschillende overkoepelende thema's/categorieën samengevoegd tot één bestand en in totaliteit geanalyseerd. Hierbij zijn zaken die terugkeren in meerdere interviews en/of sporten achterhaald en zijn er ook relaties getoetst met betrekking tot de uitkomstmaten. Een voorbeeld is: heeft een aspect van een *culture of concern and risk*, zoals gebrekkige interne communicatie, een bepaalde (negatieve) invloed op de mentale gezondheid van topsporters? In dat kader zijn er in Atlas.ti ook mogelijkheden om combinaties van codes te onderzoeken. Daarnaast zijn de uiteindelijke onderwerpen en (hun relatie met) de uitkomstmaten vergeleken op basis van de sportoverkoepelende kenmerken (Tabel 4.2). Bovendien is er in de interviews getoetst of er op basis van persoonskenmerken, zoals geslacht en leeftijd, verschillen te achterhalen zijn in bijvoorbeeld de cultuurbeleving, prestatiedruk of grensoverschrijdend gedrag. Hierbij is er zowel getracht om terugkerende thema's ofwel de 'gemene deler' te achterhalen, als juist meer unieke en sprekende verhalen uit te lichten, zonder de anonimiteit in het geding te brengen uiteraard.

Ook zijn er tijdens het analyseren en schrijven waar nodig kleine aanpassingen gedaan aan de codeboom en is er kritisch gekeken naar bijvoorbeeld: moet een citaat of passage onderdeel zijn van de kwalitatieve analyse, staat het citaat op de juiste plek en wordt het resultaat voldoende gedragen door de data uit de interviews?

4.5 Observaties

Naast literatuuronderzoek, het afnemen van vragenlijsten en het houden van interviews, zijn er 37 observaties uitgevoerd door de onderzoekers. Hierbij is geobserveerd bij voornamelijk trainingen en in sommige gevallen een wedstrijd. Het doel hiervan was om een beeld te schetsen van de gang van zaken bij een bepaald(e) sport, discipline of team. Deze informatie is vervolgens gebruikt om de cultuur te omschrijven, bijvoorbeeld wat betreft de sfeer en de relatie tussen de topsporters en de coach(es) en andere stafleden. Bovendien gelden de observaties met name als een soort handboek voor de hierboven omschreven interviews. Door enige kennis te hebben van een bepaalde topsportcultuur, kan de interviewer beter (door)vragen naar specifieke situaties en aspecten van de betreffende cultuur die relevant zijn voor de respondent. Bij deze observaties wisten de topsporters en andere actoren af van de aanwezigheid van de onderzoekers.

Om de observaties vast te leggen, is een observatieschema ingevuld door de aanwezige onderzoekers. Wanneer er twee onderzoekers aanwezig waren, is het schema door beiden ingevuld, om het beeld vanuit twee kanten te schetsen. In dit observatieschema is de lijst met onderwerpen voor de interviews voor een gedeelte verwerkt, met onderwerpen als de relaties tussen actoren, de omgang met welzijn en de diversiteit. Bij ieder van de onderwerpen hebben de onderzoekers hun waarnemingen opgeschreven in combinatie met de reflectie, ofwel de aanname die zij bij de betreffende waarneming hebben gedaan. Een voorbeeld is het waarnemen dat de coach iedere topsporter tijdens een training afzonderlijk even spreekt, waarbij de aanname kan zijn dat er sprake is van persoonlijke aandacht en ontwikkeling binnen de cultuur.

4.6 Onderzoeksproces

Voor dit onderzoek is eerst deskresearch gedaan naar het bestaande sociaalwetenschappelijk onderzoek naar topsport en sportculturen. Ook zijn thema's als de organisatiecultuur en andere verwante topics bestudeerd. Op basis van de bevindingen uit deze deskresearch is besloten om op drie manieren de data voor dit onderzoek te verzamelen. Na het opstellen van deze meetinstrumenten is er aan de sportbonden gevraagd om de topsporters (en hun ouders, in geval van topsporters jonger dan zestien jaar) te informeren over het onderzoek en een aankondiging te doen van de onderzoeksactiviteiten.

4.6.1 Benaderen van een bond

Bij het uitvoeren van de bovenstaande methoden van onderzoek is nagenoeg dezelfde procedure aangehouden. Voordat contact werd gelegd met topsporters, coaches en andere respondenten is eerst een sportbond benaderd met de vraag of de leden deel willen nemen aan het topsportonderzoek. Daarbij is eerst per telefoon of mail het voorstel tot contact neergelegd en kort uitgelegd wat het onderzoek betreft en globaal inhoudt. Vervolgens is er (bij interesse in deelname) een eerste gesprek gehouden, doorgaans met één of meerdere bestuurs- of directieleden en soms andere relevante actoren zoals een bondscoach of integriteitsmanager. In dergelijke meetings is een meer gedetailleerde uitleg over het onderzoek en de werkwijze gegeven, waarbij andersom vanuit ons is gevraagd welke teams/programma's binnen de bond

worden gezien als topsport en dus gelden als doelgroep voor ons onderzoek. Vervolgens is het voornaamste verzoek aan de bond(en) geweest om bij te dragen aan een zo hoog mogelijke respons en (daarbij) het informeren van relevante actoren in de topsportcultuur over het onderzoek, met name (hoofd)coaches.

Deelname aan het onderzoek was zowel voor bonden als afzonderlijke actoren (uiteraard) vrijwillig en er is benadrukt dat zij zowel als bond als individuele respondent anoniem blijven in het uiteindelijke onderzoek. Bij de meeste bonden die zijn benaderd was de reactie op eventuele deelname aan het onderzoek positief. Daarnaast zijn er ook bonden geweest die (in eerste instantie) twijfelden om deel te nemen vanwege bijvoorbeeld de belasting op de topsporters, mogelijke onrust om welke reden dan ook binnen de bond of het niet inzien van het nut van een onderzoek voor hen als bond. Een groot deel van de allereerst (enigszins) twijfelende bondsleden heeft uiteindelijk toch toegezegd om deel te nemen. Dit hebben we geprobeerd te bewerkstelligen door onder andere de mogelijkheid tot verbetering van de topsportcultuur te benadrukken, zowel in het algemeen als voor hen persoonlijk, met de belofte dat wij de resultaten voor de sport(en) afzonderlijk zouden terugkoppelen door middel van een presentatie. Omdat (vertegenwoordigers van) bonden soms bang waren dat het onderzoek slechts betrekking zou hebben op grensoverschrijdend gedrag, is benadrukt dat het een volledig beeld betreft met onder andere bevindingen over de cultuur, persoonlijkheid van topsporters en praktische zaken. Bovendien hebben we de bonden gewezen dat het voor hen een 'gratis' onderzoek inclusief mogelijke verbeter- en aanknopingspunten was, met de communicatie naar de topsporters en andere actoren en het faciliteren van dataverzameling als enige taken voor de bond. De communicatie met de bonden zelf verliep in de meeste gevallen soepel en direct, enkele uitzonderingen daargelaten. Deze uitzonderingen zouden verklaard kunnen worden doordat bijvoorbeeld sprake was van een kleiner bondsbureau en er daardoor mogelijk meer werkdruk was of omdat er sprake was van een drukke periode met betrekking tot de wedstrijd-/toernooikalender of andere ontwikkelingen binnen de bond.

4.6.2 Benaderen van respondenten met de vragenlijst(en)

Wanneer vanuit een bond was toegezegd om deel te nemen aan het onderzoek, is de volgende stap geweest om de respondenten binnen de doelgroep te bereiken. Dit wil zeggen: huidige topsporters (binnen de afgesproken disciplines en/of teams), (hun) assistent- en hoofdcoaches en oud-topsporters die in de voorgaande twee jaar zijn uitgestroomd uit het topsportprogramma. Hierbij is er een verschil in de manier waarop respondenten in eerste instantie zijn benaderd met de fase erna. Initieel werden de digitale links van de vragenlijsten gedeeld met de bond, die vervolgens vanuit hun contactenbestand de topsporters, coaches en oud-topsporters via mail hebben benaderd. Met name in de groep van topsporters leverde dit een te lage respons op. Verklaringen hiervoor zijn het feit dat er al veel van de topsporters wordt gevraagd in de vorm van enquêtes (voor de bond, NOC*NSF of andere onderzoeksbureaus) en data die ze moeten invullen over hun slaap, gesteldheid en dergelijke. Ook zouden de minder persoonlijke benadering (mail i.p.v. van direct contact) en de beperkte bereikbaarheid, zeker bij jongere topsporters die mogelijk eerder andere media gebruiken, een rol kunnen hebben gespeeld.

Om die reden is er vervolgens gekozen om de (meeste) vragenlijsten ter plekke ‘af te nemen’ bij bepaalde trainingsgroepen en/of teams en hun coaches. Hiervoor werd dan door een coach en/of teammanager een moment in het programma ingepland, doorgaans rondom een training of een ander moment, zoals een gezamenlijke startbijeenkomst voorafgaand aan een seizoen. Daarbij werd de vragenlijst op papier of digitaal (per QR-code en/of link) met de topsporters en coaches gedeeld. Op deze manier zijn direct (bijna) volledige teams en hun coachstaf binnengehaald als respondenten voor het onderzoek. Wanneer het inplannen van een dergelijk moment niet mogelijk was, is er in een enkel geval een online (Teams) meeting gehouden waarin de vragenlijst is gedeeld en in enkele gevallen heeft de coach dit tijdens een gezamenlijk moment met de groep gedaan. In de overige gevallen is de vragenlijst wel per e-mail verstuurd naar de topsporters en/of coaches, net als naar degenen die bij dergelijke samenkomsten niet aanwezig waren. Naar de oud-topsporters is de vragenlijst wel steeds online verstuurd, aangezien zij niet meer zijn aangesloten bij de bond (uitgezonderd bijvoorbeeld topsporters die een functie bij de bond zijn gaan bekleden). Niet bij ieder onderzoek zijn de vragenlijsten voor oud-topsporters afgenomen, om de simpele reden dat er niet bij elke sport een relevante doelgroep aanwezig was. Bovendien viel de respons wat tegen. Dit komt waarschijnlijk vanwege de eerder hierboven omschreven gebreken aan het benaderen per e-mail en omdat een deel van de oud-topsporters wellicht niet veel meer van doen hebben met de bond/sport. Vanwege de lage respons hebben we NOC*NSF gevraagd om oud-topsporters te benaderen en zo (vanuit hun positie als sportautoriteit) de urgentie van het onderzoek te benadrukken, maar dit heeft niet tot heel veel meer respons geleid.

In het benaderen van de topsporters is rekening gehouden met hun privacy. Dit was bijvoorbeeld in eerste instantie de reden om de link naar de vragenlijst te delen in een mail die werd verstuurd vanuit de bond zelf, in plaats van vanuit Verinorm. We hebben de bonden daarbij wel ondersteund met uitnodigingsteksten met daarin de belangrijkste informatie over het onderzoek en bijbehorende proces indien daar behoefte aan was. Deze konden zij vervolgens ondertekenen met hun eigen naam en verwijzen naar een onderzoeker van Verinorm voor mogelijke vragen. Onder andere hierin is ook opgenomen dat het voor jongeren van twaalf tot en met vijftien jaar nodig is dat een ouder of voogd hen toestemming geeft voordat zij de vragenlijst (wel zelf) mogen invullen¹⁹. Ter controle is er in de vragenlijst zelf hiervoor ook een vraag opgenomen, waarin (voordat er naar de daadwerkelijke leeftijd wordt gevraagd) wordt gepolst bij de topsporters of zij op dat moment zestien jaar of ouder zijn. Zo niet, is er een vervolgvraag voorgelegd waarin de topsporter moest bevestigen dat diegene toestemming heeft gekregen om de vragenlijst in te vullen. Wanneer er hier ‘nee’ is geantwoord, stopte de vragenlijst voor de minderjarige (onder zestien jaar) topsporter direct.

4.6.3 Inplannen en afnemen van interviews

Ten tijde van de dataverzameling via de online vragenlijst zijn er semigestructureerde interviews afgenomen met (oud-)topsporters en soms met hun ouders, coaches, andere stafleden, directie- of overige bondsleden en andere relevante betrokkenen, zoals

19 [Toestemming | Onderzoekers | Centrale Commissie Mensgebonden Onderzoek](#)

ondersteunend personeel op Papendal. De (oud-)topsporters en coaches zijn benaderd met behulp van de vragenlijst, waarin aan het eind de vraag stond of zij interesse hadden om op een dieper niveau over hun beleving van de topsportcultuur te spreken in een interview en zij daarvoor contactgegevens achter konden laten. Bovendien zijn sommige (groeps-)interviews ter plekke ingepland met topsporters en coaches of direct afgenomen op de momenten dat de onderzoekers op locatie bij de sportbonden aanwezig waren. Deze zijn dan wel opgenomen, dan wel live genotuleerd door één van de aanwezige onderzoekers. De andere actoren uit de *cirkels van verantwoordelijkheden* van de topsportcultuur zijn enerzijds ter plekke gevraagd voor een interview (dan wel live, dan wel later online) en anders benaderd via hun contactgegevens. Deze gegevens zijn in samenspraak verkregen van een contactpersoon van de bond, zoals een directielid, communicatieadviseur of coach. De interviews die online zijn gehouden, grotendeels via Teams en in sommige gevallen telefonisch, zijn praktisch allen op eenzelfde manier uitgewerkt. Op enkele gevallen na, waarbij het interview is opgenomen en later getranscribeerd, is er steeds één onderzoeker geweest die fungeerde als interviewer en een andere als (live) notulist.

4.6.4 Inplannen en uitvoeren van observaties

De observaties zijn in veruit de meeste gevallen gecombineerd met het hierboven omschreven bezoek om de vragenlijsten af te nemen. Doorgaans heeft hiervoor contact plaatsgevonden met de teammanager of coach en is er dan wel voorafgaand aan het verzamelen van de vragenlijsten, dan wel achteraf geobserveerd.

Bij het observeren hebben de onderzoekers plaatsgenomen op de tribune, bank of andere plek rondom het veld, zwembad, sporthal of andere accommodatie. Hierbij was het van belang dat zij zowel goed (over)zicht hadden op de training/wedstrijd, als dat ze genoeg afstand hadden van de topsporters en coaches, zodat de aanwezigheid van de onderzoekers geen belemmering vormde voor de topsporters en coaches. Tijdens het observeren is het hierboven omschreven schema ingevuld en hebben de onderzoekers ook contact gezocht met de aanwezige actoren en daarmee de kans gehad om vragen te stellen over de gang van zaken.

4.7 Respons

Tot slot gaan we in op de respons op (1) de drie verschillende vragenlijsten en (2) de gehouden interviews met personen. In het eerste geval gaat het wat betreft de responspercentages om de groepen van wie de totaalpopulatie bekend is in het kader van de vragenlijsten, wat neerkomt op de topsporters en coaches. Van de oud-topsporters en de overige stafleden, bondsleden, ouders en andere respondenten is dergelijke informatie niet bekend, waardoor ook de responspercentages niet te berekenen zijn. Ook wordt verder in de paragraaf nog verdiepend ingegaan op de respons: in hoeverre het aantal personen dat de vragenlijst heeft geopend de vragenlijst ook volledig heeft ingevuld en uitgesplitst naar de verschillende sportoverkoepelende kenmerken.

4.7.1 Vragenlijst

In Tabel 4.3 is te zien hoeveel respondenten in totaal de drie verschillende vragenlijsten in ons onderzoek hebben ingevuld. Dit betreft in totaal meer dan vijftienhonderd respondenten, van wie het overgrote deel topsporter is (1257). Dit aantal betreft vervolgens weer ongeveer de helft van de door ons bereikte topsporters uit de doelpopulatie. Bij de coaches is dit aandeel een stuk groter: van die doelpopulatie heeft ruim driekwart de vragenlijst helemaal ingevuld.

■ **Tabel 4.3** Steekproefpopulatie en respons (oud-)topsporters en coaches (n=1.517)

	Respondenten	Populatie²⁰	Respons
	<i>n</i>	<i>N</i>	%
Topsporters	1.257	2.428	51,8%
Coaches	220	330	66,7%
Oud-topsporters	92	-	-
Totaal	1.517	2.758	55,0%

Bovendien is het aandeel topsporters dat de vragenlijst heeft ingevuld ten opzichte van het aantal geopende vragenlijsten berekend. Dit is af te lezen in Tabel 4.4. Hierin is te zien dat ook hier de coaches het hoogste responspercentage vertonen en ongeveer twee derde van de coaches die de vragenlijst heeft geopend, deze ook volledig heeft ingevuld. Bij de topsporters is dit net iets meer dan de helft, waar dit bij de oud-topsporters net iets minder is.

■ **Tabel 4.4** Respons naar openen vragenlijst (n=2.938)

	Volledig ingevuld	Vragenlijst geopend	Respons
	<i>n</i>	<i>N</i>	%
Topsporters	1.257	2.418	52,0%
Coaches	220	335	65,6%
Oud-topsporters	92	185	49,7%
Totaal	1.569	2.938	53,4%

4.7.2 Interviews

In Tabel 4.5 is de respons te zien wat betreft de interviews, waarbij er slechts is bijgehouden hoeveel interviews er zijn gehouden met personen uit de betreffende groepen. De respondenten zijn namelijk op verschillende wijzen geworven. Zo konden topsporters, coaches en oud-topsporters hun mailadres en telefoonnummer achterlaten in de vragenlijst, maar zijn er ook ter plekke personen (in een groep of individueel) geïnterviewd of benaderd voor het

20 Binnen deze groepen vallen niet de (coaches van) vechtsporters en rugbyers. Bij de vechtsporters is bijvoorbeeld de vragenlijst naar zo'n 400 topsporters verstuurd, waarvan slechts een miniem gedeelte (2,5%) het heeft ingevuld. Zij zijn niet toegevoegd aan het totaal om vertekening te voorkomen. Bij het rugby is na meermaals navragen niet (met informatie) gereageerd op de vraag hoeveel topsporters zijn bereikt.

inplannen van een interview. Ook konden personen zichzelf aanmelden voor een interview en zijn er via-via bij ons personen in contact gekomen voor een interview. In totaal zijn er 470 mensen geïnterviewd.

Tabel 4.5 Respons interviews

Respondenten	
	<i>n</i>
Topsporters	215
Coaches	120
Oud-topsporters	14
Stafliden en bestuurders	108
Ouders	13
Totaal	470

4.8 Reflectie op het onderzoek

Dit onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland heeft zo'n drie jaar geduurd, waarvan de voorbereiding een klein jaar duurde. De voorbereiding heeft in het teken gestaan van het grip krijgen op het concept cultuur, in het bijzonder de topsportcultuur en hoe je dat kunt operationaliseren door middel van vragenlijsten. Er heeft een lange zoektocht plaatsgevonden in de wetenschappelijke literatuur (met name organisatiepsychologie en – sociologie, sociale psychologie), omdat er geen 'handboek topsportcultuur' beschikbaar was om uit te putten. Uiteindelijk is het gelukt om een vragenlijst samen te stellen die de belangrijkste aspecten bevatte om de topsportcultuur 'te meten'. De vragenlijst is uitgetoetst bij de topsporters en coaches van vier pilotbonden. Op basis van de feedback van de respondenten ('de vragenlijst is te lang en te moeilijk') is de vragenlijst aangepast (er zijn enkele (delen van) vragenlijsten verwijderd) en vervolgens toegepast bij de andere bonden. Voortschrijdend inzicht heeft ertoe geleid dat we halverwege de dataverzameling nog twee concepten aan de vragenlijst hebben toegevoegd (motivatie en psychische veiligheid), waardoor, zoals hiervoor gesteld, de aantallen respondenten op die items afwijken van de eerder afgenomen vragenlijsten. Dit leverde uiteindelijk toch een te grote groep aan missende waarden op, met daarin gehele sporten die ontbreken, waardoor voor de regressieanalyses deze vragenlijsten niet zijn gebruikt.

Over de dataverzameling en de wijze waarop die tot stand is gekomen is een hoop (meer) te zeggen dan in deze paragraaf. Dat doen we niet. Het volstaat om te zeggen dat het een zeer arbeidsintensieve klus is geweest. De periode van de dataverzameling heeft een kleine twee jaar geduurd. Dat lag niet zozeer aan de medewerkingsbereidheid bij de sportbonden. Van alle gevraagde bonden hebben er twee niet willen meewerken aan het onderzoek vanwege interne problemen. De andere bonden waren enthousiast, hoewel sommigen het wel spannend vonden. Die bereidheid tot medewerking was vooral op directeurs-/bestuursniveau aanwezig. Bij de lagen eronder (coaches/trainers/topsporters) wisselde dat nogal. We hebben positieve ervaringen met coaches/trainers die alle ruimte gaven voor, tijdens

en na een training om de topsporters aan de hand van de vragenlijst te laten interviewen en/of interviews te laten geven. Dat bleek een goede formule voor een hoge respons. Bij andere coaches/trainers verliep de dataverzameling moeizamer, wat nogal voor hoofdbrekens heeft gezorgd bij de onderzoekers, omdat we de coaches/trainers 'nodig' hadden om bij de topsporters te komen. Een e-mail vanuit het bondsbureau aan de topsporters met het verzoek om de vragenlijst in te vullen, leverde een te lage respons op. Coaches/trainers werkten soms openlijk tegen door negatief over het onderzoek te praten tegen de topsporters en tegen ons als onderzoekers. Die weerstand was terug te voeren op de inbreuk die het onderzoek maakte op het trainingsschema en angst voor kritiek, want 'vreemde ogen kijken mee'. Andere coaches/trainers met wie we afspraken wilden maken, kozen meer voor een 'meestribbelende' houding. Dat uitte zich onder meer in het niet reageren op verzoeken om een afspraak te maken (ondanks toezegging om mee te werken), uitstellen van afspraken, afspraken op het laatst afzeggen of – in een geval – onderzoekers voor niets naar een trainingslocatie laten komen. Het probleem doorschuiven naar een technisch directeur had weinig effect, wat ons leerde dat de machtspositie die sommige coaches/trainers hebben binnen een bond groot is. De dataverzameling onder de topsporters verliep parallel aan de ervaringen met de coaches/trainers. De medewerking van de sporters was groot als de coach/trainer enthousiast was over het onderzoek en ruimte reserveerde binnen het trainingsschema. De medewerking verliep moeizamer als we zelf de topsporters moesten benaderen. Dat had had het schema 'trainen-eten-slapen' vaak voorrang op het invullen van een vragenlijst of het geven van een interview. Het is aan de vasthoudendheid van het onderzoeksteam te danken dat de respons bij de topsporters zo hoog is geworden.

De spanning die sommige bonden hadden bij het meedoen aan het onderzoek (wat gaat eruit komen?) bleek in alle gevallen weg te vallen op het moment dat wij een presentatie bij de bonden hielden over de resultaten van 'hun sport'. De afspraak met de bonden was dat zij op hoofdlijnen zouden worden geïnformeerd over hun sport, zodat ze acties/interventies al konden inzetten als dat nodig mocht zijn en zij niet een tijd moesten wachten op het eindrapport, waarin bovendien geen uitspraken over specifieke sporten zouden worden gedaan. Alle bonden waren blij met de terugkoppeling. In de meeste gevallen bleken de resultaten te stroken met hun eigen indrukken en waarnemingen (zowel positief als negatief). Sommige bonden waren blij verrast met de resultaten omdat het onderzoek positievere resultaten liet zien dan zij hadden verwacht. Andere bonden waren 'blij' met de soms negatieve resultaten, omdat zij dan acties konden ondernemen om bijvoorbeeld onveiligheid binnen de sport aan te pakken.

De lezer zal merken dat de ouders van topsporters nauwelijks terugkomen in het onderzoek. Dat is op zichzelf als onderzoeksresultaat aan te merken, want de ouders zijn vrijwel niet in beeld gekomen. Dat heeft deels ermee te maken dat de meeste topsporters de volwassen leeftijd al hadden bereikt ten tijde van het onderzoek. Dat laat onverlet dat er ook veel jonge (minderjarige) topsporters hebben meegedaan. Ook in die gevallen zijn ouders tamelijk 'onzichtbaar' gebleven. Er werd wel veel over hen en hun steun gesproken door (met name jonge) topsporters, maar binnen de topsportcultuur zelf zijn ze niet actief in beeld. De coaches stimuleren zelf dan ook zelfredzaamheid bij de topsporters en hebben liever contact met de

topsporters zelf dan hun ouders. We hebben wel verschillende ouders kunnen spreken tijdens onze observaties van trainingen en wedstrijden. De indruk is dat ouders wel een rol spelen in de topsportcarrière van hun kinderen, maar dan vooral op afstand en in faciliterende zin (financieel en logistiek).

DEEL III

Resultaten: *Kwantitatief en kwalitatief*

5

5. Topsport(cultuur) in cijfers

In dit hoofdstuk zijn de cijfermatige resultaten van het vragenlijstonderzoek onder de op dit moment actieve topsporters beschreven.²¹ Allereerst volgt een beschrijving van de groep topsporters die de vragenlijst heeft ingevuld. Vervolgens zijn de drie sportoverkoepelende kenmerken uiteengezet en is op ieder van de afhankelijke variabelen getoetst in welke mate er verschillen bestaan op basis van deze kenmerken. Dit is gedaan om te achterhalen of groepen sporten als homogeen of juist heterogeen gezien kunnen worden wat betreft prestaties, welzijn en veiligheid. Verder zijn de gebruikte variabelen in de regressieanalyse in een tabel gezet, om inzicht te geven in de verdeling van alle variabelen. Ook is getoetst of onze uitkomstmaten (prestaties, welzijn en veiligheid) onderling met elkaar samenhangen, om erachter te komen of dit in de topsportcultuur losstaande, of juist aan elkaar verwante aspecten zijn. Daarna wordt overgegaan tot de regressieanalyses, waarin de samenhang van achtergrond-, cultuur- en persoonskenmerken met prestaties, welzijn en veiligheid is gemeten en uiteengezet. Hiermee wordt getoetst of en in welke mate de verschillende achtergrond-, cultuur- en persoonsvariabelen een rol zouden kunnen spelen in het verklaren van (verschillen in) de ervaren prestaties, gezondheid en veiligheid (bestaande uit zowel gevoelens van onveiligheid als mogelijk ervaren grensoverschrijdend gedrag) van de topsporters. Tot slot worden in dit hoofdstuk soortgelijke analyses beschreven waarin de samenhang van onderliggende kenmerken op de uitkomstmaten voor coaches is getoetst. De totale steekproef in ons onderzoek betreft een groep van 1.257 topsporters en de groep coaches die de voor hen bestemde vragenlijst heeft ingevuld bestaat uit 214 personen.

5.1 Achtergrond van de groep topsporters

Zoals gesteld, wordt in de eerste paragraaf van dit hoofdstuk een beeld gegeven van de groep topsporters die aan dit onderzoek deelneemt als respondent. De achtergrondkenmerken bestaan uit persoonlijke kenmerken als geslacht en leeftijd, maar ook aan sport gerelateerde als wanneer zij zijn gestart met sport op topniveau en het aantal uren dat de topsporters in totaal (dus inclusief krachttraining en dergelijke) wekelijks trainen.

²¹ Luc Huiskamp & Michiel Burgers hebben dit hoofdstuk verzorgd.

Op sommige van deze variabelen missen enkele antwoorden, bijvoorbeeld doordat de vraag niet of verkeerd was ingevuld, waardoor de 'n' kan verschillen.²²

5.1.1 Geslacht

In de steekproef zitten iets meer mannen dan vrouwen. Meer dan de helft van topsporters in ons onderzoek is man, waar (dus) een kleine 50 procent vrouw is. De overige topsporters betreft een vijftal dat niet wil(de) delen wat hun geslacht is.

■ **Tabel 5.1** Geslacht (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Man	661	52,6%
Vrouw	591	47,0%
Wil niet zeggen	5	0,4%
Totaal	1.257	100%

5.1.2 Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de topsporters in ons onderzoek is (op het moment van het invullen van de vragenlijst) afgerond 22 jaar. Hierbij is de jongste topsporter 12 en de oudste 70 jaar oud. In Tabel 5.2 is de verdeling wat betreft de leeftijd van de topsporters te zien, uiteengezet naar leeftijdscategorieën. Wat opvalt, is dat ongeveer drie op de tien topsporters in de data minderjarig is, waarvan het grootste gedeelte 16 of 17 jaar oud is. De grootste groep zijn de senioren ofwel de 23-plussers, maar dit is dan ook een ruimere leeftijdscategorie. De meest voorkomende leeftijd onder de topsporters is 17 (157 respondenten), gevolgd door 18-jarigen, waarvan er 150 in onze data aanwezig zijn.

■ **Tabel 5.2** Leeftijd respondenten (n=1.257) in categorieën

	<i>n</i>	%
(15-)	97	7,7%
(16-17)	279	22,2%
(18-19)	252	20,0%
(20-22)	205	16,3%
(23+)	423	33,7%
Onbekend	1	0,1%
Totaal	1.257	100%

22 In het geval van categorische variabelen zijn deze respondenten met Onbekende waarden als extra categorie opgenomen, waar bij de numerieke variabelen de Onbekende waarde is vervangen door het gemiddelde.

5.1.3 Opleidingsniveau

In Tabel 5.3 is het opleidingsniveau van de respondenten te zien. Daarin is te zien dat de grootste groep, met bijna de helft van de respondenten, een havo-, vwo- of mbo(niveau 2-4)-diploma heeft. Dit kan te verklaren zijn door de relatief lage leeftijd van de respondenten (grote groep respondenten is 17 of 18 jaar oud), wat kan betekenen dat deze groep hun middelbare school nog niet heeft afgerond. De volgende grootste groep (18,2%) heeft als hoogste opleiding vmbo, havo/vwo onderbouw of mbo-1 afgerond. Ongeveer een kwart van de topsporters heeft een bachelor en/of masterdiploma behaald aan het hbo of wo.

■ **Tabel 5.3** Hoogst voltooide opleiding respondenten (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Geen opleiding voltooid	61	4,9%
Speciaal onderwijs	4	0,3%
Basisonderwijs	91	7,2%
Vmbo, havo/vwo onderbouw, mbo-1	229	18,2%
Havo, vwo, mbo-2-4	565	44,9%
Bachelor (hbo/wo)	223	17,7%
Master (hbo/wo)	81	6,4%
Doctoraat, PhD	2	0,2%
Onbekend	1	0,1%
Totaal	1.257	100%

5.1.4 Geboorteland

Van de groep topsporters in ons onderzoek is het overgrote deel in Nederland geboren: ruim 95 procent. Iets meer dan 4 procent is in een ander land geboren, waarvan de geboortelanden erg uiteenlopen. Het overgebleven viertal heeft geen geboorteland, maar een geboortjaar en/of datum ingevuld bij deze vraag, waardoor het niet te zeggen is in welk land zij zijn geboren.

■ **Tabel 5.4** Geboorteland (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Nederland	1.201	95,6%
Overig	52	4,1%
Onbekend	4	0,3%
Totaal	1.257	100%

5.1.5 Aantal jaren sport

In Tabel 5.5, is de verdeling te zien wat betreft het aantal jaren dat de topsporters reeds aan sport doen. De topsporter die het langst actief is, doet reeds 50 jaar aan sport. Dit wordt gevolgd door een topsporter met 46 jaar en een ander met 40 jaar. De rest van de topsporters beoefent hun sport maximaal 30 jaar. Daarbij zijn de meesten (logischerwijs gezien de gemiddelde leeftijd) korter met hun sport bezig, namelijk met de grootste groep in de categorie 11-15 jaar, gevolgd door 6-10 jaar, wat samen ruim twee derde van de topsporters betreft.

■ **Tabel 5.5** Totaal aantal jaren sport beoefend (n=1.257)

	<i>n</i>	%
5 jaar of minder	93	7,4%
6 tot en met 10 jaar	377	30,0%
11 tot en met 15 jaar	481	38,3%
16 tot en met 20 jaar	231	18,4%
21 jaar of meer	75	6,0%
Totaal	1.257	100%

5.1.6 Start met topsport

Het grootste gedeelte van de topsporters is tussen 2015 en 2019 gestart met topsport, waar ook een groot aandeel is gestart in 2020 of later en dus pas relatief kort topsporter is. Dit is terug te redeneren naar de aanwezigheid van jonge(re) topsporters in onze data.

■ **Tabel 5.6** Gestart met topsport (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Voor 2005	23	1,8%
2005-2009	49	3,9%
2010-2014	210	16,7%
2015-2019	593	47,2%
2020-heden	372	29,6%
Onbekend	10	0,8%
Totaal	1.257	100%

5.1.7 Aantal uren training per week (in topsportcontext)

De meeste topsporters in ons onderzoek trainen tussen de 11 en 20 uur per week. Ruim de helft van de ondervraagde topsporters valt in deze groep. Ruim een kwart van de topsporters traint 21-30 uur per week en zo'n 2 procent van de topsporters traint zelfs 40-plus per week, waar ruim 15 procent dat juist 10 uur of minder doet.

■ **Tabel 5.7** Uren training per week met topsport (n=1.257)

	<i>n</i>	%
1-10	197	15,7%
11-20	651	51,8%
21-30	329	26,2%
31-40	53	4,2%
40+	27	2,1%
Totaal	1.257	100%

5.1.8 Rondkomen van sport

Ruim een kwart van de topsporters in ons onderzoek kan rondkomen van het geld dat wordt verdiend met het beoefenen van de sport. Het grootste gedeelte van de respondenten kan echter niet rondkomen van de sportinkomsten. Van 2,6 procent is onbekend of zij kunnen rondkomen van de sport.

■ **Tabel 5.8** Kan rondkomen van verdiende geld met sport (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Ja	358	28,5%
Nee	866	68,9%
Onbekend	33	2,6%
Totaal	1.257	100%

Rondkomen naar leeftijd

Een kleine kanttekening bij het aandeel topsporters dat rond kan komen van de sport is dat het overgrote deel van hen 18 jaar of ouder is. Van de 358 topsporters die hebben aangegeven rond te kunnen komen van hun sport, is 90 procent 18 jaar of ouder. Dit kan verschillende verklaringen hebben, zoals het in bezit zijn van een A-status met bijbehorend stipendium, ontvangen van salaris en/of prijzengeld. Voor jongere topsporters is er doorgaans geen of minder prijzengeld beschikbaar en een lager(e) salaris of vergoeding zoals een stipendium.

Inkomstenbron

Van de groep die heeft aangegeven rond te kunnen komen van de sportinkomsten, is voor ongeveer de helft van de topsporters het salaris (bij een club) de voornaamste inkomstenbron. Ook het stipendium waarop aanspraak gemaakt kan worden indien topsporters een A-status bezitten een belangrijke inkomstenbron. Dit is voor een derde van de topsporters die rond kan komen de voornaamste inkomstenbron. In enkele tientallen gevallen worden sponsorgelden en prijzengeld genoemd.

5.2 Verdeling van de afhankelijke variabelen

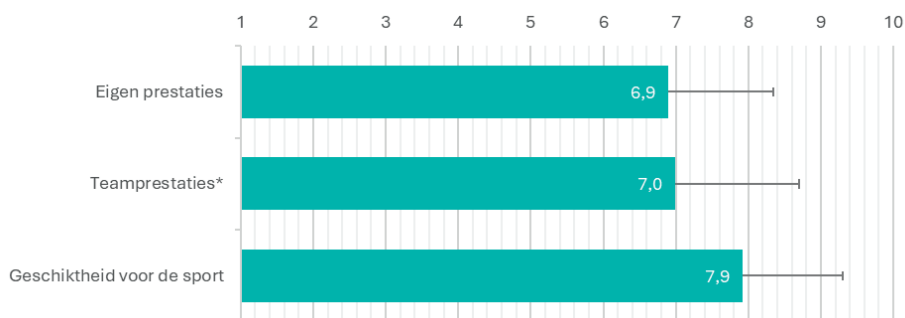
We zullen in dit hoofdstuk eerst ingaan op hoe de topsporters in dit onderzoek scoren op de drie pijlers prestaties, welzijn (zowel fysiek als mentaal) en veiligheid. Vervolgens zal worden overgegaan op de analyses.

5.2.1 Prestaties

Allereerst wordt er gekeken naar de gemiddelden op de prestatieschalen. Aan de topsporters is gevraagd naar een beoordeling op basis van een rapportcijfer (0-10) van 1) hun eigen prestaties in het voorgaande jaar, 2) hun teamprestaties in het voorgaande jaar en 3) de mate waarin zij zichzelf geschikt vinden voor hun sport.

Deze zijn te vinden in Figuur 5.1. Gemiddeld geven topsporters hun eigen prestaties van het afgelopen sportjaar een 6,9. De prestaties van het team wordt gemiddeld iets hoger gewaardeerd, namelijk met een 7,0. Als laatste wordt de geschiktheid voor de sport het hoogste gewaardeerd. Dit geven de topsporters gemiddeld een 7,9. Dit is wellicht ook niet verrassend aangezien zij tot de beste topsporters van Nederland in hun discipline behoren. Met dit cijfer lijken zij dus vertrouwen in hun eigen kunnen te hebben en in zekere zin kritisch(er) te zijn op hun eigen en teamprestaties in het voorgaande jaar, gezien de lagere cijfers.

■ **Figuur 5.1** Gemiddeldes prestatieschalen (n=1.257*)

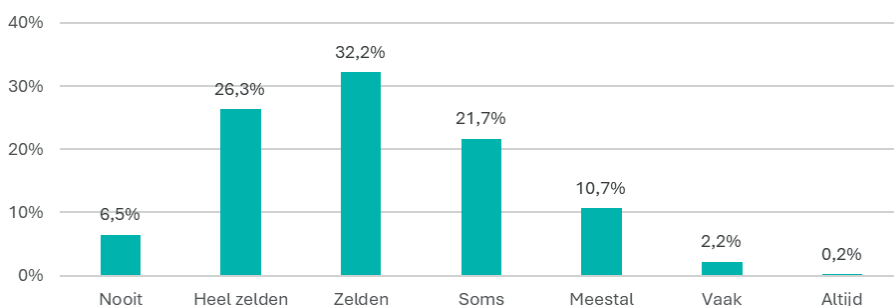
*Vanwege een gebrek aan een wedstrijd- en/of trainingsteam heeft de vraag/variabele over de teamprestaties een afwijkende n: 1.030 topsporters hebben deze vraag beantwoord.

5.2.2 Welzijn

Het welzijn van topsporters is op verschillende manieren gemeten. Allereerst is er een onderscheid gemaakt tussen fysiek welzijn en mentaal welzijn. Het fysieke welzijn is gemeten aan de hand van hoe vaak bepaalde fysieke klachten in de vier voorafgaande weken optraden bij de topsporters. Deze klachten zijn slaapproblemen, hoofdpijnen, maag- en darmklachten en luchtwegklachten. De topsporters konden in de vragenlijst op verschillende stellingen over deze klachten aangeven of ze hier 'Nooit', 'Heel zelden', 'Zelden', 'Soms', 'Meestal', 'Vaak' of 'Altijd' last van hadden. Vervolgens zijn de gemiddelden berichten van de verschillende klachten aan de hand van meerdere stellingen en de scores omgerekend naar de bijbehorende (dichtstbijzijnde) antwoordmogelijkheden. De uitkomsten hiervan zijn te vinden in de Figuren 5.2 tot en met 5.5.

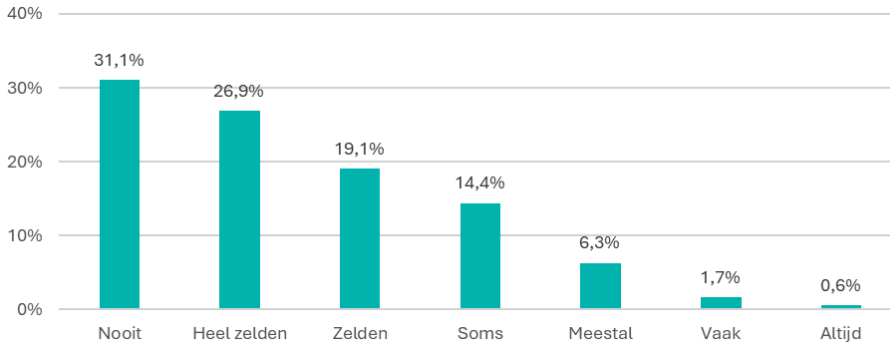
Allereerst is gekeken naar de slaapproblemen. Uit de vragenlijst komt naar voren dat ongeveer 65 procent van de topsporters zelden tot nooit last heeft gehad van slaapproblemen in de vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. 21,7 procent geeft aan dat ze hier soms last van hebben gehad. Verder geeft 10,7 procent aan dat ze meestal last hadden van slaapproblemen. Als laatste geeft nog ongeveer 2,5 procent van de topsporters aan dat ze hier vaak of zelfs altijd last van hebben gehad.

■ **Figuur 5.2** Percentages slaapproblematiek (n=1.247)

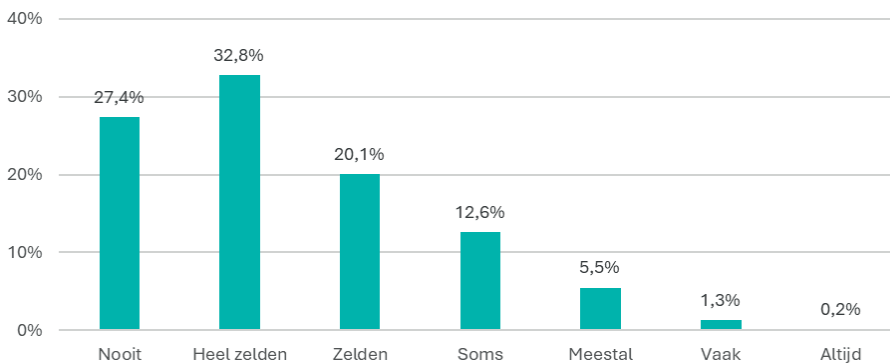
Vervolgens is gekeken naar hoe vaak hoofdpijnen voorkomen onder de topsporters in dit onderzoek. Ongeveer 77 procent van de topsporters geeft aan hier zelden tot nooit last van te hebben gehad in de vier voorgaande weken. Verder geeft 14,4 procent van de topsporters aan dat ze hier soms last van hebben gehad. 6,3 procent van hen had meestal last van hoofdpijnen. Als laatste geeft nog 2,3 procent van de topsporters aan dat ze hier vaak of zelfs altijd last van hebben gehad.

■ **Figuur 5.3** Percentages hoofdpijn(en) (n=1.247)

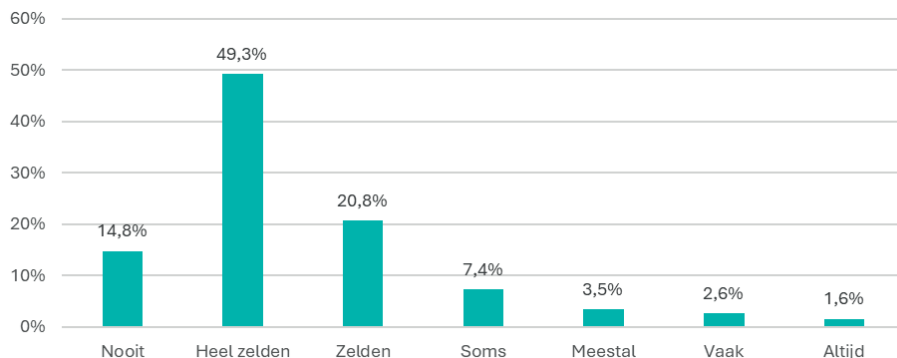
Als derde is gekeken hoe vaak maag- en darmklachten voorkomen onder de topsporters die de vragenlijst ingevuld hebben. 80,4 procent van de topsporters geeft aan hier zelden tot nooit last van te hebben gehad in de vier weken voordat zij de vragenlijst invulden. Daarnaast geeft 12,6 procent aan dat ze hier soms last van hadden. 5,5 procent van de topsporters geeft aan dat ze meestal last hadden van maag- en darmklachten. Als laatste geeft 1,5 procent van de topsporters aan dat ze vaak of zelfs altijd last hebben gehad van maag- en darmklachten.

■ **Figuur 5.4** Percentages maag- en darmklachten (n=1.247)

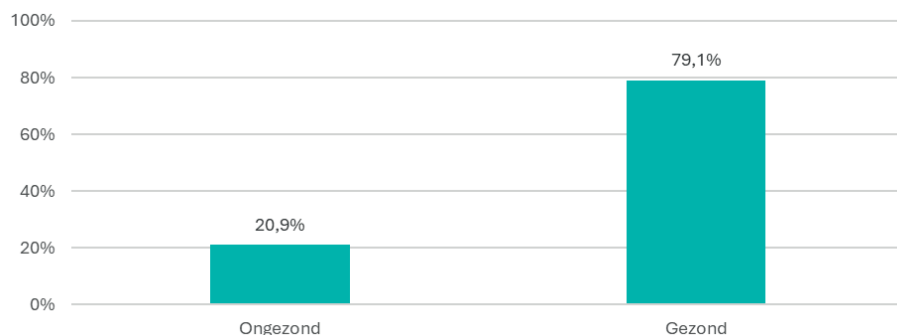
Als de laatste van de fysieke klachten is gekeken naar hoe vaak luchtwegklachten voorkomen onder de topsporters die de vragenlijst ingevuld hebben. 84,9 procent van de topsporters geeft aan zelden tot nooit last te hebben gehad van luchtwegklachten in de voorgaande vier weken. 7,4 procent van de topsporters heeft hier soms last van gehad. Verder geeft nog 3,5 procent aan hier vaak last van te hebben en 4,2 procent geeft aan dat ze hier vaak of zelfs altijd last van hadden.

■ **Figuur 5.5** Percentages luchtwegklachten (n=1.247)

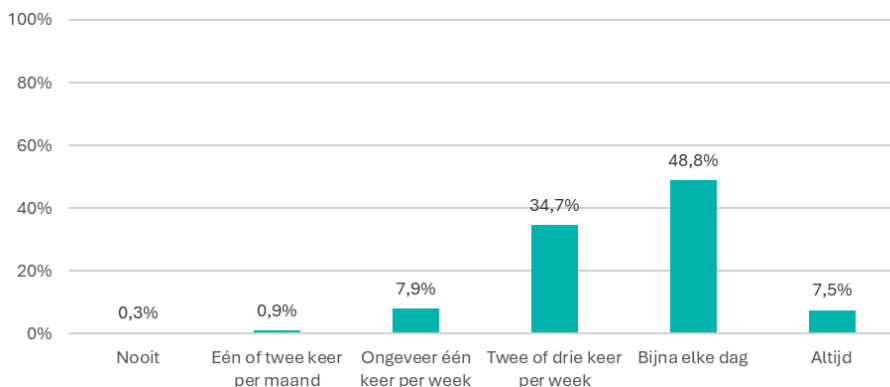
Het mentale welzijn van de topsporters is op verschillende manieren gemeten. Allereerst is er een aantal vragen gesteld over de mentale gezondheid van de topsporters. Aan de hand van een berekening die past bij de gebruikte Mental Health Inventory (Rivera-Riquelme et al., 2019), komt er een somscore uit die loopt van 0-100. Deze vragenlijst betitelt vervolgens de respondenten (de topsporters in dit geval) als ‘mentaal gezond’ bij een score van 60 punten of hoger. De verdeling hiervan is te vinden in Figuur 5.6. Bijna 80 procent van de topsporters valt binnen de categorie mentaal gezond en dus valt iets meer dan een vijfde van de topsporters op basis van de vragenlijst binnen de categorie van mentaal ongezond. Kijken we naar de gemiddelde somscore op deze vragenlijst onder de sporters in ons onderzoek, scoren zij 69,5. De Mental Health Inventory wordt ook gebruikt door het RIVM om de mentale gezondheid van zowel jongeren als volwassenen (RIVM, 2025). Daarbij wisselde de gemiddelde score van de eerste groep, die bestaat uit 12-25-jarigen, in de periode dat de data in ons onderzoek is verzameld (september 2022 t/m september 2024) tussen de 66,8 en 68,5. De sporters in ons onderzoek, die voor 78,9 procent bestaan uit personen van 12 tot en met 25 jaar oud, scoren dus gemiddeld hoger dan de jongeren in de (steekproef van de) Nederlandse maatschappij.

■ **Figuur 5.6** Percentages mentale gezondheid in categorieën (n=1.257)

Daarnaast is er om het mentale welzijn van de sporters te meten gekeken naar gevoelens van welbevinden die topsporters ervaren. Hierbij gaat het om verschillende gevoelens van emotioneel, sociaal en psychologisch welbevinden. Topsporters konden hierbij aangeven of zij deze gevoelens ‘Nooit’, ‘Eén of twee keer per maand’, ‘Ongeveer één keer per week’, ‘Twee of drie keer per week’, ‘Bijna elke dag’ of ‘Altijd’ ervaren. De uitkomsten op deze drie categorieën zijn samengevoegd tot één maat die algemene gevoelens van welbevinden (de positieve geestelijke gezondheid) meet. De uitkomsten hiervan zijn te vinden in Figuur 5.7, waarbij net als in het geval van fysieke klachten deze zijn teruggerekend naar de qua gemiddelde score bijpassende antwoordmogelijkheden. Ruim de helft van de topsporters geeft aan bijna elke dag of zelfs altijd gevoelens van welbevinden te ervaren. Daarnaast geeft ruim een derde aan dat ze deze gevoelens gemiddeld ongeveer twee á drie keer per week ervaren. Een kleine 10 procent van de topsporters geeft aan deze gevoelens ongeveer één keer per week of minder te ervaren, waarvan een ruime procent minder dan wekelijks.

Figuur 5.7 Percentages gevoelens van welbevinden (n=1.257)

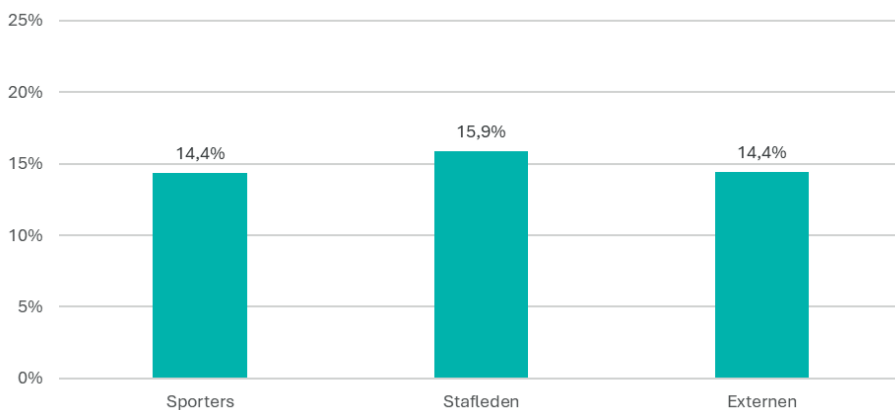

5.2.3 Veiligheid

De derde pijler in het onderzoek is (on)veiligheid. Dit is onder andere gemeten door de topsporters te vragen of zij wel eens gevoelens van onveiligheid hebben ervaren die zijn veroorzaakt door verschillende actoren in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. Daarbij konden zij per actor aangeven of zij (1) nooit, (2) soms of (3) vaak deze gevoelens in de nabijheid van de betreffende actor hadden, waarbij ervoor is gekozen om soms en vaak samen te nemen tot ‘ja, onveilig gevoeld’. Deze actoren zijn vervolgens ingedeeld in de groepen ‘medesporters’, ‘stafleden’ en ‘externen’. Hierbij vallen binnen de groep stafleden en externen verschillende soorten actoren. In het geval van ‘stafleden’ zijn dit trainers/coaches, ploegleiders/teammanagers en ‘andere mensen die bij de vereniging werken’ (zoals een materiaalman, arts, masseur etc.). De overkoepelende groep ‘externen’ bestaat uit juryleden/scheidsrechters, bezoekers en ouders. Allereerst is het belangrijk om te benoemen dat 71 procent van de topsporters aangeeft dat ze zich in het voorgaande jaar niet onveilig hebben gevoeld in hun sportomgeving. In Figuur 5.8 is te zien welke percentages

van groepen topsporters zich wel onveilig hebben gevoeld en door welke actoren dit gevoel is veroorzaakt. Aan de percentages, die samen ruim boven de 40 procent en dus boven de 29 procent van topsporters die zich onveilig hebben gevoeld, is te zien dat een deel van hen zich door meerdere (soorten) actoren onveilig heeft gevoeld. Zo geeft 15,9 procent van de (totale groep aan) topsporters in onze data aan dat zij zich (soms of vaak) onveilig hebben gevoeld door stafleden in de afgelopen twaalf maanden. Daarnaast geeft 14,4 procent aan zich wel eens onveilig gevoeld te hebben door medesporters in de afgelopen twaalf maanden. Verder geeft 14,4 procent aan dat zij zich wel eens onveilig hebben gevoeld door externen, zoals bijvoorbeeld toeschouwers, in de afgelopen twaalf maanden.

■ **Figuur 5.8** In het afgelopen jaar onveilig gevoeld door... (n=1.257)

5.3 Sportoverkoepelende kenmerken

Naast de verdeling op basis van achtergrondkenmerken van de topsporters, zijn er ook bredere factoren die een rol kunnen spelen in de topsportcultuur en het verklaren van verschillen in de beoordeling van prestaties, welzijn en veiligheid. Zoals eerder in dit rapport omschreven hebben we een lijst van enkele sportoverkoepelende kenmerken opgesteld om op een hoger niveau vergelijkingen te kunnen maken binnen de verkregen data. Deze bestaan uit het al dan niet zijn van een Olympische sport, individuele of teamsport en de manier van winnen (objectief vergelijkbaar of niet objectief vergelijkbaar). In deze paragraaf wordt de verdeling van deze kenmerken getoond, waarna de verschillen in de afhankelijke variabelen tussen de groepen van de sportoverkoepelende kenmerken zijn te zien. De kenmerken zijn toegekend aan afzonderlijke disciplines, die dus tot dezelfde bond kunnen behoren, maar ook tot een ander kenmerk. Een voorbeeld hiervan is de KNWU, waarvan alle disciplines ook Olympische sporten zijn, behalve het veldrijden.

5.3.1 Verdeling van sportoverkoepelende kenmerken

Bijna driekwart van de respondenten in dit onderzoek beoefent sporten die worden beoefend op de Olympische/Paralympische Spelen.

■ **Tabel 5.9** Olympische/Paralympische sport (n=1.237)

	<i>n</i>	%
Ja	925	73,6%
Nee	332	26,4%
Totaal	1.257	100%

Kijken we naar de beoefeningsvorm, of beter gezegd of er sprake is van een teamsport of niet, dan is de verdeling nagenoeg gelijk, met een verschil van slechts drie topsporters. Een team is hierbij gedefinieerd als drie personen of meer.

■ **Tabel 5.10** Beoefeningsvorm (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Team	630	50,1%
Individueel of duo	627	49,9%
Totaal	1.257	100%

Tot slot de manier van ‘winnen’, waarbij het overgrote deel valt onder niet-objectief vergelijkbare sporten. Dit wil zeggen dat de wijze waarop er gescoord en uiteindelijk gewonnen wordt, niet in een universeel objectief vergelijkbare maat is uit te drukken, zoals tijd, afstand of hoogte. In plaats daarvan wordt er bijvoorbeeld een jurybeoordeling gegeven of kunnen er (doel)punten worden gescoord. Tussen verschillende wedstrijden zijn doelpunten niet objectief vergelijkbaar, waar dit in het geval van tijd, afstand of hoogte wel het geval is (weersomstandigheden en dergelijke daar gelaten).

■ **Tabel 5.11** Manier van winnen (n=1.257)

	<i>n</i>	%
Objectief vergelijkbaar	230	18,3%
Niet objectief vergelijkbaar	1027	81,7%
Totaal	1.257	100%

5.3.2 Verschillen in afhankelijke variabelen

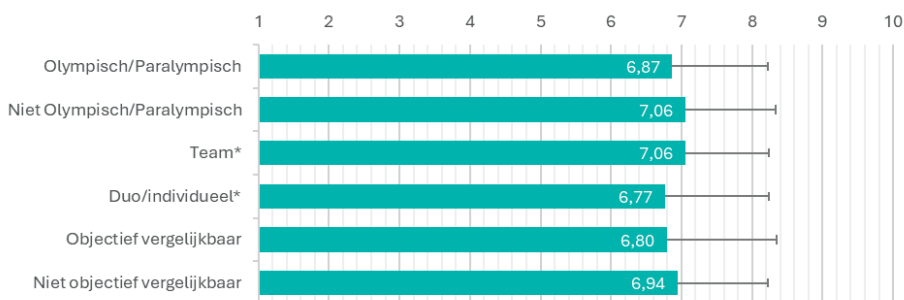
Om te bepalen in welke mate sportoverkoepelende kenmerken een rol spelen in het verklaren van mogelijke verschillen in prestaties, veiligheid en welzijn, worden in deze paragraaf analyses beschreven, waarbij de topsporters op basis van sportoverkoepelende kenmerken worden vergeleken in hun scores op de afhankelijke variabelen.²³ In de grafieken in deze paragraaf tonen we de gemiddelden en is met de foutbalk de standaardafwijking van de gemiddelden inzichtelijk gemaakt.

23 Overkoepelend op de vier afhankelijke variabelen is er een groep van 20 respondenten met onbekende waarden. Deze zijn listwise uit de onderstaande analyses verwijderd, zodat ieder van de toetsen op verschillen op de afhankelijke variabelen over een groep met dezelfde grootte is uitgevoerd: 1.237.

Van ieder van de sportoverkoepelende kenmerken is getoetst of er verschillen zijn in de scores op de afhankelijke variabelen. De eerste daarvan zijn de (gemiddelde) prestaties, waarbij de score is berekend over (1) de eigen prestaties in het voorgaande jaar, (2) (indien aanwezig) de teamprestaties in het voorgaande jaar en (3) de mate waarin de topsporter zichzelf geschikt acht voor de sport.

Op basis van enkelvoudige t-tests zijn diverse significante verschillen te zien. Echter, om toevalsbevindingen op basis van de grote groep en meervoudig testen te voorkomen, zijn de p-waardes gecorrigeerd op basis van de *False Discovery Rate*.²⁴ Na deze correctie blijven er twee significante verschillen over. Zo beoordelen teamsporters gemiddeld hun geschiktheid, eigen en teamprestaties hoger dan duo/individuele topsporters.²⁵ De effectgrote hiervan, gemeten met Cohen's d, is $d=0,22$. Dit duidt op een klein effect.

■ **Figuur 5.9** Gemiddelde prestaties naar sportoverkoepelende kenmerken (n=1.237)

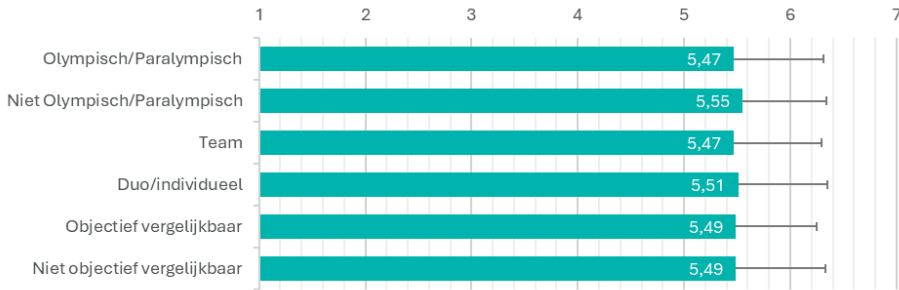

Kijken we naar Figuur 5.10 voor de vergelijking in fysiek welzijn (het al dan niet voorkomen van slaapproblemen, hoofdpijn(en), maag-/darmklachten en luchtweginfecties in vier voorafgaande weken) naar sportoverkoepelende kenmerken, zijn nagenoeg dezelfde scores af te lezen. Geen van de (kleine) verschillen is significant.

²⁴ Benjamini, Y., & Hochberg, Y. (1995). Controlling the false discovery rate: a practical and powerful approach to multiple testing. *Journal of the Royal statistical society: series B (Methodological)*, 57(1), 289-300.

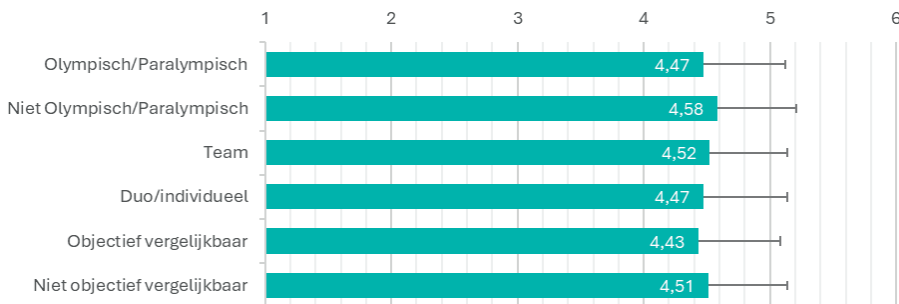
²⁵ Hierbij hebben ook topsporters die individueel wedstrijden spelen, maar in teams trainen deze vraag gekregen.

■ **Figuur 5.10** Fysiek welzijn naar sportoverkoepelende kenmerken (n=1.237)

In de vergelijking op de totaalscore van mentaal welzijn en welbevinden, is (ook na uitvoeren van de correctie op basis van de FDR) één significant verschil gevonden. Namelijk tussen niet Olympische/Paralympische en Olympische/Paralympische topsporters. Hierbij scoort de laatstgenoemde groep lager dan de eerste. De effectgrootte hiervan, gemeten met Cohen's d , is $d=0,19$. Dit duidt op een klein effect.

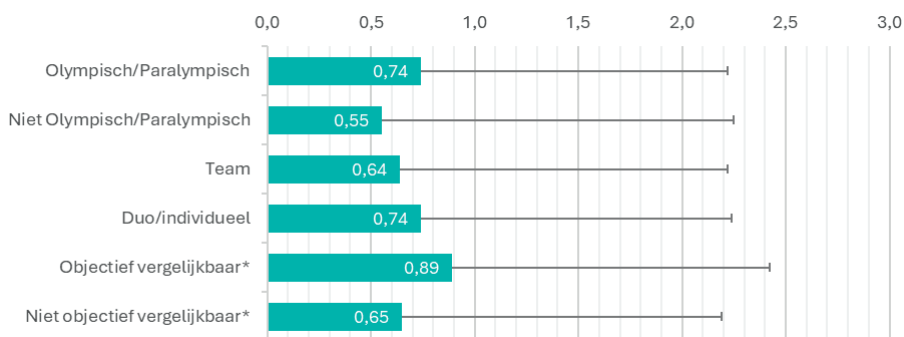
■ **Figuur 5.11** Mentaal welzijn naar sportoverkoepelende kenmerken (n=1.237)

Tot slot is de mate van onveiligheid (een somscore van mogelijke gevoelens van onveiligheid veroorzaakt door onder andere medesporters, stafleden, bezoekers en/of ouders) getoetst op verschillen aan de hand van de sportoverkoepelende kenmerken. Deze is gemeten door middel van een somscore op basis van antwoordmogelijkheden op een vraag of topsporters zich onveilig hebben gevoeld door zeven verschillende (groepen) actoren, waar als antwoordmogelijkheden nooit (0), soms (1) of vaak (2) gegeven konden worden.

Eén verschil op de drie kenmerken is significant, namelijk dat tussen topsporters van een objectief vergelijkbare en niet objectief vergelijkbare sport. De effectgrootte, gemeten met Cohen's d, is $d=0,16$. Dit duidt op een klein effect. Verder komt geen enkel gemiddelde op basis van een losstaand kenmerk boven de 1 uit, al zijn de standaardafwijkingen wel een stuk groter. Veel topsporters hebben zich zoals eerder in dit hoofdstuk al vermeld (helemaal) niet onveilig gevoeld in het voorgaande jaar, waar anderen dit juist soms of vaak hadden door meerdere personen, wat wordt bevestigd door de grote spreiding.

■ **Figuur 5.12** Gevoelens van onveiligheid naar sportoverkoepelende kenmerken (n=1.237)

5.4 Sporten onderling vergeleken

Behalve op niveau van de sportoverkoepelende kenmerken zijn de gemiddelden op de afhankelijke variabelen ook vergeleken tussen verschillende sportdisciplines. Voor deze vergelijking zijn er MANOVA-analyses uitgevoerd met de vijftien sportdisciplines met de meeste respondenten. De sporten zijn in deze paragraaf geanonimiseerd. De uitkomsten van de analyses zijn te vinden in Tabel 5.12. Uit de analyses is gebleken dat er geen significante verschillen zijn in de gemiddelden op de gevoelens van onveiligheid tussen de sportdisciplines. Deze zijn daarom niet opgenomen in de tabel. In de tabel is te zien hoe vaak een sport gemiddeld significant hoger of lager scoort op de afhankelijke variabelen dan een andere sport. Daarnaast is ook weergegeven hoe vaak er geen significante verschillen tussen de sporten zijn. In de eerste drie rijen is dit te zien met betrekking tot de prestaties, in de opvolgende drie rijen (4-6) met betrekking tot het fysieke welzijn en in de daaropvolgende drie rijen (7-9) met betrekking tot het mentaal welzijn. In de laatste drie rijen is te zien hoe vaak een sport in totaal gemiddeld hoger, lager en gelijk scoort ten opzichte van de andere veertien sporten.

Allereerst is te zien in Tabel 5.12 dat er vaak geen significante verschillen te vinden zijn tussen de gemiddelden op de afhankelijke variabelen van de verschillende disciplines. Dit wijst erop dat de sporten qua beoordeling van prestaties, welzijn en (on)veiligheid vrij veel op elkaar lijken. Bij de variabele mentaal welzijn zijn er maar twee sporten die significant van elkaar verschillen. De andere disciplines verschillen niet significant van elkaar. Bij de variabele fysiek welzijn komt een soortgelijk beeld naar voren. Daar zijn in totaal vier sporten waar significante verschillen zijn. Bij alle andere disciplines zijn geen significante verschillen in de gemiddelde score van topsporters binnen die discipline op fysiek welzijn. Waar de meeste verschillen te vinden zijn in gemiddelden tussen de disciplines, is bij de variabele prestaties. Met name opvallend is dat bij Sport O gemiddeld de prestaties significant lager zijn dan bij zeven andere sporten en dat bij Sport H de prestaties significant hoger zijn dan bij zes sporten. Deze grote verschillen zijn te verklaren aan de hand van hoe er gepesteeerd wordt op internationaal niveau door de topsporters van beide sporten. De topsporters van Sport H presteren op een zeer hoog niveau internationaal en dit verklaart mogelijk waarom de topsporters zelf de prestaties ook als hoog waarderen. Bij Sport O wordt al langere tijd niet goed gepesteeerd op internationaal niveau en dit is een plausibele verklaring dat de topsporters kritisch zijn op de prestaties en deze als relatief laag waarderen. Bij Sport K geldt ook dat er al lange tijd op zeer hoog niveau wordt gepesteeerd binnen deze sport net als bij Sport H. Daarnaast zijn er nog negen sporten die gemiddeld hoger of lager dan één of twee andere sporten scoren op prestaties.

Uit de analyse is niet op te maken of er binnen de sporten onderlinge verbanden zijn tussen de afhankelijke variabelen. Het is dus niet zo dat er bij sporten waar hoog gescoord wordt op prestaties ook per se hoger wordt gescoord op gezondheid of juist andersom. Verderop in het hoofdstuk zal er verder ingegaan worden op hoe de afhankelijke variabelen onderling correleren (paragraaf 5.5). Daarnaast lijkt uit deze analyse naar voren te komen dat topsporters van verschillende disciplines, met betrekking tot de afhankelijke variabelen, niet heel veel van elkaar verschillen.

Tot slot zeggen de resultaten met betrekking tot de afhankelijke variabelen niets over de scores op de onafhankelijke variabelen. Het is met andere woorden goed mogelijk dat hoewel de geselecteerde sportdisciplines weinig verschillen op bijvoorbeeld mentale gezondheid, er geen verschillen zijn qua cultuur- of persoonlijkheidskenmerken. Vanwege de geringe verschillen tussen de sportdisciplines op de afhankelijke variabelen gaan we in het vervolg van dit hoofdstuk uit van de totale groep topsporters om een zo groot mogelijke groep (lees zeggingskracht) te verkrijgen.

■ **Tabel 5.12** Gemiddelden vergeleken op afhankelijke variabelen tussen vijftien sportdisciplines (n=864)

	Prestaties			Fysiek welzijn			Mentaal welzijn			Totaal		
	Aantal keer hoger	Aantal keer lager	Aantal keer gelijk	Aantal keer hoger	Aantal keer lager	Aantal keer gelijk	Aantal keer hoger	Aantal keer lager	Aantal keer gelijk	Aantal keer hoger	Aantal keer lager	Aantal keer gelijk
Sport A	0	2	12	0	0	14	0	0	14	0	2	40
Sport B	1	0	13	0	0	14	0	0	14	1	0	41
Sport C	1	0	13	0	2	12	0	0	14	1	2	39
Sport D	0	1	13	0	0	14	0	0	14	0	1	41
Sport E	1	0	13	2	0	12	1	0	13	4	0	38
Sport F	0	0	14	0	1	13	0	0	14	0	1	41
Sport G	0	2	13	0	0	14	0	0	14	0	2	40
Sport H	6	0	8	1	0	13	0	0	14	7	0	35
Sport I	0	1	13	0	0	14	0	0	14	0	1	41
Sport J	1	0	13	0	0	14	0	0	14	1	0	41
Sport K	3	0	11	0	0	14	0	0	14	3	0	39
Sport L	0	0	14	0	0	14	0	1	13	0	1	41
Sport M	0	1	13	0	0	14	0	0	14	0	1	41
Sport N	1	0	13	0	0	14	0	0	14	1	0	41
Sport O	0	7	7	0	0	14	0	0	14	0	7	35

5.5 Gebruikte variabelen in de regressieanalyses

In deze paragraaf worden de variabelen beschreven die zijn gebruikt in de later beschreven regressieanalyses. Deze bestaan uit controlevariabelen in de vorm van eerder uiteengezette achtergrondkenmerken, onafhankelijke variabelen met een reeks cultuuraspecten en persoonskenmerken en als afhankelijke variabelen de uitkomstmaten prestaties, (fysiek en mentaal) welzijn en (on)veiligheid. De *n* is hierbij niet gelijk voor ieder van de variabelen; zo is er een aantal missende waarden door topsporters die zich in een een-op-een trainingssituatie bevinden en daarom geen vragen hebben voorgelegd gekregen over de cultuur. Andere missende waarden komen voort uit veranderingen in de vragenlijst of missen om willekeurige redenen. De respondenten met missende waarden zijn uiteindelijk niet meegenomen in de regressieanalyses, wat de uiteindelijke *n* op 1.112 brengt.

In de meest rechtse kolom van onderstaande tabel is ook Cronbach's Alpha te zien. Dit betreft de score van de betrouwbaarheidsanalyse die voor ieder van de opgestelde schalen is uitgevoerd. Over de (minimale) waarde van deze Alpha zijn veel verschillende onderzoeken over gepubliceerd. Taber (2018) beschrijft dat een waarde groter dan 0,45 als 'acceptabel' of 'voldoende' wordt gezien en bijvoorbeeld groter dan 0,70 als (relatief) hoog.

Voor ieder van de afhankelijke variabelen geldt dat Cronbach's Alpha als voldoende of hoog wordt gezien. De Alpha van betrouwbaarheidsanalyses over enkele schalen van onafhankelijke variabelen is wel lager dan 0,45: emotionaliteit, verdraagzaamheid, houding ten aanzien van speltactiek, machtsafstand en genderegalarisme. Een lage(re) waarde van Cronbach's Alpha verklaard kan worden door verschillende zaken, zoals een beperkt aantal items en een gebrek aan homogeniteit daartussen. Aangezien de schalen voortkomen uit eerder gevalideerd onderzoek (zoals beschreven in hoofdstuk 4), is ervoor gekozen om deze toch aan te maken en mee te nemen in de uiteindelijke analyses.

Tabel 5.13 Beschrijvende gegevens van variabelen in regressieanalyses (n=1.257)

<i>Variabele</i>	<i>n</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Gem.</i>	<i>St. Afw.</i>	<i>Cr. Alpha</i>
Uitkomstmaten						
Gemiddelde prestaties	1.257	0,00	10,00	6,92	1,34	0,60
Fysiek welzijn	1.247	1,00	7,00	5,49	0,83	0,84
Mentaal welzijn	1.247	1,00	6,00	4,49	0,65	0,72
<i>Mentale gezondheid</i>	1.247	1,00	6,00	4,47	0,72	0,79
<i>Welbevinden</i>	1.247	1,00	6,00	4,51	0,74	0,87
Onveilige gevoelens	1.257	0,00	14,00	0,68	1,53	0,76
Controlevariabelen						
Vrouw (ref.=man)	1.257	0,00	1,00	0,47	0,50	-
Wil niet zeggen (ref.=man)	1.257	0,00	1,00	0,00	0,06	-
Leeftijd	1.256	12,00	70,00	21,64	6,90	-
Opleidingsniveau	1.256	1	8	3,85	1,18	-
Ander geboorteland (ref.=Nederland)	1.257	0,00	1,00	0,04	0,20	-
Land onbekend (ref.=Nederland)	1.257	0,00	1,00	0,00	0,06	-
Trainingsuren	1.257	1	5	2,25	0,85	-
Aantal jaren sport beoefend	1.257	0,00	50,00	12,56	5,30	-
Aantal jaren topsport	1.247	0,00	38,00	6,31	4,37	-
Rondkomen van sport	1.257	0,00	1,00	0,69	0,46	-
Rondkomen onbekend	1.257	0,00	1,00	0,03	0,16	-
Persoonskenmerken						
Mentale weerbaarheid	1.247	1,00	5,00	3,53	0,50	0,76
Integriteit	1.247	1,00	5,00	3,53	0,66	0,50
Emotionaliteit	1.247	1,00	5,00	2,51	0,60	0,37
Extraversie	1.247	1,00	5,00	3,79	0,59	0,61
Verdraagzaamheid	1.247	1,00	5,00	3,16	0,55	0,44
Consciëntieusheid	1.247	1,00	5,00	3,29	0,67	0,58
Openheid voor ervaringen	1.247	1,00	5,00	3,12	0,68	0,50
Houding t.a.v. valsspelen	1.257	1,00	5,00	2,11	0,93	0,91
Houding t.a.v. speltactiek	1.257	1,00	5,00	2,90	0,77	0,40
Winnen in proportie houden	1.257	1,00	5,00	3,48	0,37	0,81
Cultuuraspecten						
Onzekerheidsvermijding	1.139	1,00	5,00	3,43	0,85	0,51

Toekomstgerichtheid	1.138	1,00	5,00	3,08	0,70	0,42
Machtsafstand	1.136	1,00	5,00	2,77	0,69	0,38
Institutioneel collectivisme	1.137	1,00	5,00	3,15	0,99	0,74
Prestatiegerichtheid	1.139	1,00	5,00	4,07	0,60	0,53
In-group collectivisme	1.139	1,00	5,00	3,81	0,72	0,72
Assertiviteit	1.138	1,00	5,00	3,03	0,61	0,49
Persoonsgerichtheid	1.139	1,00	5,00	3,57	0,63	0,68
Genderegalitarisme	1.132	1,00	5,00	2,87	0,76	0,31
Marktcultuur (OCAI)	1.139	1,00	5,00	3,72	0,64	0,76
Congruentie van coach	1.139	1,00	5,00	3,81	0,76	0,86
Congruentie van bestuur	1.133	1,00	5,00	3,71	0,63	0,74
Haalbaarheid	1.138	1,00	5,00	3,92	0,63	0,66
Draagkracht	1.138	1,00	5,00	3,81	0,70	0,82
Strafbaarheid	1.139	1,00	5,00	3,46	0,58	0,85
Bespreekbaarheid	1.137	1,00	5,00	3,78	0,66	0,60
Cultural tightness	1.138	1,00	5,00	3,42	0,48	0,57
Overkoepelende N	1.112					

5.6 Onderlinge correlaties

Later in dit hoofdstuk is de samenhang tussen de achtergrond-, cultuur- en persoonsvariabelen met de uitkomstmaten getoetst. Hiervoor is eerst gekeken naar zowel de onderlinge samenhang tussen deze uitkomstmaten ofwel de afhankelijke variabelen, maar ook die tussen de voorspellende ofwel onafhankelijke variabelen: de cultuuraspecten en persoonskenmerken. Allereerst zijn in Tabel 5.14 de correlaties tussen de uitkomstmaten te zien. Wat opvalt is dat ieder van de uitkomstmaten significant met elkaar samenhangt, maar dat deze in veel gevallen wel zwak of gemiddeld is. Zo lijken betere prestaties (resp. zwak en gemiddeld) samen te hangen met zowel een hogere score op fysieke als mentale gezondheid. Daarnaast lijken topsporters die hun eigen (en eventueel team-) prestaties en geschiktheid voor de sport hoger beoordelen zich ook iets minder vaak onveilig te voelen. Dit is niet geheel vreemd, aangezien deze gevoelens van onveiligheid vervolgens ook weer samenhangen met een verminderd fysiek en mentaal welzijn. De grootste samenhang is gevonden tussen fysiek en mentaal welzijn, die een sterke correlatie ($>0,30$) vertonen.²⁶ De correlatie tussen prestaties en fysiek welzijn en gevoelens van onveiligheid is zwak ($>0,10$), waar de overige drie gevonden correlaties gemiddeld ($>0,20$) zijn.

26 Funder, D. C., & Ozer, D. J. (2019). Evaluating effect size in psychological research: Sense and nonsense. *Advances in methods and practices in psychological science*, 2(2), 156-168.

Tabel 5.14 Samenhang tussen afhankelijke variabelen (n=1.257)

Gemiddelde prestaties	Fysiek welzijn	0,180	**
Gemiddelde prestaties	Mentaal welzijn	0,285	**
Gemiddelde prestaties	Gevoelens van onveiligheid	-0,135	**
Fysiek welzijn	Mentaal welzijn	0,492	**
Fysiek welzijn	Gevoelens van onveiligheid	-0,280	**
Mentaal welzijn	Gevoelens van onveiligheid	-0,234	**

**p<0,01

5.6.1 Correlaties onafhankelijke variabelen

In Tabel 1 (in Bijlage 5) zijn de sterke correlaties te zien tussen de onafhankelijke variabelen. Zoals hierboven omschreven, duidt dit op de correlaties die hoger dan 0,3 zijn. Kijken we naar deze samenhang tussen de onderliggende variabelen, valt op dat met name de cultuurvariabelen sterk met elkaar correleren. Bij de cultuurvariabelen zijn er enkele aspecten van de GLOBE (die organisatiecultuur en leiderschapsgedrag meet) die met veel andere cultuurvariabelen van zowel de GLOBE als de vragenlijst over ethische cultuur sterk samenhangen. De onderliggende aspecten van ethische cultuur correleren zelfs allemaal sterk met elkaar. Dit betekent mogelijk dat sommige aspecten enigszins hetzelfde meten: (aandacht voor) een juiste manier van omgang met elkaar. Daarnaast kan het betekenen dat wanneer een bepaalde vorm van (ethische) cultuur aanwezig is in de betreffende topsportomgeving(en), overige vormen van (ethische) cultuur ook (sterk) aanwezig zijn. Dat kan in zekere zin betekenen dat er grotendeels volledig wel, of juist helemaal geen sprake is van een duidelijke en ethisch verantwoorde cultuur. De uitzondering hierop is logischerwijs de gemeten sociale machtsafstand, die juist negatief samenhangt met vormen van cultuur die duiden op een grotere mate van aandacht voor de juiste omgang met elkaar. Opvallend hierbij is ook dat de prestatiegerichtheid met veel concepten samenhangt die duiden op onderling(e) zorg, respect en eerlijkheid in de topsportomgeving. Het lijkt er dus op dat wanneer er sterk op prestaties wordt gericht in de topsport, dit niet per se ten koste gaat van de aandacht voor de persoon in de (sport)cultuur.

Van de persoonskenmerken zijn er enkele variabelen die onderling sterk met elkaar correleren. Als eerste hangt de mentale weerbaarheid negatief samen met de karaktereigenschap emotionaliteit. Topsporters die hoog scoren op mentale weerbaarheid scoren dus lager op emotionaliteit. De mentale weerbaarheid correleert daarentegen juist positief met extraversie. Hoe hoger topsporters dus scoren op mentale weerbaarheid hoe hoger ze over het algemeen dus ook scoren op extraversie. Deze beide bevindingen zijn in lijn met eerder onderzoek waarin de relatie tussen de karaktereigenschappen van de HEXACO en mentale weerbaarheid is getoetst (Ryerson, 2018). De derde gevonden correlatie is tussen de karaktereigenschap integriteit en de houding t.a.v. valsspelen. Deze is negatief. Hoe integerder iemand is, des te negatiever deze tegenover valsspelen staat. Als laatste correleren de houding t.a.v. valsspelen en houding t.a.v. speltactiek met elkaar. Niet geheel onlogisch kijken personen die positiever naar valsspelen kijken, dus ook positiever naar speltactiek.

Wat betreft de analyses kan het vinden van deze hoeveelheid sterke correlaties tussen onafhankelijke variabelen verklaren dat sommige variabelen uiteindelijk niet of niet sterk naar voren komen in de regressieanalyses. Zo is er een sterke samenhang gevonden tussen de onzekerheidsvermijding en zeven andere variabelen, wat tevens geldt voor de reeds besproken prestatiegerichtheid. De verschillen tussen de variabelen onderling zijn dus klein(er), wat kan betekenen dat deze ook minder variatie in de uitkomstmaten veroorzaken en dus minder significante verbanden vertonen.

5.7 Regressieanalyses

In deze paragraaf worden de regressieanalyses op de vier afhankelijke variabelen getoond: (gemiddelde) prestaties, fysiek welzijn, mentaal welzijn en gevoelens van onveiligheid. Ieder van de analyses is door middel van eenzelfde structuur en modelopbouw uitgevoerd. Zo zijn de hierboven omschreven controlevariabelen, persoonskenmerken en cultuuraspecten stapsgewijs toegevoegd aan het regressiemodel. Dit betekent in totaal dus drie modellen, om te toetsen in welke mate de groepen variabelen de variantie in de afhankelijke variabe(n) verklaren. Dus: in hoeverre de achtergrondkenmerken, persoonlijkheid en cultuuraspecten zorgen voor verschillen tussen respondenten op de uitkomstmaten. Dit is steeds onderaan de tabel te zien met de Adjusted R-squared. Deze duidt op de mate waarin de verschillen op de afhankelijke variabele (uitkomstmaat) wordt verklaard door de onafhankelijke variabelen (achtergrond, persoon, cultuur). Voor de samenhang van de afzonderlijke variabelen wordt steeds gekeken naar model 3, waarin ieder van de controle- en onafhankelijke variabelen is toegevoegd.

Bij ieder van de regressieanalyses is er ook getoetst op multicollineariteit. Dit wil zeggen: verschillende variabelen die nagenoeg hetzelfde meten en dus gelijk lopen qua verdeling. Dit zou het geval kunnen zijn bij bepaalde cultuuraspecten zoals bij de leeftijd, in combinatie met het aantal jaar dat de sport is beoefend en/of het aantal jaar dat de respondent aan topsport doet. Echter, uit geen van de analyses blijkt dat er sprake is van dergelijke multicollineariteit, dus is ieder van de variabelen meegenomen in de hieronder beschreven analyses. De resultaten van de regressieanalyses, zowel die van de topsporters als later in het hoofdstuk van de coaches, zijn te vinden in Bijlage 5.

In het beschrijven van de analyses wordt er eerst gekeken naar Adjusted R-squared. Vervolgens wordt naar de beta gekeken voor de interpretatie van de effecten van deze voorspellende variabelen. De beta duidt op hoeveel standaardafwijkingen de afhankelijke variabele verandert bij een verandering van één standaardafwijking (de spreiding van de groep t.o.v. de gemiddelde score) in de onafhankelijke variabele. Simpel gezegd dus de mate waarin de uitkomst (mee-)verandert wanneer een voorspellende variabele toe- of afneemt.

5.7.1 Prestaties

Allereerst de (gemiddelde) prestaties, die zijn gemeten op basis van een score over twee of drie variabelen, namelijk (1) de beoordeling van de eigen prestaties in het afgelopen jaar, (2) teamprestaties in het afgelopen jaar en (3) de mate van geschiktheid voor de sport. Wanneer een topsporter bijvoorbeeld niet in een team speelt en/of traint, was er bij stelling twee de

mogelijkheid tot het aanvinken van 'niet van toepassing'. In dat geval is het gemiddelde cijfer voor prestaties alleen over stelling één en drie berekend. Voor het interpreteren van de resultaten van de regressieanalyse op prestaties, die in Tabel 2 in Bijlage 5 staan, wordt naar het laatste model gekeken. Deze vertoont een significante verandering in de Adjusted R-squared, wat de mate van variantie aantoont die wordt veroorzaakt door de in het model aanwezige variabelen. Een significante verandering betekent hierbij dat de toegevoegde variabelen een rol lijken te spelen in het verklaren van de verschillen op de afhankelijke variabele(n), in dit geval de prestaties. De totale verklaarde variantie is uiteindelijk 15,8 procent in het laatste model, waar voor de interpretatie naar gekeken wordt vanwege de aanwezigheid en dus ook onderlinge controle van alle variabelen. Dit wil zeggen dat 15,8 procent van de verschillen tussen topsporters in de beoordeling van prestaties worden verklaard door de onafhankelijke variabelen in de analyse. De cultuurvariabelen verklaren met een toename van 7,4 procent de meeste verschillen tussen topsporters wat betreft hun prestaties, gevolgd door persoonskenmerken met 5,7 procent en achtergrondkenmerken met 2,7 procent.

In het model is af te lezen dat van de controlevariabelen er twee significant samenhangen met de gemiddelde prestaties: het opleidingsniveau en het kunnen rondkomen van de sport, opvallend genoeg beiden negatief. Een hoger opleidingsniveau hangt daarbij samen met een mindere (zelf gerapporteerde) score op prestaties. Ook topsporters die rond kunnen komen van hun sport rapporteren significant lagere prestaties dan topsporters die dat wel kunnen. Van de persoonskenmerken zijn er drie variabelen die een significante samenhang vertonen. Een grotere mate van mentale weerbaarheid hangt sterk samen met een hoger gemiddeld cijfer op prestaties, met een beta van 0,225. Dus: scoren topsporters één standaardafwijking (0,50 zoals in Tabel 2 in Bijlage 5 te zien) hoger op mentale weerbaarheid, scoort men 0,302 ($=0,225 \times 1,34$) hoger op prestaties. Kort gezegd: de beta geeft de sterkte van de samenhang tussen de voorspellende en afhankelijke variabele aan. Hoe hoger de beta, des te sterker is deze. Daarnaast zijn er twee persoonlijkheidskenmerken die samen lijken te hangen met de prestaties. Een meer emotioneel karakter hangt samen met betere prestaties, waar meer verdraagzaamheid in het karakter juist weer samenhangt met lagere prestaties. De effecten zijn wel wat minder sterk dan de mentale weerbaarheid met beta's van respectievelijk 0,084 en -0,064. Deze brengen dus minder verandering teweeg in de uitkomstmaat (prestaties in dit geval) dan mentale weerbaarheid dat doet, zoals hierboven uitgelegd staat. Opvallend is dat personen die meer emotioneel zijn, doorgaans minder mentaal weerbaar zijn (gezien de negatieve correlatie die in paragraaf 5.6.1 is omschreven), maar dat zowel meer aanwezigheid van emotionaliteit als mentale weerbaarheid wel samenhangt met betere prestaties.

Tot slot zijn er vijf cultuuraspecten die positief bij lijken te dragen aan de prestaties van een topsporter. Draagkracht (o.a. het serieus nemen van aanwezige normen en waarden, respect hebben voor elkaar) vertoont daarbij de sterkste positieve samenhang (beta van 0,139). Dit wordt gevolgd door in-group collectivisme, ofwel collectief handelen naar elkaar (onderlinge loyaliteit, betrokkenheid en trots tussen bijv. topsporters en coaches). Bovendien hangt een sterkere persoonsgerichtheid in de cultuur samen met een hogere beoordeling van de prestaties en geldt dat ook voor de andere vorm van collectivisme: institutioneel (of collectief belang de norm is ten opzichte van individueel belang). Dit heeft dan weer betrekking op de

mate waarin het de norm is in de cultuur dat er meer focus en waardering is voor collectieve processen of prestaties ten opzichte van juist voor individuele prestaties. Tot slot is er gevonden dat een grotere mate van genderegalitarisme binnen de cultuur (onder andere het verdelen van fysieke taken en de aanwezigheid van vrouwen in machtsposities) samenhangt met beter beoordeelde prestaties.

5.7.2 Fysiek welzijn

De volgende regressieanalyse is uitgevoerd over het fysieke welzijn. Deze wordt in het laatste model voor 29,7 procent verklaard door alle in de analyse opgenomen variabelen, waar dit in model 2 ook al 29,0 procent is (Tabel 3 in Bijlage 5). Dit betekent dus dat de persoonskenmerken (veruit) de belangrijkste rol spelen in het verklaren van (verschillen in) fysiek welzijn en het aandeel niet veel groter wordt bij het toevoegen van de cultuuraspecten. Deze laatste verandering is klein, maar wel significant, wat erop duidt dat de cultuuraspecten toch een (zij het kleine) rol spelen in het verklaren van het fysiek welzijn, maar de verschillen tussen de topsporters in het fysieke welzijn met name door persoonlijke kenmerken worden verklaard. Net als bij de prestaties, wordt er voor de interpretatie in het kader van de volledigheid van de analyses naar model 3 gekeken. Vrouwen hebben een minder fysiek welzijn dan mannen, net als topsporters die liever niet wilden zeggen wat hun geslacht is. Daarvan is de beta voor vrouwen met $-0,209$ het sterkst, gevolgd door een beta van $-0,085$ voor topsporters met een onbekend geslacht, wat tevens slechts een kleine groep betreft. Ook sporters van wie onbekend is of zij rond kunnen komen van hun sport geldt dat zij een minder fysiek welzijn rapporteren.

Van de persoonskenmerken hangt mentale weerbaarheid (wederom) een significant samen met de uitkomstmaat, namelijk met een beta van $0,389$. Bovendien zijn er twee karaktereigenschappen die een mogelijke rol lijken te spelen in het verklaren van fysieke klachten, namelijk dat meer integere topsporters een betere fysieke gezondheid lijken te hebben (beta van $0,091$), waar topsporters die meer open voor ervaringen zijn, juist lager scoren op fysiek welzijn, met een beta van $-0,113$.

Tot slot de cultuuraspecten waarvan de samenhang met het fysieke welzijn is getoetst. Slechts één daarvan lijkt een mogelijke rol te spelen in het verklaren van de (verschillen in) fysiek welzijn: de mate van assertiviteit in de cultuur. Dit heeft, naast assertiviteit zelf (voor jezelf en je mening opkomen), betrekking op de mate van agressiviteit, dominantie en hardheid binnen de cultuur. Hebben topsporters sterker het idee dat dit aanwezig is in hun cultuur, scoren zij (gemiddeld) lager op fysiek welzijn.

5.7.3 Mentale gezondheid en welbevinden

De derde regressieanalyse is uitgevoerd over het mentaal welzijn en het welbevinden, die naar aanleiding van datareductie²⁷ samen zijn genomen. Deze wordt in de drie modellen opeenvolgend qua variantie verklaard voor 1,3 procent, 44,4 procent en 45,8 procent.

²⁷ Factoranalyse waarin mentale gezondheid en welbevinden hoog op dezelfde schaal laadden: resp. $0,871$ en $0,877$.

Ondanks dat in beide gevallen de verandering in de Adjusted R-squared significant is, is veruit de grootste verandering te zien bij het toevoegen van de persoonskenmerken. We kunnen vaststellen dat deze de voornaamste rol spelen in het verklaren van (verschillen in) het mentale welzijn.

Er is één variabele die een significante correlatie vertoont met het mentale welzijn, namelijk topsporters van wie het onbekend is of zij rond kunnen komen van hun sport (Tabel 4 in Bijlage 5). Zonder te controleren voor persoonskenmerken en cultuuraspecten scoorden vrouwen significant lager dan mannen en voor het toevoegen van de cultuurvariabelen was er nog een significante samenhang van het aantal jaren dat de sport is beoefend te zien.

Van de persoonskenmerken is een sterke samenhang te zien bij de mentale weerbaarheid, waarvan de beta het hoogst is met 0,550 en ook hier de sterkste voorspeller lijkt te zijn van de verschillen in mentaal welzijn. Daarnaast lijkt het karakter een rol te spelen, waarbij een meer extravert karakter samenhangt met een betere mentaal welzijn (beta van 0,153) en meer openheid voor ervaringen juist met een mindere mentale gezondheid (beta van -0,071). Ook de houding ten aanzien van fair play, in het bijzonder valsspelen, vertoont een correlatie (van -0,063) met de mentale gezondheid. Indien topsporters positiever tegenover valsspelen staan, scoren zij lager op mentaal welzijn.

Tot slot is er één cultuuraspect dat, onder controle van de overige cultuurvariabelen en achtergrond- en persoonskenmerken, een rol lijkt te spelen in het verklaren van het mentale welzijn van topsporters. Dit is de strafbaarheid van ongewenst gedrag. De topsporters hebben stellingen beantwoord over het belang en belonen van gewenst gedrag en het juist bestraffen van ongewenst gedrag. Wanneer dit meer het geval is binnen de cultuur, neemt het mentale welzijn van topsporters in ons onderzoek toe, waarbij de beta 0,059 is. Zoals eerder uitgelegd heeft deze beta betrekking op de mate waarin de afhankelijke variabele (mentaal welzijn in dit geval) verandert wanneer de onafhankelijke variabele (strafbaarheid) toe- of afneemt (met een standaardafwijking). Letterlijk betekent dit dus dat de mentale gezondheid met 0,059*de standaardafwijking (0,65 zoals in tabel 5.13 te zien) toeneemt als de strafbaarheid met eenmaal de standaardafwijking (0,58) toeneemt.

5.7.4 Gevoelens van onveiligheid

De laatste regressieanalyse is uitgevoerd over gevoelens van onveiligheid (Tabel 5 in Bijlage 5). Deze meet het soms of vaak voorkomen van deze gevoelens veroorzaakt door zeven verschillende actoren in en rondom de topsportomgeving, waarbij soms als '1' is gerekend en vaak als '2'. Minimaal kan een topsporter dus 0 scoren en maximaal 14. Van deze score wordt in het eerste model 1,3 procent door de achtergrondkenmerken verklaard. Dit neemt toe naar 4,2 procent wanneer de persoonlijkheid van topsporters wordt meegenomen en is uiteindelijk 12,4 procent als de cultuuraspecten zijn meegenomen in de analyse, waarbij iedere verandering significant is.

In het laatste model in Tabel 5 van Bijlage 5 blijkt dat vrouwelijke topsporters in ons onderzoek vaker last hebben van gevoelens van onveiligheid dan mannen, met een beta van 0,075.

Bij de persoonskenmerken is er één significante samenhang gevonden, namelijk voor de integriteit van de topsporter. Is een topsporter meer integer qua karakter, hangt dit samen met het minder voorkomen van gevoelens van onveiligheid. De beta is hierbij -0,072.

Zoals ook te zien aan de verklaarde variantie, ofwel de Adjusted R-squared, lijken (verschillen in) gevoelens van onveiligheid het meest te worden verklaard door de cultuuraspecten. Met een toename van 8,2 procentpunten neemt de in totaal verklaarde variantie in het laatste model toe naar 12,4 procent. Ofwel, de verschillen tussen respondenten in fysiek welzijn worden door alle voorspellende variabelen (achtergrondkenmerken, persoonskenmerken en cultuuraspecten) voor 12,4 procent verklaard. In dat laatste model zijn er vier variabelen die een significante correlatie vertonen op de (som van) ervaren gevoelens van onveiligheid. Zo hangt een sterkere mate van assertiviteit binnen de cultuur samen met het vaker ervaren van gevoelens van onveiligheid (beta van 0,067). De overige twee variabelen vertonen juist een negatieve significante samenhang, wat betekent dat sterkere aanwezigheid van deze aspecten in de cultuur juist bij lijken te dragen aan het ervaren van *minder* onveilige gevoelens. Zo hangt een sterkere mate van (gepercipieerde) persoonsgerichtheid in de cultuur samen met het ervaren van minder gevoelens van onveiligheid (met een beta van -0,088). De grootste beta is gevonden voor de mate van haalbaarheid van doelen (en niet hoeven overschrijden van regels en normen) voor topsporters, dat met -0,146 bij een sterkere mate van aanwezigheid minder gevoelens van onveiligheid lijkt te voorspellen.

5.7.5 Verklarende factoren prestaties, welzijn en gevoelens van onveiligheid van topsporters

Uit de vorige paragrafen blijkt dat er een aantal factoren significant samenhangt met de beoordeling van de prestaties, het fysieke en mentale welzijn en de mate van gevoelens van onveiligheid van topsporters. Deze zijn – samengevat – te vinden in Tabel 5.15. Een (+) duidt op een positief significante samenhang en een (-) op een negatieve samenhang.

Tabel 5.15 Verklarende factoren prestaties, gezondheid, onveiligheid topsporters (n=1.112)

Prestaties	Fysieke welzijn	Mentale welzijn	Gevoelens van onveiligheid
Achtergrond:	Achtergrond:	Achtergrond:	Achtergrond:
Opleidingsniveau (-)	Vrouwen (-)	Rondkomen onbekend (+)	Vrouwen (+)
Rondkomen (-)	Wil geslacht niet zeggen (-)		
	Rondkomen onbekend (-)		
Persoonlijkheid:	Persoonlijkheid:	Persoonlijkheid	Persoonlijkheid
Mentale weerbaarheid (+)	Mentale weerbaarheid (+)	Mentale weerbaarheid (+)	Integriteit (-)
Emotionaliteit (+)	Integriteit (+)	Extraversie (+)	
Verdraagzaamheid (-)	Openheid voor ervaringen (-)	Openheid voor ervaringen (-)	

		Houding t.a.v. valsspelen (-)	
Cultuur:	Cultuur:	Cultuur:	Cultuur:
In-group collectivisme (+)	Assertiviteit (-)	Strafbaarheid (+)	Assertiviteit (+)
Institutioneel collectivisme (+)			Persoonsgerichtheid (-)
Persoonsgerichtheid (+)			Haalbaarheid (-)
Genderegalitarisme (+)			
Draagkracht (+)			

5.8 Grensoverschrijdend gedrag

In de vorige paragraaf zijn de verklarende factoren van het ervaren van gevoelens van onveiligheid behandeld. In deze paragraaf bespreken we een andere component van veiligheid: grensoverschrijdend gedrag binnen de topsportcultuur. Hierbij bekijken we het aantal slachtoffers in het afgelopen jaar, verdeeld over diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag en per vorm wie degenen zijn die dit gedrag vertonen. In totaal zijn vier overkoepelende vormen van grensoverschrijdend gedrag uitgevraagd: ongewenst seksueel gedrag, geweld, onderdrukking en pestgedrag. Binnen deze vier overkoepelende vormen zijn diverse vormen te onderscheiden die uitgevraagd zijn via de vragenlijst. Allereerst zijn in deze paragraaf de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag uiteengezet, in combinatie met hun prevalentie. Vervolgens gaan we in op de plegers van grensoverschrijdend gedrag per overkoepelende vorm van grensoverschrijdend gedrag. Hierna worden deze vormen geanalyseerd middels (logistische) regressieanalyses. Net als bij de eerder besproken regressieanalyses zijn de tabellen met resultaten hiervan te vinden in Bijlage 5. Tot slot komt in deze paragraaf het voorkomen van matchfixing en medische druk aan de orde, aanvullend op grensoverschrijdend gedrag. Het is niet direct een vorm van grensoverschrijdend gedrag, maar heeft wel te maken met de veiligheid van topsporters. Matchfixing is verboden en een topsporter (of coach) kan hiervoor zowel via het tuchtrecht als het strafrecht worden vervolgd²⁸. Wel is het anders gemeten dan de vier omschreven vormen van grensoverschrijdend gedrag. Voor de uitingsvormen van grensoverschrijdend gedrag is gevraagd of de topsporter daar slachtoffer van is geweest in het voorgaande jaar. Ten aanzien van matchfixing is gevraagd of de topsporter hier ooit getuige van is geweest. Medische druk is wel op een soortgelijke manier als het grensoverschrijdend gedrag gemeten, waarbij is gevraagd of de topsporters onder druk zijn gezet om dingen te doen die ze liever niet wilden: zoals bepaalde middelen/ medicijnen nemen óf juist niet en het delen van medische informatie.

5.8.1 Algemene voorkomen van grensoverschrijdend gedrag

In Tabel 5.16 is het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst te zien. Hierbij is ook aan de totale n per vorm en de afzonderlijke n voor de specifieke vormen van grensoverschrijdend gedrag te zien dat veel topsporters

²⁸ Aanpak van matchfixing op de sportvereniging - NOCNSF

meer dan één van deze specifieke vormen heeft ervaren in het voorgaande jaar. Dit is met name bij pestgedrag en geweld het geval. Daarvan is pestgedrag de meest voorkomende, wat voor het grootste gedeelte bestaat uit roddelen. Een aantal van deze groep heeft zowel roddel- als pestgedrag of discriminatie meegemaakt. Bij geweld is het ook zo dat 316 personen minstens één van de vormen van geweld heeft ervaren, maar het totaal op 471 gevallen van grensoverschrijdend gedrag uitkomt. Meerdere vormen van geweld lijken dus hand in hand te gaan, waarbij het aannemelijk is dat een behoorlijk aantal topsporters (bijvoorbeeld) zowel verbaal als emotioneel geweld heeft ervaren in het voorgaande jaar. Daarnaast heeft ongeveer een tiende van de topsporters het afgelopen jaar een ervaring met machtsmisbruik gehad, waar chantage en dwang in relatief beperkte vorm lijken voor te komen. Seksueel ongewenst gedrag is het minst gerapporteerd: 5,8 procent van de topsporters heeft het afgelopen jaar te maken gehad met niet-lichamelijk seksueel ongewenst gedrag, 1,5 procent met lichamelijk seksueel ongewenst gedrag. In deze volgorde zullen de (analyses over de) vier verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag ook worden beschreven in deze paragraaf.

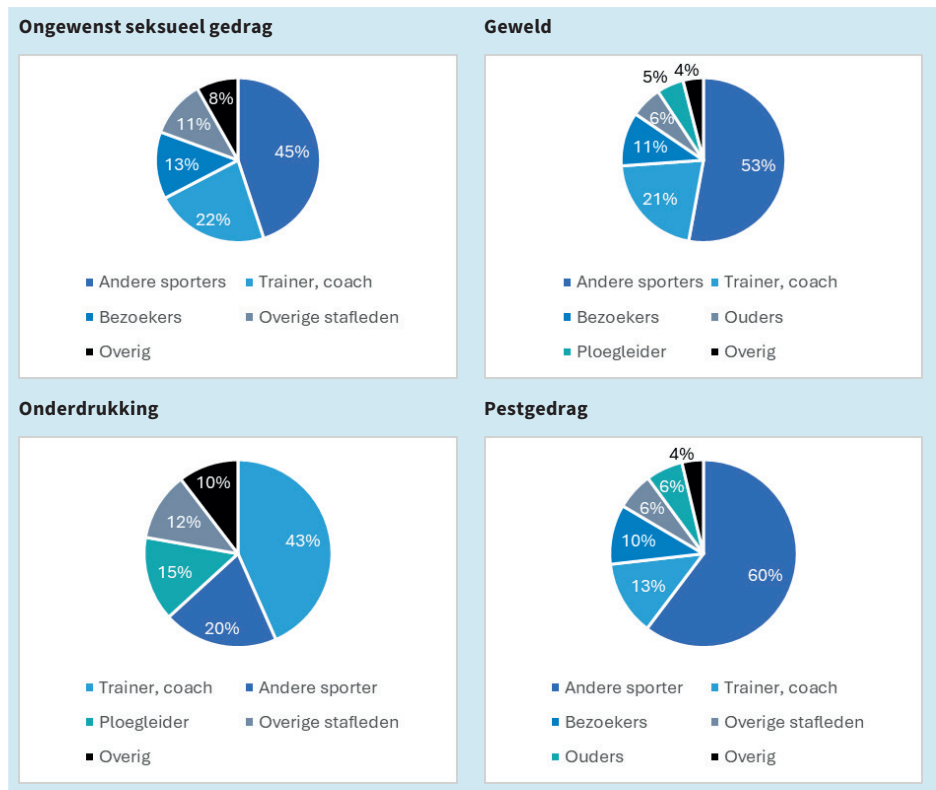
■ **Tabel 5.16** Percentages en aantallen per vorm van grensoverschrijdend gedrag (n=1.257)

Seksueel ongewenst gedrag 6,2% (n=78)			Geweld 25,1% (n=316)		
	%	n		%	n
Niet-lichamelijk	5,8	72	Verbaal geweld	18,4	229
Lichamelijk	1,5	19	Emotioneel geweld	12,3	153
			Fysiek geweld	7,1	89
Onderdrukking 11,5% (n=145)			Pestgedrag 36,6% (n=460)		
	%	n		%	n
Machtsmisbruik	10,2	127	Roddelen (ook online)	35,0	437
Chantage	3,2	40	Pesten	7,5	94
Dwang	2,4	30	Discriminatie	5,5	69

5.8.2 Pleger(s) van grensoverschrijdend gedrag

Aan de topsporters is gevraagd, per aangevinkte overkoepelende vorm van grensoverschrijdend gedrag, wie de pleger was van het betreffende gedrag. Het feit dat dit is gevraagd over de vier overkoepelende vormen van grensoverschrijdend gedrag, wil zeggen dat er niet afzonderlijk is gevraagd naar de daders van bijvoorbeeld verbaal en emotioneel geweld. In Figuur 5.13 staat per vorm van grensoverschrijdend gedrag welke personen binnen de topsportomgeving hiervoor worden aangewezen. Zowel bij pestgedrag, geweld en seksueel ongewenst gedrag zijn andere topsporters het vaakst hiervoor aangemerkt. Bij onderdrukking wordt een trainer/coach het vaakst aangemerkt. In (ruim) 10 procent van de gevallen van pestgedrag, geweld en seksueel ongewenst gedrag zijn bezoekers aangewezen. Ploegleiders (ofwel teammanagers) worden naar verhouding tamelijk vaak genoemd als het gaat om veroorzakers van onderdrukking.

Figuur 5.13 Plegers van grensoverschrijdend gedrag

5.8.3 Regressieanalyses (logistisch)

Over de vier vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn logistische regressieanalyses uitgevoerd. Hiermee kan achterhaald worden welke achtergrond-, persoons- en cultuurkenmerken een mogelijke bijdrage hebben aan de (statistische) kans op het hebben meegemaakt van deze vormen van grensoverschrijdend gedrag.²⁹ Wanneer er dus over een ‘kans’ wordt gesproken, wil dit zeggen dat de voorspellende variabelen samenhangen met een grotere of kleinere kans dat een respondent in de data ook (een vorm van) grensoverschrijdend gedrag heeft gerapporteerd. Het heeft immers al plaatsgevonden en moet dus niet worden gelezen als de kans dat zij dit gaan ervaren.

²⁹ Bij pestgedrag is er één aanpassing gedaan in het samenstellen van de variabele. Er is voor gekozen om alleen pesten en discriminatie op te nemen in de overkoepelende vorm van ‘pesten’/‘pestgedrag’. De reden hiervoor is dat roddelen veruit het grootste gedeelte van deze variabele betreft en daarmee de verdeling en variantie sterk beïnvloedt. Daarnaast schalen wij daadwerkelijk pesten en discrimineren als hoger in qua ernst dan roddelen, waarbij tevens online roddelen is meegenomen.

Onderaan de tabellen in Bijlage 5 is steeds de -2 Log Likelihood en Nagelkerke R square te zien. Deze twee statistieken meten de geschiktheid van het model. Hierbij duidt de -2LL op de mate waarin de resultaten uit het betreffende model passen bij de werkelijkheid. De Nagelkerke R² meet, vergelijkbaar met de lineaire regressies, de mate waarin verschillen in de afhankelijke variabele worden verklaard door de onafhankelijke variabelen met een getal tussen 0 en 1 (ofwel een percentage). Bij de -2 Log Likelihood betekent een lager getal dat het model beter past (in het schatten van de werkelijkheid), waar dit bij de Nagelkerke R square een groter getal is (dus een groter percentage).

De afzonderlijke effecten van voorspellende variabelen worden geïnterpreteerd aan de hand van de 'Exp (B)' ofwel de exponentiele waarde van de B-coëfficiënt. Praktisch betekent dit in welke mate de kans groter of kleiner wordt dat een topsporter in ons onderzoek heeft aangegeven grensoverschrijdend gedrag te hebben meegemaakt wanneer er wanneer de onafhankelijke variabele/voorspeller met 1 toeneemt. Bij schaalvariabelen duidt dit op een score van 1 hoger op de schaal, bij een dummyvariabele (0-1, ofwel wel of niet aanwezig) betekent dit het verschil tussen de twee groepen te onderscheiden groepen in de variabele. Dit is bijvoorbeeld vrouwen ten opzichte van mannen of een ander geboorteland ten opzichte van Nederland als geboorteland. Stel dat er op de variabele 'vrouw' een Exp (B) van 2,0 te zien is, betekent dit dat vrouwen een twee keer zo grote kans hebben om grensoverschrijdend gedrag te hebben gerapporteerd dan mannen en bij een Exp (B) van 0,5 juist een twee keer kleinere kans (vermenigvuldigen met 0,5 ofwel de helft).

Pesten/discriminatie

Allereerst is er een logistische regressieanalyse uitgevoerd om te toetsen welke factoren er samenhangen met een grotere of juist kleinere kans op het hebben gerapporteerd van pesten en/of discriminatie, aangezien het de meest voorkomende vorm van grensoverschrijdend gedrag bij de topsporters is. In de tabel is te zien dat (logischerwijs) steeds meer verschillen in de kans op het meemaken van grensoverschrijdend gedrag wordt verklaard door de toegevoegde variabelen. De Nagelkerke R square toont dat in het laatste model de kans op het meegemaakt hebben van deze vorm(en) van grensoverschrijdend gedrag wordt in het eerste model voor 4,2 procent verklaard, wat toeneemt naar 10,9 procent als de persoonskenmerken worden toegevoegd en naar 24,0 procent in het laatste model met de cultuuraspecten (Tabel 6 in Bijlage 5).

Er zijn drie achtergrondkenmerken (controlevariabelen) die significant samenhangen met de kans op pesten/discriminatie. Zo hebben topsporters in ons onderzoek die hun geslacht niet willen delen een ruim tien keer grotere kans dan mannen om deze vorm van ongewenst gedrag te hebben ervaren. Echter, omdat dit slechts een groep van vijf personen betreft kan er weinig waarde aan deze bevinding worden gehangen. Topsporters die voor Nederland uitkomen (de voorwaarde voor ons onderzoek), maar wel zijn geboren in een ander land, hebben een ruim twee keer zo grote kans om gepest en/of gediscrimineerd te zijn in het jaar voorafgaand aan het invullen van de enquête. Topsporters die kunnen rondkomen van hun sport hebben juist een bijna twee keer kleinere kans om deze vorm van grensoverschrijdend gedrag te hebben ervaren.

Daarnaast lijkt de persoonlijkheid ook hier een belangrijke rol te spelen. Is een topsporter mentaal weerbaarder, is de kans dat diegene pesten en/of discriminatie heeft gerapporteerd, kleiner, met een exponent van 0,547. Topsporters die een sterkere aanwezigheid van integriteit in het karakter vertonen hebben tevens minder vaak pesten/discriminatie gerapporteerd. Hieruit blijkt een negatieve correlatie te bestaan tussen het karakter van de topsporter en het meemaken van pesten/discriminatie. Is een topsporter meer open voor ervaringen, dan lijkt de kans juist groter dat diegene pesten en/of discriminatie heeft meegemaakt. In dit geval hangt een toename van 1 op de schaal van openheid voor ervaringen samen met een ruim anderhalf keer grotere kans op het hebben ervaren van pesten/discriminatie.

Waar de overkoepelende verklaarde variantie het meeste toeneemt bij het toevoegen van de cultuurvariabelen, zijn er twee met een significante samenhang: de sterkste is gevonden bij de onderlinge draagkracht (de mate van onderling respect, serieus nemen van normen) in de cultuur. Is dit sterker aanwezig in een cultuur, is de kans op het hebben ervaren van pesten/discriminatie kleiner, met een exponent van 0,598. Ofwel, de kans neemt per toename van 1 op de schaal op draagkracht met een ruime 40 procent af. De kans dat een topsporter pesten/discriminatie heeft meegemaakt neemt een ruime 35 procent af wanneer er (1) hoger wordt gescoord op de haalbaarheid van doelen.

Geweld

Na het toetsen van de voorspellers van pesten/discriminatie is als tweede vorm geweld geanalyseerd door middel van een logistische regressieanalyse. Hieronder valt fysiek, verbaal en/of emotioneel geweld. Onderaan Tabel 7 in Bijlage 5 is te zien dat ieder model steeds meer variantie in het wel of niet meegemaakt hebben van geweld verklaart, waarvan het meeste door de als laatst toegevoegde cultuurvariabelen. In dat model neemt de Nagelkerke R square toe van 0,093 naar 0,252 en dus de verklaarde variantie van 9,3 procent naar 25,2 procent. Dit betekent dat in het laatste model dus ongeveer een kwart van de verschillen op de variabele 'geweld' wordt verklaard door de toegevoegde voorspellende variabelen en speelt de cultuur de belangrijkste rol in het verklaren van (de kans op) het hebben meegemaakt van (fysiek, verbaal en/of emotioneel) geweld.

Van de achtergrondkenmerken is er in dat laatste model geen een die een significante samenhang vertoont met het hebben meegemaakt van geweld. Dit geldt wel voor de mentale weerbaarheid, waarbij voor topsporters die dit in sterkere mate bezitten, de kans kleiner is dat zij geweld hebben meegemaakt in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. Per toename op de schaal van mentale weerbaarheid (1-5), is de kans op het meegemaakt hebben van geweld ruim twee keer kleiner. Een ander persoonskenmerk dat een rol lijkt te spelen in het verklaren van het mee hebben gemaakt van geweld is extraversie. Een extravert karakter vergroot (wat betreft de scores in ons onderzoek) de kans op het meegemaakt hebben van geweld, met een toename van ongeveer 40 procent wanneer topsporters 1 punt hoger scoren op extraversie (1-5). Ook hangt de consciëntieusheid samen met (de kans op) het meemaken van geweld: positief met een exponent van 1,422.

De meeste variantie wordt verklaard door de aspecten van cultuur en dat is terug te zien in het aantal significante verbanden, te zien bij vijf van de cultuurvariabelen. Daarvan is er één met een negatieve exponent en dus verkleining van de kans op het rapporteren van geweld: bij een sterkere mate van draagkracht (o.a. onderling respect, serieus nemen van normen) is dit het geval, met een exponent van 0,537 (ofwel een ongeveer twee keer zo kleine kans bij een toename van 1 op draagkracht). Bij de overige vier neemt de kans op het meegemaakt hebben van geweld juist toe voor de topsporters in ons onderzoek. Dit is het geval wanneer de machtsafstand tussen topsporters en coaches en andere personen met een machtspositie groter is. Opvallend genoeg is dit ook zo wanneer er meer focus is voor collectieve doelen en prestaties (t.o.v. individuele) en wanneer de coach als eerlijker, transparanter en betrouwbaarder (congruentie van coach) wordt geacht door de topsporters. Het sterkste verband is gevonden voor de mate van assertiviteit in de cultuur. Neemt deze met 1 (op 1-5) toe, is de kans dat een topsporter geweld heeft meegemaakt ruim twee keer zo groot.

Onderdrukking

De derde vorm van grensoverschrijdend gedrag is dwang. Deze bestaat uit het al dan niet mee hebben gemaakt van dwang, chantage en/of machtsmisbruik. Onderaan Tabel 8 in Bijlage 5 is te zien dat ook hier het meeste in het verklaren van de kans op deze vorm van grensoverschrijdend gedrag komt vanuit de cultuur, met een toename van 12,1 procent naar 30,7 procent, in het laatste model.

Toch zijn er in dat model drie onafhankelijke variabelen die een significante samenhang vertonen met het verklaren van de kans op het meegemaakt hebben van onderdrukking (ten opzichte van dat niet hebben meegemaakt). Zo neemt de kans op onderdrukking per leeftijdsjaar van de topsporters af met iets minder dan een tiende (exponent van 0,913) en juist (tevens met iets minder dan een tiende, Exp (B) van 1,094) toe wanneer topsporters zich al langer in de topsport bevinden. Dit lijkt erop te duiden dat er tussen de onderlinge topsporters/sporten verschillen bestaan in het instromen in de topsport op een bepaalde leeftijd. Ook maandelijks rond kunnen komen lijkt daarbij een rol te spelen: wanneer topsporters kunnen rondkomen van hun sport, is de kans bijna twee keer zo klein dat ze onderdrukking hebben meegemaakt in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst.

Waar de variantie het meeste toeneemt wanneer de cultuurvariabelen worden toegevoegd, zijn de meeste variabelen met een significant verband te vinden bij vier persoonlijkheidskenmerken. Topsporters die mentaal weerbaarder zijn, hebben een kleinere kans om onderdrukking te hebben meegemaakt, waarbij de kans per toename van 1 op de schaal van mentale weerbaarheid (1-5) de kans ongeveer 2 keer verkleint (Exp (B) van 0,496). Daarnaast zijn er drie karaktereigenschappen die mogelijk bijdragen aan de kans op het al dan niet mee hebben gemaakt van onderdrukking. Een sterkere mate van verdraagzaamheid in het karakter lijkt deze kans te verkleinen, met een exponent van 0,651, waar meer consciëntieusheid en een grotere openheid voor ervaringen juist samenhangen met een grotere kans op het hebben ervaren van onderdrukking. Ter verduidelijking: scoort een topsporter 1 punt hoger op de schaal (1-5) van consciëntieusheid, is de kans op het hebben meegemaakt van onderdrukking met bijna twee keer zo groot.

Tot slot de cultuurvariabelen, waarbij er drie zijn die een significante correlatie vertonen met het al dan niet ervaren van onderdrukking. Zo hangt een grotere (sociale) machtsafstand tussen topsporters en coaches of andere personen met een machtspositie samen met een grotere kans op het hebben ervaren van onderdrukking. Per toename van 1 op de schaal van machtsafstand (1-5) wordt de kans bijna twee keer zo groot. Aan de andere kant zijn er ook twee cultuuraspecten die (bij sterkere aanwezigheid) samenhangen met een kleinere kans op het meemaken van onderdrukking: de resultaatgerichtheid in de organisatie (werkwijze van de coach, mate van agressiviteit, blik op doelstellingen) en de haalbaarheid van doelen (het niet hoeven overschrijden van regels en normen om doelstellingen te behalen). Het sterkste verband is hierbij gevonden voor laatstgenoemde, waarbij de kans op het hebben ervaren van onderdrukking ruim twee keer kleiner wordt wanneer de score op haalbaarheid met 1 op een schaal van 1-5 toeneemt.

Ongewenst seksueel gedrag

De laatste (overkoepelende) vorm van grensoverschrijdend gedrag die is geanalyseerd is ongewenst seksueel gedrag. In Tabel 9 in Bijlage 5 is te zien dat (logischerwijs) steeds meer variantie in het meemaken van grensoverschrijdend gedrag wordt verklaard door de toegevoegde variabelen. In model 3 is dit 25,6 procent, maar de grootste verandering wordt al gezien bij het (alleen) toevoegen van de achtergrondkenmerken/controlevariabelen, met 10,9 procent in het eerste model. De kans dat een topsporter ongewenst seksueel gedrag heeft meegemaakt wordt dus het meest verklaard door diens achtergrondkenmerken.

In het laatste model is uiteindelijk te zien dat vrouwen een ruim zes keer ('EXP (B)' van 6,4) zo grote kans hebben om ongewenst seksueel gedrag te hebben meegemaakt ten opzichte van dan mannen. Eén ander achtergrondkenmerk lijkt tevens een rol te spelen: topsporters die rond kunnen komen van het beoefenen van hun sport hebben een (ruim twee keer) kleinere kans om seksueel ongewenst gedrag meegemaakt te hebben dan topsporters die dat niet kunnen.

Wat betreft de onafhankelijke variabelen zijn er twee die een significante samenhang vertonen met het al dan niet meegemaakt hebben van ongewenst seksueel gedrag. Zo is gevonden dat hoe meer integer topsporters zijn, des te minder ongewenst seksueel gedrag zij rapporteren. Met een exponent van 0,517 wil dit zeggen dat de kans op ongewenst seksueel gedrag bijna halveert wanneer topsporters gemiddeld 1 punt hoger scoren op de (schaal van) karaktereigenschap integriteit (1-5). Daarnaast is gevonden dat een sterkere mate van machtsafstand tussen topsporters en coaches of anderen met een machtspositie samenhangt met een grotere kans op seksueel ongewenst gedrag. Een toename van 1 op de score voor machtsafstand hangt samen met een ruim anderhalf keer zo grote kans (Exponent B van 1,661) dat de topsporter in ons onderzoek seksueel ongewenst gedrag heeft meegemaakt.

Verklarende factoren van grensoverschrijdend gedrag bij topsporters

In deze paragraaf komen de factoren waar een significante correlatie voor is gevonden met het al dan niet meegemaakt hebben van die vier verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag bij wijze van samenvatting aan de orde (Tabel 5.17). Een (+) geeft aan dat die factor de kans vergroot dat een topsporter grensoverschrijdend gedrag meegemaakt heeft en een (-) geeft aan dat de kans hierop kleiner is.

■ **Tabel 5.17** Verklarende factoren grensoverschrijdend gedrag topsporters (n=1.112)

Pesten/discriminatie	Geweld	Onderdrukking	Seksueel
Achtergrond:	Achtergrond:	Achtergrond:	Achtergrond:
Wil geslacht niet zeggen (+)		Leeftijd (-)	Vrouwen (+)
Ander geboorteland (+)		Aantal jaren topsport (+)	Rondkomen (-)
Rondkomen (-)		Rondkomen (-)	
Persoonlijkheid:	Persoonlijkheid:	Persoonlijkheid	Persoonlijkheid:
Mentale weerbaarheid (-)	Mentale weerbaarheid (-)	Mentale weerbaarheid (-)	Integriteit (-)
Integriteit (-)	Extraversie (+)	Verdraagzaamheid (-)	
Openheid voor ervaringen (+)	Consciëntieusheid (+)	Consciëntieusheid (+)	
		Openheid voor ervaringen (+)	
Cultuur:	Cultuur:	Cultuur:	Cultuur:
Haalbaarheid (+)	Machtsafstand (+)	Machtsafstand (+)	Machtsafstand (+)
Draagkracht (-)	Institutioneel collectivisme (+)	Marktcultuur in organisatie (-)	
	Assertiviteit (+)	Haalbaarheid (-)	
	Congruentie van coach (+)		
	Draagkracht (-)		

5.8.4 Matchfixing en medische druk

Naast vragen over gevoelens van onveiligheid, ongewenst seksueel gedrag, geweld, onderdrukking en pestgedrag, zijn de topsporters ook bevraagd naar ervaringen wat betreft matchfixing en medische druk. Zo is de vraag gesteld of zij in hun carrière wel eens het idee hebben gehad dat er ooit eens sprake was van matchfixing in (1) een competitie/toernooi waaraan zij deelnamen, (2) een wedstrijd waarin ze actief waren en (3) hun eigen team. Daarnaast is bij de topsporters gepeild of zij (zonder tijds aanduiding) (1) onder druk zijn gezet om bepaalde middelen/medicijnen te gebruiken, (2) bepaalde middelen/medicijnen niet te gebruiken en (3) hun medische informatie te delen. Van deze beide vormen van grensoverschrijdend gedrag wordt in deze paragraaf uiteengezet hoeveel topsporters dergelijke ervaringen hebben. Daarbij wordt eerst voor beiden het totale aandeel getoond, waarna binnen beide vormen van grensoverschrijdend gedrag de verschillen worden getoond tussen bepaalde subgroepen in ons onderzoek.

Totale voorkomen van matchfixing en medische druk

Ongeveer één op de zes topsporters heeft in het afgelopen jaar het vermoeden gehad dat er sprake is geweest van matchfixing tijdens een competitie/toernooi of tijdens een wedstrijd waaraan werd deelgenomen (Tabel 5.18). Het percentage topsporters dat denkt dat hier ook sprake van is geweest binnen een wedstrijd waarin zij deelnamen is vergelijkbaar, maar net iets lager. Het aandeel topsporters dat het idee heeft dat er ook sprake was van matchfixing binnen het eigen team, is daarentegen zo'n drie keer zo klein. Een ruime 5 procent van de topsporters denkt dat dit het geval is.

Tabel 5.18 Idee dat er sprake was van matchfixing in... (n=1.257)

Een competitie of toernooi waar deel aan werd genomen		
	%	n
Ja	17,3	218
Nee	56,9	715
Weet ik niet	25,8	324
Een wedstrijd waar deel aan werd genomen		
	%	n
Ja	15,9	200
Nee	61,7	776
Weet ik niet	22,4	281
Het eigen team		
	%	n
Ja	5,6	70
Nee	77,6	975
Weet ik niet	16,9	212

In Tabel 5.19 is af te lezen dat wat betreft het gebruiken van bepaalde middelen/medicijnen ruim 95 procent dit niet heeft meegemaakt. Wat meer topsporters geven aan dat ze wel de druk hebben gevoeld om bepaalde middelen/medicijnen juist niet te gebruiken: 8,4% heeft dit soms ervaren en 3,7 procent vaak. De meeste druk op medisch vlak zit in het delen van informatie. Ongeveer een vijfde van de topsporters heeft het gevoel gehad hiertoe gedwongen te zijn, waarvan driekwart soms in het voorgaande jaar en een kwart vaak (binnen deze groep).

■ **Tabel 5.19** Medische druk (n=1.257)

Onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen wel te gebruiken		
	%	n
Nooit	95,4	1199
Soms	3,7	46
Vaak	1,0	12
Onder druk gezet om bepaalde middelen/medicijnen niet te gebruiken		
	%	n
Nooit	87,8	1104
Soms	8,4	106
Vaak	3,7	47
Voelde me gedwongen om bepaalde medische informatie te delen		
	%	n
Nooit	80,7	1015
Soms	14,6	183
Vaak	4,7	59

5.9 Coaches

Coaches van topsporters zijn ook gevraagd een vragenlijst in te vullen over hun ervaringen in de topsportcultuur. Hierin zijn onder andere enkele cultuurvariabelen, persoonskenmerken en uitkomstmaten opgenomen die ook voorkomen in de vragenlijst voor de topsporters. Daarnaast zijn enkele vragen toegevoegd, zoals over de baanzekerheid van de coaches.

In deze paragraaf wordt allereerst de groep coaches beschreven met betrekking tot hun achtergrondkenmerken. Vervolgens is, net als bij de topsporters, achterhaald of er verschillen zijn op basis van de sportoverkoepelende kenmerken en worden daarna de variabelen getoond die zijn gebruikt in de regressieanalyses, die na het tonen van de correlaties tussen de afhankelijke variabelen worden beschreven. Naast deze regressies op prestaties, mentale gezondheid en gevoelens van onveiligheid, wordt de andere uitkomstmaat getoond: grensoverschrijdend gedrag, waarbij is getoetst of deze (1) verschillen van de topsporters en (2) verschillen binnen de groep coaches op basis van diverse kenmerken. Deze bestaan uit de achtergrondkenmerken geslacht, al dan niet zelf topsporter geweest zijn en wel of niet rond kunnen komen van het werk als coach, naast de sportoverkoepelende kenmerken teamsport of individuele/duo-sport en objectief vergelijkbare sport of niet objectief vergelijkbare. Vanwege de geringe groep coaches (10) in niet Olympische sporten is deze variabele niet meegenomen. Hierbij zijn de verschillen getoetst op basis van een T-test in het geval van continue variabelen en een Chi-kwadraat toets als het om frequenties gaat. Omdat er net als bij de topsporters een aantal coaches is dat (onder andere) heeft aangegeven in een een-op-eenstructuur te trainen en zich dus niet in een 'cultuur' te bevinden, zijn er wat 'onbekende waarden' op sommige variabelen en dus een wisselende n.

5.9.1 Achtergrondkenmerken

De groep coaches bestaat uit 214 personen die de voor hen betreffende vragenlijst volledig hebben ingevuld. De achtergrondkenmerken bestaan uit persoonlijke kenmerken als geslacht en leeftijd, maar ook wanneer zij zijn gestart coaching en het aantal uren dat de coaches (in totaal) wekelijks werken.

Geslacht

Veruit het grootste gedeelte, namelijk iets meer dan driekwart, van de coaches in ons onderzoek is man. Ruim een vijfde van de coaches is vrouw en de overige twee coaches wilden hun geslacht niet delen.

■ **Tabel 5.20** Geslacht (n=214)

	<i>n</i>	%
Man	168	78,5%
Vrouw	44	20,6%
Wil ik niet zeggen	2	0,9%
Totaal	214	100%

Leeftijd

De gemiddelde leeftijd van de coaches in ons onderzoek is 43 jaar. Hierbij is de jongste coach 19 jaar oud en de oudste 77. Daarbij zijn de dertigers het sterkst vertegenwoordigd, met ongeveer een derde van de coaches dat binnen deze categorie valt. Veertigers en vijftigers vormen samen de helft van de groep coaches, met beiden ongeveer een kwart. Slechts 8,4 procent van de coaches is 60 of ouder.

■ **Tabel 5.21** Leeftijd respondenten (n=214)

	<i>n</i>	%
-29	15	7,0%
30-39	71	33,2%
40-49	57	26,6%
50-59	53	24,8%
60+	18	8,4%
Totaal	214	100%

Opleidingsniveau

In onderstaande tabel is het opleidingsniveau van de respondenten te zien. Het valt hierbij op dat het grootste deel van de coaches in ons onderzoek een hbo- of wo- (dan wel bachelor-, dan wel master-) diploma heeft. Bijna driekwart van hen heeft een tertiair diploma op dat niveau behaald, waarbij een viertal is gepromoveerd. Verder is er nog een groep coaches (een kwart) die is gestopt na de middelbare school of een mbo-opleiding heeft afgerond.

■ **Tabel 5.22** Hoogst voltooide opleiding respondenten (n=214)

	<i>n</i>	%
Geen opleiding voltooid	1	0,5%
Speciaal onderwijs	2	0,9%
Basisonderwijs	1	0,5%
Vmbo, havo/vwo onderbouw, mbo-1	18	8,4%
Havo, vwo, mbo-2-4	36	16,8%
Bachelor (hbo/wo)	90	42,1%
Master (hbo/wo)	62	29,0%
Doctoraat, PhD	4	1,9%
Totaal	214	100%

Aantal jaren coaching

In de volgende tabel (5.23) is de verdeling te zien wat betreft het aantal jaren dat de respondenten coachen. Van deze groep is het gemiddelde 15 jaar, waarbij de meest onervaren coach nog geen volledig jaar in het vak zit, tegenover een maximale 54 jaar. Verder is de verdeling op basis van periodes vrij gelijk, zo is er geen enkele categorie in onderstaande tabel waarbij het aandeel lager dan 10 procent is. De meeste coaches zijn in de afgelopen 10 jaar gestart met coachen: samen is dit ruim twee vijfde van de groep.

■ **Tabel 5.23** Totaal aantal jaren coaching (n=214)

	<i>n</i>	%
5 jaar of minder	46	21,5%
6 tot en met 10 jaar	46	21,5%
11 tot en met 15 jaar	42	19,6%
16 tot en met 20 jaar	27	12,6%
21 tot en met 30 jaar	31	14,5%
Meer dan 30 jaar	22	10,3%
Totaal	214	100%

Aantal werkuren per week als coach

Voor de meeste coaches in ons onderzoek is coachen een fulltime baan: twee vijfde van hen werkt wekelijks 40 uur of meer en nog eens iets minder dan een vijfde komt aan 31-40 uur. Juist de middelste categorie (21-30 uur) is het minst vertegenwoordigd, er werken namelijk wel weer meer coaches parttime, met ruim een kwart dat minder dan 20 uur werkt. Opvallend is dat er ook een groep van drie coaches is die stelt nul uren wekelijks te werken. Mogelijk heeft dit te maken met de verhouding qua uren die worden gemaakt in de (door ons gemeten) nationale context en de club-/verenigingscontext.

Tabel 5.24 Gewerkte uren als coach per week (n=214)

	<i>n</i>	%
0	3	1,4%
1-10	25	11,7%
11-20	36	16,8%
21-30	21	9,8%
31-40	39	18,2%
40+	90	42,1%
Totaal	214	100%

Rondkomen van coaching

Overeenkomend met de gewerkte uren en het al dan niet parttime werken, kan niet iedere coach in ons onderzoek financieel rondkomen van het werk als coach. Een kleine twee derde van de coaches kan dat wel, de rest niet.

Tabel 5.25 Kan rondkomen van verdiende geld met sport (n=214)

	<i>n</i>	%
Ja	139	65,0%
Nee	75	35,0%
Totaal	214	100%

Sport zelf beoefend

Het merendeel van de coaches in ons onderzoek heeft de sport ook zelf beoefend (bijna 90%). Voor een groep van 22 coaches is dat niet het geval.

Tabel 5.26 – Sport zelf beoefend (n=214)

	<i>n</i>	%
Ja	192	89,7%
Nee	22	10,3%
Totaal	214	100%

Zelf topsporter geweest

Van die groep van 192 coaches die de sport hebben beoefend, waren er 132 ofwel 68,8 procent ook topsporter in het verleden. Dit is 61,7% van de gehele groep coaches.

Tabel 5.27 Zelf topsporter geweest (n=214)

	<i>n</i>	%
Ja	132	61,7%
Nee	82	38,3%
Totaal	214	100%

Kind dat topsporter is

Een groep van 33 coaches (15,4%) heeft een kind dat topsporter is in dezelfde sport als de coach werkzaam is.

Tabel 5.28 Kind dat aan topsport doet (n=214)

	<i>n</i>	%
Ja	33	15,4%
Nee	181	84,6%
Totaal	214	100%

Persoonlijkheidskenmerken

Als laatste kijken we naar de persoonlijkheidskenmerken van de coaches, gemeten met de HEXACO, en in hoeverre deze verschillen van de persoonlijkheidskenmerken van de topsporters. Dit is gedaan aan de hand van een Independent Samples T-Test. Om toevalsbevindingen door meervoudig testen te voorkomen, zijn de p-waardes gecorrigeerd op basis van de *False Discovery Rate*.³⁰ In de onderstaande tabel (Tabel 5.29) zijn de uitkomsten van deze analyse te vinden. Allereerst valt op dat de topsporters en de coaches gemiddeld niet significant van elkaar verschillen op emotionaliteit en verdraagzaamheid. Hier scoren beide groepen gemiddeld respectievelijk ongeveer 2,50 en 3,15. Voor de andere vier persoonlijkheidskenmerken geldt dat de gemiddeldes van topsporters en coaches wel significant van elkaar verschillen. Voor de persoonlijkheidskenmerken integriteit, extraversie, consciëntieusheid en openheid voor ervaringen geldt alle vier dat de coaches gemiddeld significant hoger scoren dan de topsporters. Zoals eerder in dit hoofdstuk beschreven is 61,7% van de coaches zelf in het verleden topsporter geweest. Er zou dus verwacht kunnen worden dat de topsporters en de coaches redelijk gelijk scoren op de persoonlijkheidskenmerken. Dit blijkt echter dus niet zo te zijn. Een mogelijke verklaring voor deze verschillen is dat een topsporter bepaalde eigenschappen moet hebben om ook een coach te worden. Ofwel om het vak te willen leren ofwel omdat bonden dat willen zien in hun coaches. Zo moet je als topsporter open staan voor nieuwe ervaringen om het vak van coachen op te willen pakken en een nieuw avontuur aan te gaan met jonge topsporters. Daarnaast vraagt het ook een zekere mate van extraversie om voor een groep te gaan staan en deze te gaan coachen. Om een goede coach en een goed voorbeeld voor topsporters te zijn is het nodig dat je in zekere mate gedisciplineerd, georganiseerd en betrouwbaar bent (consciëntieusheid). Als laatste zal het voor bonden ook belangrijk zijn dat je als coach eerlijk en integer bent.

30 Benjamini, Y., & Hochberg, Y. (1995). Controlling the false discovery rate: a practical and powerful approach to multiple testing. *Journal of the Royal statistical society: series B (Methodological)*, 57(1), 289-300.

Tabel 5.29 Verschil persoonlijkheid topsporters en coaches

	Topsporters		Coaches		t (1459)	Cohen's d
	m	s.d.	m	s.d.		
Integriteit	3,53	0,66	4,00	0,57	-10,85***	-0,719
Emotionaliteit	2,51	0,60	2,50	0,57	0,346	0,026
Extraversie	3,79	0,59	4,00	0,55	-4,977***	-0,368
Verdraagzaamheid	3,16	0,55	3,13	0,52	0,13	0,053
Consciëntieusheid	3,29	0,67	3,67	0,66	-7,831***	-0,579
Openheid voor ervaringen	3,12	0,68	3,51	0,65	-7,640***	-0,565

*p<=0,05, **p<=0,01, ***p<0,001

5.9.2 Sportoverkoepelende kenmerken

Ook bij de coaches is er voorafgaand aan de meer geavanceerde analyses getoetst of er verschillen bestaan op basis van sportoverkoepelende kenmerken. Deze bestaan uit het al dan niet zijn van een Olympische sport, individuele of teamsport en de manier van winnen (objectief vergelijkbaar of niet objectief vergelijkbaar). Net als bij de topsporters is geanalyseerd of er op de afhankelijke variabelen significante verschillen zijn gevonden.

Verdeling van sportoverkoepelende kenmerken

Het grootste gedeelte van de coaches is werkzaam in een sport die wordt beoefend op de Olympische of Paralympische Spelen, met ruim 90 procent van de betreffende disciplines die op het programma staan.

Tabel 5.30 Olympische/Paralympische sport (n=214)

	n	%
Ja	195	91,1%
Nee	19	10,0%
Totaal	214	100%

Kijken we naar of er sprake is van een teamsport of niet, dan is de verdeling al wat meer gelijk. Driekwart van de coaches is coach van (een) individu(en) of duo('s), waar een kwart werkzaam is in een teamsport. Een team is hierbij dus gedefinieerd als drie personen of meer.

Tabel 5.31 Beoefeningsvorm (n=214)

	n	%
Team	54	25,2%
Individueel of duo	160	74,8%
Totaal	214	100%

Tot slot in deze paragraaf de manier van winnen, waarbij hier ongeveer eenzelfde verdeling te zien is qua percentages. Ruim driekwart van de coaches is werkzaam in een sport waarin de

resultaten objectief vergelijkbaar zijn met die van andere sporters/wedstrijden. Dit wil zeggen dat de wijze waarop er gescoord en dus gewonnen wordt, niet in een objectief meetbare maat is uit te drukken, zoals tijd, afstand of hoogte, maar door bijvoorbeeld een jurybeoordeling of (doel)punten.

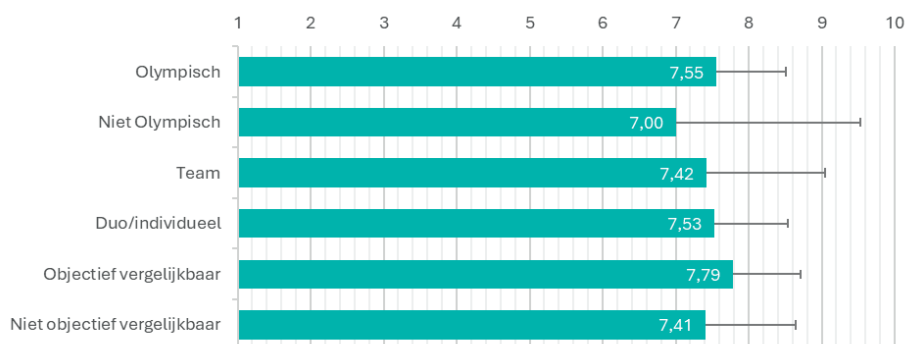
■ **Tabel 5.32** Manier van winnen (n=214)

	<i>n</i>	%
Objectief vergelijkbaar	50	23,4%
Niet objectief vergelijkbaar	164	76,6%
Totaal	214	100%

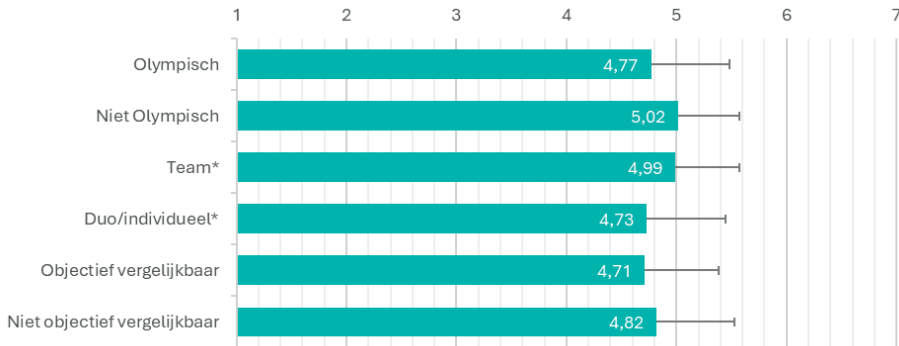
Verschillen in afhankelijke variabelen

In deze paragraaf zijn de analyses uiteengezet waarbij de coaches op basis van sportoverkoepelende kenmerken worden vergeleken in hun scores op de afhankelijke variabelen. Van ieder van de sportoverkoepelende kenmerken is getoetst of er verschillen zijn in de scores op de afhankelijke variabelen. Hierbij is er na het corrigeren op basis van de False Discovery Rate één significant verschil gevonden op de afhankelijke variabelen bij coaches tussen de verschillende groepen van de sportoverkoepelende kenmerken. In Figuur 5.14, 5.15 en 5.16 zijn, ondanks dat de meeste verschillen niet significant zijn, de gemiddelden uiteengezet op basis van de sportoverkoepelende kenmerken op prestaties, mentale gezondheid en onveilige gevoelens. Het significante verschil, op mentale gezondheid tussen coaches uit teamsporten en uit individuele of duo-sporten, is aangeduid met een sterretje.

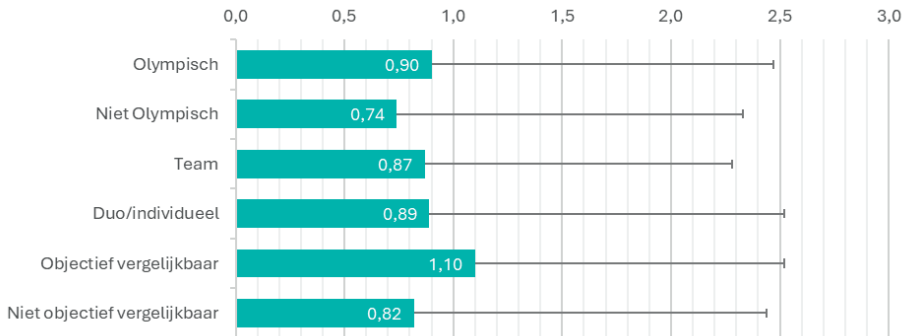
■ **Figuur 5.14** Gemiddelde prestaties naar sportoverkoepelende kenmerken (n=214)

■ **Figuur 5.15** Mentale gezondheid naar sportoverkoepelende kenmerken (n=214)

■ **Figuur 5.16** Gevoelens van onveiligheid naar sportoverkoepelende kenmerken (n=214)

5.9.3 Gebruikte variabelen in de regressieanalyses

In deze paragraaf worden in Tabel 5.33 de variabelen getoond die zijn gebruikt in de uiteindelijke regressieanalyses van de coaches. Deze bestaan, net als bij de vergelijkbare analyses naar de groep topsporters, uit achtergrondkenmerken, cultuuraspecten, persoonskenmerken en uitkomstmaten. Wel is het aantal variabelen kleiner dan bij de topsporters: sommige vragenlijsten zijn niet aan beiden voorgelegd. Ook is er bijvoorbeeld geen enkele coach die een ander geboorteland heeft dan Nederland. De n is ook hier niet gelijk voor ieder van de variabelen, wat betekent dat de regressieanalyses zullen worden uitgevoerd over een kleinere groep, waarbinnen geen missende waarden zijn (175 coaches).

Net als bij de data van de topsporters, zijn er betrouwbaarheidsanalyses uitgevoerd over de mate van interne consistentie van de items die samen zijn gevoegd tot schalen voor de regressieanalyses. In de rechter kolom is te zien dat de afhankelijke variabelen allen een hoge Cronbach's Alpha rapporteren (Taber, 2018). Wel zijn er wederom wat schalen waarvan de losse stellingen wat minder samenhang vertonen en een onvoldoende Alpha rapporteren. De schalen waarvoor geldt dat er zowel bij de topsporters als de coaches een Alpha lager dan 0,45 is gevonden zijn emotionaliteit, verdraagzaamheid en machtsafstand. Waar eerder geen acceptabele Alpha werd gevonden voor de schaal van genderegalitarisme bij de topsporters, is dat nu wel het geval met een score van 0,53. Andersom geldt dat de onderlinge samenhang van de items die prestatiegerichtheid meten bij de topsporters juist een Alpha van 0,53 opleverden, waar dat hier slechts 0,44 is.

■ **Tabel 5.33** Beschrijvende gegevens van variabelen in regressieanalyses (n=214)

<i>Variabele</i>	<i>n</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Gem.</i>	<i>St. Afw.</i>	<i>Cr. Alpha</i>
Uitkomstmaten						
Gemiddelde prestaties	214	0,00	10,00	7,50	1,19	0,78
Mentale gezondheid	214	2,20	6,00	4,79	0,70	0,81
Gevoelens van onveiligheid	214	0,00	14,00	0,89	1,57	0,73
Controlevariabelen						
Vrouw (ref.=man)	214	0,00	1,00	0,21	0,41	-
Wil niet zeggen (ref.=man)	214	0,00	1,00	0,01	0,10	-
Leeftijd	214	24,00	77,00	43,84	11,01	-
Opleidingsniveau	214	1	8	4,99	1,04	-
Werkuren	214	0,00	0,00	0,00	0,00	-
Aantal jaren coaching	214	0,00	0,00	0,00	0,00	-
Kan rondkomen van werk als coach	214	1	6	3,66	1,48	-
Sport zelf beoefend	214	6	7	6,10	0,30	-
Zelf topsporter geweest	214	1	2	1,38	0,49	-
Kind dat topsporter is	214	1	2	1,85	0,36	-
Persoonskenmerken						
Integriteit	214	2,00	5,00	4,00	0,57	0,46
Emotionaliteit	214	1,00	3,75	2,50	0,57	0,35
Extraversie	214	2,75	5,00	4,01	0,55	0,61
Verdraagzaamheid	214	1,75	4,50	3,13	0,52	0,33
Consciëntieusheid	214	1,50	5,00	3,67	0,66	0,64
Openheid voor ervaringen	214	1,75	5,00	3,51	0,65	0,62
Baanzekerheid	214	1,00	5,00	3,76	0,82	0,82
Cultuuraspecten						
Onzekerheidsvermijding	181	1,50	5,00	3,67	0,72	0,47
Toekomstgerichtheid	181	1,67	5,00	3,29	0,67	0,50

Machtsafstand	181	1,00	4,00	2,16	0,61	0,39
Institutioneel collectivisme	181	1,00	5,00	2,97	0,97	0,75
Prestatiegerichtheid	181	2,00	5,00	4,24	0,57	0,44
In-group collectivisme	181	2,20	5,00	3,96	0,65	0,62
Assertiviteit	181	1,00	4,50	2,82	0,59	0,47
Persoonsgerichtheid	181	2,00	5,00	3,82	0,59	0,67
Genderegalitarisme	178	1,00	5,00	3,15	0,72	0,53
Marktcultuur (OCAI)	181	1,00	5,00	3,42	0,76	0,82
Congruentie van coach	179	1,00	5,00	4,36	0,55	0,85
Congruentie van bestuur	180	1,00	5,00	3,84	0,74	0,80
Haalbaarheid	181	1,00	5,00	4,14	0,70	0,75
Draagkracht	181	1,00	5,00	4,04	0,68	0,82
Strafbaarheid	181	2,00	5,00	3,52	0,60	0,56
Bespreekbaarheid	181	1,50	5,00	4,23	0,62	0,89
Cultural tightness	181	2,00	4,50	3,56	0,48	0,59
Overkoepelende N	175					

5.9.4 Correlaties tussen uitkomstmaten

Net als bij de topsporters is bij de coaches eerst gekeken welke onderlinge samenhang de afhankelijke variabelen vertonen, die middels een regressieanalyse getoetst zullen worden op mogelijke verklarende factoren.

Wat opvalt is dat er slechts één correlatie significant is, namelijk die tussen mentale gezondheid en gevoelens van onveiligheid. Dit betekent dat coaches in ons onderzoek die minder gevoelens van onveiligheid hebben ervaren in het voorgaande jaar, een verbeterde mentale gezondheid hebben. Dit betreft met een correlatie tussen de 0,2 en 0,3 een gemiddelde samenhang.³¹

Tabel 5.34 Samenhang tussen afhankelijke variabelen (n=214)

Gemiddelde prestaties	Mentale gezondheid	-0,007	
Gemiddelde prestaties	Gevoelens van onveiligheid	0,091	
Mentale gezondheid	Gevoelens van onveiligheid	-0,294	**

**p<0,01

31 Funder, D. C., & Ozer, D. J. (2019). Evaluating effect size in psychological research: Sense and nonsense. *Advances in methods and practices in psychological science*, 2(2), 156-168.

5.9.5 Regressieanalyses

In deze paragraaf worden de regressieanalyses op de drie (interval) afhankelijke variabelen beschreven: (gemiddelde) prestaties, mentale gezondheid en gevoelens van onveiligheid. Ieder van de analyses is door middel van eenzelfde structuur en modelopbouw uitgevoerd. Zo zijn de hierboven omschreven controlevariabelen, persoonskenmerken en cultuuraspecten stapsgewijs toegevoegd aan het regressiemodel. Dit betekent in totaal dus drie modellen, om te toetsen in welke mate de groepen variabelen de variantie in de afhankelijke variabele(n) verklaren. Dit is steeds onderaan de tabel te zien met de Adjusted R-squared. Voor de invloed van de afzonderlijke variabelen wordt steeds gekeken naar model 3, waarin ieder van de controle- en onafhankelijke variabelen is toegevoegd. De tabellen met daarin de resultaten van de regressieanalyses zijn, net als die bij de analyses over de topsporters, te vinden in Bijlage 5.

Prestaties

De (gemiddelde) prestaties zijn gemeten op basis van een score over twee of drie variabelen, namelijk (1) de beoordeling van de eigen prestaties in het afgelopen jaar, (2) teamprestaties in het afgelopen jaar en (3) de mate van geschiktheid voor de sport. Voor het interpreteren van de resultaten van de regressieanalyse op prestaties, die in Tabel 10 in Bijlage 5 zijn af te lezen, wordt er gekeken naar het laatste model, waarin 13,1% van de variantie in prestaties in totaal wordt verklaard door de toegevoegde controle- en onafhankelijke variabelen. Dit is geen significante verandering ten opzichte van het tweede model met daarin alleen de achtergrond- en persoonskenmerken. Ook in dit model is er geen significante verandering in de verklaarde variantie te zien. Dit wil zeggen dat de achtergrondkenmerken de meeste verschillen tussen coaches in de beoordeling van prestaties lijken te verklaren. Toch willen we wel de persoonskenmerken en cultuuraspecten analyseren (onder controle van alle andere variabelen), wat betekent dat we voor de interpretatie (alsnog) naar het laatste model kijken. In dat betreffende model is af te lezen dat slechts bij de controlevariabelen ofwel de achtergrondkenmerken er significante verbanden te vinden zijn. Hun persoonlijkheid en de cultuur lijkt geen rol te spelen in hoe coaches hun eigen, teamprestaties en geschiktheid voor de sport beoordelen. Wat betreft de achtergrondkenmerken lijken oudere coaches hun prestaties beter te beoordelen. Daarnaast hangt het werken van meer uren als coach ook samen met een hogere beoordeling voor de gemiddelde prestaties. Hierbij kan natuurlijk ook de causaliteit de andere kant op gaan, dat beter presterende coaches daardoor hogere functies (bijvoorbeeld als hoofd- i.p.v. assistent coach) krijgen aangeboden en daarom meer uren werken. Tot slot is te zien dat coaches die van hun werk rond kunnen komen hun prestaties hoger beoordelen dan coaches die dat niet kunnen.

Mentale gezondheid

In tegenstelling tot bij de topsporters, is hier de vragenlijst die het welbevinden meet niet toegevoegd aan de meting van 'mentale gezondheid'. De reden hiervoor is dat de coaches deze vragen niet voorgelegd hebben gekregen. De vragenlijst die de mentale gezondheid meet, de MHI-5, kan zowel worden berekend tot schaalscore als somscore. De schaalscore is gebruikt voor de regressieanalyses, waar de coaches gemiddeld 75,9 punten van de 100

halen op de somscore. Dit is hoger dan de gemiddelde score voor volwassenen uit het gezondheidsonderzoek van het RIVM (2025), waar dit schommelt tussen de 73,6 en 75,8 in de periode dat onze data is verzameld (september 2022 – september 2024).

De mentale gezondheid bij de coaches wordt in de drie modellen opeenvolgend qua variantie verklaard voor 10,0 procent, 24,8 procent en 25,7 procent. Hierbij is de laatste stap niet, maar de stap naar het tweede model, wel significant. Het karakter van de coaches lijkt dus het meest hun mentale gezondheid te verklaren.

Uit het laatste model in Tabel 11 van Bijlage 5 blijkt er slechts één achtergrondkenmerk te zijn die een rol lijkt te spelen in het verklaren van (de variatie in) de mentale gezondheid van coaches. Oudere coaches scoren namelijk hoger op mentale gezondheid. Daarnaast zijn er drie van de zes karaktereigenschappen die een samenhang vertonen. Een sterker emotioneel karakter bij coaches hangt samen met een mindere mentale gezondheid, waar een meer extravert karakter bij coaches juist sterk correleert met een verbeterde mentale gezondheid, met een beta van 0,273. Tot slot hangt een grotere openheid voor ervaringen net als een meer emotioneel karakter samen met een mindere mentale gezondheid (beta van -0,191). Zoals eerder omschreven, heeft de beta betrekking op welke mate de te verklaren variabele (mentale gezondheid) ‘mee verandert’ wanneer de voorspellende variabele (extraversie in dit geval) verandert. Scoren coaches (een standaardafwijking) hoger op extraversie, scoren zij gemiddeld ongeveer een derde standaardafwijking (0,318) hoger op mentale gezondheid. Tot slot is er één cultuuraspect dat een significant verband vertoont met de mentale gezondheid van coaches: de strafbaarheid van (onder andere) ongewenst gedrag. Dit duidt op de mate waarin gewenst gedrag van belang is en beloond wordt, en ongewenst gedrag juist afgekeurd en bestraft. Is er een hogere score op dit aspect van cultuur, scoren coaches opvallend genoeg lager op mentale gezondheid.

Gevoelens van onveiligheid

De laatste regressieanalyse is uitgevoerd over de somscore van gevoelens van onveiligheid. Deze meet het soms of vaak voorkomen van gevoelens van onveiligheid, veroorzaakt door zeven verschillende soorten actoren in en rondom de topsportomgeving, waarbij soms als 1 is gerekend en vaak als 2. Minimaal kan een topsporter dus 0 scoren en maximaal 14. Van deze score wordt in het eerste model 10,8 procent door alleen de achtergrondkenmerken verklaard. Dit stijgt naar 18,6 procent wanneer het karakter van de coaches wordt toegevoegd en 26,3 procent als ook de cultuuraspecten worden meegenomen. Beide veranderingen zijn daarbij significant, wat aangeeft dat zowel het karakter als de cultuur een rol lijken te spelen in het ervaren van gevoelens van onveiligheid.

Wat betreft de afzonderlijke variabelen, is in model 3 in Tabel 12 van Bijlage 5 te zien dat vrouwelijke coaches zich vaker onveilig hebben gevoeld dan mannelijke coaches. Dit geldt ook voor coaches die zelf topsporter zijn geweest ten opzichte van coaches die dat niet zijn geweest. Wat betreft de persoonskenmerken hangt een sterkere mate van baanzekerheid juist samen met een mindere mate van ervaren gevoelens van onveiligheid.

Vanuit de cultuur zijn er drie aspecten die een rol lijken te spelen in het al dan niet ervaren van gevoelens van onveiligheid. Zo hangt een sterkere mate van assertiviteit in de cultuur samen met het vaker ervaren van gevoelens van onveiligheid, waar een betere congruentie van het bestuur (o.a. hun eerlijkheid en betrouwbaarheid) en haalbaarheid van doelen juist (in een nog sterkere mate) samenhangen met het minder vaak (hebben) ervaren van gevoelens van onveiligheid bij coaches in ons onderzoek.

Samenvatting regressieanalyses coaches

In deze paragraaf presenteren we bij wijze van samenvatting alle gevonden factoren die een significante samenhang vertonen met de prestaties, gezondheid en gevoelens van onveiligheid van coaches kort aan bod komen. Deze zijn allemaal te vinden in Tabel 5.35. Hier geeft een (+) aan dat de factor positief correleert de uitkomstmaat en een (-) geeft aan dat de factor juist negatief samenhangt met de betreffende uitkomstmaat.

■ **Tabel 5.35** Verklarende factoren prestaties, gezondheid, onveiligheid coaches (n=178)

Prestaties	Mentale gezondheid	Gevoelens van onveiligheid
Achtergrond:	Achtergrond:	Achtergrond:
Leeftijd (+)	Leeftijd (+)	Vrouwen (+)
Aantal werkuren (+)		Zelf topsporter geweest (+)
Rondkomen van werk als coach (+)		
Persoonlijkheid:	Persoonlijkheid	Persoonlijkheid
	Emotionaliteit (-)	Baanzekerheid (-)
	Extraversie (+)	
	Openheid voor ervaringen (-)	
Cultuur:	Cultuur:	Cultuur:
	Strafbaarheid (-)	Assertiviteit (+)
		Congruentie van bestuur (-)
		Haalbaarheid (-)

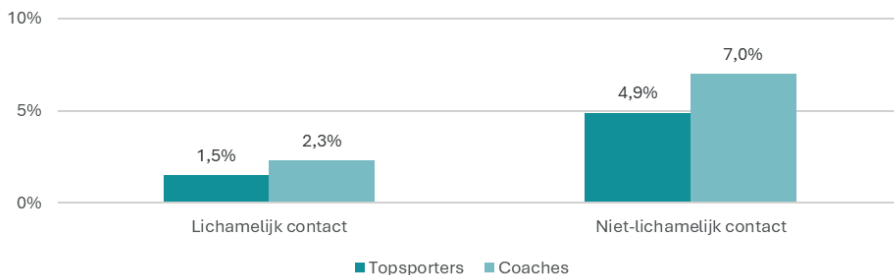
5.9.6 Grensoverschrijdend gedrag

Wat betreft het grensoverschrijdende gedrag is aan de coaches gevraagd of zij in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst bepaalde zaken hebben meegemaakt die over de schreef gingen. Vanwege de zowel absoluut als relatief (te) kleine groepen die de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben gerapporteerd, hebben deze een beschrijvend karakter, in tegenstelling tot de topsporters waar het mogelijk was regressieanalyses uit te voeren. Wel zijn in deze paragraaf de percentages van coaches die de bepaalde vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt vergeleken met het aandeel bij de topsporters.

Seksueel ongewenst gedrag

In Figuur 5.17 zijn de percentages te zien van het voorkomen van ongewenst seksueel gedrag, uitgesplitst naar lichamelijk (aanraken op intieme plaatsen, tegen de wil in seks hebben) en niet-lichamelijk (berichten of opmerkingen). Daarbij zijn er geen significante verschillen gevonden tussen de topsporters en de coaches.

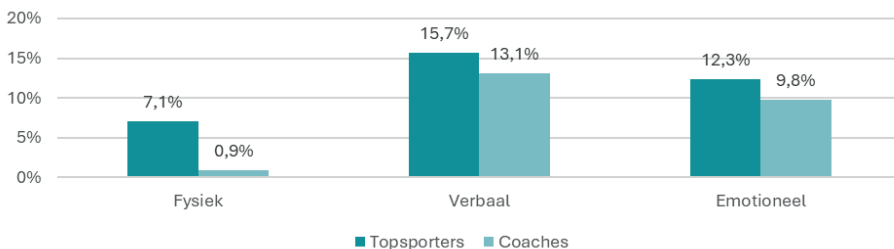
■ **Figuur 5.17** Seksueel ongewenst gedrag (n=1.471)

Geweld

De coaches is ook gevraagd naar het mogelijk hebben ervaren van geweld, in de vorm van fysiek, verbaal en emotioneel geweld. In Figuur 5.18 is te zien in welke mate coaches en topsporters dit mee hebben gemaakt in het voorgaande jaar. Hierbij is er één significant verschil gevonden: topsporters hebben vaker fysiek geweld meegemaakt dan de coaches, met respectievelijk 7,1 procent om 0,9. De percentages zijn bij de overige vormen van geweld tevens hoger bij de topsporters dan bij de coaches, maar deze verschillen zijn kleiner en bovendien niet significant.

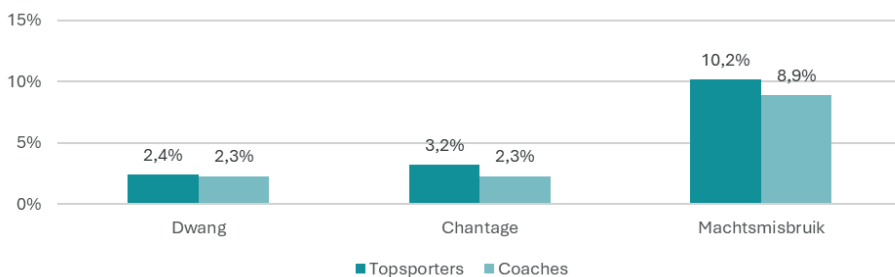
■ **Figuur 5.18** Geweld (n=1.471)

Onderdrukking

‘Onderdrukking’ is gemeten door te vragen naar het mogelijk hebben ervaren van (1) dwang, (2) chantage en (3) machtsmisbruik. Dit lijkt in ongeveer dezelfde mate voor te komen bij topsporters en coaches. Daarbij zijn dwang en chantage door een exact gelijk (klein) gedeelte van de coaches gerapporteerd. Bij de topsporters is het aandeel respondenten dat chantage heeft meegemaakt wel iets groter dan het aandeel dat dwang heeft gerapporteerd. Machtsmisbruik komt wat vaker voor, met iets meer dan een tiende van de topsporters dat dit heeft ervaren en een kleine 9 procent bij de coaches. Geen van de (al vrij kleine) relatieve verschillen is significant.

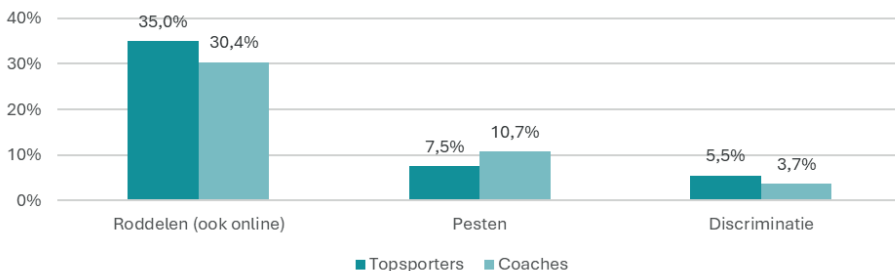
■ **Figuur 5.19** Onderdrukking (n=1.471)

Roddelgedrag/pesten

Ook is de coaches gevraagd of ze hebben ervaren dat ze (1) werden gepest, (2) over hen werd geroddeld of (3) gediscrimineerd. Ook bij deze vorm(en) van grensoverschrijdend gedrag is de mate van voorkomen vergelijkbaar als bij de topsporters. De verschillen tussen de twee groepen zijn namelijk niet significant. Er is net als bij de topsporters een groep van ongeveer een derde die stelt te maken te hebben gehad met roddelen in het voorgaande jaar, waar ongeveer een tiende van de coaches stelt te zijn gepest en 3,7 procent van hen aangeeft te maken te hebben gehad met discriminatie.

■ **Figuur 5.20** Pestgedrag (n=1.471)

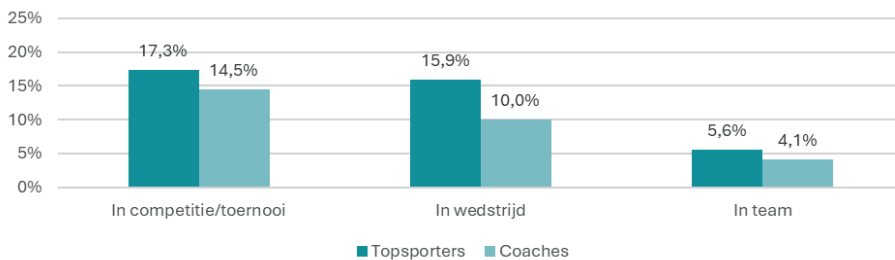

5.9.7 Matchfixing

Ook aan de coaches is gevraagd naar het eventuele voorkomen van matchfixing binnen (1) een competitie/toernooi waarin diegene een team coachte, (2) een wedstrijd ofwel bij de tegenpartij van een gecoacht team en (3) binnen een eigen gecoacht team.

Bij de coaches is er steeds een iets lager percentage personen dat stelt dat er in een situatie matchfixing plaats heeft gevonden dan bij de topsporters. Deze verschillen zijn dan ook (te) klein en niet significant.

■ **Figuur 5.21** Idee gehad dat er sprake was van matchfixing (n=1.471)

5.10 Resumé

In dit hoofdstuk zijn de cijfers uit de door ons voorgelegde vragenlijsten aan de topsporters en coaches uit de (huidige) topsportwereld geanalyseerd en omschreven. In deze paragraaf wordt een samenvatting gegeven van de gevonden resultaten in beide vragenlijsten.

5.10.1 Topsporters

Na het beschrijven van de groep topsporters wat betreft hun achtergrondkenmerken is getoetst of er verschillen bestaan op de afhankelijke variabelen in ons onderzoek op basis van de sportoverkoepelende kenmerken. Hieruit bleek dat teamsporters een hogere gemiddelde beoordeling geven aan de eigen prestaties, teamprestaties en geschiktheid voor de sport dan duo/individuele sporters. Bovendien is gevonden dat niet Olympische/Paralympische topsporters hoger scoorden op mentale gezondheid en welbevinden dan Olympische/Paralympische topsporters en duo/individuele topsporters zich vaker onveilig voelden dan teamsporters. Na deze toetsen is voor de sportdisciplines met de meeste respondenten geanalyseerd of ze onderling afwijken op de uitkomstmaten prestaties, gezondheid en gevoelens van onveiligheid. Dit bleek niet zo te zijn: op gevoelens van onveiligheid zijn geen verschillen gevonden en op de fysieke en mentale gezondheid zijn er amper verschillen gevonden. Vervolgens is getoetst of er samenhang is tussen de uitkomstmaten zelf. Daaruit blijkt dat deze alle vier met elkaar samenhangen, waarvan de helft positief en de helft negatief. Zo hangt een hogere beoordeling voor de gemiddelde prestaties samen met zowel fysieke als mentale gezondheid en is er ook een (sterke) positieve correlatie gevonden tussen deze beide vormen van gezondheid. Deze hangen dan weer negatief samen met gevoelens van onveiligheid. Dit houdt in dat wanneer iemand meer gevoelens van onveiligheid ervaart, de

kans groter is dat diegene ook een mindere fysieke en mentale gezondheid heeft. Ditzelfde geldt overigens voor de gevoelens van onveiligheid en de gemiddelde beoordeling van de prestaties.

Hierna is er met regressieanalyses getoetst welke onderliggende factoren verschillen (lijken te) verklaren in de uitkomstmaten van ons onderzoek. Bij de prestaties worden de meeste veranderingen veroorzaakt door de aspecten van cultuur, waarbij samengevat loyaliteit, aandacht en respect voor elkaar samenhangen met betere prestaties, net als sterker genderegalarisme. De grootste voorspeller van prestaties van topsporters is echter de mentale weerbaarheid, wat tevens het geval is bij fysieke gezondheid, dat het meest wordt verklaard door de persoonskenmerken. Ook is gevonden dat vrouwen vaker last hebben van fysieke klachten dan mannen, net als personen die hun geslacht liever niet delen. Deze verschillen zijn niet aanwezig bij de mentale gezondheid, wat bovendien het meest door persoonlijkheid wordt verklaard en mentale weerbaarheid het sterkste verband vertoont. Hiernaast hangt een positievere houding ten aanzien van valsspelen samen met een mindere mentale gezondheid. Ook is gevonden: hoe extravert de topsporter is, des te hoger de score op de mentale gezondheid. Bij de gevoelens van onveiligheid, die vrouwen vaker hebben ervaren dan mannen, speelt de cultuur de belangrijkste rol. Een meer assertieve cultuur hangt samen met meer gevoelens van onveiligheid, waar meer haalbaarheid en persoonsgerichtheid juist minder gevoelens van onveiligheid veroorzaken.

Dan over naar het grensoverschrijdend gedrag, waarvan roddelen het vaakst voorkomt, gevolgd door verbaal geweld, emotioneel geweld en machtsmisbruik. Het vaakst is degene die dit gedrag vertoont een andere topsporter, op (vormen van) onderdrukking na, daar is dat een trainer/coach. Vervolgens is berekend welke factoren bijdragen aan een grotere kans op het meegemaakt hebben van grensoverschrijdend gedrag. Voor seksueel ongewenst gedrag lijken achtergrondkenmerken een belangrijke rol te spelen: vrouwen en topsporters die hun geslacht niet willen delen hebben hierop een grotere kans dan mannen. Voor geweld ligt de verklaring in de cultuur(aspecten). Topsporters hebben een grotere kans om dit mee te maken wanneer er sterkere assertiviteit (en agressiviteit, dominantie) in de cultuur is en minder draagkracht (onderling respect, omgang met normen). Toch is de sterkste voorspeller in ons onderzoek (wederom) mentale weerbaarheid, hoe mentaal weerbaarder de topsporter, hoe kleiner de kans op het hebben ervaren van geweld. Uiteraard kan hierbij gediscussieerd worden of mentaal weerbaardere topsporters minder gewelddadig gedrag meemaken, of hetzelfde gedrag minder snel ervaren als (fysiek, emotioneel of verbaal) gewelddadig. Dit verkleint tevens de kans op onderdrukking, waarbij wel geldt dat de cultuur de meest verklarende factor is. Onder andere een grotere machtsafstand vergroot de kans op onderdrukking, waar een grotere mate van haalbaarheid van doelen deze juist verkleint. Tot slot het pesten en discriminatie, waar evenals bij geweld en onderdrukking overkoepelend de cultuur de meeste verschillen verklaart, al is de mate van draagkracht de enige variabele die een (negatieve) samenhang vertoont. Wederom lijkt de mentale weerbaarheid een rol te spelen (hoe weerbaarder, hoe lager de kans op pesten/discriminatie), net als drie karaktereigenschappen, waarvan de openheid voor ervaringen het sterkste verband vertoont. Hoe opener de topsporters in ons onderzoek zijn, hoe groter de kans is dat zij pesten/discriminatie hebben meegemaakt.

Als laatste in het stuk over topsporters is gesproken over matchfixing en medische druk. Jongere topsporters (11 t/m 20 jaar) hebben vaker het idee dat dit in hun team is voorgekomen dan de groep van 21 t/m 30. Kijken we naar medische druk, zijn het mannen die vaker onder druk zijn gezet om bepaalde middelen/medicijnen te gebruiken dan vrouwen. Ook hier(in) verschillen de 20-min topsporters van de 21 t/m 30-groep, waarbij de jongere topsporters aangeven vaker onder druk te zijn gezet bepaalde middelen/medicijnen te gebruiken.

5.10.2 Coaches

Tot slot een samenvatting van de uitkomsten van de analyses naar de topsportcoaches in ons onderzoek, bij wie een groot gedeelte aan gelijke toetsen zijn uitgevoerd. Hieruit kwam echter geen verschil op basis van sportoverkoepelende kenmerken als het om de uitkomstmaten gaat, al kan dit met de kleinere groeps grootte(n) te maken hebben. Wat betreft deze uitkomstmaten, hangt bij de coaches alleen een mindere mate van gevoelens van onveiligheid samen met een betere mentale gezondheid.

Op basis van de regressieanalyses lijken persoonskenmerken en cultuuraspecten geen rol te spelen in het verklaren van de (verschillen in de) beoordeling van prestaties van coaches. Wel rapporteren coaches die meer wekelijkse werkuren maken (significant) betere prestaties. De mentale gezondheid van coaches wordt, net als bij de topsporters, het meest door hun persoonlijkheid verklaard. Meer extraverte coaches lijken mentaal gezonder, waar meer emotionele en voor (nieuwe) ervaringen openstaande coaches juist minder mentaal gezond lijken te zijn. Opvallend genoeg hangt een sterkere strafbaarheid van ongewenst gedrag (en beloning van gewenst gedrag) in de cultuur tevens samen met een mindere mentale gezondheid. Bij de groep topsporters hing een sterkere mate van strafbaarheid juist nog samen met een beter mentaal welzijn. Verschillen in gevoelens van onveiligheid bij coaches worden, in lijn met de bevindingen over de topsporters, het meest door persoonskenmerken verklaard, al is het verschil met de cultuuraspecten klein. Wat betreft achtergrondkenmerken ervaren vrouwelijke coaches en coaches die zelf topsporter zijn geweest vaker gevoelens van onveiligheid. Kijken we naar de persoonskenmerken, hebben coaches die een sterkere baanzekerheid ervaren minder vaak gevoelens van onveiligheid. Daarnaast hangt een meer assertieve (en agressieve, dominante, harde) cultuur net als bij de topsporters samen met meer gevoelens van onveiligheid. Een sterker, eerlijk en transparant bestuur van de bond en betere haalbaarheid van doelen (zonder regels en/of normen te hoeven overschrijden) lijken dit juist te kunnen verminderen gezien de gevonden negatieve samenhang.

De (vanwege de kleinere groep) beschrijvende analyses wat betreft grensoverschrijdend gedrag wijzen uit dat coaches relatief gezien (al is het verschil niet significant) vaker seksueel ongewenst gedrag hebben ervaren dan topsporters. Bij geweld is dit juist omgekeerd en ervaren topsporters significant vaker fysiek en verbaal geweld dan coaches. Bij onderdrukking en pestgedrag is de verdeling wat betreft het relatieve aandeel praktisch gelijk, net als bij matchfixing. Binnen de groep coaches ontvingen vrouwen wel veel vaker seksueel getinte opmerkingen of berichten dan mannen. Dit geldt ook voor coaches die niet rond kunnen komen van hun werk als coach ten opzichte van coaches die dat wel kunnen. Ook ervaren vrouwen meer fysiek geweld en discriminatie. Bovendien lijkt er meer emotioneel geweld

en machtsmisbruik te zijn in objectief vergelijkbare sporten (ten opzichte van niet objectief vergelijkbare sporten).

Tot slot lijken de coaches vrij zeker van hun baan te zijn, waarbij er geen verschillen tussen de onderlinge groepen zijn gevonden (geslacht, financieel rondkomen, topsporter geweest, werkzaam in een teamsport en objectief vergelijkbare sport).

6

6. Verhalen over topsport(cultuur)

In dit hoofdstuk staan we stil bij de ervaringen van de verschillende actoren die zich in de topsportomgeving bevinden.³² Hiervoor hebben we interviews gehouden met (oud-) topsporters, coaches, stafleden, bestuursleden en ouders van topsporters. We beschrijven de belangrijkste resultaten zoals die uit de analyse naar voren zijn gekomen (zie hoofdstuk 3). In de eerste paragraaf behandelen we wat respondenten onder topsportcultuur verstaan en hoe de topsporters begonnen zijn met sporten. We staan stil bij de motivatie van topsporters en hoe zij en hun coaches met elkaar omgaan.

In de tweede paragraaf gaan we in op de financiën van de topsporters en coaches. Dit wordt gevolgd door paragraaf drie over de toewijding van de topsporters en de offers die zij brengen en de impact van selectie- en prestatiedruk. Deze paragraaf sluiten we af met wat er in de interviews gezegd wordt over prestatiebevorderende middelen en matchfixing.

Paragraaf vier gaat over welzijn (fysiek en mentaal) en paragraaf vijf over het thema veiligheid: de gevoelens van (on)veiligheid bij sporters en stafleden; ervaringen met grensoverschrijdend gedrag; het bestaande beleid omtrent grensoverschrijdend gedrag en de afhandeling van meldingen hiervan. Na aanbevelingen die respondenten doen in paragraaf zes, sluiten we dit hoofdstuk af met een resumé (paragraaf zeven).

6.1 Wat houdt de topsportcultuur in?

Als inleidend deel op dit hoofdstuk wordt allereerst ingegaan op wat de topsportcultuur precies inhoudt voor de respondenten. Hierbij gaat het in specifieke zin over de definitie die zij geven aan het begrip ‘topsportcultuur’ en over de start van de topsportcarrière van geïnterviewde topsporters. Om dit laatste in kaart te brengen, bespreken we de manier waarop topsporters in contact zijn gekomen met hun sport en de rol die hun ouders hierin speelden. Er wordt aandacht besteed aan de motivatie en ambities van topsporters evenals die van stafleden om dagelijks bezig te zijn met topsport. Tot slot volgt een omschrijving van de manier waarop actoren met elkaar omgaan en de band die zij met elkaar hebben.

32 Dit hoofdstuk is verzorgd door Kyra van der Boor & Isa Reesink.

6.1.1 De omschrijving van topsportcultuur volgens respondenten

Tijdens de interviews is de respondenten gevraagd een omschrijving van het begrip ‘topsportcultuur’ te geven. Hierbij kwamen verschillende kernmerken naar voren. De drie meest voorkomende zijn (1) presteren, (2) het team en (3) het niveau.

Allereerst stellen zowel topsporters als stafleden dat presteren centraal staat binnen de topsportcultuur. De topsporter probeert elke dag het uiterste uit zichzelf te halen. Dit vereist een sterke discipline en het brengen van bepaalde offers. Zo maken topsporters veel trainingsuren en moeten ze sociale aangelegenheden vaak aan zich voorbij laten gaan. Ook volgen topsporters een aangepast dieet met de juiste voedingsstoffen en (vaak) zonder alcohol. Wat voor rol presteren specifiek heeft in het leven van topsporters en hoe dit zich uit, is verder te lezen in paragraaf 6.3.

Ten tweede komt naar voren dat het in de topsportcultuur draait om samenwerking en het gezamenlijk toewerken naar doelen. Zowel individuele topsporters als teamsporters hebben een team van professionals om zich heen, met daarin coaches, fysiotherapeuten en leefstijlcoaches. Topsporters benadrukken dat optimale prestaties afhangen van een goed georganiseerde omgeving. Naast fysieke en mentale gesteldheid spelen ook stafleden, teamdynamiek en heersende waarden en normen een belangrijke rol. Coaches en stafleden zien zichzelf als facilitators die de randvoorwaarden creëren waarbinnen topsporters optimaal kunnen presteren.

“Onder topsport versta ik alle normen en waarden die gelden binnen topsport. Niet alleen voor mij als topsporter, maar ook voor de coach, het team, alles in de omgeving hiervan. Dus de krachttreiner, iedereen die betrokken is van medisch tot aan psychisch personeel, tot aan degene die het eten verzorgt op Papendal. Dan is het belangrijk dat er één lijn is in hetgeen wat we van elkaar mogen verwachten en hoe we met elkaar omgaan.” – vrouwelijke teamsporter

Ten derde stellen respondenten dat het in de topsportcultuur gaat om ‘een bepaald niveau’. Ze zeggen dat topsport enkel draait om het hoogst haalbare niveau. Respondenten stellen dat een sporter enkel de top kan bereiken als er consequent en hard wordt getraind, ook op dagen dat een sporter geen zin heeft. Respondenten maken ‘het bepaalde niveau’ specifiek door te stellen dat het gaat om het internationale speelveld. Sporters horen volgens hen enkel bij de topsport als ze meedoen op dit internationale speelveld, aldus geïnterviewden.

“In topsporttermen betekent het gewoon heel weinig als je in Nederland goed bent in [naam sport], omdat dat hier maar een hele kleine sport is. Als je in je eigen land goed bent in een kleine sport, dan hoef je internationaal nog niet goed te zijn. Maar topsport gaat over de top, het internationale en mondiale vlak en de Olympische Spelen. Als sporters boos zijn als ze de top acht of de top vier niet gehaald hebben, dan ben ik blij. Dát is de topsportmentaliteit. Als iemand blij is dat hij in de top zestien zit, dan vind ik dat juist niet goed.” – mannelijke bondsbestuurder

6.1.2 Begin van de carrière

Start binnen de topsport

Topsporters zijn op verschillende manieren in aanraking gekomen met hun sport. Veel geïnterviewde topsporters begonnen op jonge leeftijd (zes tot tien jaar) en raakten betrokken via ouders of andere familieleden, die dezelfde sport beoefenden. Anderen werden door hun ouders ingeschreven voor hun sport, zonder eigen keuze. Daarnaast ontdekten sommigen hun sport via school (bijvoorbeeld tijdens naschoolse opvang of schooltoernooien). Ook inspiratiebronnen zoals de Olympische/Paralympische Spelen, films of tv-programma's speelden een rol; deze topsporters vroegen hun ouders vervolgens of ze zich konden inschrijven voor een bepaalde sport.

“Het grappige verhaal is, dat ik nog nooit aan deze sport had gedaan. Ik logeerde bij mijn neef en die beoefende ‘mijn’ sport. Ik heb toen heel de nacht niet geslapen omdat ik ‘s nachts aan het sporten was. En vanaf dat moment was ik verliefd.” – vrouwelijke, individuele sporter

Sommige topsporters beoefenden eerder een andere sport voordat ze definitief voor hun huidige sport kozen. Opvallend is dat dit meestal twee teamsporten of twee individuele sporten waren, en zelden een combinatie van beide. De keuze voor ‘die ene’ sport vond vaak al op jonge leeftijd plaats, maar sommigen hakten de knoop pas na hun twintigste door. De beslissing werd beïnvloed door twee factoren: 1) de persoonlijke voorkeur en het plezier in die sport (ze hielden bijvoorbeeld van de snelheid, samenwerking of tactische elementen van die ene sport) en 2) de overgang van recreatief sporten naar topsport. Vaak ontdekten topsporters hun talent pas later via regionale en nationale toernooien, waarna hun passie en prestaties de doorslag gaven om zich volledig op die ene sport te richten.

“Ik ben op recreatieve wijze begonnen met mijn sport toen ik zes of zeven jaar was. Dat was heel erg leuk. Stap voor stap groeide ik door. Omdat ik beter werd bij deze recreatieve club, was het nodig om vervolgstappen te maken. [...] Toen ik een jaar of elf was ging ik naar hogere wedstrijden en ik won daar medailles. Toen ben ik naar een topclub gegaan.” – vrouwelijke, individuele sporter

De rol van ouders

Ouders reageren vaak positief op het talent en de prestaties van hun kind en bieden zowel praktische als mentale ondersteuning. Praktisch gezien helpen ze bijvoorbeeld met vervoer naar trainingen en wedstrijden, ze houden rekening met het sportdieet en helpen bij het plannen. Topsporters geven aan dat deze ondersteuning cruciaal is/was om hun huidige niveau te bereiken.

“Mijn familie helpt mij heel erg om te komen waar ik moet komen. De training is op twee uur rijden afstand. Voor dat praktische stuk is familie al belangrijk, zorgen dat ik bij trainingen en wedstrijden kan komen.” – mannelijke teamsporter

Topsporters waarderen de steun van hun ouders enorm, mede omdat ze zich realiseren hoeveel aanpassingsvermogen dit vraagt. Niet elk gezin kan echter dezelfde mate van ondersteuning bieden. Topsporters uit welvarende gezinnen hebben vaak een voordeel, topsporters die uit gezinnen met financiële problemen of ziekte komen of die een instabiele thuissituatie hebben, moeten zelfstandiger hun weg vinden. Vooral voor topsporters uit een éénoudergezin is de steun die ze wél krijgen extra waardevol.

“Ik heb geluk dat mijn ouders een goed inkomen hebben. Ik werk niet, daar heb ik geen tijd voor. Ik kan zelf geen vervoer betalen, etc. Ik heb niks te klagen, alles wordt netjes voor me betaald. Financieel heb ik een luxeleven, daar ben ik heel blij mee. Ik kan me ook niet voorstellen hoe het zou zijn om geldproblemen te hebben. Ik ben blij dat die last van mijn schouders wordt gehouden.” – mannelijke teamsporter

Naast praktische steun bieden ouders ook mentale ondersteuning. Topsporters voelen zich gesteund wanneer hun ouders bij wedstrijden aanwezig zijn en hen vooral willen zien genieten van de sport. Ouders fungeren vaak als een luisterend oor en geven advies, vooral bij blessures of lastige situaties met coaches. Voor jonge sporters is deze steun extra waardevol. Ouders met een eigen topsportverleden kunnen daarnaast technisch en sportief advies geven, wat door veel topsporters als prettig wordt ervaren.

“Mijn moeder is er altijd voor me, met haar kan ik altijd praten. Zij luistert en helpt me met het mentale stuk.” – vrouwelijke teamsporter

Uit de interviews blijkt dat de praktische ondersteuning van ouders afneemt naarmate topsporters ouder worden, bijvoorbeeld wanneer ze zelfstandig kunnen reizen of op zichzelf gaan wonen. De mentale steun blijft echter belangrijk. Sommige ouders zijn echter té betrokken, aldus topsporters, bijvoorbeeld omdat zij zich bemoeien met selecties of hun kind onder druk zetten om de sport te blijven beoefenen. Dit kan ontstaan vanuit hoge verwachtingen of een fanatieke houding ten opzichte van de sport.

Coaches signaleren dit gedrag en hanteren verschillende strategieën. Sommigen vermijden ouderlijk contact en regelen alles direct met de topsporter, om hun zelfstandigheid te bevorderen. Anderen kiezen voor gestructureerde oudergesprekken. De mate van ouderlijke invloed verschilt per leeftijd: jongere sporters ervaren vaker bemoeienis, zoals ouders die schreeuwend langs de kant staan of contact zoeken over selectiebeslissingen.

“Als er echt iets belangrijks is, kunnen we de ouders opzoeken. Tot nu toe heb ik nooit echt met ouders te maken gehad. Ik zie ze af en toe op toernooien, maak een praatje... Het heeft ook met de leeftijd van de sporter te maken, hoe jonger die is, hoe meer invloed ouders

hebben. Ze stromen hier in vanaf veertien jaar; bij de groep vanaf achttien jaar zie ik de ouders weinig.” – vrouwelijke coach

Tot slot zijn er ook ouders die wat terughoudender reageren wanneer hun kind een topsporter wordt. Topsporters vertellen dat deze ouders zich niet per se negatief uitlaten, maar dat zij zich afzijdig houden en weinig financiële, praktische en mentale steun bieden. Deze ouders zijn zich bewust van alles wat de topsporters moeten opofferen voor de sport en twijfelen of dit het waard is. Topsporters vertellen bijvoorbeeld dat hun ouders aan hen vroegen of ze zeker wisten dat ze topsporter wilden worden. Ook geven ze aan dat hun ouders hen wijzen op het contact met hun partner, familie en vrienden dat ze goed moeten onderhouden en dat dit moeilijker wordt door alle tijd die ze in de sport steken.

Observatie

Op basis van 37 observaties die bij sportbonden zijn uitgevoerd, komt de rol die ouders van topsporters hebben naar voren. Tijdens meerdere observaties van trainingen en wedstrijden zijn namelijk ook de ouders van de topsporters aanwezig. Vaak zitten zij aan de zijkant op de tribune. Soms houden ouders zich afzijdig tijdens de training of wedstrijd en spreken ze pas met hun kind als dat zelf naar hen toekomt. De ouders uiten dan hoe trots ze zijn op hun kind en geven complimenten over de prestaties. Andere ouders roepen tijdens de training naar hun kind om hem/haar aan te moedigen en te motiveren. Ze klappen en juichen als hun kind een punt scoort en vieren samen met hun kind de overwinning. Een enkele keer heeft de ouder een andere rol, bijvoorbeeld die van een scheidsrechter, persoonlijk assistent en/of verzorger van (para)topsporters.

Governance

Een belangrijke vraag die naar voren komt, is of er formele regels bestaan omtrent de rol van ouders in de topsport. Uit een analyse van de statuten en reglementen van 26 verschillende sportbonden blijkt dat er slechts beperkte richtlijnen zijn met betrekking tot de betrokkenheid van ouders.

Verschillende sportbonden hebben aparte gedragscodes voor ouders opgesteld, of verwijzen in hun algemene gedragscode naar de rol van ouders. Deze regels stellen dat ouders de nadruk moeten leggen op het plezier in de sport en niet op de prestaties van hun kind. Daarnaast wordt onderstreept dat ouders een ondersteunende rol hebben en geen begeleider of coach van hun kind zijn. Waar sommige bonden geen specifieke regels hanteren, hebben andere bonden wel strikte richtlijnen vastgelegd. Zo mag een ouder bij sommige sporten de kleedkamer niet betreden tijdens een wedstrijd en is het verboden om langs de zijlijn tactische of technische aanwijzingen te geven.

Twee van de onderzochte bonden benadrukken dat ouders moeten inzien dat zij zelf ook een ondersteunende rol hebben en erkennen dat topsport ook investeringen van hun kant vraagt. Sinds 2024 is het voor alle bonden die zijn aangesloten bij NOC*NSF verplicht om een topsportstatuut te hebben. Deze statuten, die grotendeels identiek zijn, bepalen onder andere dat ook ouders door de bond worden geïnformeerd over zaken als een veilig sportklimaat, doping en matchfixing.

6.1.3 Doorgaan met topsport

Motivatie

Topsporters

De redenen om door te gaan met topsport zijn net zo divers als de redenen om te beginnen. De motivatie om dagelijks alles te geven verschilt per topsporter, net als hun ambities. Daarbij spelen twee typen motivatie een rol: intrinsiek en extrinsiek. Vrijwel alle topsporters hebben een sterke intrinsieke motivatie; ze beoefenen hun sport omdat ze die écht leuk vinden, niet door externe prikkels zoals geld of status. Ze identificeren zich volledig als topsporter en willen niets liever dan hiermee bezig zijn. Daarnaast voelen ze een drang om zichzelf te bewijzen, zowel fysiek als mentaal, en motiveert de kans op verdere progressie hen om door te zetten.

“Ik voel dat ik nog niet op de top van mijn kunnen zit. Ik denk dat ik beter kan worden. Dat motiveert mij steeds wel.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Bewijsdrang kan ook een vorm van extrinsieke motivatie zijn, waarbij de drijfveer van buitenaf komt. Zo zijn er topsporters die bijvoorbeeld in de voetsporen van hun vader of moeder treden en het gevoel hebben dat zij zich richting hun ouders, maar ook richting het grotere publiek moeten bewijzen. Zij willen niet alleen bewijzen dat zij even goed of nog beter kunnen presteren dan hun ouder(s), maar verlangen ook naar een eigen status als topsporter, waarbij hun individuele prestaties los worden gezien van de prestatie(s) van hun ouder. Tegelijkertijd

zijn er topsporters die uit een ander milieu komen, waarbij familieleden niets met sport hebben. Deze topsporters stellen dat zij met name aan het begin van hun topsportcarrière een bewijsdrang voelden om te laten zien dat zij het kunnen maken als topsporter. Het vertrouwen in hen van vrienden, familie of actoren binnen de sport was soms laag of geheel afwezig. Voor sommige topsporters zorgt dit juist voor extra motivatie:

“Toen ik twaalf jaar was, werd gezegd dat ik nooit de nationale selectie zou halen. Maar ik had toen gelijk zo’n gevoel van: ik laat wel zien dat ik het kan. Het zit erg in mij om het tegendeel te willen bewijzen. Dat is een soort extra motivatie.” – vrouwelijke teamsporter

Op basis van de interviews met topsporters zijn er nog andere vormen van extrinsieke motivatie te herkennen. De vaakst genoemde motivator is het behalen van de Olympische of Paralympische Spelen (hierna beide aangemerkt als ‘de Spelen’). Afgezien van of een topsporter hier wel of geen medailles wint, wordt de eer om naar de Spelen te mogen gaan als ‘het ultieme’ gezien. Dit is binnen veel sporten dé plek waar je tegen de beste topsporters van de wereld kan en mag strijden. Het deelnemen aan de Spelen wordt gezien als een beloning voor het harde werk. Zo stellen topsporters die nog niet naar de Spelen zijn geweest, dat zij zichzelf nog niet als échte topsporter zien, totdat dit op een dag wel gebeurt. Hiermee lijken topsporters hun status (en motivatie) te koppelen aan de Spelen.

“Het is nog steeds mijn droom... ik had het zo graag een keer meegemaakt. De Spelen zijn nog steeds iets magisch.” – vrouwelijke, individuele oud-topsporter

Verder spreken enkele topsporters over financieel gewin als vorm van externe motivatie. Zoals zal blijken in paragraaf 6.2 rondom financiën, kan de financiële situatie van topsporters onzeker zijn. Daarom wordt naast de roem en status die bij winst komen kijken, ook uitgekeken naar de financiële opbrengsten. Dit kan ervoor zorgen dat topsporters makkelijker kunnen rondkomen of kunnen investeren in nieuw sportmateriaal. Ook wordt winst op zichzelf als motivator genoemd. Wat deze winst, maar ook verlies, voor topsporters betekent en hoe zij hiermee omgaan, wordt in paragraaf 6.4.2 besproken. Tot slot komen er nog andere vormen van extrinsieke motivatie ter sprake. Hierbij gaat het bijvoorbeeld over de waarde van het team en de motivatie om samen ergens naartoe te werken en iets groots te bereiken. Verder zijn er topsporters die het leuk vinden om positieve aandacht te krijgen van publiek en zichzelf zien als voorbeeldfunctie voor jongere sporters. Het verschilt dus per topsporter of de motivatie om topsport te beoefenen vooral intrinsiek, extrinsiek of een combinatie van beide is.

Meer of minder motivatie

De mate waarin een topsporter zich gemotiveerd voelt, kan variëren. Allereerst valt op te merken dat topsporters zelf aangeven moeite te hebben om altijd gemotiveerd te zijn. Dit heeft met name te maken met het wel of niet hebben van een specifiek doel. Indien er een duidelijk doel voor ogen is, bijvoorbeeld een grote wedstrijd, heeft de topsporter het gevoel ergens naartoe te werken. Op zo’n moment zijn de zware trainingen het (wel) waard. Indien

dit niet het geval is en topsporters bijvoorbeeld voor langere tijd, soms wel maanden tot een jaar, geen wedstrijden hebben of niet geselecteerd zijn, kan de motivatie afnemen. Vrijwel alle topsporters hebben wel eens te maken met een periode waarin ze minder gemotiveerd zijn. Het is dan de kunst, aldus geïnterviewden, om gedisciplineerd te blijven en te denken aan waarom ze in eerste instantie zijn gestart met de (top)sport. De mate waarin een topsporter gemotiveerd is en vooral de variatie hierin tussen topsporters, kan zorgen voor irritaties. Met name bij teamsporten is dit merkbaar. Zo vertellen topsporters dat het vervelend is als de één honderd procent geeft tijdens een training en de ander zich veel minder inzet. Het gevoel dat een andere topsporter het niet serieus genoeg neemt, zorgt voor onderlinge irritaties, in het bijzonder omdat teamspelers afhankelijk zijn van elkaar om goede prestaties te leveren.

“Buiten de baan hebben wij een goede band, maar op de baan wil ik hem wel eens een schop onder zijn reet geven. Want ik wil dat vuur zien. Het is heel irritant als iemand het niet serieus neemt. Ik wil juist die passie zien. Als er geen passie is, dan ga ik ‘dood’.” – vrouwelijke teamsporter

Een andere reden waarom topsporters minder gemotiveerd kunnen zijn, lijkt te maken te hebben met de leeftijd van de topsporter. Sporters onder de zestien jaar kunnen in een zogenoemd ‘talententeam’ zitten van de bond. Hebben zij genoeg talent en ontwikkelen zij zich veelbelovend, dan kunnen zij vervolgens geselecteerd worden voor het nationale team. Deze overgang van junior naar senior kan pittig zijn. Bij de junioren gaat het met name om ontwikkeling en is plezier in de sport van groot belang. Bij de senioren is dit plezier er wel, maar gaat het veel meer om presteren en het behalen van objectieve resultaten, zoals een bepaalde tijd, snelheid of andere prestatie waardoor te zien is dat een sporter ‘het kan’. De sport wordt daarmee serieuzer en voor sommigen ook minder plezierig. De een kan hier beter mee omgaan dan de ander. Topsporters en coaches stellen dat het van groot belang is om een sterke intrinsieke motivatie te hebben. Topsporters moeten een duidelijk doel voor ogen hebben om jarenlang te werken aan zichzelf en de prestaties, ook op minder leuke dagen of tijdens een periode met tegenslagen.

“Je ziet soms wel dat jeugdsporters het iets te makkelijk in de schoot geworpen hebben gekregen. Op het moment dat ze dan bij de senioren aan de gang moeten, sneuvelen sommigen, omdat ze toch net niet de juiste mentaliteit hebben.” – mannelijke coach

Tijdens de interviews is topsporters de vraag voorgelegd “Hoe lang denk jij nog aan topsport te doen?”. Een antwoord dat veel terugkomt is, ‘Zolang ik er nog plezier in heb’. Topsporters specificeren dit antwoord door te stellen dat de topsport voor hen voelt als een hobby die zij fulltime mogen beoefenen. Zolang zij dit als hobby blijven zien, en niet als werk, willen zij doorgaan met wat ze doen. Verder hebben topsporters het gevoel nog niet klaar te zijn, omdat zij hun doelen nog niet volledig hebben bereikt. Deze combinatie van plezier en het grote doel maakt dat topsporters door willen gaan.

“Ik kies er echt zelf voor. Ik wil het zelf heel graag. Er is niemand die tegen me zegt: ‘je moet wereldkampioen worden’. Ik heb dat nu eenmaal zelf in mijn hoofd gehaald en zou het gewoon heel graag willen. Dus als ik er geen zin meer in heb, dan stop ik morgen. Maar ik heb gelukkig nog nooit een moment gehad dat ik dacht: dit wil ik helemaal niet.” – mannelijke, individuele topsporter

Coaches en stafleden

Ook de coaches en stafleden is gevraagd naar hun motivatie. Grofweg zijn er twee reacties. Allereerst zijn er coaches die een specifieke passie hebben voor de sport waarin zij coachen. Dit zijn bijvoorbeeld coaches die zelf topsporter zijn geweest. Zij hebben een punt achter hun eigen sportcarrière gezet, maar wilden iets terugdoen voor de sport door de opgedane ervaring en kennis te gebruiken als coach. Er zijn ook coaches die geprobeerd hebben om topsporter te worden, maar uiteindelijk niet genoeg talent hadden of door andere redenen niet geselecteerd zijn binnen de nationale selectie. Zij wilden geen definitief afscheid nemen van de sport en kozen er daarom voor om verder te gaan als coach.

“Ik ben ooit begonnen met [naam sport] om het te gaan maken. Dat is helaas niet gelukt, maar ik ben nu wel werkzaam in de sport. Het is mooi om alles op die manier toch mee te mogen maken. Inmiddels heb ik vier keer de Olympische Spelen meegemaakt, dat is heel gaaf en het blijft stimulerend om te doen.” – mannelijke coach

De tweede motivator voor coaches, en in dit geval ook andere stafleden, heeft te maken met de topsporters die zij mogen begeleiden. Zo geeft vrijwel iedere coach aan tijdens het interview dat zij het geweldig vinden om topsporters te zien groeien, niet alleen in de prestaties, maar ook als mens. Zij hebben als coach het gevoel een bijdrage te kunnen leveren aan (de ontwikkeling van) het leven van topsporters en dat geeft voldoening. Alle overuren, die voor coaches niet vreemd zijn, maken zij uit liefde voor de sport en de topsporters. Het behalen van medailles en andere prestaties voelt op dat moment als de ‘kers op de taart’. Bovendien koppelen coaches de prestaties van topsporters aan hun eigen status. Hoe meer hun topsporters winnen, hoe succesvoller zij zijn als coach (hierover meer in paragraaf 6.3.4). Andere vormen van extrinsieke motivatie, zoals geld, lijken geen prominente rol te spelen in hun motivatie om coach te zijn. Coaches stellen dat ze het niet doen voor het financiële gewin, aangezien zij er niet rijk van kunnen worden. Het is voor hen eerder een uitdaging om een goede werk-privébalans te vinden, omdat het werk als coach zoveel van hen vraagt. De passie die zij hebben voor de sport en de topsporters is uiteindelijk de grootste motivator, niet het geld of mogelijk aanzien.

“Ik haal er heel veel energie uit om op basis van kleine details en aanpassingen heel veel te betekenen voor een sporter. En dan merk je echt jouw aandeel en het al dan niet behalen van een medaille. Ik vind het heel belangrijk dat ik er ben voor de sporters om hen zo succesvol mogelijk te laten presteren. En als je merkt dat bepaalde zaken lukken, dat is geweldig om te zien. Ik kan ook heel zenuwachtig zijn en meeleven en ook heel erg mee balen. Je hebt een

band opgebouwd met de sporters. Als ik bij die prestaties kan helpen door mijn expertise in te zetten, vind ik dat geweldig.” – mannelijk staflid

6.1.4 Omgang tussen topsporters en coaches

Topsporters en coaches

Topsporters spreken in de interviews regelmatig over de band die zij hebben met hun coach en het belang hiervan. Een goede band tussen coach en topsporter is afhankelijk van verschillende factoren, zo blijkt uit de interviews. Topsporters bouwen een goede band op door elkaar regelmatig te spreken. Er zijn topsporters die bijvoorbeeld elke doordeweekse dag contact hebben met de coach en bespreken hoe het met hen gaat. Sommige topsporters vinden het belangrijk dat ze de coach kunnen appen of bellen buiten de trainingen en wedstrijden om. Ze stellen het erg op prijs als de coach altijd bereikbaar is voor hen. Aan de ene kant is er een groep coaches die dit geen probleem vindt, maar wel aangeeft dat het hierdoor lastiger is om privé en werk gescheiden te houden. Aan de andere kant is er een groep coaches die hier niet in meegaat en in hun privétijd niet bereikbaar is voor de topsporters. Beide groepen geven aan wel regelmatig contact te hebben met de topsporters. Dit regelmatige contact zorgt ervoor dat topsporters het eerder aangeven als er iets aan de hand is, aldus de topsporters. Door de regelmatige communicatie leren topsporters en coaches elkaar beter begrijpen. Als topsporters en coaches elkaar goed kennen, op zowel persoonlijk als sportief vlak, kunnen de communicatie en de trainingen daarop aangepast worden. Dit zorgt ervoor dat sporters zich meer gezien voelen door de coach en dat topsporters zich positiever uitlaten over de band.

“De hoofdcoach is heel fijn, je kan ook goed met hem praten. Hij gaat ook bij elke training langs verschillende meiden om even te vragen hoe het met ze gaat en hoe de nieuwe positie in het veld bevalt. Hij vraagt ook: vind je het een beetje te doen en zo? Dat is wel heel fijn.”
– vrouwelijke teamsporter

Volgens topsporters is het prettig als coaches inzien dat de band en de sfeer bepalend kunnen zijn voor de kwaliteit van trainingen en wedstrijden. Zo stellen zij dat ze beter presteren op het moment dat de sfeer goed is en zij een goede band hebben met de coach. De band tussen topsporters en coaches wordt door topsporters als beter ervaren wanneer de coach aandacht heeft voor ‘de menselijke kant’ van topsporters. Dit kunnen coaches bijvoorbeeld doen door te vragen of het goed gaat met de topsporter en rekening te houden met zijn/haar persoonlijke leven, zoals tijdens schoolexamens of als er problemen thuis zijn. Topsporters vertellen dat de interesse van coaches in hun privéleven ervoor zorgt dat ze als topsporter meer op gelijke voet staan met de coach. Het voelt dus minder hiërarchisch, wat volgens topsporters de band tussen hen en de coach verbetert.

“De coach heeft dezelfde visie als ik en de meeste sporters. De omstandigheden moeten goed zijn en we moeten het leuk en fijn vinden met elkaar. Dat heb je nodig om goed te kunnen trainen en presteren. [Naam coach] vraagt op maandagochtend hoe je weekend was en

vraagt hoe het met je gaat. Je kan dan echt alles zeggen. De vorige coach zette zichzelf veel meer boven de groep en hield werk en privé heel erg gescheiden. Bij [naam huidige coach] kan je echt alles kwijt en dat laat hij ook weten. Hij vertelt zelf ook veel meer. We hebben een betere interactie daardoor en dat maakt de sfeer veel beter.” – mannelijke, individuele topsporter

Daarnaast geven topsporters aan dat zij een goede band hebben met de coach omdat veel coaches uit de topsportwereld komen en dus dezelfde interesses hebben. Deze gedeelde passie en interesse zorgen meteen voor een goede band, aldus topsporters. Sommige coaches zijn zelf ook topsporter geweest en een voorbeeldfiguur (geweest) voor de topsporters. Topsporters hebben dan meteen respect voor de coach. Ook zorgt het er volgens topsporters voor dat de coaches weten hoe het is om in hun schoenen te staan en daardoor kunnen ze het samen over alle sportgerelateerde onderwerpen hebben. Topsporters geven aan dat ze veel leren van hun coach en makkelijk met hen communiceren, bijvoorbeeld omdat ze ‘aan één woord genoeg hebben’.

De laatste reden die topsporters naar voren brengen voor de goede band die zij hebben met hun coach, is dat zij hun coach al lang kennen. Wanneer topsporters voor een lange periode dezelfde coach hebben, ontstaat de goede band vaak vanzelf, aldus topsporters. Ze leren vanzelf hoe ze op een prettige manier met elkaar kunnen omgaan, hoe ze moeten communiceren en wat ze aan elkaar hebben. Bovendien weten coaches vaak ook beter welke fysieke opdrachten bij de sporter passen waardoor de topsporter de trainingen als positief ervaart.

“De coaches ken ik al jaren. Ze weten waar ik goed op reageer, alsof ze een spiekbriefje hebben. Dat gebruiken ze wanneer ze nieuwe dingen voorstellen om te trainen. Als die nieuwe dingen dan lukken, is dat weer een positieve prikkel die de samenwerking begunstigt.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Een slechte band met de coach ontstaat volgens topsporters onder andere doordat de coach niet op de juiste manier gebruikmaakt van zijn positie. Sommige coaches maken, volgens de topsporters, onnodig veel regels (bijvoorbeeld het verplicht meenemen van een bidon met water) of maken kleinerende opmerkingen over topsporters, om zo duidelijk te maken dat de topsporters naar hen moeten luisteren. Andere redenen zijn dat coaches te weinig contact hebben met de topsporters of alleen maar oog hebben voor de prestaties van en niet voor de mens achter de topsporter. Het gaat dus vaak over de communicatie tussen de topsporter en de coach die niet goed is, waardoor ze geen goede band kunnen ontwikkelen. In paragraaf 6.5.2 wordt dieper ingegaan op de negatieve relatie tussen coach en topsporter.

Teamsporters en individuele topsporters lijken de band met de coach op een verschillende manier te omschrijven. Teamsporters spreken vaker over een professionele band met de coach die niet per se persoonlijk of diepgaand is. Volgens hen is er sprake van een bepaalde afstand tussen de topsporters en de coaches vanwege de positie van de coach. Individuele topsporters spreken over coaches die ook bij hen thuis langskomen, een ‘vriendschappelijke band’ en de

coach als ‘vaderfiguur’. Individuele topsporters beoordelen de band met de coach vaker dan teamsporters als ‘slecht’. Ze spreken dan bijvoorbeeld over ‘een band die zoek is’ of ‘de hel’. Het verschil tussen hoe individuele topsporters en teamsporters de band omschrijven kan verklaard worden door de mate van contact met de coach. Individuele topsporters hebben veel contact met de coach en veel minder contact met andere stafleden en topsporters. Zij zijn afhankelijker van hun coach. Bij teamsporten hebben de topsporters naast het contact met de coach ook veel contact met mede-topsporters.

De band tussen topsporters en coaches is geen ‘one-size-fits-all’. Op basis van de interviews wordt duidelijk dat iedere topsporter andere wensen en behoeften heeft. De ene topsporter vindt het prettig als coaches autoritair en streng zijn. De andere topsporter prefereert een coach die zachtaardiger is. Coaches die zich kunnen aanpassen naar de wensen van de topsporter ontwikkelen een betere band met hen dan andere coaches.

Observatie

Op basis van de 37 observaties die bij sportbonden zijn uitgevoerd, valt op dat iedere coach een unieke werkwijze heeft en een unieke band met zijn of haar topsporter(s) heeft. Zo zijn er trainingen waarbij coaches zich afzijdig houden en hun rol als coach overgeven aan één van de oudere en ervaren topsporters. Zij vragen bijvoorbeeld of deze topsporter de warming-up kan verzorgen zodat zij zich bezig kunnen houden met iets anders (bijvoorbeeld een telefoontje plegen). In andere gevallen is de coach veel meer betrokken tijdens de training. Coaches mengen zich volledig onder de topsporters en doen zelf mee met een deel van of de gehele training. Er hangt in deze gevallen een plezierige sfeer, waarbij de prestaties van de coach worden vergeleken met die van de topsporters.

Topsporters onderling

Naast het contact dat de topsporters met de coaches hebben, hebben topsporters ook veel contact met andere topsporters. Dit kunnen teamgenoten zijn of topsporters waarmee samen getraind wordt. De band die zij met elkaar hebben, varieert. De ene omschrijft deze band als ‘goed’, de ander als ‘slecht’ of ‘zakelijk’. De meeste topsporters vertellen dat zij een goede band hebben met andere topsporters. Ze hebben contact op dagen dat ze niet trainen over bijvoorbeeld blessures en geven elkaar tips. De topsporters geven aan dat zij met sommige topsporters ‘goede vrienden’ geworden zijn. Ze illustreren dit aan de hand van voorbeelden: ze hebben een romantische relatie gekregen, zijn gaan samenwonen of trekken samen op in hun vrije tijd. Ze spreken en zien andere topsporters vaak. Ze trainen op dezelfde plaatsen en gaan met elkaar naar het buitenland voor toernooien waarbij ze samen trainen, eten en slapen. Sommige topsporters vertellen dat ze andere topsporters vaker zien dan hun eigen familie of hun partner. Door dit vele en intensieve contact bouwen de topsporters een goede band op met elkaar.

“We trainen met het Nederlands team in de voorbereiding op een toernooi en zijn dan twee dagen achter elkaar op dezelfde locatie. We hebben wel een goede band, we slapen met

elkaar, eten met elkaar... je leert elkaar goed kennen. In principe ben je collega's, maar het voelt meer als vrienden.” – vrouwelijke topsporter

Daarnaast geven topsporters aan dat wedstrijden vaak emotionele gebeurtenissen zijn voor hen. De spanning en emoties die ze ervaren bij een wedstrijd kunnen ze delen met andere topsporters die hier aanwezig zijn. De topsporters begrijpen deze emoties beter dan hun familie of vrienden die zich niet zo goed kunnen voorstellen wat het betekent voor de topsporter. Dit draagt volgens de respondenten bij aan de band die zij hebben met andere topsporters. Wel heeft de leeftijd een invloed op de band die zij hebben. Wanneer er een groot leeftijdsverschil is met de andere topsporters is de sfeer goed, maar zij hebben over het algemeen geen hechte band met elkaar. Met name de oudere topsporters geven aan dat zij andere gespreksonderwerpen hebben dan de jongere sporters en daarom meer het contact opzoeken met leeftijdsgenoten. De oudere topsporters vinden het fijn dat hun leeftijdsgenoten de sport serieuzer nemen dan de jongere sporters.

“Er zit ook een leeftijdsverschil tussen mij en de rest van de groep. Ik ben bijna dertig en de anderen zijn begin twintig. En op een training lopen nog veel meer jongeren rond. Ik zit niet helemaal op hetzelfde gespreksniveau met die jongeren, dus ik zoek wel echt de senioren op.” – mannelijke, individuele topsporter

Er zijn ook topsporters die geen goede band hebben met andere topsporters. Eén van de redenen die hiervoor wordt gegeven, is dat de sport de enige interesse is die ze gemeen hebben. Een andere reden die genoemd wordt, is dat topsporters hard kunnen zijn voor elkaar, als ze vinden dat er niet hard genoeg getraind wordt. Vooral wanneer topsporters dit buiten de trainingen en wedstrijden om niet loslaten, kan dit ten koste gaan van de onderlinge band. Bij teamsporten kan het voorkomen dat er binnen het team meerdere, losse groepjes ontstaan. Dit ontstaat bijvoorbeeld doordat een deel van het team elkaar al kent en het andere deel van het team nieuw is. Volgens sommige topsporters bestaat het team uit verschillende groepen wat ervoor zorgt dat ze met de ene groep een goede band hebben, maar met de andere groep niet. Topsporters zijn vaak veel bezig met andere topsporters, bijvoorbeeld vanwege een teamverband of vanwege het feit dat ze concurreren om dezelfde plaats. Dit kan ervoor zorgen dat er onenigheid ontstaat. Topsporters gunnen elkaar de plaats niet en deze onderlinge concurrentie (waarover meer in paragraaf 6.3.3) kan een negatieve invloed hebben op de band tussen topsporters onderling.

“Aan de andere kant zijn mensen soms wel heel erg met elkaar bezig. Je hebt van die tv-programma's waar acht mensen bij elkaar worden gegooid op een onbewoond eiland, dan krijg je geruzie en geroddel. Dat is mens eigen. Dat gebeurt bij ons ook een beetje. Het is nu wel minder, het is echt wel erger geweest, maar af en toe denk ik dat mensen het elkaar niet gunnen.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Tot slot is er een groep topsporters die het contact met andere topsporters niet als goed of slecht omschrijft, maar als ‘zakelijk’. Wanneer ze andere topsporters spreken over hun prestaties en welke verbeteringen ze nog moeten maken of als het contact enkel over de sport gaat en niet over hun privéleven, omschrijven ze de band eerder als ‘afstandelijk’ of ‘zakelijk’. Ook kan dit zo voelen wanneer topsporters elkaar weinig zien. Er zijn topsporters die vertellen dat zij wel op hetzelfde moment trainen als andere topsporters, maar dat zij andere oefeningen doen en dus weinig contact hebben. Andere topsporters vertellen dat zij allemaal op andere plaatsen trainen, bijvoorbeeld in het buitenland. Het gebrek aan contactmomenten zorgt ervoor dat er geen hechte band ontstaat tussen de topsporters. Deze groep geeft dan ook aan dat ze geen contact hebben met topsporters buiten de sport om en dat ze verwachten geen contact meer met hen te hebben wanneer zij geen topsport meer beoefenen.

“Met de rest van de groep zou ik denk ik geen contact houden als ik eruit zou gaan. Dan zou ik ze niet uitnodigen voor mijn verjaardag. De band is meer collegiaal dan vriendschappelijk. Met één sporter is het wel vriendschappelijk, wij zullen blijven afspreken.” - vrouwelijke, individuele topsporter

Papendal

De band die topsporters onderling en met coaches hebben, lijkt op basis van de interviews ook af te hangen van de trainingslocatie. De locatie die in het bijzonder naar voren komt, is Papendal. Dit is één van de vijf nationale trainingscentra in Nederland, met het grootste aantal topsporters dat hier traint én woont. Dit laatstgenoemde is dan ook de reden dat respondenten stellen dat zij in ‘een bubbel’ leven. Papendal biedt veel mogelijkheden en is volledig ingericht om het leven van topsporters zo optimaal mogelijk vorm te geven. Alles wat op deze trainingslocatie aanwezig is, staat in het teken van topsport. Zo zijn er veel moderne en sportspecifieke faciliteiten, zijn stafleden gemakkelijk aanspreekbaar en zijn er korte lijnen tussen de stafleden, hetgeen de onderlinge communicatie bevordert. Veel talentvolle sporters wonen op deze locatie aan de rand van Arnhem en gaan bijvoorbeeld in het weekend terug naar huis om ouders en/of vrienden op te zoeken (mits het trainingsschema dit toelaat). Het feit dat topsporters zich op Papendal 24/7 kunnen concentreren op hun sport, is vaak de reden dat zij naar deze locatie zijn verhuisd. Zij stellen dat naar Papendal mogen komen voor hen de bevestiging was dat zij échte topsporters zijn. Toch is het niet voor iedere topsporter een eigen keuze om naar Papendal te verhuizen. Zo zijn er sporten waarbij het voelt als verplichting om op deze locatie te trainen.

“Je moet eigenlijk wel naar Papendal voor topsport. Wedstrijden noemen wij meetmomenten en als je het daar goed doet mag je naar internationale toernooien. Als je niet traint op Papendal mag je daar niet naar toe, dus het is eigenlijk indirect verplicht.” - vrouwelijke, individuele topsporter

De trainingslocatie Papendal zorgt ervoor dat topsporters zich eenzaam kunnen voelen. Dit gaat met name om topsporters die geen goede aansluiting kunnen vinden bij andere sporters

en/of behoefte hebben aan een leven buiten de sport. Sommige topsporters kiezen er dan ook bewust voor om Papendal deels of volledig te verlaten.

“Papendal is een minidorp. Als je er woont, leer je niet snel mensen erbuiten kennen. Als je weinig mensen kent en je blijft in het weekend op Papendal, dan is het best eenzaam.” – vrouwelijke, individuele topsporter

“Ik train iedere maandag, woensdag en vrijdag op Papendal, maar ik heb besloten om weer thuis te gaan wonen. Zo isoleer ik mezelf niet helemaal van de rest van de wereld en heb ik ook nog een sociaal leven.” – mannelijke, individuele topsporter

Sommige topsporters trekken de beschrijving van Papendal als ‘bubbel’ nog verder. Zij omschrijven Papendal, de cultuur en de mensen die er verblijven in zijn geheel als ‘sekte’. Dit lijkt vooral te maken te hebben met het gegeven dat alles draait om sport, er geen afleiding is door iets wat niet met sport te maken heeft en mensen elkaar voornamelijk beoordelen op basis van geleverde prestaties. Respondenten stellen dat er soms geen enkel moment op de dag is dat niet draait om sport. Met name de topsporters die in het verleden op Papendal gewoond hebben en reflecteren op deze tijd, stellen dat het een ongezonde omgeving was. Verder vertellen deze topsporters dat de overgang van Papendal naar een andere locatie moeilijk kan zijn. Het ene moment wordt alles voor de topsporter geregeld en hoeft de topsporter vrijwel over niks anders na te denken dan sporten. Het andere moment voelt het alsof de topsporter er volledig alleen voor staat.

“Ik heb een tijdlang op Papendal gewoond en daar werd ik eigenlijk constant verzorgd en werd mij verteld wat ik moest doen qua agenda, training en voeding. Dat viel in één keer allemaal weg, waarbij ik in eerste instantie dacht: chill... maar na een maand besepte ik dat ik ineens alles zelf moest gaan regelen.” – mannelijke, individuele topsporter

Topsporters die niet op Papendal trainen en wonen hebben het gevoel niet of in mindere mate zichtbaar te zijn voor de sportbond. Met name bij sporten waarbij de meeste topsporters op Papendal woonachtig zijn, lijkt dit het geval. Op Papendal wordt per topsporter een persoonlijk ontwikkelplan gemaakt, waarbij doelen gesteld worden om de prestaties te stimuleren. Topsporters die decentraal trainen en dus geen vaste coach hebben op Papendal worden niet meegenomen in deze planning. Externe topsporters zijn niet enkel op zichzelf aangewezen, maar ervaren ook meer bewijsdrang richting de sportbond, omdat zij bang zijn vergeten te worden.

“Er is een groot verschil tussen sporters van Papendal en sporters die ergens anders trainen. Er is een tendens dat mensen van Papendal het voordeel van de twijfel krijgen. Bij mij zagen ze [trainers en mensen van de bond] niet hoe ik het op trainingen deed, dus dan kreeg iemand anders een betere positie. En sommige dingen zijn niet te controleren, maar het

was soms vreemd dat de ene persoon wel een bepaalde kans kreeg en ik niet.” – vrouwelijke, individuele oud-topsporter

6.2 Financiën

Voordat we ingaan op de drie pijlers van dit onderzoek (prestaties, welzijn en veiligheid), wordt de financiële situatie van topsporters en coaches besproken. Dit onderwerp komt als eerste aan bod, omdat de gehele topsport(carrière) sterk afhankelijk is van de financiële mogelijkheden van de sportbond, maar ook van de individuele topsporter.

6.2.1 A-status en stipendium

Op basis van de resultaten uit de vragenlijst blijkt dat voor een derde van de topsporters die van hun sport kunnen leven, het stipendium (beurs) de belangrijkste inkomstenbron is. Dit maandelijks, vaste bedrag, wat deel uit maakt van de A-status, zorgt voor meer stabiliteit. Hierdoor kunnen topsporters zich volledig richten op hun prestaties, hebben ze mentale rust en zijn ze minder afhankelijk van externe financiering, bijvoorbeeld van ouders.

“Door mijn A-status kan ik mij beter focussen op de prestaties die ik moet leveren. Het geeft mij rust. Na een grote wedstrijd kan ik gewoon even niks doen. Voorheen zou ik dan mijn bijbaan oppakken en gaan werken in het weekend. Ik kan ook iets meer uitgeven, want die ruimte heb ik nu.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Wat opvalt is dat een A-status uniek is; het overgrote deel van de topsporters heeft deze status namelijk niet. Het verkrijgen ervan is moeilijk, zeker voor topsporters in minder populaire of kleinschalige sporten waar minder budget beschikbaar is. Ook voor sporten waarvan het niveau in Nederland lager ligt dan in andere landen is het erg moeilijk. Topsporters zonder A-status moeten vaak aanzienlijke kosten dragen. Het vereist een investering wat betreft reis-, verblijfs- en inschrijfkosten om mee te kunnen doen aan wedstrijden waar punten of kwalificatie voor EK, WK of Olympische of Paralympische Spelen kunnen worden afgedwongen (en daarmee een mogelijk A-status). Zij moeten dus risico's nemen om een A-status te bemachtigen. De regeling wordt daarom bekritiseerd door zowel topsporters als stafleden: topsporters die al goed verdienen door sponsors en prijzengeld hebben het stipendium minder nodig dan topsporters die lager op de ranglijst staan. Dit heeft te maken met het feit dat er naast het stipendium een maximaal jaarlijks inkomen van €14.000 bruto verdiend mag worden. Topsporters die tot de absolute top behoren, komen vrij gemakkelijk aan dit maximale bedrag door salaris/sponsors en hebben hiermee geen recht op het stipendium. Zij nemen wel de plek in van topsporters die minder makkelijk aan inkomsten komen en die de A-status, en met name het stipendium, goed kunnen gebruiken.

“Ik vind ook dat de A-statusregeling wat aangepast kan en mag worden. Die is nu alleen voor de top acht op de Olympische Spelen, terwijl die groep het juist qua sponsors helemaal niet nodig heeft. Je zou dan juist eerder de onderste laag moeten financieren om hen aan te moedigen.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Binnen de groep topsporters met een A-status is variatie te zien. Waar de ene topsporter goed kan rondkomen van dit maandelijkse bedrag en zelfs nog wat geld kan sparen, is het voor de andere topsporter niet genoeg. Dit verschil tussen topsporters lijkt te maken te hebben met de specifieke sport die zij beoefenen en de kosten die hierbij komen kijken. Een sport waarbij veel benodigdheden vereist zijn en waarbij de bond minder financiële middelen heeft om de topsporter te ondersteunen, zorgt voor hogere kosten voor de topsporter. Ook het internationale karakter van een sport en de reiskosten die daarmee gepaard gaan, zijn hierbij factoren. Het is niet ongebruikelijk dat topsporters per jaar zo'n €10.000 tot €30.000 aan kwijt zijn. Bij bepaalde sporten kan dit bedrag nog hoger liggen zoals onderstaande quote illustreert. De kosten overschrijden in dit geval het stipendium.

“Ook al heb je een A-status, dan is het nog lastig om budget te krijgen. Een voorbeeld: ga je op trainingskamp naar Australië dan kost dat €10.000. Een seizoen kost voor mij misschien wel €70.000 tot €80.000. Dan kun je ouders met een goede baan hebben, maar die kunnen dat ook niet elke keer financieren.” – mannelijke, individuele topsporter

Sommige topsporters die niet kunnen rondkomen van het stipendium zijn genoodzaakt om een bijbaan te zoeken. Deze zoektocht kan moeilijk zijn, omdat ze veel uren moeten trainen en zij dus een flexibele werkgever nodig hebben. Bovendien vertellen - met name jongere - sporters vaak over hun wens om hun studie (en eventuele bijbaan) voort te zetten naast de sport. Deze lastige situatie kan bij topsporters voor stress zorgen. Van deze topsporters wordt nog meer flexibiliteit gevraagd en zij dienen zelf een manier te vinden om een financieel stabiel bestaan op te bouwen.

“Van [naam sport] kan je niet rondkomen, ook al heb je een A-status. Het is een dure sport qua materiaal en je moet op een bepaald niveau komen om aan sponsors te komen. Dat duurt gewoon heel lang en daarom is het überhaupt moeilijk om een A-status te krijgen.” – vrouwelijke coach

Wanneer een topsporter verzekerd is van een A-status, heeft hij of zij de garantie op een inkomen voor één jaar. Een topsporter moet ieder jaar hoge prestaties leveren (en structureel behoren tot de mondiale top acht) om verlenging van de A-status te krijgen. Dit kan de mentale druk voor een topsporter verhogen en een grote stressfactor zijn. De A-status geeft enerzijds dus stabiliteit door een maandelijks vast inkomen, maar kan anderzijds de topsporter financieel afhankelijk maken en druk opleveren. Er moet blijvend hoog gepresteerd worden en dit kan voelen alsof topsporters geen slechte dag mogen en kunnen hebben.

*“Soms gaat het serieus maar om één punt, waar dan vervolgens je hele leven eigenlijk vanaf hangt. Zo zwart-wit is het voor NOC*NSF. Dat brengt heel veel stress met zich mee.” – mannelijke teamsporter*

Het verliezen van de A-status kan een grote impact hebben op topsporters. Zonder het stipendium moeten ze op zoek naar andere inkomsten, wat kan leiden tot minder trainingsuren. In teamsporten zonder clubinkomen kan dit zelfs tot uitstroom leiden. Sommigen overwegen dan ook te stoppen met topsport. Toch ervaren topsporters ook positieve effecten aan het verlies van de A-status: minder prestatiedruk geeft mentale rust en hernieuwd plezier in de sport. De kwantitatieve analyses tonen aan dat topsporters die financieel rondkomen van de sport lager scoren op gemiddelde prestaties (eigen, team en geschiktheid voor sport). Minder stress na verlies van de A-status kan mogelijk uiteindelijk tot betere prestaties leiden. Al kan hierbij een rol spelen dat het een zelfrapportage is.

“Toen raakte ik geblesseerd, dus wist ik dat ik de A-status sowieso zou kwijtraken. Dat was wel een klap, maar je weet het wel gelijk. Nu die weg is, is het wel een soort opluchting.” – vrouwelijke, individuele topsporter

6.2.2 Salaris bij een club of commerciële ploeg

Teamsporters zijn vrijwel altijd actief voor zowel een sportbond als een nationale of internationale club. Professionele topsporters (in vergelijking met amateurs en semiprofessionele sporters) krijgen een vast salaris uitbetaald door de club. Bovenop het salaris kunnen nog eventuele winst- en prestatiepremies komen en er kan sprake zijn van huisvesting die wordt geregeld en een auto van de clubsponsor. De hoogte van het salaris hangt af van de grootte van de sport (de commerciële waarde), de grootte van de club en de status van de topsporter. Verder kan de hoogte van het salaris sterk variëren in binnen- en buitenland. Zo kunnen sporters die in een bekende buitenlandse competitie spelen meer verdienen dan sporters die op het hoogste clubniveau in Nederland actief zijn.

“Ja ik ben volledig financieel onafhankelijk. Onze sport is ook wel goed qua salaris. Hier in [naam buitenlandse stad] heb ik een appartement en een auto van de club. Soms heb je vijf auto's per jaar. Zeker in Nederland weet ik dat de salarissen niet heel hoog liggen, terwijl het wel een goede competitie is. Dus wat dat betreft is het wel erg fijn hier.” – mannelijke teamsporter

Topsporters in nationale selecties (TeamNL) ontvangen doorgaans geen vast salaris. Onderdeel zijn van de nationale selectie heeft echter wel een positieve invloed op de status en marktwaarde van de topsporters. Topsporters vertellen het ook eervol te vinden om voor TeamNL uit te komen, maar dat het wel veel tijd in beslag neemt.

“Bij de bond krijgen we prijzengeld, maar daar kan je natuurlijk nooit op rekenen. Het is iets wat wel heel erg speelt, bij zowel de mannen als de vrouwen. Iedereen doet het eigenlijk uit liefhebberij en uit ambitie. Je doet er alles voor, je kan er niks naast doen tijdens de maanden dat je weg bent met de bond. Dan moet je maar geluk hebben dat je club je goed betaalt, omdat de bond je niet betaalt. Verder ben je op jezelf aangewezen om het goed te regelen.” – mannelijke teamsporter

Commerciële ploegen, zoals die in het wielrennen en de schaatssport, betalen topsporters vaak een vast jaarsalaris tussen €30.000 en €55.000, afhankelijk van hun prestaties en ervaring. In zo'n geval staan de topsporters onder contract bij de ploeg en wordt er vanuit een hoofdsponsor een jaarsalaris betaald. Dit salaris biedt een financiële zekerheid, zowel voor opkomend talent als voor absolute topspelers, waardoor zij zich volledig kunnen richten op hun sport.

6.2.3 Prijzengeld

In tegenstelling tot de kwantitatieve cijfers, waaruit blijkt dat prijzengeld vrijwel geen rol speelt voor topsporters om rond te komen, komt uit de interviews een ander beeld naar voren. Prijzengeld speelt voornamelijk een rol bij individuele topsporters en kan een substantiële inkomstenbron zijn. Al geldt dit wel alleen voor de absolute top, voor anderen is het eerder een onzekere bonus.

“Je kan rijk worden als je op het wereldtoernooi echt heel goed bent. Er zijn mensen die miljoenen per jaar verdienen. Dat is de top vijf van de wereld. Dat kan ook al binnen Europa, hoor. Maar die lijn van veel verdienen gaat heel snel naar beneden.” – mannelijke teamsporter

Het prijzengeld varieert sterk en lijkt af te hangen van de sportdiscipline, het geslacht van de topsporter en de commerciële waarde van de sport. Omdat mannensporten vaak commercieel waardevoller zijn, ontstaat er een beloningskloof tussen mannen en vrouwen. Ook de locatie speelt een rol: sommige topsporters reizen naar het buitenland omdat ze daar meer prijzengeld kunnen verdienen. Dit maakt hun bestaan onzeker, omdat hun inkomen afhankelijk is van prestaties. Blessures kunnen leiden tot inkomstenverlies, wat druk creëert om toch deel te nemen aan de wedstrijden ondanks de blessure. Topsporters die afhankelijk zijn van prijzengeld zijn ook kwetsbaarder voor omkoping en matchfixing (zie paragraaf 6.3.6).

“Er is best vaak de mentaliteit om door te spelen met blessures, dat is helemaal niet goed natuurlijk. Die mentaliteit zouden we graag willen veranderen. Maar dat is moeilijk, want sporters zijn voor hun inkomen afhankelijk van wedstrijden. Afzeggen voor de wedstrijd betekent voor een sporter geen geld.” – mannelijke coach

6.2.4 Sponsoring en sociale media

Uit de kwantitatieve data blijkt dat sponsorinkomsten zelden de voornaamste bron van inkomen zijn voor topsporters. Wel laten de interviews zien dat sponsors bijdragen aan het dekken van materiaalkosten, vooral van individuele topsporters zonder contract bij een team of commerciële ploeg. In dure sporten, zoals de paardensport en watersporten, zijn sponsors vaak essentieel. Het ontbreken van sponsoring legt de financiële druk bij de topsporter of zijn/haar ouders. Het aantrekken van sponsors is niet eenvoudig en hangt af van de zichtbaarheid en commerciële aantrekkelijkheid van de sport. Topsporters die een sport beoefenen die weinig media-aandacht krijgt, hebben moeite om sponsors te vinden.

Sponsoring heeft daarmee een vergelijkbaar karakter als prijzengeld: het zijn beide variabele inkomsten. De prestaties zijn leidend en cruciaal om in beeld te komen (en blijven) bij het grote publiek en daarmee mogelijke sponsors. Dit betekent dat deelnemen aan EK's, WK's of Olympische/Paralympische Spelen sponsorschappen kunnen opleveren. Topsporters die hier niet aan deelnemen hebben meer moeite met het binnenhalen van sponsorgelden. Zo gaan sponsorschappen bij beginnende topsporters vrijwel uitsluitend over sportkleding, sportmateriaal en sportvoeding. Naarmate de topsporter successen behaalt en structureel op grote toernooien actief is, gaat dit over in financiële schenkingen. Het kan hierbij gaan om een vast bedrag en/of structurele prestatiebonussen naast de gesponsorde materialen.

“Bijna iedereen heeft wel een materiaalsponsor, iedereen die in de top vijftig staat. Richting top dertig of vijfentwintig willen ze ook wel kijken naar hoe ze je financieel kunnen ondersteunen.” – vrouwelijke topsporter

Naast de traditionele media (tv, radio, krant) worden sociale media steeds belangrijker voor sponsorschappen, bijvoorbeeld Instagram, waar topsporters producten of diensten promoten. De populariteit van de topsporter, vaak gemeten door het aantal volgers, bepaalt of er al dan niet een sponsorschap is en de opbrengsten. Sociale media brengen volgens respondenten ook druk met zich mee: om succesvol te zijn, moeten topsporters continu zichtbaar zijn en dagelijks nieuwe content plaatsen. Sponsors komen niet vanzelf naar topsporters toe, dus topsporters moeten actief bedrijven benaderen. Sommigen vinden deze ondernemende rol leuk, anderen kiezen voor een baan naast de sport.

“Ik ben zelfstandige, ik heb een KvK-nummer, voer een eenmanszaak. Uiteindelijk is de topsport gewoon een business. Ik zie het ook wel als werk.” – mannelijke topsporter

Voor jonge sporters, die vaak ook studeren, en topsporters met een gezinsleven is het moeilijk om tijd te vinden voor het aantrekken van sponsors. Topsporters hebben een voordeel als ze kunnen rekenen op een netwerk van vrienden of familie in het bedrijfsleven. Binnen de sportbond is er echter weinig aandacht voor sponsoring, wat door (vooral jonge) topsporters als een gemis wordt ervaren. Het aantrekken van sponsors kan ingewikkeld zijn en veel druk met zich meebrengen, wat voor sommige topsporters, vooral zij die afhankelijk zijn van sponsoring, te veel kan zijn.

“De jongen die de beste van onze ploeg was, is vorig jaar gestopt omdat hij de druk van zijn sponsors niet meer aan kon.” – mannelijke, individuele topsporter

6.2.5 Inkomsten buiten de sport om

Topsporters die niet volledig rond kunnen komen van de sport, moeten op een andere manier aan inkomsten komen. Zoals eerder al naar voren kwam is de steun van ouders cruciaal. Hierbij gaat het niet enkel om de praktische steun, maar ook om de financiële ondersteuning. De kosten binnen een sport kunnen soms zo hoog zijn dat ouders een tweede hypotheek nemen op hun huis. Hiermee lijkt topsport, met name het bedrijven van dure sporten, enkel

weggelegd voor welvarende gezinnen die geld hebben om het topsportleven van hun kind te kunnen bekostigen.

“Mijn ouders betalen elke wedstrijd. Dat kost veel geld. Het gaat niet alleen om het inschrijfgeld, maar ook om al het materiaal. Ook het reizen, het vliegtuig, het hotel en eten. Soms heb ik ook een trainingsstage erachteraan. Je hebt veel support van je ouders nodig. Ook wel van je andere familieleden.” – vrouwelijke, individuele topsporter

“Zestig à zeventig procent van onze groep is hoogopgeleid en de ouders verdienen modaal of meer. Het is niet een super elitaire sport, maar het is niet het gemiddelde van Nederland. Talentontwikkeling kost veel, rond de €5.000 tot €10.000 per jaar. Als je in de bijstand zit, kan je dat niet betalen.” – mannelijke coach

Sommige topsporters lenen geld, vooral als ze studeren en via DUO (studiefinanciering) toegang hebben tot leningen. De schulden kunnen hoog oplopen en moeten binnen een bepaalde termijn worden afbetaald, wat voor sommige topsporters stressvol is. Ze voelen zich soms uitgebuit door de sportbond of NOC*NSF en noemen de financiële prijs voor succes hoog. Andere topsporters kiezen ervoor om naast hun sport fulltime of parttime te werken, zowel binnen de sport (bijvoorbeeld als coach) als daarbuiten. Vaak doen topsporters dit uit financiële noodzaak. Hoewel sommigen een baan als coach hebben uit liefde voor de sport, zouden ze zich liever volledig richten op hun eigen sport.

“Ik ben altijd naast de sport naar school gegaan of ik heb gewerkt. Voor mij heeft de sport prioriteit, maar daarnaast moet ik ook werken. Het is soms lastig om dat in te vullen. Ik werk fulltime in de zorg en dat is dan 32 uur. Ik weet dat sommige sporters uit andere landen wel fulltime kunnen trainen en dan concurreer je met mensen die er 100% voor kunnen gaan en wij moeten alles naast het werk doen.” – mannelijke, individuele sporter

6.2.6 Financiën van coaches

Ook voor coaches geldt dat zij te maken hebben met financiële onzekerheid. Deze onzekerheid heeft een aantal redenen. Allereerst lijkt de aanstelling van topsporters samen te hangen met die van de coaches. Zo wordt de mate van financiering vanuit NOC*NSF bepaald door de prestaties van topsporters. Hoe meer medailles er gewonnen worden, des te meer financiële middelen er kunnen vrijkomen voor de bond. Ook programma's die kansrijk worden geacht krijgen in het nieuwe programma ondersteuning. Daarbij benoemen coaches de situatie waarin de sportbond beperkte financiële middelen tot haar beschikking heeft, maar dat er desondanks druk wordt uitgevoerd door NOC*NSF om hoge prestaties te leveren en een bepaald aantal medailles tijdens EK's, WK's en Olympische/Paralympische Spelen te behalen. Zelfs als de budgetten omlaag gaan, komt het voor dat doelstellingen gelijk blijven. Dit zorgt ervoor dat er meer druk komt op coaches om topsporters goed te laten presteren. Deze druk sijpelt vervolgens, zowel impliciet als expliciet, door naar de topsporters. Topsporters merken

bijvoorbeeld dat de coaches meer gestrest zijn en/of de nadruk leggen op het behalen van medailles.

“Er zijn best veel dingen binnen onze bond gebeurd de afgelopen tijd. Financieel wordt het wel krap en staan we er niet supergoed voor. Nu doen we hetzelfde werk met z’n tweeën, wat vorig jaar nog met drie of vier personen gedaan werd. Het is niet zo dat de ambities ook worden bijgesteld. De helft van het budget is weg, de helft van de mensen is weg. Nou, dan zijn we ook tevreden met de helft van het aantal medailles, maar zo werkt het niet in de sport.” - mannelijke coach

6.3 Prestaties

De eerste pijler die aan de orde komt, gaat over prestaties. Deze pijler zal aan de hand van de resultaten uit de interviews behandeld worden. Allereerst wordt ingegaan op de rol die de prestatie inneemt binnen de topsportcultuur, waarbij onder andere gekeken wordt naar de toewijding en offers die nodig zijn om optimaal te presteren. Vervolgens wordt aandacht besteed aan de selectieprocedure en de impact van het al dan niet geselecteerd worden als topsporter. Tot slot komt prestatiedruk en de rol van prestatiebevorderende middelen en matchfixing aan bod.

6.3.1 Presteren staat centraal

De definitie van topsportcultuur verschilt per persoon, maar draait in vrijwel alle gevallen om presteren. Topsporters worden geselecteerd op basis van hun potentie en als ze niet goed genoeg presteren, volgen er consequenties zoals het niet deelnemen aan belangrijke wedstrijden. Daarom wordt de topsportcultuur vaak als ‘een harde wereld’ gezien. Topsporters voelen zich soms als ‘robots’ die altijd moeten presteren, waarbij de persoon achter de topsporter vergeten wordt en er geen ruimte is voor een ‘mindere dag’. Uit de kwantitatieve analyses volgen geen aanwijzingen dat een grotere blik op prestaties binnen zowel de cultuur als organisatie, bijdragen aan betere prestaties. In tegendeel, juist een sterke mate van persoonsgerichtheid (o.a. gemeten door stellingen over aandacht voor en hulp aan elkaar) hangt samen met een hogere beoordeling van de eigen prestaties, teamprestaties en geschiktheid voor de sport. Ook gedeelde trots, loyaliteit en respect binnen het team dragen bij aan betere prestaties. Vooral sporters die niet tot de top behoren, ervaren de druk van een prestatiecultuur, omdat er volgens hen vaak meer aandacht is voor de betere topsporters.

*“Wat ik zelf ervaar is dat als je het goed doet, iedereen goedemorgen zegt, enz. Als het wat minder gaat, verdwijnt je een beetje. Je kan natuurlijk wel of geen connectie met iemand hebben, maar de resultaten van die persoon zouden daar geen invloed op moeten hebben. Dat vind ik wel moeilijk. Als je het niet goed doet, dan bestaat gewoon niet meer.”
- vrouwelijke teamsporter*

6.3.2 Toewijding en offers

Toewijding en discipline zijn essentieel voor topsporters om te ontwikkelen en te presteren. Coaches en stafleden benadrukken dat deze eigenschappen het verschil maken tussen topsporters uit de ‘middenmoot’ en de ‘absolute top’. Aan de ene kant zijn er topsporters die zichzelf wat meer ruimte geven, het leven naast de sport belangrijk vinden en plezier en gezondheid vooropstellen. De mens achter de topsporter moet tevreden en gelukkig zijn, dan volgen prestaties vanzelf, aldus deze groep topsporters. Afleiding zoeken vinden zij belangrijk om te kunnen ontspannen en te ontsnappen aan het veeleisende topsportleven.

“Ik vind een feestje op z’n tijd niet verkeerd, ik heb als hobby ook nog dj’en. Dat is voor mij wel heel belangrijk, maar ik probeer het wel goed te combineren zodat het mijn prestaties niet verstoort. Het is niet dat ik als een soort monnik leef en nooit feest. Ik drink ook wel eens wat tijdens een feestje, maar voor mijn gevoel kan ik het goed combineren.” – mannelijke, individuele topsporter

Coaches, die de prestaties van topsporters vaak aan hun eigen status koppelen, kunnen deze benadering echter niet altijd waarderen. Zij nemen topsporters die ‘plezier’ belangrijk vinden niet altijd serieus. Zo komt het voor dat coaches deze leefwijze van sporters wegwuiven of zelfs belachelijk maken.

Aan de andere kant zijn er topsporters die alles in het teken van de sport zetten en hier 24/7 mee bezig zijn. Ze hebben geen ruimte voor andere hobby’s en keuzes worden altijd afgewogen op basis van het effect op de prestaties. Ze benadrukken hard werken, het maximaliseren van prestaties en niet mogen verslappen. Dit ‘obsessieve streven’, zoals topsporters het zelf ook noemen, naar ontwikkeling en prestaties maakt topsport voor hen een continu proces.

“Topsportcultuur is dat jij samen met je coach en je hele team samenwerkt aan een bepaald doel. Dat is je prestatie maximaliseren voor jezelf. Proberen op elke training winst te boeken. Al je tijd en energie erin steken. Niet zomaar een training afvinken, maar het maximale eruit halen. Dat is denk ik het verschil tussen sport en topsport.” – mannelijke, individuele topsporter

Of een topsporter zich volledig kan toewijden aan de sport hangt ook af van de financiële situatie van de topsporter. Veel topsporters hebben geen A-status en moeten hun sport combineren met werken of studeren. Volgens topsporters wordt deze zogeheten ‘duale carrière’ aangemoedigd en geaccepteerd door coaches en stafleden, zolang het de prestaties niet in de weg zit. Wanneer dit wel het geval is, moet sterk worden afgewogen of de studie/baan wel zo belangrijk is, aldus sporters. Toch hoeft dit niet het geval te zijn, zo blijkt uit de cijfermatige analyses uit het vorige hoofdstuk. Daar is gevonden dat sporters met een hoger opleidingsniveau (ofwel in veel gevallen een vervolgopleiding hebben afgerond na de middelbare school), hun prestaties hoger beoordelen. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat een studie een fijne afleiding is en er daardoor wat minder druk op het sporten staat. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat topsporters zich door te studeren sterker persoonlijk

ontwikkelen en zich daardoor makkelijker kunnen handhaven in de topsport(cultuur) en beter presteren. In de interviews zijn er namelijk ook topsporters geweest die stellen dat zij het fijn vinden om met hun studie en/of werk bezig te zijn en ze niet constant met sport bezig zijn.

“Uiteindelijk draait de topsportcultuur om prestaties. Maar ook oog voor de mens, voor zaken als een duale carrière. Dat gezegd hebbende, als de duale carrière in de weg zit van prestaties, dan wordt daar wel iets van gevonden.” - vrouwelijke leefstijlcoach

Observatie

Tijdens de observaties wordt ook gesproken met de topsporters. Het blijkt dat sommige van hen ver moeten reizen om de trainingen bij te kunnen wonen. Zij zijn (heen en terug) soms meer dan drie uur onderweg. Ook wordt duidelijk dat het lastig kan zijn om de sport te combineren met werk of school: sommige sporters moeten zich na de training snel omkleden en meteen doorgaan naar school. Bij sommige sporten is tijdens de observaties huiswerkbegeleiding aanwezig. De schoolgaande topsporters krijgen hulp bij het maken van een huiswerkplanning en/of werken voor en na de training in een andere ruimte aan school. Enkele malen wordt door de coach toegelicht dat de groep niet compleet is: sommige topsporters zijn naar school vanwege een examen. Sommige oudere topsporters vertellen aan de onderzoekers dat ze naast de sport ook nog werken.

6.3.3 Selecties

De selectieprocedures vormen een belangrijk onderdeel van de topsport. Hierbij wordt immers bepaald of een topsporter tot de (nationale) selectie van de sport behoort en deel mag nemen aan belangrijke wedstrijden zoals WK's en de Olympische/Paralympische Spelen. In deze paragraaf behandelen we hoe duidelijk de verschillende selectiecriteria zijn voor de topsporters. Daarna bespreken we de impact die de selecties hebben op de topsporters en wat het met topsporters doet als zij niet (meer) geselecteerd worden.

Governance

Kwalificatie-eisen voor de Olympische Spelen

De kwalificatie-eisen voor de Olympische Spelen worden op drie niveaus vastgesteld: het IOC in samenwerking met de internationale sportbond, NOC* NSF en de nationale sportbond. Als eerste stelt het IOC (Internationaal Olympisch Comité) in overleg met de internationale federatie kwalificatie-eisen voor de Olympische Spelen op. De nationale sportbond en NOC* NSF kunnen deze eisen direct overnemen, indien zij deze eisen voldoende vinden. Wanneer de nationale bond en NOC*NSF de internationale eisen onvoldoende vinden, stellen zij extra prestatie-eisen op voor de kwalificatie. Dit zijn de nationale kwalificatie-eisen. Het uitgangspunt dat NOC*NSF hierbij hanteert is dat de topsporter in staat moet zijn om bij de beste acht te eindigen. Hier worden de kwalificatie-eisen op gebaseerd. In het kwalificatiedocument voor de Olympische Spelen in Parijs stond de volgende norm: *“De topsporter heeft op basis van (een) geleverde prestatie(s) aangetoond een redelijke kans te hebben om op de Olympische Spelen bij de beste acht van zijn sport of discipline te eindigen.”* Dit komt voort uit de ambitie van de sportbonden, NOC*NSF en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) om bij de beste tien sportlanden van de wereld te horen. Ten slotte kan de nationale sportbond ervoor kiezen om gebruik te maken van een intern selectiereglement. Dit kan bijvoorbeeld worden toegepast als te veel topsporters voldoen aan de internationale en nationale kwalificatie-eisen en er maar een bepaald aantal plekken beschikbaar is.

Selectiecriteria

Sporters vertellen dat het voor hen belangrijk is om deel uit te maken van de selectie en dat zij daarom graag duidelijkheid hebben over de selectiecriteria. In sommige sporten, met name individuele sporten, zijn de criteria over het algemeen goed gedefinieerd. De criteria zijn bijvoorbeeld het behalen van bepaalde limieten in tijd, kilometers of punten tijdens grote wedstrijden. De duidelijke criteria zorgen voor meer zekerheid bij de topsporters. Er zijn ook individuele topsporters die vertellen dat ze nooit zekerheid hebben, omdat ze altijd afhankelijk blijven van de prestaties van andere topsporters. Op het ene moment kan een prestatie goed genoeg zijn om geselecteerd te worden, maar op het andere moment niet omdat een andere topsporter nog beter presteert. Onzekerheid ontstaat ook wanneer selectiecriteria niet consequent worden toegepast, zoals wanneer een topsporter verwacht geselecteerd te worden op basis van de criteria, maar dit niet gebeurt.

“Ik ben afgelopen jaar eerste geworden op het NK. Dan verwacht je ook wel selectie voor Europa, maar dat was niet zo. Dat was deels een verrassing voor mij. Het deel dat geen verrassing was, is dat ik al wel vaker heb gezien hoe het gaat met selecties. In die zin was het niet onverwacht. Maar op basis van selectiecriteria die wij van tevoren gehoord hadden, had ik wel verwacht dat ik een kans had.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Bij teamsporten zijn de selectiecriteria vaak subjectiever, omdat coaches de uiteindelijke keuze maken. Topsporters geven aan dat deze keuze vaak een 'gevoelskwestie' of 'tactische beslissing' van de coach is. Dit leidt tot onduidelijkheid over wat er van hen gevraagd wordt om geselecteerd te worden. Volgens topsporters kijken coaches niet alleen naar prestaties, maar ook naar factoren zoals respect voor de coach en het ontwikkelingspotentieel van de topsporter. Ook groepscohesie speelt een belangrijke rol; hoe goed een topsporter in de groep past kan soms belangrijker zijn dan de prestaties. De topsporters proberen goed te presteren om geselecteerd te worden, maar verder weten zij niet altijd even goed hoe zij zich moeten bewijzen. Deze onduidelijkheid kan zorgen voor onzekerheid en stress tijdens de selectieperiode.

“De bondscoaches kijken naar je aan de hand van inzet, prestatie en aanwezigheid. Als je in het team bent, dan hoef je niet per se de beste te zijn. Dan kan je op basis van hoe je in de groep ligt en hoe je in je vel zit ook geselecteerd worden. Individueel is puur aan de hand van prestaties.” – mannelijke topsporter

Visie van coaches

Topsporters vinden de selectiecriteria vaak onduidelijk, echter denken de coaches dat hun keuzes en waar zij die op baseren duidelijk zijn voor de topsporters. Coaches proberen objectieve criteria te gebruiken, maar leggen bij subjectieve keuzes vooraf uit waar ze op letten om onenigheid achteraf met de topsporters te voorkomen. Bij teamsporten bevestigen coaches dat veel keuzes op basis van hun gevoel worden gemaakt. Ze overwegen objectieve factoren zoals prestaties, technische vaardigheden en fysieke belastbaarheid. Ook worden het lerend vermogen van de topsporter en de mentale geschiktheid van de topsporter meegenomen in hun beslissing. Hoe goed topsporters met tegenslagen omgaan en hun motivatie worden ook meegewogen. Tot slot speelt het teamgevoel een belangrijke rol in de selectie. Coaches vinden het belangrijk dat een topsporter goed kan samenwerken met andere topsporters en dat topsporters elkaar onderling kunnen motiveren. De subjectieve criteria spelen met name een belangrijke rol bij de selectie van jongere topsporters en minder bij oudere topsporters.

“We kijken naar hoe makkelijk ze zich kunnen aanpassen, hoe ze bewegen, hoe ze iets oppakken, wat hun trainingsachtergrond is, hoe de huidige clubstructuur eruitziet... Op basis daarvan maken we een inschatting, maar dat is niet heel makkelijk. Het voelt soms een beetje als gokken. Maar je kijkt gewoon naar de potentie van een sporter. Worden ze ouder, dan moet er een hardere lijn getrokken worden. Vanaf zestien/zeventien jaar wordt het een ander verhaal.” – mannelijke coach

De impact van selecties en omgaan met selectiedruk

De selectieperiodes zorgen voor constante druk op topsporters om te presteren. De gedachte dat ze ieder moment vervangen kunnen worden door een andere topsporter, zorgt bij sommige topsporters voor stress, spanning en angst. Deze topsporters voelen zich onzeker over hun

prestaties en zetten zichzelf onder druk door zichzelf naar beneden te halen als voorbereiding op de selecties. Topsporters durven privéproblemen, zoals relatieproblemen, niet te uiten uit angst niet geselecteerd te worden. Langdurige onzekerheid over of ze wel of niet geselecteerd worden verhoogt de stress, vooral als stafleden zich niet aan de procedures houden en topsporters eerder dan vooraf aangekondigd ineens verteld wordt dat zij niet geselecteerd zijn. Onvoorspelbare momenten, zoals het onverwacht bekendmaken van de selectie tijdens of na een training, dragen bij aan de spanning. Ook kan er langdurige onzekerheid ontstaan bij een teamsport waarbij de officiële selectie pas zeker is op een eindtoernooi.

“Bij [naam sport] is heel lang onbekend hoe de selectie eruit ziet. Alleen op het toernooi zelf ben je zeker van je plek eigenlijk. Iedereen heeft dan een positief gevoel, omdat je erbij zit. En een EK of WK is maar een hele korte periode waarin je dan zeker bent van je plaatsje.” – mannelijke teamsporter

De stress van de selectie kan zich ook uiten in fysieke klachten, zoals buikpijn, voordat een topsporter naar de training gaat. Ook kunnen de topsporters als gevolg van de selecties zowel fysiek als mentaal uitgeput zijn. Eén van de gevolgen van de angst om niet geselecteerd te worden, is dat topsporters hun problemen niet durven aan te kaarten bij de staf. Er zijn topsporters die vertellen dat ze niet eerlijk durven te zijn tegen de fysiotherapeut, omdat ze het gevoel hebben dat de fysiotherapeut (ondanks de vertrouwelijke rol) deze informatie doorgeeft aan de coach en zo de selectieprocedure beïnvloedt.

“Mijn band met de fysio vind ik soms wel lastig. Als ik ergens last van heb, ik heb bijvoorbeeld een blessure gehad de afgelopen periode, vind ik het lastig om aan te geven hoeveel pijn ik heb en hoe erg het is. Ik voel dat het invloed heeft op de selectieprocedure.” – vrouwelijke teamsporter

Tijdens selectieperiodes kan de onderlinge concurrentie tussen topsporters intenser worden. Normaal zijn andere topsporters collega's of teamgenoten, maar nu kunnen ze degenen zijn die ervoor zorgt dat de sporter niet geselecteerd wordt. Dit leidt tot een harde sfeer op trainingen, waar topsporters zich meer op zichzelf richten en soms andere topsporters vermijden. Door dit individualisme wordt de sfeer gespannen, wat kan leiden tot irritatie en vijandigheid. Dit gebeurt zowel bij in groepsverband trainende individuele sporten als bij teamsporten. Het kan ook gevoelens van eenzaamheid veroorzaken, vooral als topsporters afscheid moeten nemen van goede vrienden die uit het programma vallen. Dit brengt ook extra mentale druk met zich mee.

“Ja, er is helaas wel onderlinge concurrentie. We hebben nog best een grote groep. Vorige week zijn er nog drie uit gegooid. Ik ben met best veel sporters ook buiten het veld bevriend, maar je bent ook elkaars concurrent. Soms sta je op dezelfde positie en dan is het: jij of ik. En dan kies je natuurlijk voor jezelf. Dan weet je dat een maatje van je eruit kan liggen. Het hoort erbij, je kan ook niet zo'n goed team hebben als er geen concurrentie is. Als je weet

dat er een selectie aan komt dan voel je wel de spanning. Ik denk dat tijdens de training die daar aan voorafgaat iedereen wat individualistischer speelt. Iedereen heeft het idee dat ze zichzelf nog een keer willen laten zien en dan zijn er eerder irritaties onderling.” – vrouwelijke teamsporter

Stafleden erkennen de impact van selecties en spreken over ‘het zwaard van Damocles’ dat boven topsporters hangt. Ze zien de verschillende manieren waarop de stress zich uit, zoals topsporters die ondanks ziekte of tentamens toch komen trainen uit angst niet geselecteerd te worden. Ook is er meer irritatie in onderlinge communicatie. Hoewel coaches proberen onzekerheid weg te nemen, lukt dit vaak niet helemaal. Fysiotherapeuten en leefstijlcoaches spreken over een angstcultuur waarin topsporters zich niet durven te uiten tegenover de fysiotherapeuten en/of coaches vanwege hun angst om niet geselecteerd te worden. Volgens hen komt dit met name voor bij de jongere topsporters, omdat zij nog minder zeker zijn dan oudere topsporters, die selecties al vaker meegemaakt hebben en al langer de kans hebben om goede prestaties te laten zien.

“Sporters komen dan ook vaak bij mij met problemen, omdat ze hun coaches niet durven te benaderen voor het bespreken van gevoelige zaken. Dan ga ik bijvoorbeeld met hen een gesprek oefenen, dat zij later met de coach kunnen hebben.” – vrouwelijke leefstijlcoach

De impact van niet geselecteerd worden

Het komt voor dat een coach ervoor kiest om een topsporter niet meer te selecteren, waardoor de topsporter volledig buiten de selectie valt. De topsporter maakt dan van het ene op het andere moment geen onderdeel meer uit van de nationale selectie, voor veel topsporters het belangrijkste onderdeel van de topsportwereld. Topsporters vertellen dat zij niet goed weten wat ze moeten doen als ze geen onderdeel meer zijn van de topsportwereld.

“Ik kreeg een telefoontje met: ‘Ik heb niet goed nieuws, maar jij en je coach moeten van Papendal weg’. Ik dacht dat de hele wereld verging. Het kwam echt als een complete verrassing.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Topsporters die niet geselecteerd worden, vertellen dat ze dit erg lastig en pijnlijk vinden. Ze voelen zich teleurgesteld, boos of gebroken en verliezen soms het plezier in hun sport. Dit kan leiden tot onzekerheid over hun eigen niveau en toekomst in de topsport. Sommige topsporters zijn zo onzeker dat ze last krijgen van een minderwaardigheidsgevoel of dat ze hun zelfrespect verliezen. Bij teamsporten is het extra pijnlijk wanneer zij om zich heen blije teamgenoten zien, terwijl zij zelf niet geselecteerd worden. In extreme gevallen leidt de teleurstelling tot faalangst of psychische problemen bij topsporters, waarvoor ze professionele hulp zoeken.

“Ik had toen een boosheid in me die ik helemaal niet kende van mezelf. Ik moest er echt hulp bij hebben. Ik heb toen vanuit TeamNL contact gehad met een psycholoog en meerdere

EMDR-sessies (methode om trauma's te verwerken, red.) gehad.” – vrouwelijke, individuele topsporter

De manier waarop de selectie uitgelegd/gecommuniceerd wordt, kan een grote invloed hebben op de mentale gezondheid van topsporters. Onduidelijke selectiecriteria maken de afwijzing moeilijker te accepteren, omdat topsporters het gevoel hebben dat ze zich niet goed genoeg hebben kunnen bewijzen. Daarnaast kan een onpersoonlijke manier van communiceren, zoals via e-mail of de media, de teleurstelling van niet geselecteerd worden extra pijnlijk maken. Topsporters geven de voorkeur aan een persoonlijk gesprek, bij voorkeur *face-to-face* of anders telefonisch, waarin de reden van de afwijzing wordt uitgelegd. Hoewel coaches vaak toelichting geven, blijft de uitleg voor topsporters soms onduidelijk, vooral bij teamsporten. Dit kan komen door verschillen in perceptie tussen coach en topsporter, maar ook de teleurstelling of de subjectieve aard van de selectiecriteria kunnen ervoor zorgen dat de topsporters de keuze niet begrijpen.

“Ik heb bij vriendinnen meegemaakt dat het soms heel intense gesprekken kunnen zijn als het over selectie gaat. Het is nooit zo dat een coach en speler met eenzelfde gevoel uit dat gesprek komen. Het is vrijwel altijd een coach die denkt, ‘ik heb het goed uitgelegd’, maar als je de speler spreekt zegt die juist ‘ik snapte er helemaal niks van’. Van mensen die er heel graag bij willen zijn en dan afvallen, heb ik nog nooit gehoord: ‘ik begrijp het wel’.” – vrouwelijke, oud-teamsporter

Tot slot is er volgens topsporters te weinig aandacht voor topsporters die zijn afgevalen en de impact die het op hen heeft. Ze missen hier begeleiding van stafleden of de bond die kan helpen bij hoe ze een leven buiten de sport moeten inrichten of hoe ze verder kunnen trainen om op een later moment weer onderdeel te zijn van de selectie. Topsporters vinden het moeilijk om dit helemaal alleen uit te moeten zoeken.

6.3.4 Prestatiedruk

Prestatiedruk is een algemeen kenmerk van de topsport. Uit de interviews blijken er meerdere manieren te zijn hoe druk zich opbouwt en de manier waarop topsporters hiermee omgaan is divers. In onderstaande paragraaf gaan we in op de gevoelens van topsporters die bij prestatiedruk komen kijken. Daarnaast bespreken we in welke mate de coaches prestatiedruk ervaren.

Omgaan met druk om te presteren

Topsporters

Uit de interviews blijkt dat topsporters druk voelen om goed te presteren tijdens wedstrijden en dat zij deze prestatiedruk mentaal zwaar vinden. Het zorgt voor nervositeit vóór en tijdens grote wedstrijden en de trainingen. Enkele topsporters zijn zelfs zo zenuwachtig dat zij voor een belangrijke wedstrijd moeten huilen of braken, last hebben van trillende spieren of niet

genoeg kunnen slapen. Ook verhalen naar voren dat topsporters het plezier in de sport verliezen en stoppen met de sport, omdat ze de prestatiedruk te heftig vinden.

“Die prestatiedruk is mentaal zwaar. Ik kan last hebben van slaapangst, wat ervoor zorgt dat ik niet genoeg slaap, zeker voor belangrijke trainingen. [...] Die prestatiedruk geldt voor iedereen. Andere atleten zeggen dat je daar overheen moet groeien.” – mannelijke, individuele topsporter

Als het gaat om prestatiedruk kan er onderscheid gemaakt worden tussen interne en externe druk. Interne druk wordt veroorzaakt door de topsporter zelf; de topsporter legt zichzelf druk op om maximaal te presteren. Veel topsporters zijn perfectionistisch en willen het beste uit zichzelf halen. Bij externe druk gaat het om druk die ervaren wordt omdat er veel toeschouwers, vrienden en/of familieleden aanwezig zijn bij een belangrijke wedstrijd. De topsporter wil de aanwezigen niet teleurstellen, maar juist iedereen blij en trots maken door goed te presteren. Deze prestatiedruk wordt ook gevoeld vanwege coaches en stafleden. Tot slot kan tevens de media oorzaak zijn van prestatiedruk.

“Atleten kunnen grote druk ervaren. Ik had bijvoorbeeld een atleet die veel media-aandacht kreeg na een val en hierdoor zeer hoge prestatiedruk ervaarde. Toen heb ik het drie kwartier met zijn moeder daarover gehad en het proberen uit te leggen. Over hoe wij ons die druk niet kunnen voorstellen.” – mannelijke bestuurder van een sportbond

Topsporters gaan verschillend om met druk, afhankelijk van leeftijd, persoonlijkheid en karaktereigenschappen zoals veerkracht, concentratie- en relativeringsvermogen. Topsporters die deze eigenschappen van nature bezitten, lijken makkelijker met prestatiedruk om te gaan. Zoals blijkt uit de eerder beschreven data-analyses, kan dit vervolgens ervoor zorgen dat topsporters betere prestaties leveren. Mentaal weerbare topsporters beoordelen hun prestaties zelf als beter dan minder mentaal weerbare topsporters. Sommige topsporters zien het als geluk dat ze een stabiele mindset hebben en druk kunnen omzetten in energie die tijdens de wedstrijd of training gebruikt kan worden. Daarnaast vertellen topsporters dat ze zich bewust op positieve aspecten van een wedstrijd richten in plaats van op de fouten of alleen het eindresultaat.

“Het is vaak vooral de druk die ik op mezelf leg, in plaats van de druk die anderen op me leggen. Ik ben een perfectionist en dus wil ik het vaak goed doen. Het is afhankelijk van hoeveel druk je op jezelf legt, en wat je ervaart als druk. Teamgenoten noemen mij juist weer kalm.” – vrouwelijke teamsporter

Andere topsporters worden sneller nerveus en verliezen het overzicht. Dit kan gepaard gaan met ziek worden of angstaanvallen krijgen naarmate belangrijke wedstrijden dichterbij komen. Voor hen speelt begeleiding door coaches en sportpsychologen een cruciale rol om hier mee om te leren gaan. Gesprekken met (sport)psychologen helpen niet alleen bij het verminderen

van angst en druk. Het biedt ook mentale training, waarin bijvoorbeeld geoefend wordt met visualiseren en het ontwikkelen van routine. Dit zorgt voor (meer) ritme en concentratie, waardoor topsporters hun technische en tactische prestaties optimaliseren. Ook topsporters zonder mentale klachten hebben hier voordeel van.

“Ik had het een tijdje heel lastig toen ik net in het Nederlandse team zat. Ik voelde veel druk om te moeten winnen. Als ik verloor zat ik daar heel erg mee. Daar heb ik zelf een mental coach voor gezocht en dat heeft erg geholpen. Dat gaat nu ook erg goed.” – vrouwelijke teamsporter

Coaches

Coaches vertellen dat ze proberen om de druk en de spanning weg te nemen bij de topsporters door zich te richten op ontwikkeling, teamwerk en stil te staan bij goede prestaties. Coaches stellen dat ze bij bepaalde topsporters rekening houden met hun manier van coachen, omdat ze weten dat de betreffende topsporter moeite heeft met de prestatiedruk.

“Ik was samen met de bondscoach en we gaven van tevoren een speech. De boodschap hiervan was: of je nou bij de eerste zestien of de eerste tweehonderd zit, we willen dat je voor jezelf na de wedstrijd een goed gevoel hebt. Dat je denkt: ik heb er alles aan gedaan, ik heb alles gegeven. Dat proberen we heel bewust te doen.” – mannelijke coach

Daarentegen kunnen coaches de topsporters ook onder druk zetten met negatieve opmerkingen of door hen niet actief te ondersteunen bij prestatiedruk. Topsporters voelen vaak de druk om hun coaches niet teleur te stellen, vooral omdat de coach zijn status verbindt aan hun prestaties en in zekere zin afhankelijk is van de prestatie van de topsporters. Hoe beter de topsporter presteert, hoe succesvoller de coach, wat bijdraagt aan meer baanzekerheid en minder stress. Deze dynamiek brengt wel het risico met zich mee dat coaches enkel bezig zijn met de prestaties van topsporters.

“Coaches binnen [naam sport] kregen voorheen een standaard bonus als één van hun sporters een medaille won. Nu ligt de keuze voor deze bijdrage bij de sporters, waardoor er mogelijk een extra druk ligt bij de atleten. Dit gaat gepaard met het aanzien dat een coach kan voelen stijgen als ‘hun’ sporter iets wint.” – vrouwelijk staflid

“De positie van de trainer in de topsport is vergankelijk. Dus als het niet goed gaat, zal dat gevolgen hebben voor je contract. Natuurlijk spelen prestaties daar een grote rol in.” – mannelijke coach

Coaches geven aan dat er in de Nederlandse topsport een cultuur heerst waarin het primaire doel ligt bij ‘het behalen van medailles’. Het financieringssysteem vanuit NOC*NSF is dan ook hierop ingesteld. Door dit systeem richten sportbonden zich met name op de topsporters met de grootste kans op medailles, daarbij soms voorbijgaand aan de persoon achter de

topsporter. Dit mechanisme zet zich door bij de coaches en topsporters, waardoor het presteren boven alles gaat en andere kwesties, zoals de gezondheid en veiligheid, op de tweede plaats komen. Met name bij jeugdige sporters zou deze aandacht voor de prestaties moeten worden weggenomen, aldus meerdere coaches. Bij deze doelgroep zou het proces van persoonlijke ontwikkeling meer centraal moeten staan. Dit laatste is bij een aantal sportbonden al te herkennen:

“De talenten moeten zich vooral ontwikkelen en niet zozeer presteren. Het is mooi als er voortgang te zien is. Ik zie het ook groter; eerst groeien als persoon en dan als sporter. In het gewone leven heb je ook tegenslagen, alleen hoe ga je daarmee om? Bij het talententeam is er nog niet zoveel moeten, daar kan je nog gewoon plezier ervaren.” – mannelijke fysiotherapeut

Coaches geven hierbij expliciet aan dat dit proces moeilijker is bij sporten waarbij resultaat zich in tijd laat meten, denk aan atletiek en wedstrijdzwemmen. Ontwikkeling in deze sporten staan namelijk vaak gelijk aan het beter uitvoeren van technische en tactische aspecten. Dit in tegenstelling tot sporten waar prestaties worden behaald door scores of jury-beoordelingen.

6.3.5 Prestatiebevorderende middelen

In de interviews wordt ook gesproken over prestatiebevorderende middelen. Hierbij kan gedacht worden aan enerzijds legale middelen, zoals voedingssupplementen en vitamines. Anderzijds kan het gaan om illegale middelen, zoals doping. De topsporters geven aan dat ze regelmatig gecontroleerd worden en dat dit op ieder moment kan gebeuren. Zo kunnen topsporters verplicht worden door de Dopingautoriteit en/of de internationale dopingfederatie om hun zogeheten *whereabouts* te delen, ofwel waar ze op dat moment zijn³³. Dit gaat om een overnachtingsplaats, een tijdslot waar topsporters kunnen testen, wedstrijden en eventueel terugkerende trainingen. Ze komen dan terecht in een *testing pool*. Als het onderwerp doping in de interviews aan de orde komt, geven alle topsporters aan zelf nooit doping te hebben gebruikt en ook geen ervaring te hebben met Nederlandse topsporters die doping gebruiken. Dit betekent niet dat het niet voorkomt. Zo blijkt uit de dopingzaken uit het verleden en de verhalen over buitenlandse topsporters dat dit wel degelijk gebruikt wordt. Deze zaken worden dan ook aangehaald tijdens de interviews, maar het blijft daarmee een ‘ver-van-mijn-bed-show’. Teamsporters benadrukken bijvoorbeeld dat doping voor hen geen nut zou hebben, omdat het gehele team geen profijt zou halen uit een enkele topsporter die doping gebruikt. Indien er wel sprake zou zijn van doping bij Nederlandse topsporters, heeft dit volgens de topsporters en stafleden weinig te maken met het willen verbeteren van de prestaties. Vaak zou het juist gaan om recreatief middelengebruik, zoals het roken van een joint in het weekend of een pilletje op een festival.

33 Whereabouts

“In [naam sport] komt het ook wel eens voor, maar het zijn meestal ongelukjes. Het is niet dat ze slikken om daar veel beter van te worden. Het gaat dan vaak om een joint of zo die gerookt wordt op een feestje. Het is van groot belang dat iedereen hierover voldoende geschoold is. Ze moeten weten dat als je positief test, je de sigaar bent en je voor een groot deel je carrière kwijt bent.” - mannelijke coach

Afgezien van de illegale vormen van prestatiebevorderende middelen, zijn er tegenwoordig steeds meer andere (legale) middelen die topsporters kunnen gebruiken om hun prestaties te verbeteren. Hierbij kan gedacht worden aan supplementen zoals cafeïne(producten) en creatine. De topsporters moeten opletten dat als zij deze middelen gebruiken, zij een variant gebruiken die niet ‘vervuild’ is met verboden middelen, waardoor ze per ongeluk positief zouden testen bij een dopingcontrole. Topsporters geven aan dat ze daarom alleen geteste supplementen gebruiken of deze alleen gebruiken met goedkeuring van een arts. Door sportbonden wordt daarom steeds meer ingezet op het voorlichten van de topsporters over de mogelijke gevaren van supplementen en doping, bijvoorbeeld door middel van e-learning en voorlichtingen.

“Bij supplementen let ik natuurlijk wel op. Dat is wat gevaarlijker. Wat ik gebruik, is niet veel, maar: allemaal getest. Als iemand mij een supplement of shake aanbiedt, vraag ik of het wel getest is. Een schone sport is belangrijk. Ik word zelf nog niet getest. Andere mensen zitten wel in de internationale of nationale pool. Bij mij is dat nog niet het geval.” - mannelijke, individuele topsporter

Daarnaast wordt er gesproken over het gebruik van medicatie. Topsporters die vanwege hun gezondheid medicatie gebruiken, zoals Ritalin of een puffer voor astma, hebben daarover contact met een (topsport)arts om zeker te weten dat de voorgeschreven hoeveelheid medicatie niet op de dopinglijst staat. Wanneer de topsporters om medische redenen medicijnen gebruiken, kunnen ze dispensatie aanvragen. Dat is een officiële verklaring die een topsporter toestemming geeft om een medicijn met een dopingstof te gebruiken. Andere topsporters vertellen dat ze voor de wedstrijd wel eens medicatie innemen zoals paracetamol of ibuprofen. Dit kan gedaan worden omdat ze last hebben van pijn.

“Er wordt wel vaak een paracetamol genomen voor de wedstrijd. Het is voor het geval er iets gebeurt, maar ook tijdens de wedstrijd val je soms gewoon pijnlijk. Dat is fijner met een paracetamol op.” - mannelijke teamsporter

6.3.6 Matchfixing

Governance

Een opkomend probleem binnen de georganiseerde wedstrijdsport is matchfixing. NOC*NSF heeft onder andere een blauwdruk voor tuchtregels ontwikkeld. Deze blauwdruk is gebaseerd op de IOC Code of ethics. De sportbonden hebben deze blauwdruk vervolgens in hun eigen reglementen geïmplementeerd. Dit betekent dat de topsportbonden een reglement matchfixing kennen, waarin onder meer de manipulatie van wedstrijden is verboden en kan worden gesanctioneerd via het tuchtrecht. In deze blauwdruk is opgenomen welke regelingen door de sportbond in elk geval moeten worden getroffen in een tuchtreglement en welke onderwerpen minimaal moeten worden behandeld.

Onder matchfixing wordt verstaan de opzettelijke regelingen, handelingen of het nalaten van handelen, gericht op het ongeoorloofd wijzigen van de uitslagen of het verloop van sportwedstrijden met als doel het onvoorspelbare karakter van de sportwedstrijden te niet te doen, met het oog op het verkrijgen van een niet-gerechtvaardigd voordeel voor zichzelf of derden.³⁴ Topsporters kunnen een beloning krijgen, bijvoorbeeld geld of het niet hoeven spelen tegen een sterke tegenstander in de volgende ronde, voor het (negatief) beïnvloeden van de wedstrijd; zij worden hiervoor door een externe partij benaderd. Gokken op eigen wedstrijden of wedstrijd uit de eigen competitie is verboden. Wanneer topsporters al dan niet via een ander account dan hun eigen, gokken op een winst van de tegenpartij valt dit ook onder matchfixing. Het overgrote deel van de respondenten geeft aan dat zij geen matchfixing hebben ervaren of hebben gezien bij andere topsporters. Uit de interviews blijkt dat veel topsporters niet goed weten wat matchfixing inhoudt. Wanneer topsporters gevraagd wordt of ze zelf wel eens matchfixing meegemaakt hebben, antwoorden ze vaak dat dit bij hen niet voorkomt omdat ze geen ‘grote’ of ‘belangrijke’ sport beoefenen. Echter, juist bij kleinere sporten en wedstrijden kan dit risico op de loer liggen, omdat er minder zicht op is door officiële instanties. Daarnaast verdienen topsporters bij kleine sporten minder geld en biedt matchfixing de gelegenheid om makkelijk bij te verdienen. Andere topsporters denken dat het bij hen niet voorkomt, omdat de wedstrijden ‘niet interessant genoeg zijn’ of omdat er te weinig geld om zou gaan in hun sport. Er zijn topsporters die stellen dat ze wel matchfixing gezien hebben bij andere topsporters op een groot toernooi. Zo geven ze aan dat bij toernooien in bepaalde landen de scheidsrechters erg partijdig zijn of omgekocht worden.

“Er is al jaren sprake van matchfixing. De reden dat ik niet kan winnen in [land X], is omdat ik niet [X nationaliteit] ben. Dat kan echt niet, dat is een World Cup wedstrijd, maar daar wordt niets aan gedaan. Het gebeurt elk jaar weer, omdat het geld ook in [land X] zit.” – vrouwelijke, individuele topsporter

³⁴ The Macolin Convention <https://rm.coe.int/t-mc-2018-87rev-e-concept-of-sports-manipulations-final/16808ecb6a>

Ook zijn er topsporters die aangeven dat zij zelf benaderd zijn voor matchfixing. Ze vertellen bijvoorbeeld dat een tegenstander naar hen toe kwam met het verzoek van hem/haar te winnen of het verzoek te winnen met een specifieke uitslag. De topsporters die dit meegemaakt hebben, vertellen dat ze dit geweigerd hebben en dit gemeld hebben bij de scheidsrechters of de wedstrijdcommissie. Deze topsporters zeggen dat ze merken dat er door anderen op hun wedstrijden geld ingezet wordt aan de hand van de berichten die ze krijgen op sociale media. Ze krijgen vaak negatieve berichten en soms zelfs doodsb bedreigingen van mensen die wedden op hun (verloren) wedstrijden.

Tot slot geven stafleden aan dat ze zelf nog nooit meegemaakt hebben dat er matchfixing plaatsvond door een van hun topsporters. Zij lijken zich echter meer bewust te zijn dan de topsporters dat er een kans bestaat dat matchfixing ook in hun sport voorkomt in Nederland, maar dat ze hier zelf niet van op de hoogte zijn. Hoewel stafleden zich meer bewust zijn, denken ook stafleden vaak dat matchfixing in hun sport niet voorkomt vanwege het feit dat er weinig geld verdiend wordt met de sport (hoewel dit in werkelijkheid een risico is) of omdat het volgens hen moeilijk is om plaats te laten vinden. Zo wordt bij teamsporten vaak als voorbeeld genoemd dat wanneer een topsporter niet goed speelt, deze speler weer snel op de bank terecht komt. Het zou daardoor moeilijk zijn om de wedstrijd te beïnvloeden. Staf- en bondsleden geven zelf aan dat ze behoefte hebben aan meer kennis over matchfixing.

“Matchfixing, daar weet ik misschien nog wel te weinig van. Het is geen heel groot thema, zo heb ik dat niet ervaren. Je moet echter niet blind zijn, er zijn ook geldbedragen te winnen dus er zou sprake van kunnen zijn. Maar we hebben er niet veel mee te maken gehad.” – mannelijk bestuurslid

“Er is geen manipulatie binnen de [naam sport]. Wanneer de toeter gaat, moet je gaan [sporten]. Wanneer een sporter dan bezig is met het proberen te manipuleren van een andere ploeg, verlies je eigenlijk altijd, want die is niet met zichzelf bezig.” – mannelijke coach

6.4 Welzijn

Na prestatie is welzijn een tweede pijler binnen dit onderzoek. Dit hoofdstuk is opgesplitst in twee delen: fysiek en mentaal welzijn. In beide delen wordt ingegaan op de relevante factoren die verband houden met de fysieke en mentale gesteldheid van topsporters. Ook wordt aandacht besteed aan de betrokken stafleden en de manier waarop zij zorgen voor de gezondheid van topsporters.

6.4.1 Fysieke gesteldheid

In deze paragraaf gaan we in op verschillende factoren die de fysieke gesteldheid van topsporters beïnvloeden. Zo bespreken we hoe topsporters en stafleden omgaan met blessures en de invloed hiervan op de fysieke gesteldheid. Vervolgens gaan we in op de rol van voeding en gewicht van topsporters, evenals de rol die coaches en voedingsdeskundigen binnen deze thema's spelen. Dit wordt gevolgd door het monitoren van topsporters, bijvoorbeeld door middel van een dataverzamelingsprogramma als Teamworks [voorheen Smartabase].

Fysieke gesteldheid door de ogen van de topsporters en stafleden

Topsporters zijn gewend om fysiek ‘tot het gaatje te gaan’. Stijfheid, spierpijn, braken en vermoeidheid zijn dan ook klachten die geregeld naar voren komen tijdens de interviews, ook - zoals eerder vermeld - in combinatie met prestatiedruk. Daarnaast worden ernstigere klachten zoals botbreuken, spierscheurtjes en soms grote wonden genoemd. Echter, dit hoort nu eenmaal bij de topsport, aldus de respondenten. Zo stellen coaches dat topsport draait om het opzoeken van grenzen. Enkel door hier af en toe overheen te gaan, weet een topsporter waar die grens ligt. Op die manier leren topsporters hun lichaam beter kennen en kunnen ze hier ook beter over communiceren richting stafleden. Tegelijkertijd is het lichaam van een topsporter ‘heilig’; functioneert het niet goed meer, dan is het onmogelijk om optimaal te presteren. Topsporters leven dan ook continu op de grens van het leveren van enorme inspanningen en het risico op blessures. Het is de vraag of topsport wel gezond is. Op die vraag geeft een aantal respondenten een duidelijk antwoord:

“Topsport is in de regel niet gezond, doordat steeds de grens wordt opgezocht. Maar dat is wel wat topsport is. Dat is ook waar iemand topsport voor doet.” – expert op het gebied van sport, science en data

6.4.1.1 Omgaan met blessures

Het karakter van de sport en het effect van blessures op topsporters

Het voorkómen van en de omgang met blessures houdt topsporters en stafleden veel bezig. Om intensief te kunnen trainen en optimaal te presteren, is het van belang dat een topsporter continu bezig is met zijn/haar fysieke gesteldheid. Bovendien gaat steeds meer aandacht uit naar het gebruik van data om in een vroeg stadium fysieke klachten te herkennen en preventief te werken (hierover later meer in paragraaf ‘Monitoren en Teamworks’).

We beginnen echter bij het karakter van de sport, aangezien dit bepalend kan zijn voor de oorzaak, ernst en frequentie van blessures. Bij zogenoemde contactsporten, denk aan rugby, voetbal en judo, is er constant fysiek contact met andere topsporters en veelal sprake van een ander type blessure dan bij niet-contactsporten, zoals wedstrijdzwemmen of atletiek. Er wordt dan ook geregeld onderscheid gemaakt tussen blessures veroorzaakt door enerzijds trauma en anderzijds overbelasting. Bij trauma kan gedacht worden aan een blauwe plek, kneuzing of botbreuken, die veroorzaakt worden door bijvoorbeeld een botsing of harde val. Overbelasting komt doordat eenzelfde beweging herhaaldelijk wordt gemaakt. Dit zorgt ervoor dat spieren, pezen en gewrichten te zwaar worden belast, waardoor een topsporter klachten ondervindt. Topsporters vertellen tijdens de interviews dat ze soms makkelijker om kunnen gaan met een heftigere blessure, zoals een botbreuk of spierscheurtje. Op dat moment weten topsporters namelijk duidelijk wat er aan de hand is en kan een behandelplan worden opgesteld. Bij lichtere blessures kan het moeilijker zijn om de beslissing te maken om wel of niet door te trainen. Van topsporters wordt verwacht dat ze hun eigen lichaam heel goed kennen en onderscheid kunnen maken tussen pijn die bij de topsport hoort en ‘echte’ pijn die een voorteken is van iets ergers. Met name bij jonge sporters blijkt dit een uitdaging te zijn,

aldus geïnterviewde coaches en stafleden. Zo vertellen deze respondenten dat jonge sporters door een gebrek aan ervaring minder kennis hebben over hun eigen lichaam en daarom vaker doorsporten met pijn. Bovendien zou er bij de jonge sporters een zeker ‘overenthousiasme’ en naïviteit te herkennen zijn. Zij willen zo graag succesvol zijn en prestaties leveren, dat serieuze pijntjes niet altijd (in een vroeg stadium) erkend worden.

“Ik heb veel medesporters die hun eigen lichaam niet goed begrijpen. Je moet echt het verschil kennen tussen spierpijn en echte pijn. Als je bijvoorbeeld tijdens een fysiobehandeling acupunctuur krijgt, moet je snappen dat de pijn van de naalden spierpijn veroorzaakt, maar geen echte pijn is. Je moet daar gewoon doorheen. Maar als je dat onderscheid niet goed kan maken en een sporter niet kan uitleggen waar een pijntje vandaan komt, is het ook lastig voor een fysio om het in te schatten.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Ongeacht wat de oorzaak is van een blessure, heeft iedere blessure impact op een topsporter. Uiteraard heeft de ene blessure grotere gevolgen dan de andere, maar topsporters vertellen tijdens de interviews dat een blessure zeker invloed kan hebben op hun mentale gesteldheid. Zo komt naar voren dat het plezier om te sporten afneemt, doordat de pijn een overheersende rol speelt. Verder wordt duidelijk dat geblesseerde topsporters zich eenzaam kunnen voelen. Ze hebben door de blessure geen actieve rol meer in het team en voelen zich minder verbonden met andere topsporters. Ondanks dat coaches vaak hun best doen om deze geblesseerde topsporters te betrekken en hen bijvoorbeeld verplichten om aanwezig te zijn bij trainingen, kan het moeilijk zijn voor topsporters om vanaf de zijlijn mee te kijken en geen actieve rol te hebben. Er zijn ook topsporters die zich helemaal niet meer gezien voelen en het idee hebben dat ze enkel van belang waren zolang ze konden presteren.

“Als je geblesseerd bent, mag je niet spelen en krijg je minder aandacht. Dan wil je dat iemand zich om je bekommert, maar die was er bij mij niet. Er was wel een fysio die voor me zorgde. Die zei ook: ik zie dat het niet goed met je gaat. Maar de coaches zien je alleen als je presteert.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Observatie

Tijdens de observaties bij de wedstrijden en trainingen valt het verschillende keren op dat er topsporters geblesseerd aan de kant zitten. Deze topsporters nemen dan niet deel aan de trainingen maar zijn wel aanwezig op de training. Sommige geblesseerde topsporters moedigen hun medesporters fanatiek aan tijdens de trainingen, andere topsporters zijn stiller en kijken bijvoorbeeld op hun telefoon. Vaak hebben coaches en trainers aan het begin van de training contact met de geblesseerde topsporters, ze vragen dan hoe het met hen gaat. Ook zijn er geblesseerde topsporters die wel deelnemen aan de training maar vanwege hun blessure een aangepaste training alleen voor henzelf hebben. Bij sommige sporten valt er een sporter tijdens de training of gaat iemand door zijn/haar enkel. De training wordt dan stilgelegd om te kijken hoe het gaat met de sporter. Als er een fysiotherapeut aanwezig is, controleert die hoe ernstig de blessure is.

Het wel of niet melden van blessures

Vrijwel iedere topsporter krijgt in zijn of haar topsportcarrière te maken met een blessure. Er zijn verschillende manieren te herkennen hoe ze hiermee omgaan. De ene topsporter meldt de blessure wel (bij de coach, fysiotherapeut en/of een ander staflid) en de andere topsporter doet dit niet. Eén ding staat voorop: het is de verantwoordelijkheid van de topsporter om tijdig aan de bel te trekken. Als stafleden in een vroeg stadium worden ingelicht over een fysieke klacht, kunnen ze ervoor zorgen dat de blessure niet verergert. Dit tijdig melden gebeurt niet altijd en dat heeft verschillende redenen. Allereerst speelt de ernst van de blessure een rol. Kleinere pijntjes worden eerder verzwegen voor de coach dan ernstige blessures. Dit heeft te maken met de gedrevenheid van topsporters en de wil om wedstrijden te spelen. Stoppen is simpelweg geen optie, alleen wanneer het écht niet anders kan. De grens lijkt te liggen bij de vraag of de blessure de training beïnvloedt. Op het moment dat een topsporter zich niet volledig kan inzetten (en dus de blessure tijdens de training niet kan negeren) kan dit alarmerend en eventueel beslissend zijn om de coach te informeren over de fysieke klacht. De grens van wat ernstig is lijkt bij topsporters verder te liggen dan bij de gemiddelde persoon, zo blijkt uit onderstaande quote:

“Vorig jaar waren we op trainingskamp en was ik gevallen. Toen vroeg de coach iedere dag hoe het met me ging en had ik contact met de fysio. Anderhalve week later was ik weer thuis en had ik nog steeds wat last. Het bleek uiteindelijk een botbreuk te zijn, waar ik wel volledig mee getraind had. De coach en fysio wezen er daarna wel op dat ik het eerder had kunnen zeggen, maar zelf denk ik op dat moment toch dat ik mij misschien aanstel. Er heerst ook zo’n topsportmentaliteit van: doorgaan.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Ten tweede kan het wel of niet melden te maken hebben met de fase van het sportseizoen. Wanneer een blessure vlak voor een selectiemoment of wedstrijd ontstaat, wordt er eerder besloten om niet aan de bel te trekken bij coaches, noch bij andere stafleden zoals fysiotherapeuten. Topsporters zijn op deze momenten bang dat de coach hen niet selecteert. Er wordt uiteraard enkel doorgetraind wanneer de blessure niet heel ernstig is en er gewoon gespeeld kan worden. Vaak heeft de topsporter dan wel extra pijn.

“Ik kreeg ineens wat last van mijn knie, maar ik durfde het niet echt te zeggen dat ik daar last van had. Ik wilde het toernooi spelen. Ik heb het dus niet gezegd. Maar toen stond ik in de halve finale en ging het mis. Dat was mijn eigen domme fout en lag niet aan de trainer. Dat heeft ook wel met de cultuur te maken; je wilt gewoon altijd presteren en je best doen. Dan negeer je soms dat soort dingen.” – mannelijke, individuele topsporter

In het verlengde hiervan zeggen topsporters dat hun positie en status sterk te maken hebben met het wel of niet melden van een blessure. De onderlinge concurrentie is vaak groot en een plekje kan snel vervangen worden door een andere topsporter. Om die reden is de bewijsdrang aanzienlijk, wat reden kan zijn om een blessure te verzwijgen.

“Ik heb meerdere keren door de pijn heen gebeten. Ik heb ooit ook een selectiemoment gehad terwijl ik last had van mijn enkel. Het heeft ook te maken met of je je kunsten vaker hebt kunnen laten zien.” – vrouwelijke teamsporter

Toegang tot professionele zorg en de beoordeling hierover

Topsport vergt fysiek het uiterste van de beoefenaars hiervan, waardoor professionele begeleiding essentieel is. De verantwoordelijkheid voor de fysieke gesteldheid van topsporters ligt bij meerdere partijen. Sportbonden moeten medische experts beschikbaar stellen voor de topsporters, al blijkt uit de interviews dat niet alle topsporters hier automatisch toegang toe hebben. Vooral bonden buiten de top acht sportfocus van NOC*NSF en die niet zijn aangesloten bij een Topsportcentrum zijn kwetsbaar. Door beperkte financiering hebben zij vaak geen eigen fysiotherapeuten, sportartsen of voedingsdeskundigen. Hierdoor kan het voorkomen dat sporters zelf zorg moeten regelen en volledig of gedeeltelijk de kosten moeten dragen. Zoals blijkt uit de interviews, betekent het ontbreken van fysiotherapeuten bij een topsportprogramma dat deze rol tijdens trainingen en wedstrijden vaak wordt overgenomen door andere actoren, meestal door de coach. Ondanks dat een coach vaak bovengemiddeld kennis heeft van het menselijk lichaam, ontbreekt de specifieke fysiotherapeutische expertise die in de topsport gevraagd wordt. Dit kan leiden tot verkeerde diagnoses of inschattingen die resulteren in (verergering van) blessures. Bovendien kan dit leiden tot conflicterende belangen. De coach heeft op dat moment namelijk twee rollen: die van coach en die van fysiotherapeut. Dit wordt ook wel rolambigüiteit genoemd. In zo'n geval conflicteren de belangen van (team-) prestaties en de gezondheid van de topsporter(s) met elkaar.

De rol van de medische staf, zoals fysiotherapeuten en sportartsen, is cruciaal bij het bewaken van de fysieke toestand van topsporters. Deze stafleden hebben de taak om op objectieve en onafhankelijke wijze te monitoren hoe een topsporter ervoor staat door middel van data, het 'blote oog' en gesprekken met topsporters en coaches. Zij bepalen welke inspanning verantwoord is, ook na vermoeidheid of reizen. Acceptatie van hun advies door coaches en topsporters is essentieel, aangezien topsporters vaak willen sporten zonder de risico's eerst goed in te schatten. Topsporters zijn eerder gericht op het leveren van prestaties op de korte termijn, terwijl de medische staf de topsporters zou moeten beschermen tegen langdurige en chronische blessures. Coaches moeten dit advies respecteren en erop aandringen bij de topsporters hetzelfde te doen, om blessures te voorkomen. Over het algemeen is de samenwerking tussen topsporters, coaches en medische staf goed, met snelle zorg en heldere communicatie. Topsporters zijn tevreden over de zorg die zij krijgen, kunnen snel terecht en er wordt vaak goed gecommuniceerd tussen bijvoorbeeld de fysiotherapeut en coaches. Toch ontstaat soms onvrede, bijvoorbeeld wanneer topsporters zich niet serieus genomen voelen bij klachten. In sommige gevallen negeren coaches medisch advies, wat kan leiden tot fysieke schade bij topsporters en machtsmisbruik door hoofdcoaches.

“De coach is uiteindelijk de baas. We hebben wel een arts, maar die wordt naar mijn mening uitgekozen op meegaandheid. De vorige arts was bijvoorbeeld heel goed in het aangeven wat wel en niet kon. Die is toen snel weggewerkt. Nu is er een arts die bij beslissingen vooral

naar de coach kijkt en heel makkelijk is. Je mag altijd doorspelen.” – vrouwelijke, individuele topsporter

6.4.1.2 Gewicht en voeding

Governance

Bij sporten met gewichtsklassen, zoals judo en kickboksen, gelden specifieke regels voor het maximale lichaamsgewicht dat een topsporter in een bepaalde klasse mag hebben. Deze indeling is gebaseerd op het principe dat zwaardere deelnemers een onevenredig voordeel kunnen hebben ten opzichte van lichtere tegenstanders. Door atleten in verschillende gewichtsklassen te verdelen, worden de fysieke verschillen verkleind, met als doel om bij te dragen aan een eerlijke en meer gebalanceerde competitie.

In sporten met gewichtsklassen gelden strikte regels voor het lichaamsgewicht van deelnemers, aangezien gewicht een bepalende factor is in de competitie. Echter, ook in andere sporten speelt gewicht een belangrijke rol in de prestaties, bijvoorbeeld bij wielrennen. Dit roept de vraag op of deze sporten specifieke bepalingen in hun reglementen hebben opgenomen met betrekking tot lichaamsgewicht en weegmomenten. Daarnaast is het de vraag of sporten, ook de sporten mét gewichtsklassen, maatregelen hebben getroffen om het welzijn van atleten te waarborgen, gezien de nadruk die op gewicht ligt.

Het behouden van gewicht en de invloed op het dagelijkse leven

Het gewicht van topsporters speelt een belangrijke rol, vooral bij sporten met gewichtsklassen, denk aan judo en karate. Deze topsporters dienen er dan ook het gehele jaar alles aan te doen om een redelijk stabiel gewicht te behouden dat past bij hun gewichtsklasse. Vaak zijn dit enkele kilo's boven de betreffende klasse, waarbij de topsporters in de periode voor de wedstrijd wat afvallen, zodat ze in de gewenste klasse kunnen deelnemen. Maar ook bij jurysporten speelt gewicht een grote rol, doordat zij mede worden beoordeeld op het uiterlijk en sierlijkheid. Topsporters kunnen dagelijks bezig zijn met hun gewicht en vertellen dat ze op de weegschaal moeten staan, omdat ze moeten weten hoeveel ze wegen.

“Ik weeg mezelf twee keer per dag. Voor anderen die niet aan een sport met een gewichtsklasse doen, is dat denk ik heel vaak, maar voor mij niet. Ik denk dat ik altijd op de weegschaal zal blijven staan. Ik denk niet dat ik dat ding ooit weg kan doen. Als ik zwaarder ben, baal ik ervan. Dan denk ik: ik moet afvallen. Maar ja, ik moet ook in mijn gewichtsklasse blijven.” – mannelijke, individuele sporter

Ook andere topsporters onderstrepen het belang van gewicht. Ze stellen dat ze blij zijn dat ze geen jurysport of sport beoefenen met gewichtsklassen en daarmee hun gewicht niet volledig centraal staat. Het gewicht, ondanks dat een enkele kilo meer of minder wellicht niet het grootste verschil maakt, hangt in zekere mate samen met de mate van beweeglijkheid en wendbaarheid. Bovendien zijn er sporten waarbij een groot deel van het lichaam van de

topsporter ontbloot is wanneer zij hun sportkleding aanhebben, hierbij kan gedacht worden aan zwemmen en (beach)volleybal. Omdat hun lichaam goed te zien is, zijn deze topsporters veel bezig met hun uiterlijk en gewicht, meer dan bij andere sporten. Daarnaast zijn er topsporters die aangeven dat hun gewicht ook van invloed is op hun prestatie, maar een minder grote rol speelt dan bij een sport met gewichtsklassen en jurysporten. Topsporters vertellen bijvoorbeeld dat ook bij sporten waarbij tijd wordt gemeten het gewicht belangrijk is, omdat elke gram invloed kan hebben op de tijd van de te leveren prestatie.

“Qua gewicht hoef je niet per se te voldoen aan een gewichtsklasse of iets dergelijks, maar het speelt wel degelijk een rol. In mijn discipline sta je in een startpositie en je moet je rondes zo snel mogelijk voltooien. Hoe zwaarder je bent, hoe meer gewicht je mee moet nemen.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Om te zorgen dat topsporters op het juiste gewicht blijven, moeten ze bepaalde aanpassingen doorvoeren in hun dagelijkse leven. Respondenten vertellen dat zij structureel een sportdieet volgen en zich aan een strak schema dienen te houden van de sportdiëtist en/of zichzelf. Ze zijn continu op zoek naar de balans tussen voldoende goede voedingsstoffen, een juiste hoeveelheid calorieën en het behouden (of behalen) van een bepaald gewicht en bepaalde lichaamsbouw. Dit kan uitdagend zijn vanwege de aanzienlijke hoeveelheid trainingssuren en de calorieën die hierbij worden verbrand. Zo vertellen sommige topsporters dat ze iedere dag minimaal veertien boterhammen moeten eten om voldoende energie binnen te krijgen. Behalve op de hoeveelheid calorieën, wordt ook gelet op het binnenkrijgen van bepaalde voedingsstoffen, zodat de juiste balans tussen eiwitten, vetten en koolhydraten ontstaat. Om dit zo goed mogelijk bij te houden, wegen sommige topsporters elke dag hun eten tijdens het koken af om zeker te weten dat ze voldoende voedingsstoffen binnenkrijgen. Andere topsporters houden bijvoorbeeld in een app op hun telefoon bij wat ze eten op een dag. Waar nodig nemen ze op advies van een (sport)arts nog extra vitamines of mineralen, zoals magnesium.

“Ik zorg dat ik dagelijks drie keer een goede maaltijd, drie keer tussendoortjes en vijf keer eiwitten binnenkrijg. Soms moet ik m'n bloed laten checken om te kijken wat ik nog nodig heb qua supplementen. Het is niet heel moeilijk, je moet gewoon zorgen dat je genoeg binnenkrijgt en gelijk na een training herstelt met eiwitten.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Vrijwel iedere topsporter is op een bepaalde manier bezig met zijn/haar gewicht. Uit de interviews blijkt dat de een zich hier intensiever mee bezighoudt dan de ander. Sommige topsporters geven aan dat ze het moeilijk vinden om zo veel bezig te zijn met hun gewicht. Met name als ze op vakantie zijn of als ze een stressvolle periode hebben waarin ze weinig tijd hebben om te koken, kan het lastig zijn om de juiste voeding binnen te krijgen. Andere topsporters vinden de constante aandacht op voeding en hun gewicht moeilijk of hebben in het begin moeite gehad met de vereiste discipline om op gewicht te blijven. Zo geven topsporters aan het ‘verschrikkelijk’ te vinden om alle calorieën te tellen met een app. Deze topsporters letten wel goed op hun eten, maar voor hen maakt het een minder groot onderdeel uit van hun dagelijkse leven.

“Hoeveel toewijding ik ook heb aan de sport en aan het fit willen zijn, ik leg mezelf geen verbod op. Als je prestaties er niet onder lijden, dan kan alles met mate. Een keer een biertje hier of een biertje daar, ik doe daar niet heel moeilijk over. Ik heb veel respect voor de mensen die geen suiker eten of alcohol drinken.” – mannelijke teamsporter

Naast voeding is er nog een gemene deler waar vrijwel iedere topsporter rekening mee houdt: alcohol, of beter gezegd de afwezigheid van alcohol. Alcohol heeft een negatieve impact op de fysieke gesteldheid (in het bijzonder spieropbouw) en prestaties van topsporters. Om deze reden wordt dit vrijwel niet tot nauwelijks genuttigd door de geïnterviewde topsporters. Enkel bij bijzondere gelegenheden of na winst op een belangrijk toernooi drinken ze wel eens een glas alcohol.

“Ik drink over het algemeen niet, tenzij er echt wat te vieren is. Als je een prijs wint of als je op een vast moment iets hebt met het team, in de voorbereiding of zo. Of als ik een keer een zondag vrij heb, drink ik weleens wat. Maar er zit geen regelmaat in en er gaan veel maanden voorbij dat ik geen druppel drink.” – vrouwelijke teamsporter

Observatie

Tijdens de observaties bij de verschillende sporten is een aantal verschillen te zien. Bij de ene sport liggen er tijdens het eten briefjes waarop staat wat er wordt gegeten, welke voedingsstoffen (zoals calorieën, eiwitten en vezels) erin zitten en hoeveel ervan gegeten moet worden. Bij de andere sport hebben de topsporters het eten zelf bij zich. In de pauze worden dan belegde boterhammen gegeten en flesjes sap en water gedronken. Ook zijn er sporten waarbij het eten door de locatie geregeld wordt en topsporters zelf mogen kiezen wat ze willen eten. Hier staan er vaak een (pasta)salade, yoghurt en wat broodjes op tafel. Soms staan er ook zoetigheden bij zoals krentenbollen en cakes, of iets hartigs zoals chips.

Aankomen en afvallen

Sommige topsporters moeten voor hun sport aankomen of juist afvallen. Hen wordt aangeraden of ze kiezen er zelf voor om in een andere gewichtsklasse uit te komen om zo meer

kans te maken op de winst. Hierdoor moeten zij in vrij korte termijn aankomen of afvallen. Topsporters vertellen dat zij om af te vallen in warme baden of naar de sauna gaan; weinig tot niets eten; of trainen met een trui of jas aan.

“Het is een sport met een gewichtsklasse en dat is voor mij wel lastig. Ik moet altijd wel wat afvallen voor wedstrijden. [...] Ik ben er wel continu mee bezig. In de week voor de wedstrijd eet ik dan veel kwark en salades en op de dag voor de weging draag ik meestal heel veel warme kleding, in de hoop nog zoveel mogelijk vocht te verliezen. Dat zijn ook altijd wel lastige dagen op school. Dan kan ik me minder concentreren.” – vrouwelijke, individuele topsporter

De aandacht voor het gewicht en het belang daarvan zorgt er bij sommige topsporters voor dat zij ‘doorslaan’ en een eetstoornis ontwikkelen. Het zijn met name vrouwelijke topsporters die toegeven dat zij een eetstoornis hebben (gehad) en stellen dat dit samenhangt met de sport. Zij vertellen bijvoorbeeld dat ze besluiten om te stoppen met eten, omdat hun gewicht dan goed is en zij geen druk meer voelen. Daarnaast geven ze aan dat ze in de periode dat hun gewicht een grote rol speelt, twee of drie keer per week ’s avonds niet eten of slechts weinig eten op dagen dat ze veel sporten. Deze topsporters wegen tijdens deze periode veel minder, maar zijn ook vaker ziek. Sommige vrouwelijke topsporters vertellen dat ze zoveel afgevallen zijn dat zij niet meer ongesteld worden. Mannelijke topsporters lijken volgens stafleden eerder door te slaan in het fit en gespierd willen zijn en minder in het afvallen. Soms zien topsporters dat andere topsporters in hun omgeving een eetstoornis hebben en daarom geblesseerd raken of stoppen met de sport.

“Met [naam topsporter] was dat ook zo, zij werd begeleid door een voedingsdeskundige. Als we een brood kochten, was het kontje van het brood een extraatje. Ze at nooit een taartje als er iemand jarig was, want dan mocht ze na het EK van zichzelf een ijsje. Die voedingsdeskundige had natuurlijk moeten ingrijpen. Maar ik dacht, als jonge atleet, dat moet je doen als je echt goed wil worden.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Er zijn ook topsporters die juist extra moeten eten, bijvoorbeeld om in de gewichtsklasse te blijven of komen of als het gaat om sporten waarbij extra veel calorieën verbrand worden, zoals bij het langeafstandslopen of wielrennen. Voor deelnemers aan deze sporten is het nog belangrijker dat zij hun reserves door middel van voeding weer aanvullen na zowel trainingen als wedstrijden. Het kan voor de topsporters een uitdaging zijn om aan te komen vanwege de hoeveelheden die ze, al dan niet tegen hun zin in, moeten eten.

“Op een bepaald moment moest ik aankomen, het zou perfect zijn als ik vijf kilo erbij kreeg. Ik sportte te veel om het erbij te krijgen. De fysieke trainingen waren er wel op aangepast, maar die bleven heel intensief. Ik vond dat mentaal heel lastig. Ik leefde van maaltijd tot maaltijd, moest er vijf per dag eten. Vond dat mentaal heel lastig, omdat het alleen maar daar om draaide.” – vrouwelijke teamsporter

Het beleid en de invloed van stafleden

Omdat hun fysieke gesteldheid cruciaal is, houden veel topsporters hierover dagelijks een logboek bij en noteren ze wekelijks hun gewicht. Als er bij de sport minder nadruk ligt op gewicht, krijgen topsporters workshops, bijvoorbeeld over gezond eten. Deze aanpak heeft de voorkeur van zowel topsporters als stafleden, omdat er dan minder nadruk ligt op het gewicht en te zwaar of te licht zijn. Bij sporten waar gewicht wel belangrijk is, voert de staf verschillende metingen uit, van bijvoorbeeld gewicht, spier- en vetmassa en huidplooiën. Coaches zijn zich bewust van de gevoeligheid van dit onderwerp. Zo bespreken ze met een fysiotherapeut of voedingsdeskundige hoe ze gewichtsverlies kunnen aankaarten. Daarnaast mogen bij sommige sporten alleen de fysiotherapeut en inspanningsfysioloog de gewichtsgegevens inzien.

“Wegen gebruiken we als middel om te monitoren. We proberen er luchtig mee om te gaan. Vroeger was het echt beladen. Het blijft een gevoelig onderwerp.” – vrouwelijke fysiotherapeut

Het kan voor topsporters moeilijk zijn om met de coach en stafleden over hun gewicht te praten. Meerdere vrouwelijke topsporters hebben moeite gehad met voeding en hun gewicht vanwege onzekerheid, ook buiten de topsport om. Zij vinden het daarom lastig dat er zoveel aandacht voor is en raken hierdoor gestrest. Topsporters vertellen dat zij zich nooit prettig voelen bij het wegen en daar altijd tegen op zien.

“Voeding en gewicht zijn een gevoelig punt. Ik ben niet de slankste op de aardbodem en ook niet binnen de groep. Sinds mijn achttiende wordt er tegen mij gezegd hoe goed ik kan sporten, maar ook dat ik wel wat kan afvallen. Omdat ik fysiek niet de beste ben, of was. Dus vanaf jonge leeftijd gaat het er al over. Ik val niet zo snel af, dat doet pijn. [...] Persoonlijk vind ik het een gevoelig en moeilijk onderwerp om over te hebben. Het doet veel met mijn zelfvertrouwen.” – vrouwelijke teamsporter

Als het gewicht van de topsporter een gevaar vormt voor de gezondheid of de prestaties van de topsporters, grijpen coaches en stafleden in. De coach gaat dan met de topsporter in gesprek en vertelt waar er nog wat te winnen valt en welke invloed dit kan hebben op zijn/haar gezondheid en prestaties. De coaches houden rekening met de persoonlijkheid van topsporters. Topsporters bij wie het gewicht een gevoelig onderwerp is, worden minder snel aangesproken. Wanneer zij wel worden aangesproken, komt dit volgens de topsporters erg hard aan. Bij topsporters voor wie het een minder gevoelig onderwerp is, kan de coach een grapje maken. Ze zeggen bijvoorbeeld ‘jij hebt een hele leuke rustperiode gehad’ (en daarmee wordt indirect bedoeld dat het te zien is dat een topsporter is aangekomen). Als een coach of een staflid besluit in te grijpen, doen ze dit vrijwel altijd met behulp van een expert of ze verwijzen in het gesprek de topsporter door naar een expert.

“Normaal gesproken vullen ze één keer in de week hun gewicht in, in het logboek. Maar je ziet ook of iemand er gezond uitziet en wat hij of zij eet. Dus we zeggen daar op dat moment niets van, maar houden het in de gaten. Als we denken dat mensen doorslaan, wat een groot risico is, en de alarmbellen gaan af, dan gaan we het gesprek aan. Dan komt de voedingsdeskundige en desnoods de dokter erbij.” – mannelijke coach

Bij meerdere sporten is een voedingsdeskundige of sportdiëtist aanwezig. Zij helpen de topsporters met verschillende soorten problemen. Dit gaat van wat ze het beste op hun boterham kunnen smeren tot en met wat ze tijdens een wedstrijd moeten nuttigen om optimaal te presteren. Bovendien kijken ze naar wat topsporters drinken om te zorgen dat hun lichaam voldoende gehydrateerd blijft. Sommige topsporters hebben bij grote toernooien of trainingen een drinkschema dat per uur berekend is en sommige hebben een voedingsmenu waarbij rekening wordt gehouden met het verwachte energieverbruik. Door meer te uit te gaan van de compositie van het lichaam en de kracht van de topsporter nemen stafleden stress weg bij de topsporters, omdat gewicht meer kan fluctueren. Sommige voedingsdeskundigen hebben het gevoel dat nog niet iedereen het belang van voeding inziet.

“Er zijn natuurlijk meer belangen, faciliteiten, materialen. Je kunt met voeding van een ezel geen renpaard maken, maar als je het renpaard in een goede stal zet, dan wordt het een toppaard. Maar als er enkele voorwaarden niet goed zijn, wordt het nooit een topper. Voeding is in de topsport heel vaak de zwakste schakel en misschien ook wel de sportpsychologie, waarvan we heel vaak nog zeggen: dat is toch niet nodig?” – vrouwelijke voedingsdeskundige

Voedingsdeskundigen zien twee grote uitdagingen: voorkomen dat topsporters doorslaan qua eten en vertrouwen opbouwen, vooral wanneer de topsporters in het buitenland zijn. Thuis of in het buitenland maken topsporters zelf voedingskeuzes, waarop deskundigen weinig zicht hebben. Een sterke vertrouwensband is essentieel omdat een standaard voedingsschema niet altijd werkt. Het doel is om topsporters te ondersteunen en hun behoeften serieus te nemen. Zo wordt wegen alleen gedaan als de topsporter dit zelf wil. Door flexibiliteit en open communicatie proberen deskundigen de spanning rondom voeding te verminderen.

“Ik ben zelf relaxed naar de sporter toe. Als zij niet willen wegen, hoeft dat niet. Het moet helpend voor de sporter zijn. Dit is soms lastig. Je wilt wel een beetje monitoren. Als het zo’n druk geeft, dan doe ik het liever niet.” – vrouwelijke sportdiëtist

Monitoren en Teamworks

Bij vrijwel iedere sport wordt een instrument gebruikt om onder andere slaap, de fysieke gesteldheid en de mentale gesteldheid van topsporters te meten. Voor de sporten die zijn aangesloten bij NOC*NSF heet de applicatie die hiervoor wordt gebruikt ‘Teamworks’ [voorheen Smartabase]. Veruit de meeste sporten maken gebruik van deze tool. In deze

paragraaf zal deze betreffende naam dan ook worden gebruikt, al is het mogelijk dat sommige (onafhankelijke) sporten andere apps/instrumenten gebruiken.

Het doel en gebruik van een dergelijk meetinstrument, net als de uitvoering en omgang ermee, wisselt enigszins per sport. Wel lijkt iedereen in zekere mate de waarde ervan in te zien. Stafleden zijn van mening dat Teamworks werkt of kan werken, mits de topsporters regelmatig en over een langdurige periode data invoeren. Hierdoor kunnen bepaalde trends worden herkend in de gezondheid, fitheid en gevoelens van topsporters. Dit is een van de redenen dat het bij veel sporten verplicht is om de dagelijkse vragenlijst(en) op de app in te vullen. Doen zij dit niet, dan kan dit in sommige gevallen gepaard gaan met bepaalde sancties, zoals geen wedstrijd mogen spelen of andere vergaande sancties.

*“Als iemand Smartabase niet wil invullen worden er waarschuwingen uitgedeeld. Na drie keer ga je het programma uit. Dat is iets van heel recent en geldt voor de jeugd. Bij de senioren is het nog niet zo, maar we hopen op deze manier – door bij de jeugd te beginnen – dat het in de toekomst geen problemen meer zal opleveren. We hebben er heel vaak gesprekken over gehad, dus nu zijn we er streng in. Iedereen wil dat Smartabase wordt ingevuld: TeamNL, Papendal, NOC*NSF en de trainers. Het kost anderhalve minuut om het in te vullen. Als je het niet kan opbrengen, dan is dit niet jouw programma.” – vrouwelijke coach*

Ook topsporters zien het belang in van Teamworks (voorheen Smartabase). Zo stellen topsporters dat met de app de drempel om het te melden als zij minder lekker in hun vel zitten lager is dan wanneer zij fysiek naar de coach moeten stappen. Daarnaast kan de coach snel zien hoe de topsporters ervoor staan, zonder iedereen persoonlijk gesproken te hebben. Naast het hebben van aandacht voor de topsporters als persoon, kan het gebruik van Teamworks helpen in de ontwikkeling en uiteindelijke prestaties van topsporters. Er kan bijvoorbeeld specifiek(er) worden gekeken naar waar de topsporter aan moet werken (technisch of fysiek), of er kan juist aangegeven worden hoe en wanneer er rust moet worden genomen. Ook wordt het evalueren en leren van de voorgaande periode genoemd als argument voor het gebruik van Teamworks. Een geïnterviewde coach vat de toegevoegde waarde van Teamworks en het belang van langdurig gebruik ervan als volgt samen:

“Je wordt er geen Olympisch kampioen door, maar het geeft wel veel informatie over slaap, motivatie en hoe sporters zich voelen, bijvoorbeeld na een zware training. Ze moeten de gegevens wel voor een langere periode invullen om daar een beeld uit te krijgen.” – mannelijke coach

Topsporters stellen dat Teamworks naar hun idee enkel effectief is als er een actieve terugkoppeling is vanuit coaches en andere stafleden. Topsporters hebben nog wel eens het gevoel dat er niets wordt gedaan met de informatie die zij dagelijks invullen. Dit zorgt ervoor dat het werken met Teamworks als een last voelt. Zo geven topsporters aan dat zij op de app soms invullen zich (te) moe te voelen, maar vervolgens wel voluit mee moeten trainen.

Bovendien vertellen topsporters dat er door Teamworks weinig scheiding is tussen sport en privé.

“Het kost niet veel tijd om Smartabase in te vullen. Maar als ik thuis ben wil ik even niet de sporter zijn. Als ik dat wel elke dag moet doen, voelt het alsof ik aan het werk ben. Ik wil niet 365 dagen aan het werk zijn en 365 dagen iemand op de hoogte stellen.” – vrouwelijke teamsporter

Een reden dat er niet altijd evenveel gedaan wordt met de beschikbare data die de topsporters via Teamworks aanleveren, is dat coaches en andere stafleden hier niet altijd de tijd voor hebben. Zeker bij kleinere bonden met minder middelen, is de staf vaak kleiner en is de coach voor veel zaken verantwoordelijk. De coach kan in dit geval te veel taken hebben, waardoor Teamworks op de achtergrond verdwijnt, terwijl de waarde van Teamworks wel wordt ingezien. In de ideale situatie zouden zij graag een extra staflid (zoals een bewegingswetenschapper) aanstellen die zich bezighoudt met Teamworks, maar de financiële situatie van de bond staat dit niet altijd toe, zeker wat betreft een fulltime functie.

Observatie

Tijdens een observatie toont een coach een andere manier van monitoren. Hij laat ons een systeem zien waarbij spelers een sensor op de rug dragen tijdens het trainen. Deze sensor meet zaken als: hoe hard rennen topsporters, welke bewegingen maken ze, etc. De informatie is te zien op een groot scherm in de zaal. Door middel van de data die het systeem verzamelt, kan de progressie van individuele spelers over de tijd nauwkeurig worden bijgehouden. Ook worden de data, zo vertelt de coach, gebruikt om bepaalde keuzes te motiveren (bijvoorbeeld als de coach bepaalt dat een bepaalde beweging niet of minder gemaakt mag worden, omdat de lichamelijke belasting anders te hoog is). Topsporters kunnen de video-opnames terugkijken en selecteren welke informatie zij willen bekijken. Dit systeem wordt door de coach als ‘state-of-the-art’ omschreven.

6.4.2 Mentaal welzijn

Topsporters balanceren continu op de grens van wat ze mentaal aankunnen, terwijl ze te maken krijgen met hoge prestatiedruk. Ook blijkt uit de interviews dat omgaan met tegenslagen en het tonen van veerkracht centraal staan in het bereiken van – en blijven aan de top. Dit strookt met de bevindingen uit de kwantitatieve data-analyse, waaruit blijkt dat een sterkere mate van mentale weerbaarheid samenhangt met zowel betere prestaties als een betere mentale gezondheid.

In deze paragraaf wordt ingegaan op factoren die een rol spelen bij mogelijke mentale klachten die kunnen ontstaan bij verlies en prestatiedruk. Wat maakt het dat topsporters mentaal gezond of ongezond zijn en door wie of wat wordt dit beïnvloed? Op welke manier uiten positieve of negatieve mentale aspecten van topsport zich? Welke rol heeft de omgeving en staf hierin en in hoeverre zit het in het karakter van de topsporter zelf? In deze paragraaf

beantwoorden we deze vragen. Hierbij wordt aandacht besteed aan de mentale gesteldheid van de topsporters en eveneens aan de omgang met winst en verlies.

Algemene mentale gesteldheid

In de interviews vertellen de topsporters over hun mentale gesteldheid. Topsporters geven aan dat zij zich mentaal goed en sterk voelen. Ook denken ze dat de sport een belangrijke, positieve rol speelt in de mentale ontwikkeling die zij doormaken. Het sporten maakt hen blij en gelukkig en brengt voor sommigen al vanaf een jonge leeftijd een bepaalde zekerheid met zich mee. Daarnaast geven ze aan dat zij door het sporten een groot doorzettingsvermogen hebben. Dit doorzettingsvermogen kunnen ze ook in hun leven buiten de sport gebruiken. Topsport leert topsporters ook om voor zichzelf een doel te stellen en hier naartoe te werken. Ze leren dat ze zich moeten richten op de aspecten waar ze invloed op hebben en dat ze de rest moeten laten gaan. Dit kunnen ze zowel binnen de sport als erbuiten toepassen, waardoor ze minder stress hebben.

“Ik zit heel goed in mijn vel. Over het algemeen sta ik blij in het leven. Tegenslagen houden me niet al te lang bezig. Ik voel af en toe wel wat frustraties richting mijn team of coach. Maar daar heb ik verder geen zware mentale aan over gehouden.” – mannelijke teamsporter

Voor sommige topsporters heeft topsport een negatieve impact op hun mentale gezondheid. Ze vinden het mentaal zwaar om veel van huis te zijn en belangrijke momenten met familie en vrienden te missen. Niet-topsporters begrijpen deze druk vaak niet volgens hen. Het combineren van sport, sociaal leven en studie of werk veroorzaakt stress, wat kan leiden tot slaapproblemen. Psychologen zien dat topsporters door piekeren slechter slapen, vooral bij intensieve trainingsperiodes. Dit komt volgens hen omdat veel trainen voor topsporters gepaard gaat met druk en een hoge mate van stress. Een beeld dat de eerder gevonden samenhang tussen fysieke klachten (waar slaapproblemen en hoofdpijn de meest voorkomende van zijn) en mentale gezondheid bevestigt, zoals eerder te lezen in het kwantitatieve hoofdstuk. Topsporters die mentaal weerbaarder zijn, hebben minder vaak last van dergelijke fysieke klachten als slaapproblemen en hoofdpijn. Daarnaast komen angsten en angststoornissen voor bij de topsporters. Sommigen vertellen dat ze een angststoornis hebben. De angststoornis zorgt ervoor dat de topsporters tijdens de wedstrijd niet voluit durven te gaan. Daarnaast zijn er topsporters die zo bang zijn om niet te presteren dat dit geleid heeft tot faalangst, waarvoor ze naar de psycholoog zijn gegaan.

“Een paar jaar terug ging het fysiek niet goed met me. Uiteindelijk heb ik een angststoornis ontwikkeld. Ik sprak daar met niemand over. Mijn coaches wisten het op een gegeven moment wel. Maar dan stond ik op de mat en dan wilde ik niet. Dan dacht ik: ik móet, want mensen verwachten het en ik zit in het nationaal team.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Daarnaast geven meerdere topsporters aan dat ze een depressie hebben gehad. Deze depressie kan samenhangen met de topsport, bijvoorbeeld doordat topsporters zich niet fijn voelen in de omgeving of zich nooit goed genoeg voelen en constante druk voelen. Er zijn echter ook andere redenen voor een depressie, zoals een jeugdtrauma. Het kan voor de topsporters lastig zijn om toe te geven dat het niet goed met hen gaat en dit aan een coach te vertellen.

“Ik heb vier jaar lang een depressie gehad. Dat was heel moeilijk. Die depressie kwam vooral voort uit onzekerheid en een beetje faalangst. Ik heb het eerst een jaar voor mijzelf gehouden en ben toen naar mijn coach gegaan. Door met de coach te praten kwam ik erachter dat ik graag naar een psycholoog wilde. Ik heb veel verschillende psychologen gehad, totdat ik er eentje vond die goed bij mij paste. Ik heb er in totaal dus een paar jaar mee rondgelopen.”
– vrouwelijke, individuele topsporter

Sportpsychologen vertellen dat zij veel persoonlijkheidsproblematiek zien, bijvoorbeeld narcisme, borderline of een vermijdende persoonlijkheid. Ook komen topsporters die zichzelf beschadigen en pijn doen (automutilatie) naar hen toe. Dit is de ernstigere problematiek die zij in hun werk tegenkomen. Ook topsporters vertellen over situaties waarbij een andere topsporter zichzelf pijn doet. Zij vonden dit heel heftig en schrokken ervan. Ze probeerden de andere topsporter te helpen, maar dit bleek lastig voor hen. Uiteindelijk hebben zij het met toestemming aan de coach verteld, zodat de juiste hulp gezocht kon worden.

“Dat was zo heftig. Ik kon dat zelf ook heel slecht aan. Ik kon toen niet meer sporten. Na een tijdje heb ik met haar toestemming de coach ingelicht. Ik zei: het gaat echt niet goed met haar. De coach vroeg: maar hoe gaat het met jou? Toen zijn we erachter gekomen dat het met mij eigenlijk ook niet goed ging. We zijn een traject gestart. Ik hoefde daardoor niet op een wachtlijst voor een psycholoog, dus dat was wel fijn.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Verder valt op te merken dat er een verschil is tussen mannelijke en vrouwelijke topsporters wat betreft de mentale gesteldheid. Tijdens de interviews geven vrouwelijke respondenten aan te maken te hebben gehad met een burn-out, depressie of paniekaanval tijdens de topsportcarrière. Mannelijke respondenten spreken in de interviews met ons niet over dergelijk klachten. Dit wil overigens niet zeggen dat mannelijke topsporters helemaal geen mentale klachten hebben. Bij de kwantitatieve analyses kwam er wat betreft mentale gezondheid namelijk geen aantoonbaar verschil naar voren tussen mannen en vrouwen, waar dat wel aanwezig was bij de fysieke gezondheid. Bij de mannen spelen in vergelijking met vrouwen minder ernstige klachten, zoals stress, onzekerheid en schaamte, zo lijkt het vanuit de gehouden interviews met topsporters. Het verschil tussen mannen en vrouwen op basis van de interviews zou ook te verklaren zijn omdat mannen minder open durven te zijn tijdens het interview dan vrouwen.

Er lijkt een onderscheid te zijn tussen valide en niet-valide topsporters wat betreft mentaal welzijn. Beide groepen topsporters worden weinig onderscheiden van elkaar, omdat zij op basis van de afgenomen interviews en hun ervaringen vrijwel niet van elkaar afwijken. Er is een verschil als het gaat om het mogelijke trauma dat zij hebben meegemaakt. Para-topsporters zijn grofweg te verdelen in twee groepen. Enerzijds zijn er topsporters die al vanaf hun geboorte leven met een beperking. Anderzijds zijn er topsporters met een niet-aangeboren beperking, bijvoorbeeld omdat zij een ongeluk hebben gehad. Bij de ene topsporter is dit trauma al beter verwerkt dan bij de andere. Dit heeft niet enkel effect op hun stemming, maar soms ook op de groepsdynamiek van het team. Deze topsporters vertellen bijvoorbeeld dat ze extra vaak naar een mental coach gaan en steun zoeken bij mede-topsporters. Doordat ze steun bij elkaar kunnen vinden worden ze een hechte groep. Tegelijkertijd helpt de sport hen om om te gaan met hun beperking en hier juist iets positiefs uit te halen door te kijken naar wat ze nog wél kunnen in plaats van wat ze missen.

Winnen, verliezen en mentale gesteldheid

Winst en verlies zijn onlosmakelijk verbonden met de topsport. Het is dan ook noodzakelijk dat een topsporter met beide vormen leert omgaan. Dit is voor sommige topsporters eenvoudiger dan voor anderen. De een kan het verlies vrij gemakkelijk naast zich neerleggen, terwijl de ander zich 'doodziek' voelt en mentaal 'gebroken' is. In onderstaande paragraaf gaan we in op de gevoelens die bij winst en verlies komen kijken, de impact die met name verlies heeft op de mentale gezondheid van topsporters en de manier waarop, al dan niet met hulp van stafleden en coaches, wordt omgegaan met een slechte prestatie en de bijbehorende mentale toestand. Dit is in lijn met de gevonden correlatie (al is het een zwakke) tussen de prestaties en mentale gezondheid uit de cijfermatige analyses.

Een gevoel van euforie

Het winnen van wedstrijden, zich plaatsen voor grote toernooien en vooral het behalen van medailles vinden topsporters het mooiste gevoel dat er bestaat. Een topsporter omschrijft het als "overladen worden met het gevoel van euforie." Winnen en het behalen van succes werken verslavend en voor topsporters is dat de motivatie om door te gaan.

"Die wedstrijd winnen gaf een fantastisch gevoel. Als je acties lukken, en je wint van grote namen in de top vier! Ik werd derde, hè? Dus ik heb één van die toppers geëlimineerd. Dat is een geweldig gevoel. Daar train je ook heel hard voor, om dat te zien lukken. Dan loop je eventjes naast je schoenen." – mannelijke, individuele topsporter

Topsporters ontlelen trots en eigenwaarde aan behaalde successen, mede door de blijdschap van ouders, de coach en team- of trainingsgenoten. Naast trots gaat het over (het toenemen van) status en de hiërarchische positie binnen de selectie na het winnen van medailles of belangrijke wedstrijden. Ook speelt winnen een belangrijke rol in het krijgen van mogelijke inkomsten (bijvoorbeeld een A-status) en het in beeld komen bij sponsors. Dit zorgt niet

enkel voor financiële zekerheid en daarmee voor meer rust in het hoofd van de topsporter, het wordt ook gezien als vorm van erkenning voor al het harde werk.

De keerzijde van winst

Winnen heeft ook een keerzijde. Een gevolg van winnen is dat de lat bij een eerstvolgende wedstrijd hoger komt te liggen en de mentale druk om te presteren toeneemt. Een topsporter ‘moet’ minimaal dezelfde betere prestatie leveren. Enerzijds komt deze druk vanuit de topsporter zelf, anderzijds voedt de omgeving die, zoals coaches, het publiek en de media. Het plezier in de sport kan afnemen of verdwijnen als de volledige aandacht uitgaat naar het moeten winnen.

“Toen ik jonger was, deed ik mee aan wereldbekerwedstrijden. Ik was op een gegeven moment zo gericht op het winnen, maar dan gaat het niveau omhoog en wordt het lastiger. Je bent alleen gefocust op winnen en als je verliest, kom je in een mentale dip. Dan ga je het niet meer leuk vinden. Toen kwam corona en ik ging terug naar de basis. Waarom ben ik gaan sporten? Voor het plezier.” – mannelijke, individuele topsporter

Daarnaast speelt mee op welk niveau en tegen welke tegenstanders overwinningen behaald worden. Zo geldt bij een aantal sporten dat het niveau nationaal dusdanig laag is (in vergelijking tot de internationale competitie) dat winst op een NK niet zo betekenisvol is. De topsporter haalt weinig genoegen uit de prestatie en kijkt vooral kritisch naar zijn of haar eigen spel. Ook komt het voor dat topsporters (vooral jonge, onervaren sporters die nationaal doorbreken) denken dat ze mee kunnen doen op het hoogste niveau om vervolgens tijdens een internationale wedstrijd onderaan in het klassement te eindigen. Dit heen en weer gaan tussen een topklassering in eigen land en internationaal niet met de (sub)top meekunnen kan mentaal zwaar zijn voor een topsporter. De teleurstelling van het verlies is groter. Omdat ze in eigen land de beste zijn hebben ze niet geleerd hoe ze om moeten gaan met het verliezen van belangrijke wedstrijden.

Twee vormen van verlies en de impact ervan

Een sterk aanpassingsvermogen en een goede omgang met verlies onderscheiden een ‘succesvolle’ topsporter van andere topsporters. Wat deze ‘goede omgang’ inhoudt zal in onderstaande paragraaf duidelijk worden. Allereerst valt op te merken dat bij veel sporten twee vormen van verlies te onderscheiden zijn. Enerzijds kan het gaan om het verliezen van punten of scores tijdens een wedstrijd, bijvoorbeeld een punt of game binnen een tenniswedstrijd. Bij de sporten waar dit van toepassing is, moet de topsporter zich niet laten meeslepen door emoties, zoals boosheid of frustratie. Het aanpassingsvermogen bij deze topsporters moet groot zijn om punt na punt mentaal de knop om te kunnen zetten. Opvallend genoeg bleek uit de data-analyses dat meer emotionele topsporters hun prestaties en geschiktheid gemiddeld hoger beoordelen, maar dit effect was kleiner en dus (zo lijkt het ook in de interviews) ondergeschikt aan de mentale weerbaarheid, ofwel de kunst om met dergelijke emoties om te gaan. Sportpsychologen en coaches spelen een rol in dit proces door

met de topsporters onder andere voor een wedstrijd te werken aan het visualiseren van de wedstrijd en wedstrijdonderdelen. Topsporters schrijven dan bijvoorbeeld hun ideale versie van een wedstrijd of een toernooi op en nemen dat door met de coach.

“Wat er gebeurt, daar kan je niks aan doen. De eerste emotie, daar ben je niet verantwoordelijk voor. Maar de tweede wel. Sommige sporters vinden dat niet makkelijk. Dan vervallen ze in het gedrag van schuld afschuiven en klagen. Dan zit je dus in emotioneel gedrag, waar je als topsporter niets mee kan.” – mannelijke coach

Anderzijds kan een wedstrijd in zijn geheel verloren worden. De impact hiervan op de mentale gezondheid van topsporters is uiteenlopend. Geen enkele topsporter verliest graag, maar bij de een valt het verlies zwaarder dan bij de ander. Sommigen voelen zich ‘doodziek’ na het verliezen van een wedstrijd. Zij ervaren fysieke klachten, zoals braken of hebben moeite met slapen. Andere topsporters vertellen tijdens het interview ‘mentaal gebroken te zijn’ en veel te hebben gehuild. Zij geven aan dat hun gehele zelfbeeld is aangetast door het verlies. Gevoelens van schaamte en schuld lijken met name bij topsporters in teamsporten een rol te spelen; zij voelen dat ze hun team in de steek hebben gelaten door slecht te presteren.

“Toen we zilver haalden, waren we eigenlijk allemaal heel chagrijnig, omdat we verloren hadden. Ik weet wel dat mijn kamergenoot zich schuldig voelde, omdat zij een man had laten lopen. Maar de coach zei, wel na overleg met deze speelster, dat het niet zo was dat het haar schuld was dat we verloren hadden.” – vrouwelijke teamsporter

Deze gevoelens kunnen zij wel met elkaar delen, aangezien ze het verlies samen meemaken. Dit ligt wat anders bij individuele topsporters. Individuele topsporters kunnen zich bijvoorbeeld (meer) schamen richting de coach, omdat zij het gevoel hebben dat ze de coach teleurstellen met een tegenvallende prestatie. Ook komt het voor dat topsporters zich schuldig voelen richting sponsors of ouders, van wie ze financiële en mentale steun krijgen.

“Het is frustrerend als het niet lukt. Ook zie ik de teleurstelling bij mijn zoon als hij een foutje maakt en verliest. Hij heeft mij een keer huilend opgebeld en verteld dat het ons zeshonderd euro had gekost. Daar ligt een grote taak voor de ouder. Er zijn ouders die erg hameren op het presteren, maar dat zorgt denk ik voor verkeerde druk op een kind.” – een ouder van een topsporter

Als de topsporters vaker verliezen, beginnen sommigen te twijfelen aan de eigen kwaliteiten en geschiktheid als topsporter. Ze overwegen op bepaalde momenten zelfs of het topsportleven alle opofferingen wel waard is. Daartegenover staan topsporters die minder moeite hebben met verlies en/of minder klachten hebben. Zij balen wel van het verlies en zijn teleurgesteld in zichzelf, maar ervaren geen verdere mentale klachten. Verklaringen voor deze verschillen tussen topsporters zullen in de volgende paragraaf belicht worden.

Factoren die de impact van verlies beïnvloeden

De impact van het verlies varieert van topsporter tot topsporter. Dit lijkt verband te houden met een aantal factoren. Allereerst hangt de impact van het verlies sterk af van het belang van de wedstrijd. Zo is een wedstrijd op de Olympische/Paralympische Spelen van groter belang dan een regionale wedstrijd. Ten tweede speelt de persoonlijke verwachting van een topsporter een rol. Hoe schat de topsporter zijn kansen van tevoren in? Op het moment dat de concurrentie als sterk wordt ingeschat, is verlies niet altijd iets negatiefs. Zolang de topsporter het idee heeft dat hij het maximale uit zichzelf heeft gehaald, is er eerder vrede met het verlies. Dit laatste is niet het geval wanneer concurrentie als ‘minder’ wordt gezien en/of de eigen prestatie tegenvalt.

“Soms voelt het alsof ik gefaald heb. Het is frustrerend als het in de training elke keer lukt en het dan tijdens de wedstrijd niet lukt. Dan zoek je er al snel dingen achter, maar meestal is het simpel: je hebt gewoon een fout gemaakt.” – mannelijke, individuele topsporter

Ten derde lijkt de leeftijd van de topsporter verband te houden met de impact van verlies, al is er ook binnen de ‘leeftijdscategorieën’ oud en jong nuance zichtbaar. Enerzijds zijn jonge topsporters (sporters die aan het begin van hun topsportcarrière staan) nog vrij onervaren, voelen zij een bewijsdrang en kan verlies daardoor extra hard aankomen. Persoonlijkheidseigenschappen, zoals veerkracht en relativiseringsvermogen zijn nog onderontwikkeld, waardoor zij langer kunnen blijven hangen in negatieve emoties. Anderzijds spreken we ook jonge topsporters die nog vrij onbevangen in hun carrière staan en het gevoel hebben dat ze nog fouten kunnen en mogen maken. Daartegenover staan de topsporters die meer ervaring hebben binnen de topsportwereld en beter weten hoe ze met verlies moeten omgaan. Ook voor hen kan verliezen zwaar zijn, bijvoorbeeld omdat zij aan het einde staan van hun topsportcarrière en ze nog weinig kansen hebben om goed te presteren. Voor hen hangt er extra veel af van die paar momenten in het jaar. Samengevat lijkt een hogere leeftijd erop te duiden dat een topsporter meer ‘tools’ heeft om met verlies om te gaan, maar dit impliceert niet per se dat de impact van het verlies minder groot is.

Ten vierde speelt de consequentie van het verlies een rol wat betreft de impact op de topsporter. Simpel gezegd, zijn er twee aspecten die samenhangen met een prestatie: status en geld. Bij verlies kunnen beide afnemen of volledig wegvallen, zoals het wegvallen van de A-status en het eerder besproken stipendium (beurs) als er geen top acht klassering wordt behaald. Dit kan vervolgens weer betekenen dat topsporters financieel afhankelijker zijn van ouders of op zoek moeten naar een bijbaan om financieel rond te komen. Het kan ook op immaterieel vlak statusverlies betekenen binnen de selectie en topsportomgeving waarin de topsporter zich bevindt en dat kan leiden tot onzekerheid. Deze onzekerheid kan zich bijvoorbeeld uiten in dat een topsporter zich afvraagt of hij of zij de plek binnen de selectie kan behouden en/of daarmee centraal kan en mag blijven trainen en wonen.

“Ik heb een A-status gehad, anderhalf jaar geleden. Dat was heel fijn, maar je moet een medaille behalen op de Spelen en dat is best een harde eis. Het zorgt voor een hogere

*prestatiedruk. Daardoor gaat het niet zo veel meer om de speler, maar om de prestaties. Soms gaat het maar om één punt verschil, waar dan vervolgens je hele leven van af lijkt te hangen. Zo zwart-wit is het voor NOC*NSF. Het brengt heel veel stress met zich mee.” – mannelijke teamsporter*

De rol van coaches en stafleden bij de omgang met verlies

Uit de interviews blijkt dat coaches een grote invloed kunnen hebben op de mentale gesteldheid van topsporters na een verlies. Volgens stafleden ligt de verantwoordelijkheid bij coaches om in te grijpen wanneer topsporters worstelen met teleurstelling of frustratie. Een verlies kan veel impact hebben op topsporters, bijvoorbeeld doordat ze teleurgesteld of gefrustreerd zijn. In sommige gevallen ontwikkelen topsporters depressieve klachten, waarna coaches hen moeten begeleiden of doorverwijzen naar een (sport)psycholoog.

Sommige sportpsychologen merken op dat goed presterende topsporters vaker hulp krijgen van coaches bij verliesverwerking. De goed presterende topsporters worden volgens hen bijvoorbeeld eerder naar hen doorverwezen. Terwijl minder presterende topsporters hun problemen juist minder snel delen uit angst om niet geselecteerd te worden. Deze problemen kunnen daardoor verergeren en bijvoorbeeld leiden tot depressieve klachten. Het gaat vooral om introverte topsporters die zich minder uitspreken, volgens de coaches. Dit is (deels) in lijn met wat er is gevonden in de kwantitatieve analyses, waarin bleek dat een sterkere mate van extraversie samenhangt met een verbeterde mentale gezondheid. Het uitspreken van dergelijke innerlijke zorgen, of dit nu tegen medesporters, een coach of psycholoog is, draagt er doorgaans aan bij dat een topsporter zich beter gaat voelen.

“Er lijkt een cultuur te zijn dat sporters bang zijn om bepaalde zaken te melden: dit is het zwaarst voor de wat minder presterende sporters. De andere hebben onbewust zo iets van: ik kom er uiteindelijk toch wel.” – vrouwelijk stafid

Topsporters vertellen welke rol (sport)psychologen spelen in hoe zij reageren op verlies. Topsporters zoeken een (sport)psycholoog op om te leren hoe ze met verlies om moeten gaan. Dit gebeurt met name op het moment dat het verlies grote impact heeft op de mentale gezondheid van een topsporter. Hij/zij krijgt bijvoorbeeld een paniekaanval of het verdriet houdt langer dan een week aan. Een (sport)psycholoog kan een topsporter helpen door tips te geven waardoor de topsporter zich minder concentreert op het verlies en de impact ervan minder belastend is voor de mentale gesteldheid. Zo mogen topsporters best een paar dagen balen en teleurgesteld zijn na het verliezen van een belangrijke wedstrijd. Toch is het van belang om daarna te reflecteren op de prestatie en al dan niet met de coach inzicht te krijgen in de zwakte- en verbeterpunten. Verder zeggen topsporters dat zij van de sportpsycholoog bepaalde ademhalingsoefeningen hebben geleerd of kregen ze de tip om vlak na een teleurstellende wedstrijd even een paar stappen terug te nemen en zich te concentreren op vrienden en familie.

“Met verlies kon ik best goed omgaan, maar de laatste tijd leg ik veel druk op mijzelf. Soms krijg ik een paniekaanval als ik verlies. Ik ben nu in gesprek met een psycholoog en die leert me het meer als een soort nieuw doel te zien, het verlies, om de volgende wedstrijd wel te winnen.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Ondanks het belang ervan, zijn er niet altijd voldoende (financiële) middelen of is de capaciteit niet beschikbaar voor topsporters om deze mentale ondersteuning van een (sport)psycholoog op te zoeken. Vooral bij kleinere bonden is dit een probleem, terwijl ook bij deze bonden de coaches benadrukken dat het mentaal fit zijn en blijven cruciaal is voor topsporters. Deze topsporters zoeken, al dan niet met behulp van een coach of op aansporing van ouders, zelf contact met een (externe) psycholoog.

“Ik heb diep gezeten en een burn-out gekregen. Het gevolg van een opeenstapeling aan tegenslagen. Toen heb ik zelf hulp gezocht en ben met een psycholoog gaan praten.” – vrouwelijke teamsporter

Vaak nemen coaches bij deze bonden ook de rol van sportpsycholoog op zich. Zij begeleiden de topsporters door hen aan te leren om tijdens de emotie ‘op een pauzeknop te drukken’ of hoe ze kunnen reflecteren en vertrouwen op zichzelf. Coaches geven aan dat zij het soms lastig vinden om een topsporter te begeleiden als de topsporter ernstige mentale problemen heeft, zoals een depressie of zelfs zelfmoordgedachten heeft. Zij voelen zich verantwoordelijk voor de topsporters en willen hen graag helpen, maar hebben niet de juiste expertise om dit te doen. Wanneer de mentale problemen grote gevolgen hebben voor de topsporter heeft dit ook invloed op de mentale gesteldheid van de coach. Zij kunnen voor een langere periode verdrietig zijn, aan zichzelf twijfelen en onzeker worden over hun rol als coach.

“We hebben ook een aantal sporters verloren door zelfmoord [...]. Dan is er de vraag: wie is er voor de coaches? Mensen in de sportomgeving zeggen dan: hier zijn we niet voor getraind. Ik denk dan: en ik ook niet.” – mannelijke coach

Kritiek van experts op mentaal welzijn

Eén van de grootste kritiekpunten die de sportpsychologen hebben, is dat bij sommige sporten de coach degene is die de topsporters naar hen verwijst. De topsporters moeten eerst naar de coach met hun problemen, voordat ze hier professionele hulp bij kunnen krijgen. De sportpsychologen vinden dat niet verstandig, omdat ze bij de topsporters merken dat dit voor hen een moeilijke stap is. Professionele hulp kan worden tegengehouden door coaches, wanneer zij het niet nodig vinden om de topsporter door te verwijzen naar een sportpsycholoog. Ze denken dan het zelf op te kunnen oplossen. Een reden dat de experts dit problematisch vinden, is omdat de psychologen een meldingsplicht hebben bij mogelijk grensoverschrijdend gedrag en coaches niet. Het is volgens hen mogelijk dat coaches topsporters niet naar hen doorverwijzen, omdat ze bang zijn voor de consequenties.

“De weg naar hulp is alleen afgesneden als de coach zegt: ik ga hierover. Vaak is er genoeg afstemming en erkent een coach dat een sporter moet worden doorgestuurd naar mij of een andere hulpverlenende coach. Maar, omdat ik naast een geheimhoudingsplicht ook een meldingsplicht heb bij mogelijk grensoverschrijdend gedrag, kan dat een reden zijn voor de coach om een sporter niet door te verwijzen naar mij en/of andere hulpcoaches en psychologen. Het kan zijn dat hij of zij mogelijk zelf grensoverschrijdend gedrag vertoont en bang is dat dit uitkomt.” – vrouwelijk staflid

6.5 Veiligheid

De derde pijler binnen dit onderzoek is veiligheid. Hierbij zal onderscheid gemaakt worden tussen gevoelens van veiligheid en gevoelens van onveiligheid bij topsporters, coaches en andere stafleden. Allereerst wordt ingegaan op de gevoelens van veiligheid van actoren en waardoor deze worden bepaald. Vervolgens worden de gevoelens van onveiligheid behandeld, waarbij allereerst in wordt gegaan op twee herkenbare risicofactoren binnen de topsport. Bovendien wordt het thema grensoverschrijdend gedrag belicht en de ervaringen hiermee van topsporters, coaches en stafleden. Tot slot wordt aandacht besteed aan bestaand beleid om de veiligheid van actoren te garanderen.

6.5.1 Gevoelens van veiligheid

Veiligheid is een breed begrip en verschillende actoren definiëren het op een andere manier. Op basis van de interviews zien we een aantal gemeenschappelijke delers die het gevoel van veiligheid lijken te bepalen. In deze paragraaf gaan we hier dieper op in, waarbij de visie van topsporters afzonderlijk wordt behandeld van die van de coaches en stafleden.

Wat betekent veiligheid voor topsporters?

Voor topsporters betekent veiligheid onder andere dat zij zichzelf kunnen zijn tijdens de trainingen. Ze willen zichzelf kunnen uiten op een manier die voor hen prettig voelt, ongeacht of dat op een uitgesproken of een meer ingetogen manier is. Topsporters vinden het fijn als zij zich in de groep (bijvoorbeeld het team of de trainingsgroep) hetzelfde kunnen gedragen als een-op-een met de coach. Wanneer topsporters zichzelf kunnen zijn en door andere topsporters en coaches geaccepteerd worden, voelen zij zich comfortabel en veilig.

“Mijn persoonlijkheid is zodanig dat ik geen smalltalk kan hebben met mensen, het over het weer hebben ofzo. Binnen mijn sportgroep kan ik mezelf zijn, ik voel me er comfortabel. Ik ben niet zo’n mega extravert persoon die zich in elke situatie fijn voelt. Op de middelbare school bijvoorbeeld, of bij mijn vorige sportvereniging, voelde ik me niet altijd op mijn plek. Ik ging niet altijd naar de georganiseerde dingen. Bij dit team voel ik me echt op m’n plek. Hier kwam ik erachter dat er meer mensen zijn zoals ik, dat is wel fijn.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Daarnaast zeggen topsporters dat zij zich veilig voelen wanneer ze met respect behandeld worden door coaches en medetopsporters. Respect betekent voor topsporters open en eerlijke

communicatie, met name over keuzes die betrekking hebben op de topsporters, bijvoorbeeld over een trainingsschema. Topsporters vinden het belangrijk dat coaches zich aan hun woord houden, dit draagt bij aan duidelijkheid en onderling vertrouwen. De topsporters voelen zich veiliger als zij weten waar ze aan toe zijn. Een sterke band met de coach speelt een cruciale rol in hoe veilig topsporters zich voelen. Topsporters die een goede relatie met hun coach hebben, durven persoonlijke problemen te delen. Deze vertrouwensband zorgt ervoor dat topsporters zich gezien en gehoord voelen, ook wat betreft problemen buiten de sport. Dat is in lijn met de kwantitatieve bevindingen, waarbij een sterkere mate van persoonsgerichtheid binnen de topsportcultuur samenhangt met het gegeven dat topsporters minder gevoelens van onveiligheid ervaren. De band met de coach is volgens topsporters bepalend voor de topsportcultuur.

“Ik vind de coach heel fijn. [...] Ik voel me veilig bij hem, hij straalt een soort vertrouwen en onvoorwaardelijkheid uit. Ik voel me veilig genoeg om te zeggen: ‘hey, dit gaat goed en hier wil ik nog aan werken’.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Ook medesporters dragen bij aan het gevoel van veiligheid. Topsporters hebben vaak hechte vriendschappen met medesporters en spelen een belangrijke rol in elkaars leven buiten de sport. Topsporters vertellen dat zij zich vrij voelen om persoonlijke problemen met elkaar te delen, omdat andere topsporters echt begrijpen wat het topsportleven inhoudt. Dit bevestigt de relatie die in de cijfermatige analyses is gevonden dat een sterkere mate van bespreekbaarheid van problemen en (on)gewenst gedrag, samenhangt met het ervaren van minder gevoelens van onveiligheid. Het feit dat ze deze problemen kunnen delen met iemand die hetzelfde meemaakt, versterkt de band. Hierdoor durven ze ook zaken die niet sportgerelateerd zijn te delen. Topsporters vertellen dat zij bij topsporters met wie zij een goede band hebben, emotioneel durven te zijn. Ook vinden ze het fijn dat ze rekening met elkaar houden wanneer dat nodig is.

“Ja, ik voel me persoonlijk veilig binnen het team. Ik voel me geaccepteerd door iedereen, ik kan mezelf zijn. Als teamgenoten praten we veel met elkaar en zijn we open naar elkaar. Ik houd er een fijn gevoel aan over als we een goed gesprek met elkaar kunnen voeren.” – vrouwelijke teamsporter

Topsporters geven aan dat de afwezigheid van grensoverschrijdend gedrag bijdraagt aan hun gevoel van veiligheid. Ze merken dat er meer bewustzijn is over dit soort gedrag, vooral bij coaches en stafleden, wat zorgt voor een betere sfeer en groter gevoel van veiligheid.. Topsporters noemen als voorbeeld van veiligheid ook het kunnen achterlaten van waardevolle spullen tijdens trainingen of wedstrijden, zonder de angst dat deze gestolen worden. Hoewel uit de kwantitatieve analyses blijkt dat vrouwen zich vaker onveilig voelen dan mannen, blijkt dat niet uit de interviews. Wat wel opvalt is dat mannen en vrouwen andere redenen geven voor hun gevoel van veiligheid. Waar vrouwen met name spreken over een goede band met

de coach en sociale contacten binnen de sport, hebben mannen het eerder over praktische zaken en beleidsmaatregelen die hen een veilig gevoel geven.

De visie van topsporters met ‘een dubbelrol’

Sommige topsporters zitten in bijvoorbeeld de spelersraad of de atletencommissie. Zij proberen om het programma binnen hun sport te verbeteren en de stem van topsporters te vertegenwoordigen. Ze vertolken de verwachtingen, irritaties en nieuwe ideeën namens de topsporters. Vaak hebben zij deze rol op zich genomen, in de hoop op deze manier de sport te kunnen verbeteren. Ook hopen ze hiermee dat de faciliteiten beter gaan aansluiten op de behoeftes van de topsporters. In deze rol kunnen topsporters echter voor dilemma's komen te staan, als hun eigen mening anders is dan die van de groep topsporters die zij vertegenwoordigen. In hun rol moeten ze proberen hun eigen mening niet door te laten schemeren.

“Ik ben de stem van de groep. Ik moet oppassen dat mijn eigen belangen niet boven hun belangen staan. Soms vind ik iets helemaal ruk, maar de spelers zijn er wel tevreden over. Dan moet ik dat laatste uitdragen. Ik probeer in persoonlijke gesprekken wel naar voren te brengen wat ik zelf denk, maar als voorzitter heb ik heel duidelijk de rol van vertegenwoordiger van de groep. Dat is soms lastig.” – mannelijke teamsporter

De topsporters die in de atletencommissie of spelersraad zitten, merken dat andere topsporters bang kunnen zijn om hun mening (aan hen) door te geven. Deze sporters zouden zich volgens hen (de topsporters in een raad/commissie) niet veilig genoeg voelen en bang zijn voor de mogelijke consequenties na een negatieve uitslating. Zelfs wanneer er specifiek om feedback gevraagd wordt, zijn er vaak maar weinig topsporters die dit daadwerkelijk geven. Het kan de topsporters die in de raad of commissie zitten daardoor veel moeite kosten om de benodigde informatie te krijgen. Zo geven topsporters aan dat ze een-op-een-gesprekken hebben moeten voeren met alle andere topsporters om op deze manier te ontdekken wat zij werkelijk ergens van vonden.

Visie van coaches en stafleden op veiligheid

Ook volgens coaches en stafleden houdt veiligheid in dat zij en topsporters zichzelf kunnen zijn en bij elkaar hun emoties durven te tonen. Coaches en stafleden spreken met name over de veiligheid van de topsporters en hoe zij proberen de topsporters een veilig gevoel te geven. Zij zijn zich dan ook sterk bewust van hun eigen bijdrage aan het veiligheidsgevoel van topsporters. Coaches stellen dat topsporters zich veiliger voelen als ze duidelijk aan hen uitleggen waarom zij bepaalde keuzes maken en dat zij proberen die uitleg ook te geven. Wanneer een topsporter niet geselecteerd wordt, proberen coaches zo goed mogelijk uit te leggen waarom dit het geval is en hen punten van verbetering aan te reiken. Stafleden benadrukken dus net als de topsporters dat open communicatie tussen topsporter en coach onderdeel is van een veilige cultuur. Tegelijkertijd stellen coaches dat zij merken dat niet alle

topsporters naar hen toe durven te komen. De reden hiervoor heeft vaak te maken met de eerder besproken machtspositie van een coach, aldus onderstaande coach:

“Er zullen ook zeker sporters zijn die dingen niet aan mij vertellen, omdat ik ze ook moet beoordelen en ik ook bepaal of zij eruit vliegen. Ik weet dat wij ons best doen, maar ook dat het vast niet altijd goed genoeg is voor iedereen.” – vrouwelijke coach

Tot slot zijn er coaches en stafleden die aangeven dat ze veiligheid in de topsportwereld een lastig onderwerp vinden. Volgens hen bestaat er een dunne lijn tussen grensverleggend en grensoverschrijdend gedrag. Inherent aan de topsport is het verleggen van fysieke en mentale grenzen. Waar grenzen worden opgezocht om topprestaties af te dwingen, worden onoverkomelijk ook persoonlijke grenzen overschreden, al dan niet bewust. Trainingen waarin topsporters worden uitgeput, zijn in deze context moeilijk om voor iedereen passend en gewenst te maken, aldus geïnterviewde coaches. Dit komt mede doordat elke coach en topsporter verschilt qua persoonlijkheid en andere voorkeuren, grenzen en behoeftes heeft. Stafleden willen gevoelens van onveiligheid bij de topsporters voorkomen, maar dienen er tegelijkertijd voor te zorgen dat topsporters hun grenzen verleggen. Ze vinden het moeilijk om in te schatten hoe ze dat het beste kunnen doen. De stafleden zijn zich er bovendien van bewust dat een veilige omgeving ervoor zorgt dat topsporters gemakkelijker durven te ontdekken waar hun grenzen liggen. Dat zou kunnen betekenen dat personen binnen de topsportcultuur een sterker gevoel van veiligheid ervaren. Zo blijkt uit de vragenlijst dat zowel coaches als topsporters minder gevoelens van onveiligheid ervaren wanneer er een sterkere mate van haalbaarheid van doelen aanwezig is en personen normen, waarden en regels niet hoeven te overschrijden om deze te behalen.

“Je moet als coach op zoek gaan naar verbetering, dag in dag uit. Daarbij ga je altijd richting een grens of uit een comfortzone en kom je meteen in een gevaarlijk gebied, namelijk grensoverschrijdend gedrag. Soms moet je een beetje duwen en de grenzen opzoeken, maar het moet voor de atleet ook veilig zijn. Die balans zoeken is de sleutel. Daarom zijn evaluaties belangrijk, ook de evaluatie van atleten over ons.” – mannelijke coach

Diversiteit

In het kader van veiligheid en jezelf kunnen zijn, spreken de topsporters over de diversiteit binnen de topsportwereld. Topsporters vertellen dat iedereen welkom is, alle seksuele voorkeuren geaccepteerd worden binnen hun groep en iedereen zichzelf kan en mag zijn. Ze kunnen zich niet voorstellen dat er vreemd wordt gekeken naar topsporters vanwege hun seksuele geaardheid, omdat er een open en veilige sfeer is. Dit illustreren zij door te stellen dat zij zelf andere topsporters kennen die bijvoorbeeld homoseksueel zijn.

“Ik denk dat iedereen openlijk zichzelf durft te zijn in onze sport. Een aantal meiden is openlijk lesbisch en volgens mij praten we daar heel open over met elkaar. In die zin is het een veilige omgeving. Dat vind ik heel belangrijk.” – vrouwelijke teamsporter

Aan de andere kant spreken we topsporters die geen andere topsporters kennen die openlijk *queer* zijn.³⁵ Deze respondenten denken dat het wel geaccepteerd zou worden om *queer* te zijn, maar tegelijkertijd zeggen ze dat het lastig zou kunnen zijn, omdat er wel ‘bepaalde grapjes’ gemaakt worden. Zo vertellen zij dat er bijvoorbeeld gescholden of getreiterd wordt met het woord ‘homo’. Er lijkt een verschil te zijn tussen mannelijke en vrouwelijke topsporters. Topsporters vertellen dat zij meer vrouwelijke topsporters kennen die zich openlijk hebben uitgesproken over hun seksuele identiteit. Respondenten denken dat er bij mannelijke topsporters nog een taboe heerst op *queer* zijn. Een mogelijke reden hiervoor kan gevonden worden in de masculiene cultuur (hierover meer in de volgende paragraaf).

“Ja, geaardheid vind ik moeilijk. Ik ken eigenlijk niemand die openlijk homo is in het [naam sport]. Bij vrouwen komt het wel meer voor, is er meer openheid over. Bij de mannen heb ik er eigenlijk nooit over gehoord of iemand over gesproken. Ik denk dat het wel volledig geaccepteerd zou worden, mocht het zo zijn. Bij mijn collega’s weet ik zeker dat dat zo zou zijn, en niemand er gek over zou doen” – mannelijke, individuele topsporter

Wanneer gesproken wordt over diversiteit, vertellen topsporters verder nog over de (on)gelijkheid tussen mannen en vrouwen in de sport. Sommige topsporters geven aan dat mannen en vrouwen in hun sport als gelijke gezien worden. Zij geven bijvoorbeeld aan dat er samen getraind wordt en ze even hard trainen, ongeacht het geslacht. Bovendien zijn er sporten waarbij de kijkcijfers, de faciliteiten, het salaris en het prijzengeld van mannen en vrouwen gelijk is. Er zijn ook sporten waarbij mannen en vrouwen niet gelijk worden behandeld. Zo zijn er bepaalde sporten waarbij meer aandacht is voor de mannelijke topsporters, denk hierbij aan voetbal. De mannelijke topsporters krijgen meer salaris en kunnen gebruik maken van betere faciliteiten. Een ander voorbeeld dat vaak naar voren komt in het kader van geslacht, is dat het grootste aandeel coaches van het mannelijk geslacht is. Vrouwelijke (en soms ook mannelijke) topsporters zouden graag wat meer diversiteit zien in de staf. Vrouwelijke topsporters zouden het fijn vinden als zij met bepaalde problemen, bijvoorbeeld rondom hun menstruatie, kunnen overleggen met een vrouwelijke coach, omdat die deze problemen beter begrijpt.

“Binnen de [naam sport] zijn er weinig vrouwelijke coaches, er zijn ook trainingsstages geweest waarbij geen enkel vrouwelijk staflid meeging. Dat moet niet kunnen, maar het antwoord is dat er niet genoeg vrouwelijke stafleden zijn. Hier kan nog wel wat verbeterd worden als het gaat om meer diversiteit op basis van geslacht.” – mannelijke, individuele topsporter

35 Queer is een verzamelnaam voor mensen die zich niet identificeren met traditionele ideeën over gender en seksualiteit. Het kan gaan om bijvoorbeeld homoseksuelen, panseksuelen, transpersonen en non-binaire personen. De term wordt vaak gebruikt voor mensen die zich niet herkennen in de hetero- en cisgendernormen.

Verder wordt er in de interviews gesproken over culturele diversiteit. Opnieuw geven de topsporters aan dat er een open, inclusieve cultuur is en dat mensen met een andere afkomst worden geaccepteerd. Topsporters kunnen zich niet voorstellen dat topsporters anders zouden worden behandeld vanwege hun afkomst. Met name bij vechtsporten wordt door topsporters aangegeven dat er veel diversiteit is onder de topsporters. Hoewel topsporters aangeven dat iedereen geaccepteerd zou worden, zijn er topsporters die wel eens te maken hebben gehad met een discriminerende opmerking. In deze gevallen wordt degene die zich discriminerend uitspreekt aangesproken op het gedrag door bijvoorbeeld andere topsporters uit het team.

“Er worden wel eens racistische grapjes gemaakt. Toen ik jong was schrok ik ervan en moest ik er wel eens door huilen. Nu ben ik een stuk ouder en ga ik er anders mee om. En mijn teamgenoten beschermen mij ook. Zij zeggen er gelijk iets van als de tegenstanders racistisch zijn.” – mannelijke teamsporter

Observatie

Bij een aantal sporten werd er tijdens de observaties gemengd getraind. De mannen en de vrouwen trinden onderling ook tegen en/of met elkaar. Er lijkt geen verschil te zijn in de omgang; alle topsporters trainen gewoon samen. De omgang tussen mannen en vrouwen is natuurlijk en vriendschappelijk. Wel valt het op dat er bij sommige trainingen meer mannen dan vrouwen zijn waardoor de vrouwen wel met de mannen moeten trainen. Verder is binnen bepaalde sporten zeer geringe diversiteit te zien op basis van afkomst of huidskleur.

6.5.2 Gevoelens van onveiligheid

Gevoelens van onveiligheid kunnen door verschillende aspecten veroorzaakt worden. Een topsporter of coach kan zich onveilig voelen door een incident, maar er kan ook een structureel probleem aan ten grondslag liggen. In onderstaande wordt ingegaan op beide aspecten. Vervolgens wordt dieper ingegaan op gevallen van grensoverschrijdend gedrag ervaren door topsporters, coaches en andere relevante stafleden.

6.5.2.1 Twee institutionele risicofactoren voor grensoverschrijdend gedrag

Zoals is gebleken uit de analyses in het literatuurhoofdstuk kunnen bepaalde institutionele risicofactoren aanleiden tot interpersoonlijk geweld binnen sportculturen. De twee factoren die tijdens de interviews het meest en het duidelijkst naar voren komen zijn machtsonbalans en een masculiene cultuur. In onderstaande paragraaf wordt dieper ingegaan op deze twee risicofactoren en de manier waarop deze factoren tot uiting komen en eventueel zorgen voor grensoverschrijdend gedrag.

Machtsonbalans

Binnen de topsport is vaak sprake van een strikte hiërarchie en van machtsverhoudingen. In de meeste gevallen wordt hierbij gedacht aan de ongelijke verhouding tussen topsporters en coaches. Er bestaat, op basis van de afgenomen interviews, ook een machtsverhouding tussen andere actoren. Daarom zullen we in onderstaande paragraaf onderscheid maken tussen machtsonbalans tussen 1) topsporters en coaches, 2) topsporters onderling en 3) coaches onderling.

Machtsonbalans tussen topsporters en coaches

Coaches hebben invloed op topsporters door hun kennis en ervaring, toegang tot middelen en hun gezag om keuzes te maken, zoals het selecteren van sporters voor wedstrijden. Deze machtsverhouding kan leiden tot machtsmisbruik, wat blijkt uit de kwantitatieve analyses; topsporters ervaren meer onderdrukking bij grotere machtsafstand. De mate van machtsongelijkheid hangt af van de sportorganisatie en of een topsporter individuele keuzes kan maken. In de meeste gevallen beslist de coach, maar bij sommige sporten kan de topsporter zijn of haar team van experts zelf kiezen. Topsporters die dit kunnen, lijken minder last te hebben van machtsongelijkheid, omdat ze meer zeggenschap ervaren. In zulke gevallen kan het zelfs de coach zijn die zich moet aanpassen aan de keuze van de topsporter.

“Die topsporter is met mij gestopt. Met de opgegeven reden kan ik niet echt iets. Ik heb anderhalf jaar met hem gewerkt, gebouwd aan onze relatie, hem gekwalificeerd voor z'n eerste grote wedstrijd... Hij vond het moeilijk om met druk om te gaan en heeft besloten dat het op persoonlijk gebied niet klikte. Ik vind het een kinderachtige beslissing.” – mannelijke coach

Topsporters die deze keuzevrijheid niet of minder hebben en dus een coach krijgen toegewezen, hebben soms moeite met de macht die een coach uitoefent. Sommige vertellen dat ze hun coach autoritair vinden, kritiek niet wordt gewaardeerd en er geen ruimte is om feedback te geven. Sommige topsporters durven niet altijd in te gaan op bepaalde keuzes van de coach, uit angst om niet geselecteerd te worden. Zij hebben het gevoel al snel weggezet te worden als 'zeikerds'. De echte topspelers daarentegen hebben hun positie veiliggesteld en kunnen zekerder zijn van hun plek in de selectie. Het zijn dan ook de topsporters die niet tot de absolute top behoren die zich kwetsbaarder en meer onzeker voelen. Met name deze topsporters missen de communicatie en transparantie bij coaches. Zij snappen dat coaches keuzes moeten maken, maar zouden het prettig vinden om de redenen en argumenten voor deze keuzes te horen. Dit zou voor meer acceptatie, draagvlak en een veiliger gevoel kunnen zorgen.

“Voor de Europese selectie kreeg ik gewoon een lijst met namen wie er mee mocht en daar stond ik niet tussen. Toen heb ik zelf de coach gebeld. En dan krijg je wel een soort reactie, dat het zo besloten is tijdens een vergadering op Papendal. Maar ik vind dat er wel meer

transparantie mag zijn over waarom je niet mee mag. Het gaat over zulke belangrijke dingen, dan wil je uitleg.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Tot slot spreken topsporters over de manier waarop coaches omgaan met topsporters op basis van de prestaties die ze leveren. Sommige coaches zouden enkel oog hebben voor de best presterende topsporters, aldus geïnterviewden. Met name de topsporters die medailles winnen, staan op een zogenaamd ‘prioriteitenlijstje’ en krijgen meer persoonlijke aandacht en inhoudelijke coaching. Binnen enkele sporten lijkt dit nog verder te gaan, waarbij deze topsporters minder of geen consequenties ondervinden van mogelijk grensoverschrijdend gedrag. Zij halen de medailles en het geld binnen en hebben hierdoor status en macht ten opzichte van minder presterende topsporters. Ook coaches ondervinden hier problemen van, omdat ze niet goed weten hoe zij met een topsporter moeten omgaan die enerzijds zorgt voor medailles, maar anderzijds onrust en/of grensoverschrijdend gedrag vertoont.

*“Uiteindelijk tellen voor NOC*NSF enkel de atleten die presteren. Die krijgen status en daar hangen de financiën vanaf. Die topsporters hebben veel macht. Dat helpt de cultuur niet. Je kan namelijk geen afscheid van ze nemen. Voor je het weet ben je met twee maten aan het meten. Er is geen setting om het te corrigeren. Dan hou je geen top meer over. Het is echt wel een structureel probleem.” – mannelijke coach*

Topsporters onderling

Machtsverhoudingen komt niet alleen voor tussen coaches en topsporters, maar ook tussen topsporters onderling, vooral in teamsporten. Oudere, ervaren topsporters spelen een belangrijke rol in het aansturen, aanspreken of helpen van jongere topsporters, wat bijdraagt aan de teamdynamiek en het gevoel van veiligheid. Vanwege de sterke afhankelijkheid van elkaar is het van groot belang om als team sterk te zijn. Het gezegde dat een team zo sterk is als de zwakste schakel is hier van toepassing. Ook in individuele sporten zoals badminton, tennis en judo bestaat er een hiërarchie. Hier zijn topsporters vaak afhankelijk van elkaar voor een hoog trainingsniveau, maar concurreren ze ook om bijvoorbeeld toernooitickets. Dit kan leiden tot een onveilige sfeer, vooral wanneer ervaren topsporters hun positie gebruiken om nieuwere topsporters te kleineren. Eén van de ervaren topsporters zegt het volgende tijdens het interview:

“Ik ben vrij direct en ik hou er zelf ook van als mensen dat zijn. Ik denk dat sommige atleten ook bang zijn voor mij. Omdat ik een bepaald niveau verwacht. Je kan niet na twee jaar nog steeds bang zijn om met ons (meer ervaren sporters, red.) te trainen. Als iemand ziek is, gaat dat ook ten koste van mijn eigen training en dan denk ik: ‘ga alsjeblieft weg en in bed liggen’. In die zin ben ik dan ook wel egoïstisch.” – vrouwelijke teamsporter

Binnen vechtsporten lijkt deze hiërarchie sterker te spelen. Vechtsporten zijn contactsporten waar sparren een centraal onderdeel is bij de training. Hierbij kan het er hard aan toe gaan, vooral als de verhouding tussen sparringpartners ongelijk is. Deze ongelijkheid kan ontstaan

doordat minder ervaren topsporters fungeren als trainingspartner voor de ‘sterren’ van de selectie. Topsporters waarvan intern is besloten dat zij te weinig potentie hebben en die het niet ver gaan schoppen in de topsport, worden gebruikt als sparringpartners voor de topvechters om hun prestaties te verbeteren. Deze ‘mindere’ sporters hebben geen echte kans om de top te bereiken. Dit proces, dat kan leiden tot serieuze blessures bij deze ‘mindere’ sporters, lijkt in een aantal vechtsporten genormaliseerd te zijn, ook onder coaches. Het normaliseren leidt ertoe dat dergelijk gedrag niet als grensoverschrijdend wordt gezien. Zo zijn sommige topsporters zelfs blij dat ze niet volledig uit het team worden gestuurd en alsnog van nut kunnen zijn. Er zijn ook topsporters die niet op de hoogte gesteld zijn door coaches of trainingspartners van hun ondergeschikte rol als trainingspartner. Zij hebben geen weet van het feit dat ze zijn opgegeven voor het grotere succes.

“Veel jongens krijgen niet het eerlijke verhaal te horen dat er niks meer in hen wordt gezien. Ze mogen wel blijven, maar hebben volgens sommigen geen potentie als topsporter. En dan worden ze gebruikt.” – mannelijke, individuele sporter

Coaches onderling

Ook is er tussen de coaches een bepaalde rangorde zichtbaar. Voornamelijk bij grote sportbonden, waar veel coaches werken, spreken enkele coaches van onderlinge concurrentie. Dit gevoel van concurrentie is gekoppeld aan de prestaties van hun topsporters. Presteert een topsporter goed, dan weerspiegelt dit ook de prestatie van de coach. Hij/zij krijgt waardering van anderen, bijvoorbeeld andere coaches of stafleden. Ook het omgekeerde is het geval; presteert een topsporter slecht of beneden verwachtingen, dan wordt de coach hier deels op afgerekend. Het imago van de coach wordt mede bepaald door de prestaties van zijn topsporters.

“De relatie tussen coaches is soms niet helemaal top. Daar wordt veel gekeken naar machtsposities. Coaches met topsporters die naar de Olympische Spelen gaan kijken bijvoorbeeld neer op andere coaches, zoals coaches van de jeugd.” – mannelijk stafid

Masculiene cultuur

Naast de machtsbalans kan op basis van de interviews gesteld worden dat er sprake is van een masculiene cultuur binnen veel takken van de topsport. Zowel bij individuele als teamsporten. Een masculiene cultuur richt zich over het algemeen op ambities, prestaties en materiële beloning. Begrippen als assertiviteit, hardheid en competitiviteit staan hierbij centraal. Bovendien speelt de manier van communiceren een rol in de vraag of sprake is van een masculiene of feminiene cultuur. Binnen een masculiene cultuur past de opvatting ‘communicatie is zenden’: hoe meer en intensiever iemand zendt, des te beter het is. De feminiene cultuur sluit beter aan bij de visie ‘communicatie is gemeenschappelijk maken’. In een feminiene cultuur ervaart men medeleven voor de mindere groepen en de kwetsbaren binnen de groep; het draait niet zozeer om het winnen, maar om het erbij horen. In onderstaande paragraaf wordt ingegaan op drie redenen waarom de Nederlandse topsportcultuur deels

aangemerkt kan worden als een masculiene cultuur, namelijk: 1) de focus op prestaties en verbetering, 2) de manier van omgaan met fysieke en mentale problemen, en 3) machogedrag.

Focus op prestaties en verbetering

Binnen een masculiene cultuur staan ambities en prestaties centraal. Hiermee valt vrijwel een-op-een een vergelijking te maken met de topsportcultuur zoals deze naar voren komt uit de interviews. Topsporters vertellen dat zij constant op zoek zijn naar verbetering om het uiterste uit zichzelf te halen. Bovendien merken zij op dat er door deze aandacht een zekere hardheid ontstaat. Op het moment dat topsporters een goede prestatie leveren en bijvoorbeeld een medaille halen, wordt er door coaches vaak maar kort stilgestaan bij deze prestatie en gaat het vrijwel direct om de dingen die niet goed (genoeg) gingen of punten die verbeterd moeten worden. Topsporters krijgen vrijwel geen complimenten of positieve opmerkingen, terwijl ze hier wel behoefte aan hebben. Hierdoor geven geïnterviewden aan dat zij vinden dat het er 'hard aan toe gaat', waardoor zij zich soms onzeker voelen of het gevoel hebben het nooit goed te kunnen doen.

“De topsport is een harde wereld. En dat heeft twee kanten. Aan de ene kant word je er sterker van en kan je hierdoor het uiterste uit jezelf halen. Aan de andere kant is het een wereld die niet voor iedereen geschikt is. En zelfs voor de mensen die er wel tegen kunnen, kan het hard en onpersoonlijk zijn.” – vrouwelijke teamsporter

De manier van omgaan met fysieke en mentale problemen

Topsporters geven aan dat zij soms als 'robots' behandeld worden, waarbij hun waarde voornamelijk ligt in prestaties en medailles. Als reactie hierop schakelen ze hun emoties uit, zowel om de hardheid van de topsport aan te kunnen als om niet als zwak gezien te worden door medesporters en stafleden. Dit uit zich bijvoorbeeld in het verbergen van pijn bij blessures, uit angst voor uitsluiting. Dit kan echter leiden tot meer fysieke klachten, omdat ze hun eigen lichaam hierbij negeren. Uit de door ons voorgelegde vragenlijst blijkt dat een sterkere mate van assertiviteit (waaronder ook agressiviteit, hardheid en dominantie vallen) samenhangt met een verminderde fysieke gezondheid van topsporters. In vechtsporten worden topsporters vaak als zwak gezien wanneer ze zich geblesseerd afmelden. Topsporters die perfectionistisch zijn en veel doorzettingsvermogen hebben, gaan vaak door, zelfs wanneer dit fysiek onverantwoord is. Dit gedrag kan de trainingscultuur beïnvloeden, waarbij coaches soms de grenzen oprekken met opmerkingen als 'probeer het toch' of 'stel je niet aan', ondanks pijnklachten. Het zoeken van mentale hulp wordt ook vaak als 'zwak' gezien, waardoor topsporters vaak geen hulp zoeken uit angst voor afkeuring van medesporters.

“Als ik over mijn ervaringen met mijn mentale coach vertel, dan wordt daar door andere jongens lacherig over gedaan. Het wordt gezien als een raar onderwerp. Misschien is dit omdat het een mannelijke cultuur is.” – mannelijke teamsporter

“Coaches helpen zelf niet mee aan een gezond klimaat. Je wordt behandeld alsof je een robot bent; je kunt als topsporter schijnbaar een slechte dag hebben. Als je daar gevoelig voor bent, voelt het alsof je nog harder moet gaan werken. Ik ben zelfs met kerst gaan sporten. Pas nu zie ik in dat dat complete onzin was. Je kan prima twee dagen niet sporten.” – vrouwelijke oud-teamsporter

Machogedrag

De derde reden waarom de topsport aangemerkt kan worden als een masculiene cultuur, heeft te maken met de manier waarop gecommuniceerd wordt en met name het machogedrag van sommige actoren. Met machogedrag wordt verwezen naar een type persoon (ongeacht het geslacht) die zich overdreven stoer en arrogant gedraagt, neerkijkt op anderen en zich (liever) niet kwetsbaar opstelt. Dit gedrag is volgens geïnterviewden sterk aanwezig in de topsportcultuur, zo ook in de manier waarop wordt gecommuniceerd tussen coaches en topsporters. Topsporters geven aan dat de communicatie eenzijdig is, waarbij coaches zeggen hoe bepaalde dingen moeten en topsporters zich hier aan dienen te conformeren. Kritiek of feedback vanuit topsporters wordt niet altijd ter harte genomen. Geïnterviewde topsporters stellen dan ook dat coaches hun mening kunnen doordrukken, waarbij het ‘het recht van de sterkste’ geldt. Sommige topsporters vertellen zelfs dat de topsport voelt als een ‘militair regime’, waarbij directheid en autoriteit centraal staan. Er zijn topsporters die deze cultuur prettig vinden, beter presteren en zich volledig op zichzelf kunnen richten op het moment dat een coach alles bepaalt. Andere topsporters hebben, ongeacht wat voor type sport zij beoefenen, moeite met deze masculiene cultuur. Zij omschrijven de gedragingen van coaches, maar ook van andere topsporters als ‘machogedrag’ en ‘haantjesgedrag’, waarbij degene die de meeste macht heeft en het hardste zijn mening verkondigt ook vaak zijn zin krijgt. Coaches hoeven hier niet expliciet hun best voor te doen, maar bij topsporters gaat het meestal om degene die het beste presteert. Het gevolg hiervan is dat minder succesvolle of jonge topsporters niet zichzelf durven te zijn en bang zijn om als ‘zwak’ te worden aangemerkt als zij aangeven dit gedrag niet te accepteren.

“Binnen de senioren groep is er zeker onder de mannen sprake van een sterke machocultuur. Niet iedereen durft zichzelf te zijn binnen die groep. Het is zwemmen of verzuipen.” – mannelijke coach

6.5.2.2 Grensoverschrijdend gedrag

In deze paragraaf worden de verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag behandeld die tijdens de interviews naar voren komen. Daarnaast gaat het over de impact van grensoverschrijdend gedrag op topsporters en stafleden. We besteden daarbij aandacht aan

de ervaringen van topsporters en stafleden die slachtoffer zijn van grensoverschrijdend gedrag en de ervaringen van topsporters en stafleden die getuige zijn geweest van dit type gedrag.³⁶ De grootste groep respondenten geeft in de interviews aan dat ze geen ervaring hebben met grensoverschrijdend gedrag. Het is mogelijk dat topsporters, vanwege angst voor negatieve gevolgen voor hun topsportcarrière, in de interviews niet (volledig) open zijn geweest in het delen van hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag. Wanneer topsporters wel hun ervaringen met grensoverschrijdend gedrag hebben gedeeld, wordt onderscheid gemaakt tussen vier verschillende vormen, namelijk 1) pestgedrag, 2) geweld, 3) onderdrukking en 4) seksueel ongewenst gedrag. Uit de kwantitatieve resultaten blijkt dat pestgedrag, in het bijzonder roddelen, het vaakst voorkomt. Tijdens de interviews komt deze vorm weinig ter sprake, mogelijk omdat de topsporters dergelijk gedrag wel vervelend en verwerpelijk vinden, maar niet per se associëren met grensoverschrijdend gedrag. Sommige topsporters vinden roddelen een ‘grijs gebied’ van wat wel of niet sociaal toelaatbaar is. Andere topsporters noemen de roddelcultuur juist wel als schadelijk binnen hun sportprogramma, omdat het wordt gezien als een vorm van uitsluiting. Uit de interviews komen er geen verschillen naar voren tussen de ervaringen van mannen en vrouwen.

“Ja, ik heb wel eens grensoverschrijdend gedrag ervaren en met name het roddelen vind ik ‘een ding’. Atleten onderling doen het, maar ook coaches. Eén van hen maakt andere atleten buiten Papendal bijvoorbeeld belachelijk. Hij zegt er wel bij: ‘dat mag ik eigenlijk niet zeggen’, maar vervolgens doet hij dat toch.” – vrouwelijke, individuele sporter

Verbaal geweld is de vorm van grensoverschrijdend gedrag die in de interviews het vaakst wordt genoemd. Overeenkomstig met de kwantitatieve resultaten hebben respondenten vaker verbaal geweld dan fysiek geweld meegemaakt. Uit de interviews blijkt dat na verbaal geweld, pesten de meest voorkomende vorm van grensoverschrijdend gedrag is. Daarna volgt seksueel ongewenst gedrag, met name niet-lichamelijk seksueel ongewenst gedrag. De vormen die tijdens de interviews het minst naar voren komen zijn, in tegenstelling tot wat de kwantitatieve resultaten laten zien, fysiek geweld en onderdrukking. In deze paragraaf behandelen we als eerste de meest genoemde vorm, namelijk verbaal geweld. Dit wordt gevolgd door de vormen die minder vaak genoemd worden tijdens de interviews.

Verbaal geweld

Onder verbaal geweld wordt in dit onderzoek verstaan uitschelden, vernederen, schreeuwen en verbale uitingen die iemand pijn doen. Dit zijn dan ook vormen die respondenten in de interviews noemen als voorbeeld van verbaal geweld. Zo zeggen topsporters bijvoorbeeld dat ze ‘een lafaard’, ‘een kutwijf’ of ‘een mongool’ genoemd worden. Ook vertellen topsporters dat de coach naar hen schreeuwt waar andere sporters bij zijn. Ze zeggen zich vernederd

³⁶ Daarbij zal ook aandacht geschonken worden aan incidenten van grensoverschrijdend gedrag langer dan twaalf maanden geleden, in tegenstelling tot de kwantitatieve vragenlijst waarbij grensoverschrijdend gedrag in de afgelopen twaalf maanden is gemeten.

te voelen door opmerkingen als ‘je bent de beste niet, ga eerst maar eens goed sporten’. Dit soort taal en opmerkingen kan geuit worden van coach richting topsporter, maar ook tussen topsporters onderling, van topsporter naar coach en, in mindere mate, binnen de staf. Uit interviews blijkt, net als uit de kwantitatieve gegevens, dat verbaal grensoverschrijdend gedrag frequent voorkomt. Vaak komt het voor op momenten dat emoties bij de stafleden en de topsporters hoog oplopen, bijvoorbeeld als een sporter achterstaat bij een belangrijke wedstrijd. Topsporters vertellen dat verbaal geweld een grote impact op hen kan hebben. Ze voelen zich onzeker en worden er emotioneel van. Verbale agressie en ongepaste communicatie kunnen ervoor zorgen dat de topsporters zich minder veilig voelen. Dit wordt bevestigd door de cijfermatige analyses, waaruit blijkt dat een sterkere mate van assertiviteit (incl. agressiviteit en hardheid naar elkaar) samenhangt met zowel een hogere mate van gevoelens van onveiligheid bij topsporters als een grotere kans op het meegemaakt hebben van verbaal geweld. De topsporters die hier slachtoffer van geworden zijn, kunnen hier ook na hun carrière nog last van hebben.

“Ik heb zelf wel intimidatie meegemaakt bij de sportbond. Toen heb ik dat niet als dusdanig benoemd. Maar toen ik eenmaal gestopt was, heb ik het er wel een tijd moeilijk mee gehad en kwam ik er met terugwerkende kracht achter hoe lastig ik het er in die tijd ervoor eigenlijk ook mee had.” – vrouwelijke, individuele oud-topsporter

Verbaal geweld door coaches

Coaches kunnen hun topsporters aansturen door middel van directe coaching, in de vorm van schreeuwen. Dergelijk geschreeuw lijkt ook te duiden op een minder warme band en meer sociale afstand tussen coach en topsporter. Uit hoofdstuk 5 bleek al dat een grotere machtsafstand tot (onder andere) coaches correleert met een grotere kans op het hebben meegemaakt van verbaal geweld in het voorgaande jaar. Sommige topsporters vertellen in de interviews dat hun coach tijdens hun wedstrijd negatieve dingen naar hen schreeuwt, bijvoorbeeld door te schelden of alleen maar te zeggen wat er fout gaat. Aan de ene kant zijn er topsporters die aangeven deze vorm van coachen niet fijn te vinden. Zij zeggen dat het pushen niet voor iedereen effectief is en zij ervaren het schreeuwen als grensoverschrijdend. Topsporters kunnen hierdoor onzeker en emotioneel worden. Aan de andere kant zijn er topsporters die zeggen dat schreeuwen door de coach hen helpt om betere prestaties te leveren. Deze topsporters ervaren het als een ‘noodzakelijk kwaad’ om tijdens trainingen of wedstrijden tot het uiterste te worden gedreven.

“Bij mij moet je een beetje over mijn hoofd schreeuwen dat ik ergens mee moet stoppen, want dan dringt het pas door. Ze moeten me soms letterlijk uitschelden. Dat maakt niet uit, ik vat dat niet persoonlijk op. Ik heb dat nodig. De vorige trainer was heel rustig en daar werkte ik niet lekker mee. Mijn nieuwe trainer is niet per se altijd aan het schreeuwen, maar hij weet wanneer het wel moet.” – vrouwelijke, individuele sporter

Wat voor de één werkt, kan voor een ander schadelijk zijn. Uit de interviews komt naar voren dat vrouwelijke topsporters schreeuwen en schelden door de coach eerder aanmerken als grensoverschrijdend dan mannelijke sporters. Verder valt het op dat jongere topsporters verbaal geweld door de coach minder vaak als grensoverschrijdend gedrag beschouwen dan oudere topsporters. Jongere topsporters denken bij grensoverschrijdend gedrag vaak aan fysiek of seksueel geweld en niet aan verbaal geweld. De jongere topsporters vinden dat het verbale geweld ‘erbij hoort’ en ‘een onderdeel is van de cultuur’. Mogelijk komt dit door het feit dat zij nieuw zijn in de cultuur en daarmee onderaan de hiërarchie staan. Het zijn met name de oudere topsporters die kritisch aankijken tegen schreeuwen en schelden door coaches. Oudere topsporters vertellen dat ze coaches aanspreken als die naar hen schreeuwen of hen uitschelden. De oudere topsporters weten beter waar hun grenzen liggen wat betreft verbaal geweld en durven hiervoor op te komen, terwijl de jongere topsporters het verbale geweld accepteren. Uit de interviews wordt niet geheel duidelijk waardoor dit verschil tussen de jonge en oudere topsporters veroorzaakt wordt. Mogelijk speelt het volwassen worden en het hebben van meer levenservaring, maar ook lef om (onder andere) coaches hierop aan te spreken een rol.

“Ja, topsport is een harde wereld, maar ik vind wel dat sommige dingen te ver gaan. Ik vind het prima als een coach in de training een keer schreeuwt, je moet een keer boos kunnen worden. Maar je moet het na de training niet daarbij laten, dan moet je met elkaar gaan praten. Het is niet goed als mensen het daardoor niet meer leuk vinden. Het helpt niet als mensen geen plezier hebben in hun sport.” – vrouwelijke teamsporter

Er zijn gevallen waarin ook de jongere topsporters het schreeuwen en schelden wel kwalijk vinden. Dit gaat om situaties waarbij coaches buiten trainingen en wedstrijden om onnodig hun stem verheffen. Als het geen sportieve en dus minder emotionele lading heeft, wordt het eerder als kleinerend en intimiderend ervaren. Topsporters ervaren het schreeuwen als grensoverschrijdend wanneer het persoonlijk wordt, als privé zaken erbij worden gehaald en/of als het herhalend en minutenlang op een agressieve toon doorgaat. Het schreeuwen kan persoonlijk worden wanneer het bijvoorbeeld gaat over het uiterlijk van een topsporter. Sommige topsporters vertellen dat ze ‘afgebrand’ werden over hun kleding, rimpels, haar of fysieke gesteldheid. Teamsporters ervaren schreeuwen eerder als grensoverschrijdend als het zowel een persoonlijke lading heeft en ten overstaan van de hele groep gebeurt.

“De coach was aan het schreeuwen en intimideren. Hij deed dat voor een hele groep. Ik wilde vanuit de groep iets melden en werd voor de groep de grond in geboord. Ook om een signaal naar de rest te maken, zo van: ‘probeer maar niet tegen mij in te gaan’.” – mannelijke teamsporter

Daarnaast zijn er topsporters die het verbale geweld niet zelf meegemaakt hebben, maar getuige zijn geweest van het verbale geweld. Deze topsporters vertellen dat ze tijdens een training bij andere topsporters of tijdens een toernooi zien dat een coach schreeuwt en scheldt tegen de topsporters en dat ze dit te ver vonden gaan. Ze zien dat die topsporters er onzeker of ongelukkig van worden.

“Ik heb wel eens een trainer door de zaal naar een pupil horen schreeuwen: ‘Als je zo’n gezicht trekt, dan kan je vertrekken.’ Dit is een milde vorm, maar het kan niet. Ook worden mensen soms weken genegeerd of worden er negatieve uitspraken over sporters gedaan. Ik heb zelf ook een coach gehad die me wel aansprak op mijn gezichtsuitdrukking en houding. Dat is kinderachtig, maar ik voel me niet snel onderuitgehaald.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Verbaal geweld door topsporters

Het verbale geweld gebeurt ook tussen de topsporters onderling. Vooral bij teamsporten kan de druk van een wedstrijd of een mindere prestatie leiden tot verbale uitbarstingen, grove taal en negatieve communicatie tussen teamgenoten. De competitiedruk kan ervoor zorgen dat topsporters meer tegen elkaar schreeuwen en gefrustreerd raken, wat ervoor zorgt dat topsporters zich onveilig voelen.

“Ik heb zelf meer grensoverschrijdend gedrag meegemaakt op het veld dan naast het veld. Bij de laatste selectiewedstrijd werden er dingen tegen elkaar en mij gezegd als ‘kankerwif’. Ik schaamde me dood dat sommigen ruzie maakten met hun eigen teamgenoten.” – vrouwelijke teamsporter

Sommige topsporters zijn immuun geworden voor het verbale geweld. Deze topsporters geven zelfs aan dat ze nu met elkaar grapjes maken over het verbale geweld wat ze meegemaakt hebben. Dit ‘immuun’ worden kan worden gezien als een vorm van mentale weerbaarheid; uit de data-analyses bleek eerder dat een sterkere mate van deze ‘immuniteit’ samenhangt met een kleinere kans op het rapporteren van verbaal geweld. Opnieuw lijken het met name de jongere topsporters te zijn die het verbale geweld zien als onderdeel van de prestatiecultuur die erbij hoort en waar een topsporter zich voor moet kunnen afsluiten wil de echte top halen.

De visie van stafleden

Ook stafleden spreken in de interviews over uitschelden van en schreeuwen tegen de topsporters. Bij de stafleden bestaat net als bij de topsporters een tweedeling tussen respondenten die schreeuwen al dan niet als grensoverschrijdend zien. Er zijn stafleden die vinden dat het grensoverschrijdend gedrag is als een coach schreeuwt tegen topsporters. Ze vinden het bijvoorbeeld een teken van onmacht als een coach dat structureel doet. Stafleden vertellen dat coaches wel eens iets zeggen waarvan ze denken ‘hoe haal je het in je hoofd om dat te zeggen.’ Andere stafleden vinden schreeuwen, uitschelden en ‘vloeken en tieren’ niet grensoverschrijdend. Ze vinden dat ze ‘de boel moeten kunnen wakker schudden’ tijdens een

slechte training. Hierbij lijkt het onderscheid tussen ‘het veld’ (of een andere locatie waar de sport wordt beoefend) en de plek daarbuiten wel van belang te zijn.

“In de topsport is het niet leuk. Daar wordt gescholden, gezogen, etc. Daar moeten atleten mee om kunnen gaan, vind ik. Daarom kan het er bij ons ook verbaal wel eens hard aan toe gaan. Als atleten daar niet mee om kunnen gaan, dan is dat echt een probleem. Iemand persoonlijk verbaal aanpakken, dat moet kunnen, vind ik. Maar als er familieleden bij aanwezig zijn, dan doe ik het niet. Ik communiceer van te voren richting de sporters: op het veld is het business, dan kunnen er harde woorden vallen. Het is niet persoonlijk.” – mannelijke coach

Een kleine groep stafleden is zelf slachtoffer geweest van verbaal geweld. Sommige coaches vertellen dat ze wel eens ouders hebben die schreeuwen en hen uitschelden tijdens de wedstrijd of als hun kind niet geselecteerd wordt. Andere coaches zeggen dat er door andere stafleden naar hen geschreeuwd werd en dat ze aangaven dat dit niet nodig was. Maar ook topsporters kunnen schreeuwen en schelden naar stafleden, met name naar coaches.

Pesten

Respondenten bespreken in de interviews verschillende gedragingen die volgens hen onder pestgedrag vallen. Topsporters vinden het pesten als iemand zich constant minderwaardig voelt door het gedrag van anderen. Dit kan door opmerkingen te maken over iemands uiterlijk, iemand belachelijk te maken en/of iemand buiten te sluiten. Met name als herhaaldelijk dezelfde persoon vervelend behandeld wordt, zien topsporters dit als pesten. Sociale media kunnen hierin een rol spelen. Sommige topsporters vertellen dat er op sociale media nepaccounts van henzelf aangemaakt werden, waar ‘rare berichten’ mee verstuurd werden naar mensen. Ook worden er vervelende dingen over sommige topsporters geschreven op sociale media. Tot slot ervaren topsporters het als pesten als een trainer voor de hele groep vertelt wat zij verkeerd doen. Dit kan daarbij overigens ook als kleinerend en vernederend worden gezien en daardoor als emotioneel geweld.

“De coach heeft elk jaar een pisaaltje en ik was dat vorig jaar. Dit jaar gaat beter, want iemand anders is de pisaal. [...] Ik ben altijd een onzeker meisje geweest en bang om fouten te maken. Als feedback op een verkeerde manier gebracht wordt, sla ik heel snel dicht. In een groep met oudere en ervaren meiden is dat moeilijk. Als ik vorig jaar wel eens een fout maakte legde de coach de training stil en ging het dan vertellen in de groep. Dat heb ik als niet leuk ervaren.” – vrouwelijke teamsporter

Uit de interviews blijkt dat vooral jonge topsporters die een individuele sport beoefenen last hebben van pestgedrag. Eerder bleek al uit de kwantitatieve analyses dat ook topsporters die hun geslacht niet willen delen en sporters uit een ander geboorteland een grotere kans hebben om gepest en/of gediscrimineerd te worden. Volgens de geïnterviewde topsporters hangt pestgedrag samen met de concurrentiesfeer. De topsporters willen een plekje veroveren

waardoor er eerder vervelende opmerkingen gemaakt worden. Primair gaat het dan om roddelen over sporttechnische aspecten waarin topsporters elkaars kwaliteiten naar beneden halen. Topsporters geven aan dat ze denken dat dit pestgedrag voort kan komen uit jaloezie van andere topsporters. De veroorzakers van het pestgedrag zijn in de meeste gevallen dan ook medesporters.

“Een jaar voordat ik naar Papendal ging werd de sfeer wel slechter want toen kreeg ik te maken met jaloezie en pestgedrag. Toen stond ik er eigenlijk alleen voor. Mijn medesporters waren dus jaloers omdat ik beter was dan zij.” – vrouwelijke, individuele sporter

De visie van stafleden

De meeste stafleden die spreken over pestgedrag, spreken vanuit een rol als getuige. Ze hebben gezien dat topsporters gepest werden. Zo vertellen coaches dat oudere topsporters de jongere sporters vaak testen, maar dat dit soms te ver kan gaan en kan uitmonden in pestgedrag. Ook kennen coaches voorbeelden waarin topsporters grapjes maken die op het randje zitten van plagen en pesten. Mogelijk is dit ook waar het verschil (dat blijkt uit de kwantitatieve analyses) vandaan komt dat topsporters die mentaal weerbaarder zijn een minder grote kans hebben om gepest te worden of discriminatie te ervaren. Het zou kunnen dat zij zo'n grapje dat 'op het randje zit' hebben gehoord, maar dit voor hen minder heftig is of niet zo hard aankomt als bij mentaal minder weerbare topsporters. Bovendien zien coaches en stafleden soms dat een topsporter door de rest van de groep buiten wordt gesloten. Ze proberen op te letten of zij pestgedrag zien zodat ze in kunnen grijpen in verband met het belang van een groep waarin men goed met elkaar op kan schieten.

“Hoe we omgaan met elkaar en, pesterijen, dat is wel een thema in onze groep. We willen netjes met elkaar omgaan. Vanuit het geloof dat als iemand zich erkend voelt, hij zijn beste prestatie levert. We zien pesterijen wel, bijvoorbeeld als twee spelers het met elkaar over een andere speler hebben. Dan wordt daar wat lacherig over gedaan.” – mannelijke coach

Tot slot is er een kleine groep stafleden die zelf pestgedrag heeft ervaren. In het pestgedrag dat stafleden ervaren, spelen sociale media een belangrijke rol. Stafleden noemen voorbeelden waarbij spelers foto's of filmpjes maken van stafleden en deze delen. Of waarbij sporters stafleden 'zwart maken' op sociale media. Stafleden vinden het respectloos als topsporters op deze manier met stafleden omgaan. Het kost de stafleden veel moeite om de topsporters aan te spreken en aan te sporen om te stoppen met dit gedrag.

“Als ik een probleem had met een sporter of een coach, gaf niemand thuis. Ik stond er helemaal alleen voor en vervolgens werd ik op het internet helemaal kapot gemaakt. Op Facebook gebeurde dat bijvoorbeeld, omdat ik een sporter uit het team niet had geselecteerd.” – vrouwelijke coach

Seksueel ongewenst gedrag

De volgende vorm van grensoverschrijdend gedrag dat met enige regelmaat voorkomt of is voorgekomen is seksueel ongewenst gedrag. In het onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen fysiek seksueel ongewenst gedrag en niet-fysiek seksueel ongewenst gedrag. Onder fysiek seksueel ongewenst gedrag vallen bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen (op intieme plaatsen) en in ergere gevallen aanranding en/of tegen de wil in seks hebben of seks waarbij er sprake is van een machtsverhouding tussen personen. Bij niet-fysiek seksueel ongewenst gedrag kan gedacht worden aan seksueel getinte opmerkingen en berichten. In de interviews komt, net als uit de kwantitatieve gegevens blijkt, niet-fysiek seksueel ongewenst gedrag het vaakst voor.

Seksueel ongewenste opmerkingen

Topsporters zeggen dat zij met name te maken krijgen met seksueel ongewenste opmerkingen. Topsporters hebben bijvoorbeeld ‘seksistische opmerkingen’ over hun lichaam gekregen. Zo hebben ze opmerkingen gekregen van stafleden dat ze ‘een perfect lichaam hebben’ of ‘dat ze hun type zijn.’ In enkele gevallen worden er extremere dingen geroepen, bijvoorbeeld over verkrachting of valt het woord ‘hoer’ naar de topsporters. Tot slot vinden vrouwelijke topsporters het ook seksueel ongewenst gedrag als zij informatie delen over hun menstruatie en andere topsporters of stafleden daar grapjes over maken. Het zijn, zoals ook uit de kwantitatieve resultaten blijkt, voornamelijk vrouwelijke topsporters die ervaring hebben met seksueel ongewenste opmerkingen. Degene die het gedrag vertoont is in de meeste gevallen een man. Hoewel uit de kwantitatieve resultaten naar voren kwam dat degenen die seksueel ongewenst gedrag vertonen vaak medesporters zijn, blijkt uit de interviews dat de veroorzaker in de genoemde voorbeelden vaak ook stafid is.

“Toen we mee gingen doen aan een project, moesten we op het aanmeldformulier invullen wat voor lichaamstype je hebt. Dun, atletisch en dikker, dat waren de opties. Toen vroeg ik aan mijn coach: ik ben toch die dunne? En toen zei hij: je lichaamsbouw is perfect. Dat kan je niet zeggen als man van 28 tegen een jong meisje. Ik lachte het maar een beetje weg.” – vrouwelijke, individuele sporter

De vrouwelijke topsporters gaan op verschillende manieren om met de opmerkingen die ze krijgen. Het treft de een harder dan de ander. Topsporters geven aan dat het gevoelens van onveiligheid kan opwekken en kan zorgen dat ze medesporters of coaches wantrouwen. Anderen zeggen er niet wakker van te liggen, maar weten zichzelf geen houding te geven op het moment dat het gebeurt.

Er zijn ook topsporters die getuige waren van seksueel ongepaste opmerkingen. Hierbij gaat het om seksistische opmerkingen die door andere topsporters gemaakt worden in de kleedkamer. Ook verhalen topsporters over stafleden die op een ongepaste manier contact zochten met een andere topsporter.

“Aan sommige teamgenootjes heeft de coach wel eens een liefdesverklaring gegeven. En één van hen stuurde hij whatsappberichtjes, dat hij niet zonder haar wilde. Dat hij niet kon wachten tot ze ouder was. Terwijl zij dat nooit uitgelokt had of ergens op in was gegaan.” – vrouwelijke, individuele topsporter

Fysiek seksueel ongewenst gedrag

Een kleine groep topsporters vertelt over fysiek seksueel ongewenst gedrag. In de interviews komen ongewenste aanrakingen, ongewenste naaktheid laten zien (of sporters die schaars gekleed zijn) in het bijzijn van trainingsgenoten en incidenteel fysiek seksueel misbruik naar voren. Topsporters noemen voorbeelden waarbij coaches of topsporters zonder te vragen aan hun borsten of billen zitten. Andere topsporters vertellen dat zij zich moesten uitkleden bij de fysiotherapeut in een situatie waarin dit niet nodig is. Hierbij kan gedacht worden aan een situatie waarin een fysiotherapeut een topsporter vraagt om hun T-shirt uit te doen, terwijl dit voor de behandeling niet nodig is volgens de topsporter. Net als bij de ongepaste seksuele opmerkingen vindt het fysiek seksueel ongewenst gedrag voornamelijk plaats bij vrouwelijke topsporters. In alle gevallen die in de interviews naar voren komen, is de degene die dit gedrag laat zien, een man. Hierbij blijkt uit de interviews dat dit ook met enige regelmaat stafleden zijn.

“Ik heb een tijdje op Papendal meegetraind. Die coach was heftig en kon hard schreeuwen. Tijdens het squatten prikte hij in mijn kont en zei: ‘Even kijken of je wel spieren hebt’. Dat vond ik niet kunnen.” – vrouwelijke teamsporter

Ondanks dat deze vorm van grensoverschrijdend gedrag in zowel de interviews als de kwantitatieve resultaten niet veel voorkomt, heeft het een grote impact op sporters wanneer het wel gebeurt. Topsporters vertellen dat wanneer zij ongewenst aangeraakt worden, dit ervoor zorgt dat ze minder vertrouwen hebben in de persoon die dit heeft gedaan. Ook kunnen de topsporters zich schamen voor wat er gebeurd is en het daarom niet durven te vertellen of melden. Daarnaast geven topsporters aan dat ze zich niet meer veilig voelen bij de training en fysieke klachten krijgen zoals buikpijn voordat ze naar de training moeten. Het seksueel ongewenste gedrag kan gevolgen hebben voor de prestaties van de topsporter. Topsporters die ernstige vormen van ongewenst seksueel gedrag meegemaakt hebben, geven aan dat ze hier professionele hulp voor gezocht hebben. Echter, een aanraking kan dusdanig ‘subtiel’ zijn dat topsporters denken dat het weinig voorstelt. Topsporters vinden het daarom spannend om er wat van te zeggen of dit met anderen te delen. Ze vertellen dat ze daarom proberen er niet te veel aandacht aan te besteden als zij ongewenst aangeraakt worden. De keuze om wel of geen officiële melding te maken van dit grensoverschrijdende gedrag wordt later behandeld in paragraaf 6.5.3.

De visie van stafleden

In de interviews spreken ook stafleden over seksueel ongewenst gedrag. Het merendeel van de stafleden is getuige geweest van het ongewenste gedrag of heeft later van een topsporter

of andere betrokkene gehoord dat het seksueel ongewenst gedrag plaatsvond. Zo vertellen stafleden dat ze bijvoorbeeld hoorden dat een staflid naakt was in het bijzijn van topsporters tijdens het nemen van een ijsbad terwijl de topsporters badkleding droegen. Een kleine groep geeft aan zelf veroorzaker te zijn (geweest), maar dat ze hiervan geleerd hebben en zich nu meer bewust zijn van hun gedrag. Er is ook een kleine groep die aangeeft zelf slachtoffer te zijn geweest van seksueel ongewenst gedrag. Zo worden voorbeelden genoemd van topsporters die seksistische opmerkingen maakten. Verder brengen zij de ernstige zaken naar voren die in de media terecht zijn gekomen of geleid hebben tot een rechtszaak. Stafleden kunnen ook het aanspreekpunt zijn waar topsporters voor het eerst vertellen dat zij seksueel ongewenst gedrag meegemaakt hebben.

“Ik ben aanspreekpunt. Ik ben wel eens geconfronteerd met een speler die vertelde over seksuele intimidatie door een coach die niet binnen ons programma zat.” – mannelijk staflid

De stafleden reageren verschillend op seksueel ongewenst gedrag waarvan zij later hoorden dat dit had plaatsgevonden. Aan de ene kant zijn stafleden kritisch tegenover het staflid dat de veroorzaker is van het gedrag. Ze vinden dat de veroorzaker misbruik heeft gemaakt van zijn/haar machtspositie.

“Dus die trainers zoeken in hun sport daar op seksueel gebied contact. Je hebt te maken met de machtspositie van een trainer en jonge meiden die heel graag sporten. De meisjes die kiezen voor [naam sport] zijn vaak wat stiller en teruggetrokken en zij zijn op dat moment kwetsbaar. En zij worden dan door die trainers op een vervelende manier benaderd. Ook via sociale media, zoals Snapchat.” – vrouwelijke coach

Aan de andere kant vertellen stafleden over de impact die het heeft op hen als ze erachter komen dat er seksueel ongewenst gedrag heeft plaatsgevonden richting een topsporter die zij goed kennen. De stafleden voelen zich schuldig dat het gedrag heeft kunnen plaatsvinden zonder dat zij het door hadden. Zo noemen stafleden een voorval waarbij sprake was van seksueel misbruik waarbij ze er grote moeite mee hadden dat dit heeft kunnen gebeuren. Ze vonden het moeilijk dat ze die persoon niet konden beschermen tegen de ernstige gebeurtenis. Tot slot zijn enkele stafleden zelf slachtoffer geworden van seksueel ongewenst gedrag. Hoewel uit de kwantitatieve resultaten blijkt dat coaches en topsporters ongeveer even vaak slachtoffer zijn van seksueel ongewenst gedrag, ligt het in de interviews anders. Coaches noemen daarvan minder voorbeelden dan topsporters. Op basis van de interviews zijn het alleen vrouwelijke coaches en geen mannelijke coaches, die te maken hebben gehad met seksueel ongewenst gedrag. Hierbij gaat het in alle gevallen om seksueel getinte opmerkingen. Net als bij de topsporters heeft de ene coach hier meer last van dan de andere. De een geeft aan er niet van wakker te liggen en dat ze voor zichzelf op durft te komen. De ander zegt dat ze het lastig vindt om degene die de opmerkingen maakte aan te spreken of haar verhaal te delen.

“Ik kom wel eens op internationale toernooien waar ook belangrijke mensen op het evenement rondlopen. Eén van hen zegt altijd: ‘Hey, daar heb je de knappe coach. Wat zie je er goed uit vandaag.’ Dat vind ik lastig.” – vrouwelijke coach

6.5.3 Bestaand beleid om de veiligheid van actoren te garanderen

Ten behoeve de veiligheid van alle actoren worden binnen sportbonden diverse maatregelen getroffen en beleid gemaakt. Hieronder behandelen we die verschillende maatregelen en vormen van beleid, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen maatregelen en beleid gericht op de sporters, de coaches en andere relevante actoren.

Topsporters

Ondanks dat sportbonden verschillende maatregelen en vormen van beleid hebben getroffen in het kader van veiligheid, zijn deze niet allemaal bekend bij de topsporters. In de interviews wordt de aanwezigheid van vertrouwenspersonen het vaakst genoemd. Een vertrouwenspersoon is het aanspreekpunt voor opvang, advies, ondersteuning en begeleiding bij ongewenst gedrag. Topsporters stellen dat zij weten dat er een vertrouwenspersoon is aangesteld bij hun sportbond. Tegelijkertijd geven velen aan dat zij zich niet bewust zijn van wie de vertrouwenspersoon daadwerkelijk is of hoe ze deze persoon zouden moeten bereiken. Er zijn slechts enkele topsporters die hun ervaringen met een vertrouwenspersoon hebben gedeeld. Uit deze interviews blijkt dat zij ontevreden zijn over deze ervaring, omdat er geen verdere actie is ondernomen vanuit de vertrouwenspersoon na het gevoerde gesprek.

“Ik ben naar de vertrouwenspersoon gegaan met mijn verhaal. Maar er wordt niet echt iets mee gedaan. Ik weet niet waarom; ik heb mij erbij neergelegd. Ik maak dit seizoen af en dan stop ik ermee, dat heb ik voor mijzelf al wel besloten.” – vrouwelijke teamsporter

Topsporters geven aan wel de wens te hebben om zaken op laagdrempelige wijze te kunnen delen met een persoon die zij vertrouwen. Dit terwijl bij de betreffende sportbonden een vertrouwenspersoon aanwezig is. Topsporters kiezen er in deze gevallen niet voor om de weg van de vertrouwenspersoon te bewandelen, maar doen hun verhaal bij andere stafleden waar zij een vertrouwensband mee hebben. De reden hiervoor is tweeledig. Enerzijds stappen topsporters naar een ander staflid omdat zij een sterkere band hebben met deze persoon en zich daarom meer op hun gemak voelen om hun verhaal te delen. Anderzijds hebben zij weinig of geen vertrouwen in de vertrouwenspersoon, omdat zij bijvoorbeeld hebben gehoord van medesporters dat er geen vervolgstappen worden ondernomen door de vertrouwenspersoon. Andere topsporters betwijfelen de onafhankelijkheid van de vertrouwenspersoon.

“Ik ga echt niet naar de vertrouwenspersoon. Ik ben veel te bang dat mijn verhaal dan toch weer bij de coach terecht komt. Er is echt een onafhankelijk persoon nodig.” – mannelijke, individuele sporter

Topsporters hebben moeite om naast de aanwezigheid van vertrouwenspersonen andere vormen van beleid te benoemen. Zij gaan ervanuit dat er regels en initiatieven zijn vanuit de sportbond, maar zijn zich niet bewust van de inhoud of werking hiervan. Slechts een enkeling spreekt zich uit over specifieke omgangsvormen, zoals deze topsporter:

“Drie jaar geleden hebben we een lijstje opgesteld met vijftien regels die dag in dag uit nageleefd moesten worden. Voorbeelden daarvan: je gaat naar het toilet voor de training begint, je bidon is gevuld, we schelden niet, je mag niet gooien met spullen.” – mannelijke teamsporter

Sommigen vinden dat het opstellen van zulke gedragscodes en omgangsvormen weerstand oproept. Topsporters zeggen dat ze het niet meer dan normaal vinden om respectvol met elkaar om te gaan, zaken die bijvoorbeeld gaan om toiletbezoeken vinden zij ‘flauw’ en ‘kinderachtig’ om te bespreken, dit zien zij als ‘zonde van de tijd’. Terwijl uit de cijfermatige analyses blijkt dat meer draagkracht binnen de cultuur voor onderwerpen als onderling respect en het serieus nemen van normen, samenhangt met een kleinere kans op het (hebben) ervaren van geweld als pesten en/of discriminatie. Daarom is het van groot belang in een cultuur. Topsporters stellen dat de lastige gevallen vaak plaatsvinden in een ‘grijs gebied’, waarbij het persoonsafhankelijk is of iemand iets grensoverschrijdend vindt of niet. Het heeft volgens de topsporters dan ook niet heel veel zin om lang stil te staan bij vaste gedragscodes, omdat de praktijk toch altijd anders loopt en ieder persoon verschillend omgaat met een bepaalde situatie.

“Ja er zijn gedragscodes en definities van wat wel en niet oké is. Maar wat voor lading je hier ook aan geeft, het blijft altijd grijs gebied en het komt uiteindelijk aan op hoe je er in de praktijk mee omgaat. Dat is heel bepalend van hoe je daar als team kleur aan geeft.” – mannelijke teamsporter

Coaches

Het zijn met name coaches die, naast de aanwezigheid van vertrouwenspersonen, andere vormen van beleid noemen, waaronder licenties voor coaches, een verplichte VOG voor trainers, trainingsopleidingen en -cursussen en het vier-ogenprincipe. Ze noemen ook dat er multidisciplinaire overleggen plaatsvinden waarin met het gehele team van stafleden algemene zaken en problemen van individuele topsporters worden besproken. Wat echter opvalt bij al deze vormen van beleid, is dat coaches van mening zijn dat er met name oog is voor de situaties van sporters en de manier waarop topsporters beschermd kunnen worden tegen grensoverschrijdend gedrag. Er zou te weinig aandacht zijn voor de coaches, terwijl zij zich zeer kwetsbaar voelen. Deze kwetsbaarheid heeft meerdere oorzaken. Allereerst stellen coaches dat grensoverschrijdend gedrag de laatste jaren veel aandacht heeft gekregen. Enerzijds is dit een positieve ontwikkeling, omdat er meer bewustzijn is voor dit onderwerp. Anderzijds zijn coaches van mening dat deze aandacht is doorgeslagen en er tegenwoordig ‘niets meer mag’. Coaches gaan hier op een verschillende manier mee om. Er zijn coaches die zich verschuilen

achter deze redenering dat er ‘niets meer mag of kan vandaag de dag’. Dit geluid lijkt met name te komen vanuit een oudere generatie van coaches die al jarenlang werkzaam is bij dezelfde sportbond, eenzelfde werkwijze hanteert en haar gedrag niet wil aanpassen.

“Wij werken aan een cultuur waarin je met elkaar dingen kan veranderen. Maar dan moet je wel iedereen achter je hebben staan. Het is soms de oude garde coaches die wat aan het mopperen is en moeite heeft met veranderingen.” – vrouwelijke bondsbestuurder

Er zijn ook coaches die zich terughoudender opstellen uit angst om zelf beschuldigd te worden van grensoverschrijdend gedrag. Zo stellen coaches dat zij hun gedrag hebben aangepast en bijvoorbeeld liever geen fysieke knuffel geven aan topsporters (bijvoorbeeld na een wedstrijd), niet een-op-een met topsporters willen zijn en zich niet willen bemoeien met het privéleven van een topsporter. Verder worden bepaalde gevoelige onderwerpen vermeden, denk aan gewicht, omdat de kans iets fout te zeggen of iets te zeggen wat hard aankomt, groot is. Coaches benadrukken dat bij de huidige generatie topsporters het belangrijk is veel uitleg te geven over het doel van bepaalde trainingen en waarom topsporters bijvoorbeeld een intensieve cardiotraining van tweeënhalf uur moeten doen. Coaches zijn van mening dat de autoriteit van de staf vroeger groter was en sporters gewoonweg uitvoerden wat hen werd opgedragen.

“Het is geen cultuur meer waarin de coach zegt hoe het gaat en dat dat het is het, dat is voorbij. Maar het wordt nu wel érg voorzichtig. Je bent al heel erg snel grensoverschrijdend. Alles moet altijd overlegd worden, maar er wordt uiteindelijk weinig besloten. Je bent uren kwijt aan overleg en dan gebeurt er alsnog niks.” – mannelijke coach

Coaches maken tijdens de interviews geregeld een vergelijking tussen vroeger en nu. Vroeger konden er nog grapjes gemaakt worden, bijvoorbeeld over iemands uiterlijk of een slechte prestatie van een topsporter. Bovendien was het contact informeler tussen topsporters en coaches, aldus geïnterviewde coaches. Tegenwoordig moeten coaches opletten op hun woorden en twijfelen ze in bepaalde situaties over hun eigen handelen. Coaches hebben behoefte aan meer duidelijkheid en richtlijnen. Er is nu te veel onduidelijkheid over hoe zij moeten handelen wanneer er sprake zou zijn van een grensoverschrijdende situatie. Uit verscheidene interviews blijkt dat, als een topsporter naar een coach toekomt om zijn verhaal te delen over een grensoverschrijdende situatie, coaches niet weten wat ze met de informatie moeten doen. Voor hun gevoel zijn ze niet goed ingelicht en/of zijn er geen duidelijke richtlijnen. Andere coaches geven aan dat het moeilijk is om een goed plan op te stellen en dit te volgen, omdat een reactie op vermeend grensoverschrijdend gedrag altijd maatwerk is en een stappenplan hen onvoldoende helpt of zou helpen. Hierdoor handelen coaches vaak op basis van hun eigen gevoel als een situatie zich voordoet waarbij een sporter aangeeft zich onveilig te voelen of dat hij/zij grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt.

“Coaches kunnen zich onveilig voelen, omdat ze niet weten hoe ze met bepaalde situaties om moeten gaan. Indien het gaat om grensoverschrijdend gedrag is dit geen zogeheten ‘tekstboeksituatie’, het is allemaal op gevoel.” – mannelijke coach

Overige stafleden

Net als coaches weten overige stafleden, zoals fysiotherapeuten, sportartsen en mentale coaches meer vormen van beleid te benoemen dan topsporters. Toch hebben zij een minder uitgesproken mening over het heersende beleid. Duidelijk is wel dat zij de rol vervullen als informeel vertrouwenspersoon voor de topsporters die naar hen toekomen met persoonlijke verhalen. Dit heeft, aldus deze stafleden, meerdere redenen. Dit komt omdat zij al jarenlang werkzaam zijn bij eenzelfde sportbond en een goede band hebben opgebouwd met de topsporters en er is geen afhankelijkheidsrelatie tussen deze stafleden en de topsporters. Topsporters hoeven niet bang te zijn dat ze bijvoorbeeld niet geselecteerd worden op het moment dat zij hun verhaal delen. Bovendien hebben leden van de medische staf een beroepsgeheim en is daarom de gedeelde informatie door de topsporters vertrouwelijk. De stafleden voelen zich eerder vereerd dat topsporters hen voldoende vertrouwen om gevoelige kwesties bij hen aan te kaarten.

“Als masseur heb ik sporters altijd een op een in de behandelkamer, wat vaak leidt tot hele persoonlijke gesprekken. Ik denk daarom dat je als masseur het meeste weet van de sporter. Vanuit mijn beroep sta ook neutraal in de selectieprocedure. De sporters zijn ook volledig ontspannen omdat ze worden aangeraakt en gemasseerd, wat ervoor zorgt dat iemand zich meer opent.” – mannelijk staflid

Grensoverschrijdend gedrag wel of niet melden?

Topsporters

Wanneer sprake is van grensoverschrijdend gedrag jegens de topsporter, vertellen zij hun verhaal vaak als eerste aan een coach of een ander staflid. De manier waarop gereageerd wordt is voor de topsporter zeer bepalend voor de eventuele afhandeling en het gevoel dat de topsporter eraan overhoudt. Het is in de meeste gevallen al een enorme drempel voor topsporters om aan de bel te trekken. Een aantal andere factoren is van belang voor de beslissing om wel of geen melding te maken van grensoverschrijdend gedrag. Allereerst is de ernst van het voorval bepalend voor de meldingsbereidheid van het vermeende slachtoffer. Het valt op dat verbaal grensoverschrijdend gedrag vaak niet als ‘ernstig genoeg’ wordt gezien en een melding volgens topsporters daarom als ‘overdreven’ voelt. Zoals eerder al bleek in dit hoofdstuk worden schreeuwen en schelden tijdens trainingen genormaliseerd, met als gevolg dat de topsporters hier geen melding van maken. De gevallen van fysiek of seksueel geweld worden eerder gezien als grensoverschrijdend en ernstig genoeg om melding van te maken.

“Onze coach kende zijn grenzen niet. Hij kon echt flink over de schreef gaan en schreeuwen. We hebben het hier vaak binnen ons team over gehad, maar geen melding van gemaakt.

Waarom weet ik niet precies. Misschien omdat hij het vooral bij woorden hield en toch niet echt fysiek werd?” – vrouwelijke teamsporter

Topsporters hebben verschillende redenen om geen melding van ongewenst gedrag te maken. Zij hebben bijvoorbeeld geen (goede) vertrouwensband met de coach of een ander staflid en voelen zich daarom niet genoeg op hun gemak om een melding te maken. Andere topsporters verwijten zichzelf hetgeen zij hebben meegemaakt. Zij denken dat een grensoverschrijdende situatie, omdat zij naar hun eigen idee hun eigen grenzen niet (duidelijk genoeg) aan durven te geven. Zij willen niet gezien worden als ‘zeurpiet’ of kijken te veel op tegen de persoon die zich grensoverschrijdend gedraagt en maken daarom de keuze om geen melding te maken. Hierbij gaat het met name om jonge topsporters die meer bewijsdrang voelen, het gevoel hebben dat ze niet te veel mogen ‘klagen’ en zich moeten conformeren naar de harde en masculiene topsportcultuur. Een coach:

“Je moet als mens zelf ook je grenzen kunnen stellen en dat aangeven. Dan moet je niet achteraf zeuren dat je iets vervelend vindt als je nooit aangeeft wat wel en niet kan. Wat mij betreft is iedereen wie hij of zij is. Als je maar hard wilt werken en elkaar respecteert. En een grapje moet altijd kunnen, als het maar binnen iedereen's eigen grenzen is. Dat vraagt dus wel van iemand dat hij grenzen stelt.” – mannelijke coach

Tot slot lijkt de grootte van de bond bepalend voor de keuze om wel of geen melding te maken. Topsporters van kleinere bonden stellen dat een geval van grensoverschrijdend gedrag veel impact maakt binnen de gehele sportbond. Topsporters zeggen daarom dat ze bang zijn dat hun melding snel te herleiden zal zijn naar hen als persoon en zij hierdoor angst hebben om uit het team te worden gezet. De kans bestaat volgens hen dat ‘de bond waarschijnlijk toch achter de coach en stafleden zal staan’ en zij denken als sporter makkelijker vervangbaar te zijn.

“Als ik aangaf dat ik problemen had met de coach, zeiden ze: je moet of je tijd uitzitten met deze coach of zelf weggaan.” – vrouwelijke teamsporter

Coaches

De geïnterviewde coaches hebben het tijdens de interviews ook over de steun vanuit de bond. Die ervaren ze niet altijd en dat zorgt voor onzekerheid, die ze al voelen binnen hun vak. Veel coaches hebben bijvoorbeeld geen vast contract; ze werken vanuit hun passie voor de sport en topsporters. Ze doen hun uiterste best om sporters zo ver mogelijk te krijgen in hun sportcarrière. Toch zijn ze nooit zeker over het voortduren van hun aanstelling. Deze onzekerheid wordt met name ervaren in relatie tot de arbeidsduur, maar ook het grensoverschrijdend gedrag en de mogelijkheid hiervan beschuldigd te worden zorgen voor onzekerheid. Hierbij gaat het in specifieke zin om respondenten die geen goede relatie hebben met de sportbond waarvoor zij werken. Zij voelen zich niet gehoord door het bestuur van de sportbond, ze voelen geen vertrouwen en/of geleverde kritiek wordt niet ter harte genomen. Uit de analyses van de vragenlijst blijkt wel dat deze coaches minder gevoelens

van onveiligheid ervaren als het bestuur van de bond zich meer transparant, betrouwbaar en eerlijk opstelt. Door deze negatieve relatie hebben coaches de angst dat zij, in het geval van een melding van grensoverschrijdend gedrag, direct ontslagen zouden worden in plaats van bescherming te ontvangen.

“Bij dit bestuur weet je gewoon niet wat je er aan hebt. Of ze met iets gaan komen wat tegen je gebruikt gaat worden. Dat is met tijdelijke contracten gewoon lastig, dat zorgt voor onzekerheid.” – mannelijke coach

Tijdens de interviews spreken wij geen coaches of andere stafleden die zelf een melding hebben gemaakt van grensoverschrijdend gedrag. In onderstaande paragraaf zal dan ook enkel aandacht worden besteed aan de meldingen die door sporters zijn gemaakt en de afhandeling daarvan.

De afhandeling van meldingen van grensoverschrijdend gedrag binnen de sportbond

Van de topsporters die melding hebben gemaakt van grensoverschrijdend gedrag is de meerderheid ontevreden over de afhandeling hiervan, zo blijkt uit de interviews. Deze ontevredenheid heeft meerdere oorzaken, ongeacht bij wie de melding binnen de sportbond is gedaan. Topsporters geven aan dat zij zich niet gehoord voelen of dat zij niet serieus zijn genomen. Zo wordt gezegd dat ‘de coach nu eenmaal zo is en het niet slecht heeft bedoeld’. Of ze krijgen te horen dat ze niet geschikt zijn als topsporter als zij bepaald gedrag niet aankunnen. In andere gevallen is wel naar het verhaal van de topsporter geluisterd, maar zijn er geen vervolgstappen ondernomen. Er is bijvoorbeeld geen verdere hulp aangeboden aan de topsporter of er zijn geen consequenties voor degene grensoverschrijdend heeft gedragen. Het gevolg hiervan is dat topsporters gaan twifelen aan zichzelf en in het vervolg niet of minder snel iets zullen zeggen van een grensoverschrijdende situatie.

“Ik ben er echt van slag van geweest. Er werd wat lacherig gedaan over mijn verhaal. Ik dacht: blijkbaar ben ik te gevoelig. Het gevolg was dat ik er de volgende keer niks meer van zei.” – vrouwelijke, individuele sporter

“Er was een gerucht dat een atleet seks had met een coach. Ik heb dit aangekaart bij de bond. Gezegd dat ik dit had gehoord, maar niet wist of het nou waar was of niet. Er volgde een onderzoek, maar daar heb ik niets meer over gehoord. Als ik vroeg wat daar uitkwam, werd er vaag gedaan. Dan zeiden ze: ga er maar vanuit dat wij op een goede manier hebben gehandeld. Maar wat is ‘een goede manier’? Daar denk ik soms heel anders over dan zij. Dat was gewoon vaag en gedoe. Er werd tegen me uitgevallen en gezegd dat ik dankbaar moest zijn met mijn A-status.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

De minderheid van de topsporters kijkt wel tevreden terug naar de manier waarop is omgegaan met hun melding binnen de sportbond. Topsporters en stafleden willen serieus genomen worden en zich gehoord en gezien voelen, ongeacht de ernst van de situatie. Zo vertellen

topsporters bijvoorbeeld dat het heel bepalend is hoe en in welke mate iemand reflecteert op zijn of haar gedrag. Indien een persoon grensoverschrijdend gedrag heeft vertoond en vrij direct hierna erop reflecteert, welgemeend zijn of haar excuses aanbiedt of het bespreekbaar maakt, kan dit een positief effect hebben op de gehele sfeer en het groepsgevoel. Op deze manier kan een nare ervaring een plek krijgen en wordt er serieus omgegaan met de situatie en het gevoel van het slachtoffer. De professionele en empathische wijze waarop stafleden de juiste sfeer creëren bij topsporters (zowel slachtoffers als teamgenoten) is cruciaal om gevoelens te uiten en steun bij elkaar te zoeken.

“We hebben een zaak gehad die een enorme impact had. In mijn groep had ik ook wat slachtoffers. Maar datzelfde jaar zijn we alsnog heel succesvol geweest. Dat hebben we heel goed opgelost, we zijn als team veel hechter geworden. We hebben dat op een hele integere manier opgepakt. Heel snel gehandeld en de ruimte geboden aan degene die wilden praten. We hadden een sfeer waar iedereen zich oké voelde.” – mannelijke coach

“Als ik denk dat ik te ver ben gegaan, ga ik daarna gelijk naar die persoon toe en bied ik mijn excuses aan. Maar het gaat ook over de ontvanger en hoe die ermee omgaat. De ene persoon kan iets wel hebben en de ander niet. Ik schiet ook wel eens uit mijn slof en dan haal ik daarna de sporters bij elkaar om het erover te hebben. Dat vinden ze alleen maar fijn, om dat te bespreken. Ze zeggen wel eens dat ze het juist wel goed vinden dat ik eens wat boos word.” – mannelijke coach

De afhandeling van meldingen van grensoverschrijdend gedrag buiten de sportbond

Topsporters kunnen ervoor kiezen om via een andere route (buiten de bond om) melding te maken van grensoverschrijdend gedrag. Zij kunnen ontevreden zijn over de afhandeling van hun melding binnen de sportbond of hebben überhaupt geen vertrouwen in de bond en kiezen ervoor om direct naar een andere instantie te gaan. De instantie die het meest ter sprake komt tijdens de interviews betreft het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN). Dit meldpunt voor grensoverschrijdend gedrag, matchfixing en doping in de sport heeft een kantoorlocatie op Papendal. Het zijn dan ook met name topsporters die op Papendal trainen die bekend zijn met dit meldpunt en hier melding hebben gedaan of dit hebben overwogen. Of een topsporter daadwerkelijk de stap neemt om hier melding te maken, lijkt op basis van de interviews te maken te hebben met de ernst van het grensoverschrijdende gedrag. De drempel om melding te maken bij het CVSN ligt hoger dan bij de sportbond. Topsporters zeggen dat zij geen melding hebben gemaakt bij het CVSN, omdat ze de mogelijke consequentie van een melding disproportioneel vinden ten opzichte van het ervaren grensoverschrijdende gedrag. Verder twijfelen sommige topsporters ook bij dit meldpunt aan de onafhankelijkheid. Zij stellen dat ‘iedereen elkaar kent binnen hun sport’ en ze zijn bang dat hun melding, ook al is deze anoniem en buiten de eigen bond, vanzelf bij de verkeerde personen terecht zal komen. Topsporters die ergens anders in het land trainen (niet op Papendal) zijn duidelijk minder bekend met het bestaan van het CVSN. Topsporters die onbekend zijn met de stappen die zij kunnen nemen, kunnen advies vragen bij oudere en meer ervaren topsporters.

“Eén van de coaches lag onder vuur. Meerdere topsporters hebben mij toen benaderd over hoe ze melding konden maken, bijvoorbeeld bij Centrum Veilige Sport Nederland.” – mannelijke, individuele oud-topsporter

Andere routes, bijvoorbeeld via het Instituut Sportrechtspraak (ISR), de media of de nationale politie komen niet ter sprake tijdens de interviews met topsporters, behalve door enkele bestuursleden van sportbonden. Hierbij gaat het niet om een directe ervaring met dit instituut en zijn respondenten neutraal over het bestaan ervan. Tot slot zijn er topsporters die besluiten om volledig te stoppen met de topsport. Hun ervaring met grensoverschrijdend gedrag en met name de manier waarop hier door de sportbond mee om is gegaan was voor hun onacceptabel. Voor deze topsporters voelde dit als ‘de druppel die de emmer deed overlopen’. Sommige topsporters merken pas na hun afscheid wat de werkelijke impact is geweest van het grensoverschrijdende gedrag en hoe hard de topsport eigenlijk écht was. Dit laatste zal verder worden belicht in het hoofdstuk over de oud-topsporters.

“Je zit in een cultuur waar iedereen het normaal vindt wat er gebeurt. Het lijkt wel een sekte. Pas op het moment dat je eruit stapt en levenservaring opdoet, merk je pas dat sommige dingen niet normaal waren. Mensen doen het vaak ook niet uit kwade wil, maar het is gewoon een cultuur. In veel gevallen ook een vorm van overleven.” – vrouwelijke, individuele oud-topsporter

6.6. Aanbevelingen van respondenten

Tijdens de interviews geven de respondenten aanbevelingen en suggesties die volgens hen de topsport(cultuur) kunnen verbeteren. Er zijn vier aanbevelingen die volgens topsporters het belangrijkste zijn. Zo vinden ze het belangrijk dat er meer aandacht komt voor de mentale gezondheid van individuele topsporters. Ook willen topsporters betere communicatie met de coach en meer budget en aandacht voor de faciliteiten. Het laatste punt dat ze naar voren brengen, is dat er meer aandacht moet komen voor het opleiden van jonge topsporters. Allereerst geven topsporters als aanbeveling dat er meer aandacht geschonken moet worden aan hun mentale gezondheid. Volgens topsporters kan er meer rekening gehouden worden met hun privéproblemen zonder dat dit negatieve consequenties heeft voor het al dan niet geselecteerd worden. De topsporters geven aan dat er een drempel is om naar een psycholoog toe te stappen. Deze drempel kan weggenomen worden als de gesprekken met een psycholoog structureel ingepland worden. Topsporters zouden het graag vaker hebben over bijvoorbeeld de stress en prestatiedruk die zij ervaren.

“Misschien dat de mentale begeleiding bij elke sport verbeterd kan worden. Je kan wel gebruik maken van een sportpsycholoog als je wilt, maar je zou het standaard kunnen maken dat elke sporter begeleiding krijgt. Niet iedereen durft namelijk aan te geven dat ze die hulp nodig hebben. Er is veel focus op de fysieke kant, maar minder op de mentale kant van topsport.” – vrouwelijke teamsporter

Daarnaast spreken topsporters over de faciliteiten en financiële mogelijkheden die verbeterd moeten worden om de sport naar een hoger niveau te tillen. Topsporters die nog geen geld verdienen met hun sport geven aan dat ze graag willen dat hier verandering in komt, zodat ze zich volledig op de sport kunnen richten. Volgens de topsporters zou de bond meer moeite kunnen doen om sponsors aan te trekken en zo meer geld binnen te halen.

Een andere aanbeveling die topsporters geven, is: verbeter de communicatie. Topsporters willen bijvoorbeeld dat coaches op een andere manier met hen communiceren. Ze willen dat coaches opbouwende kritiek geven en zich meer verplaatsen in de topsporters. Topsporters hebben behoefte aan meer persoonlijk contact met de coaches. Volgens hen kunnen coaches en trainers ook nog beter communiceren met de bond, bijvoorbeeld over toernooien en trainingsdagen.

“De coach zou wel beter kunnen zijn in het af en toe persoonlijk contact zoeken. Geef eens een belletje of zo.... Iets persoonlijker contact zou fijn zijn. Ik denk dat hij af en toe wat meer persoonlijk contact had kunnen opnemen.” – vrouwelijke, individuele sporter

Verder vertellen topsporters dat er meer aandacht moet zijn voor sporters die tot de subtop behoren en jonge sporters. Deze groepen moeten meer geënthousiasmeerd worden, omdat zij de opvolgers zijn van de huidige topsporters. Topsporters hebben het gevoel dat er nu (te) veel aandacht en geld gaat naar de bestaande top gaan, waardoor het voor jeugd en sporters in ontwikkeling moeilijker wordt om zelf de top te bereiken.

De coaches en andere stafleden bevelen grotendeels dezelfde veranderingen aan als de topsporters. Ook coaches vertellen dat het belangrijk is dat de topsporters in het topsportprogramma opgeleid worden tot ‘mentaal sterke mensen’ en niet slechts tot ‘een goede atleet’. Ze zouden graag meer mentale begeleiding voor de topsporters zien. Ze raden aan om meer oog te hebben voor ‘de mens achter de sporter.’ Coaches en stafleden vinden dat er af en toe te veel aandacht is voor de prestaties als doel en te weinig aandacht voor het leven buiten de sport om. Stafleden vinden het belangrijk dat topsporters goed presteren op school of zich inzetten voor de maatschappij door bijvoorbeeld een goed doel te ondersteunen. Net als de topsporters willen ook coaches en stafleden dat de faciliteiten verbeterd worden. Hierbij kan gedacht worden aan extra trainingkampen of een betere kwaliteit van het ijs bij sporten als ijshockey, schaatsen en curling. Daarnaast noemen ze het inzetten van een bondscoach, (sport)arts, diëtist, fysiotherapeut of een sportmasseur als mogelijke verbetering.

“Ik denk dat meer begeleiding bij voeding prioriteit heeft. Daar is veel vraag naar vanuit de sporters. Ook in verband met hun gewicht. Hoe zorg je dat je op een verantwoorde manier op wedstrijdgewicht komt? Een fysiotherapeut zou ook fijn zijn. Een psycholoog, ook maar wel liever eerst een fysiotherapeut.” – mannelijke coach

6.7 Resumé

Topsporters, coaches en stafleden geven een verschillende definitie van het begrip ‘topsportcultuur’. Niettemin is er een aantal thema’s die gemeenschappelijk zijn. Zo staat

bij velen presteren centraal, evenals de manier waarop met elkaar om wordt gegaan en het collectief naar doelen werken. Bovendien gaat topsport om het hoogst haalbare niveau. Topsporters hebben verschillende wegen bewandeld om op dit specifieke niveau te komen. Zij zijn vaak begonnen met hun sport via school, vrienden en/of familie. Met name ouders spelen een grote rol in het begin van de topsportcarrière van een topsporter. Zo stellen topsporters zelf ook dat zij zonder de mentale, praktische en financiële steun van hun ouders waarschijnlijk niet op hun huidige niveau hadden kunnen komen. Echter, om succesvol te worden in de topsport is een grote motivatie vereist. Ongeacht wat de specifieke drijfveer is voor topsporters om dag in dag uit alles te geven, blijkt dat met name de intrinsieke motivatie groot moet zijn. Topsporters vertellen dat ze een duidelijk doel voor ogen moeten hebben om jarenlang te werken aan zichzelf en hun prestaties, ook op minder leuke dagen of tijdens een periode met tegenslagen. De band die topsporters met coaches hebben kan hierin een bepalende factor spelen. Zo stellen topsporters dat zij beter presteren op het moment dat de sfeer goed is en zij een goede band hebben met de coach. De band tussen topsporters en coaches wordt door topsporters als beter ervaren wanneer de coach aandacht heeft voor 'de menselijke kant' van topsport.

In hoeverre een topsporter zich volledig kan toewijden aan de sport, heeft niet alleen te maken met zijn of haar persoonlijkheid, motivatie en toewijding. Het is ook afhankelijk van de vraag of een topsporter het zich financieel kan veroorloven om zich volledig te richten op de topsport. De financiële situatie is vaak bepalend voor de prestaties van een topsporter, maar ook voor zijn of haar mentale gesteldheid. De absolute top kan rondkomen en soms zelfs rijk worden van de sport. De meerderheid van de topsporters heeft echter een financieel instabiel bestaan en is afhankelijk van sponsors, prijzengeld en eventuele hulp van ouders. De onzekerheid die dat met zich meebrengt voor topsporters lijkt zich door te vertalen naar de onzekerheid die coaches voelen. Hoe beter een topsporter presteert, des te meer medailles en des te meer financiële middelen. Indien dit niet het geval is, kan de coach hier op worden afgerekend.

Dit zorgt ervoor dat presteren centraal staat en in veel gevallen boven andere belangen gaat, zoals gezondheid en/of veiligheid. Zo komt naar voren dat selecties veel stress en mentale druk met zich meebrengen. Topsporters leven soms voor lange periodes naar belangrijke wedstrijden toe en kunnen zich onzeker voelen over hun positie. Hierdoor lijken topsporters extra bewust te zijn van hun eigen gedrag en is er sprake van onderlinge concurrentie tussen topsporters. Topsporters geven bijvoorbeeld aan dat zij zich minder snel uitspreken uit angst om niet geselecteerd te worden. Blessures worden verzwegen en persoonlijke kwesties worden niet uitgesproken. Topsporters staan hierdoor onder hoge druk, mede doordat er financieel veel af kan hangen van prestaties. Op basis van de afgenomen interviews blijkt echter dat topsporters zelf weinig tot geen ervaringen hebben met matchfixing of met andere illegale praktijken zoals dopinggebruik. Zij stellen dat het binnen hun sport niet voorkomt of enkel iets is wat zich in het buitenland afspeelt.

De hoge prestatiedruk en hardheid van de topsport kunnen ervoor zorgen dat topsporters te maken krijgen met mentale problematiek. Het kan hierbij gaan om stress, slaapproblemen, maar ook om ernstige gevallen van depressie of een burn-out. Er lijkt hierbij een verschil te zijn tussen mannen en vrouwen op basis van de interviews. Vrouwen spreken eerder over

ernstige mentale klachten dan mannen. Het verschil zou ook verklaard kunnen worden doordat vrouwen wellicht opener zijn en makkelijker praten over hun mentale gesteldheid. De drempel om over mentale klachten te praten is dan ook een punt van kritiek van experts, zoals mentale coaches en sportpsychologen. Topsporters moeten vaak eerst naar hun coach om een gesprek aan te vragen bij zo'n expert. Volgens de geïnterviewden is dit ongewenst aangezien de coach uiteindelijk grote beslissingen maakt (bijvoorbeeld wel of niet geselecteerd worden voor een belangrijke wedstrijd). Een topsporter wilt niet gezien worden als 'zwak' of iemand die mentaal niet sterk is en vraagt zo'n gesprek dus minder snel aan, ondanks dat de problematiek soms groot is.

De coach heeft ook bij het thema 'veiligheid' een bepalende rol. In de regel bestaat er een machtsonbalans tussen sporters en coaches. De manier waarop deze onbalans naar voren komt en de mate waarin topsporters alsnog hun eigen keuzes kunnen maken, is doorslaggevend voor het gevoel van de veiligheid van een topsporter. Inherent aan de topsport is het verleggen van fysieke en mentale grenzen. Waar grenzen worden opgezocht om topprestaties af te dwingen, worden soms ook persoonlijke grenzen overschreden, al dan niet bewust. Respondenten spreken dan ook van een dunne lijn tussen grensverleggend en grensoverschrijdend gedrag. Het grootste deel van de topsporters en coaches heeft echter geen ervaringen met grensoverschrijdend gedrag. Degenen die wel iets hebben meegemaakt, spreken over verbaal geweld (schreeuwen en uitschelden), pesten en verbaal seksueel grensoverschrijdend gedrag. Ondanks het gegeven dat deze gevallen relatief weinig lijken voor te komen, speelt het onderwerp grensoverschrijdend gedrag met name onder de coaches een grote rol. Zo vertellen coaches dat er afgezien van de toegenomen aandacht voor dit onderwerp nog grote onduidelijkheid bestaat over hoe zij moeten handelen wanneer er sprake zou zijn van een grensoverschrijdende situatie. Bovendien stellen coaches zich terughoudender op uit angst om zelf beschuldigd te worden van grensoverschrijdend gedrag. Bij de topsporters komt naar voren dat zij vaak niet weten hoe ze de vertrouwenspersoon kunnen bereiken of hebben weinig vertrouwen in hem/haar. Er heerst dan ook een angst dat indien zij een melding doen, de melding toch bij iemand anders terechtkomt en de topsporter hier consequenties van ondervindt. Tot slot valt op dat alles buiten seksueel grensoverschrijdend gedrag vaak wordt gezien als 'niet ernstig genoeg' om melding van te maken. Topsporters willen niet gezien worden als 'aansteller' of 'zeurpiet' en houden de mogelijk grensoverschrijdende situatie dus voor zich. Uiteindelijk willen zij hun topsportcarrière hier niet voor op het spel zetten.

7

7. Ervaringen van oud-topsporters

De kern van dit onderzoek is om de huidige topsportcultuur te onderzoeken. Daarom staan de (nog) actieve topsporters centraal. Het is echter bekend dat wanneer mensen uit een 'systeem' zijn, om welke reden dan ook, zij anders tegen hun voorgaande periode in dat systeem kunnen gaan aankijken. Ze kunnen met andere woorden afstand nemen en mogelijk realistischer terugblikken op hun – in dit geval – topsportcarrière. In dit hoofdstuk staan we stil bij de ervaringen van oud-topsporters. Zij hebben een vragenlijst voorgelegd gekregen die anders van opzet is dan die voor de huidige topsporters. In dit hoofdstuk gaan we in op de werving van de oud-topsporters en enkele algemene gegevens, gevolgd door hun ervaringen in de topsport en hun leven erna. Naast de kwantitatieve gegevens maken we ook gebruik van de toelichtingen van antwoorden die zij hebben gegeven in de vragenlijst en bevindingen vanuit de interviews. We besluiten met een resumé van de belangrijkste bevindingen.

7.1 Werving

De oud-topsporters zijn op verschillende manieren voor het onderzoek/interviews geworven. We hebben de deelnemende bonden gevraagd om in hun systemen te kijken naar oud-topsporters die maximaal twee jaar geleden het topsportprogramma hebben verlaten. De reden voor deze betrekkelijk korte termijn is dat we zicht willen krijgen op de huidige topsportcultuur. Het is dan minder relevant om ervaringen van oud-topsporters op te tekenen die langer dan twee jaar terug zijn uitgestroomd uit de topsport. Deze werving via de bonden verliep erg moeizaam. De meeste bonden hebben gehoor gegeven aan ons verzoek om de oud-topsporters via de e-mail te benaderen, maar de respons bleef achter. Dit is onder andere te wijten aan de beperkte doelpopulatie: niet bij iedere sport(bond) waren er topsporters die überhaupt in aanmerking kwamen voor de vragenlijst. Naar de overige redenen hiervoor kunnen we slechts gissen. Deze wijze van werven heeft uiteindelijk 92 oud-topsporters opgeleverd, met enkele sporten die een aanzienlijk groter deel van de data bevatten dan andere. Dit komt deels omdat sommige bonden wel uit het programma uitgestroomde topsporters (die nog niet volledig gestopt zijn) hebben benaderd en andere bonden niet.

In de vragenlijst was de mogelijkheid opgenomen voor de oud-topsporters om een interview te geven. Hiervan hebben veertien oud-topsporters gebruik gemaakt. Vanwege het geringe aantal zal het interviewmateriaal ter illustratie worden gebruikt. Ook gebruiken we – ter illustratie – enkele fragmenten uit interviews van oud-topsporters die in de media zijn verschenen.

7.2 Algemene gegevens

Van de totale groep van 92 oud-topsporters is zestig procent vrouw en 38 procent man, de overige twee procent wilde hun geslacht liever niet delen. De jongste oud-topsporter is – ten tijde van het invullen van de vragenlijst – dertien jaar en de oudste 59 jaar. De gemiddelde leeftijd is 26.1 jaar (SD van 8.7). Uitgezonderd drie oud-topsporters (met een andere nationaliteit) zijn alle oud-topsporters geboren in Nederland.

De oud-topsporters hebben aangegeven welk opleidingsniveau zij hebben behaald. In Tabel 7.1 is te zien dat de helft van de oud-topsporters een bachelor/ of master heeft op hbo/wo-niveau en ruim een derde een opleiding heeft gevolgd op havo-, vwo- of , MBO (2, 3 of 4)- niveau.

Tabel 7.1 Hoogst voltooide opleidingsniveau (n=92)

	<i>n</i>	%
Geen opleiding voltooid	2	2,2%
Speciaal onderwijs	0	0%
Basisonderwijs	2	2,2%
Vmbo, havo/vwo onderbouw, mbo-1	13	14,1%
Havo, vwo, mbo-2-4	33	35,9%
Bachelor (hbo/wo)	23	25,0%
Master (hbo/wo)	18	19,6%
Doctoraat, PhD	1	1,1%
Onbekend	0	0%
Totaal	92	100%

7.3 Sport gerelateerde kenmerken

In Tabel 7.2 staat een overzicht van de sporten die de oud-topsporters hebben beoefend. Wat opvalt is dat de hippische sport met een derde van de totale groep oud-topsporters is oververtegenwoordigd. Op de tweede plaats komt hockey met bijna een kwart van de respondenten. Binnen de hippische sport zijn de twee grootste disciplines dressuur (n=8) en endurance (n=5).³⁷ In de reflectie aan het einde van dit hoofdstuk gaan we nader in op wat dit betekent voor de resultaten. Voor de overige sporten gaat het telkens om één enkele of een paar oud-topsporters. Om die reden worden er geen verdere uitsplitsingen gemaakt naar de verschillende disciplines, zoals beach- en zaalvolleybal.

37 Andere disciplines binnen de hippische sport zijn para-dressuur, menen, eventing, springen, voltige en para-menen.

■ **Tabel 7.2** Beoefende sport (n=92)

	<i>n</i>	%
Atletiek	6	6,5%
Badminton	1	1,1%
Golf	12	13,0%
Hippische sport	25	27,2%
Hockey	18	19,6%
Judo/jiu-jitsu	5	5,4%
Korfbal	4	4,4%
Scheren	1	1,1%
Tafeltennis	3	3,3%
Volleybal	6	6,5%
Watersport	8	8,7%
Wielrennen	2	2,2%
Zwemmen	1	1,1%
Totaal	92	100%

Aan de oud-topsporters is gevraagd in welk jaar zij zijn begonnen als topsporter. Het merendeel is in het vorige decennium en specifiek de tweede helft daarvan als topsporter begonnen. Er zijn verschillende respondenten die al (veel) langer geleden hun topsportcarrière zijn begonnen (vanaf 1986), wat te verklaren is door de groep hippische oud-topsporters die hun sport tot op late leeftijd kunnen uitoefenen.

■ **Tabel 7.3** Gestart met topsport (n=92)

	<i>n</i>	%
Voor 2005	9	9,8%
2005-2009	12	13,0%
2010-2014	20	21,7%
2015-2019	40	43,5%
2020-heden	11	12,0%
Totaal	92	100%

De lengte van de topsportcarrière varieert logischerwijze ook. De gemiddelde duur van een topsportcarrière is negen jaar (SD 5.2). Uit onderstaand figuur blijkt dat een derde van de oud-topsporters een carrière van vijf jaar of korter heeft gehad. Een vergelijkbaar deel is tussen de zes en tien jaar actief geweest als topsporter. De rest heeft meer dan tien jaar op topniveau gesport, waarvan slechts tien procent langer dan vijftien jaar.

■ **Tabel 7.4** Totaal aantal jaren topsport beoefend (n=92)

	<i>n</i>	%
5 jaar of minder	34	37,0%
6 tot en met 10 jaar	29	31,5%
11 tot en met 15 jaar	20	21,7%
16 tot en met 20 jaar	6	6,3%
21 jaar of meer	3	3,8%
Totaal	92	100%

De oud-topsporters besteedden een belangrijk deel van hun (werk)tijd aan training, inclusief krachttraining, zoals blijkt uit onderstaand figuur. Het merendeel was tussen de elf en twintig uur per week met sport bezig. Voor bijna de helft van de groep oud-topsporters was dat meer dan twintig uur per week.

■ **Tabel 7.5** Uren training per week met topsport (n=92)

	<i>n</i>	%
1-10	10	10,9%
11-20	38	41,3%
21-30	25	27,2%
31-40	13	14,1%
40+	6	6,5%
Totaal	92	100%

Op de vraag of de oud-topsporters konden rondkomen van hun verdiende geld met de sport, antwoordt het merendeel (78%) ontkennend. Voor degenen die wel konden rondkomen, waren een A-status (of beter gezegd het bijbehorende stipendium) en salaris de belangrijkste inkomensbron. In enkele gevallen is sponsor- of prijzengeld genoemd als voornaamste inkomensbron.

7.4 Ervaringen in de topsport

Wat betreft de ervaringen in de topsport is gevraagd hoe de oud-topsporters hun contacten met onder meer hun coach hebben gewaardeerd. Zij konden tevens aangeven of zij te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag. De oud-topsporters hebben antwoord gegeven op de vraag wat zij de leuke en mindere leuke kanten vonden van hun topsportcarrière en wat de redenen waren om hun carrière te beëindigen. Door middel van een cijfer hebben zij tot slot een algemene waardering gegeven voor hun leven als topsporter.

7.4.1 Contacten binnen de sport

De oud-topsporters hebben verschillende vragen beantwoord die gaan over de waardering van hun contacten binnen de sport. Ruim driekwart van de groep is daarbij positief over de contacten met hun teamgenoten/medesporters (zie figuur). De rest is daar negatiever over, waarvan de meesten het als matig bestempelen en slechts een drietal als slecht.

■ **Tabel 7.6** Contact met medesporters (n=92)

	<i>n</i>	%
Heel slecht	0	0%
Slecht	3	3,3%
Matig	16	17,4%
Goed	27	29,4%
Heel goed	45	48,9%
Had ik geen contact mee	1	1,3%
Totaal	92	100%

De meeste topsporters hadden dus goed contact met andere topsporters tijdens hun carrière en sommigen stellen in interviews zelfs dat (bijna) hun hele sociale leven bestond uit mensen uit de topsport. Het is wel goed om in het achterhoofd te houden dat wij naar contact met ‘medesporters’ over het algemeen hebben gevraagd. Dit kan een behoorlijke groep zijn, zeker gemeten over een gehele carrière. Hierom geven meerdere oud-topsporters in de interviews ook aan dat er binnen hun team bepaalde personen waren waarmee het contact beter was dan met anderen.

“Met sommigen heb je een betere band dan met anderen. De een zag ik wel echt buiten de trainingen, de ander zag ik gewoon alleen als teamgenoot. Er was wel degelijk een verschil met wie je buiten de sport zag en wie niet.” – vrouwelijke oud-teamsporter

Toch beoordeelde ook een kwart van de topsporters het contact met hun medesporters als matig of slecht. Daarbij kan dit nog verschillen tussen contacten bij de club/vereniging of het nationale team, waar in het laatste geval wat meer concurrentie en (daardoor) druk aanwezig is.

“Bij het Nederlandse team was er altijd een gespannen sfeertje. Met name bij selectiemomenten was het ieder voor zich in plaats van dat we een linie vormden. Bij de club was er altijd echt een teamgevoel.” – vrouwelijke oud-teamsporter

Wat betreft de waardering van hun contacten met hun hoofdcoach, is ongeveer twee derde van de oud-topsporters daar positief over (goed-heel goed). De overige oud-topsporters waarderen die contacten minder, waarvan zo’n vijftien procent dat als (heel) slecht bestempelt.

Tabel 7.7 Contact met hoofdcoach(es) (n=92)

	n	%
Heel slecht	3	3,8%
Slecht	10	10,9%
Matig	19	20,7%
Goed	37	40,2%
Heel goed	23	25,0%
Had ik geen contact mee	0	0%
Totaal	92	100%

Het belang van goed contact kan essentieel zijn voor de mentale gezondheid van een topsporter en daarmee bijvoorbeeld de prestaties of zelfs het voortbestaan van de carrière, als het gaat om het geven van vrijheid aan de topsporter in de vrije tijd.

“Als ik tegen mijn trainer zei dat ik zin had om te dansen en uit te gaan, zei hij: doe dat lekker. De dag erna vroeg hij hoe het was. Daar ben ik hem dankbaar voor. Als ze mij dit hadden verboden was ik heel snel gestopt.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Mits dit op een veilige manier gebeurt, kan de band dan ook zeer innig worden tussen topsporter en coach:

“Ik ben daar bijna 10 jaar bij geweest. Eerst zat ik nog even bij een andere coach, maar daarna naar deze waar ik dus zo lang ben geweest. Het wordt dan ook echt een beetje een vaderfiguur. Hij vroeg ook naar persoonlijke dingen, we deelden lief en leed. Daar moet het denk ik wel heel veilig voor zijn en daar wordt ook een groot deel van de sportcultuur door gevormd.” – mannelijke, individuele oud-sporter

Wanneer de oud-topsporters te maken hebben gehad met assistent-coaches, waardeert ruim driekwart (van de 71 sporters) die contacten positief. Voor een op de vijf oud-topsporters is dat niet het geval, wat uiteindelijk neerkomt op ongeveer een kwart van de topsporters die überhaupt (een) assistent-coach(es) had.

Tabel 7.8 Contact met assistent-coach(es) (n=92)

	n	%
Heel slecht	3	3,3%
Slecht	5	5,4%
Matig	12	13,0%
Goed	46	50,0%
Heel goed	17	18,5%
Had ik geen contact mee	9	9,8%
Totaal	92	100%

Oud-topsporters konden naast de contacten met hun (assistent)coaches ook te maken krijgen met andere personen binnen de sport, zoals fysiotherapeuten, diëtisten, leefstijlcoaches. De ruime meerderheid waardeert die contacten positief. Een op de acht oud-topsporters vond die contacten matig en slechts een enkele oud-topsporter bestempelt dit contact als (heel) slecht.

■ **Tabel 7.9** Contact met andere personen (n=92)

	n	%
Heel slecht	1	1,1%
Slecht	0	0,0%
Matig	13	14,1%
Goed	52	56,5%
Heel goed	21	22,8%
Had ik geen contact mee	5	5,4%
Totaal	92	100%

Als het gaat om het contact met andere personen en/of stafleden in de carrière van de oud-topsporters, blijkt dat zij een makkelijk(er) aanspreekpunt waren voor topsporters en ze eerder hun persoonlijke situaties met hen durfden te delen. Zo wordt de fysiotherapeut meermaals als aanspreekpunt genoemd, maar ook konden topsporters hun ei kwijt bij leefstijlcoaches, artsen of fysieke trainers. Door de vertrouwelijke situatie en relatie voelden meerdere (oud-) topsporters zich veilig en durfden ze gevoelige kwesties te bespreken, eerder dan bij een coach bijvoorbeeld. Zo stelt ook een oud:

“Met teamgenoten sprak ik zeker over persoonlijke dingen, met coaches wisselend. Ik sprak dan sneller met een fysio, als je daar op de behandeltafel ligt, voelde vertrouwelijker. De fysio was een veilige haven.” – vrouwelijke oud-teamsporter

Tot slot is gevraagd naar de waardering van het contact tussen de oud-topsporters en de bond. Uit onderstaande figuur blijkt dat meer dan de helft van de groep oud-topsporters daar niet positief over is (heel slecht-matig). Voor vier op de tien oud-topsporters waren die contacten wel positief.

■ **Tabel 7.10** Contact met bondsvertegenwoordigers (n=92)

	n	%
Heel slecht	8	8,7%
Slecht	13	14,1%
Matig	27	29,4%
Goed	32	34,8%
Heel goed	4	4,4%
Had ik geen contact mee	8	8,7%
Totaal	92	100%

Mogelijk komen de hoge aantallen oud-topsporters die het contact met bondsvertegenwoordigers als slecht of heel matig beoordelen, voort uit de beperkte mate van contact die zij hadden met de bond. Zo komt uit de interviews naar voren dat sommigen het erg leuk vonden om met mensen van de bond te praten, waar anderen weinig met hen te maken kregen. Dit lijkt wel enigszins met het karakter en de positie destijds van de oud-topsporter te maken te hebben (gehad) en de eigen wil om het contact op te zoeken:

*“Met mensen van de bond ging ik gewoon praten. Ik praat graag met iedereen. Het bondsbureau vond ik altijd leuk. Die mensen voelden oprechter dan de mensen op de *trainingslocatie*” – vrouwelijke, individuele oud-sporter*

Anderzijds is er ook enigszins kritiek op contact met de bond ná de sportcarrière, zoals van deze oud-topsporter:

“Toen ik klaar was, was er ook totaal geen contact meer met de bond. Eén keer nog een gesprek, twee weken daarna, dat je al je frustraties mocht uiten.” – mannelijke, individuele oud-sporter

Uit de tabellen is af te lezen dat het contact met mensen binnen de categorieën medesporters, andere personen/stafleden en assistent-coaches het best beoordeeld worden. In alle drie de gevallen geeft ruim driekwart van de oud-topsporters aan dat het contact met die groep personen (heel) goed was. Daarbij is het opvallend dat het aandeel van de oud-topsporters die (heel) goed contact met hun hoofdcoach hadden lager is, met slechts 65%. Personen van de bond is met afstand de groep waar de topsporters destijds het minst (goede) contact mee hadden, met ruim de helft van de respondenten die het contact met deze groep als (heel) slecht of matig beoordeelt.

De oud-topsporters hebben ook aangegeven of ze, nu ze de topsport hebben verlaten, nog contacten hebben met medesporters/teamgenoten. Voor de meerderheid (84%) is dat het geval.

7.4.2 Grensoverschrijdend gedrag

We hebben aan de oud-topsporters gevraagd of ze tijdens hun carrière te maken hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag, zonder daarbij vaste categorieën op te nemen. De oud-topsporters konden anders gezegd zelf bepalen wat zij aanmerken als grensoverschrijdend gedrag. In totaal zegt ongeveer drie op de tien oud-topsporters (29,4%) daarmee te maken hebben gehad. Uit de gegeven toelichtingen en voorbeelden is een aantal kernbevindingen te destilleren. Van de 27 oud-topsporters met ervaringen met grensoverschrijdend gedrag wijzen er zestien expliciet hun (bond)coach/trainer aan als degene die dit gedrag vertoonde. De gedragingen variëren. Een aantal genoemde gedragingen is te scharen onder de categorie machtsmisbruik en kleineren, waarbij de sporter geen inspraak heeft en bij tegenspraak de consequenties ondervindt.

“De bondscoach had problemen met mijn trainer. En dat reageerde ze op mij af. Ik werd in alles benadeeld. Ook kon ze niet tegen kritiek en liet ze duidelijk de consequenties merken als het niet naar haar zin ging.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Misbruik van machtsverhoudingen door mij te negeren en links te laten liggen. Overduidelijk aan anderen laten blijken dat ik lager stond. De coach die gesprekken en verhalen steeds zo draaide dat ik mezelf steeds afvroeg “ben ik nu gek geworden?”. Geen ruimte voor mijn en inzicht. Op het veld voor de groep ‘mentaal’ kleiner gemaakt worden door de oefening stil te leggen en mij verderop een bal te laten halen. Om mij en de groep duidelijk te maken dat de coach de enige baas is”. – vrouwelijke oud-teamsporter

“Wanneer ik in discussie ging met mijn trainer/coach werd hij boos omdat wij niet dezelfde visie hadden. En begon hij mij persoonlijk te beledigen. Waarbij hij twee keer een coachbord naar mij heeft gegooit.” – mannelijke oud-teamsporter

Over andere coaches/trainers zegt een aantal oud-topsporters dat zij verbaal en soms fysiek agressief waren.

“Eén coach was fysiek gewelddadig, maar hij heeft me ook zeer frequent (publiekelijk) uitgescholden, vernederd. Was verbaal vrij agressief en gaf me een schuldgevoel. Want ik was hier ‘de egoïstische bitch die nooit aan hem dacht’. Hij maakte me afhankelijk (‘zonder mij ben je nergens, want niemand wil jou training geven met zo’n gestoord hoofd’), negeerde me (‘zolang je er geen excuses voor aanbiedt dat jij hier het probleemkind bent, ga ik niets meer voor je doen’). Het lag aan mij, want hij had ‘met anderen gesproken, dat het niet aan hem lag’, dus moest het wel aan mij liggen).” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Voor andere oud-topsporters waren de prestaties die zij behaalden het belangrijkste voor de coach. De manier waarop die moesten worden gehaald deed er minder toe.

“De coach die tegen je uitvalt en die altijd zijn machtspositie heeft misbruikt onder het mom van de beste prestaties willen halen (doel heiligt de middelen). We werden gebruikt als een pion en niet gewaardeerd als mens. Als je niet presteert hoor je er meteen niet meer bij. Geen ruimte voor mentale gezondheid/fysieke grenzen.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Ik heb weleens een gesprek gehad met een coach waarbij gezegd werd dat alles wat niet op de dopinglijst staat, ik in principe zou moeten gebruiken om hogere prestaties te behalen. Dit was mijns inziens zonder acht te hebben voor de gevolgen die dat zou kunnen hebben voor de gezondheid van een sporter.” – mannelijke, individuele oud-sporter

“Ik ben door een coach gechanteerd. Hij deed dat door te zeggen dat als ik niet bij de training aanwezig zou zijn, ik sowieso niet mee mocht naar een toernooi. Terwijl ik op dat moment geblesseerd was, ik had een peesscheur en kon op dat moment nog niet eens lopen. Mijn

revalidatietraject respecteerde hij niet. Deze coach dwong mij om mijn sportcarrière boven mijn individuele carrière te zetten.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Verschillende oud-topsporters scharen onder grensoverschrijdend gedrag ook de (gepercipieerde) ongelijke behandeling rond selectie en kwalificaties. De beleving van deze oud-topsporters was dat de coach/trainer een voorkeur voor andere sporters had ('de favorieten'), ongeacht de prestatie. De reden voor de ongelijke behandeling wordt niet genoemd.

“Mijn coach behandelde mij niet als een volwaardig teamlid, gunde mij niet de kansen die ik verdiende en wel kreeg van anderen. Hij was niet objectief genoeg als coach van een groep, hij deed aan voorkeursbehandelingen (voor anderen).” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Omdat ik niet trainde op Papendal mocht ik niet individueel op bepaalde toernooien uitkomen, terwijl ik wel aan de internationale limiet voldeed. Sporters die op Papendal trainden en ook de internationale limiet hadden mochten dit wel. Ik kreeg geen 'B-status'/selectiestatus terwijl ik beter had gepresteerd dan sporters die op Papendal trainden. Sommige van deze sporters waren zelfs een heel seizoen geblesseerd. Zij kregen deze status wel zodat zij gratis mee konden op trainingskampen.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Van de elf andere oud-topsporters die ervaringen hebben gehad met grensoverschrijdend gedrag en die niet expliciet een coach/trainer noemen als persoon die dit gedrag vertoonde, valt in veel gevallen uit de context van hun toelichting wel op te maken dat het waarschijnlijk (in ieder geval deels) om hen gaat.

Opvallend is dat er geen enkele oud-sporter medesporters/teamgenoten genoemd wordt als veroorzaker van grensoverschrijdend gedrag.³⁸ Bij een toelichting worden familiebanden in het bestuur aangewezen voor het ontstaan van grensoverschrijdend gedrag. Het gaat daarbij om uitsluiten en verbale intimidatie.

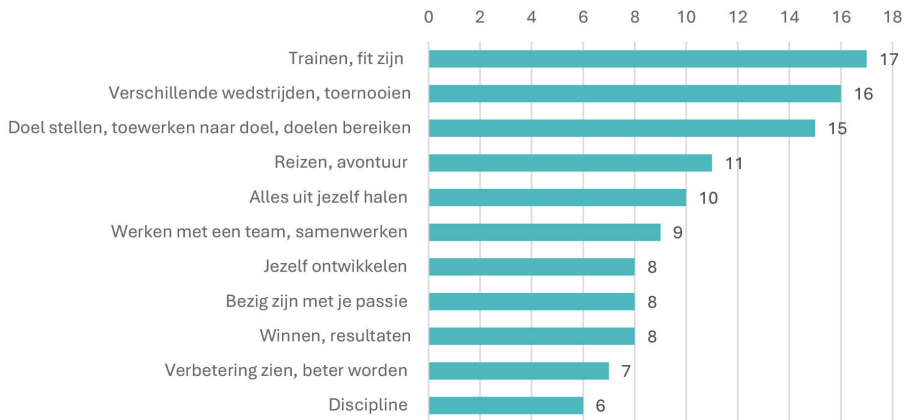
“Voortrekkerij in de opstelling voor EK's en WK's vanwege familiebanden. Uitsluiting van coaches en sporters die zich uitspraken. Een cultuur van 'laat ik mijn mond maar houden anders ben ik de lul' om mij heen. Contracten die niet verlengd werden op basis van bovenstaande. Verbale intimidatie om mij heen. 'Topsport is keihard, wen er maar aan' was de cultuur.. Kortom: nul medezeggenschap en transparantie. Een onveilig sportklimaat.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

³⁸ Uit verschillende onderzoeken blijken medesporters wel een belangrijke groep te zijn die grensoverschrijdend gedrag veroorzaakt (o.a. Van Wijk et al., 2017).

7.4.3 De plussen en de minnen

Op de vraag wat de oud-topsporters de leuke en minder leuke kanten van het leven als topsporter waren zijn – uiteraard - verschillende antwoorden gegeven. We hebben de antwoorden die betrekking hadden op hetzelfde thema bij elkaar genomen en opgeteld zodat we een rangschikking kregen van de belangrijkste punten.³⁹ Uit onderstaand figuur blijkt het leukste aan de topsport het doelen stellen, ernaartoe werken en ze behalen te zijn, samen met trainen en fit zijn. Het winnen en resultaten behalen staan op de negende plaats.

■ **Figuur 7.1** Positieve aspecten van topsport (n=92)

In sommige antwoorden zijn meerdere van de meest genoemde positieve aspecten aan topsport en de carrière van de topsporter genoemd. Zo noemt deze oud-topsporter min of meer de gehele top vier van de antwoorden in Figuur 7.1 en ook de aspecten van beter worden en het bezig zijn met je passie:

“Plezier hebben in iets wat ik goed kon en graag deed. Mooie toernooien, trainingsstages en wedstrijden met mijn clubteam en het Nederlandse team. Fit zijn. Trainen om steeds beter te worden in iets. Adrenaline van spannende wedstrijden. Lol met teamgenoten rondom alle trainingen, reizen en toernooien.” – Vrouwelijke teamsporter

Wat in de interviews met oud-topsporters meermaals terugkomt als positief aspect (en ook hierboven te vinden is onder ‘werken met een team, samenwerken’) zijn de sociale contacten. Dit heeft betrekking op zowel contacten tijdens als na de topsportcarrière:

39 Oud-sporters hebben vaak meerdere punten genoemd. Die zijn afzonderlijk meegeteld waardoor het totaal aantal boven de 92 uitkomt. Punten die slechts enkele keren zijn genoemd, of heel specifiek voor één sport golden, zijn niet in de figuur verwerkt.

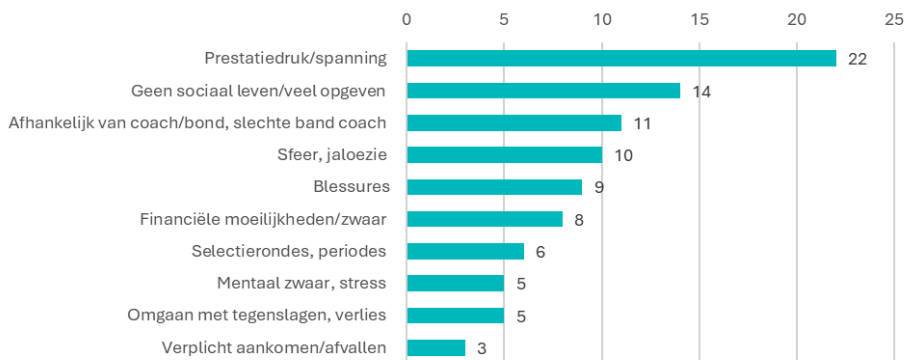
“Ik denk dat ik met een stuk of acht vrouwen nog wel contact heb. Daarvan zijn er vier van de club en vier van de Nederlands team.” – vrouwelijke, oud-teamsporter

Oud-wielrenner Tom Dumoulin vertelt in een interview in De Volkskrant dat hij nu hij gestopt is wel enorm trots is op zijn prestatie van het winnen van de Giro 'd'Italia. Hij geeft aan dat deze gevoelens van vreugde en dankbaarheid tijdens zijn carrière nog niet volledig binnenkwamen.

“Nu, als relatieve buitenstaander, kan ik wél zien hoeveel impact het heeft als je de Giro wint, hoeveel mensen je daar een enorm plezier mee doet. En ik zie ook, al klinkt het een beetje narcistisch en arrogant, hoe bijzonder het is wat ik heb bereikt. Want er zijn gewoon niet zoveel mensen die zo iets kunnen. Nu kan ik eindelijk dankbaarheid voelen dat ik dat heb mogen meemaken. En tegelijkertijd ben ik ook héél dankbaar dat het maar tijdelijk is geweest.” – Tom Dumoulin, Volkskrant 2024

Kijken we naar de minder leuke kanten van de topsport, dan staat de prestatiedruk en de spanning die dat met zich meebrengt op de eerste plaats. Het gebrek aan een sociaal leven buiten de sport wordt ook vaak genoemd. Topsporters geven namelijk veel op voor hun passie. Opvallend is dat de oud-topsporters niet grensoverschrijdend gedrag noemen als een van de mindere kanten van de topsport.

■ **Figuur 7.2** Negatieve kanten van topsport (n=92)

Ook in de media hebben oud-topsporters zich uitgelaten over de minder leuke kanten van topsport. Zo vertelt Nederlands meest succesvolle Olympiër aller tijden, schaatsster Ireen Wüst, over een soortgelijke prestatiedruk als het gaat om trainingen:

“Als je een keer eerder af wilde haken, was je gelijk een pussy, een watje. Dan doe je je beter voor dan je bent, want je mag niet zwak zijn. In het begin van mijn carrière heb ik vaak gedacht dat ik ook aan dat beeld moest voldoen.” – Ireen Wüst, NRC 2020

Bovendien zijn er oud-sporters die aangeven dat juist de mindere kanten en tegenslagen ervoor zorgen dat de pieken van mooie momenten zo hoog zijn. Zo noemt een sporter als leuk aspect het leren omgaan met tegenslag en een ander dat een minder moment juist leuk is, vanwege de extra motivatie die diegene ervan kreeg:

“Het ultieme is natuurlijk om je werk te maken van de sport die je van jongs af aan leuk vindt. De mooie momenten maken de topsport leuk, maar de mindere zijn eigenlijk nog leuker. Ze geven je voer om harder te werken, of om revanche te nemen voor jezelf of tegen anderen.”
– Mannelijke, individuele sporter

7.4.4 Redenen om te stoppen

De redenen van de oud-topsporters om te stoppen met hun topsportcarrière zijn divers. De belangrijkste reden is het motivatieverlies, gevolgd door niet meer geselecteerd worden (wat wel grotendeels wordt gemeld door jongere oud-tophockeys en oud-topsporters uit de hippische sport komt) en blessures, zoals in Tabel 7.11 te zien is. Onder de categorie ‘anders’ staan verschillende redenen. Positieve ervaringen komen hier naar voren, in de zin dat de sporters het maximale hadden bereikt en wat anders wilden doen. Ook noemen sporters hier dat zij nog niet zijn gestopt met topsport (maar wel uitgestroomd uit het bondsprogramma zijn).

Andere open antwoorden die zijn gegeven hebben betrekking op uitstroom vanwege negatieve ervaringen, bijvoorbeeld mentale problemen of conflicten met de bond of andere personen en de druk van het topsporter zijn.

“De manier waarop het er aan toe ging, de machtsspelletjes, de jaloezie en de persoonlijke voorkeuren van de bond.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Ik vond het mooi geweest. Het plafond was bereikt. Ik had alles gezien en meegemaakt en wilde meer vrijheid in mijn leven.” – vrouwelijke oud-teamsporter

■ **Tabel 7.11** Uitstroomredenen (n=92)⁴⁰

	n	%
Motivatieverlies	17	14,4%
Niet meer geselecteerd	22	18,6%
Blessures	16	13,6%
Sport werd te duur	8	6,8%
Kans maatschappelijke carrière	8	6,8%
Gezin stichten	5	4,2%
Anders	42	35,6%
Totaal	118	100%

⁴⁰ Respondenten konden meerdere redenen aanvinken/noemen.

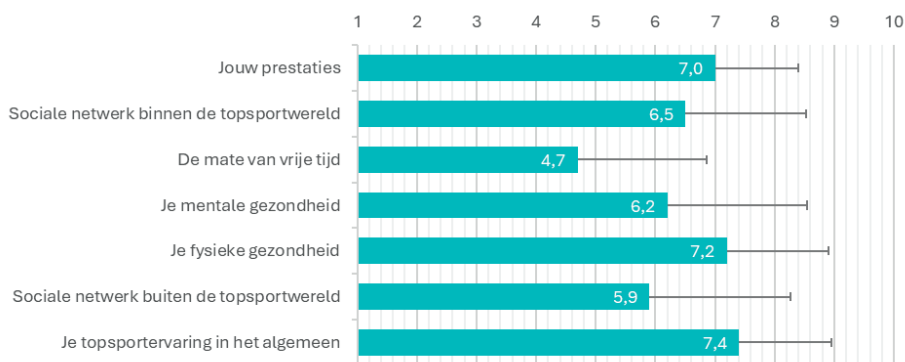
Waar we in ons onderzoek met de bovenstaande antwoordopties hebben gevraagd naar een specifieke reden waardoor een sporter is gestopt, hoeft dit niet altijd zo specifiek aan te duiden te zijn. Iets soortgelijks vertelt oud-zwemster Ranomi Kromowidjojo ook in een interview met het AD.

“Er is niet één moment. Na elke Spelen bespreek je, vooral met jezelf: wil ik dit nóg vier jaar doen? Na Rio, in 2016, was het antwoord ‘ja’. In 2021 voelde ik aan alles: ik ben er klaar mee. In positieve zin, hè. Ik heb meer bereikt dan ik had durven dromen. Ik wilde alleen nog even op het WK kort op de 50 meter laten zien dat ik nóg sneller kon dan ik ooit had gezwommen. Dat lukte.” – Ranomi Kromowidjojo, AD 2024

7.5 Waardering van de topsportcarrière

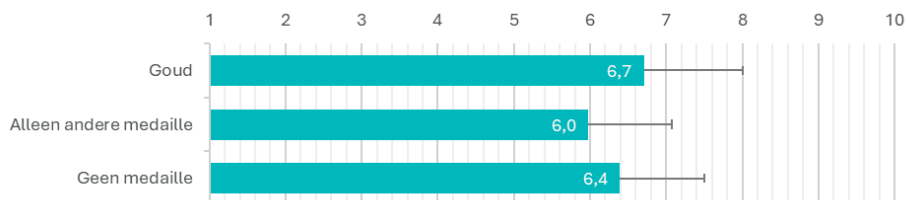
Bij wijze van samenvatting van hun carrière in de topsport hebben de oud-topsporters een cijfer gegeven voor verschillende aspecten, zoals prestaties en sociaal netwerk (zie onderstaande figuur). Opvallend genoeg geven zij de hoogste waardering met een 7,4 aan hun topsportervaring in het algemeen en is het gemiddelde van de overige zes afzonderlijke aspecten 6,3, waar de hoogst beoordeelde de fysieke gezondheid en prestaties zijn. Een wat mindere beoordeling geven zij al voor hun sociale netwerk binnen de sport, dat wel hoger wordt gewaardeerd dan het netwerk buiten de sport, dat nog net een voldoende haalt. De beoordeling van mentale gezondheid valt nog tussen deze twee aspecten in. De enige (gemiddelde) onvoldoende is gegeven voor de mate van vrije tijd tijdens hun topsportcarrière. Wel wisselt de mate waarin bepaalde aspecten worden gewaardeerd sterk per persoon. De standaardafwijking van ieder van de vier laagst beoordeelde aspecten is hoger dan 2, waar dit bij mentale gezondheid en het sociale netwerk buiten de sport liefst 2,35 is. Dit betekent dat er grote verschillen zijn tussen individuele oud-topsporters in hoe zij naar hun carrière kijken en kan dit mogelijk ook door kenmerken van de sport verklaard worden. Zo zou bijvoorbeeld een (te) druk schema zowel voor een verminderde mentale gezondheid als kleiner sociaal netwerk buiten de sport kunnen zorgen.

■ **Figuur 7.3** Beoordeling verschillende aspecten van topsportcarrière (n=92)

De veronderstelling dat de oud-topsporters die het maximale resultaat hebben behaald (gouden medaille) positiever zijn over hun topsportcarrière wordt deels bevestigd in een nadere analyse. De gemiddelde waardering van de gouden medaillewinnaars is significant hoger (6,7) dan degenen die ‘slechts’ een andere medaille hebben gewonnen (6,0), maar verschilt niet significant van degenen die helemaal geen medaille hebben gewonnen (6,4)⁴¹. Het lijkt dus pijnlijker of frustrerender te zijn voor sporters om in een carrière wel met de top mee te kunnen doen en steeds net naast het goud te grijpen, dan helemaal geen medailles winnen en/of daar in de buurt komen.

■ **Figuur 7.4** Gemiddelde beoordeling carrière naar prestaties (n=92)

Verder is in Figuur 7.5 te zien dat sporters die ooit goud bij een internationale wedstrijd hebben gewonnen, niet geheel verrassend hun prestaties hoger beoordelen dan sporters die slechts een andere of helemaal geen medaille hebben behaald. Deze verschillen zijn significant⁴². Er is ook een significant verschil te zien tussen sporters die geen medaille hebben gewonnen en sporters die dat wel hebben: degenen zonder beoordelen het sociale netwerk binnen de topsportwereld beduidend lager. Hierbij is het verschil met gouden-medaillewinnaars significant⁴³. Het laatste significante verschil is gevonden bij de beoordeling van het sociale netwerk *buiten* de topsportwereld: dit waarderen sporters die goud hebben gewonnen ruim hoger⁴⁴ (6,6 om 4,8) dan sporters die slechts een andere medaille hebben behaald, die hier een onvoldoende scoren.

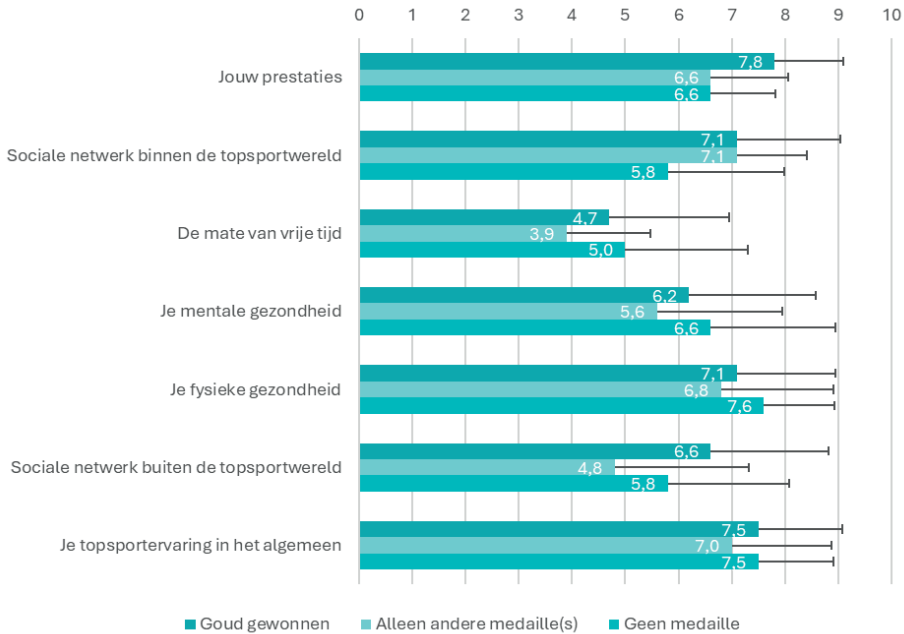
⁴¹ P-waarde van respectievelijk 0,011 en 0,078.

⁴² Met p-waardes van 0,007 t.o.v. alleen andere medaille en <0,001 t.o.v. geen medaille.

⁴³ P-waarde van 0,014, bij toetsing verschil met andere medaille 0,053.

⁴⁴ Significant met een p-waarde van 0,028.

■ **Figuur 7.5** Beoordeling van carrière naar prestaties (n=92)

Waar de fysieke gezondheid hoger is beoordeeld dan de mentale gezondheid tijdens de topsportcarrière van de oud-sporters, hangt deze in veel gevallen ook samen. Waar in de kwantitatieve analyses is gevonden dat een betere fysieke gezondheid samenhangt met een betere mentale gezondheid, gaat deze samenhang niet altijd dezelfde kant op. Topsport gaat altijd door en dit kan bij sporters een gevoel van stress en een gebrek aan controle opleveren, waardoor het soms ook even fijn is om daaruit te kunnen stappen. Een blessure is daar, ondanks dat dit fysiek niet gewenst is, een goed moment voor, zo vertelt een oud-topsporter:

“Hoe meer ik ging revalideren hoe chiller ik het vond, want hoe langzamer het ging, hoe meer ruimte ik had om keuzes te maken. Op dat moment besepte ik dat het lekker is als het even stilstaat. Je ziet meer hoe het in elkaar steekt. Tot dan toe voelde alles als een snelle race waarin de trein doorliep en ik niet wist waar naartoe.” – Vrouwelijke, individuele oud-sporter

7.6 Leven na de topsportcarrière

De oud-topsporters hebben verschillende vragen beantwoord over hun leven na de topsport. Het gaat om de volgende onderwerpen: andere keuzes, huidige baan, kwaliteiten die ze in hun baan kunnen inzetten en eigen kinderen in de topsport.

7.6.1 Andere keuzes?

Terugblikkend op hun carrière als topsporter zegt de ruime meerderheid (79,4%) dat ze dingen uit die periode nu anders zouden aanpakken. Uit de toelichtingen komen drie hoofdthema's naar voren: 1) meer opkomen/kiezen voor zichzelf 2) meer aandacht voor gezondheid en 3) een andere aanpak voor betere prestaties.

Met het meer opkomen/kiezen voor zichzelf bedoelen sommige oud-topsporters dat ze meer naar hun gevoel hadden willen luisteren en minder aan de verwachtingen van anderen hadden willen voldoen. Ze zouden wat 'brutaler' geweest willen zijn en meer hun eigen mening hebben durven geven. Ook noemen oud-topsporters het eerder kiezen voor (een) andere trainer(s) als de huidige trainer niet voldoet. Terugkijkend zeggen verschillende oud-topsporters dat ze meer zouden genieten en in het moment willen leven in plaats van bezig zijn met prestaties en selectierondes. Een aantal oud-topsporters zou meer balans zoeken tussen sport, sociaal leven en studie.

De oud-topsporters noemen ook dat zij beter op hun fysieke gezondheid zouden letten. Ze zouden bijvoorbeeld meer rust nemen na een blessure in plaats van doortraining en daarin 'minder eigenwijs zijn'. Een paar oud-topsporters zeggen achteraf dat zij harder en gedisciplineerder hadden willen trainen, omdat ze er naar hun beleving niet genoeg hebben uitgehaald.

In de media hebben grote namen onder de Nederlandse oud-topsporters zich ook uitgelaten over de keuzes die ze in hun carrière hebben gemaakt. Alhoewel het misschien niet volledig op een 'keuze' berust, vertelt oud-tennisster Kiki Bertens in de Volkskrant wel dat ze graag een ervaren (oud-)sporter als een soort adviseur aan haar zijde had gehad tijdens haar carrière.

"Ik zou het als jonge speelster heel fijn hebben gevonden als ik iemand had gehad die het allemaal al had meegemaakt. Die mij bijvoorbeeld had kunnen vertellen dat spanningen voor een wedstrijd heel normaal zijn. Het is belangrijk om dat bespreekbaar te maken, zodat je er als speelster beter mee kunt omgaan." – Kiki Bertens, Volkskrant 2022

Aan de andere kant zijn er dus in ons onderzoek (iets meer dan een vijfde van de oud-topsporters) en daarbuiten ook voorbeelden van sporters die geen andere aanpak gehanteerd zouden hebben. Oud-wielrenster Annemiek van Vleuten is één van hen, als het gaat om de weg naar haar carrière. Ondanks (of juist door) haar studententijd heeft ze daarna maximaal gepresteerd, met een lange carrière en verschillende medailles.

"Ik zou iedereen de weg die ik heb bewandeld willen aanraden. Ik zou ook niemand adviseren om vanuit de jeugd heel serieus alleen maar met sport bezig te zijn. Als het kan, hè. Het vrouwenwielrennen is de laatste jaren heel erg geprofessionaliseerd, daardoor is het moeilijk om eerst nog even de student uit te hangen. Ik had het nooit, nooit, anders willen doen. Ik was misschien eerder gaan winnen, maar ik was zeker ook eerder gestopt als ik die studententijd niet had gehad." – Annemiek van Vleuten, Helden 2024

7.6.2 Huidige arbeidssituatie en kwaliteiten

Na hun carrière als topsporter hebben de oud-topsporters een andere baan moeten zoeken.⁴⁵ We hebben aan hen gevraagd om hun huidige arbeidssituatie aan te geven (zie tabel 7.12). Hieruit is af te leiden dat ongeveer een derde van hen nog werkzaam is in de sport. Onder de categorie ‘andere baan/anders’ vallen onder andere student, adviseur, werkzaam in de zorg of op kantoor. Een vijfde is ten tijde van het onderzoek werkloos.

■ **Tabel 7.12** Huidige arbeidssituatie (n=92)⁴⁶

	<i>n</i>	%
Amateur tak eigen sport	9	8,9%
Eigen topsporttak	15	14,9%
In andere sportcultuur	7	6,9%
Andere baan/anders	65	64,4%
Werkloos	5	5,0%
Totaal	101	100%

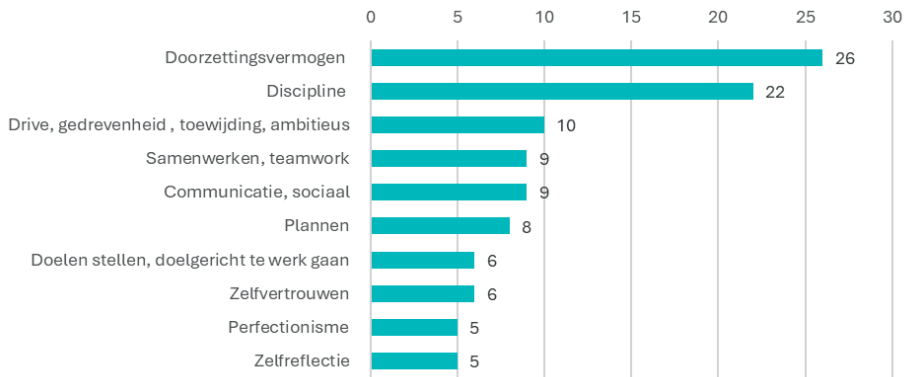
Uit het voorgaande blijkt al dat de oud-topsporters in hun carrière zich verschillende kwaliteiten en competenties hebben eigen gemaakt. De vraag is welke daarvan zij in hun huidige functie kunnen gebruiken. We hebben bewoordingen daarvoor op een rij gezet en geteld. In onderstaand figuur staan de tien meest genoemde kwaliteiten.⁴⁷ Duidelijke koplopers zijn ‘doorzettingsvermogen’ en ‘discipline’.

⁴⁵ We laten hier het gegeven buiten beschouwing dat sommige topsporters naast hun sport ook hebben moeten werken om in hun levensonderhoud te kunnen voorzien. Dat geldt zeker voor degenen die niet konden rondkomen van hun sport.

⁴⁶ Respondenten konden hier meerdere antwoorden geven.

⁴⁷ Respondenten konden uiteraard meer kwaliteiten noemen. Die zijn afzonderlijk meegenomen in de telling.

■ **Figuur 7.6** Kwaliteiten voor huidige functie (aantal keer genoemd) (n=92)

In een interview noemt een oud-topsporter dat diens carrière heeft geholpen in het omgaan met moeilijke of stressvolle situaties in de maatschappelijke carrière. Meerdere kwaliteiten (figuur 7.6), gebaseerd op de antwoorden van de oud-topsporters, komen in onderstaand citaat uit een interview met een oud-topsporter terug. Ze noemt discipline, samenwerken en communicatie. Op deze vlakken lijken (oud-)topsporters verder ontwikkeld en meer ervaren te zijn dan de gemiddelde persoon in de (werkende) samenleving.

“Ik kan heel rustig reageren als een collega iets zegt waarvan ik denk: wat zeg jij nou? Ik ben daar dan niet kapot van en ik pak het niet zo persoonlijk op. Ik heb onder hoge druk leren samenwerken en diverse situaties meegemaakt. Toen ik als achttienjarige bij het team kwam zat er ook iemand van dertig in; ik heb geleerd hoe je met mensen moet communiceren. Als ik jonge mensen op kantoor zie komen dan zie ik dat ze onwennig zijn. Ik heb door mijn sport geleerd: als je iets wilt bereiken, maak dan plannen om dat uit te voeren. En dat afspraak is afspraak. Ik heb er ook weldiscipline door geleerd.” – vrouwelijke, oud-teamsporter

Een ander voorbeeld waarbij een oud-topsporter zijn/haar kwaliteiten en ervaringen in de huidige carrière gebruikt, is atlete Dafne Schippers. In haar werk als spreker probeert ze de waardevolle gebeurtenissen uit haar carrière te gebruiken als les voor anderen:

“Ik geef clinics, doe her en der wat televisiedingen en probeer mezelf te ontwikkelen als motivational speaker. Er is zo vreselijk veel gebeurd in mijn carrière, daar zou je uren over kunnen praten. De kunst is om er de juiste dingen uit te halen.” – Dafne Schippers, AD 2024

7.6.3 Kinderen in de topsport?

Ook hebben we de vraag gesteld of de oud-topsporters hun kinderen - als ze die (zouden) hebben - ook een carrière in de topsport zouden toestaan. Op die vraag zegt de overgrote meerderheid (85%) ja. In de open velden konden de oud-topsporters een nadere toelichting geven over waarom wel of juist niet. Verschillende oud-topsporters leggen het initiatief bij hun kinderen met de opmerking 'alleen als ze het zelf willen'. Anderen brengen ook de positieve kanten van een topsportcarrière naar voren, zoals discipline leren, vorming van de persoonlijkheid, (maatschappelijke) ontwikkeling, zelfvertrouwen opdoen, leren omgaan met teleurstellingen, leren doorzetten en simpelweg genieten van de mooie ervaring en het uitvoeren van je hobby.

"Als je ergens goed in bent, dien je het meeste eruit te halen (als je het wilt!). Ook als mens vormt het je voor de rest van je leven op mentaal en sociaal vlak, hierdoor heb je vaak veel voorsprong op anderen. Als je passie hebt voor de sport is het een mooie ervaring. Je leert en ontwikkelt veel." – mannelijke oud-teamsporter

"Als zij passie zouden hebben voor een bepaalde sport en dit graag willen ontwikkelen, dan waarom niet? Je leert jezelf goed kennen, leert vanaf jonge leeftijd al hoe het is om zelfstandig bezig te zijn maar ook om samen te werken met anderen, om hard te werken voor iets waar je echt graag voor wilt gaan." – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Naast de positieve kanten van een topsportcarrière voor de persoonlijke ontwikkeling brengen oud-topsporters ook het bredere, sociale aspect ervan naar voren.

"Het gaf mij heel veel plezier en zorgde voor nieuwe banden en connecties met andere culturen. Het is fantastisch om ergens voor te gaan waar je goed in bent, ook al moet je er dingen voor laten." – vrouwelijke oud-teamsporter

"Je leert zoveel over jezelf en daar heb je in het dagelijkse leven profijt van. Het is een ervaring die je anders nooit meer meemaakt. Je ontmoet mensen met dezelfde spirit en mentaliteit. Of juist mensen die totaal anders zijn." – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Tijdens hun topsportcarrière hebben de oud-topsporters dingen geleerd die ze in het 'normale' leven niet of over een veel langere periode zouden leren. De topsport is met andere woorden een kort moment in de tijd waarin sporters het beste uit zichzelf kunnen halen.

"Je leert jezelf goed kennen, grote uitdagingen zijn er dagelijks, je wordt de beste versie van jezelf. Je maakt veel mee. Je leert in de topsport dingen die je ergens anders niet of langzaam meekrijgt. Leren over wie je bent en wat je kan is niet bij geboorte bepaald. De competenties die je als topsporter leert in een beperkte tijd zijn haast niet te bereiken in het dagelijks leven." – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Bij de positieve aspecten van een topsportleven, die de oud-topsporters hun kinderen ook zouden gunnen, plaatsen verschillende oud-topsporters ook enkele kanttekeningen, die gaan over de minder leuke kanten van topsport.

“Als ze dat willen, waarom niet? Als ze dit zelf willen zal ik ze ondersteunen, maar ik zal hen ook alles vertellen van mijn ervaringen...dat het niet altijd leuk is...” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Als ze hier voor willen gaan zou ik dit altijd aanmoedigen en stimuleren. Ook al weet ik dat het zeker in de (naam sport) een megaharde en oneerlijke wereld is.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Als zij dat leuk vinden, dan zal ik het alleen maar supporten. Daarbij zou ik wel aangeven dat je er ook veel voor moet laten.” – vrouwelijke oud-teamsporter

Op de minder leuke kanten van het vak, die de oud-topsporters door ervaring hebben leren kennen, zouden zij hun kinderen willen voorbereiden, mochten die kiezen voor een leven in de topsport.

“Ik zou mijn kinderen niets verbieden, maar ik zou er wel bovenop zitten, zodat het op een gezonde manier gebeurt.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Omdat het zo mooi is om het maximale van jezelf te vinden. Je eigen grens te leren kennen, maar ook andere mensen onder druk te leren kennen. Ik zou ze er meer op voorbereiden door ze mentaal weerbaarder te maken.” – mannelijke, individuele oud-sporter

De oud-topsporters die de vraag of ze hun kinderen ook zouden aanmoedigen topsport te gaan beoefenen (15%) ontkennend hebben beantwoord, geven daarvoor verschillende redenen. Opvallend hieraan is dat zij uiteindelijk de keuze zouden overlaten aan hun kinderen ‘als ze het echt zelf willen’. Enkele oud-topsporters wijzen erop dat ze buiten de topsport ook een toekomst hebben, waar ze zichzelf kunnen ontwikkelen en misschien wel beter dan in de topsport.

“Ik neig naar nee, omdat ik ze een rustig leven gun waarin ze zichzelf voorop zetten”. – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Als het in ze zit, zou ik ze topsport niet per se afraden. Maar ik denk dat een ‘normaal’ studentenleven en werkleven nadien ook veel plezier en voldoening geeft. En sommige dingen in het leven daardoor iets makkelijker lopen, bv. liefdesrelaties, wat bij mij pas later op gang kwam. Als ze het pad van de topsport graag op willen dan mag dat wel, maar er zijn heel veel andere manieren om op te groeien en topsporter zijn is niet de makkelijkste manier.” – mannelijke, individuele oud-sporter

Andere oud-topsporters noemen de nare ervaringen die ze zelf hebben opgedaan tijdens hun topsportcarrière.

“Ik wens mijn kinderen niet toe hoe ik als persoon behandeld ben door trainers, coaches en medespelers.” – mannelijke oud-teamsporter

“Omdat ik de leuke/gave kant van topsport ken, maar ook de on(der)belichte en toxische kanten, die er ook zijn. Waar makkelijk over gepraat/geoordeeld wordt vanaf de zijlijn, sta je als sporter wel echt met je rug tegen een muur. En dat heeft mij dus zeker de nodige littekens bezorgd.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

Twee andere oud-topsporters wensen hun kinderen geen carrière in de topsport toe (onder andere) vanwege de onzekere toekomst erna.

“Minimale nazorg bij het vinden vaneen nieuw toekomstperspectief, veel onduidelijkheid en een instabiel klimaat. Dat moeten ze zelf willen. Dat kan volgens mij niet in Nederland zoals het nu geregeld is.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

“Te veel druk, geen teamspelersmentaliteit, teveel zelf betalen - te weinig (financiële) ondersteuning.” – vrouwelijke, individuele oud-sporter

7.7 Overeenkomsten en verschillen tussen sporten

In de voorgaande paragrafen zijn alle oud-topsporters als een groep aangemerkt, waarbij een paar sporten qua aantal domineren. Dat kan invloed hebben op de resultaten. Daarvoor hebben we een aantal aanvullende analyses uitgevoerd waarbij de verschillende sporten onderling zijn vergeleken. Aangezien we niet op sport specifiek niveau gaan rapporteren, kunnen we de resultaten slechts algemeen weergeven.

Op het gebied van de achtergrondkenmerken en dus de verdeling binnen de sporten zien we enkele verschillen. Zo is het aandeel vrouwen in een bepaalde sport tamelijk groot ten opzichte van de rest, zijn er verschillen in gemiddelde leeftijd en is het aantal trainingsuren per week bij bepaalde sporten groter. Binnen één sport konden de oud-topsporters moeilijker rondkomen dat de andere oud-topsporters.

Op de verschillende inhoudelijke vragen zijn er echter niet veel verschillen gevonden tussen de sporten. Zo geldt dit voor de prestaties, leuke en minder leuke kanten aan de sport en de vraag of oud-topsporters hun kinderen zouden stimuleren om aan topsport te doen. Wel is de beoordeling van het contact met oud-medesporters en hoofdcoach(es) wisselend en worden de verschillende aspecten van topsport met afwijkende rapportcijfers beoordeeld door oud-topsporters uit bepaalde takken. Ook varieert het aantal oud-topsporters dat grensoverschrijdend gedrag heeft meegemaakt per sport.

7.8 Reflectie

Ondanks veel moeite is het maar ten dele gelukt om oud-topsporters in het onderzoek te betrekken. Daar komt bij dat de groep die nu aan dit onderzoek meewerkt voor bijna de helft (46.8%) afkomstig is uit de hippische sport dan wel het hockey. Bovendien is er nog een twaalftal golfers aanwezig in de data (13,0%). Het resterende deel van ongeveer veertig procent betreft tien sporten. In totaal hebben we in dit deel van het onderzoek de helft van het totaal aantal sporten kunnen betrekken dat heeft meegedaan met het onderzoek. De consequentie is dat de bevindingen niet representatief zijn voor alle oud-topsporters en niet voor de sporten die in dit onderzoek zijn betrokken. De bevindingen zijn daarom illustratief.

We hebben enige aanleiding om te twijfelen of de betreffende sportbond wel de goede definitie heeft aangehouden van oud-sporter bij het benaderen van deze groep (maximaal twee jaar geleden het programma verlaten). Dat zou namelijk betekenen dat binnen de hippische sport in die periode minimaal 25 sporters het programma hebben verlaten. Minimaal omdat er in theorie uiteraard nog meer 'oud-topsporters' kunnen zijn, maar zij hebben niet gereageerd op het verzoek om mee te doen aan het onderzoek. Deze groep is mede zo groot omdat bij de hippische sport, maar ook bij het hockey, sporters zijn benaderd die niet per se volledig zijn gestopt met het beoefenen van (top)sport. Bij de hippische sport wil dit zeggen dat de sporters zijn uitgestroomd uit het programma en bij het hockey net wat specifiekier dat ze niet meer zijn/worden geselecteerd voor de nationale teams. Een deel (ongeveer een derde van de hippische sporters en helft van de hockeyers) beoefent daarbij nog wel hun (top)sport bij een andere manege/club.

Het gaat met andere woorden bij de oud-topsporters om een beperkte en enigszins biased groep, waardoor de resultaten niet representatief zijn, maar illustratief.

7.9 Resumé

De oud-topsporters hadden over het algemeen positief contact in hun topsportcarrière met verschillende relevante actoren. Het meest positief zijn de oud-topsporters over het contact met hun medesporters, (assistent-)coaches en andere personen/stafleden binnen de topsportomgeving. Het contact met hun hoofdcoach(es) wordt als minder goed beoordeeld. Een verklaring lijkt deels te volgen uit de ervaringen met grensoverschrijdend gedrag: ruim een kwart van deze oud-topsporters heeft door iemand binnen de topsportomgeving grensoverschrijdend gedrag meegemaakt en veel van hen noemen daarbij de coach als degene die daar verantwoordelijk voor was. De leukere kanten van topsport die door de oud-topsporters zijn genoemd, zijn met name het stellen en behalen van doelen, trainen/fit zijn en het avontuur van (het spelen van en reizen naar) verschillende wedstrijden en toernooien. De prestatiedruk/spanning wordt het vaakst als minder leuke kant genoemd, gevolgd door het veel moeten opgeven van andere zaken, waaronder het sociale leven.

De oud-topsporters noemen verschillende uitstroomredenen, waarbij motivatieverlies, niet meer geselecteerd worden en blessures met afstand de meest genoemde voorbeelden zijn. Er is niet altijd één specifieke reden waarom een sporter met zijn/haar carrière stopt. Van de topsportcarrière zelf wordt, in het verlengde van wat als leuke aspecten werd benoemd, de fysieke gezondheid en de prestaties als beste beoordeeld. Het sociale netwerk binnen en buiten de sport en de mentale gezondheid zijn ‘middenmoters’, waarbij de mate van vrije tijd juist het slechtst van allen wordt beoordeeld, met een onvoldoende. Sporters die ooit goud hebben gewonnen op een belangrijk toernooi beoordelen hun carrière gemiddeld het hoogst. In hun carrière hadden sporters wel dingen anders gedaan als het kon, met als meest genoemde punten meer voor zichzelf opkomen, aandacht hebben voor hun gezondheid en een andere aanpak volgen om beter te presteren. Tegenwoordig zijn de oud-topsporters uitgestroomd naar enerzijds banen binnen hun eigen of een andere sport of zijn ze juist een compleet andere kant opgegaan: ze werken in de zorg, hebben een kantoorbaan of volgen een studie. In hun huidige carrière gebruiken ze nog kwaliteiten uit hun topsportcarrière met als meest genoemde doorzettingsvermogen en discipline. Hun kinderen zouden ze veelal ook een topsportcarrière aan laten gaan, mits onder de juiste voorwaarden en dat het de eigen keuze van het kind is.

DEEL IV

Deelonderzoeken: *NOC*NSF & TeamNL-centra, Beleid & Media*

8

8. NOC*NSF

In dit hoofdstuk gaan we in op de gepercipieerde invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de Nederlandse topsportcultuur.⁴⁸ Om deze invloed te meten zijn vragenlijsten verspreid onder medewerkers van deze organisaties, waarna interviews zijn gehouden met een aantal van hen. De interviews dienen ertoe om de kwantitatieve resultaten te kleuren en aan te vullen met nieuwe inzichten. Vervolgens zijn bondsvertegenwoordigers benaderd om te reflecteren op deze bevindingen. Met hen zijn ook interviews gehouden.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op de drie pijlers die centraal staan in het gehele onderzoek: prestaties, welzijn en veiligheid. Ook wordt ingegaan op financiën. In de eerste paragraaf staat belangrijke achtergrondinformatie over NOC*NSF en de TeamNL-centra. In de tweede paragraaf wordt de opzet van het onderzoek besproken, waarbij we ingaan op de methodiek voor de dataverzameling en een beschrijving geven van de respondentengroep. In de derde paragraaf presenteren we de belangrijkste bevindingen van de vragenlijst en de interviews met medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra. Allereerst wordt per pijler de eerste onderzoeksvraag beantwoord (hoe groot is de gepercipieerde invloed?) en vervolgens de tweede onderzoeksvraag (hoe ziet de gepercipieerde invloed eruit?). In de vierde paragraaf komt het perspectief van de bonden aan bod en wordt omschreven hoe zij de invloed van NOC*NSF en de centra van TeamNL zien. Tot slot wordt in de vijfde paragraaf een resumé gegeven van de belangrijkste bevindingen.

8.1 Inleiding

NOC*NSF (Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie) is een vereniging van voornamelijk sportbonden in Nederland. Daarnaast is het Nationale Olympisch Comité aangesloten bij het Internationale Olympisch Comité (IOC) dat om de vier jaar de Zomer- en Winterspelen organiseert. NOC*NSF richt zich op het bevorderen van sport in het algemeen en het succesvol vertegenwoordigen van Nederland in internationale sportevenementen zoals de Olympische en Paralympische Spelen. NOC*NSF biedt ondersteuning aan sporters, begeleidt topsport- en opleidingsprogramma's en werkt samen met sportbonden om een veilig, inclusief en professioneel sportklimaat te waarborgen. Daarnaast speelt de organisatie een belangrijke

⁴⁸ Dit hoofdstuk is verzorgd door Inge Pronk en Isa van der Have

rol in het ontwikkelen van sportbeleid en het bevorderen van sportdeelname op alle niveaus (NOC*NSF, 2021)

In Nederland zijn vijf nationale TeamNL-centra waar sportbonden hun topsportprogramma's uitvoeren, topsporters dagelijks trainen en waar het volledige topsportleven wordt ondersteund. Dit zijn Papendal, TeamNL-centrum Metropool, TeamNL-centrum Noord, TeamNL-centrum Zuid (ook wel BrabantSport) en TeamNL-centrum Amsterdam. Deze centra worden ook wel gezien als de vooruitgeschoven posten van NOC*NSF en worden deels door NOC*NSF gefinancierd. Hoewel ze met NOC*NSF verbonden zijn, opereren deze vijf centra als afzonderlijke, zelfstandige organisaties. De centra zijn geen lid van NOC*NSF maar hebben een accreditatieovereenkomst met NOC*NSF. De samenwerking met NOC*NSF is gericht op het faciliteren van topsport- en opleidingsprogramma's van bonden.

In de *Sportagenda van 2032*¹ staat dat NOC*NSF de ambitie heeft om bij de tien meest succesvolle topsportlanden ter wereld te horen. Om deze Top 10-ambitie te verwezenlijken, streeft de organisatie naar drie doelen: presteren, verrijken en inspireren. Kortgezegd houdt dit in dat prestaties op een verantwoorde en geloofwaardige manier behaald moeten worden, topsporters zich ontwikkelen als waardevolle burgers en zij de Nederlandse samenleving trots maken en inspireren. Er is niet alleen aandacht voor het leveren van prestaties, maar ook 'voor de fysieke en mentale gezondheid en voor de sociale, cognitieve, emotionele en fysieke ontwikkeling van sporters' (NOC*NSF, 2024).

Om deze ambitie te verwezenlijk spelen NOC*NSF en de TeamNL-centra een cruciale rol in het sociale systeem van de Nederlandse topsport. In hun dagelijkse werkzaamheden hebben de medewerkers van deze organisaties veel contact met andere betrokkenen binnen dit systeem, zoals technisch directeuren, topsporters en coaches. Het is aannemelijk dat deze organisaties en hun medewerkers daardoor (een aanzienlijke) invloed uitoefenen op de topsportcultuur in Nederland.

Om de huidige topsportcultuur van Nederland beter te begrijpen, is het van belang om de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de topsportcultuur te onderzoeken. Tijdens ons onderzoek naar de Nederlandse topsportcultuur kwam de rol van NOC*NSF en TeamNL namelijk steeds vaker sterk naar voren. Hierbij zal onderzocht worden wat de invloed is van de organisatie op de drie pijlers die in het onderzoek centraal staan: prestaties, welzijn (fysiek en mentaal) en sociale veiligheid. Het is van belang om te melden dat het om de gepercipieerde invloed gaat, aangezien het daadwerkelijk meten van effecten complex en vaak lastig onderzoek is. De volgende onderzoeksvragen staan centraal in het onderzoek:

1. Hoe groot is de gepercipieerde invloed van NOC*NSF en de vijf TeamNL-centra op de topsportcultuur in Nederland?
2. Hoe ziet de gepercipieerde invloed van NOC*NSF en de vijf TeamNL-centra eruit?

8.2 Opzet van het onderzoek

Het onderzoek bestaat uit drie onderdelen. Ten eerste is er een vragenlijst uitgezet onder de medewerkers van de afdeling topsport van NOC*NSF en onder medewerkers van verschillende

TeamN-centra. Daarnaast zijn er 35 diepte-interviews afgenomen met diverse medewerkers van de twee bovengenoemde organisaties². Verder zijn in een later stadium dertien bondsvertegenwoordigers gesproken over de invloed van NOC*NSF op de topsportcultuur. Zoals in de inleiding vermeld, wordt eerst onderzocht hoe groot de gepercipieerde invloed is, gevolgd door een analyse van hoe deze invloed wordt uitgeoefend. Gegeven het feit dat de onderzoekers de anonimiteit hebben gewaarborgd van de respondenten zullen de functies van actoren niet benoemd worden. Uitspraken van respondenten zijn met andere woorden niet te herleiden naar individuele personen.

8.2.1 Methodiek voor dataverzameling

Vragenlijsten

Voor het kwantitatieve deel van dit onderzoek is een vragenlijst opgesteld en verspreid onder medewerkers van de afdeling topsport van NOC*NSF en verschillende TeamNL-centra. In deze lijst werd gevraagd naar hun mening over de invloed die deze organisaties uitoefenen op de topsportcultuur. Daarnaast moesten de respondenten aangeven hoe groot zij de invloed van hun eigen werkzaamheden inschatten. Hierbij werd specifiek gevraagd naar de invloed op de drie pijlers uit dit onderzoek: sportprestaties, het (fysieke en mentale) welzijn van de topsporters en sociale veiligheid.

Om deze invloed te 'meten', werd de respondenten eerst gevraagd of zij van mening waren dat hun werkzaamheden een directe of indirecte invloed hadden op topsporters (antwoordopties: ja/nee). Directe invloed is in de vragenlijst gedefinieerd als het hebben van direct contact met de topsporter en het uitvoeren van werkzaamheden die de sportprestaties, het fysieke en mentale welzijn en de sociale veiligheid van de topsporter rechtstreeks beïnvloeden. Er is sprake van indirecte invloed op het moment dat de eigen werkzaamheden andere actoren ondersteunen die vervolgens daarmee directe invloed kunnen uitoefenen.

Als de respondent één van deze vragen met 'ja' beantwoordde, werd vervolgens gevraagd om per pijler (inclusief een afzonderlijke meting van fysiek en mentaal welzijn) de omvang van die invloed op een schaal van 0 tot 5 te beoordelen. Vervolgens zijn dezelfde vragen herhaald, maar dan gericht op de invloed van de organisatie als geheel in plaats van de eigen werkzaamheden. Tot slot konden de respondenten voor elk van de pijlers op een schaal van 0 tot 5 aangeven of de invloed voornamelijk bij de sportbonden of de eigen organisatie ligt.

Aan het einde van de vragenlijst hadden respondenten de mogelijkheid hun contactgegevens achter te laten als zij mee wilden werken aan interviews.

Interviews

Zoals eerder beschreven zijn er voor het kwalitatieve deel 35 interviews gehouden met diverse medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra. Deze semigestructureerde interviews zijn afgenomen met behulp van een topiclijst waarbij de drie pijlers (prestaties, welzijn en veiligheid) centraal stonden. De interviews hadden tot doel inzicht geven in de mate en wijze waarop medewerkers invloed hebben op bovengenoemde pijlers. De interviews zijn zowel op locatie bij diverse TeamNL-centra als online via *Teams* afgenomen. De locatiebezoeken hebben

eraan bijgedragen dat de onderzoekers een indruk hebben gekregen van de topsportomgeving waarin diverse actoren werkzaam zijn. Bij elk interview is voorafgaand anonimiteit verzekerd. Tot slot is er zoals vermeld in een later stadium van het onderzoek nog gesproken met vijftien bondsvertegenwoordigers van dertien verschillende bonden. Aanleiding hiervoor waren de kwantitatieve metingen over de invloed van NOC*NSF en TeamNL-centra tegenover de invloed van sportbonden (zie paragraaf 8.3 Resultaten). Hierdoor is ervoor gekozen om bondsvertegenwoordigers van diverse bonden te benaderen om hun perspectief op de invloed van NOC*NSF te belichten. Er zijn twee aparte focusgroepbijeenkomsten gehouden waarbij in totaal zes bondsvertegenwoordigers aanwezig waren. Daarnaast zijn er individuele interviews met negen bondsvertegenwoordigers van zeven bonden afgenomen. Tot de bonden die zijn gesproken behoren zowel bonden die topsportfinanciering van NOC*NSF ontvangen (n=9) als bonden die geen topsportfinanciering ontvangen (n=4). Alle bonden die aan het onderzoek naar topsport hebben meegewerkt, zijn gevraagd deel te nemen aan dit deelonderzoek. De gesprekken vonden op een fysieke locatie of online plaats en varieerden in tijd van een half uur tot anderhalf uur.

8.2.2 Beschrijving van de respondenten

Kwantitatieve data

De opgestelde vragenlijst is verspreid onder 149 medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra. De vragenlijst had een netto respons van negentig. Hiervan zijn alleen de respondenten geselecteerd die de vragenlijst volledig hebben ingevuld. Dit resulteerde in een uiteindelijke n van 84 respondenten (56%). In totaal zijn er 41 medewerkers van NOC*NSF aangeschreven. Dit leverde 28 respondenten op (68%). Er zijn 108 medewerkers van TeamNL-centra aangeschreven. Van hen zijn er 56 (52%) meegenomen in het onderzoek.

De 28 respondenten werkzaam bij de topsportafdeling van NOC*NSF, vervullen een functie in teams zoals Strategy, Games Operations, Athlete Services, Prestatiemanagement en Experts & Topsportinfrastructuur.

De 56 respondenten werkzaam bij de TeamNL-centra vervullen uiteenlopende functies, zoals medisch expert, voedingsexpert, manager, specialist in prestatiegedrag en mentale gezondheid, en Strength & Conditioning coach.

De helft van de respondenten (50%) geeft aan voornamelijk contact te hebben met topsporters. Tien respondenten (12%) geven aan dat zij voornamelijk contact hebben met coaches en trainers, eenzelfde aantal heeft vooral contact met medewerkers van NOC*NSF. Voor tien procent van de respondenten geldt dat ondersteunende stafleden de belangrijkste contactpersonen zijn. Bestuurders, directeuren en managers van sportbonden worden door zes procent als belangrijkste contactgroep genoemd, terwijl vier procent aangeeft het vaakst contact te hebben met ouders of verzorgers van topsporters. Tot slot heeft zeven procent van de respondenten vooral contact met andere, niet nader genoemde actoren in het kader van hun werkzaamheden. In Tabel 8.1 is te zien hoe dit contact verdeeld is over de medewerkers van NOC*NSF enerzijds en medewerkers van de TeamNL-centra anderzijds.

■ **Tabel 8.1** Voornamelijk contact met:

	NOC*NSF	TeamNL-centra
	n=28 (100%)	n=56 (100%)
Topsporters	3 (10,7%)	39 (69,6%)
Coaches/trainers	4 (14,3%)	6 (10,7%)
NOC*NSF-medewerkers	10 (35,7%)	0 (0%)
Ondersteunende staf	6 (21,4%)	2 (3,6%)
Bestuurders/directeuren/managers sportbonden	1 (3,6%)	4 (7,1%)
Ouders/verzorgers van topsporters	0 (0%)	0 (0%)
Overig	4 (13,8%)	3 (5,4%)
Onbekend	0 (0%)	2 (3,6%)

Voor zowel medewerkers van NOC*NSF als de TeamNL-centra geldt dat zij niet allemaal de stellingen die zij te zien kregen in de vragenlijst ook daadwerkelijk hebben beantwoord. Per stelling kan de respons dus verschillen.

Kwalitatieve data

In onderstaand Tabel 8.2 staat een overzicht van de respondentgroepen waarmee interviews zijn gehouden. Wegens het waarborgen van anonimiteit worden de functies van de respondenten niet weergegeven.

■ **Tabel 8.2** Geïnterviewde respondenten

Respondenten groep	Aantal interviews
Papendal	3
TeamNL-centrum Amsterdam	10
TeamNL-centrum Metropool	4
TeamNL-centrum Noord	2
TeamNL-centrum Zuid	3
NOC*NSF	15
Bondsvertegenwoordigers	12
Totaal	49

8.3 Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen uit de vragenlijst en de interviews besproken. Het hoofdstuk is opgedeeld in vijf paragrafen. Binnen elke paragraaf zal er eerst gekeken worden hoe groot de gepercipieerde invloed is op de desbetreffende pijler. Deze vraag wordt beantwoord door de resultaten uit de vragenlijst. Vervolgens wordt de vraag over hoe deze invloed eruit ziet beantwoord door middel van de resultaten uit de interviews. In de laatste paragraaf geven we weer in hoeverre de medewerkers vinden dat de

verantwoordelijkheid voor de drie pijlers - prestaties, welzijn en veiligheid - bij de sportbonden of bij NOC*NSF/TeamNL-centra ligt.

8.3.1 De invloed op de prestaties

In de onderstaande paragraaf wordt, op basis van gegevens uit de vragenlijsten, besproken in welke mate medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra denken invloed te hebben op de prestaties van topsporters. Vervolgens wordt, aan de hand van interviewresultaten, toegelicht hoe deze invloed er in de praktijk uit ziet.

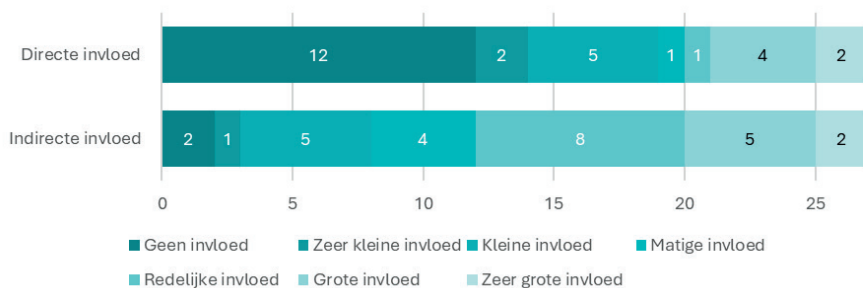
Hoe groot is de invloed op de prestaties?

Ten eerste is aan de medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra gevraagd in welke mate zij met hun werkzaamheden invloed hebben op de prestaties, en vervolgens is hen gevraagd in hoeverre de organisaties als geheel hierop van invloed zijn.

Eigen werkzaamheden

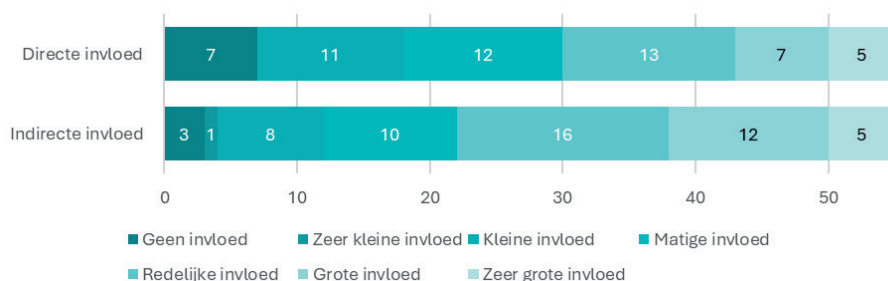
Van de 28 respondenten werkzaam bij NOC*NSF geven er twaalf aan dat de eigen werkzaamheden geen directe invloed hebben op de prestaties. Van de overige vijftien respondenten die aangeven dat er met de eigen werkzaamheden wel sprake is van minimaal een zeer kleine directe invloed, hebben er veertien aangegeven hoe groot deze invloed is (Figuur 8.1). Wanneer het gaat om indirecte invloed zien aanzienlijk meer respondenten deze terug: slechts twee respondenten werkzaam bij NOC*NSF vinden dat hun eigen werkzaamheden geen indirecte invloed hebben op de sportprestaties.

Figuur 8.1 De invloed van de eigen werkzaamheden op sportprestaties, volgens werknemers van NOC*NSF (n=27).

Medewerkers van de TeamNL-centra zien dit anders; hier wordt relatief vaker aangegeven dat er een directe dan wel indirecte invloed van hun eigen werkzaamheden is op de sportprestaties (Figuur 8.2).

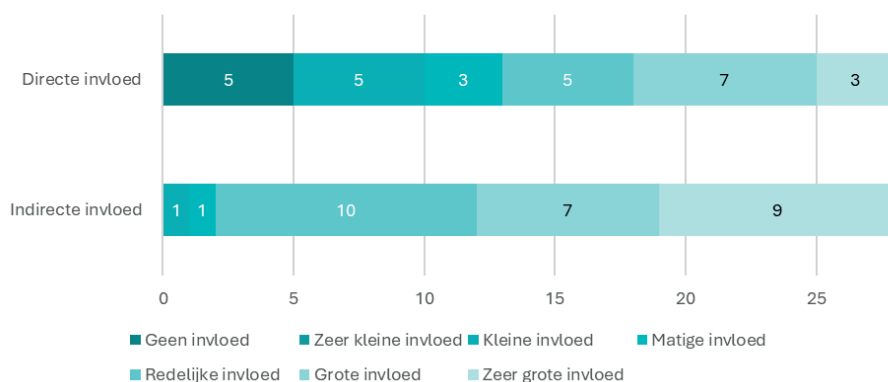
Figuur 8.2 De invloed van de eigen werkzaamheden op sportprestaties, volgens werknemers van TeamNL-centra (n=55).

De invloed van de organisaties als geheel

In tegenstelling tot de invloed van de eigen werkzaamheden, zien de respondenten van NOC*NSF de invloed van de organisatie als geheel groter. Voornamelijk voor indirecte invloed schatten respondenten de invloed van NOC*NSF als organisatie vrij groot in: 26 van de 28 respondenten geven aan dat NOC*NSF ten minste een redelijk grote invloed (3 op een schaal van 0-5) heeft op de topsportprestaties. Geen enkele respondent geeft aan dat de organisatie als geheel geen indirecte invloed heeft.

Figuur 8.3 De invloed van NOC*NSF op sportprestaties, volgens werknemers (n=28).

Onder de respondenten werkzaam bij de TeamNL-centra zien we dat de grootste groep aangeeft dat de organisaties in ieder geval een redelijk grote directe dan wel indirecte invloed heeft op de sportprestaties: veertig van de 56 respondenten wijst op minstens een redelijk grote directe invloed en 38 respondenten wijst op minstens een redelijke grote indirecte invloed.

■ **Figuur 8.4** De invloed van TeamNL-centra op sportprestaties, volgens werknemers (n=56).

Kortom

De directe invloed van de eigen werkzaamheden van de medewerkers van NOC*NSF op de prestaties is klein, maar de indirecte invloed wordt vaker erkend. Bij de TeamNL-centra wordt zowel directe als indirecte invloed sterker ervaren. Wat betreft de invloed van de organisaties als geheel, wordt deze door een ruime meerderheid als substantieel beschouwd, met een sterke nadruk op indirecte invloed.

Hoe ziet de invloed op prestaties eruit?

Volgens de respondenten hebben NOC*NSF en de TeamNL-centra op twee manieren invloed op de prestaties van de topsporters. Ten eerste is dat door het faciliteren van trainingslocaties en het uitzenden naar evenementen. Ten tweede is er invloed door de diverse experts en ondersteunende stafleden. In de onderstaande paragraaf wordt nader ingegaan op hoe medewerkers deze invloed percipiëren.

De invloed van faciliteiten en evenementen op prestaties

Medewerkers van NOC*NSF zeggen dat het hun taak is om de topsporter zo goed mogelijk te faciliteren in de topsportomgeving, “*weten aan welke knoppen wij moeten draaien om de randvoorwaarden te optimaliseren zodat de sporter een topprestatie kan leveren*”. Het faciliteren van een optimale prestatieomgeving uit zich op twee manieren: enerzijds door het beschikbaar stellen van TeamNL-centra en trainingsfaciliteiten en anderzijds door het organiseren en inrichten van de faciliteiten binnen het Olympisch dorp tijdens de Olympische en Paralympische Spelen of bij andere multisportevenementen voor de jeugd. De TeamNL-centra zijn verantwoordelijk voor de trainingslocaties van de topsportprogramma's. Naast het organiseren en aanbieden van trainingsfaciliteiten en begeleiding vanuit diverse expertdomeinen, hebben de TeamNL-centra een integraal aanbod dat voorziet in aspecten die buiten het sportieve omgaan: de mogelijkheid tot huisvesting, onderwijs en duale carrière en maaltijdvoorziening.

Respondenten geven aan dat alles in het teken staat van het “ontzorgen van de topsporters, het wegnemen van onzekerheden over trainingsgelegenheden en het optimaal voorzien in bovengenoemde randvoorwaarden”. Het streven hierbij is dat de topsporter zich volledig kan richten op zijn of haar ontwikkeling op sportief gebied, rust en stabiliteit ervaart in de topsportomgeving en dat prestaties kunnen worden bevorderd.

Kruisbestuiving op de TeamNL-centra

De concentratie van verschillende bonden binnen de TeamNL-centra leidt volgens medewerkers van deze centra tot kruisbestuiving en uitwisseling van kennis en expertise tussen de topsportprogramma's. De lijntjes tussen diverse coaches, medici en andere experts zijn kort. De medewerkers komen elkaar in het gebouwencomplex al tegen, maar deze kruisbestuiving wordt gestimuleerd door multidisciplinaire overleggen. Deze overleggen zijn voor de medewerkers van grote waarde. Coaches van verschillende topsportprogramma's worden bij elkaar gebracht; ze discussiëren over trainingsmethoden en specifieke kennis over technische ontwikkeling van de topsporter die een prestatiebevorderend effect hebben.

“We hebben als voordeel dat we gecentraliseerd zijn. Er is hier zoveel kennis en expertise onder één dak. Je ziet een volleybalcoach en een speerwerpccoach die dezelfde beweging proberen te perfectioneren. Ze willen allebei weten: hoe kunnen we daar nog meer uithalen?”
– medewerker van een TeamNL-centrum

Daarentegen noemen medewerkers van de TeamNL-centra ook dat er juist nog winst te behalen valt in de samenwerking en kennisdeling tussen topsporters, coaches en technisch directeuren. Respondenten noemen Papendal als voorbeeld waarbij deze overkoepelende samenwerking goed functioneert.

“Als het gaat om onze setting, zou het wel degelijk helpen als sporters, technisch directeuren en coaches van verschillende takken elkaar wat vaker zouden zien. Nu zijn het allemaal eilandjes die alles op hun eigen manier doen, terwijl je veel van elkaar zou kunnen leren. Hen vaker bij elkaar laten komen zou wel helpen. Als centrum zijn we bezig met hoe wij onze rol hierin kunnen versterken. Nu werken we nog heel erg vraaggestuurd. Dat willen we breder gaan trekken. Ervoor zorgen dat bonden elkaar meer gaan spreken. Dat willen we meer en beter gaan faciliteren. Zodat over bepaalde thema's meer kruisbestuiving ontstaat tussen de deelnemers. Sommige bonden zijn bijvoorbeeld veel verder op bepaalde vlakken. Dan kan die input mooi gedeeld worden. Op Papendal bijvoorbeeld gebeurt dat veel meer omdat ze daar echt bij elkaar gaan zitten.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Centralisatie van bonden op een trainingslocatie betekent dus volgens sommige respondenten niet dat er vanzelfsprekend kruisbestuiving plaatsvindt en bonden van elkaar leren. Papendal wordt beschouwd als een voorbeeld waarin dit goed slaagt, mede omdat het wordt omschreven als ‘sportdorp’ waarin de kennis van bonden geconcentreerd is en het complex zodanig is ingericht dat topsporters, coaches en directeuren elkaar dagelijks tegenkomen.

De TeamNL-centra hebben dus zowel directe als indirecte invloed op de prestaties van topsporters. Door het faciliteren van een hoogwaardige trainingsomgeving is er *directe* invloed op de ontwikkeling en prestaties van topsporters. Daarnaast is er sprake van *indirecte* invloed doordat de TeamNL-centra als platform fungeren waar samenwerking tussen bonden, experts en overige stafleden leidt tot het delen van kennis en aanjagen van innovatie. Dit laatste wordt genoemd als grootste kwaliteitsverbetering die er heeft plaatsgevonden sinds het ontstaan van de TeamNL-centra: de centrale aansturing van expertise. Medewerkers van de centra geven aan dat de mate van invloed die zij hebben op medewerkers van sportbonden, en de expertise die zij kunnen delen, mede afhangt van de ‘persoonlijke klik’ die er tussen de actoren bestaat en in hoeverre de coach of technisch directeur openstaat voor inbreng van de expert.

Topsportklimaat tijdens Olympische en Paralympische Spelen

Naast het faciliteren van de topsportomgeving door de TeamNL-centra is NOC*NSF onder andere verantwoordelijk voor het inrichten en verzorgen van een topsportklimaat tijdens de Olympische en Paralympische Spelen. Dit moet optimaal gebeuren om een klimaat te vestigen waar topsporters zich fysiek en mentaal kunnen voorbereiden op het mogelijk belangrijkste prestatiemoment in hun carrière. Dit vraagt om uitgebreide voorbereiding en goede afstemming met teammanagers van de bonden. NOC*NSF is ook formeel verantwoordelijk voor de topsporters zodra de topsporters naar de Spelen gaan. Topsporters vallen dan niet meer onder de bond maar onder TeamNL.

*“We zijn continu bezig met het creëren van een optimaal prestatieklimaat. Twee jaar van tevoren stellen we al vast hoe dat er uiteindelijk uit moet zien. Dan bepalen we hoe we dat kunnen bereiken. Wat is belangrijk voor de setting in het dorp, variërend van het serviceniveau, de kwaliteit van slapen en eten, tot het beschikken over een eigen gym en medische voorzieningen. Moeten er extra voedingsmiddelen aangevoerd worden? We kijken naar de harde kant en zachte kant: hoe gaan we met elkaar om, wat stralen we uit, met wie praat je over wat, dat valt er ook onder. Twee jaar van tevoren stellen we dat vast, daarna wordt het steeds concreter.” – medewerker van NOC*NSF*

De invloed van expertise en begeleiding op prestaties

Bonden en sporten die binnen het focusbeleid vallen krijgen vanuit NOC*NSF en de TeamNL-centra diverse experts voor hun topsportprogramma toegewezen. Experts werken op regelmatige basis met de topsporters en hebben directe invloed op hun prestatiebevordering. Denk hierbij aan: krachttrainers, fysiotherapeuten, sportartsen, voedingsdeskundigen en sportpsychologen. Deze experts voegen specifieke kennis aan het programma toe waar de technische staf niet over beschikt. Ook door hun directe contact met de topsporters hebben zij directe invloed op hun ontwikkeling. De prestatie manager van NOC*NSF geldt volgens respondenten als ‘generalistisch specialist’. Prestatiemanagers zijn vaak ervaren personen binnen de Nederlandse topsport, hebben ruime ervaring als coach en/of technisch directeur en zijn bekend met de werkprocessen binnen topsportprogramma's. Prestatiemanagers hebben indirect invloed op het topsportprogramma door voor technisch directeurs en

coaches te fungeren als klankbord en hen te ondersteunen in ‘generieke elementen’ van topsportprogramma’s. Iedere prestatie-manager is betrokken bij meerdere sportbonden en verdeelt daarin zijn of haar aandacht.

*“Wij zitten voornamelijk in de generieke elementen. Hoe zorg je nu dat je diverse sporters op de juiste manier bedient? Hoe richt je hun programma in? En niet om ze te leren [hun sport te beoefenen]. Hoe doe je dat op fysiek en psychologisch gebied? Hoe richt je de voedingsbegeleiding in, in zo’n programma? Hoe plan je zeg maar een carrière van een sporter. Bij een instromende jonge sporter kijken we wat zijn of haar prestatiestappen kunnen zijn en hoe je je daar naartoe werkt. Hoe richt je een periode of een seizoen in? Wanneer neem je rust en wanneer ga je harder trainen?” – medewerker van NOC*NSF*

Prestatiemanagers zijn adviseurs van de topprogramma’s en hebben invloed door structureel in gesprek te zijn met technisch directeuren en coaches. Daarnaast zijn ze onderdeel van het proces waarin de keuzes worden gemaakt over hoeveel geld er wordt besteed aan bonden. Hiermee zit er complexiteit in de rol die de prestatie-manager uitoefent: enerzijds zijn zij adviserend aan het programma, anderzijds beoordelen zij investeringsaanvragen en adviseren bij de verdeling van de topsportfinanciering.

Formeel hebben prestatie-managers dus een adviserende en signalerende rol in de programma’s en zijn ze mede-beoordelaar van investeringsplannen. Respondenten laten echter blijken dat prestatie-managers ook indirect invloed uitoefenen op de aanstelling of het al dan niet ontslaan van coaches en technisch directeuren, ondanks dat deze verantwoordelijkheid formeel bij de bond ligt. Zodra prestatie-managers signaleren dat een coach of technisch directeur over langere termijn niet goed genoeg functioneert, kunnen de prestatie-managers informele invloed uitoefenen door gesprekken te voeren met de algemeen directeur.

Interviewer: “Een technisch directeur stelt de coach aan?”

*Antwoord: “Jazeker, dat gaat soms tegen het advies van ons [prestatie-managers] in. Dat kan gebeuren. Als het te vaak gebeurt, ga je daar wel het serieuze gesprek over aan. Dan gaan we kijken of we niet met de algemeen directeur, NOC*NSF en met besturen in gesprek gaan omdat we het de foute kant op zien gaan.”*

Vraag: “Er worden trainers aangesteld die niet jouw nummer één waren?”

Antwoord: “Jazeker, maar dat is helemaal prima, daar zijn de technisch directeur en de bond verantwoordelijk voor. Het is voorgekomen dat dat een aantal keer achter elkaar misging. Dan gaan we het gesprek aan en zeggen: doe niet te eigenwijs, want wij weten ook veel van sport af.”

Vraag: “Hoe loopt dat dan verder?”

Antwoord: “Onlangs zijn twee technisch directeurs vertrokken. Daarmee zeg ik genoeg. Dat kan gebeuren. Er waren te vaak keuzes gemaakt waar wij anders hadden geadviseerd.”
–medewerker van NOC*NSF

Experts bij TeamNL ontwikkelen en zetten hun expertise in om prestaties van TeamNL te versterken, in een veilige en verantwoorde topsportomgeving. Dit gebeurt mede door voortdurend nieuwe inzichten te vergaren en internationale kennis binnen diverse vakgebieden³ bij te houden en over te dragen aan de experts. NOC*NSF heeft een team van experts dat intensief contact onderhoudt met buitenlandse bonden en topsportorganisaties die kennis met elkaar uitwisselen. Dit aspect heeft volgens de respondenten een prestatiebevorderend effect en wordt als cruciaal onderdeel beschouwd om bij de top tien van best presterende sportlanden ter wereld te horen.

Presteren versus veiligheid en welzijn

Een deel van de respondenten benadrukt hoe belangrijk het is dat de mens centraal staat in de topsportprogramma's. Voelt de topsporter zich goed, dan volgen de prestaties vanzelf. Sociale veiligheid en welzijn staan daarmee in dienst van de prestaties.

Andere respondenten laten in de interviews blijken dat 'aandacht geven aan andere zaken' (zoals veiligheid en welzijn) binnen de topsport juist een afleiding kan zijn op datgene waar het eigenlijk om gaat: prestaties. Sommige van deze respondenten vertellen dat zijzelf of anderen bang zijn dat een focus op sociale veiligheid of welzijn te veel aandacht en voorzichtigheid zal creëren, wat volgens hen ten koste gaat van de prestaties. Kortom, er lijkt geen consensus te zijn onder de experts wat de rol van welzijn en sociale veiligheid is in verhouding met presteren. Wel blijkt dat in beide opvattingen de prestatiefocus gepercipieerd wordt als centraal onderdeel van de identiteit van topsport en alles hiervan in dienst moet staan.

8.3.2 De invloed op het mentale welzijn

Op de website van NOC*NSF staat: 'Ons doel is om (talentvolle) sporters én staf te begeleiden met als doel mentaal optimaal te presteren, mentaal weerbaar te zijn en duurzaam mentaal gezond te blijven. Hierdoor kunnen coach en sporter omgaan met de uitdagingen die de topsportcontext met zich meebrengt.'

In deze paragraaf behandelen we allereerst hoe groot die invloed is van NOC*NSF en de TeamNL-centra op het mentale welzijn van de topsporters. Dit doen we door, zoals ook bij de paragraaf over prestaties, te kijken naar de antwoorden op de vragenlijst en de resultaten uit de interviews.

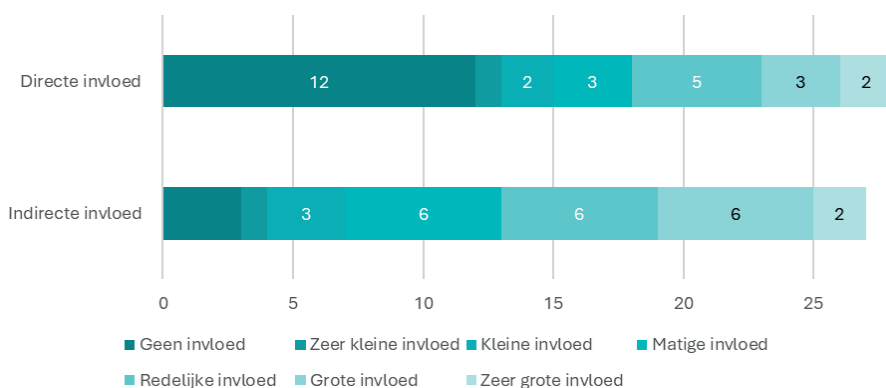
Hoe groot is de invloed op het mentale welzijn?

De medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra zijn gevraagd in welke mate zij door hun werkzaamheden invloed hebben op het mentale welzijn van de topsporters, en ook in hoeverre de organisaties als geheel hierop van invloed zijn.

Eigen werkzaamheden

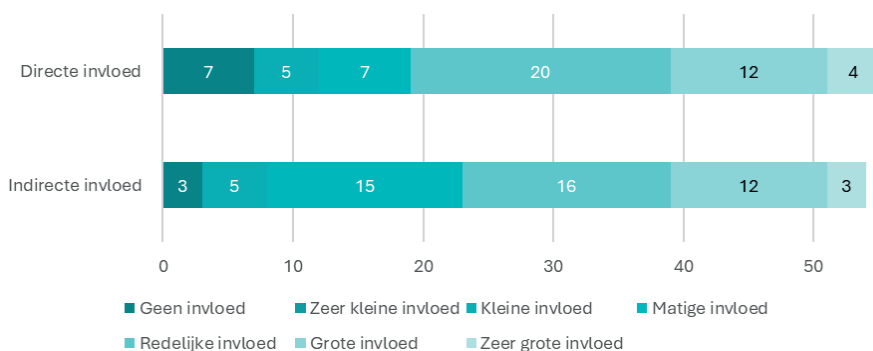
De grootste groep respondenten van NOC*NSF zegt geen directe invloed te hebben op het mentale welzijn van de topsporter. Vergelijkbaar met de invloed op prestaties, vinden meer respondenten dat ze wel indirecte invloed hebben: maar drie van de 28 respondenten geeft aan ook geen indirecte invloed te hebben.

Figuur 8.5 De invloed van de eigen werkzaamheden op het mentale welzijn van topsporters, volgens werknemers van NOC*NSF (n=28).

Vergelijkbaar met de invloed op de prestaties, zijn er naar verhouding meer medewerkers van TeamNL-centra dan van NOC*NSF die aangeven een directe invloed te hebben op het mentale welzijn. De grootste groep heeft zelfs een grote directe invloed daarop met hun eigen werkzaamheden. Enkele medewerkers van TeamNL-centra hebben ook geen indirecte invloed.

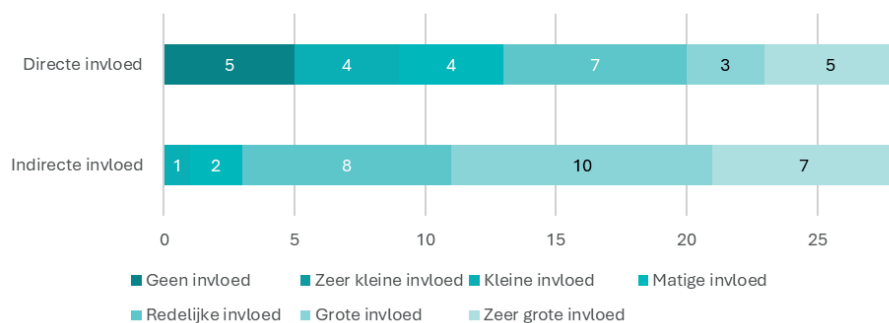
Figuur 8.6 De invloed van de eigen werkzaamheden op het mentale welzijn van topsporters, volgens werknemers van TeamNL-centra (n=55).

De invloed van de organisaties als geheel

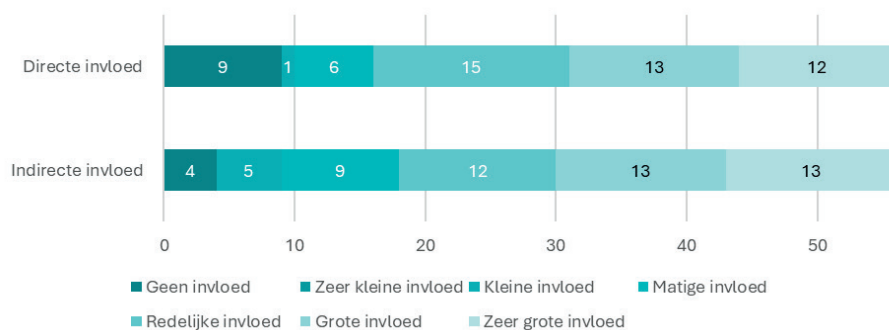
Vergeleken met de invloed van hun eigen werkzaamheden, geloven meer respondenten dat NOC*NSF als geheel wel meer invloed heeft op het mentale welzijn van de topsporters. Dit is voornamelijk indirecte invloed. Geen enkele respondent geeft aan dat NOC*NSF geen indirecte invloed heeft op het mentale welzijn.

■ **Figuur 8.7** De invloed van NOC*NSF op het mentale welzijn van topsporters, volgens werknemers (n=28).

Volgens de grootste groep respondenten hebben TeamNL-centra een redelijk grote directe invloed op het mentale welzijn van de topsporters. Over de indirecte invloed van de organisaties geven weinig mensen aan dat die er helemaal niet is: volgens vier van de 56 respondenten hebben TeamNL-centra geen indirecte invloed op het mentale welzijn van de topsporters.

■ **Figuur 8.8** De invloed van TeamNL-centra op het mentale welzijn van topsporters, volgens werknemers (n=56).

Kortom

Medewerkers van NOC*NSF hebben slechts een beperkte directe invloed met hun eigen werkzaamheden op het mentale welzijn van de topsporters, terwijl ze vaker aangeven indirecte invloed te hebben. In tegenstelling tot NOC*NSF melden de meeste medewerkers van de TeamNL-centra dat zij directe invloed uitoefenen met hun eigen werkzaamheden. Over het geheel genomen wordt NOC*NSF vooral indirect als invloedrijk gezien, terwijl de invloed van de TeamNL-centra als zowel direct als indirect worden beschouwd op het mentale welzijn van topsporters.

Wat is de invloed op het mentale welzijn?

Zoals beschreven in de paragraaf over de invloed op prestaties, lijkt er in de topsportcultuur een spanningsveld te bestaan tussen de prestaties en het welzijn van de topsporter. Medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra uiten zorgen dat een te sterke nadruk op het welzijn van de topsporters de prestaties op negatieve wijze kan beïnvloeden. Desalniettemin ziet het merendeel van de respondenten het belang in van aandacht voor het mentale welzijn van de topsporters. Volgens de respondenten heeft de afgelopen jaren een verschuiving plaatsgevonden waarbij de aandacht niet enkel en alleen op presteren ligt, maar ook op het mentale welzijn.

*“De maatschappij verandert om de zoveel jaar; we maken ons nu druk over welzijn, kwaliteit van leven... Topsport is onderdeel van die maatschappij, en gaat mee in die trend. We waren manier A gewend, iedereen moet mee naar manier B. Voor sommigen vraagt dat een transformatie.” – medewerker van NOC*NSF*

Uit de interviews komt naar voren dat de aandacht meer uitgaat naar het mentale welzijn om twee redenen. Allereerst is ingezien dat het bevorderen van het mentale welzijn van de topsporter gunstig is voor het behalen van prestaties. Zoals eerder beschreven, staat mentaal welzijn in die zin in dienst van presteren. Ten tweede spreken respondenten over het maatschappelijke belang van het afleveren van ‘mooie mensen aan de maatschappij’, waarbij een persoonsgerichte aanpak wordt gebruikt. Over het algemeen is het doel om de topsporter te kunnen laten floreren, zowel op het veld als daarbuiten. In deze paragraaf bespreken we beide thema’s. Eerst de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op het mentale welzijn van topsporters in relatie tot hun prestaties behandelen en daarna de invloed op hun mentale welzijn buiten het topsportleven, binnen een bredere maatschappelijke context.

Mentaal welzijn ten behoeve van prestaties

Volgens de respondenten wordt het bevorderen van het mentale welzijn ten behoeve van de prestaties van de topsporter op twee manieren bewerkstelligd. Allereerst ligt de nadruk op prestatiegedrag. ‘Prestatiegedrag richt zich op optimale ontwikkeling, maximaal presteren. Samenwerken, communiceren, grenzen bepalen en bewaken en presteren onder druk’, aldus een respondent. Het gaat om het wegnemen van mentale obstakels, die het behalen

van optimale prestaties kunnen belemmeren, om de topsporter in de best mogelijke prestatietoestand te brengen.

*“Prestatiegedrag gaat in eerste instantie om de focus: ben je in staat om het optimale uit jezelf te halen? Praktisch voorbeeld bij het zwemmen: ben je in staat om voor het startschot niet te bewegen? Of om je vingers uit te steken op het moment dat je de muur aanraakt, met de kans dat je ze breekt? Dat was bij Pieter van de Hoogenband het geval, hè, die brak gewoon zijn vingers. Maar goed, daarmee had hij wel goud. Ofervaar je als zwemmer angst of onzekerheid waardoor je je vingers niet uitsteekt? Vaak zit er dan iets vanuit het mentale aspect.” – medewerker van NOC*NSF*

Bij NOC*NSF is de Hoofdexpert Prestatiegedrag en mentale gezondheid hoofdverantwoordelijke voor de inzet van de juiste psychologen t.b.v. prestatiegedrag. Op verschillende wijzen proberen experts Prestatiegedrag het mentale welzijn van de topsporter te verbeteren, opdat hun prestaties ook zullen verbeteren. Er wordt nagedacht over hoe de topsporter mentaal uitgerust ‘aan de startstreep verschijnt’. Een belangrijk onderdeel daarvan is stressmanagement. Hierbij gebruiken de experts Prestatiegedrag die voor ons onderzoek gesproken zijn, een individuele benadering. Ze gaan in gesprek met de topsporter om te begrijpen wat voor hen werkt. Er wordt gestreefd naar een juiste balans tussen spanning en ontspanning. Volgens een prestatie-manager is een zekere mate van spanning namelijk noodzakelijk voor optimale prestaties. De kunst zit hem in het onderscheiden van positieve spanning, wat voor focus zorgt, en negatieve spanning, wat kan leiden tot mentale blokkades. Hierbij is het van belang dat de prestatie-manager goed observeert en in nauw contact staat met de topsporters en stafleden, zo stellen de prestatie-managers.

*“Mijn rol is om te observeren of dat team of die sporter zich ook vrij voelt. Of dat er een bepaalde mate van spanning heerst op het moment dat een WK begint. Dat is bijna noodzakelijk. Je kunt ook weer niet heel ontspannen zijn. Het moet wel spanning zijn die effectief is. Maar als het leidt tot een fysiologische verkramping, ja dan ben je ook niet vrij om te bewegen. Er moet een bepaalde focus zijn; de bovenkamer moet aanstaan, maar het lijf moet niet te veel aanstaan, dat moet ontspannen zijn. Met het fysiologische gestel werkt het ook zo. Je moet daarin ook ontspannen zijn. Daar zijn concepten voor. Dat verzorgt de coach nooit alleen. Er zitten ook anderen in het begeleidingsteam. Sommige sporters hebben nu eenmaal een makkelijkere connectie met bijvoorbeeld een assistent-coach of een fysiotherapeut. Dus je zet je hele begeleidingsteam in. Wij hebben een aantal experts Prestatiegedrag. Dat zijn sportpsychologen of klinisch psychologen. We kijken in ons team altijd wie het beste welke casus kan oppakken.” –medewerker van NOC*NSF*

Een tweede manier waarop NOC*NSF en de TeamNL-centra trachten het mentale welzijn van de topsporter te bevorderen, en daarmee ook indirect invloed uit te oefenen op de prestaties, is door ondersteuning te bieden aan uitdagingen in het bredere topsportleven. De experts die hier voornamelijk verantwoordelijk voor zijn, zijn de topsportleefstijlcoaches⁵ en de

studiebegeleiders. Zij zijn er verantwoordelijk voor dat de leefstijl van de topsporter optimaal is zodat ze maximaal kunnen presteren.

Het combineren van topsport en onderwijs

De studiebegeleiders dragen er zorg voor dat de combinatie van topsport en onderwijs goed verloopt, zodat de topsporters zich op beide vlakken optimaal kunnen ontwikkelen. Deze experts staan in contact met zowel diverse actoren binnen de topsportwereld als met de scholen. In deze gesprekken krijgen de begeleiders “...uiteenlopende vragen over onderwijs. Die kunnen gaan over planning, communicatie en het bekijken van waar er ruimte is voor flexibiliteit, zowel binnen l de sport als de school”, aldus een respondent. Ook de leefstijlcoaches dragen deze verantwoordelijkheid voor de topsporters. Zo vertelt een leefstijlcoach:

“Ik moet ervoor zorgen dat het mogelijk is dat sporters hun duale carrière hebben. Sporters moeten minstens een havo- of mbo-diploma hebben. Vanaf vmbo moeten ze wel doorstuderen, dus als ze hun middelbare school hebben afgerond is het belangrijk dat ze een vervolgopleiding doen. Ik begeleid de sporters één op één daarin. Wij moeten zorgen dat er mogelijkheden zijn voor sporters om zich daarin te ontwikkelen. Dat is taak nummer één.” –medewerker van een TeamNL-centrum

Uit de interviews blijkt dat zowel studiebegeleiders als leefstijlcoaches een spanningsveld ervaren rondom de opvattingen van coaches over de combinatie van topsport en onderwijs, oftewel een duale carrière. Alhoewel het in Nederland meer geaccepteerd is dat onderwijs naast topsport kan bestaan, “blijft het wel een spanningsveld, zeker bij oudere coaches”, volgens een respondent. De flexibiliteit is vanuit de sport niet zo groot als vanuit het onderwijs. Volgens een respondent volgt dit logischerwijs uit dat “coaches niet beoordeeld worden op hoeveel diploma’s een sporter heeft. Coaches hebben ook niet per se belang bij dat onderwijs”. Een andere respondent benoemt dat de inflexibiliteit van sommige coaches verklaarbaar is door de uiteenlopende opleidingen en schoolplanningen van de topsporters:

“Dat is ook verklaarbaar. Een coach kan een groep hebben van acht atleten met verschillende opleidingen en examenschema’s, dus dat is ook lastig. Ik denk niet dat daar echt een oplossing voor is, behalve maatwerk willen leveren. Wat enorm zou helpen voor coaches (die staan er echt voor open, maar de coach wordt er wel op afgerekend of zijn sporter zich op sportgebied ontwikkelt en resultaten heeft) is als het belang van onderwijs ook een rol gaat spelen in het totaalplaatje. Nu is daar wel aandacht voor, maar aan het eind van de rit kijken we toch alleen naar sportprestaties. Daardoor blijft een coach wel wat terughoudend.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Mentaal welzijn in de bredere maatschappelijke context

Vanuit NOC*NSF en de TeamNL-centra wordt dus, door middel van coaching bij prestatiegedrag en begeleiding bij een duale carrière, het mentale welzijn van de topsporter ondersteund ten behoeve van optimale sportprestaties. Daarnaast ligt de nadruk tegenwoordig steeds meer

op ‘de mens achter de topsporter’, waarbij een persoonsgerichte aanpak wordt gehanteerd en de verantwoordelijkheid breed gedragen wordt voor de mentale ondersteuning buiten het topsportleven.

De pedagogische verantwoordelijkheid

Buiten de verantwoordelijkheid voor de duale carrière van topsporters, hebben topsportleefstijlcoaches ook andere verantwoordelijkheden. Een respondent beschrijft de topsportleefstijlcoaches als pedagogische experts⁴⁹.

*“Zo’n coach is deels een pedagogische expert die er gewoon is om de jonge sporter in de topsportcontext te helpen met alles wat die context vraagt. En die vraagstukken kunnen breder zijn dan “hoe word ik een hele goede topsporter?”. – medewerker van NOC*NSF*

De topsportleefstijlcoaches hebben een pedagogische verantwoordelijkheid, waarbij ze preventief te werk gaan om de topsporters op jonge leeftijd mentaal sterk te maken voor toekomstige uitdagingen die topsport met zich mee kan brengen. Topsportleefstijlcoaches vertellen dat ze vooral in het eerste jaar na instroom van de sporter ‘een vinger aan de pols houden’. Ze zien de topsporters dan gemiddeld eens in de zes weken. Tijdens deze gesprekken worden diverse thema’s besproken, zoals slaap, voeding, mentaal herstel, de balans tussen sport en school, thuissituaties of relaties, maar ook hoe het zelfvertrouwen verbeterd kan worden of de persoonlijke ontwikkeling in het algemeen. Het doel is om een goede relatie op te bouwen, zodat topsporters zich gesteund voelen en weten dat ze bij hen terecht kunnen. Na het eerste jaar wordt het contact flexibeler en afhankelijk van de behoefte van de topsporter.

“Ik zit er natuurlijk op het moment dat het nog ongeveer acht jaar duurt voor die sporters voor het podium staan, ik zie ze in die eerste vier jaar. Ik ben weinig actief bij de Olympiërs. Ik ben meer preventief bezig, zie mezelf als iemand die zaadjes plant in het hoofd van die jonge mensen, zodat als ze wat ouder zijn en echt in de wereld van topsport komen, dat dan kunnen plaatsen en ze kunnen dealen met bepaalde zaken. Dat hoop ik te bereiken op het gebied van weerbaarheid.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Deze pedagogische verantwoordelijkheid ligt niet alleen bij de leefstijlcoaches. Het onderwerp ‘de mens achter de topsporter’ is een thema dat nadrukkelijk naar voren komt in de interviews. Binnen zowel de TeamNL-centra als NOC*NSF wordt deze verantwoordelijkheid breed gedragen. Dit komt volgens de respondenten omdat jonge topsporters soms al vroeg op TeamNL-centra gaan wonen en daardoor vroeg gescheiden leven van hun ouders.

⁴⁹ Met ingang van 2025 worden topsportleefstijlcoaches vervangen door pedagogische experts, die worden ingezet op TeamNL-centra voor begeleiding in het welzijn van sporters. Deze pedagogische experts maken geen onderdeel meer uit van het expertdomein ‘prestatiegedrag’, maar van ‘topsportcultuur’. Ten tijde van de dataverzameling van dit onderzoek werd echter nog wel gesproken over (en met) topsportleefstijlcoaches.

“Papendal is eigenlijk één grote school. Wij zijn hier ook bezig met iemand opvoeden. Ik denk dat ze op scholen die verantwoordelijkheid ook wel voelen. Als je die verantwoordelijkheid hier niet voelt, moet je ergens anders gaan werken.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Uitdagingen in de pedagogische verantwoordelijkheid

Als het gaat om de pedagogische rol van de organisaties is er volgens de respondenten een spanningsveld tussen de zelfredzaamheid en het ontzorgen van de topsporters. Dit thema komt tijdens de interviews meermaals aan bod. Aan de ene kant vinden respondenten het belangrijk dat de topsporters ontzorgd worden, zodat zij zich optimaal kunnen concentreren op het behalen van prestaties. Aan de andere kant, zo stellen zij, is het maximaal ontzorgen van de topsporter niet goed voor de ontwikkeling. De term “pamperen” wordt hierbij vaak genoemd, wat inhoudt dat het volledig ondersteunen en faciliteren van topsporters het risico met zich mee kan brengen dat zij minder zelfredzaam worden.

*“Alles maar geven aan jonge talenten en ze volledig ontzorgen... Ik zie dat niet per se als wenselijk. Je wilt ook een bepaalde mentaliteit creëren op een goede manier en als je alles aangereikt krijgt, ja... hoe hard ga je dan nog ergens voor werken?” – medewerker van NOC*NSF*

Ook benoemen sommige respondenten het risico dat de topsporters minder weerbaar worden.

*“Dat is normaal gewoon onderdeel van het leven. Maar als je dat allemaal weghaalt en er zit dan een keer wat tegen, ja, dan heeft een sporter daar nooit mee om leren gaan. En dat is denk ik niet goed. Het is ook een vorm van persoonlijke ontwikkeling.” – medewerker van NOC*NSF*

De balans zoeken tussen de pedagogische ontplooiing enerzijds en het ontzorgen van de topsporter anderzijds, blijft voor medewerkers van NOC*NSF en TeamNL-centra een uitdaging. Men is zich bewust van de risico's die gepaard gaan met het wegnemen van verantwoordelijkheden. Uit de volgende quote wordt duidelijk dat het beleid hier ook bewust op aangepast wordt.

“Het ging er hier ook over, om in [TeamNL-centrum] klaslokalen te maken, zodat ze hier onderwijs kunnen krijgen en kunnen trainen. Wij hebben direct gezegd: leuk bedacht, maar gaan we niet doen. [...] Ze gaan naar een reguliere school om onder hun leeftijdsgenoten te zijn en de normale dingen mee te maken. Jonge sporters dus niet uit die maatschappij trekken, maar ze er juist gewoon inhouden.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Carrière na de topsport

Een terugkerend thema in de interviews is de ondersteuning van de carrière na de topsport. Ook in de voorbereiding hierop wordt gesproken over een duale carrière. Topsporters worden ondersteund om niet alleen afhankelijk te hoeven zijn van de sport, maar ook

na hun sportcarrière verder te kunnen. De respondenten benadrukken dat ze hier de verantwoordelijkheid voor voelen.

*“We hebben ook een soort exitgesprek. Daarbij begeleiden we hen naar de volgende carrière. We hebben een beetje het uitgangspunt dat we ongeveer nog twee jaar na het einde van de sportcarrière nog verantwoordelijk zijn, samen met [de sporter], voor de volgende stap. Soms is het ietsje langer. Het geeft aan dat het voor ons niet ophoudt, als je stopt met sporten. We leveren ook mooie mensen aan de samenleving af.” – medewerker van NOC*NSF*

De respondenten erkennen de risico's waarmee topsporters te maken kunnen krijgen na het beëindigen van hun sportcarrière. Omdat ze tijdens hun topsportperiode veel hebben opgeofferd, bestaat het gevaar dat ze na hun carrière in een zogenoemd 'zwart gat' terechtkomen. Medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra voelen de verantwoordelijkheid om de topsporters 'zacht te laten landen' en voorbereid 'terug de maatschappij in te sturen.'

“Dat is nodig voor topsport. Maar op een gegeven moment kom je tegenslagen tegen en word je ouder. En dan ga je nadenken over de toekomst. Dan is dat toch een grote overgang. Ze moeten geholpen worden om zich daar op voor te bereiden.” –medewerker van een TeamNL-centrum

Een manier waarop NOC*NSF dit doet is door de voorziening TeamNL@Work. Volgens de respondenten ondersteunt deze voorziening de topsporters tijdens hun sportcarrière, maar ook na deze carrière.

*“Binnen het programma TeamNL@Work kunnen ze met collega's tijdens hun topsportcarrière het gesprek aangaan om te kijken of ze zich op andere vlakken nog wat kunnen ontwikkelen. Dan kunnen wij bepaalde masterclasses of leertrajecten aanbieden.” –medewerker van NOC*NSF*

De verantwoordelijkheid wat betreft psychische problematiek

Tot slot hebben medewerkers van NOC*NSF, maar vooral van de TeamNL-centra, een signalerende rol wat betreft psychische problematiek van de topsporter.

*“En dan heb je natuurlijk ook nog de categorie sporters waarbij er psychische problematiek is, net zoals bij niet-sporters. Vooral de leefstijlcoaches, die vaak dicht bij de sporter staan, hebben deze signalerende rol. Waarbij wij, bijvoorbeeld bij [persoon X], wel hebben gezegd dat er een psycholoog bij moest zitten.” – medewerker van NOC*NSF*

Bij mentale problematiek die bestempeld wordt als 'losstaand van topsport' worden topsporters doorgestuurd naar bijvoorbeeld klinisch psychologen.

8.3.3 De invloed op het fysieke welzijn

NOC*NSF stelt ten doel dat het leveren van topsportprestaties hand in hand gaat met een duurzame fysieke gezondheid voor de topsporter. In onderstaande paragraaf zal ten eerste uiteengezet worden in hoeverre medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra invloed denken te hebben op de fysieke gesteldheid van de sporter. In het tweede deel geven de data uit de interviews een indruk hoe deze invloed zich uit.

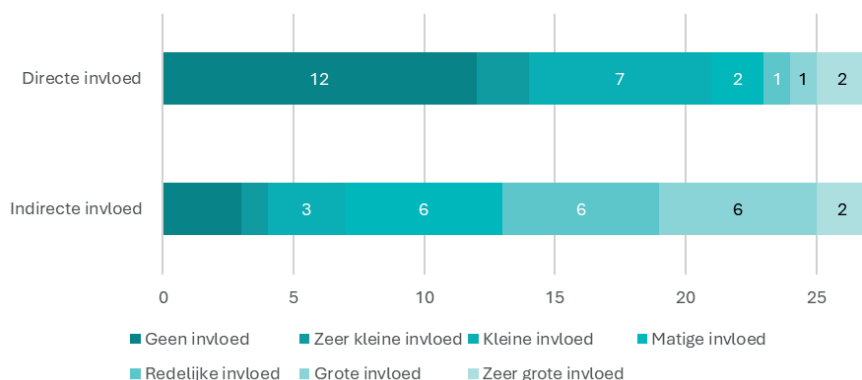
Hoe groot is de invloed op het fysieke welzijn?

Net als bij de vorige paragrafen gaan we ook hier in op de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra, ditmaal over de gepercipieerde invloed op het fysieke welzijn.

Eigen werkzaamheden

Onder de 28 respondenten van NOC*NSF geven twaalf medewerkers aan geen directe invloed uit te oefenen met hun eigen werkzaamheden op het fysieke welzijn van de topsporters. Van de respondenten die wél invloed hebben, geven de meeste aan een kleine invloed te hebben. De gepercipieerde indirecte invloed van hun eigen werkzaamheden is groter. Maar drie respondenten hebben geen indirecte invloed. De meeste respondenten hebben of een matige indirecte invloed of een redelijke indirecte invloed of een grote indirecte invloed.

Figuur 8.9 De invloed van de eigen werkzaamheden op het fysieke welzijn van topsporters, volgens werknemers van NOC*NSF (n=27).

Vergeleken met de respondenten van NOC*NSF hebben naar verhouding meer medewerkers van de TeamNL-centra een directe gepercipieerde invloed. Een achtste van de respondenten geeft namelijk aan geen directe invloed te hebben op het fysieke welzijn van de topsporters. De grootste groep heeft zelfs een grote directe invloed. Maar weinig respondenten van de TeamNL-centra hebben ook geen indirecte invloed. De grootste groep heeft een grote indirecte invloed op het fysieke welzijn van de topsporters.

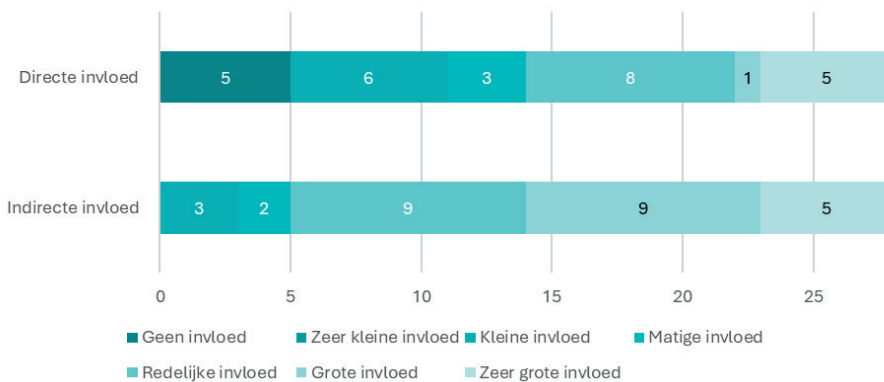
Figuur 8.10 De invloed van de eigen werkzaamheden op het fysieke welzijn van topsporters, volgens werknemers van TeamNL-centra (n=53).

De invloed van de organisaties als geheel

De gepercipieerde invloed van NOC*NSF als geheel is in vergelijking met de invloed van de individuele eigen werkzaamheden van de respondenten groter. Hierbij geven vijf respondenten aan dat NOC*NSF geen directe invloed heeft op het fysieke welzijn van de topsporters. De grootste groep wijst op een redelijk grote directe invloed. Geen enkele respondent heeft aangegeven dat NOC*NSF geen indirecte invloed uitoefent. De grootste groep wijst op een redelijk tot grote indirecte invloed.

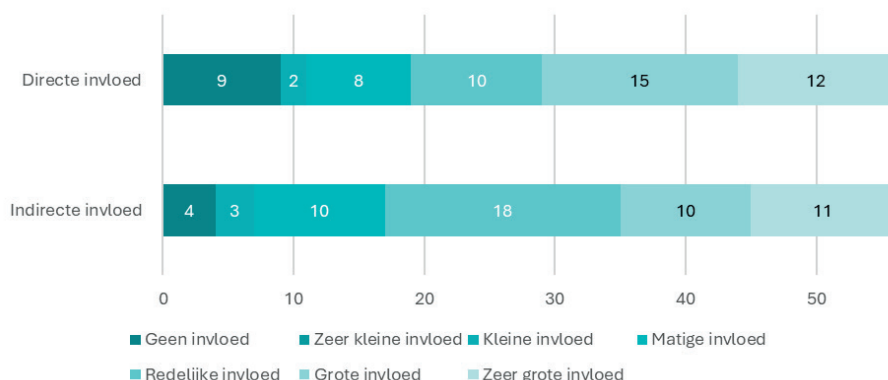
Figuur 8.11 De invloed van NOC*NSF op het fysieke welzijn van topsporters, volgens werknemers (n=28).

Meer respondenten van de TeamNL-centra geven aan dat de organisatie geen directe invloed heeft op het fysieke welzijn, in vergelijking met de directe invloed van hun eigen werkzaamheden. De grootste groep respondenten geeft aan dat de TeamNL-centra een grote directe invloed heeft op de fysieke welzijn van de topsporters.

Bijna een derde van de respondenten geeft aan dat de TeamNL-centra een redelijk grote directe invloed heeft op het fysieke welzijn van de topsporters. Maar vier respondenten zien ook niet de indirecte invloed in van de organisaties.

Figuur 8.12 De invloed van TeamNL-centra op het fysieke welzijn van topsporters, volgens werknemers (n=56).

Kortom

De personen werkzaam op de TeamNL-centra hebben een grotere directe invloed op het fysieke welzijn van de topsporters dan de medewerkers van NOC*NSF, die meer indirect blijkt te zijn. De invloed, en in het bijzonder de indirecte invloed, van NOC*NSF als geheel is daarentegen wel groot. Hetzelfde geldt voor de indirecte invloed van de TeamNL-centra als geheel.

Invloed op het fysieke welzijn

“Allereerst, topsport is niet gezond. Ik denk niet dat het anders kan. Dat gezegd hebbende, op dit moment worden mensen heel professioneel begeleid om zo verantwoord mogelijk hun lichaam te misbruiken. Met goede krachttraining en medische begeleiding. Als iemand het dan toch wil, gebeurt het nu op de beste manier.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Het uitoefenen van topsport en het behouden van fysiek welzijn staan op gespannen voet met elkaar. Respondenten merken fysiek welzijn aan als een complex begrip binnen de topsport. In het nastreven van topprestaties wordt het uiterste van een sportlichaam gevraagd, fysieke grenzen worden verlegd en topsporters nemen fysieke risico's om prestaties na te jagen. Respondenten noemen het de primaire verantwoordelijkheid van de experts om topsporters in bescherming te nemen en om de fysieke risico's van topsport te beperken. In mindere mate gaat het om het bevorderen van het fysiek welzijn. Er moet continu de afweging worden gemaakt in hoeverre risico's op het gebied van fysiek welzijn geoorloofd zijn om prestaties na te jagen. NOC*NSF en de TeamNL-centra ondersteunen bonden⁷ hierbij door (medische)

experts, zoals fysiotherapeuten, krachttrainers, voedingsdeskundigen en sportartsen beschikbaar te stellen en toe te voegen aan het begeleidingsteam o.l.v. een coach. Coaches en spelers worden voorzien van advies en diagnoses die steeds meer gebaseerd zijn op data. In onderstaande paragraaf gaan we nader in op de wijze waarop NOC*NSF en de TeamNL-centra invloed hebben op het fysieke welzijn van de topsporters.

Prestatiecultuur versus fysieke gesteldheid

“De drive van de sporter zelf is al heel hoog. Ze willen vanuit zichzelf vaak geen training missen. Voor jezelf eraan toegeven dat het niet gaat, dat vinden sporters het moeilijkst. We helpen ze dan door ze hardop uit te laten spreken, dat ze zichzelf even wat rust toekennen. Dan is de coach soms zelfs blij, dat ze even een stapje terugnemen om later weer beter te presteren.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Uit de interviews blijkt dat medische experts topsporters veelal moeten afremmen ten behoeve van hun fysieke welzijn. Er komen ook situaties voor waarbij het medisch advies en het trainingsschema met elkaar conflicteren. Dit kan in sommige gevallen betekenen dat in overleg trainingen worden aangepast en bepaalde lichaamsdelen of spieren worden ontzien. Experts hebben de taak om de topsporter te doen inzien dat op bepaalde momenten rust beter is dan het opzoeken en overschrijden van grenzen. Vooral bij minderjarige topsporters wordt daar scherp op gelet. Deze ‘sporters in opleiding’ kenmerken zich volgens respondenten als overenthousiast en naïef; zij kennen hun lichaam meestal niet zo goed als een volwassen professional.

“Ik loop nu acht jaar mee, toen ik begon had ik ook sporters van 32 (en was ik zelf jonger) die zelf wel begrijpen wat er voor hun lichaam werkt. Dan kun je wel redelijk sparren met die mensen op basis van hun ervaring in plaats van (mijn) expertise. Bij jonge sporters zijn we natuurlijk wel een stuk voorzichtiger en nemen we twijfels veel serieuzer, omdat ze minder ervaring hebben. Als een jonge sporter denkt dat hij het wel kan, is het aan mij om samen met de coach een keuze voor die sporter te maken, ook al is dat niet altijd de beste keuze.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Er wordt aangegeven dat coaches in de regel weinig weerstand bieden aan de adviezen van de medische staf. Volgens respondenten bestaan er uitzonderingen, waar coaches minimaal samenwerken met de medische experts en weinig oog hebben voor de gevolgen voor het fysieke welzijn van de topsporter. In dit geval wordt het de expert moeilijk gemaakt om invloed uit te oefenen om de fysieke gesteldheid van de topsporter te waarborgen. Gebeurt dit structureel dan wordt er melding gemaakt bij de prestatie manager of de technisch directeur die het gesprek aangaat met de coach.

“Het zit heel erg in de persoonlijkheid van coaches. Met sommigen kun je goed samenwerken en tot een goed plan komen, sommige coaches vertrouwen experts niet en vinden dat ze alles zelf weten.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Medische beslissingen moeten soms in een ‘split second’ genomen worden in samenspraak met coach en topsporter. Respondenten benoemen hoe bij minderjarige topsporters de richtlijnen en grenzen van fysieke belasting duidelijk bepaald zijn. Het wordt moeilijker geacht een beslissing te nemen als er veel op het spel staat, zoals bij een vedette die een Olympische finale moet spelen. In dit laatste geval maken de experts een nauwkeurige risicoanalyse tot hoever het fysieke welzijn mag leiden onder een prestatie.

Data geven een objectief beeld van hoe de topsporter er fysiek voor staat en wat er geoorloofd is. Het is echter niet duidelijk wie de grenzen bepaalt tot waar het redelijk is om een risico te nemen. Het beslissingsproces gaat in overleg tussen medisch experts, coach en topsporter. De autoriteit van de expert weegt zwaar en wordt vaak overgenomen door coach en topsporter. Desondanks geven de experts aan dat de topsporter uiteindelijk de eindverantwoordelijke is en de expert in extreme gevallen zijn of haar verantwoordelijkheid terugtrekt.

“Een sporter waarmee ik werk, ging met de coach in de dagelijkse trainingen langer door dan de planning was, waardoor diegene steeds vermoeid was en vermoeider werd. Uiteindelijk ben ik met het team en de persoonlijk coach gaan praten, om strak te houden dat ik de sporter de komende weken uit de sport wil halen, om diegene niet te laten overtrainen en te focussen op fysiek herstel. Meestal komt dat wel door, niet altijd, maar meestal wel.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Gebruik van data en wetenschap bij blessurepreventie

Respondenten geven aan dat er in de loop der jaren steeds meer aandacht is voor fysiek verantwoord topprestaties leveren. Dit komt mede door het ‘maatschappelijk debat’ hierover en de ontwikkelingen op technologisch en wetenschappelijk vlak. Data spelen een steeds grotere rol in het verkrijgen van inzichten op het vlak van fysiek welzijn. De wetenschappelijke experts van NOC*NSF dragen door hun ontwikkeling op het gebied van data-analyse bij aan deze cultuuromslag. Een omslag die wordt omarmd, maar volgens de respondenten ook weerstand oproept bij coaches die hier niet in zijn opgeleid en geen binding hebben met het betrekken van data in topsportprogramma's.

*“Soms heerst de vraag of het een lust is of een last. Kost het tijd of levert het juist tijd op om met data te werken? Coaches die al eerder met data werkten hebben nu alles op een makkelijk platform, zij pakken het heel snel op. Bij coaches die ermee gaan beginnen, is dat wel iets lastiger. Maar sommige data zijn voor alle coaches wel interessant en bruikbaar, zoals medische data.” – medewerker van NOC*NSF*

De inzet van data-analyse wordt gebruikt om een nauwkeuriger advies te kunnen uitbrengen aan topsporters en coaches op het gebied van belasting en belastbaarheid. Volgens

respondenten geeft data-analyse inzicht in de maximale fysieke belastbaarheid van topsporters en kan daarmee invloed uitgeoefend worden om trainingen aan te passen en zodoende niet over bepaalde fysieke grenzen te gaan.

*“We zitten in een spanningsveld. Veel coaches komen direct uit de sport en in de coachopleiding zit [het gebruik van] die data ook nog niet helemaal verweven. Uiteindelijk schakelen wij veel met de zogeheten embedded scientists binnen de bonden die er voor opgeleid zijn en heel goed zijn in die koppeling tussen de data en de coaching. (...) Wij leveren de digitale omgeving waar de data in staan al zodanig aan met een dashboard dat een coach ziet wat die er mee kan of moet. Als het dashboard helemaal groen is dan weet die ‘oké we kunnen door, let’s go, iedereen voelt zich goed’. Als hij een paar rode of oranje dingen ziet dan weet de coach dat hij op een aantal sporters moet letten. En als tachtig procent rood is, ja dan moet je eens goed naar je programma kijken, want dan gaat er iets niet goed.” – medewerker van NOC*NSF*

Een van de instrumenten die vanuit NOC*NSF is ontwikkeld wat betreft fysieke (en mentale) data-analyse is het technologische systeem *Teamworks* (voorheen *Smartabase*). Dit is een platform voor dataverzameling en -analyse. Experts geven aan dat *Teamworks* ondersteunend werkt voor de coaches: op praktische wijze wordt er een beeld gegeven in hoeverre de topsporter fysiek belast kan worden in de aankomende training(en) en welke risico’s op blessures er specifiek zijn. Daarnaast geeft het een geïntegreerd beeld van de fysieke gesteldheid van de topsporter waarin de gehele staf inzicht krijgt. Een respondent zegt hier het volgende over:

*“De verschillende datastromen zijn bij elkaar gebracht. Voorheen kwam een sporter bij de arts, die kreeg info en ging daarmee naar andere experts. Hij belde de coach bijvoorbeeld. Maar nu hebben we een soort systeem waar de coach, de krachttrainer, de fysio en de arts het beeld kunnen zien van de gehele atleet. [De sporters] vertellen zelf vaak niet het hele verhaal. Ze houden niet van rust houden of willen geen aangepast programma.” – medewerker van NOC*NSF*

Naast *Teamworks* wordt er vanuit de expertdomeinen wetenschappelijke kennis vergaard en gedeeld over preventie van blessures en herstel van het lichaam na sportieve inspanning. Een voorbeeld is de *preventiepiramide* dat de technische en medische staf helpt om blessures in een vroeg stadium te herkennen zodat er preventief maatregelen getroffen kunnen worden. Respondenten geven verder aan dat de winst wat betreft fysiek welzijn vooral zit in de ontwikkeling binnen het fysieke herstel van de topsporter. Er is steeds meer aandacht op wetenschappelijk niveau voor voeding, slaap en herstel. De wetenschappelijke experts van NOC*NSF oefenen in bovenstaande voorbeelden indirecte invloed uit op het fysieke welzijn van de topsporter door objectief en zo praktisch mogelijk data en instrumenten aan te leveren die coaches en topsporters makkelijker en inzichtelijker keuzes doen maken over de belastbaarheid.

*“Uiteindelijk denk ik dat als je data gaat verzamelen rondom de sporter, je de coachingsstaf objectieve parameters meegeeft die ze kunnen gebruiken. Zo maken coaches minder keuzes op onderbuikgevoelens, maar kunnen ze het op objectieve data baseren. Het systeem kan sneller alarmeren en dingen herkennen die een coach misschien niet altijd kan zien. Je wilt als sporter ook niet zwak overkomen en altijd sporten, ook door bijvoorbeeld selectiedruk. De sporter voelt zich misschien genoodzaakt om dingen te doen waar hij/zij eigenlijk niet fit genoeg voor is, mentaal dan wel fysiek. Als je je verhaal op objectieve data kan baseren en laten zien dan maakt dat het veiliger voor de sporter, denk ik.” – medewerker van NOC*NSF*

Gewicht en voeding

Een ander voorkomend thema binnen fysiek welzijn is gezonde voeding, dieet en het gewicht van een topsporter. Een goed sportdieet draagt bij aan het herstel van het lichaam. Er zijn vanuit NOC*NSF sportdiëtisten en voedingsdeskundigen bij de sportprogramma's aangesloten. Ook heeft sportcentrum Papendal een speciaal ingericht topsportrestaurant waar topsporters drie keer per dag een maaltijd krijgen. Desondanks noemen respondenten dat voeding nog een 'ondergeschoven kindje' is en er volgens de respondenten te weinig uren voor worden ingeruimd in de topsportprogramma's.

Respondenten vinden dat de toenemende focus op voeding ook juist een gevaar kan opleveren voor de topsporters in de zin dat zij zich er in extreme mate mee bezig kunnen gaan houden. Bovenal wordt er genoemd dat er zorgvuldig moet worden omgegaan met vetmetingen en het wegen van topsporters. Dit blijkt vooral een aandachtspunt bij sporten met gewichtsklassen.

“Voeding is zeker heel belangrijk. Aan de andere kant, hoe meer aandacht je het geeft hoe groter het wordt. We zijn er de afgelopen jaren wat meer van afgestapt. Met 'we' bedoel ik TeamNL, maar ook [het TeamNL-centrum] zelf. We kunnen wel heel veel aandacht leggen op de details in voeding, maar laten we binnen Talent TeamNL maar gewoon doen. Ga maar gewoon goed eten en weg van die weegschaal. Het is echt mijn missie om de weegmomenten de komende jaren helemaal uit de teams onder de achttien jaar te halen. Want het levert alleen maar gevaar op.” – medewerker van een TeamNL-centrum

8.3.4 De invloed op de sociale veiligheid

'NOC*NSF heeft een coördinerende rol om integriteit te bevorderen en schendingen ervan tegen te gaan', zo staat vermeld op de website⁸. In het document 'visie sport & integriteit'⁹ noemt de organisatie integriteit 'een onmisbaar fundament' en zegt ze te staan voor een 'veilige, eerlijke en schone sport, met een aanpak die integriteit bevordert en bewaakt'. In deze paragraaf behandelen we allereerst hoe groot die invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de sociale veiligheid is. Vervolgens kijken we naar hoe die invloed eruitziet.

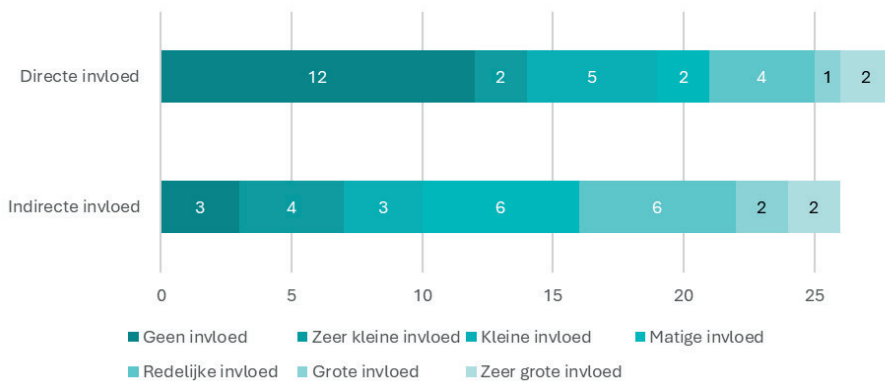
Hoe groot is de invloed op sociale veiligheid?

Aan de medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra is gevraagd in hoeverre ze invloed hebben met hun eigen werkzaamheden op de sociale veiligheid, maar ook in hoeverre de organisaties zelf invloed hebben.

Eigen werkzaamheden

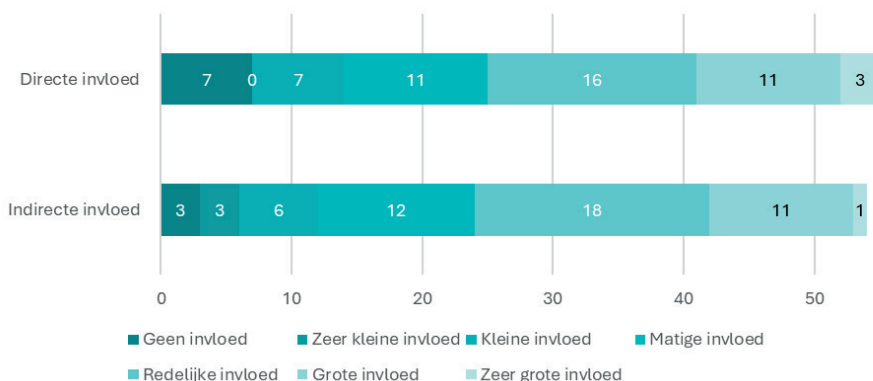
Van de 28 ondervraagde medewerkers van NOC*NSF geven twaalf medewerkers aan geen directe invloed te hebben met hun eigen werkzaamheden op de sociale veiligheid van de topsporter. Ongeveer een derde van de respondenten heeft een zeer kleine tot matige directe invloed en een vierde heeft een redelijke tot zeer grote directe invloed. Een wezenlijk verschil valt op te merken met de indirecte invloed. Een kleine groep geeft aan geen indirecte invloed te hebben op de sociale veiligheid van de topsporters. De grootste groep respondenten heeft een matige of redelijk grote indirecte invloed.

Figuur 8.13 De invloed van de eigen werkzaamheden op de veiligheid van topsporters, volgens werknemers van NOC*NSF (n=28).

De invloed van de eigen werkzaamheden van de medewerkers van de TeamNL-centra is in vergelijking met de medewerkers van NOC*NSF groter, zo blijkt uit de verhoudingen weergegeven in Figuur 8.14. Maar een achtste geeft aan geen directe invloed te hebben op de sociale veiligheid van de topsporters. De grootste groep heeft naar eigen zeggen een redelijk grote directe invloed. Nog minder respondenten geven aan ook geen indirecte invloed te hebben (n=3). Bijna een derde heeft een redelijk grote invloed.

Figuur 8.14 De invloed van de eigen werkzaamheden op de veiligheid van topsporters, volgens werknemers van TeamNL-centra (n=55).

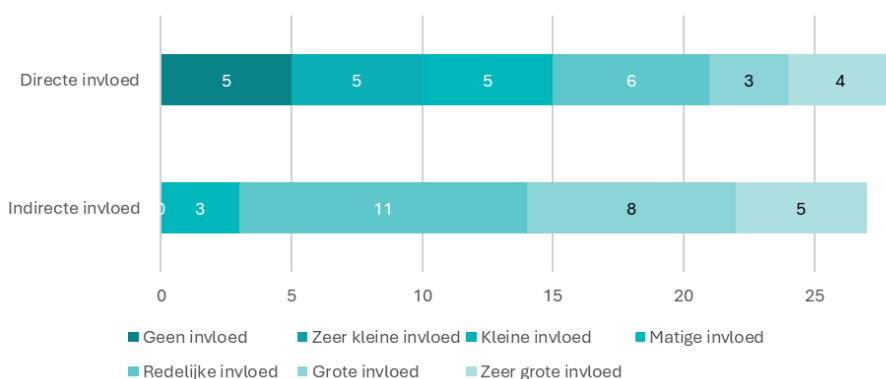

De invloed van de organisaties als geheel

Aan de respondenten is ook gevraagd in welke mate de organisatie NOC*NSF over het algemeen direct, dan wel indirect, invloed uitoefent op de sociale veiligheid van de topsporter. Vijf respondenten geven aan dat NOC*NSF geen directe invloed heeft. Verder variëren de antwoorden tussen een kleine directe invloed tot een zeer grote directe invloed.

Volgens de respondenten heeft NOC*NSF in ieder geval een matig grote indirecte invloed op de sociale veiligheid van de topsporters. Geen enkele respondent geeft aan dat NOC*NSF geen of een kleine invloed heeft. De grootste groep geeft aan dat de organisatie een redelijk grote invloed heeft.

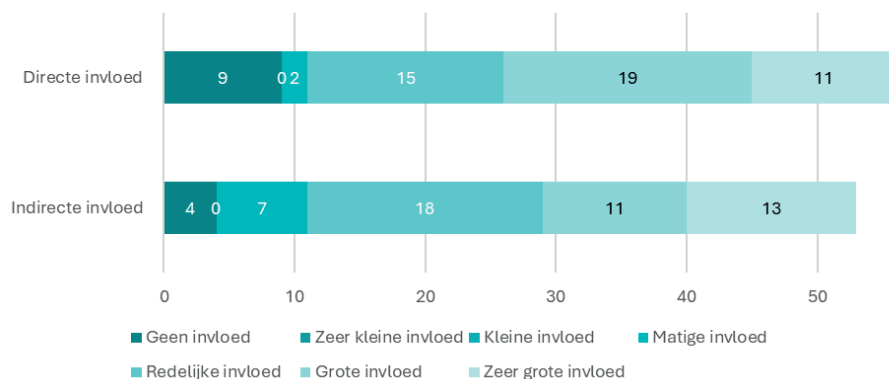
Figuur 8.15 De invloed van NOC*NSF op de veiligheid van topsporters, volgens werknemers (n=28).

De grootste groep respondenten van de TeamNL-centra geeft aan dat de TeamNL-centra een grote directe invloed hebben op de sociale veiligheid.

Wat betreft de indirecte invloed van TeamNL-centra geeft een klein deel aan dat de organisaties geen indirecte invloed hebben. Het grootste deel geeft aan dat de TeamNL-centra een redelijk grote invloed hebben op de sociale veiligheid van de topsporters.

■ **Figuur 8.16** De invloed van TeamNL-centra op de veiligheid van topsporters, volgens werknemers (n=56).

Kortom

De directe invloed van de eigen werkzaamheden van de medewerkers van NOC*NSF op de sociale veiligheid is beperkt, en lijkt voornamelijk indirect te zijn. Daarentegen is de directe invloed van de medewerkers van de TeamNL-centra groter. Als geheel, en vooral indirect, is de invloed van zowel NOC*NSF als de Topsportcentra op de sociale veiligheid groot.

Wat is de invloed op sociale veiligheid?

In deze paragraaf gaan we in op wat de invloed is van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de sociale veiligheid van de topsporters, gezien vanuit de gesproken respondenten.

Het creëren van een veilig sportklimaat

Uit meerdere interviews komt naar voren dat de medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra zich verantwoordelijk voelen voor het creëren van een veilige en verantwoorde topsportomgeving. Volgens de respondenten ligt de nadruk niet alleen meer op het behalen van prestaties, maar ook op het bevorderen van de sociale veiligheid.

*“Ik denk wel dat we een goede weg in zijn geslagen als NOC*NSF. Jaren terug was er minder aandacht voor veiligheid, en lag de focus echt alleen op prestaties. Nu kijken we ook meer naar gezondheid en veiligheid en ik denk dat dat goed is, maar dat moet ook blijken tijdens de uitzending. Maar mijn gevoel zegt dat dat klopt.” – medewerker van NOC*NSF*

Volgens de respondenten staat een open en transparante cultuur, waarin problemen besproken kunnen worden, centraal binnen een veilig topsportklimaat. Respondenten zijn

zich ervan bewust dat het topsportklimaat soms te maken heeft met sociaal onveilige risico's, waardoor het extra belangrijk is dat topsporters weten waar ze terecht kunnen.

“Je komt vanuit huis in een prestatieomgeving en om je daar dan in staande houden, dat geeft veel mentale druk. Dat weten we en willen we wegnemen door mee te kijken en zo een veilige omgeving neer te zetten. Topsport kan heel onveilig zijn. Ons doel is de drempel heel laag te houden waardoor sporters met alles wat er is bij ons binnen kunnen lopen.”
–medewerker van een TeamNL-centrum

NOC*NSF en de TeamNL-centra zijn er verantwoordelijk voor de topsporter bewust te maken van de mogelijkheden tot een gesprek of het maken van meldingen van ongewenst gedrag. Ook dragen zij verantwoordelijkheid voor het verlagen van de drempel die topsporters kunnen ervaren. Een vertrouwenspersoon die 24/7 bereikbaar is en een anonieme chat zijn voorbeelden van hoe NOC*NSF de laagdrempelige meldcultuur probeert te bewerkstelligen. Op deze manier hebben zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra een indirecte invloed op de sociale veiligheid van de topsporters.

De onafhankelijke rol

Volgens de respondenten voelen de topsporters de laagdrempeligheid om iets te melden bij medewerkers van de TeamNL-centra. De onafhankelijke positie ten opzichte van de bond maakt dat de topsporters eerder aankloppen bij medewerkers van TeamNL-centra. Ze kunnen daardoor ‘makkelijker hun verhaal kwijt.’ Een voorbeeld is de aanstelling van topsportleefstijlcoaches⁵⁰, waar topsporters volgens een aantal respondenten als eerste naartoe gaan met een probleem.

Tussenpersoon

Afhankelijk van de functie van een expert, kan diegene met diens werk tussen coach en topsporter staan. De experts staan dicht bij de topsporter maar zijn tegelijkertijd onafhankelijk, wat de laagdrempeligheid om problemen te bespreken stimuleert. Zo vertellen fysiotherapeuten soms de rol van de vertrouwenspersoon aan te nemen. Ze hebben dan een adviserende rol, zoals wanneer ze de topsporter aanmoedigen om het desbetreffende probleem te bespreken met de betrokkene(n), bijvoorbeeld hun coach. Door actief betrokken te zijn en in direct contact te staan met de topsporters oefenen vooral de medewerkers van TeamNL-centra hun directe invloed uit op de sociale veiligheid. Dit kan een verklaring bieden voor de resultaten uit de vragenlijst, waarbij naar voren kwam dat medewerkers van TeamNL-centra met hun eigen werkzaamheden een meer directe invloed denken te hebben.

50 Met ingang van 2025 worden topsportleefstijlcoaches vervangen door pedagogische experts, die worden ingezet op TeamNL centra voor begeleiding in het welzijn van sporters. Deze pedagogische experts maken geen onderdeel meer uit van het expertdomein ‘prestatiegedrag’, maar van ‘topsportcultuur’. Ten tijde van de dataverzameling van dit onderzoek werd echter nog wel gesproken over (en met) topsportleefstijlcoaches.

Gedrag norms en kaders

*“Topsport gaat om het verleggen van grenzen, niet om het overschrijden ervan.” – medewerker van NOC*NSF*

Aangezien grenzen verleggen inherent is aan het behalen van optimale prestaties, is het volgens de respondenten lastig om binnen de topsport algemene gedragkaders te bepalen. Wanneer binnen de context van presteren en leren een grens wordt verlegd en niet overschreden, is voor iedere individuele topsporter verschillend. De respondenten benoemen dat dit het sterkst naar voren komt in de coach-sporter relatie. Het is voor hen onduidelijk wat een coach mag doen om het maximale uit de topsporter te halen. De grens is voor iedere topsporter anders en wordt het best bepaald door continu te blijven communiceren, zo blijkt ook uit de volgende quote:

*“In een teamsport heb je zestien verschillende sporters. Je bepaalt je aanpak door in gesprek te zijn met sporters. En met iedere sporter te ontdekken wat zijn of haar leervoorkeur is. [...] Moet ik je wat harder aanpakken of juist niet?” – medewerker van NOC*NSF*

Desondanks voelen medewerkers van NOC*NSF zich verantwoordelijk voor het opstellen van gedrag norms en kaders. Zij handelen naar die verantwoordelijkheid door topsporters en coaches te wijzen op de gemaakte gedragsafspraken.

*“Dat je je als een goed teamlid van TeamNL gedraagt. Dat andere mensen geen last hebben van jou. Dat je anderen niet wakker houdt, ook niet als je gehuldigd wordt: niet met veel lawaai binnenkomen en anderen uit hun slaap houden. Zij moeten morgen misschien nog presteren. Dat je de boel heel houdt. Je kunt gefrustreerd zijn en iets in elkaar willen trappen, maar zo gaan we niet met elkaar om.” – medewerker van NOC*NSF*

De respondenten van de TeamNL-centra geven aan dat zij invloed kunnen uitoefenen op het normenkader en de gedragsregels voor topsporters, omdat deze topsporters vaak op de TeamNL-centra wonen. Binnen deze centra worden de kaders door de organisaties zelf vastgesteld. Topsporters worden geacht zich aan bepaalde normen te houden, zoals geen overlast veroorzaken of ander ongewenst gedrag vertonen. Wanneer topsporters zich niet aan deze afgesproken regels houden kunnen er, vaak in overleg met coaches, sancties volgen, zoals het tijdelijk of permanent verwijderen uit het programma.

“Daar kunnen wij een sanctie op stellen. Sporters tekenen gedragsregels. De ergste sanctie is dat ze hier weg worden gestuurd. En dat kunnen wij doen of dat kan een bond doen. Je past niet in het programma, we zetten jou uit het programma.” – medewerker van een TeamNL-centrum

“Als overtredingen gepaard gaan met bepaalde sancties, gaat dat altijd ook in overleg met de coaches. Als je bijvoorbeeld geschorst wordt van de campus betekent dat dat je terug naar huis gaat. En als je dan je sportprogramma wilt blijven volgen, moet je iedere dag gaan reizen. Dat heeft een enorme impact. [...] Of het is gewoon exit programma.” – medewerker van een TeamNL-centrum

De eindverantwoordelijkheid van de bond

Een terugkerend thema is dat de verantwoordelijkheid voor het waarborgen van de sociale veiligheid gevoeld wordt door de respondenten, maar ze die formeel gezien niet hebben. De eindverantwoordelijkheid ligt bij de bond.

“Er is een verschil tussen verantwoordelijkheid voelen en hebben. Wij voelen hem altijd. Ik voel hem altijd. En soms is dat te veel. Maar op het moment dat het misgaat op de flat [campus] is formeel gezien een technisch directeur verantwoordelijk.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Signalerende rol

Hoewel de respondenten aangeven zich verantwoordelijk te voelen voor het waarborgen van de sociale veiligheid, hebben zij hier gezien de eindverantwoordelijkheid van de bond weinig zeggenschap over. Desalniettemin spreken meerdere respondenten over het belang van hun signalerende rol. Dit houdt in dat ze binnen de topsportomgeving waarin ze werkzaam zijn signaleren op mogelijke risico's en onveiligheden. Voornamelijk de medewerkers die nauw betrokken zijn bij het programma en dicht bij de topsporters staan, nemen deze signalerende rol op zich. Denk aan de experts, medewerkers huisvesting, de managers van TeamNL-centra en de prestatie managers van NOC*NSF.

“Zeker omdat wij de oren en ogen zijn. Ook van dat wat er hier gebeurt. In het centrum en los daarvan vind ik het belangrijk dat sporters zich veilig voelen. Dat als er iets is, ze weten waar ze naartoe kunnen. En ook onze experts leiden we zo op zodat ze weten: dit is wat verstaan wordt onder een veilig sportklimaat. Zij kunnen signaleren.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Sporters met problemen gaan door de nabijheid en het directe contact eerder naar medewerkers van de TeamNL-centra, dan naar de bonden of NOC*NSF, zo stelt een medewerker:

“Sporters staan hier aan het bureau te huilen als er iets niet goed gaat. Die vliegen niet naar Utrecht of Nieuwegein of Papendal om te melden hoe het zit. De ondersteuning vinden ze hier. Wij zijn ook neutraler [dan bijvoorbeeld de sportbond of coach].” – medewerker van een TeamNL-centrum

Respondenten van de TeamNL-centra stellen ook dat hun onafhankelijke positie van de bond maakt dat ze geschikt zijn voor deze signalerende rol. De experts die deze signalerende functie vervullen, zijn namelijk niet in dienst van een sportbond, maar werken voor onafhankelijke TeamNL-centra. Dit draagt bij aan hun objectiviteit en geeft hen de ruimte om vrijuit hun mening te delen en eventuele problemen of onveilige situaties te signaleren zonder belangenverstrengeling of druk vanuit de bond.

*“Wij zijn als [TeamNL-centrum] een onafhankelijke organisatie van de bonden en van NOC*NSF. Dat is denk ik wel een hele belangrijke. Dat je daarmee niet een afhankelijkheidspositie hebt, ten opzichte van een bond. Een coach of een masseur is in dienst van de bond, en dat is toch zijn of haar broodwinning. Die is afhankelijk van een contract dat wel of niet verlengd gaat worden. Bij ons is dat niet het geval. Als er echt iets aan de hand is, dan kloppen wij wel aan.” – medewerker van een TeamNL-centrum*

De grootste uitdaging wat betreft de signalerende rol is hoe er opvolging gegeven moet worden door de medewerkers van de TeamNL-centra. Uit de interviews komt naar voren dat het aankaarten van een misstand, onveilige situatie of risico bij diverse actoren gebeurt. Zo vertelt een respondent allereerst de leefstijlcoaches in te schakelen. Het gevolg hiervan is dat de topsporter (het idee heeft dat hij/zij) een vangnet om zich heen heeft en er bij problemen niet alleen voor staat.

“Ik heb wel eens een sporter huilend op een bankje zien zitten. Dan vraag je natuurlijk even hoe het gaat. [...] Er kunnen problemen met de coach zijn. Daar ga je dan wel het gesprek over aan. In eerste instantie zou ik dat aan zijn of haar leefstijlcoach doorgeven, die heeft gewoon een heel goed contact met de sporter. – medewerker van een TeamNL-centrum

Een leefstijlcoach vertelt bij het signaleren van een onveilige situatie het probleem aan te kaarten bij NOC*NSF, terwijl een andere leefstijlcoach onduidelijkheid ervaart als het gaat om de opvolging.

*“We signaleren onveiligheid, niet met foute intenties, maar mensen voelen zich niet lekker en niet op hun plek. Nu komen wij dus in een situatie dat we dit ergens moeten aankaarten. Gaan we dan naar de bond, of naar NOC*NSF? Je moet wel rolzuiverheid hebben.” – medewerker van een TeamNL-centrum*

Andere respondenten stappen naar de coach of de technisch directeur aangezien de eindverantwoordelijkheid bij de bond ligt. Het is daarbij van belang dat de band met het desbetreffende bondslid goed is, zo stelt een respondent.

“Als er iets aan de hand is, is het eerste wat ik doe naar de bondscoach stappen. Dan zeg ik: joh, er was om twaalf uur vannacht een feestje gaande op een van de kamers en dat moet niet vaker gebeuren. Dan is het aan de coach om de sporter aan te spreken. Of in

gezamenlijkheid met mij, als er echt iets aan de hand is. Dus die band is daarbij belangrijk.”
– medewerker van een TeamNL-centrum

Doordat de eindverantwoordelijkheid bij de bond ligt, kunnen de respondenten alleen indirect invloed uitoefenen door allereerst een signalerende rol aan te nemen en vervolgens het waargenomen probleem aan te kaarten en mogelijk advies te geven. Toch blijken medewerkers van TeamNL-centra wel eens verder te gaan dan hun formele kaders van invloed. Bijvoorbeeld door de toegang tot het TeamNL-centrum te ontzeggen nadat een misstand met een topsporter of coach heeft plaatsgevonden.

“Formeel mogen wij dit niet doen. Eigenlijk heb ik geen mandaat er om dit te doen. Ik vind echter dat als we met elkaar aan de lat staan om een goede infrastructuur neer te leggen voor topsport, je vervolgens niet kunt zeggen: daar ben ik niet verantwoordelijk voor. Dat gaat er bij mij niet in.” – medewerker van een TeamNL-centrum

Bovenstaande quote van een medewerker van een TeamNL-centrum is tekenend voor de sterke verantwoordelijkheid die de respondenten voelen voor het waarborgen van een sociaal veilig topsportklimaat. Gezien deze signalerende rol niet bij hun normale functie past, is het opvallend dat deze medewerkers deze grote additionele taak op zich nemen.

Waar de medewerkers van TeamNL-centra de sociale veiligheid monitoren binnen de context van de TeamNL-centra, nemen de medewerkers van NOC*NSF deze verantwoordelijkheid tijdens de Olympische Spelen.

“Wij signaleren met z’n allen. Volgens mij heeft iedereen binnen de keten daar een rol in. In ons beeld van de topsportcultuur vallen ons bepaalde dingen op. Als er een lijn wordt overschreden vragen we een teammanager: gaat dat bij jullie altijd zo? Of als er een dominante sporter is, laten we merken dat we dat heftig vinden. We vragen ook: is dat bij jullie een ding? Op basis van het antwoord kun je bepalen of het in die setting bekend is en of ermee gedeeld wordt. Of dat wij zeggen dat het handig is als onze prestatiepsycholoog een gesprekje aanknoopt.” – medewerker van NOC*NSF

8.3.5 De invloed van de sportbonden

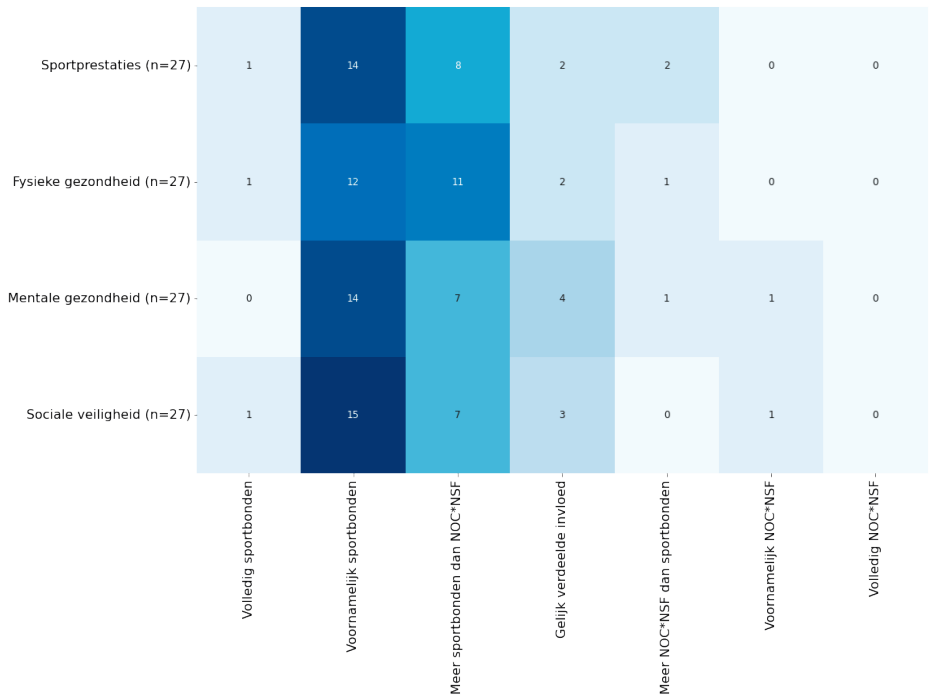
In deze paragraaf behandelen we de invloed van de sportbonden ten opzichte van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de drie pijlers.

Werknemers NOC*NSF

In de vragenlijst is aan de respondenten werkzaam binnen de afdeling topsport van NOC*NSF gevraagd in hoeverre zij de invloed op de pijlers prestaties, welzijn en veiligheid bij de sportbonden of bij de organisatie NOC*NSF leggen. Uit de resultaten blijkt een duidelijk beeld. Respondenten geven aan dat de invloed op sportprestaties, fysieke gezondheid, mentale gezondheid en sociale veiligheid vooral bij de sportbonden ligt. Niemand wijst de volledige

invloed toe aan NOC*NSF en slechts een klein aantal medewerkers vindt dat er sprake is van gelijke invloed.

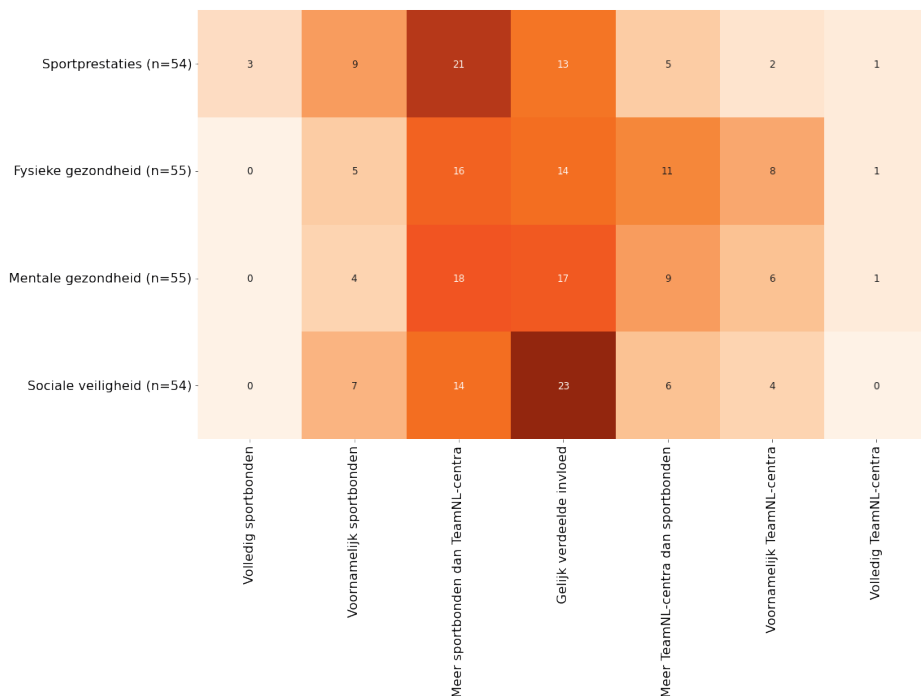
Figuur 8.17 Perceptie van de mate van invloed bij NOC*NSF of de sportbonden.

Werknemers TeamNL-centra

Aan de respondenten werkzaam bij een TeamNL-centrum is gevraagd in hoeverre zij de invloed op de topsporters toeschrijven aan de sportbonden of aan de TeamNL-centra. Uit de resultaten blijkt dat de meeste respondenten van mening zijn dat de invloed op de topsporters ofwel gelijk verdeeld is, of dat de sportbonden iets meer invloed hebben dan de TeamNL-centra. Weinig respondenten geven aan dat de invloed volledig bij de sportbonden of volledig bij de TeamNL-centra ligt. Sportprestaties worden vaker toegeschreven aan de invloed van de sportbonden, terwijl sociale veiligheid vaker als een gedeelde verantwoordelijkheid wordt gezien. Over het algemeen is het beeld dat de invloed grotendeels als gelijk wordt beschouwd, met een neiging naar meer iets meer invloed bij de sportbonden.

■ **Figuur 8.18** Perceptie van de mate van invloed bij de TeamNL-centra of de sportbonden.

8.4 Het perspectief van de bonden

Voor dit deelonderzoek zijn dertien verschillende sportbonden gesproken om inzicht te krijgen in hun ervaringen en perspectieven met betrekking tot de invloed van NOC*NSF op de topsportcultuur. Van deze dertien gesproken sportbonden krijgen er negen topsportfinanciering van NOC*NSF. De interviews en focusgroepen richtten zich allereerst op hoe de sportbonden de invloed van NOC*NSF op de prestaties, het welzijn en de sociale veiligheid van de topsporters zien. Daarnaast zijn er andere onderwerpen aan bod gekomen waaruit de invloed van NOC*NSF op de topsportcultuur blijkt, zoals de afhankelijkheidsrelatie van de bonden en de verantwoordelijkheid voor de topsporter. In de antwoorden van de sportbonden lijkt de afdeling topsport van NOC*NSF niet altijd centraal te staan. Het is echter belangrijk om te benadrukken dat de antwoorden wel altijd gaan over de invloed die NOC*NSF heeft op de topsportcultuur. Hieronder gaan we allereerst in op de invloed van NOC*NSF op (1) de prestaties van de topsporters, (2) het welzijn van de topsporter en (3) de sociale veiligheid, gevolgd door (4) overige thema's die de invloed van NOC*NSF op de topsportcultuur duiden.

8.4.1 Invloed op de prestaties

Volgens de gesproken bondsvertegenwoordigers, zit de invloed van NOC*NSF op de prestaties van topsporters hem vooral in de middelen die NOC*NSF kan verschaffen. Dit werkt in twee richtingen. Enerzijds is een aantal bonden, voor ondersteuning in de vorm van financiële

en materiële middelen van NOC*NSF, afhankelijk van de prestaties van hun topsporters. Anderzijds zijn die prestaties vaak afhankelijk van diezelfde steun. Het geld dat bonden van NOC*NSF ontvangen, wordt gebruikt voor het draaien van hun topsportprogramma's. Volgens verschillende bonden worden topprestaties maakbaarder door de beschikbaarheid en inzetbaarheid van middelen. Zo spreekt een bondsvertegenwoordiger over hoe diens bond met het eigen huidige budget niet de middelen heeft om succes te behalen. Het geld dat er is, wordt op een slimme manier ingezet, maar *“het maken van prestaties, die verantwoordelijkheid nemen we niet”*.

Een financiële impuls kan een bond helpen om zijn topsporters beter te laten presteren. De (trainings)faciliteiten kunnen verbeterd worden en er is meer ruimte om bijvoorbeeld nieuwe coaches of andere sportprofessionals aan te stellen. Wanneer deze faciliteiten echter niet tot de gewenste resultaten leiden, kan een bond volgens het beleid weer gekort worden in de financiële middelen. Volgens de bonden leidt dit er toe dat je in een spiraal komt waarin de prestaties verder achteruit zullen gaan.

“Dus het heeft veel impact. Topsport zal doorgaan want dat is een kerntaak van de bond, maar [het intrekken van financiering kan het topsportprogramma van een bond] ontzettend vertragen.” – bondsvertegenwoordiger

“Ik hoop dan dat dit de prestaties niet beïnvloedt... maar natuurlijk doet het dat wel. [Medewerkers] vragen: kun je ons nog betalen? Het leidt tot directe onrust van je personeel. Het geeft onrust onder bijvoorbeeld ouders; krijgen zij nog wel geld, is er nog ruimte voor de training? – bondsvertegenwoordiger

Toegang krijgen tot diverse middelen is voor een groot deel afhankelijk van het behoren tot het focusbeleid van NOC*NSF. Bonden die niet onderdeel zijn van het focusbeleid maar wel faciliteiten willen gebruiken bij een TeamNL-centrum, kunnen dat ook op eigen kosten doen. Centralisatie biedt dus diverse voordelen en de bonden die zijn aangesloten bij een TeamNL-centrum ervaren een verbeterde samenwerking en meer toegang tot kennis en expertise.

“De winst gaat dan zitten in het onderlinge contact, het delen van stafleden en dergelijke, ik denk dat je daar uiteindelijk met z'n allen wijzer van wordt.” – bondsvertegenwoordiger

Daarentegen ervaren bonden die buiten de TeamNL-centra en het focusprogramma opereren, weinig tot geen contact met en steun te hebben van NOC*NSF. Medewerkers van deze bonden zien weinig kans om als bond door te groeien naar een niveau waar hun topsporters het perspectief hebben om afgevaardigd te worden naar bijvoorbeeld de Olympische/Paralympische Spelen en te kunnen concurreren met de mondiale top. Daardoor wordt de mogelijkheid om in de toekomst tot het focusbeleid te gaan behoren ook kleiner. Een vicieuze cirkel, waarbij een gebrek aan financiën; experts op medisch, technisch en organisatorisch vlak en ondermaatse trainingsfaciliteiten het concurreren op topniveau niet mogelijk maakt.

Medewerkers van sportbonden die geen topsportfinanciering ontvangen vanuit NOC*NSF, stellen dat het inzetten van het eigen netwerk, opgebouwd door een verleden als topsporter, coach of technisch directeur, bepalend kan zijn om toch ondersteuning te krijgen van experts. Medewerkers bij de bond zijn vaak oud-sporters of coaches die mogelijk hebben samengewerkt met leden van bonden. De mate van contact tussen deze bonden die buiten het focusbeleid vallen en de experts van NOC*NSF is dus afhankelijk van of de bond beschikt over coaches of een technisch directeur met een netwerk en de juiste contacten.

De financiële impuls van NOC*NSF kan ook op individueel niveau effect hebben op de (prestaties van de) topsporter. Zoals in paragraaf 6.2 (Financiën) besproken, kan het ontvangen van een A-status zorgen voor meer rust voor de topsporter. Dit komt voornamelijk door het stipendium dat zij ontvangen. Topsporters verdienen zo een inkomen dat alleen gelinkt is aan hun prestaties, waardoor zij (tijdelijk) minder afhankelijk zijn van bijvoorbeeld sponsors, ouders of een andere baan. Dit betekent dat zij zich gedurende de tijd dat zij een stipendium ontvangen, zich kunnen focussen op trainingen en wedstrijden. Tegelijkertijd kan de tijdelijke aard van deze status ook stress opleveren. Hoewel het stipendium de topsporter minder afhankelijk kan maken van anderen, wordt hij juist afhankelijker van diens prestaties. Wanneer niet wordt voldaan aan de vooraf per sport vastgestelde prestatienorm, kan de topsporter de A-status en hiermee het inkomen verliezen.

“Al voor [een belangrijk toernooi] hadden we gezegd: kan die status niet wat langer lopen, want structurele financiering is voor de sporter één van de basisvoorwaarden om zich op die sport te kunnen focussen. Die moet niet bezig zijn met vragen als: hoe betaal ik mijn huur, hoe kom ik aan mijn eten, hoe doe ik dat met mijn wedstrijdprogramma? Dat leidt af.” – bondsvertegenwoordiger

Niet alleen financiële middelen gaan hand in hand met sportprestaties. NOC*NSF en de TeamNL-centra leveren belangrijke kennis op het gebied van beweging, rust, voeding en andere aspecten van de topsport. De centralisatie in de Nederlandse topsport werkt in dit geval ook voordelig: bonden die zijn aangesloten bij een TeamNL-centrum ervaren verbeterde samenwerking en meer toegang tot kennis en expertise.

Prestatiemanagers

Over het algemeen ervaren verschillende bonden de inzet van prestatimanagers positief. Hun rol gaat verder dan alleen adviseren op sporttechnisch niveau; ze leveren ook waardevolle bijdragen aan financiële en organisatorische uitdagingen, vaak vanuit een kritisch maar constructief oogpunt. Het benutten van hun expertise en middelen wordt beschouwd als een significant voordeel voor het verbeteren van prestaties.

“Als ik kijk naar andere landen, dan prijs ik ons gelukkig met de openheid die er is. Er is kennis aanwezig die je daar zeker voor kan benutten. Dat is wel mensenwerk, een goede prestatimanager makes the difference. Onze prestatimanager maakt maximaal gebruik van zijn kennis en dat is gewoon heel fijn.” – bondsvertegenwoordiger

Bonden die niet binnen het focusbeleid vielen ervoeren de afwezigheid van een prestatie-manager dan ook als een gemis. Zo sprak een bondsvertegenwoordiger van een bond buiten het focusbeleid over hoe er niet wordt ‘meegedacht in hoe je de sport kunt ontwikkelen’. Zeker bij kleine bonden, waar niet altijd de mankracht of het aantal uren beschikbaar zijn om een sport naar een hoger niveau te tillen, is er juist behoefte aan een persoon die de juiste kennis kan meebrengen. Sinds 1 november 2024 is er een prestatie-manager aangesteld, juist voor bonden die buiten het focusbeleid vallen.

Uitzending naar de Spelen

Voor veel topsporters geldt dat deelname aan de Olympische of Paralympische Spelen het hoogste doel is. NOC*NSF is verantwoordelijk voor topsporters zodra zij aan dit toernooi deelnemen, maar is ook verantwoordelijk voor de plaatsing van topsporters. In de gesprekken met bondsvertegenwoordigers komt een aantal keer naar voren dat NOC*NSF naast de eisen van de internationale federaties ook aanvullende prestatie-eisen kan stellen aan de deelname van topsporters. Zoals eerder genoemd, is het de ambitie van NOC*NSF om bij de beste tien topsportlanden van de wereld te horen. Daarom stelt NOC*NSF de eis dat een topsporter eerder moet hebben aangetoond bij de beste acht van de Olympische/Paralympische Spelen te kunnen eindigen. Deze extra eisen zijn er dus op gericht om zo veel mogelijk medailles in zo veel mogelijk sporten te behalen. Ze zijn dus sterk gericht op het leveren van hoge prestaties. Door deze extra eisen kan het gebeuren dat een topsporter of sportteam zich wel kwalificeert voor de Spelen volgens de internationale eisen, maar hier toch niet aan kan deelnemen vanwege de nationale eisen.

Vanuit de bonden wordt hier vaak over gesproken met weinig begrip. Zo wordt er verteld hoe dit niet alleen veel impact kan hebben op een individuele topsporter, maar ook op de sport als geheel, omdat er zo van een gehele sport misschien geen Nederlandse topsporter deelneemt en de sport zo minder zichtbaarheid krijgt. De bonden zien dit ook als de afname van een kans op een individuele prestatie van een topsporter.

8.4.2 Invloed op het welzijn

Uit de gesprekken met de sportbonden blijkt een overwegend positieve waardering voor de faciliteiten en ondersteuning op het gebied van welzijn die door NOC*NSF worden aangeboden. Deze ondersteuning, variërend van platforms zoals Teamworks tot directe begeleiding door experts, wordt gezien als essentieel voor het bevorderen van het welzijn van topsporters. Meerdere bonden geven aan dat zij zonder deze externe hulp van NOC*NSF dergelijke voorzieningen niet zelf zouden kunnen opzetten door bijvoorbeeld beperkte eigen middelen. De invloed op het welzijn van de topsporters is in sommige gevallen indirect, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van beleid op verschillende expertisegebieden zoals medisch gebied, voeding en mentale gezondheid maar kent ook een directe vorm, bijvoorbeeld door experts frequent in contact te laten staan met de topsporters.

“Dat proberen ze wel, om het welzijn van sporters te vergroten. [...] Is een gevolg van alles wat er gebeurd is. Nu zie je ook veel meer aandacht voor de duale carrière.” – bondsvertegenwoordiger

Tijdens de interviews kwam met name de invloed van de (para)medische staf op het welzijn van de topsporter ter sprake, zoals psychologen, artsen en fysiotherapeuten. Door de inzet van deze experts, is de invloed van NOC*NSF op het welzijn van de topsporter volgens de sportbonden zowel indirect als direct. Er wordt hier ook gesproken over het feit dat een expert vaak meerdere sporten dient en niet alleen maar voor één sport ingezet kan worden. Hierdoor wordt kennisdeling tussen verschillende bonden gemakkelijker. Vooral tijdens uitzendingen is hun invloed groot: “er is geen internationaal toernooi waar artsen/medisch specialisten niet meegaan”. Tegelijkertijd wordt ook benoemd dat sommige bonden hier geen gebruik van kunnen maken.

“Er zijn ook zat sporters en bonden die niet aan TeamNL-centra zijn gekoppeld. Dus als die verbinding er niet is, dan is het ‘ga maar naar je huisarts’, bij wijze van spreken.” – bondsvertegenwoordiger

Ook worden door de bonden die hier wel gebruik van kunnen maken enige beperkingen genoemd, zoals de beperkte beschikbaarheid van deze specialisten, waardoor sommige bonden externe oplossingen moeten zoeken.

Vraag: “Je kunt dus maar een beperkt aantal uur een beroep doen op bijvoorbeeld de sportpsycholoog?”

“Ja, je kunt wel meer uren aanvragen, maar vaak is het antwoord dan nee. Dan is het de vraag of je die hulp als bond extern kunt inhuren.” – bondsvertegenwoordiger

Naast deze directe invloed door middel van experts, is er een duidelijk besef van de ondersteuning die NOC*NSF ook op het gebied van welzijn biedt tijdens en vlak na de Olympische/Paralympische Spelen, waarbij ze scherp monitoren en waar nodig extra capaciteit inzetten.

*“Rond de Olympische spelen gingen er alarmbelletjes af binnen het team [op het gebied van mentaal welzijn]. NOC*NSF zit daar dan ook heel scherp op. Ze zijn ook verantwoordelijk voor de uitzending, dus dat hoort erbij. Na de Spelen kwam het tot een piek, we moesten een bepaalde persoon in de gaten houden. Wij zitten er dus dicht op, maar NOC*NSF zit er soms ook heel dicht op.” – bondsvertegenwoordiger*

8.4.3 Invloed op de sociale veiligheid

Wanneer de bondsvertegenwoordigers spreken over de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de sociale veiligheid van de topsporter, zijn zij overwegend positief. De inzet van

integriteitsmanagers wordt bijvoorbeeld door meerdere bonden gewaardeerd. Zij brengen specialistische kennis en competenties mee die binnen veel bonden ontbreken. Hun bijdragen aan complexe trajecten, zoals het ontwikkelen van beleid en het organiseren van workshops, versterken volgens de bondsvertegenwoordigers de structuren voor een veilige en integere sportomgeving. De consensus lijkt te zijn dat deze ondersteuning essentieel is, vooral voor bonden die anders de middelen of expertise missen om dergelijke vraagstukken zelfstandig aan te pakken. De bonden zijn het er over eens dat deze functies vragen om specifieke competenties, die de sportbonden meestal niet zelf in huis hebben.

“Ja, heel blij met de integriteitsmanager die we toegewezen hebben gekregen. We hebben geluk dat we die hebben. Die is goed bezig geweest om te regelen wat geregeld moest worden. Workshops over doping etc. Nogmaals: heel blij mee, ik hoop dat de overheid er mee verder gaat. Het werkt goed.” – bondsvertegenwoordiger

Ook zijn zij te spreken over de signalerende functie die medewerkers van zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra kunnen hebben. Net als de medewerkers van deze organisaties zelf, wordt er opgemerkt hoe bijvoorbeeld topsportleefstijlcoaches door hun directe contact met de topsporters makkelijk signalen kunnen opvangen over het welzijn en de veiligheid van de topsporters.

De bonden zien ook een belangrijke rol voor NOC*NSF in het ontwikkelen van beleid op het gebied van integriteit en sociale veiligheid, omdat zij dit grootschalig kunnen aanpakken. Een voordeel dat wordt geboden door de positie van NOC*NSF als overkoepelende organisatie, is dat bepaald beleid door een bond kan worden geïmplementeerd zonder dat dit per bond apart moet worden goedgekeurd. Zeker op het gebied van veiligheid kan dit helpen, gezien dit een onderwerp is waar de meningen (binnen bonden) over verdeeld kunnen zijn. NOC*NSF heeft in die zin meer daadkracht dan individuen op een bondsbureau hebben.

“Dat het ons wordt aangereikt betekent dat we daar heel laagdrempelig ja tegen kunnen zeggen. En vervolgens ook [intern] kunnen vertellen waarom het belangrijk is. Als je het hebt, bewijst het zich. Maar als je die hulp niet zou hebben gehad, zou je er nooit aan begonnen zijn.” – bondsvertegenwoordiger

De voordelen van centralisatie

Centralisatie biedt niet alleen voordelen op het gebied van prestaties, maar creëert ook een veilige omgeving door een uniforme aanpak en gedeelde regels.

“Hetzelfde geldt voor onze centralisatie, dat je alleen al meer veiligheid creëert door bij elkaar te gaan zitten en één algemene manier van omgang aan te houden. Dat is toch anders bij bonden die op zichzelf staan, daar kunnen ze doen wat ze willen, bij wijze van spreken.” – bondsvertegenwoordiger

Wel zijn bondsvertegenwoordigers het er mee eens dat de verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de topsporters bij de bond blijft, ook wanneer de topsporters intern op TeamNL-centra wonen. De bond blijft verantwoordelijk voor het waarborgen van de veiligheid van de topsporter.

8.4.4 Overige thema's over de invloed van NOC*NSF

Zoals het bovenstaande aantoont, strekt de invloed van NOC*NSF zich uit over de drie pijlers van dit onderzoek: prestaties, welzijn en sociale veiligheid. Tijdens de interviews kwamen echter ook andere relevante thema's naar voren die de bredere impact van NOC*NSF op de topsportcultuur belichten. Hoewel deze onderwerpen niet direct onder de pijlers vallen, zijn ze essentieel om de rol van NOC*NSF binnen de topsportcultuur te begrijpen. In het volgende deel worden de volgende thema's besproken: de verantwoordelijkheid voor de topsporter, de samenwerking met andere bonden, de afhankelijkheidsrelatie met de bonden en de top-down benadering van NOC*NSF.

Verantwoordelijkheid

Hoewel de verantwoordelijkheid voor de programma's en de topsporters grotendeels bij de sportbonden ligt, wat ook duidelijk werd in de kwantitatieve analyse onder medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra, blijkt uit de gesprekken met bonden dat er wel degelijk een gedeelde verantwoordelijkheid is, maar ook dat de verantwoordelijkheden niet altijd duidelijk afgebakend zijn.

*“Als iemand een mentaal probleem heeft kan hij naar de psycholoog, maar je wilt het ook vóór zijn. De vraag is dan: ligt dit bij de sportbonden of bij NOC*NSF? Wie moet eigenlijk nu wat doen?” – bondsvertegenwoordiger*

Daarbij voelt het voor sommige bonden soms als ‘cherry picking’, met name tijdens de Olympische Spelen. Medewerkers van NOC*NSF kunnen de sportbonden, door het directe contact dat zij met individuele topsporters hebben, in een lastige positie brengen. Aan de ene kant heeft dit directe contact tussen NOC*NSF en de topsporter positieve gevolgen, doordat NOC*NSF meer middelen heeft. Aan de andere kant kunnen de bonden zich onder druk gezet voelen. In het individuele contact vanuit NOC*NSF met topsporters is er, zeker volgens kleinere bonden, niet altijd genoeg oog voor het feit dat de bonden de ruimte en tijd niet altijd hebben om fulltime met de topsport bezig te zijn. Zo wordt een voorbeeld besproken waarin NOC*NSF een topsporter bepaalde faciliteiten beloofde, die de bond wegens een gebrek aan financiële middelen niet kon bieden. De bond moest de topsporter vervolgens teleurstellen. Dit gebeurt vooral bij bonden met minder uitgebreide programma's of beperkte middelen, waar bonden niet altijd kunnen sturen op talentontwikkeling.

Gezamenlijkheid tussen bonden en NOC*NSF

Uit de gesprekken met verschillende sportbonden komt duidelijk naar voren dat zij weinig samenwerken met andere bonden. Bondsvertegenwoordigers signaleren dat bonden vaak

langs elkaar heen werken, met weinig interactie of gezamenlijk strategisch overleg. Dit leidt volgens de geïnterviewden tot gemiste kansen op het delen van kennis, middelen en 'best practices'. Vooral voor kleinere bonden is dit problematisch, omdat zij vaak minder ervaring en middelen hebben en daardoor juist veel baat hebben bij gezamenlijk strategisch overleg. De gedeelde ambitie om de sport in Nederland te versterken, wordt vaak belemmerd door een gebrek aan collectiviteit en gezamenlijke inspanning.

De bonden erkennen dat vanuit NOC*NSF ook initiatieven genomen worden om een collectief gevoel te creëren. Zo worden er TD-dagen (dagen voor Technisch Directeuren) georganiseerd en creëert NOC*NSF met TeamNL een overkoepelend narratief dat de individuele sporten bij elkaar brengt. Dit is vooral zichtbaar tijdens internationale evenementen zoals de Olympische Spelen. Toch merken sommige directeuren van sportbonden op dat dit collectieve gevoel niet altijd leeft, zeker niet bij de topsporters.

Daarbij wordt nadrukkelijk de vraag gesteld hoe niet Olympische sporten kunnen worden betrokken bij de gezamenlijke identiteit die TeamNL probeert uit te dragen.

"TeamNL, het idee is niet gek om Nederland mee te nemen in de topsportbeleving: wij zijn TeamNL, wij doen ertoe. Dat je dat in één merk wil onderbrengen, snap ik. Als land moet je onder één paraplu staan. Wij zitten echter niet bij Olympische sporten, maar voldoen wel aan de topsportcriteria. Ik vraag me dan af, hoe verbind je de niet Olympische sporten?"
–bondsvertegenwoordiger

Bondsvertegenwoordigers voelen zich niet altijd betrokken bij de besluitvorming. Het zijn vaak dezelfde bonden die betrokken worden, zo stellen zij. Er wordt wel gesproken over schijninvloed, over niet-transparantie en de onnavolgbaarheid van bepaalde besluiten. Ook wordt aangegeven dat het geven van kritiek lastig is en daar defensief op wordt gereageerd. Verder wordt aangegeven dat NOC*NSF de laatste jaren in aantal werknemers fors is toegenomen en er geen duidelijke keuzes worden gemaakt. Een aantal geïnterviewden wijst erop dat NOC*NSF van alles naar zich toetrekt, maar daarbij niet bedenkt of het niet beter aan andere bond(en) of aan derde partijen kan worden overgelaten.

*"Zij hebben macht. Ze stralen arrogantie uit: ik beslis en jij moet doen wat ik doe. Is helemaal niet nodig, waarom moet dat? Dat zouden ze kunnen veranderen. (...) Ze kunnen wel iets veranderen, maar je kunt dit beter communiceren. Luister naar de feedback. (...) We [bonden] kunnen zelf initiatief nemen, maar vaak doen ze [NOC*NSF] er niets mee."*
–bondsvertegenwoordiger

Afhankelijkheidsrelatie

In (pogingen tot) gesprekken met de bondsvertegenwoordigers werd duidelijk dat niet iedereen even bereid was te praten over de invloed van NOC*NSF op de Nederlandse topsportcultuur. Vaak bleek de reden hiervoor een gevoel van terughoudendheid, soms angst; de timing was slecht, mede omdat er rond die periode gesprekken gaande waren tussen sportbonden en NOC*NSF over financiering. De sportbonden voelden duidelijk dat

ze, door hun afhankelijkheidspositie, niet vrij waren om in gesprek te gaan over hun ervaringen met NOC*NSF. Dit is opvallend omdat vooraf duidelijk is gemaakt dat de interviews anoniem zijn. Ook uit de gesprekken die wel zijn gevoerd met de bondsvertegenwoordigers wordt duidelijk dat een aantal bonden zich ‘klemgezet voelt’. Aan de ene kant zijn ze sterk financieel afhankelijk van NOC*NSF. Aan de andere kant ervaren ze een gebrek aan zeggenschap en ruimte voor openlijke kritiek.

“Wat zegt het, dat de bonden niet willen reageren of alleen anoniem, omdat ze bezig zijn met de financiering?”

Vraag vanuit onderzoeker: “Wat zegt jou dat?”

*“Dat we bang zijn voor NOC*NSF. Dat wij afhankelijk zijn, klopt. En dat wij niet het gevoel hebben dat je openlijk kunt praten over zaken.” – bondsvertegenwoordiger*

Deze afhankelijke positie komt voort uit de financiële, materiële en non-materiële steun die vanuit NOC*NSF verstrekt wordt. Het feit dat NOC*NSF niet alleen de gelden en middelen verdeelt, maar deze ook zelf verstrekt, is voor een aantal bonden een heikel punt. Dit komt mede door de monopoliepositie van de organisatie. Zo wordt er gezegd: “Degene die betaalt, bepaalt ook”. Vanuit een aantal bonden komen hier ook positieve en begripvolle geluiden over.

“Als focussport ben je wel minder vrij in je doen en laten. Er is dan meer invloed op wat er moet gebeuren en hoe. [...] Zij stoppen er geld in. [...] Dan zou ik als ik hun was ook inzage willen hebben.” – bondsvertegenwoordiger

Hoewel er vanuit de bonden begrip is dat de middelen eindig zijn en nou eenmaal verdeeld moeten worden over de verschillende sporten, blijkt ook dat er frustratie heerst over een gebrek aan transparantie. Zo heerst er een breed gevoel van financiële afhankelijkheid zonder voldoende transparantie over de manier waarop middelen worden verdeeld en sportbonden worden ondersteund. De criteria zijn met andere woorden niet altijd duidelijk of worden – naar de mening van sommige bonden – niet consistent toegepast. Wanneer bonden hierover in gesprek willen gaan, wordt er weinig ruimte geboden voor dialoog of wederzijds begrip. Bonden voelen zich buiten de besluitvorming gehouden, met weinig ruimte voor input in het proces.

“Vergis je niet in afhankelijkheid. Ik vind de financiële afhankelijkheid voor het voortbestaan erg groot en niet zo transparant wat er met de gelden gebeurt.” – bondsvertegenwoordiger

“De verdeling van geld is eigenlijk best ondoorzichtig. Het gebeurt op basis van prestaties, potentie op prestaties..., maar wat is dat?” – bondsvertegenwoordiger

De ondoorzichtigheid rondom de verdeling van middelen, waarbij prestaties en potentieel een belangrijke rol spelen, maar volgens sommige bonden vaak geen gedegen onderbouwing voor wordt geboden, zorgt voor een gevoel van onrechtvaardigheid. Bonden ervaren dat hun rol en invloed vaak gemarginaliseerd wordt, terwijl ze tegelijkertijd wel afhankelijk zijn van de steun van NOC*NSF voor hun voortbestaan. Tevens zorgt de ondoorzichtigheid, volgens sommige bonden, voor onrust binnen de bond.

“Deze onzekerheid beïnvloedt ook de prestaties. Coaches vragen zich af of ze nog wel betaald kunnen worden, en ouders maken zich zorgen of subsidies voor toernooien blijven bestaan. Dit veroorzaakt onrust onder het personeel en de sporters zelf.” –bondsvertegenwoordiger

Er is, zowel van bonden die geen als bonden die wel topsportfinanciering ontvangen, een duidelijke oproep voor meer transparantie en een open benadering van samenwerking, waarbij bonden zich meer betrokken voelen en een actieve rol kunnen spelen in besluitvormingsprocessen. Er zou meer ruimte moeten zijn voor een gezamenlijke en gelijkwaardige dialoog tussen de sportbonden en NOC*NSF. Op dit moment heerst vooral het idee dat de Algemene Ledenvergadering (ALV) niet echt een moment van inspraak is. Bonden ervaren dit meer als een moment waarop reeds vastgesteld en bepaald beleid wordt ‘goedgekeurd’. Voornamelijk vanuit de kleinere bonden is hierbij de ervaring dat zij minder slagkracht hebben dan grote bonden, maar ook grote bonden laken het gebrek aan transparantie, de ondoorzichtigheid van het proces. Er is volgens de bonden geen duidelijk spoorboekje, waardoor er een gevoel ontstaat en is ontstaan van willekeur.

Top-down benadering

Hoewel de samenwerking met NOC*NSF in de loop der jaren is geprofessionaliseerd, blijft er binnen sommige bonden een gevoel van afstand en gebrek aan open dialoog over de toekomst van de sport. Sommige beslissingen komen voor bonden als ‘donderslag bij heldere hemel’. Het lijkt in de optiek van sommige bonden of beslissingen top-down worden genomen, waarbij de nadruk ligt op medailles, prestaties en perspectief, maar zonder ruimte voor echte gesprekken tussen de sportbesturen en NOC*NSF.

“Er worden dingen veranderd en dan wordt gezegd: we gaan voor medailles, dat moet je toch snappen? En daarmee houdt het op. En op het moment dat een bestuur om een gesprek vraagt, wordt gezegd: zo hoort het niet, alleen directeurs praten met de werkorganisatie en niet de bestuurder. Dus er is een hele stugge manier van benaderen van bonden.” – bondsvertegenwoordiger

Doordat NOC*NSF fungeert als geldverdelers heeft ze ook veel invloed in besluitvorming. Volgens sommige bonden straalt de organisatie een bepaalde arrogantie uit met een mentaliteit van “ik beslis, jij voert uit”. Volgens een directeur is het heel simpel: “Als je NOC*NSF ergens niet van weet te overtuigen, dan gaat het gewoon niet door.” Dit wordt als onnodig

ervaren en staat de samenwerking met de sportbonden in de weg. Daarnaast benoemen sommige bondsvertegenwoordigers van topsportbonden dat ze niet openlijk kritisch durven zijn op het beleid van NOC*NSF door de sterke mate van (financiële) afhankelijkheid.

8.5 Resumé

Het onderzoek toont aan dat NOC*NSF en de vijf nationale TeamNL-centra een aanzienlijke invloed uitoefenen op de Nederlandse topsportcultuur. Deze invloed manifesteert zich in uiteenlopende aspecten, met in dit onderzoek de focus op sportprestaties, welzijn en sociale veiligheid van de topsporters. Hoewel de rol van beide organisaties overwegend positief wordt gewaardeerd, zijn er ook uitdagingen en aandachtspunten geïdentificeerd.

8.5.1 Invloed op sportprestaties

NOC*NSF en de TeamNL-centra spelen een cruciale rol in het faciliteren van sportprestaties. Door hoogwaardige trainingsfaciliteiten, gespecialiseerde expertise en multidisciplinaire samenwerking zorgen zij voor een prestatie bevorderend klimaat. Medewerkers van de TeamNL-centra rapporteren een sterkere directe invloed op prestaties dan medewerkers van NOC*NSF, die voornamelijk indirecte invloed ervaren. De centrale coördinatie en kennisdeling worden gezien als grote kwaliteitsverbetering in het Nederlandse topsportsysteem.

8.5.2 Invloed op mentaal en fysiek welzijn

Hoewel topsport onlosmakelijk verbonden blijft met fysieke en mentale uitdagingen, blijkt dat zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra inspanningen leveren om de risico's te beperken en welzijn te bevorderen. Uit de resultaten van de vragenlijst en de interviews blijkt dat medewerkers van zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra een belangrijke rol spelen in het mentale welzijn van de topsporters, zij het op verschillende manieren. Bij NOC*NSF ervaren de meeste medewerkers vooral een indirecte invloed op het mentale welzijn van topsporters, terwijl medewerkers van de TeamNL-centra vaker aangeven een directe invloed te hebben. Deze invloed komt zowel voort uit hun dagelijkse werkzaamheden als uit de bredere organisatorische aanpak.

Er is een verschuiving zichtbaar richting meer aandacht voor het mentale welzijn van topsporters, waarin een persoonsgerichte aanpak centraal staat. De focus op prestaties blijft echter leidend. Hierbij gaat het om het wegnemen van mentale obstakels en het ondersteunen van topsporters bij uitdagingen in hun topsportleven, zoals de combinatie van sport en onderwijs. Daarnaast is er een groeiend bewustzijn rondom de persoonlijke ontwikkeling van topsporters buiten de sport, waarbij NOC*NSF en de TeamNL-centra een pedagogische verantwoordelijkheid dragen. Dit omvat begeleiding van jonge topsporters om hen voor te bereiden op toekomstige uitdagingen en hen te ondersteunen na de topsportcarrière.

Medische begeleiding, data-analyse en blessurepreventie zijn belangrijke pijlers in de aanpak van fysiek welzijn. Tegelijkertijd blijft het bewaken van grenzen een uitdaging in een prestatiegerichte omgeving waar fysieke risico's inherent aan zijn. Experts leveren objectief en gericht data, die door middel van dashboards en andere instrumenten beschikbaar worden

gemaakt voor coaches en stafleden. De persoonsgerichte aanpak die bij het mentale welzijn centraal staat, wordt hierdoor bij het fysieke welzijn minder ingezet.

Topsporters zijn gedreven en omringd door andere gedreven en gedisciplineerde collega's, waarbij een zo goed mogelijk presterende topsporter in ieders belang is. Aan experts de taak om topsporters af te remmen en in bescherming te nemen. Door (bijna) dagelijks in contact te staan met topsporters hebben experts directe invloed op de fysieke gesteldheid van topsporters. De risico's die topsporters nemen ten opzichte van hun fysieke gezondheid door topsport te bedrijven, worden afgewogen in een gedeelde verantwoordelijkheid van topsporter, coach en expert. Bij een gebrek aan samenwerking of het negeren van adviezen kunnen experts melding maken bij prestatie managers en technisch directeurs.

8.5.3 Invloed op de sociale veiligheid

De directe invloed van NOC*NSF op de sociale veiligheid van de topsporters blijkt vaak beperkt, terwijl de indirecte invloed groter is, vooral door het signaleren van problemen en het bevorderen van een open meldstructuur. In tegenstelling hiervan ervaren medewerkers van de TeamNL-centra een aanzienlijk grotere directe invloed door hun dagelijkse betrokkenheid bij topsporters, wat hen een centrale rol geeft in het waarborgen van een veilige omgeving.

Het creëren van een sociaal veilige sportomgeving staat hoog op de agenda. Door laagdrempelige meldpunten, vertrouwenspersonen en een onafhankelijke positie van de TeamNL-centra worden stappen gezet om meldingen te faciliteren en grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan. Toch blijft het waarborgen van een veilige cultuur een doorlopend proces waarin voortdurende aandacht nodig is. De formele eindverantwoordelijkheid voor sociale veiligheid bij de sportbonden, wat soms leidt tot een spanningsveld tussen verantwoordelijkheid voelen en verantwoordelijkheid dragen.

Een belangrijk thema dat naar voren komt is de signalerende rol die medewerkers, vooral van de TeamNL-centra, vervullen. Door hun nabijheid en onafhankelijke positie ten opzichte van de sportbonden, wordt hun signalerende rol gezien als essentieel voor het tijdig herkennen en aankaarten van sociale onveiligheid. Tegelijkertijd blijkt uit de interviews dat er soms onduidelijkheid is over de opvolging van signalen, wat uitdagingen met zich meebrengt. Hoewel medewerkers van zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra zich dus sterk verantwoordelijk voelen, ligt de daadwerkelijke invloedsfeer vaak binnen signalering en indirecte betrokkenheid. De mate van directe invloed verschilt echter sterk per organisatie, waarbij de medewerkers van de TeamNL-centra een meer proactieve en zichtbare rol vervullen in het dagelijks leven van de topsporters dan medewerkers van NOC*NSF.

8.5.4 Perspectief van de bonden

Invloed op de pijlers

Volgens de gesproken bondsvertegenwoordigers speelt NOC*NSF een belangrijke rol in het bevorderen van sportprestaties door het bieden van financiële en materiele ondersteuning. Deze middelen maken het mogelijk om zowel reguliere als topsportprogramma's te draaien. Sommige sportbonden zijn afhankelijk van deze ondersteuning om topprestaties te realiseren,

terwijl tegelijkertijd het verkrijgen van deze middelen afhankelijk is van de prestaties van hun topsporters. De brede rol van prestatie MANAGERS wordt gewaardeerd. Hun expertise wordt als belangrijke factor gezien voor het verbeteren van de prestaties.

Op het gebied van welzijn, waarderen de sportbonden de ondersteuning van NOC*NSF, bijvoorbeeld via Teamworks en medische experts, die het welzijn van topsporters direct en indirect bevorderen. Vooral tijdens internationale toernooien en de Olympische Spelen speelt deze ondersteuning een cruciale rol. Beperkingen in de beschikbaarheid van specialisten en ongelijkheid in toegang blijven echter aandachtspunten.

Ook waarderen de bondsvertegenwoordiger de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op het gebied van sociale veiligheid, met name door de inzet van integriteitsmanagers die specialistische kennis en ondersteuning bieden bij beleid en het aanbieden van workshops. Deze bijdragen versterken een veilige sportomgeving, vooral voor bonden die hier zelf de middelen of expertise voor missen. De centralisatie biedt hierbij voordelen, zoals de signalering van problemen, wat bijdraagt aan de veiligheid van de topsporter. Hoewel de bonden de verantwoordelijkheid voor veiligheid behouden, wordt de ondersteuning vanuit NOC*NSF en TeamNL-centra als essentieel gezien.

Overige thema's

Uit de interviews met vertegenwoordigers van sportbonden blijkt dat zij de samenwerking met NOC*NSF en de TeamNL-centra overwegend als waardevol ervaren, maar ook uitdagingen signaleren. Terwijl bonden binnen het focusprogramma aanspraak kunnen maken op de expertise, faciliteiten en financiële steun, voelen bonden buiten dit programma zich benadeeld. Zij ervaren beperkte ondersteuning, waardoor het lastig is om structureel te groeien en topsporters op wereldniveau te laten concurreren. Bonden begrijpen dat NOC*NSF hier keuzes in moet maken, maar zijn ontevreden over het gebrek aan transparantie en de onnavolgbaarheid van bepaalde keuzes.

De verdeling van verantwoordelijkheden blijkt ook een ingewikkeld punt in de samenwerking tussen NOC*NSF en de bonden. Hoewel de bonden eindverantwoordelijkheid hebben over topsporters, heeft ook NOC*NSF contact met en invloed op die topsporters. Daarbij kan er onduidelijkheid ontstaan over de verwachtingen en mogelijkheden. Bonden ervaren het soms als ingewikkeld op deze intensieve manier samen te werken.

Daarnaast blijkt de afhankelijke positie van de bonden ten opzichte van NOC*NSF een grote factor, vooral door de centrale rol die de organisatie speelt in het verdelen van middelen en het bepalen van beleidsprioriteiten. Hoewel de samenwerking tussen bonden en NOC*NSF op sommige punten goed verloopt, is er behoefte aan meer gelijkwaardigheid en betere afstemming tussen bonden.

Kritiekpunten zijn dat er weinig tot geen invloed wordt gevoeld op de besluitvorming, besluiten volgens geïnterviewden soms onnavolgbaar zijn, kritiek lastig is (ook vanwege de gevoelde afhankelijkheid) en er weinig transparantie wordt ervaren. Ook is meerdere keren naar voren gebracht dat NOC*NSF veel naar zich toetrekt en zich vaker zou kunnen afvragen of voor NOC*NSF een bepaalde taak is weggelegd, of dit niet bij de bond(en) gelegd kan/moet worden of bij derde partijen.

8.5.5 Uitdagingen en aandachtspunten

Ondanks de sterke invloed zijn er ook zorgen. Het strikte focusbeleid van NOC*NSF leidt tot ongelijkheid tussen sportbonden. Bonden buiten het focusprogramma ervaren beperkte ondersteuning, wat hen belemmert in hun ontwikkeling. Daarnaast vormt het spanningsveld tussen prestaties en welzijn een terugkerend dilemma. Het vinden van een balans tussen ontzorging en het stimuleren van zelfredzaamheid blijft een uitdaging voor de betrokken medewerkers.

De invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de topsportcultuur is onmiskenbaar groot en wordt door de respondenten overwegend als positief beoordeeld. Door hun inspanningen op het gebied van prestaties, welzijn en veiligheid dragen zij bij aan het realiseren van een duurzame en succesvolle topsportcultuur in Nederland. Tegelijkertijd vragen specifieke uitdagingen om voortdurende evaluatie en aanpassingen, zodat ook minder ondersteunde bonden en de lange termijnbelangen van topsporters beter kunnen worden gewaarborgd.

8.5.6 Reflectie op het onderzoek

Voor dit hoofdstuk is de invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra op de Nederlandse topsportcultuur onderzocht, met een primaire focus op de perspectieven van medewerkers binnen deze organisaties. Hoewel deze inzichten waardevol zijn, blijft het perspectief van de topsporters zelf, als direct betrokkenen en ontvangers van deze invloed, onderbelicht. Dit is een belangrijk gemis, omdat topsporters aanvullende en mogelijk afwijkende inzichten zouden kunnen bieden over hoe zij de ondersteuning en begeleiding daadwerkelijk ervaren. Daarnaast is niet expliciet onderzocht in hoeverre de voorzieningen en middelen die door NOC*NSF en de TeamNL-centra beschikbaar worden gesteld, daadwerkelijk worden gebruikt en als effectief worden ervaren door topsporters. Hoewel onderzocht is hoe groot de invloed wordt geacht en wat deze inhoudt volgens de respondenten, blijft het daadwerkelijke effect van het gevoerde beleid onduidelijk.

Het onderzoek vult dit deels aan door ook het perspectief van de bonden mee te nemen, maar een volledig beeld zou ontstaan wanneer ook topsporters direct reflecteren op de invloed van deze organisaties. Het integreren van deze invalshoek in toekomstig onderzoek is essentieel om een breder en realistischer beeld te schetsen van de dynamiek binnen de Nederlandse topsportcultuur. Voor NOC*NSF en de TeamNL-centra zou het daarnaast waardevol zijn om specifiek in kaart te brengen hoe de aangeboden faciliteiten worden ervaren door topsporters en hun omgeving.

9

9. Beleid, media en topsport

Zowel nationale als internationale organisaties beïnvloeden het topsportbeleid in Nederland.⁵¹ De Raad van Europa (RvE) speelt een belangrijke rol in het bevorderen van integriteit, fair play en ethiek in de sport door middel van het vaststellen van verdragen. De Europese Unie (EU) richt zich vooral op de economische en sociale aspecten van sport, waarbij het vrije verkeer van werknemers en dienstverrichters (topsporters, coaches, etc.) van belang zijn. Op nationaal niveau wordt het topsportbeleid vooral gevormd voor het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), NOC*NSF en de nationale sportbonden. In Nederland richt het topsportbeleid zich op het ontwikkelen van talent, het ondersteunen van topsporters en het creëren van een gezond en duurzaam sportklimaat. Nederland werkt hierbij nauw samen met Europese instanties om internationale regelgeving na te leven en sportieve ambities te verwezenlijken. In dit hoofdstuk komen eerst de acties van de Raad van Europa aan bod, gevolgd door de activiteiten van de Europese Unie en de nationale activiteiten. Daarna worden de stappen die de provincies nemen uiteengezet met daarbij de vraag hoe vaak topsport aan de orde komt in de verschillende provinciale sportakkoorden. Ook wordt onderzocht hoe de gemeenten met topsport omgaan in hun beleid. Vervolgens wordt de beleidsmaker NOC*NSF besproken en daarna worden enkele beleidsdocumenten van de nationale sportbonden behandeld. De media spelen of speelden een sleutelrol bij bepaalde beleidswijzigingen. In dit hoofdstuk wordt hier aan de hand van een analyse van krantenartikelen, Kamervragen en andere overheidsinitiatieven nader op ingegaan. Ook staan we stil bij een aantal thema's dat door de tijd heen beleidsmatig veel aandacht kreeg. Er wordt afgesloten met een resumé.

9.1 Methode

In dit (deel)onderzoek is gebruik gemaakt van deskresearch om erachter te komen hoe beleid op internationaal, nationaal en regionaal niveau de topsport beïnvloedt. Hierbij zijn bestaande bronnen en gegevens verzameld en geanalyseerd. Dit omvatte het raadplegen van wetenschappelijke artikelen, rapporten, relevante wet- en regelgeving en andere relevante publicaties. Tijdens de deskresearch naar provinciaal beleid zijn de coalitieakkoorden van de twaalf verschillende provincies geanalyseerd. Onderzoekers analyseerden tijdens deze

⁵¹ Dit hoofdstuk is verzorgd Mara Rijnierse en Michiel Burgers

deskresearch, naar analogie van het Mulier Instituut, de term ‘topsport’ en ‘sport’ in de verschillende meer recente coalitieakkoorden en hebben de bevindingen opgenomen in deze rapportage. Bij de analyse van gemeenten en sportbonden is ervoor gekozen om ter illustratie voorbeelden toe te voegen in de rapportage. Verder hebben de onderzoekers aandacht besteed aan de beleidsmaker NOC*NSF en de afzonderlijke sportbonden. Alle onderzochte sportbonden zijn volledig geanalyseerd. Dit houdt een analyse van jaarverslagen en statuten en reglementen in.

Verder is een verkenning uitgevoerd naar de invloed van de reguliere media op het landelijk topsportbeleid. Er is gekeken naar de beleidsontwikkelingen door de tijd en mediaberichten op het gebied van topsport. Met behulp van LexisNexis is een analyse uitgevoerd van krantenberichten die tussen 1 januari 2020 en 31 december 2023 zijn gepubliceerd over de Nederlandse topsport. De analyse betreft artikelen gepubliceerd door het Algemeen Dagblad (AD) en de Telegraaf. Deze kranten zijn de twee grootste Nederlandse kranten op het gebied van sport. In totaal kwamen hier 11.799 artikelen uit. Dit aantal is door middel van een willekeurige steekproef teruggebracht naar 240 artikelen. De uiteindelijke selectie omvat 128 artikelen gepubliceerd in het AD, en 112 artikelen uit de Telegraaf. De willekeurig gekozen artikelen zijn gecategoriseerd op een aantal kenmerken, waaronder de sport waarover is geschreven, wie of wat het hoofdonderwerp van het artikel is en of in het artikel parasport voorkwam. Daarnaast werd ook aandacht besteed aan de toon en context van de berichtgeving. Artikelen over buitenlandse competities zijn alleen meegenomen in de analyse als ze betrekking hadden op een Nederlandse topsporter of coach; overige artikelen zijn buiten beschouwing gelaten. Om een beter beeld te krijgen van de wisselwerking tussen de reguliere media en politiek op het gebied van topsport, zijn interviews afgenomen met, naast actoren binnen de sport, zowel (voormalig) sportjournalisten als (voormalig) Tweede Kamerleden die namens hun partij de portefeuille sport onder zich hebben (gehad). De respondenten vanuit de journalistiek bestaan uit sportverslaggevers, onderzoeksjournalisten en journalisten die zich op een andere manier in hun werk met topsport bezighouden. In totaal zijn er twaalf interviews afgenomen, waarvan drie met (voormalig) politici en negen met journalisten. De interviews zijn anoniem verwerkt. In overheidsdocumenten, met name Kamervragen gesteld tussen januari 2020 en augustus 2024, is gekeken naar de rol die berichtgeving in de media hebben in het aansturen van politieke aandacht. Uit deze analyse kwamen tachtig Kamervragen op het gebied van topsport. Ook is gekeken naar andere acties van de overheid waarin de journalistiek een rol had, zoals rondetafelgesprekken.

9.2 Topsport en de Raad van Europa

De Raad van Europa is een internationale organisatie die op 5 mei 1949 is opgericht met als hoofddoel het bevorderen van democratie, mensenrechten en de rechtsstaat in Europa. Het is een onafhankelijke organisatie, los van de Europese Unie, met tegenwoordig 46 lidstaten, waaronder vrijwel alle Europese landen. Nederland is een van de 46 lidstaten van de RvE. De RvE houdt zich sinds de oprichting in 1949 bezig met sportgerelateerde problematiek. Met betrekking tot sport is het doel van de Raad van Europa altijd geweest om bepaalde gedeelde waarden te verdedigen en om fenomenen die daar tegenin gaan, zoals gebruik van

doping, discriminatie in de sport en geweld van toeschouwers, tegen te gaan. In 1963 voert de RvE het Europees Sport Certificaat in. Het doel is om jongeren te inspireren om deel te nemen aan sportevenementen door de principes van Europese solidariteit te onderwijzen. Het idee voor 'sport voor iedereen' komt in 1966 en de RvE stelt in 1967 een resolutie op om dopinggebruik bij topsporters te voorkomen. In 1975 neemt de European Cultural Convention de European Sport Charter aan.⁵² De bedoeling van deze Charter is dat deze als basis zou kunnen dienen voor het beleid van de lidstaten met betrekking tot sport. De Charter omvat voornamelijk het uitgangspunt dat sport voor iedereen toegankelijk moet zijn. Er wordt ook benoemd dat er manieren moeten worden gevonden om de sport en topsporters te beschermen tegen bijvoorbeeld commerciële uitbuiting en beledigende en vernederende praktijken, waaronder het gebruik van drugs is begrepen. Sinds 1985 zorgen gespecialiseerde commissies voor het toezicht op twee Europese conventies die specifiek op sport gericht zijn: de 'Europese Conventie over Geweld en Wangedrag van Toeschouwers bij Sportevenementen en in het bijzonder bij Voetbalwedstrijden', aangenomen in 1985 en de 'Antidopingconventie' uit 1989.⁵³ In 2014 volgen nog twee andere conventies, een over de manipulatie van sportcompetities (Malcolin conventie, van kracht vanaf 2019)⁵⁴ en een tweede conventie over een geïntegreerde benadering van veiligheid, beveiliging en service bij voetbalwedstrijden en andere sportevenementen (Saint-Denis conventie, van kracht vanaf 2020).⁵⁵ De door de RvE aangenomen conventies zien uitsluitend op het scheppen van kaders op het gebied van doping, uitbuiting, matchfixing en geweld. De RvE beoogt hiermee de sport veiliger en gezonder te maken voor iedereen.

9.3 Topsport en de Europese Unie

De Europese Unie (voorheen Europese Economische Gemeenschap) heeft zich in het verleden weinig gemengd in de sportwereld, in tegenstelling tot de Raad van Europa. Het Bosman-arrest uit 1995⁵⁶ heeft echter duidelijk gemaakt dat de EU weldegelijk invloed heeft én moet uitoefenen in de sportwereld vanwege de economische gevolgen van sportactiviteiten. Sinds het Bosman-arrest houdt de EU zich dan ook actiever bezig met de sportwereld.⁵⁷ Sinds het Verdrag van Lissabon in 2007 wordt sport is een artikel van het VWEU genoemd. Het Verdrag van Lissabon is op 1 december 2009 in werking getreden. Door het Verdrag van Lissabon treedt

52 Raad van Europa, *European Sport for All Charter*, aangenomen door het Comité van Ministers op 24 september 1975.

53 Raad van Europa, *Anti-Doping Convention (No. 135)*, 1989, geraadpleegd op 12 april 2025 via: <https://www.worldlii.org/int/other/COETS/1989/6.html>.

54 Raad van Europa, *Council of Europe Convention on the Manipulation of Sports Competitions (CETS No. 215)*, 2014, geraadpleegd op 17 april 2024 via: <https://rm.coe.int/16801cdd7e>.

55 Raad van Europa, *Council of Europe Convention on an Integrated Safety, Security and Service Approach at Football Matches and Other Sports Events (CETS No. 218)*, 2016, geraadpleegd op 28 april 2025 via: <https://rm.coe.int/16808fe389>.

56 HvJ EU, 15 december 1995, C-415/39, ECLI:EU:C:1995:46 (Bosman- arrest).

57 HvJ EU, 15 december 1995, C-415/39, ECLI:EU:C:1995:46 (Bosman- arrest).

ook het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie in werking. In dit verdrag staan de bevoegdheden en de manieren van uitvoering van de bevoegdheden van de EU beschreven. Wat betreft de bevoegdheden van de Europese Unie omtrent sport wordt er verwezen naar artikel 165 van het verdrag.

Artikel 165 VWEU: *“De Unie draagt bij tot de bevordering van de Europese inzet op sportgebied, rekening houdend met haar specifieke kenmerken, haar op vrijwilligerswerk berustende structuren en haar sociale en educatieve functie. (...) Het optreden van de Unie is erop gericht de Europese dimensie van de sport te ontwikkelen, door de eerlijkheid en de openheid van sportcompetities en de samenwerking tussen de verantwoordelijke sportorganisaties te bevorderen, en door de fysieke en morele integriteit van sportlieden, met name jonge sporters, te beschermen.”*

In dit artikel stelt de EU zich de taak om de Europese inzet op het gebied van sport te versterken. Sport wordt hierin omschreven als een activiteit die wordt geleid door vrijwilligers en gekarakteriseerd door specifieke eigenschappen en sociale en educatieve functies. De ontwikkeling van sport wordt volgens het artikel bevorderd door het stimuleren van eerlijke en transparante competities, het bevorderen van samenwerking tussen de verantwoordelijke sportorganisaties en het beschermen van de fysieke en mentale integriteit van topsporters. De EU houdt zich bezig met drie aspecten van sport:

1. De maatschappelijke rol van sport;
2. De economische dimensie van sport;
3. Het politieke en juridische framework van de sportsector (European Parliament, 2025).

De EU heeft bijvoorbeeld met ‘The White Paper on Sport’ (2007) en ‘Pierre de Coubertin action plan’ een aantal doelstellingen geformuleerd, zoals het versterken van de maatschappelijke rol van sport.⁵⁸ Op het gebied van de economische dimensie heeft de EU in de sport ook een steeds belangrijkere rol gekregen, bijvoorbeeld op het gebied van de collectieve verkoop van mediarechten, intellectuele eigendomsrechten, transparante en duurzame sportfinanciering, financiële steun vanuit de overheid en op het gebied van de privacy en de bescherming van persoonsgegevens in relatie tot de commerciële belangen van sportbonden.⁵⁹ De EU heeft door middel van rechtspraak bovendien een toonaangevende rol gehad bij het vormgeven van het sportlandschap binnen Europa en de daarvoor geldende regels. Na het eerdergenoemde Bosman-arrest werden bijvoorbeeld nationaliteitsclausules bij nationale wedstrijden afgeschaft omdat in beginsel sprake is van discriminatie naar nationaliteit, waardoor er geen

⁵⁸ Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Witboek Sport*, COM(2007) 391 definitief, 2007, geraadpleegd op 1 mei 2025 via: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391>.

⁵⁹ Zie bijvoorbeeld: HvJ EU, 4 oktober 2024, C-621/22, ECLI:EU:C:2024:858 (KNLT v. Autoriteit Persoonsgegevens).

beperkingen zijn om als onderdaan van een lidstaat van de EU en niet-Nederlander deel te nemen aan nationale wedstrijden/competities.⁶⁰ Bij interlandwedstrijden mag wel een onderscheid gemaakt worden naar nationaliteit van de deelnemers aan het wedstrijdspel, omdat het onderscheid naar nationaliteit dan als sport-eigen wordt gezien.

Zoals hiervoor al aangehaald is in 2007 door de EU het Witboek Sport geformuleerd.⁶¹ Met betrekking tot de topsport komen de volgende onderwerpen in het Witboek naar voren: 1. Het tegengaan van gebruik van doping, 2. Het bevorderen van het combineren van topsport met een opleiding (zogenaamde duale carrières), 3. Regelgeving rondom internationale transfers en visum- en immigratieprocedures voor topsporters, 4. Het tegengaan van corruptie, 5. Het tegengaan van witwassen via de sport en 6. Het tegengaan van uitbuiting van (jonge) topsporters. Om de doelen zoals hiervoor benoemd te bereiken, roept de EU in het Witboek met name op tot samenwerking tussen lidstaten, sportorganisaties en de EU en met betrekking tot doping, ook met het World Anti-Doping Agency (WADA) en Interpol.

Voor de EU blijven de zes eerdergenoemde onderwerpen uit het Witboek sport van groot belang in de jaren daarna. In 2011 worden 'Het eerste werkplan EU voor sport, 2011-2014'⁶² en 'De ontwikkeling van de Europese dimensie van de sport' geformuleerd.⁶³ Met betrekking tot de topsport gaan deze beide documenten vrijwel uitsluitend in op deze onderwerpen. In 'De ontwikkeling van de Europese dimensie van de sport' staat dat de Europese Commissie wil ondersteunen in het op gang brengen van een sociale dialoog op EU-niveau over die eerdergenoemde zes onderwerpen. In dit document komt een nieuw onderwerp naar voren: 'financial fair play'. Dit wordt aangehaald onder de kop 'Integriteit van sportcompetities'. De Europese Commissie benoemt hier dat zij de komst van maatregelen met betrekking tot 'financial fair play' in het Europese voetbal toejuichen. Clublicentiesystemen kunnen hierbij een middel zijn om integriteit van competities te garanderen en goed bestuur en financiële stabiliteit op club- en competitieniveau te bevorderen.

Verder heeft het Europees Parlement een aparte subcommissie die zich bezighoudt met mensenrechten (DRIO). In deze subcommissie wordt regelmatig gesproken over mensenrechten in de context van de organisatie van grote sportevenementen zoals in Rusland (Olympische Winterspelen 2014), Brazilië (WK voetbal heren 2014, Olympische Zomerspelen 2016) en Qatar (WK voetbal heren 2022)(European Parliament, 2025). Na een eerste hoorzitting over sport en

60 HvJ EU, 15 december 1995, C-415/39, ECLI:EU:C:1995:46 (Bosman- arrest).

61 Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Witboek Sport*, COM(2007) 391 definitief, 2007, geraadpleegd op 1 mei 2025 via: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391>.

62 Raad van de Europese Unie & Vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten, *Eerste EU-werkplan voor sport 2011-2014*, 2011, geraadpleegd op 1 mei 2025 via: Resolutie van de Raad en de vertegenwoordigers van de regeringen der lidstaten, in het kader van de Raad bijeen, over een werkplan van de Europese Unie voor sport voor 2011-2014.

63 Europese Commissie, *Ontwikkeling van de Europese dimensie van de sport*, COM(2011) 12 definitief, 2011, geraadpleegd op 1 mei 2025 via: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0012>.

mensenrechten, gericht op de situatie van arbeidsmigranten in Qatar in februari 2014, werd in 2015 samen met de CULT-commissie (Commissie cultuur en onderwijs) een gezamenlijke hoorzitting gehouden over mensenrechtenschendingen in relatie tot grote sportevenementen. De focus tijdens de hoorzitting lag op de arbeidsomstandigheden in Qatar en in Azerbeidzjan. Aanbevelingen omvatten het aansporen van sportorganisaties zoals FIFA en het IOC om mensenrechten te waarborgen in hun contracten met gastlanden en druk uit te oefenen op hervormingen. Het doel was ervoor te zorgen dat sportevenementen geen misstanden bevorderen, maar juist ‘waardigheid en gerechtigheid ondersteunen’.

In 2021 is het ‘Werkplan EU voor sport voor 2021-2024’ gepubliceerd.⁶⁴ Naast de eerdergenoemde onderwerpen komt hier ook een aantal andere onderwerpen naar voren, zoals preventie van intimidatie, misbruik en geweld in de topsport, bescherming van jonge topsporters, bescherming van de rechten van kinderen in de sport en ook het onderwerp gendergelijkheid wordt aangehaald. Binnen dit laatste thema is het doel om het aandeel vrouwen in de sportwereld te vergroten, in het bijzonder onder coaches en in leidinggevende functies bij sportorganisaties en sportclubs. Daarnaast wil de EU zich hard maken voor gelijke voorwaarden voor vrouwelijke en mannelijke topsporters, coaches, bestuursleden en personeel. Als laatste wil de EU zich inzetten voor meer media-aandacht voor sportcompetities voor vrouwen en de strijd aangaan tegen stereotypen. Over gendergelijkheid en sport publiceert de Europese Commissie in 2022 ook het document ‘Towards more gender equality in sport’.⁶⁵ Binnen het onderwerp gendergelijkheid kijkt de Europese Commissie in beide documenten alleen naar gendergelijkheid tussen mannen en vrouwen en wordt gender- en seksediversiteit niet aangehaald. Wel wordt het programma ‘Sports for all Genders & Sexualities’ opgezet (Fariplay, 2024). Dit programma heeft echter alleen een focus op de breedtesport en acteert niet binnen de topsport. Op 14 mei 2024 heeft de Raad van ministers van Sport het nieuwe EU- werkplan goedgekeurd.⁶⁶ Dit laatste EU-werkplan voor sport is van toepassing sinds 1 juli 2024 en bevat de prioriteiten en doelstellingen van de sportsector EU- breed. Het nieuwe plan richt zich op drie hoofdprioriteiten: integriteit en waarden in de sport, sociaaleconomische en duurzame dimensies van sport en tot slot deelname aan sport en gezondheidsbevorderende lichaamsbeweging.

⁶⁴ Raad van de Europese Unie & Vertegenwoordigers van de regeringen van de lidstaten, *Resolutie over het werkplan van de Europese Unie voor sport (1 januari 2021–30 juni 2024)*, 2020/C 419/01, 4 december 2020, geraadpleegd op 1 mei 2025 via: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A42020Y1204%2801%29>.

⁶⁵ Europese Commissie, *Towards more gender equality in sport: Recommendations and action plan from the High Level Group on Gender Equality in Sport*, 2022, geraadpleegd op 2 mei 2025 via: <https://data.europa.eu/doi/10.2766/10036>.

⁶⁶ Europese Unie, *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on the European Union Work Plan for Sport (1 July 2024 – 31 December 2027)*, (9771/24), 14 mei 2024, geraadpleegd op 24 maart 2025 via: EUR-Lex - 42024Y03527 - NL - EUR-Lex.

9.4 Topsport in Nederland

Voor de Tweede Wereldoorlog heeft de landelijke politiek in Nederland zich niet bemoeid met sport. De organisatie van sport en vrijetijdsbesteding wordt in Nederland vóór de oorlog geregeld vanuit verenigingen, bonden en gemeenten. Tekenend hiervoor is dat voor de jaren veertig van de vorige eeuw het onderwerp 'sport' maar één keer aan bod is gekomen in de stukken van de Tweede Kamer. Dit ging over of een subsidie die verstrekt moest worden voor het organiseren van de Olympische Spelen in Amsterdam in 1928. Eerder waren twee belangrijke besluiten genomen omtrent deze Olympische Spelen. Ten eerste mochten er voor het eerst vrouwen deelnemen. Ten tweede werd voetbal uit het programma geschrapt (Arnoldussen, 1994). Pas vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw begint de Rijksoverheid financiële bijdragen te leveren aan landelijke sportorganisaties, met name gericht op scholing en begeleiding (Boorsma, 1982).

In 1960 verschijnt de eerste nota betreffende lichamelijke opvoeding en sport.⁶⁷ Het toenmalige ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk is hier later in reactie op gekomen met een discussienota over het sportbeleid.⁶⁸ Hierin wordt onder andere voorgenomen om aandacht te schenken aan de topsport in Nederland. Daarmee is dit een van de eerste Nederlandse beleidsstukken dat zich richt op topsport. In een korte paragraaf gewijd aan topsport wordt ingegaan op het maatschappelijk belang van topsport, met name als inspiratiebron voor de jeugd.⁶⁹ Daarnaast wordt in de paragraaf aandacht besteed aan het ontwikkelen van een manier waarop topsporters mentaal begeleid kunnen worden en hoe zij mogelijk naast topsport ook nog een maatschappelijke carrière kunnen nastreven en hoe zij hierin begeleid zouden kunnen worden.

Vervolgens wordt in 1974 een Nota Sportbeleid gepubliceerd.⁷⁰ De hoofddoelstellingen in deze nota zijn dat iedereen in de samenleving moet kunnen deelnemen aan sport op een plek die voor hen bereikbaar en geschikt is en op een manier die gezond en verantwoord is. Met betrekking tot de topsport wordt met name op het gezondheidsaspect ingezoomd. In de nota staat dat er in de topsport zich verschijnselen voordoen die hiermee niet in lijn zijn. Als voorbeeld worden zaken als doping en overbelasting bij jonge topsporters genoemd. In deze nota staat nog geen concreet beleid genoemd om deze problemen tegen te gaan, omdat er nog te weinig inzicht in de problematiek is, er intensief overleg met sportorganisaties voor nodig is en omdat deze problemen vragen om beleidscoördinatie met verschillende organen binnen de Rijksoverheid.

In 1979 introduceert de Nederlandse Rijksoverheid voor het eerst een nota expliciet gericht op de topsport, waarmee topsport officieel een onderdeel is geworden van het nationale beleid.⁷¹ Deze nota markeert het begin van een gestructureerde overheidsaanpak voor topsport, gericht op het bevorderen van prestaties op het hoogste niveau en het versterken van de

⁶⁷ *Kamerstukken II* 1959/60, 5874, nr. 2.

⁶⁸ *Kamerstukken II* 1968/69, 10086, nr. 2.

⁶⁹ *Kamerstukken II* 1968/69, 10086, nr. 2.

⁷⁰ *Kamerstukken II* 1972/73, 13019, nr. 2.

⁷¹ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Topsportnota* 1979, 1979.

internationale sportpositie van Nederland. Dit beleidsinitiatief is van belang voor de verdere ontwikkeling van topsportstructuren in het land, zoals beschreven door Van Bottenburg et al. (2002). De Topsportnota uit 1979 maakt het verbeteren van internationale topsportprestaties een kwestie van nationaal beleid.⁷² Dit komt voort uit de wens om structurele ondersteuning te bieden aan topsporters en hen beter voor te bereiden op internationale competities, zoals de Olympische Spelen. Daarnaast is er een groeiend besef dat topsport niet alleen een individuele inspanning is, maar ook nationale belangen dient, zoals het vergroten van het internationale imago van Nederland en het bevorderen van nationale trots en samenhang.

Veranderingen in de samenleving in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw zorgen ervoor dat er juist een zekere afkeer ontstaat van prestatiedrang, hiërarchieën en regels. Dit leidt tot veel kritiek. Deze richt zich vooral op de wedstrijdsport en de sportbonden. In deze periode is er daarnaast vooral aandacht voor de negatieve kanten van topsport, zoals dopinggebruik, commercialisering en vandalisme (Van Bottenburg et al., 2002).

In 1989 is het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken, ofwel het NeCeDo, opgericht (Dopingautoriteit). Dit is een van de eerste zelfstandige anti-dopingorganisaties van de wereld. De oprichting van NeCeDo is voornamelijk een reactie op de toenemende zorgen over dopinggebruik in de sport in Nederland. NeCeDo is opgezet om een centrale rol te spelen in de bestrijding van doping en om bewustwording te creëren.

In de jaren negentig van de vorige eeuw komt het topsportbeleid in een stroomversnelling terecht en wordt het verder uitgebreid. In 1999 wordt de eerste Topsportnota na 1979 geformuleerd.⁷³ Hierin wordt gesteld dat de topsport sinds de vorige nota veranderd is in Nederland. Het heeft een meer vooraanstaande plek in de samenleving gekregen, met name door meer media-aandacht, en de topsport zelf is professioneler. Daarnaast is er meer bewustzijn van de betekenis die topsport heeft voor de breedtesport. Dit alles leidt ertoe dat de overheid het nodig vindt om verantwoordelijkheid naar zich toe te trekken op het gebied van topsport. Het doel van het beleid is om de positieve kanten van de topsport te bevorderen en de negatieve uitwassen tegen te gaan.

In het topsportbeleid uit 1999 staat een aantal punten centraal. Allereerst is dat de talentherkenning en -ontwikkeling.⁷⁴ De Rijksoverheid kiest ervoor om hier geld in te steken, met als belangrijkste impuls 'verruiming van de financiële middelen'. In het topsportbeleid is te lezen dat er in 1998 bijna tien miljoen gulden wordt geïnvesteerd in de topsport en dat dit in 2002 meer dan verdubbeld is naar ruim 23 miljoen. Een tweede punt van aandacht zijn de zogenaamde duale carrières. Sinds 1991 kunnen talenten naar LOOT-scholen (Landelijke Organisatie Onderwijs en Topsport) of Topsport Talentscholen. Hier kunnen jonge sporttalenten een aangepast lesprogramma volgen, waardoor hun schoolcarrière en topsportcarrière gemakkelijker te combineren zijn. Voor het hoger onderwijs bestaat een soortgelijk initiatief nog niet. Het kabinet laat daarom onderzoeken of hier mogelijkheden voor zijn bij universiteiten en hogescholen. Als derde aandachtspunt wil het kabinet een

⁷² Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Topsportnota 1979*, 1979.

⁷³ *Kamerstukken II 1999*, 26429, nr. 2.

⁷⁴ *Kamerstukken II 1999*, 26429, nr. 2.

stipendiumregeling tot stand brengen voor topsporters vanaf achttien jaar. Dit is een financiële tegemoetkoming voor topsporters die een A-status hebben (dit is een topsportstatus vanuit NOC*NSF voor topsporters die eerder een Top-8-klassering hebben behaald op een WK, de Olympische Spelen of een ander topsportevenement met sterke internationale concurrentie), maar minder dan het minimumloon verdienen. Het kabinet wil daarnaast ook dat er meer internationale sportevenementen naar Nederland komen. In de Topsportnota staat dat het kabinet een meerjarenplan gaat opstellen om sportbonden te stimuleren meer evenementen, met name EK's en WK's, naar Nederland te halen.

Een groot deel van de Topsportnota uit 1999 richt zich op het tegengaan van dopinggebruik.⁷⁵ Het plan is om NeCeDo om te vormen tot een centrale, onafhankelijke Doping Controle Organisatie (DCO). De regering zal dit plan ondersteunen door een jaarlijkse bijdrage van 500.000-750.000 gulden. Ook zal NOC*NSF een evenredig deel voor hun rekening nemen. In hetzelfde jaar wordt de Stichting Doping Controle Nederland (DoCoNed) opgericht. Dit is een centrale, onafhankelijke organisatie die verantwoordelijk is voor de dopingcontroles. De oprichting hiervan was het initiatief van NOC*NSF en NeCeDo. Onderdeel van de strategie van het kabinet is om deze nieuwe organisatie financieel te ondersteunen. Daarnaast worden bonden die te weinig doen om dopinggebruik en -distributie tegen te gaan binnen hun organisatie gekort op overheidssubsidies. Van bonden wordt verwacht dat zij een antidopingbeleid opstellen. Een effectief anti-dopingreglement dient hier in ieder geval onderdeel van te zijn. Bonden van Olympische sporten moeten daarnaast ook voorlichting geven over doping en moeten zelf voldoende dopingcontroles uitvoeren. Verder gaat Nederland in verschillende internationale verbanden samenwerken om gebruik van en handel in doping tegen te gaan. Allereerst in het kader van de Anti-dopingconventie en het WADA (World Anti-Doping Agency). Daarnaast gaat Nederland ook meewerken aan verschillende EU-initiatieven om doping tegen te gaan. Het budget voor antidopingbeleid loopt op tot ruim 1,6 miljoen gulden per jaar in 2001.⁷⁶

In de periode na 2001 ontstaat er meer samenwerking tussen verschillende ministeries op het gebied van sportbeleid. In dat jaar presenteert de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) de brief over het project 'Samenhang Sportopleidingen'.⁷⁷ Hierin wordt benadrukt dat de sportsector moet komen tot een opleidingskwalificatiestructuur met eigen opleidingen, wat een belangrijke stap betekent in de professionalisering van de sportwereld. Sinds 2001 is het stipendiumplan ingevoerd in Nederland om topsporters financieel bij te kunnen staan. Niettemin investeren veel topsporters, of hun ouders, zelf aanzienlijke bedragen omdat topsport moeilijk te combineren is met werk. Vooral voor topsporters met een beperking is dit een grote uitdaging. Door de groeiende internationale concurrentie moeten topsporters fulltime met hun sport bezig zijn om de top te bereiken en te behouden. Daarom biedt de regeling inkomenssteun aan A-topsporters (Top-8 van de wereld). In de Sportnota

⁷⁵ *Kamerstukken II 1998/99, 26429, nr. 2.*

⁷⁶ *Kamerstukken II 1998/99, 26429, nr. 2.*

⁷⁷ Brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen van 4 juli 2001 (*Kamerstukken II 2000/01, 25125, nr. 12*).

‘Tijd voor Sport’ d.d. vergaderjaar 2004-2005 wordt het toekomstige sportbeleid behandeld.⁷⁸ Wat betreft topsport is het volgende doel geformuleerd:

‘De topsport in Nederland wordt bevorderd als symbool voor ambitie, als bron van ontspanning en voor ons nationale imago in binnen- en buitenland.’

Een vernieuwend aspect uit deze nota is de geformuleerde Top-10 ambitie. Het kabinet ondersteunt de ambitie van de sportsector om Nederland te laten behoren tot de top tien van landen in de internationale sportwereld. Hierbij worden de prestaties op wereldkampioenschappen en de (Para-)Olympische Spelen meegewogen. Nederland kan niet in elke sport tot de wereldtop behoren. Om de Top-10 ambitie te realiseren, gaat het kabinet sporten ondersteunen waarin Nederland uitblinkt of potentie daarvoor heeft. Dit zal gebeuren via talentprogramma’s, coaches en evenementenorganisaties. Gekozen sporten krijgen een dergelijke status en steun voor de volgende vier jaren. Naast de Top-10 ambitie richt de nota zich op talentherkenning en –ontwikkeling. De nota stipt aan dat het herkennen en ontwikkelen van talent beter kan. Het te bewandelen pad naar de top wordt omschreven als een kwetsbare periode, wat vraagt om professionele begeleiding. Hierin wil het kabinet dus stappen zetten. Het kabinet moedigt bonden en NOC*NSF aan om een nationaal vierjarig talentontwikkelingsprogramma op te stellen, gericht op investering in topsportonderdelen waarin Nederland internationaal succes kan behalen. Tot slot komt een belangrijk onderdeel aan bod: achter iedere succesvolle topsporter staan een of meerdere topcoaches. Ook hierin wil het kabinet stappen zetten naar een professionelere achterban. Topcoaches spelen een cruciale rol in het behalen van sportieve successen, maar hun positie is vaak onzeker door zwakke arbeidsvoorwaarden, aldus de nota. Er wordt aangekaart dat veel coaches vertrekken naar het buitenland of het bedrijfsleven, waardoor waardevolle kennis verloren gaat. Het plan is gemaakt om vanaf september 2005 te starten met opleidingen op hogescholen voor topsportcoaches. Het kabinet gaat met sportbonden, NOC*NSF en NLcoach werken aan een programma dat stabiliteit biedt via een nationale werkgeversrol en de bredere inzet van topkennis in valide en gehandicaptensport.⁷⁹

In het kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028, getiteld ‘Uitblinken op alle niveaus’⁸⁰, formuleert het kabinet haar ambities in vijf belangrijke pijlers: Talentvol Nederland, Meedoen in Nederland, Vitaal Nederland, De Kaart van Nederland en Nederland in beeld. Het kabinet noemt het een plan dat veel verder reikt dan enkel de Olympische Spelen in 2028. Het zal de sport laten uitblinken over de gehele samenleving wat betreft economie, sociaal en ruimtelijk inzicht, aldus de brief.

In 2011 benoemt de minister van VWS in een beleidsbrief drie speerpunten voor het sport- en beweegbeleid in de jaren die volgen: het bevorderen van sport en beweging in de buurt,

⁷⁸ Kamerstukken II 2004/05, 30234, nr. 2.

⁷⁹ Kamerstukken II 2004/05, 30234, nr. 2.

⁸⁰ Brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 3 juli 2009 (Kamerstukken II 2008/09, 30234, nr. 25).

het werken aan een veiliger sportklimaat en het streven naar uitmuntendheid in de sport.⁸¹ Daarnaast streeft het kabinet ernaar de economische waarde van sport beter te benutten en omarmt het kabinet de olympische ambities van Nederland. In het Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' presenteert de minister verschillende maatregelen die gericht zijn op het creëren van een veiligere sportomgeving.⁸² Deze maatregelen zijn bedoeld om ongewenst gedrag en excessen aan te pakken, met een strikte 'zero tolerance'-benadering voor onacceptabel gedrag. Hiermee wordt in Nederland de eerste stap gezet in het realiseren van een veiliger sportklimaat.

Verder komt in de Kamerbrief uit 2013 het onderwerp matchfixing naar voren: 'Mogelijke beïnvloeding van sportwedstrijden' de maatregelen gepresenteerd die gericht zijn op het bestrijden van matchfixing.⁸³ Zowel in de sport- als de kansspelsector, alsook bij opsporings- en vervolgingsinstanties en de Rijksoverheid, wordt prioriteit gegeven aan deze problematiek, waarbij men zich bewust is van de noodzaak tot samenwerking om het risico op matchfixing in Nederland zoveel mogelijk te beperken. In 2013 wordt er gefocust op het aantrekken van aansprekende internationale sportevenementen in het Beleidskader Sportevenementen⁸⁴, met bijzondere aandacht voor het realiseren van een maatschappelijke *spin-off*.

Eerder in dit hoofdstuk is gesteld dat Nederland verder wil professionaliseren in de sportwereld. Dit blijkt tevens uit de Kamerbrief 'Kennis- en Innovatieagenda Sport'.⁸⁵ Hierin zijn nieuwe initiatieven gepresenteerd om de kennis over sport effectiever en efficiënter te benutten en innovatie te stimuleren. Deze initiatieven omvatten onder andere de oprichting van een topteam met een kennis- en innovatieagenda, het onderzoeks- en innovatieprogramma sport, de coördinatie van kernindicatoren voor sport, de oprichting van een nieuw kenniscentrum, en de ontwikkeling van een portal.

In het verlengde van de stukken uit 2011 over het veiliger sportklimaat vraagt het ministerie van VWS aandacht voor topsporters met een beperking. In de Kamerbrief over het nieuwe gehandicaptensportbeleid worden de hoofdlijnen gepresenteerd voor een beleid dat zich richt op de integratie en participatie van mensen met een beperking in de

81 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 22 april 2011 (*Kamerstukken II* 2010/11, 30234, nr. 36).

82 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 22 april 2011 (*Kamerstukken II* 2010/11, 30234, nr. 36).

83 Brief van de Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Veiligheid en Justitie van 1 oktober 2013 (*Kamerstukken II* 2013/14, 33296, nr. 10).

84 Brief van de Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en van Veiligheid en Justitie van 1 oktober 2013 (*Kamerstukken II* 2013/14, 33296, nr. 10).

85 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 23 oktober 2014 (*Kamerstukken II* 2014/15, 30234, nr. 116).

samenleving.⁸⁶ De uitvoering van het gehandicaptensportbeleid in 'Grenzeloos Actief'⁸⁷ begint in april 2015 en omvat vier sterk samenhangende pijlers: het bevorderen van regionale samenwerkingsverbanden, het versterken van sport- en beweegaanbieders, het verzamelen van feiten en cijfers, en het vergroten van de aandacht binnen het programma Sport en Bewegen in de Buurt.

Een ander voorbeeld van een stap naar een veiliger sportklimaat is het 'Plan van Aanpak Regulering van de Full Contact Vechtsporten'⁸⁸, geïntroduceerd door de minister van VWS. Dit plan van aanpak omvat zes hoofdmaatregelen om een veiligere, beter gereguleerde en georganiseerde vechtsportsector te realiseren. Ook het plan tegen racisme in het betaald voetbal is hier een goed voorbeeld van. Naar aanleiding van racistische uitingen tijdens een wedstrijd in het betaald voetbal, wordt er door de KNVB en de Rijksoverheid een gezamenlijk plan gepresenteerd om racisme en discriminatie in de sport tegen te gaan⁸⁹. Dit plan, getiteld 'Ons voetbal is van iedereen, samen zetten we discriminatie buitenspel', onderstreept de gezamenlijke inzet om een inclusieve en respectvolle sportomgeving te bevorderen.

De Nederlandse Sportraad is in 2016 ingesteld bij koninklijk besluit met als doel de sport, het bedrijfsleven en de overheid uit te dagen om slimmer te organiseren.⁹⁰ De raad stimuleert bredere samenwerkingsverbanden, bundeling van middelen en het opstellen van een strategisch meerjarenperspectief. De Nederlandse Sportraad is een onafhankelijk adviesorgaan, dat zich zowel bezighoudt met de breedte- als de topsport. Kwesties waar de Nederlandse Sportraad zich mee bezighoudt zijn bijvoorbeeld op het gebied van topsport 'advies over de organisatie en financiering van de topsport', 'gelijkwaardigheid en inclusiviteit' en 'advies over de rol van media in topsport'.

In de Kamerbrief over de besteding van extra middelen voor topsport in 2018 staat uiteengezet hoe de aanvullende financiële middelen voor de topsport worden aangewend.⁹¹ Voor individuele talenten en topsporters is de aandacht gericht op het vergroten van de mogelijkheden voor deelname aan internationale wedstrijden en trainingsstages. Dit omvat verbeterde talentherkenning en -ontwikkeling, intensievere persoonlijke begeleiding door coaches en experts, en extra investeringen in financiële ondersteuning. Voor de collectieve

86 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 16 oktober 2014 (*Kamerstukken II* 2014/15, 30234, nr. 113).

87 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 23 april 2015 (*Kamerstukken II* 2014/15, 30234, nr. 124).

88 Brief van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 5 maart 2015 (*Kamerstukken II* 2014/15, 30234, nr. 122).

89 Rapport 'Ons voetbal is van iedereen, Samen zetten we discriminatie buitenspel', Bijlage bij Brief van de Minister voor Medische Zorg en Sport van 8 februari 2020 (*Kamerstukken II* 2019/20, 30234, nr. 241).

90 Zie: *Instellingsbesluit Nederlandse Sportraad*, wetten.nl, BWBR0038014, geraadpleegd op 10 februari 2024.

91 Brief van de Minister voor Medische Zorg en Sport van 20 februari 2018 (*Kamerstukken II* 2017/18, 30234, nr. 176).

Nederlandse topsport is ingezet op de ontwikkeling van een integraal datamanagement- en dossiervoeringssysteem, het verbeteren van de toegankelijkheid en de kwaliteit van opleidingen voor Nederlandse topcoaches, en de ontwikkeling van nieuwe, kansrijke medaille-onderdelen en sporten.

Op 1 januari 2019 treedt de Wet uitvoering antidopingbeleid (Wuab) in werking, waarmee de aanpak van doping in de Nederlandse sport een wettelijke grondslag krijgt. Tegelijkertijd wordt de Dopingautoriteit een zelfstandig bestuursorgaan (zbo). De Dopingautoriteit heeft tot taak doping in de sport te bestrijden en het dopingcontroleproces uit te voeren.

Voor de topsport is in 2020 een evenementenstrategie ontwikkeld met als doel de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten.⁹² Deze strategie omvat een nauwe samenwerking tussen het ministerie van VWS, bestuurlijke instanties en operationele partners, evenals onderzoeks- en innovatieprogramma's, het organiseren van bijzondere sportevenementen en het introduceren van nieuwe subsidieregelingen.

In 2022 is het Nederlandse (top)sportbeleid verder ontwikkeld.⁹³ In deze brief staan vier ambities voor sport en bewegen, waarbij de aandacht verschuift van de Top-10 ambitie naar topsport met maatschappelijke waarde. Via het amendement voor herziening van de stipendiumregeling investeert de overheid in topsporters, zodat zij zich beter kunnen ontwikkelen en een maatschappelijke bijdrage kunnen leveren. Tevens wordt de Wet op de Nederlandse Sportraad ingevoerd, waarmee de Sportraad als permanent adviesorgaan voor de overheid op het gebied van sport en maatschappelijke vraagstukken wordt ingesteld.

Als opvolger van het Sportakkoord uit 2018 presenteert de minister voor Langdurige Zorg en Sport in 2022 het Hoofdlijnen Sportakkoord II.⁹⁴ Waar het eerste akkoord vooral gericht is op het bevorderen van samenwerking, ligt de nadruk in Sportakkoord II op samenwerking met meer (meetbare) resultaten. Het akkoord, getiteld 'Sport versterkt', omvat drie ambities:

1. Het versterken van de basis van de sport;
2. Het vergroten van de toegankelijkheid van sport;
3. Het meer betekenis geven aan sport.

De uitvoering van dit akkoord vindt plaats op zowel nationaal als gemeentelijk niveau.

In 2023 verschijnt het rapport *Schaduw dansen over grensoverschrijdend gedrag in de danssector* (Olfers & Van Wijk, 2023). In een reactie stellen de betrokken ministers in hun reactie dat zij staan voor een veilige danssector en dat zij zich willen inzetten op zes verschillende

92 Brief van de Minister voor Medische Zorg en Sport van 25 november 2020 (*Kamerstukken II* 2020/21, 30234, nr. 257).

93 Brief van de Minister voor Langdurige Zorg en Sport van 24 juni 2022 (*Kamerstukken II* 2021/22, 30234, nr. 304).

94 Brief van de Minister voor Langdurige Zorg en Sport van 14 december 2022 (*Kamerstukken II* 2022/23, 30234, nr. 332).

thema's, waaronder samenwerken voor het tegengaan van grensoverschrijdend gedrag, het verbeteren van meldpunten, en bijvoorbeeld het stimuleren van diversiteit en inclusie.⁹⁵

Op 11 oktober 2023 schrijft de minister voor Langdurige Zorg en Sport een brief naar het kabinet betreffende de ambitie tot het ontwikkelen van een integriteitscentrum in de sport. De minister wil ervoor zorgen dat sport en bewegen in 2040 een vanzelfsprekend onderdeel van het leven in Nederland is en dat een sterk fundament noodzakelijk is: een veilige en integere sportsector. Een sector waar iedereen met plezier kan sporten, zonder angst voor intimidatie, misbruik of andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. In een eerdere brief van 28 maart 2023 heeft de minister toegelicht dat dit ziet op drie speerpunten: extra investeren in een veilige en integere sport, het Sportakkoord oprichten en het verbeteren van het sporttuchtrecht. Het idee van de minister omvat een integriteitscentrum, onafhankelijk van de sport, dat zich inzet op preventie, melden en onderzoek.

Hiernaast is het strategisch kader voor 2032 gepresenteerd in de Uitwerking Hoofddijnen Sportakkoord II (Strategisch kader Topsport, 2023). Dit kader heeft als doel om de waarde van de topsport in Nederland zo groot mogelijk te maken. Het strategisch kader zet vier opgaven centraal: meer aandacht voor maatschappelijk verantwoord presteren, behoud en verrijking van waardevolle topsportprestaties, vergroten van de zichtbaarheid en bereik van topsport en betere benutting van het platform topsport voor maatschappelijke doelen. Lokale clubs moeten betere ondersteuning krijgen bij topcompetities en talentontwikkeling. In paragraaf 4.5 van dit strategische kader wordt nader ingegaan op de bekostiging van de doelen en ambities zoals vastgelegd in het Sportakkoord. Hierbij wordt aangestipt dat vanuit NOC*NSF de inkomsten van de Nederlandse Loterij zullen worden aangewend ten behoeve van de uitvoering van het Sportakkoord. Het doel is om de verbinding te zoeken tussen topsport en breedtesport, omdat bij veel onderwerpen gezamenlijk opgetrokken kan worden en beide elkaar kunnen versterken. In Bijlage 1 van het strategisch kader staat omschreven dat de focus niet alleen dient te liggen op medailles behalen, maar dat deze moet verschuiven naar alle aspecten van waardevolle topsportprestaties. Bovendien dient de topsporttak zich meer bewust te worden van haar platform en deze in te zetten voor een bijdrage aan maatschappelijke doelen. Dit heeft vanzelfsprekend invloed op de cultuur binnen de topsport: er zal een verschuiving plaatsvinden van 'slechts' prestatiegerichte sport naar meer zingeving binnen de topsport, aldus het kader. Ook spreekt het ministerie van VWS zich uit over de ambitie om een sportwet te creëren. Om dit te kunnen realiseren is een wettelijke grondslag nodig, vandaar de brief van de minister aan het kabinet. De toenmalige minister zet zich in voor het verwezenlijken van een onafhankelijk integriteitscentrum en een sportwet.

“Sport is van enorm belang. Niet alleen vanwege de grote maatschappelijke waarde, maar ook omdat het leuk en gezond is. Het verbetert je kwaliteit van leven, ongeacht je leeftijd.

95 Brief van de Ministers voor Langdurige Zorg en Sport en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Staatssecretaris van Onderwijs Cultuur en Wetenschap van 15 juni 2023 (*Kamerstukken II 2022/23*, 30234, nr. 77).

Door sport mede als publieke verantwoordelijkheid vast te leggen in de wet, wil ik ervoor zorgen dat het bij de rijksoverheid en gemeenten hoger op de agenda komt.”

Verder, in de najaarsbrief ‘Sport en Bewegen 2024’ richt de staatssecretaris van Jeugd, Preventie en Sport zich tot de voorzitter met een terug- en vooruitblik op het Nederlandse sportbeleid.⁹⁶ De brief opent met een positieve terugblik, waarin wordt verwezen naar de prestaties van het Nederlands voetbalelftal, dat voor het eerst sinds 2004 weer de halve finale van het EK bereikte dat jaar en het recordaantal medailles op de Olympische en Paralympische Spelen. Deze hoogtepunten dragen volgens de staatssecretaris bij aan een gevoel van verbondenheid en inspiratie in Nederland. De brief richt zich verder met name op de breedtesport. Tegelijkertijd blijft de ondersteuning van de topsport gewaarborgd: de subsidie aan NOC*NSF wordt ondanks de geplande bezuinigingen in 2026 niet aangepast. Meer details over de begroting van NOC*NSF voor 2025 zijn te vinden in Bijlage 12 van de brief. Daarnaast komen de volgende initiatieven wat betreft topsport aan bod:

1. Sporthelden op School: Een platform waar topsporters clinics geven om jongeren te inspireren en hen aan te moedigen om te gaan sporten.
2. Toegankelijkheid van sport: Met initiatieven zoals de Paralympische Topsportdag wordt geprobeerd paralympische sporten toegankelijker te maken.
3. Sociaal veilige sportomgeving: Er wordt gewerkt aan een veilige en respectvolle sportomgeving, zowel binnen de topsport als de breedtesport. Voorbeelden zijn het stimuleren van verenigingsbrede gedragscodes, de inzet van vertrouwenspersonen, het aanvragen van Verklaringen Omtrent het Gedrag (VOG) en de ontwikkeling van professionele trainers en coaches. Bovendien gaan integriteitsmanagers vanuit NOC*NSF sportbonden ondersteunen in het aanpakken van grensoverschrijdend gedrag.

Tot slot wordt de intentie om een wetsvoorstel in te dienen over een onafhankelijk integriteitscentrum wederom benoemd. De intentie is om een onafhankelijk integriteitscentrum op te richten en hiermee Centrum Veilige Sport Nederland los te koppelen van NOC*NSF. Meerdere verhalen van grensoverschrijdend gedrag binnen de sport, zoals het eerder besproken turndossier, zijn hiertoe de aanleiding geweest. Het streven is om het wetsvoorstel in de zomer van 2025 in consultatie te brengen met als doel een veiligere en gezondere sportomgeving in Nederland te kunnen bewerkstelligen.

9.5 Topsport en de provincie

Het provinciaal sportbeleid heeft zich vanaf 1975 ontwikkeld. In het begin ligt de nadruk op begeleidende, dienstverlenende en ondersteunde taken ten behoeve van bijvoorbeeld kleine gemeenten. In 1994 ontstaat de Welzijnswet. Hiermee krijgen de provincies verschillende taken verbonden met de provinciale sportraden en sportservices. De provincies stellen zich in

⁹⁶ Brief van de Staatssecretaris van Jeugd, Preventie en Sport van 28 november 2024 (*Kamerstukken II* 2024/25, 30234, nr. 396).

de opvolgende jaren terughoudend op tegenover de sportraden en -services. Deze organisaties gingen op een meer commerciële manier inkomsten genereren. Vandaag de dag bestaan niet alle sportraden en -services meer. Iedere provincie kent in 2019 nog één sportserviceorganisatie. Later voegen de sportserviceorganisaties van Zuid-Holland, Noord-Holland en Utrecht zich samen tot Team Sport Service Midden Nederland. De sportserviceorganisaties verenigen zich onder de naam Sportkracht 12. Over het algemeen houden de provincies zich met name bezig met de ruimtelijke ordening en zo indirect met de sport vanuit de thema's 'economie' en 'ruimte'. Dit heeft bijvoorbeeld betrekking op de aanleg van sportparken en accommodaties (Van der Poel & Hoeijmakers, 2018). Op eigen initiatief kunnen provincies zich intensiever bezighouden met de sport, maar in principe behoudt de provincie slechts een ondersteunende rol ten opzichte van sport. Het Mulier Instituut heeft onderzoek gedaan naar het provinciaal sportbeleid in Nederland. Uit het onderzoek van 2019 blijkt dat alle afzonderlijke provincies de term *sport* noemen in hun coalitieakkoord 2019-2023 (Reitsma & Hoekman, 2019). Acht van de twaalf provincies hebben ambities op het gebied van sportevenementen en topsport opgenomen. De onderzoekers van het Mulier Instituut concluderen dat de bijdrage die provincies leveren aan topsport en topsportevenementen vaak gelegitimeerd wordt door de sociaal- maatschappelijke waarde en door de opbrengsten die het zou kunnen opleveren. In eerdere onderzoeken van het Mulier Instituut (Lucassen et al., 2008; Kingman & Lucassen 2014) naar het provinciale sportbeleid constateerden de onderzoekers dat het sportbeleid met name gericht was op ondersteuning en stimulering van lokale overheden. Verder zien de onderzoekers dat de uitgaven voor de sport sinds het jaar 2000 jaarlijks zijn toegenomen en weer zijn afgenomen tussen 2008 en 2013. Tot slot stellen de onderzoekers dat de doelstellingen van de verschillende provincies niet helder geformuleerd zijn, waardoor een evaluatie op dit gebied slecht meetbaar is. Verinorm heeft de analyse doorgetrokken naar de meest recente coalitieakkoorden. Een analyse van de meest recente coalitieakkoorden (2023-2024) laat zien dat de term 'topsport' in sommige akkoorden meermaals wordt genoemd (Noord-Brabant en Drenthe, Gelderland, Groningen, Limburg), in sommige een enkele keer wordt genoemd (Noord-Holland en Utrecht) en in andere akkoorden helemaal niet voorkomt (Zuid-Holland, Zeeland, Overijssel, Friesland en Flevoland). De term wordt doorgaans gebruikt in het licht van de maatschappelijke impact die de topsport kan hebben, ook voor de breedtesport, en in verband met het organiseren van topsportevenementen.

9.6 Topsport en de gemeenten

Alle landelijke partijen, zoals de ministeries van VWS en OCW; het NOC*NSF; het IPO (het Interprovinciaal Overleg) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), erkennen Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) als dé vertegenwoordiger van Nederlandse gemeenten op het gebied van sport. In nauwe samenwerking met de VNG fungeert de VSG op nationaal niveau als gesprekspartner namens gemeenten in overleg met ministeries, sportorganisaties, en instellingen voor onderzoek en onderwijs. De VSG is opgericht in 1948 en fungeert als een netwerk van 'vakbroeders' die kennis en informatie met elkaar uitwisselen ter bevordering van de lokale (top)sport. De gemeenten in Nederland worden hiermee gezien als een belangrijke schakel in het beleid van de topsport. Gemeenten zorgen er ook voor dat sport en bewegen

mogelijk en toegankelijk is en stimuleren bewegen. Op 8 februari 2023 hebben alle gemeenten aangegeven met het Sportakkoord II aan de slag te gaan. Hierin staat wat betreft topsport het volgende vermeld:

“We spreken af de samenhang tussen breedtesport en topsport te vergroten. Het gaat hierbij om het totaalbeeld van de sporters voor ogen te houden: van beginnend in de jeugd, tot uiteindelijk de topsporter en alles wat daartussen zit. Zo komt bij het versterken van de teamtopsportcompetities, talentontwikkeling en doorontwikkeling van de Paralympische breedte- en topsport bij elkaar.”

Nederland kent 342 verschillende gemeenten. Gemeenten werken in de regel het Nationale Sportakkoord nader uit in lokale sportakkoorden, waarbij partijen uit de sport zich verbinden met andere partijen binnen de gemeenten. Het eerste Arnhemse Sportakkoord is bijvoorbeeld opgesteld in 2020.⁹⁷ Vervolgens is er voor de periode 2023-2026 een tweede akkoord gepubliceerd ‘Herijking Arnhems sport- en beweegakkoord II’.⁹⁸ Het eerste genoemde akkoord vloeit voort uit het Nationaal Sportakkoord en heeft als uitgangspunt om zoveel mogelijk Arnhemmers een fit, gelukkig en gezond leven te laten leiden. Er is aandacht voor vier verschillende thema’s, (1) een beweegvriendelijke leefomgeving voor iedereen, (2) vijf uur bewegen op en rond school, (3) vitale sport- en beweegaanbieders en (4) inclusief bewegen. Bij de herijking is er een vijfde thema bijgekomen ‘maatschappelijke waarde topsport benutten’. De overweging om dit thema toe te voegen is omdat er in Arnhem veel met topsport gedaan wordt. In het akkoord gaat het met name om de toegevoegde waarde van topsport voor de breedtesport. De topsport kan ook van toegevoegde waarde zijn voor projecten buiten de sport bijvoorbeeld als uithangbord voor een gezonde leefstijl, jongerenwerk, welzijnswerk en als middel voor integratie en inclusie, aldus het Arnhemse sportakkoord.

Een ander voorbeeld is Heerenveen. Ook deze gemeente heeft een eigen sportakkoord opgesteld, ‘Sportakkoord Heerenveen’.⁹⁹ In dit akkoord zijn de thema’s van het Nationale Sportakkoord overgenomen. Dit zijn de zes thema’s: (1) inclusie en diversiteit, (2) sociaal veilige sport, (3) vitale sportaanbieders, (4) vaardig in bewegen, (5) ruimte voor sport en bewegen en (6) maatschappelijke waarde van topsport. De gemeente Heerenveen heeft de ambitie om in de periode 2023-2026 de mogelijkheden om te kunnen sporten te verbeteren. Er wordt gewerkt aan een sportstelsel. Dit stelsel bevat een inclusieve, positieve en veilige sportcultuur. Er wordt gestreefd naar kansengelijkheid, waarbij er voor niemand meer een drempel is om te

97 Gemeente Arnhem, *Arnhems Sportakkoord*, 2019, geraadpleegd op 12 februari 2025 via <https://www.sportinarnhem.nl/media/4mvjo3dy/arnhems-sportakkoord.pdf>.

98 Gemeente Arnhem, *Herijking Sportakkoord Arnhem*, 2023, geraadpleegd op 12 februari 2025 via <https://www.sportinarnhem.nl/media/ranjyt5s/20230629-herijking-sportakkoord-arnhem-totaal-definitief.pdf>.

99 Gemeente Heerenveen, *Herijking Sportakkoord Gemeente Heerenveen*, 2023, geraadpleegd op 12 februari 2025 https://www.samenscorenvoorgezondheid.nl/media/2023/09/ssvg-sportakkoord_herijking_gemeente_heerenveen_2023.pdf.

genieten van de sportcultuur en -evenementen. Ook wordt er ingezet op het tegengaan van eenzaamheid en het bevorderen van de gezondheid van de inwoners. Tenslotte wordt topsport ingezet om de inwoners van de gemeente te inspireren. Bij het thema ‘maatschappelijke waarde van topsport’ heeft de gemeente de ambitie om een podium te bieden aan zowel breedte- als topsport. Dit wil de gemeente bereiken door meer aandacht te besteden aan maatschappelijk verantwoorde prestaties, waardevolle topsportprestaties behouden en verrijken, het platform topsport beter benutten voor bijdrage aan maatschappelijke doelen en de zichtbaarheid en het bereik van topsport vergroten.

Soms kennen gemeenten een sportraad. Dergelijke raden komen in verschillende vormen voor. Een voorbeeld is de Amsterdamse Sportraad. De Amsterdamse Sportraad zet zich vooral in om zoveel mogelijk Amsterdammers in beweging te brengen. Deze sportraad geeft gevraagd en ongevraagd advies aan de gemeente Amsterdam en de verschillende stadsdeelcommissies op het gebied van sport (art. 84 Gemeentewet). De Amsterdamse Sportraad heeft in het kader van de gemeente een steeds prominentere plek gekregen.¹⁰⁰ Andere gemeenten kennen veelal een sportraad of andere al dan niet geformaliseerde sportplatformen.

9.7 Beleid NOC*NSF

Als overkoepelend orgaan is NOC*NSF zeer bepalend voor het beleid dat wordt gevoerd en de instrumenten die worden ingezet om de topsportcultuur te waarborgen. In een groot deel van de gevallen bepaalt NOC*NSF, in navolging van de politieke besluitvorming, het beleid in algemene zin en wordt dit gevolgd door de bij haar aangesloten sportbonden. Zo is sinds 1 januari 2024 het voor sportbonden verplicht om een topsportstatuut te hebben. Het NOC*NSF heeft om dit proces te vergemakkelijken voor de bond een modelstatuut gemaakt. Het topsportstatuut legt een aantal minimale kwaliteitseisen op aan de bond, zoals het hebben van een werkende atletenvertegenwoordiging en het hebben van een vertrouwenspersoon. Ook heeft NOC*NSF een vorm van atletenvertegenwoordiging verplicht gesteld voor de bij haar aangesloten sportbonden. De instelling van een dergelijke atletencommissie, waarbij de topsporters vertegenwoordigd worden bij het maken van nieuw beleid en het nemen van besluiten die hen aangaan, heeft inmiddels twee derde van de onderzochte sportbonden ingesteld met een (verzwagd) adviesrecht.

9.7.1 Prestaties

Het beleid van NOC*NSF is al langere tijd gericht op het behalen van medailles en op de top acht prestaties, om zodoende bij de beste tien sportlanden van de wereld te behoren.¹⁰¹ Hiertoe heeft NOC*NSF diverse maatregelen en instrumenten getroffen om dit te bewerkstelligen. Sinds een aantal jaren is echter een andere tendens gaande, waarbij meer aandacht komt voor de persoonlijke ontwikkeling van de topsporters en niet slechts voor de resultaten die zij leveren.. NOC*NSF heeft hierover gepubliceerd (NOC*NSF, z.d.-

¹⁰⁰ Zie: *Vordering op de Sportraad Amsterdam*, geraadpleegd op 1 maart 2025 via: <https://lokaleregelgeving.overheid.nl/73993/1>.

¹⁰¹ *Kamerstukken II 2004/05, 30234, nr. 2.*

c). Ter ondersteuning van de prestatiecultuur heeft NOC* NSF in 2009 vijf topsportcentra ingesteld. Er is sprake van centralisatie, waarbij ondersteunde sporten centraal trainen op de daarvoor aangewezen locatie. In het hoofdstuk over NOC*NSF wordt daar dieper op ingegaan. Naast beleidsmaatregelen ten behoeve van een prestatieklimaat van NOC*NSF, zijn er ook maatregelen en instrumenten die worden ingezet om een eerlijke sport te waarborgen.

9.7.2 Welzijn en veiligheid

NOC*NSF kent het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN). Het CVSN is een organisatie die zich richt op het bevorderen van een veilige en positieve sportomgeving voor iedereen in Nederland, en dus zich niet enkel richt op topsport. Het CVSN fungeert als een kennis- en expertisecentrum op het gebied van sportveiligheid en biedt ondersteuning aan topsporters, coaches, verenigingen en sportbonden. Voor de bij NOC* NSF aangesloten sportbonden is het verplicht om een vertrouwenspersoon te hebben aangesteld, zoals eerder aangehaald. Naast het inzetten van (vertrouwens)personen en (veiligheids)centra zijn er tevens regels opgesteld die betrekking hebben op een veilig sportklimaat. Vrijwilligers bij een sportvereniging kunnen gratis een Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) aanvragen. Er zijn integriteitsmanagers aangesteld die de bonden op het gebied van integriteit ondersteunen. Veel bonden hebben naast een integriteitsmanager een of meerdere onafhankelijke vertrouwenspersonen aangesteld. Zij bieden ondersteuning en advies bij kwesties die de veiligheid van de sportomgeving raken, zoals mogelijk grensoverschrijdend gedrag. Deze vertrouwenspersonen zijn er in de regel voor zowel breedtesporters als topsporters.

Naast het NOC* NSF bestaan er ook andere actoren zoals het Instituut Sport Rechtspraak (ISR). Het ISR is een stichting die naar Nederlands recht is opgericht en ten doel heeft om namens de sportbonden recht te spreken in tuchtzaken op diverse gebieden. Het ISR kent reglementen: algemeen tuchtrecht, seksuele intimidatie, matchfixing en doping. Er zijn ook reglementen voor arbitrage en mediation. Alle 26 onderzochte sportbonden verklaren zich op grond van hun statuten verbonden aan het ISR. Zij sluiten vooral aan op de reglementen betreffende doping en seksuele intimidatie.

9.8 Sportbonden

Op het gebied van welzijn en veiligheid hebben de sportbonden met name het overkoepelende beleid van NOC* NSF overgenomen. Sportbonden verwijzen onder andere op hun eigen websites naar de website van NOC* NSF en Centrum Veilige Sport Nederland voor informatie over dit onderwerp. Uit het onderzoek naar het beleid van de verschillende topsporten blijkt dat iedere sportbond eigen accenten legt op het topsportbeleid.

9.8.1 Prestaties

De sportbonden richten zich zeker niet uitsluitend op het behalen van medailles. Zo wordt door de Atletiekunie de aandacht gevestigd op vijf pijlers: het versterken van aanbieders, het binden van nieuwe doelgroepen, het optimaliseren van het wedstrijdaanbod, het behalen van topsportsucces en het verbinden van de *community*. Een ander voorbeeld betreft de KNVB

(voetbal). In het jaarverslag van de KNVB (2023-2024)¹⁰² richt de bond zich op het realiseren van zes belangrijke doelen voor de komende jaren. Deze doelen zijn: (1) het winnen van een groot toernooi, (2) het vergroten van het aantal voetballers, (3) het bevorderen van gastvrij en veilig voetbal, (4) het verhogen van het niveau van het betaald voetbal, (5) het toekomstbestendig maken van amateurclubs en (6) het vergroten van de zichtbare maatschappelijke impact. De KNVB erkent de invloed van de sport op de samenleving en wil deze impact versterken. Dit doet de bond onder meer met de verhalenreeks ‘Vrienden van Voetbal’, waarin vriendschappen in het voetbal centraal staan.

Sportbonden blikken in hun jaarverslag wel veelal terug naar de topsportprestaties. Zo ook de KNZB (zwemmen), in een terugblik op 2023.¹⁰³ Op de vierde pagina van het verslag worden de sportieve hoogtepunten van dat jaar duidelijk in beeld gebracht: acht gouden, 23 zilveren en negen bronzen medailles. De bond zegt te streven naar een hechte verbinding tussen breedtesport en topsport. De bond zoekt de grenzen op om maximaal te presteren, maar let er hierbij wel op dat de grenzen niet worden overschreden, aldus de KNZB.

In het hoofdstuk over topsport in het jaarverslag (2023)¹⁰⁴ van de Atletiekunie worden de prestaties van topsporters uitgebreid besproken, maar wordt ook het belang van topsport binnen de maatschappij benadrukt. Het jaarverslag stelt:

“De sport kent een belangrijke verantwoordelijkheid in het bepalen van de nieuwe maatschappelijke norm op het gebied van omgangsvormen. Binnen de gehele maatschappij is een duidelijke verschuiving gaande, waarbij meer rekenschap moet worden gegeven aan individueel welzijn, al dan niet waarneembaar. Het mag duidelijk zijn dat dit thema ons allen raakt en we meer bewustzijn moeten creëren in onze omgangsvormen, zonder dat het afbreuk doet aan plezier en prestatieontwikkeling.”

Als het gaat om prestaties, geven sommige sportbonden aan dat er een verschuiving zal zijn van het beleid. In het jaarverslag van de NTB (triathlon)(2023)¹⁰⁵ staat bijvoorbeeld dat er een versoepeling komt van de regels, waardoor vanaf 2023 iedereen met een Nederlandse nationaliteit, inclusief daglicentiehouders, in aanmerking kan komen voor titels en prijzen. Dit biedt de NTB de mogelijkheid om meer topsporters aan te trekken en een breder scala aan kampioenschappen te organiseren. Op het gebied van jeugd is eveneens een wijziging doorgevoerd: het NK Jeugd is komen te vervallen. De bond heeft aangegeven zich meer te willen richten op sportplezier en de prestatiedruk te verminderen, zodat de nadruk komt te liggen op persoonlijke ontwikkeling en niet alleen op het resultaat. Daarnaast heeft de

¹⁰² KNVB, *Jaarverslag 2023/’24*, geraadpleegd op 27 februari 2025 via: [knvbjaarverslag202324](https://www.knvb.nl/jaarverslag202324).

¹⁰³ KNZB, *KNZV Jaarverslag Een terugblik op 2023*, geraadpleegd op 27 februari 2025 via: [Jaarverslag_2023-230524-gecomprimeerd.pdf](https://www.knzv.nl/jaarverslag_2023-230524-gecomprimeerd.pdf).

¹⁰⁴ Atletiekunie, *Jaarverslag 2023*, geraadpleegd op 27 februari 2025 via: <https://d3qypn9ol02ky4.cloudfront.net/De-Atletiekunie/Jaarplannen-eeen-Jaarverslagen/Atletiekunie-Jaarrekening-2023-def.pdf?v=1720016991>.

¹⁰⁵ NTB, *Jaarverslag 2023*, geraadpleegd op 27 februari 2025 via: PowerPoint-presentatie.

NTB stappen gezet in het professionaliseren van het topsportprogramma. Er zijn structureel experts op het gebied van lifestyle, voeding en prestatiegedrag toegevoegd aan het team. Ook is er het voornemen om een onafhankelijk studie-intermediair toe te voegen, die topsporters zal begeleiden in hun studiekeuze, rekening houdend met hun carrière als topsporter.

9.8.2 Welzijn en veiligheid

Sportbonden nemen ook zelf initiatief om een veiliger sportklimaat te waarborgen. Zo hebben vijf (19%) van de onderzochte sportbonden een klokkenluidersregeling gepubliceerd op hun website. Ook het instellen van een speciale commissie is een instrument dat door sommige sportbonden wordt ingezet. IJshockey Nederland heeft bijvoorbeeld een Commissie Fair play en Respect ingesteld. Een ander instrument dat door het merendeel van de sportbonden wordt ingezet is het opstellen van eigen gedragsregels en/of gedragscodes. Bij ongeveer 88% van de sportbonden is dat het geval. Deze kunnen betrekking hebben op eenieder, het bestuur, coaches en begeleiding, de topsporters en tot slot officials. Sommige sportbonden kennen een eigen beleidsdocument op het gebied van sociale veiligheid en integriteit. De Atletiekunie kent een document getiteld 'Sociaal Veilig Sportklimaat'. Dit is opgesteld om het bewustzijn rondom de verantwoordelijkheden voor een veilig en vertrouwd sportklimaat te vergroten. De Atletiekunie heeft ook een actiekaart voor het herkennen van eetstoornissen geïntroduceerd en verduidelijkingen gegeven over de meldmogelijkheden via haar website. De KNVB gaat in op voetbalgerelateerd wangedrag. Bij de KNVB komt ook het onderwerp matchfixing aan bod in het verslag. De bond roept de politiek op om matchfixing strafbaar te stellen en de pakkans te vergroten om de integriteit van het spel te waarborgen.

Sportbonden stellen ook bepaalde commissies in. In totaal zeven van de 26 sportbonden hebben een medische commissie ingesteld. Deze commissies houden zich bezig met gezondheid, veiligheid en medische begeleiding van topsporters. In het algemeen richt de commissie zich op blessurepreventie en -behandeling, dopingpreventie en -controle, gezondheid en welzijn van topsporters, medische begeleiding bij wedstrijden en evenementen en beleidsontwikkeling en onderzoek. Per sportbond kunnen er ook verschillen zijn. De KNZB (zwemmen) kent bijvoorbeeld de Adviesraad Medische Zaken en Dopingpreventie. Naast het uitvoeren van reguliere dopingcontroles ligt de nadruk op bewustwording bij topsporters en hun begeleiders. Voorlichting wordt door de KNZB gezien als een essentieel preventiemiddel dat niet alleen informeert, maar ook gedragsverandering stimuleert. Een voorbeeld hiervan is het jaarlijkse KNZB-symposium over medische onderwerpen.

Sommige sportbonden zetten nadrukkelijk in op inclusiviteit en diversiteit. Binnen de Atletiekunie werden programmalijnen opgesteld rond de thema's 'grensoverschrijdend gedrag', 'positieve sportcultuur' en 'inclusiviteit en diversiteit', die in 2023 zijn voortgezet. De klankbordgroep Inclusie & Diversiteit kwam in 2023 twee keer bijeen. Eén van de groepsleden, die zich in een transitie van man naar vrouw bevindt, deelde haar ervaringen in een artikel over haar zoektocht naar informatie voor transgenders in de sport en de obstakels die ze moest overwinnen bij haar transitie van atleet naar atlete. Het artikel heeft veel, voornamelijk positieve, reacties in de media teweeggebracht. Ook de KNVB (voetbal) schenkt aandacht aan dit thema via het programma 'Ons voetbal is van iedereen' (Koninklijke Nederlandse

Voetbalbond, 2020). Dit programma richt zich op het bestrijden van racisme en discriminatie en het bevorderen van gelijke toegang tot de voetbalvereniging. Daarnaast ondertekent de KNVB het 'Charter Talent naar de Top', waarmee de bond zich actief inzet voor meer vrouwen en mensen met een bi-culturele achtergrond in leidinggevende en sleutelposities binnen de organisatie.

9.9 De rol van de media

De media selecteren, verwerken en interpreteren informatie, wat vervolgens als nieuws wordt gepresenteerd (Hoewe & Peacock, 2019). Door media-aandacht komen bepaalde onderwerpen aan de orde bij het bredere publiek. Dit kan maatschappelijke en politieke prioriteiten beïnvloeden.

Het topsportbeleid wordt mede gevormd, uitgedragen en uitgedaagd door de media en beïnvloedt de publieke opinie. Topsport genereert veel aandacht in de media en heeft een belangrijke plaats ingenomen in de berichtgeving van zowel de traditionele media (krant, TV) als de nieuwere, sociale media. Voor deze analyse wordt de term 'media' gedefinieerd als (online) nieuwsartikelen, met een focus op reguliere nieuwsmedia, zoals kranten, nieuwswebsites en televisie. Sociale media en podcasts worden slechts aangestipt. Onderzoek toont aan dat de reguliere nieuwsmedia een betere en sterkere legitimiteit en reputatie hebben, waarbij expertise en toegang van journalisten zorgen voor hoge kwaliteit van de berichtgeving (Langer & Gruber, 2021). Hierdoor nemen reguliere nieuwsmedia een belangrijke plek in in het informeren van burgers, het aansturen van publieke debatten en het beïnvloeden van politieke agendasetting (Langer & Gruber, 2021). Reguliere media hebben doorgaans een grotere invloed op beleidsvorming dan sociale media, mede door de journalistieke normen en sterkere positie binnen instituties. In deze paragraaf staan we stil bij de rol van de media in relatie tot het topsportbeleid.

9.9.1 Positieve en negatieve berichtgeving

Voor sporten en sporters vormen sponsoring en vergoedingen in verband met het intellectueel eigendomsrecht en/of het aanbieden van uitzendrechten, bronnen van inkomsten. Zonder media-aandacht bestaat er weinig aandacht van sponsors. Voor de maatschappelijke acceptatie van topsport, voor de sportorganisatie en voor sporters is het imago belangrijk. In juni 2023 is het Strategisch kader topsport 2032 gepubliceerd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), NOC*NSF en de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) (Strategisch kader topsport, 2023). Een belangrijke ambitie is om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten. De media lijken het beeld van de maatschappelijke waarde van topsport sterk te kunnen beïnvloeden. Wanneer media-aandacht bestaat voor thema's zoals sociale gelijkheid en inclusie, levenskwaliteit en vaardigheden van topsporters houdt dit een positief verband met de maatschappelijke waardering van topsport (Van der Roest et al., 2020). Om de maatschappelijke waarde te vergroten is er de wens om de zichtbaarheid en het bereik van topsport te vergroten. In veel landen wordt sport gevolgd via streamingdiensten en ontwikkelen er zich streamingplatforms speciaal voor sport, of worden zelfs kanalen voor een specifieke club opgericht. Ook blijkt internationaal dat 'free-to-watch' gunstig kan zijn voor

de zichtbaarheid en het bereik van sporten, in het bijzonder voor kleinere en vrouwensporten (Briene et al, 2024). De Mediawet bepaalt door middel van de Evenementenlijst voor sport en cultuur welke evenementen van aanzienlijk belang zijn voor de samenleving en daarom op een open netwerk (dus niet achter een betaalmuur) moeten worden uitgezonden. Wetgeving heeft dus invloed op de zichtbaarheid van sport in de media.

Het ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG willen de maatschappelijke waarde maximaliseren door onder andere de topsport op een meer maatschappelijk verantwoorde manier te organiseren. Hierbij wordt ook gekeken naar de negatieve aspecten die de maatschappelijke waarde beïnvloeden, zoals integriteitsrisico's, waaronder doping, matchfixing en (seksueel) grensoverschrijdend gedrag. Negatieve verhalen kunnen een negatieve impact hebben op de maatschappelijke waarde van topsport.

Denk aan de aandacht voor de dopingschandalen, waarbij het bekendste internationale schandaal het dopinggebruik van de Amerikaanse wielrenner Lance Armstrong betreft. Niet alleen sporters kunnen te maken krijgen met negatieve berichtgeving maar ook de bond, coaches, sportartsen, enzovoort. In dit kader betreft één van de bekendste en grootste zaken het seksueel misbruik gepleegd door de Amerikaanse sportarts Larry Nassar, die vele turnsters heeft misbruikt, waaronder bekende topturnsters (NPR, 2024). Ook in Nederland zijn verschillende verhalen bekend, bijvoorbeeld over het gebruik van doping, over seksuele intimidatie en ander ongewenst gedrag (NOS, 2016, 2020a en Het Parool 2020).¹⁰⁶

106 Denk ook aan de podcast Gefixt door NOS-journalisten Guido van Gorp en Ben Meindertsma over matchfixing in Nederland (z.d.).

Intermezzo: nieuwsberichten over topsport deel 1

Vijftien procent van de nieuwsberichten in de vier grootste landelijke kranten gaat over sport (Bokeloh et al., 2008). De meeste berichtgeving richt zich op de verslaglegging van wedstrijden en competities. In 2021 stonden 43 sportevenementen in de top 100 van uitzendingen met de hoogste kijkcijfers. De meest bekeken sport is voetbal, daarna volgen Formule 1, schaatsen, wielrennen en darten (NLsportraad, 2023). Levert een topsporter een topprestatie, dan vinden journalisten dit volgens eerder onderzoek nieuwswaardig (Knoppers & Elling, 2004). Voor sommige sporten bestaat meer interesse dan andere sporten. Uit het onderzoek, na het bestuderen van artikelen in twee kranten, blijkt dat voetbal de meest besproken sport is, goed voor ongeveer vijftig procent van de artikelen (119). Andere veelbesproken sporten zijn wielrennen (22), schaatsen (21), atletiek (13), autosport (12) en hockey (11). Dit zijn ook de sporten die extra worden uitgelicht in de sportkaternen van nieuwssites als van de bestudeerde kranten, maar ook op een website als die van de NOS. Wielrennen en schaatsen, beide sporten waarin Nederland traditioneel sterk is, krijgen daarnaast relatief veel aandacht tijdens grote evenementen zoals de Tour de France en de Olympische Winterspelen. De start van de Tour de France had in het sportjaar 2019 in Nederland de meeste media-impact (Nielsen Sports, 2019). Voor atletiek en autosport geldt dat deze sporten meestal worden besproken in de context van specifieke topsporters of wedstrijden/races.

Vooralsmannensport is populair bij het publiek en krijgt meer aandacht in de media dan vrouwensport. Het publiek heeft ook weinig keuze om vrouwensport te bekijken. Deze sporten krijgen weinig aandacht in de media (Knoppers & Elling, 2004). Volgens een onderzoek van het Mulier Instituut (Elling & Van Ginneken, 2016) gaat slechts vijf tot vijftien procent van de reguliere berichtgeving van topsport (afgezien van de Olympische Spelen) over vrouwensport. Hierbij tekenen wij aan dat het gaat om cijfers van jaren geleden en dat het huidige vrouwenvoetbal bijvoorbeeld records breekt. De finale van het WK vrouwenvoetbal trok 1,1 miljoen kijkers.

Intermezzo: nieuwsberichten over topsport deel 2

In ons onderzoek blijken evenwel artikelen over mannelijke sporters (167) ook de berichtgeving te domineren, vergeleken met artikelen over vrouwelijke sporters. Slechts in zestien artikelen worden zowel mannen als vrouwen besproken. Dertien van de 240 artikelen geven geen specificatie over gender. Niet alleen in de mate van berichtgeving, maar ook in de manier van berichtgeving is volgens eerder onderzoek verschil merkbaar als het gaat om mannelijke of vrouwelijke topsporters. Wanneer over vrouwelijke topsporters wordt geschreven, komen vaker trivialiteiten voor en worden sportirrelevante zaken als uiterlijk en privéleven frequenter beschreven dan bij mannelijke topsporters het geval is (WOMEN Inc, 2023). Passend bij het genderstereotype dat schoonheid een groot onderdeel is van vrouwelijkheid, worden vrouwelijke topsporters in de berichtgeving relatief vaker afgebeeld dan dat er over hen wordt geschreven (Harms, 2011). Ondanks het verschil in media-aandacht tussen mannen- en vrouwensporten, krijgen de vrouwensporten de afgelopen jaren wel steeds meer aandacht.

Binnen de parasporten spelen de media een belangrijke rol, zowel voor de bekendheid van parasport en de daarbinnen geleverde sportprestaties, als voor de bekendheid van de beperkingen van parasporters. Volgens parasporters uit het onderzoek van Engelen (2010) kunnen de media hier meer begrip en erkenning voor creëren. Van Sterkenburg (2014) heeft onderzoek gedaan naar hoe op de Nederlandse televisie werd gesproken over de Paralympische Spelen in Londen in 2012. De televisie legt bij de Paralympische Spelen de nadruk op de prestaties van de topsporters. De topsporters zien dit als iets positiefs, net als de groei in zendtijd in vergelijking met eerdere Paralympische Spelen, wat meer maatschappelijke bewustwording creëert. Daarnaast is een terugkomend thema de scepsis over het topsportniveau van de Paralympische Spelen. Dit wordt lager geschat dan bij de Olympische Spelen. De Olympische Spelen vormen nog altijd de norm. Paralympische sporters worden ook als 'anders' of 'afwijkend' gezien. De Paralympische Spelen wordt als evenement als een spektakel omschreven. Hoewel de prestaties van de parasporters de nadruk hebben, wordt een aantal 'centrale figuren' in het bijzonder uitgelicht. Uit ons onderzoek blijkt dat parasport sterk ondervetegenwoordigd is in de media in verhouding met valide sporten. Slechts drie van de 240 geanalyseerde artikelen behandelen parasporten of -topsporters, wat neerkomt op zo'n één procent. Deze artikelen zijn qua publicatiemoment ver verspreid over de steekproef en komen dus niet alle drie voor rondom een groot evenement.

Intermezzo: nieuwsberichten over topsport deel 3

Van de 240 artikelen wordt in 144 artikelen gesproken over een sportprestatie. Dit is niet in alle gevallen het hoofdonderwerp; in enkele gevallen wordt de sportprestatie nog aan het einde van een artikel genoemd. De nadruk op prestaties is vooral zichtbaar in de artikelen over voetbal (55), schaatsen (16), wielrennen (15) en atletiek (12). De focus ligt vaak op wedstrijdresultaten (109), een kampioenschap (53) of een podiumplek (42). In 66 artikelen (27,5%) gaat het uitsluitend over de prestatie. Een voorbeeld hiervan is het Telegraaf-artikel *'Olympische Spelen heel dichtbij voor waterpolosters'* van 22 januari 2020 (De Kort, 2020). In dit artikel wordt besproken hoe de Nederlandse waterpolosters de finale hadden bereikt van het toenmalige EK, waardoor het team vrijwel zeker gekwalificeerd was voor de Olympische Spelen. De overige 84 artikelen bevatten een combinatie van prestatie en een ander thema. Zo werd er in het artikel *"Femke Kok verrast schaatswereld: 'Zoveel talent, echt niet normaal'."*, dat op 12 februari 2021 in het AD verscheen (Van der Geest, 2021), besproken hoe Femke Kok favoriet was voor de wereldtitel op de 500 meter, maar ook hoe stress haar fysieke gezondheid beïnvloedde en dat ze naar een sportpsycholoog ging.

In ruim een kwart van de krantenberichten gaat het over welzijn (68), en vaak in negatieve zin (54). Zowel fysiek als mentaal welzijn komen aan bod. In 25 artikelen wordt een blessure genoemd, in 27 artikelen gaat het (kort) over corona(maatregelen). Vaak wordt het onderwerp van welzijn gecombineerd met prestaties of overige onderwerpen: in negentien gevallen gaat het enkel over welzijn. Over veiligheid wordt het minst vaak geschreven (28), en dan gaat het veelal over fysieke veiligheid (22) en niet over sociale veiligheid (8). Binnen elk thema is genoteerd of de toon van een artikel positief, neutraal of negatief is. De toon van de berichtgeving varieert sterk per artikel. De uitkomst van een voetbalwedstrijd kan bijvoorbeeld positief worden weergegeven door de nadruk te leggen op de overwinning van een team, of negatief door de fouten van het verliezende team te belichten. Prestaties worden meestal beschreven met een positieve toon: in 101 van de 144 berichten worden positieve prestaties benoemd. De toon van berichten over welzijn en veiligheid is veelal negatief. Van de 68 artikelen waar iets wordt gezegd over welzijn, is dit in 54 gevallen negatief. Voorbeelden zijn een artikel over valpartijen tijdens de Tour de France met blessures tot gevolg (Telesportredactie, 2022). Voor veiligheid geldt dat in 22 van de 28 artikelen de veiligheid op een negatieve manier wordt omschreven. Het betreft bijvoorbeeld artikelen over een onveilig topsportklimaat onder een bepaalde bondscoach of het wangedrag van supporters. Het is dus duidelijk dat media prestaties vaker op een positieve manier belichten. Onderwerpen op het gebied van veiligheid en welzijn zijn eerder 'nieuwswaardig' wanneer er een negatieve gebeurtenis of een incident voorkomt.

9.9.2 De invloed van de media op beleid: algemeen

Er kan sprake zijn van mediatisering, agendasetting, framing, en priming (Scheufele & Tewksbury (2007). Deze concepten hebben invloed op hoe over onderwerpen wordt nagedacht door publiek en politiek, en uiteindelijk heeft het invloed op beleidsvoering. Volgens het fenomeen *mediatisering* raken media steeds meer geïntegreerd in sociale, culturele en ook

politieke processen (Hjarvard, 2008). Dit betekent dat media niet alleen meer een informerende functie hebben, maar ook maatschappelijke processen en structuren kunnen beïnvloeden. De media doen dus niet alleen verslag van gebeurtenissen, maar dragen bij aan de manier waarop deze gebeurtenissen worden besproken en zijn van invloed op de besluitvorming. Mediatisering zorgt ervoor dat actoren afhankelijk zijn van media-aandacht om doelen te bereiken. Deze afhankelijkheid zorgt ervoor dat media grote invloed hebben op de samenleving en hoe beslissingen worden genomen. Politici grijpen mediaberichten aan om kwesties op de agenda te zetten, terwijl de media op hun beurt (al dan niet bewust) invloed uitoefenen op het politieke debat en op beleid door bepaalde onderwerpen te belichten (Mazzoleni, 2008). Het tweede concept betreft *agendasetting*, namelijk het vermogen van media om te bepalen wat er als nieuws wordt gepresenteerd. Zo kunnen media beïnvloeden welke onderwerpen als belangrijk worden gezien door het publiek, door deze onderwerpen (vaker) te belichten (McCombs & Shaw, 1972). Door bepaalde onderwerpen te belichten, worden maatschappelijke en politieke prioriteiten beïnvloed. Wanneer de media bepaalde onderwerpen als urgent zien, en er dus meer aandacht naar toe gaat, kan dat beleidsmakers aansporen deze berichten mee te nemen, en hen vervolgens aansporen tot veranderingen. Naast *agendasetting* is *framing* een belangrijk concept wanneer wordt gekeken naar de macht van de media. Met framing wordt de mogelijkheid bedoeld van de media om onderwerpen op een bepaalde manier neer te zetten en dus voor het publiek te 'framen' (Entman & Usher 2018). Het op een bepaalde manier presenteren van een onderwerp beïnvloedt hoe het publiek dit onderwerp interpreteert. De interpretatie van de media kan op deze manier de publieke opinie beïnvloeden en beleidskwesties aansturen. Door middel van framing kan het publiek worden gemobiliseerd of gedemobiliseerd, en media kunnen zo het publiek tot een bepaald denken aanzetten, maar soms ook naar een bepaalde actie sturen. *Priming* is het laatste concept wat van belang is binnen de media, en wordt vaak gezien als uitbreiding van het concept *agendasetting*. Priming zorgt ervoor dat het publiek door de media wordt beïnvloed in overwegingen die mensen meenemen bij het oordelen over verschillende kwesties (Scheufele & Tewksbury 2007). Waar *agendasetting* invloed heeft op welke onderwerpen worden behandeld, laat priming zien hoe deze kwesties vervolgens geëvalueerd worden. Door verschillende criteria te benadrukken, kunnen de media specifieke kenmerken relevanter maken in de evaluatie van een bepaald onderwerp. Zo beïnvloedt priming niet alleen de beoordelingscriteria van het publiek, maar ook de politieke besluitvorming als gevolg hiervan.. Denk aan de inzet van topsport door autoritaire regimes om brede erkenning te krijgen voor hun prestige en aandacht te genereren voor hun investeringsstrategie.

9.9.3 Mediaberichtgeving en politieke aandacht

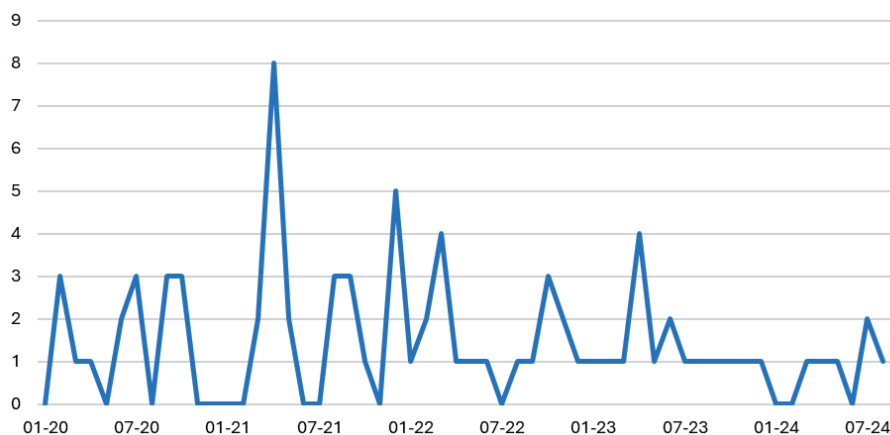
Zoals blijkt uit de interviews die zijn gevoerd met journalisten en politici, is er een verband te leggen tussen berichtgeving in media en politieke aandacht. Politici en journalisten geven aan dat er weinig tijd en aandacht is voor de topsport binnen het politieke domein. Politici trachten vooral aandacht te besteden aan die thema's die in lijn zijn met het eigen politieke partijprogramma, bijvoorbeeld door aandacht te vestigen op mensenrechten en arbeidsomstandigheden of de aandacht te vestigen op problemen rondom het al dan niet

kunnen financieren van deelname aan topsport. Kamerleden Van Dijk, Mohandis en Van Nispen stelden Kamervragen over “*Olympische sporters die moeite hebben met rondkomen*”.¹⁰⁷

Media-aandacht speelt een grote rol bij agendasetting. Om dit verband verder te onderzoeken, is een analyse uitgevoerd van Kamervragen over topsport, gesteld tussen januari 2020 en augustus 2024 (voor uitgebreide beschrijving van de methodologie, zie Bijlage 6 – Methodiek Mediahoofdstuk). Uit deze analyse blijkt dat vrijwel alle Kamervragen worden ingediend naar aanleiding van een nieuwsartikel. In 65 van de tachtig geanalyseerde Kamervragen over topsport was dit het geval. Dit komt neer op zo’n 81 procent. Bijna de helft van de Kamervragen, ongeveer 44 procent, had betrekking op voetbal (35).

In onderstaand Figuur is te zien hoe de gestelde Kamervragen verdeeld zijn over tijd. In de meeste gevallen worden er in een maand nul tot drie Kamervragen gesteld die te maken hebben met sport. In april 2021 is hier een duidelijke afwijking in te zien; deze maand werden er maar liefst acht Kamervragen gesteld die over topsport gingen. Een enkele uitzondering daargelaten gingen al deze vragen over matchfixing. Dit onderwerp werd extra belicht door een nieuwsrapportage van de NOS waaruit bleek dat de nieuwe gokwet zou zorgen voor een hogere kans op matchfixing (Van Gorp en Meindertsmas, 2021).

■ **Figuur 9.1** Aantal Kamervragen over topsport per maand (01/2020 t/m 08/2024).

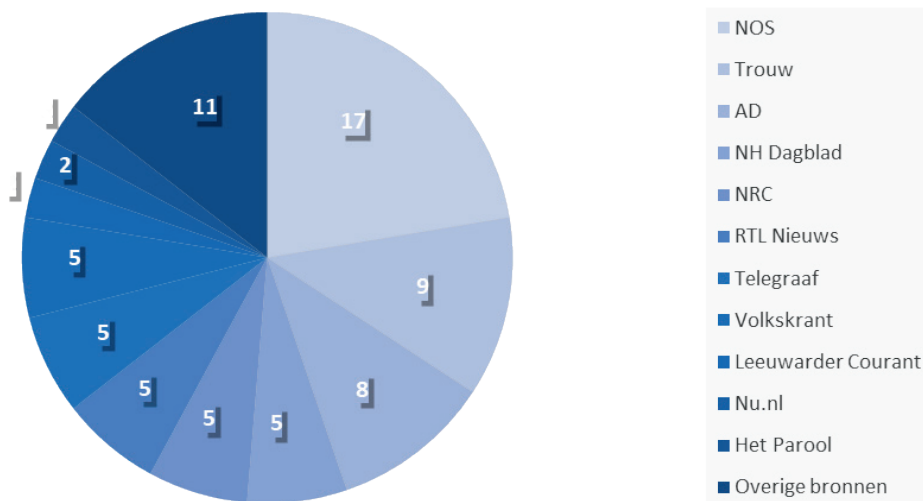

Veruit de meeste van deze Kamervragen werden ingezonden op basis van een nieuwsartikel van de NOS, namelijk zeventien keer (zie Figuur 9.2). Een aantal Kamervragen werden ingediend op basis van meerdere artikelen van verschillende bronnen. Vaak wordt door politici nationale berichtgeving aangehaald, al worden ook regionale bronnen als het Noord-Hollands Dagblad en de Leeuwarder Courant genoemd. De vijftien overige Kamervragen werden ingediend naar aanleiding van actualiteiten, niet per se gebaseerd op een nieuwsartikel. De redenen voor de Kamervragen lopen sterk uiteen. In geen van de gevallen betrof het een positieve aanleiding.

107 Aangangsels Handelingen II 2023/24, nr. 2472.

Kamerleden verzochten steeds om opheldering of actie naar aanleiding van een, volgens hen, zorgwekkend bericht.

■ **Figuur 9.2** Medium als aanleiding voor Kamervragen, in aantallen.

De meeste Kamervragen hebben betrekking op prestaties (26) en veiligheid (26). Gezondheid van de sporter komt het minst vaak naar voren (15). Overige Kamervragen kunnen niet worden gelinkt aan één van de pijlers. Waar in de eerder onderzochte krantenberichten de topsportprestaties zelf centraal stonden, grepen Kamervragen veelal terug op zaken en thema's die niet direct in relatie staan tot de topsportprestatie, maar hier wel op een indirecte manier invloed op kunnen hebben. Onderstaand worden veel voorkomende onderwerpen besproken.

9.9.4 De invloed van de media op beleid, een aantal thema's

Het stellen van Kamervragen leidt niet altijd tot beleid of een beleidswijziging. Bij belangrijke beleidswijzigingen speelden mogelijk de media wel een rol van betekenis. In de loop van de tijd is de nadruk in het beleid komen te liggen op (het voorkomen van) ongewenst gedrag in de sport. Niet zelden nadat de media hierover hadden bericht. Een aantal thema's lichten wij hieronder uit:

Doping

Het onderwerp doping speelde vooral een rol vanaf de oprichting van NeCeDo. Het onderwerp kreeg vervolgens veel aandacht in 2007 toen wielrenner Michael Rasmussen in de media in verband gebracht werd met het gebruik van doping (Het Parool, 2007a). Hij werd door de Rabobank-ploeg uit de Tour de France gehaald en ontslagen (Het Parool, 2007b). In 2012 werd de Commissie Anti-Doping Aanpak onder leiding van oud-minister Winnie Sorgdrager

ingesteld naar aanleiding van een groot aantal dopingzaken in de wielersport dat (mede) door journalisten naar buiten kwam. In 2013 publiceerde de commissie haar onderzoek naar de vermeende dopingcultuur in het Nederlandse wielrennen (Commissie Anti-Doping Aanpak, 2013). Mogelijk is de houding ten aanzien van dopinggebruik in de tijd mede door toedoen van de berichtgeving veranderd en deze veranderende houding heeft mede invloed gehad op het beleid (Zonneveld, 2018). Het NeCeDo (1999), wat oorspronkelijk ‘slechts’ een beleidsontwikkellende en adviserende stichting was op het gebied van doping, werd aangevuld met DoCoNed (1999) voor de uitvoering van dopingcontroles. Later fuseerden beide stichtingen in de Stichting Anti-Doping Autoriteit (2006) en deze stichting werd later in 2019 een zelfstandig bestuursorgaan (Dopingautoriteit, z.d.). Door de tijd heen is meer aandacht gekomen voor zaken als preventie, sloten sportbonden zich aan bij het ISR om de tuchtrechtspraak op het gebied van doping te professionaliseren en werd de aandacht (ook) gevestigd op het voorkomen van de handel in doping.¹⁰⁸ De laatste jaren zijn er minder beleidswijzigingen geweest op het gebied van anti-doping die -mede- door de media onder de aandacht zijn gebracht. Een voorbeeld hiervan betreft Kamervragen over de positie van de Bezwaarcommissie Nationaal Dopingreglement. Deze vragen zagen vooral op de vraag of deze commissie wel onafhankelijk genoeg was om te voldoen aan de WAD-code.¹⁰⁹

Seksuele intimidatie en ander ongewenst gedrag

Een ander opvallend thema betreft seksuele intimidatie in de sport. Hoewel het onderwerp al een tijd op de agenda staat van NOC*NSF, krijgt het veel aandacht wanneer voormalig topsporters zich uiten in de media (Van Gorp & De Groot, 2016). Er verschijnen verschillende rapporten zoals ‘Over grenzen in de sport’ (Van Wijk et al., 2017) en het rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport (De Vries et al., 2017). Door de tijd heen krijgt niet alleen het onderwerp seksuele intimidatie aandacht, maar gaat het ook om andere vormen van ongewenst gedrag. Meer recent gaat het bijvoorbeeld om de media-aandacht voor misstanden in de turnsport. Deze misstanden kwamen vooral aan het licht na een reeks artikelen over misstanden in de turnsport. Bijvoorbeeld door het krantenartikel van het Noord-Hollands Dagblad van 24 juli 2020; *“Turncoach [naam] verbreekt stilzwijgen over zijn onmenselijke trainingsmethoden: ‘Ik mishandelde en vernederde jonge turnsters om medailles te winnen. Ik schaam me diep.’”* (Knippen, 2020). De KNGU gaf na de bekentenis van [naam turncoach] aan de verhalen te herkennen. Naar aanleiding van deze berichtgeving zijn er Kamervragen gesteld over het fysiek en mentaal welzijn van turnsters.¹¹⁰ Steeds meer verhalen kwamen naar voren, van zowel trainers als (oud)topturnsters. In het bewuste artikel kwam naar voren dat er binnen de turnsport gebruik werd gemaakt van hardhandige trainingspraktijken, waarbij de vaak jonge meisjes bloot werden gesteld aan zowel mentale als fysieke mishandelingen. Naar aanleiding van dit artikel kwamen ook (oud)turnsters naar

¹⁰⁸ Brief van de Minister voor Medische Zorg van 4 juli 2018 (*Kamerstukken II* 2017/18, 34543, nr. 17).

¹⁰⁹ *Aanhangsel Handelingen II* 2021/22, nr. 115.

¹¹⁰ *Aanhangsel Handelingen II* 2019/20, nr. 3813. *Aanhangsel Handelingen II* 2019/20, nr. 3867. *Aanhangsel Handelingen II* 2019/20, nr. 3814.

voren met hun eigen verhalen. Het ging hierbij vaak over het niet mogen eten, de angst voor de coaches, de mentale mishandelingen, de fysieke belasting op een jonge leeftijd en soms ook fysiek geweld tegen de turnsters zelf. Zo kwam er in de artikelen *“Ik werd over de grond gesleurd, aan mijn nek omhoog getild, tegen de muur gesmeten”* in het NRC (Stouwdam, 2020) en *“Nieuwe aantijgingen in turnschandaal: ‘Ik ben lang in therapie geweest’*.” in NOS (Smedema, 2020) naar voren hoe het er tijdens de trainingen aan toe ging en onder welke omstandigheden van de turnsters werd verwacht om te presteren.

Het rapport ‘Ongelijke leggers’ (Olfers & Van Wijk, 2021) ging verder in op de misstanden in de turnsport. Hoewel dit niet het eerste rapport was over het betreffende onderwerp (Knoppers et al., 2015), kreeg het openbaar rapport veel aandacht in de media. De mediastorm rondom de turnkwestie zorgde voor politieke actie. Meerdere Kamervragen werden gesteld over het welzijn van turners en topsporters in het algemeen. Ook werden er rondetafelgesprekken met turnsters gehouden, zoals “Rondetafelgesprek (On)veiligheid in de turnsport”. Naar aanleiding van de Kamervragen en de rondetafelgesprekken werden verschillende plannen in actie gezet. De toenmalige staatssecretaris van VWS, Paul Blokhuis, sprak over het opvolgen van de volgende aanbevelingen: “betere hulp en zorg, een pedagogische aanpak in de sport en het professionaliseren van het Instituut Sportrechtspraak”.¹¹¹ Er werd een opvolgingscommissie opgericht door de KNGU en NOC*NSF, die moest toezien op de implementatie van de aanbevelingen die uit het rapport ‘Ongelijke Leggers’ naar voren kwamen.

Niet alleen binnen de turnsport maar ook in andere sporten kwam de aandacht te liggen op ongewenst gedrag. Niet zelden door berichtgeving in de media. Thema’s zoals sportethiek, machtsmisbruik en welzijn van topsporters kregen aandacht. Zo werd er door de NOS geschreven over de hoeveelheid zaken die in de sport plaatsvinden, in het artikel: *“Sportrechtbank kraakt door machtsmisbruikzaken: ‘Dit is groter dan het turnen’*.” (Van Gorp & Van Veen, 2020). Later geeft de NOS aan dat meer dan de helft van de hockeysters de prestatiecultuur als negatief ervoer (NOS, 2022).

Uit de paragrafen rond beleid blijkt dat er verschillende beleidswijzigingen hebben plaatsgevonden rond het thema ‘ongewenst gedrag’. Er is een ontwikkeling gaande waarbij de overheid dichter op de sport is komen te staan, bijvoorbeeld door het voornemen om het CVSN te verzelfstandigen en onder te brengen in een zelfstandig bestuursorgaan (zb). Door de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wordt in 2025 een wetsvoorstel gepresenteerd voor de oprichting van een onafhankelijk integriteitscentrum. NOC*NSF en de sportbonden hebben via integriteitsmanagers, beleidsinitiatieven op het gebied van preventie en een uitgebreid regelgevend kader veel initiatieven ontplooid om de sport veiliger te maken.

¹¹¹ Brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 11 oktober 2021 (*Kamerstukken || 2021/22, 30234, nr. 277*).

Rondetafelgesprek over (on)veiligheid in de turnsport

Op 2 november 2020 heeft het rondetafelgesprek over (on)veiligheid in de turnsport plaatsgevonden.

Door de commissie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is met verschillende actoren gesproken. Er is gesproken met oud-turnsters, een journalist, een onderzoeker, de omgeving, de directeur van de KNGU, de technisch directeur van NOC*NSF en huidige generatie sporters.

NOC*NSF heeft visie en beleid opgesteld voor een veilige TeamNL sportomgeving voor talentvolle sporters en topsporters. NOC*NSF heeft een aantal interventies ontwikkeld om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen of te signaleren. Zo is het Centrum Veilig Sport Nederland tot stand gekomen. Dit centrum fungeert als meldpunt naast het bestuur van de vereniging en de desbetreffende sportbond.

De KNGU geeft aan bezig te zijn met cultuurverandering. Als vervolg op het veilig sportklimaat volgde zij het programma pedagogische visie. Er wordt aan een cultuuromslag gewerkt op basis van de ontwikkelde visie. Ook wordt er meer aandacht besteed aan soft turnen, turnen in teamverband en herstructurering van scholing en opleiding van coaches.

Verschillende oud-turnsters geven aanbevelingen voor verbetering van de veiligheid in de turnsport. Deze aanbevelingen houden onder andere in het op non-actief stellen van bepaalde trainers, nazorg bieden aan slachtoffers, KNGU verplichten aanbevelingen van het Verinorm-onderzoek (Ongelijke Leggers, een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport) op te volgen, erkenning en rekenschap geven vanuit de KNGU en verminderen van prestatiedruk.

Matchfixing

Een ander onderwerp dat de laatste jaren steeds meer aandacht krijgt is matchfixing. Hoewel matchfixing al eerder aandacht kreeg rond 2013 (Spapens & Olfers, 2015) kwam het onderwerp in 2021 -wederom- vaak in de media, toen gevallen bekend werden van darters, basketballers en voetballers die opzettelijk wedstrijden leken te verliezen. Onderzoeksjournalisten in kranten als de Volkskrant en het NRC, maar ook bij de NOS, brachten onthullingen over sportwedstrijden, waarbij journalisten bijvoorbeeld analyseerden hoe grote sommen geld werden ingezet op onverwachte uitslagen in voetbal- of tenniswedstrijden. Zo verscheen in maart 2021 het NOS-artikel: *“Matchfixers hebben het gemunt op Nederlandse darters, OM doet onderzoek”* (Van Gorp & Meindertsma, 2021) en bracht de NOS-podcast Gefixt in datzelfde jaar naar buiten dat Tom Beugelsdijk expres een gele kaart zou hebben gepakt.

De eerdergenoemde mediaberichten benadrukten niet alleen de omvang van het matchfixingprobleem in Nederland, maar wezen ook op de tekortkomingen in de juridische en organisatorische aanpak. Mede door deze framing werd het een probleem dat zich weliswaar alleen voordoet binnen de sport, maar niet langer een probleem is dat alleen relevant is voor de sport. Matchfixing is niet alleen een overtreding van de spelreglementen, maar er kan ook sprake zijn van (georganiseerde) criminaliteit. Een overtreding kan dus leiden tot

zowel tuchtrechtelijke als strafrechtelijke sancties. Het Instituut Sportrechtspraak (ISR), dat onderzoek doet naar matchfixing, heeft echter meermaals aangegeven dat het lastig is om (top) sporters daadwerkelijk gesanctioneerd te krijgen. Een voorbeeld hiervan is een zaak uit 2019 waarin basketballers van een Friese vereniging werden verdacht van matchfixing. Door een gebrek aan middelen en menskracht bij het ISR bleef deze zaak onopgelost (Van Laarhoven, 2021). Het meest spraakmakende geval van matchfixing in Nederland betrof voormalig Willem II-speler (voetbal) Ibrahim Kargbo. Hij werd door de FIFA levenslang geschorst op verdenking van betrokkenheid bij matchfixing. Toch leidde dit niet tot een strafrechtelijke veroordeling (NOS, 2019c). De ophef bracht politici ertoe het onderwerp op de politieke agenda te zetten. Verschillende Tweede Kamerleden stelden Kamervragen, zoals de Kamervragen met als titel: “Matchfixing en het Instituut Sportrechtspraak (ISR)”¹¹², “De aanpak van matchfixing”¹¹³, “De NOS-berichten inzake matchfixing”¹¹⁴ en “Het fixen van matchfixing”¹¹⁵, waarbij kritisch werd gekeken naar de aanpak van matchfixing en de rol van de overheid hierin. Deze vragen dwongen het kabinet om verantwoording af te leggen over bestaande maatregelen tegen matchfixing en om te verduidelijken hoe Nederland zich positioneert binnen internationale samenwerking op dit gebied. In september 2021 werd er ook een rondetafelgesprek gevoerd over matchfixing en de bestrijding hiervan. De KNVB (voetbal) heeft zich altijd actief gemengd in het debat en steeds de wens geuit dat matchfixing als zodanig strafbaar gesteld zou moeten worden in het Wetboek van Strafrecht en deed verschillende oproepen om meer opsporingscapaciteit bij de opsporingsdiensten (Openbaar Ministerie en politie) vrij te maken.¹¹⁶ In april 2021 schreven verschillende sportbonden samen met NOC*NSF een brandbrief aan de toenmalige minister van Sport. De nieuwe Wet kansspelen op afstand (Koa), bedoeld om online gokactiviteiten te reguleren, zou volgens sportbonden juist het risico op matchfixing vergroten in plaats van verkleinen. De NOS publiceerde hier het artikel “*Fout in nieuwe gokwet zorgt voor ‘meer risico op matchfixing’, sportbonden boos*” over (Van Gorp & Meindertsma, 2021). Vanwege de geheimhoudingsplicht zou het te lang duren voor de signalen bij de sport terecht komen. Bovendien zou matchfixing geen prioriteit hebben bij de Financial Intelligence Unit (FIU), de instantie die verantwoordelijk is voor het opvolgen van meldingen. Hierdoor worden verdachte signalen vaak niet verder onderzocht.

Naar aanleiding van dit artikel werden opnieuw Kamervragen gesteld, ter aanvulling op de eerder gestelde vragen. De overheid is in gesprek gegaan met de sportbonden. Ten gevolge hiervan is het Nationaal Platform Matchfixing verder uitgebreid, waarin organisaties zoals de KNVB, Kansspelautoriteit en politie samenwerken om verdachte gokpatronen te identificeren en te onderzoeken. Ook is preventie een kerntaak van dit platform. Dit platform is bedoeld om matchfixing effectiever te bestrijden en de integriteit van de sport te beschermen. Het

¹¹² Aangangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2697.

¹¹³ Aangangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2831.

¹¹⁴ Aangangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2833.

¹¹⁵ Aangangsel Handelingen II 2020/21, nr. 2830.

¹¹⁶ Voorbeeld: KNVB, *Matchfixing in Nederland. Wat doet de KNVB?* Geraadpleegd op 10 mei 2025 via: Infographic Matchfixing KNVB Versie 2.

aantonen van matchfixing blijft juridisch lastig. Sinds het indienen van de Koa wordt meer gebruikgemaakt van indirect bewijs, zoals gokpatronen, om tot vervolging over te gaan. Naast handhaving wordt er meer ingezet op preventie, voornamelijk in de vorm van educatieve programma's. Topsporters, coaches en bonden leren zo over signalen en risico's gerelateerd aan matchfixing. Politieke druk, mede veroorzaakt door de media-aandacht en gevoed door de lobby van de sportbonden, heeft geleid tot een aantal concrete beleidswijzigingen.

Discriminatie

Een voorbeeld dat goed de invloed van media op topsport illustreert, komt uit het voetbal. In 2019 werd een wedstrijd in de Keuken Kampioen Divisie stilgelegd nadat een van de spelers, Mendes Moreira van Excelsior, vanaf de tribune racistisch werd bejegend (NOS, 2019a). Er klonken liedjes over Zwarte Piet en oerwoudgeluiden als hij aan de bal was en toen het team tijdens de pauze van het veld liep, was zelfs de Hitler-groet te zien. Deze gebeurtenissen zorgden voor veel ophef. Oranje-international Memphis Depay riep in een tweet de KNVB en de UEFA op om actie te ondernemen en vanuit de KNVB werd op het incident gereageerd met de boodschap dat in het voetbal geen plaats is voor racisme. Ook vanuit de politiek kwamen reacties op de gebeurtenis, waarbij VVD politica Dilan Yesilgöz opriep tot een stadionverbod voor de schuldigen (NOS, 2019b).

De ophef had effect. Naar aanleiding van het racistische spreekkoor en de aanzienlijke media-aandacht voor het incident kwam de KNVB samen met de Rijksoverheid met een 'aanvalsplan' tegen racisme en discriminatie in zowel het amateur- als betaald voetbal (Koninklijke Nederlandse Voetbalbond, 2020). Met het meerjarenplan, 'Ons voetbal is van iedereen', zijn maatregelen opgesteld in drie onderdelen: voorkomen, signaleren en sanctioneren. Mede door middel van strengere straffen en campagnes om bewustwording te vergroten, hoopt de KNVB racisme in het voetbal tegen te gaan. Ook wil de KNVB slachtoffers helpen, als zij aangeven dat nodig te hebben. In 2020 is de Commissie Mijns opgezet om de Rijksoverheid en de KNVB te helpen bij het bestrijden van discriminatie en het bevorderen van inclusiviteit in het voetbal. In 2022 vond een soortgelijk incident plaats, waarbij FC Dordrecht-verdediger Iliman Ndiaye racistisch werd bejegend. De wedstrijd werd stilgelegd en na onderzoek hebben de verantwoordelijken een stadionverbod gekregen (NU.nl/ANP, 2022). Inmiddels zijn er tal van beleidsinitiatieven ondernomen door met name de KNVB (Cremers et al., 2024). Het gaat onder anderen om campagnes, inzet op slimme technologie om personen te kunnen detecteren, opleidingen en het verstevigen van de spreekkorenaanpak.

Mensenrechten

Een voorbeeld dat wordt belicht in dit kader is de deelname aan het WK mannenvoetbal in Qatar in 2022. Er ontstond veel ophef over de deelname van Nederland aan het WK. De totstandkoming van het evenement zou gepaard gaan met schending van mensen- en arbeidsrechten bij de bouw van het stadion en andere faciliteiten. De eerste Kamervragen over het WK in 2022 werden gesteld in 2014, naar aanleiding van onderzoek naar Nederlandse investeringen in bedrijven die mensenrechten schonden bij de bouw van faciliteiten voor het WK. Over het WK in Qatar zijn in de periode van 2019 tot en met 2024 elf Kamervragen gesteld,

waaronder de volgende Kamervragen: “*Nederlandse investeringen in Qatar*”¹¹⁷, “*Dwangarbeid in relatie tot het WK voetbal in Qatar*”¹¹⁸, “*Het standpunt van het kabinet inzake mensenrechten en internationale toernooien*”¹¹⁹, “*De rol van het ministerie van Buitenlandse Zaken rondom het WK mannenvoetbal in Qatar*”¹²⁰. Uiteindelijk heeft het Nederlandse mannenvoetbalelftal wel deelgenomen aan het WK. Hoewel de media dus een rol hebben gespeeld in het agenderen van het onderwerp, heeft de publieke aandacht in dit geval maar beperkt effect gehad op politieke beslissingen.

Het aankaarten van mensenrechtenschendingen via de sport is niet nieuw. Dit gebeurde niet alleen bij de toewijzing van het WK voetbal aan Qatar, maar ook bij de toewijzing van de Olympische Winterspelen in Sotsji in 2014. In de aanloop van deze Spelen zijn verschillende Kamervragen gesteld over de zogenaamde anti-homowet in Rusland. Ook meer recent zijn vragen gesteld over het geplande WK mannenvoetbal in 2034 in Saoedi-Arabië. Het gaat hier wederom om mensenrechten, specifiek rechten van vrouwen, arbeidsmigranten en lhbtqia+-personen. De Kamervraag luidt: “De geplande toewijzing van het WK mannenvoetbal in 2032 aan Saoedi- Arabië.”¹²¹

Internationale betrekkingen komen sowieso in verschillende Kamervragen naar voren. Over de situatie tussen Rusland, Belarus en Oekraïne zijn verscheidene vragen gesteld op het gebied van de topsport. Dit gaat om vragen over: “*De berichten ‘Nederlands standpunt Russische sporters’, ‘Aziatische sluiproute voert Russische sporters wellicht alsnog naar Olympische spelen 2024’ en ‘De boycot treft de Russische topsport en daarmee de pr-machine van Vladimir Poetin’*.”¹²² Over boksen op de Olympische Spelen zijn naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne de volgende Kamervragen gesteld: “*Internationale boksbond gaat olympische status verliezen om Russische invloeden*.”¹²³ In deze vragen wordt het risico aangekaart dat de erkenning van de Internationale Boxing Association (IBA) kan worden ingetrokken door het Internationaal Olympisch Comité. Door intrekking van de erkenning van de IBA komt de olympische status van boksen in gevaar. Als boksen geen olympische status meer heeft, kunnen topboksers niet meer op de Olympische Spelen presteren. Het kan echter ook gaan om andersoortige internationale sensitiviteit. Denk aan: “*Het bericht dat de Chinese app MY2022 voor de Olympische Spelen 2022 gevoelige data van o.a. de Nederlandse Olympiërs verzamelt en politieke sensitive content over Oost-Turkestan en Tibet opslaat*.”¹²⁴

117 Aanhangsel Handelingen II 2021/22 nr. 1472.

118 Aanhangsel Handelingen II 2011/22 nr. 2772.

119 Aanhangsel Handelingen II 2011/22 nr. 1157.

120 Aanhangsel Handelingen II 2023/24, nr. 991.

121 Aanhangsel Handelingen II 2023/24, nr. 976.

122 Aanhangsel Handelingen II 2022/23, nr. 2161.

123 Aanhangsel Handelingen II 2022/23, nr. 3598.

124 Aanhangsel Handelingen II 2021/22, nr. 1915.

9.10 De inzet van topsporters als vliegwiel voor beleidswijzigingen

Een aantal keer komt in de Kamervragen het onderwerp financiën terug, bijvoorbeeld in combinatie met onderwerpen als milieu en faciliteiten. De vragen hebben voornamelijk betrekking op het ijsstadion Thialf in Heerenveen. Zo zijn de volgende vragen gesteld: “Het bericht ‘Thialf moet zonnepanelen uitzetten om verzekerd te blijven’.”¹²⁵ en “Het artikel ‘Directeur Thialf uit de brief aan de Tweede Kamer ‘zeer grote vragen over voortbestaan’.”¹²⁶ De verduurzamingsplannen van Thialf worden aangemoedigd door de minister van Langdurige Zorg en Sport en de minister voor Klimaat en Energie. Verduurzaming is nodig om exploitatie op de lange termijn duurzaam te verstrekken. Ook is er een Routekaart Verduurzaming Sport gepubliceerd om samenwerking te stimuleren tussen de gemeenten, de sportsector en het bedrijfsleven. Aan de ene kant worden er vragen gesteld over verduurzaming van de schaatssport, aan de andere kant worden vragen gesteld over de financiële problemen van Thialf. Bij beide onderwerpen wordt in de vragen het belang van het behoud van schaatsen als topsport benadrukt. In 2020 zijn er Kamervragen gesteld over de financiële tekorten van Thialf en de invloed daarvan op topsport. Topsporters worden ingezet om de overheid te verleiden (verder) te investeren. Zie bijvoorbeeld de vragen “over de berichten ‘Thialf in de problemen nu tekort oploopt tot 1 miljoen’ en ‘Wie betaalt de medailles van Sven en Sjinkie’”.¹²⁷ De minister van Medische Zorg geeft aan bekend te zijn met de financiële problemen van Thialf. Het begrotingstekort (in 2020) hangt met een aantal dingen samen: de aan topsport gerelateerde activiteiten leggen druk op de exploitatie van Thialf, er is onzekerheid vanwege de coronacrisis en de KNSB heeft geen hoofdsponsor. In de Kamervragen wordt benadrukt dat de sportieve ambities niet onder druk mogen komen te staan. De minister geeft aan dat ze niet van plan is bij te dragen aan het tekort van Thialf. Er wordt vanuit rijksmiddelen al structureel bijgedragen aan de huur van het ijs voor de topsport- en opleidingsprogramma's via NOC*NSF.

9.11 Resumé

Verschillende actoren hebben in het verleden, maar ook actueel, invloed uitgeoefend op het sportbeleid in Nederland. Deze beleidsanalyse heeft zich gericht op beleidsdocumenten vanuit de Raad van Europa, de Europese Unie, op nationaal beleid, provinciaal en gemeentelijk beleid en beleid vanuit de sportbonden. Deze actoren zijn van invloed op het topsportbeleid. Een belangrijke eerste actie vanuit de Raad van Europa is de European Cultural Convention (1954) geweest dat zich richt op gedeelde waarden van de sport in Europa zoals het tegengaan van het gebruik van doping, discriminatie en geweld in de sport. Het besef van de impact die gemaakt kon worden op de sport laaide op. Met het Europees Sport Certificaat dat is ingevoerd in 1963 heeft de Raad van Europa geprobeerd jongeren te inspireren. De verdere door de Raad van Europa aangenomen conventies zien uitsluitend op het scheppen van kaders op het gebied van doping, uitbuiting, matchfixing en geweld. De Raad van Europa beoogt hiermee de sport veiliger en gezonder te maken voor iedereen.

¹²⁵ Aanhangsel Handelingen II 2019/20, nr. 3267.

¹²⁶ Aanhangsel Handelingen II 2022/23, nr. 1150.

¹²⁷ Aanhangsel Handelingen II 2019/20, nr. 3797.

Sinds het Verdrag van Lissabon in 2007 valt sport onder de bevoegdheid van de Europese Unie, refererend naar artikel 165 VWEU. Verder houdt de Europese Unie zich wat sport betreft met name bezig met de maatschappelijke rol van sport, de economische dimensie en het politieke en juridische raamwerk van de sportsector. Ook biedt de Europese Unie mogelijkheden tot samenwerkingen tussen EU-instellingen, lidstaten en andere belanghebbenden in de sportwereld, speciaal in het licht van het tegengaan van dopinggebruik. Ook zet de Europese Unie zich in om mensenrechtenschendingen tegen te gaan door bijvoorbeeld een hoorzitting te organiseren naar aanleiding van de arbeidsomstandigheden in Qatar in aanloop naar het WK (2022). Daarnaast maakt de Europese Unie zich hard voor gelijkheid, zo ook in de sportwereld. In 2024 heeft de Raad van ministers van Sport het nieuwe, en vijfde, EU-werkplan goedgekeurd.¹²⁸ Dit plan richt zich op drie hoofdprioriteiten: integriteit en waarden in de sport, sociaal-economische en duurzame dimensies van sport en tot slot deelname aan sport en gezondheidsbevorderende lichaamsbeweging.

Het eerste beleidsdocument dat specifiek op topsport gericht is, verscheen in Nederland in 1969. Hierin wordt aandacht besteed aan de maatschappelijke waarde van topsport, onder andere als inspiratiebron voor de jeugd. Daarnaast richt het zich op mentale begeleiding van topsporters en op manieren waarop zij naast hun sportcarrière een maatschappelijke loopbaan kunnen opbouwen en daarin ondersteund kunnen worden. In 1979 verschijnt de eerste topsportnota, waarmee een gestructureerde overheidsaanpak voor topsport, gericht op prestaties, wordt geïntroduceerd. Tien jaar later, in 1989, wordt Nederland het eerste land ter wereld met een onafhankelijke anti-dopingorganisatie, genaamd NeCeBo. Deze organisatie is in 2019 vervangen door de Dopingautoriteit, een zelfstandig bestuursorgaan. Na de eeuwwisseling verschuift de focus van de Rijksoverheid naar een gezonder leven en meer bewegen, gecombineerd met de professionalisering van de sportwereld, zoals vastgelegd in het Olympisch Plan 2028. In 2011 wordt, met het oog op de komende Olympische Spelen, het eerste actieplan voor een veiliger sportklimaat gelanceerd, met een zero-tolerancebeleid tegen onacceptabel gedrag. In 2020 wordt een evenementenstrategie voor topsport ontwikkeld om de maatschappelijke waarde van sport te vergroten. Twee jaar later, in 2022, verschuift de focus van een top-10 ambitie naar een visie waarin topsport expliciet gekoppeld wordt aan maatschappelijke waarde. Tegelijkertijd tonen diverse onderzoeken naar grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld in de turn- en danssport, aan dat dit probleem nog niet volledig is opgelost. De minister heeft als doel gesteld dat de Nederlandse sportsector in 2040 volledig veilig en integer moet zijn. Tot slot is er gesproken over de oprichting van een integriteitscentrum en de invoering van een sportwet. Vooralsnog zijn deze ambities echter niet gerealiseerd.

De provincies in Nederland vervullen een ondersteunende rol in het topsportbeleid, wat betekent dat dit thema doorgaans niet bovenaan hun prioriteitenlijst staat. Uit een analyse

128 Europese Unie, *Resolution of the Council and of the Representatives of the Governments of the Member States meeting within the Council on the European Union Work Plan for Sport* (1 July 2024 – 31 December 2027), (9771/24), 14 mei 2024, geraadpleegd op 24 maart 2025 via: EUR-Lex - 42024Y03527 - NL - EUR-Lex.

van zowel eerdere als recente coalitieakkoorden blijkt echter dat topsport, ondanks deze ondersteunende rol, in veel provincies wordt erkend als een belangrijk aspect vanwege de maatschappelijke impact en economische groeikansen. De gemeenten zijn in hun beleid met name gericht op de ontwikkeling en uitbreiding van de breedtesport. Dit komt terug in initiatieven van de gemeenten om inwoners meer te laten bewegen en sporten, bijvoorbeeld bij sportverenigingen en sportclubs. Toch komt in de geanalyseerde gemeenten topsport aan bod. Dit is mede het geval omdat in de geanalyseerde gemeenten (Amsterdam, Arnhem en Heerenveen) een TeamNL-centrum gevestigd is. Ook hebben verschillende gemeenten zelf een Sportakkoord opgericht. Tot slot neemt NOC*NSF een belangrijke plaats in binnen het topsportbeleid bijvoorbeeld door het verplicht stellen van een topsportstatuut, het instellen van een atletenvertegenwoordiging en beleid op het gebied van integriteit. Daarnaast kennen de sportbonden ook eigen beleid.

In dit onderzoek is voorts gekeken naar mediaberichtgeving en het topsportbeleid. Media doen niet meer alleen verslag van wedstrijden, competities en recordpogingen, maar dragen ook steeds meer bij aan de manier waarop deze gebeurtenissen worden besproken. Door middel van agendasetting, framing en priming kunnen media het publieke en politieke debat over topsport beïnvloeden. Door bepaalde onderwerpen in de media te belichten, worden maatschappelijke en politieke prioriteiten beïnvloed. De nadruk in nieuwsartikelen ligt voornamelijk op prestaties, met duidelijk minder aandacht voor welzijn en sociale veiligheid. Artikelen over prestaties zijn voornamelijk positief, maar wanneer wordt geschreven over welzijn of sociale veiligheid heeft een nieuwsartikel in de meeste gevallen een negatieve aanleiding. Wanneer topsporters in de media worden geïnterviewd, is dit beeld ook terug te zien. Vaak gaat het dan namelijk over hun leven als topsporter en bijvoorbeeld obstakels die zij ervaren op het gebied van mentaal welzijn en (prestatie)druk.

De media fungeren als waakhond en als katalysator voor verandering, een rol die duidelijk naar voren komt bij het belichten van misstanden in de sport. Hoewel in nieuwsartikelen het meest wordt geschreven over prestaties, zijn voor politieke interventies juist artikelen op het gebied van welzijn en sociale veiligheid van belang. De 'normale' verslaglegging van wedstrijden/competities en recordpogingen trekt zelden de aandacht van de politiek, tenzij er een evenement of incident plaatsvindt dat de aandacht trekt. Dit is ook terug te zien in een analyse van Kamervragen over topsport. Ruim 80% van de Kamervragen over topsport is gebaseerd op nieuwsartikelen. Dit wordt ook uitgelegd in de interviews met politici: onderzoeksjournalisten hebben eerder de tijd en capaciteiten om onderzoek te doen naar wat er speelt. In de Kamervragen ligt de nadruk op problemen zoals ongewenst gedrag, mensenrechtenschendingen, doping en matchfixing. Onderwerpen als veiligheid en discriminatie worden steeds prominenter besproken.

10

10. Synthese van de bevindingen

De ambitie van Nederland is om bij de beste tien topsportlanden van de wereld horen. Een doel hierbij is om een optimaal topsportklimaat in Nederland te creëren zodat er meer medailles worden behaald, in meer takken van sport, met meer maatschappelijke waarde. Topsport heeft in de huidige maatschappij veel positieve effecten: het biedt bijvoorbeeld kansen, brengt mensen samen, topsport inspireert en geeft plezier. Topsport vertegenwoordigt ook een economische waarde, bijvoorbeeld ten aanzien van de topsportinfrastructuur, ticketverkoop, sponsoring, enz. Hoewel de maatschappelijke positieve waarde van de topsport hoger ligt dan de negatieve waarde die mensen toekennen aan topsport, kent de topsport ook een schaduwkant (Van der Roest et al., 2022). Er is niet voor niets veel aandacht voor een gezond en veilig sportklimaat. Onderzoeken naar grensoverschrijdend gedrag in de Nederlandse topsport betreffen veelal een enkele sport, zijn fragmentarisch en telkens met andere methoden uitgevoerd, waardoor de onderlinge vergelijkbaarheid gering is en bovendien gaat het vaak om betrekkelijk kleine aantallen respondenten. Wetenschappelijk en maatschappelijk gezien is een onderzoek naar de topsportcultuur vanuit zowel de versterking van de positieve kenmerken als de beperking van negatieve aspecten van belang. Daarbij geldt: voorkomen is beter dan genezen. Met andere woorden, als er aan ‘knoppen gedraaid’ kan worden om preventief de topsport beter, gezonder en veiliger te maken, zullen onderzoeken naar de negatieve aspecten, in casu grensoverschrijdend gedrag, op termijn (veel) minder nodig zijn. Om een onderbouwd fundament te leggen voor de topsport is het noodzakelijk om de gehele cultuur binnen de topsport onder de loep te nemen, dus zowel de organisatorische, culturele als sportspecifieke en persoonlijkheidskenmerken. De topsporter functioneert immers in een specifieke context die dynamisch is en vorm en inhoud krijgt door de wisselwerking tussen persoon en omgeving.

Dit onderzoek geeft een omvattend beeld van de aspecten (determinanten) die samenhangen met een positieve dan wel negatieve topsportcultuur. Binnen een positieve cultuur behaalt de topsporter optimale prestaties en is zijn¹²⁹ welzijn, gezondheid en veiligheid gewaarborgd. Het omgekeerde is het geval in een negatieve cultuur, met alle variaties die daarbij mogelijk zijn (goede prestaties, onveilige omgeving, et cetera). Deze ‘pijlers’ (prestaties, welzijn en

¹²⁹ Voor zijn (hij) kan ook haar (zij) worden gelezen.

veiligheid) zijn te beschouwen als meetbare uitingen van een cultuur en staan om die reden centraal in dit onderzoek.

Daarnaast zal er ingegaan worden op hoe de positieve aspecten kunnen worden versterkt en de negatieve aspecten kunnen worden verkleind. Het doel hiervan is om de maatschappelijke waarde van topsport verder te vergroten. Het onderzoek richt zich dus niet op het identificeren van individuele ‘rotte appels’, maar op het geven van inzicht in de algemene topsportcultuur en hoe deze positief kan worden beïnvloed.

In deze synthese presenteren we de belangrijkste resultaten van dit omvangrijke onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland. Deze synthese is tevens te lezen als samenvatting van het onderzoek.

Begrip ‘topsportcultuur’

Het begrip ‘cultuur’ is te omschrijven als het geheel van gedeelde waarden, normen, overtuigingen, symbolen en gedragingen die een groep karakteriseren en van generatie op generatie worden doorgegeven (Hofstede, 2001). Een uniforme definitie van het begrip topsportcultuur is er echter niet (Cruickshank & Collins, 2012). We hebben ten behoeve van dit onderzoek gekozen voor een pragmatische en herkenbare operationalisering van het begrip topsportcultuur door uit te gaan van drie ‘pijlers’ (ofwel uitkomstmaten): 1) prestaties (het gaat immers om topsport); 2) welzijn (zowel fysiek als mentaal; topsporters moeten ‘fit’ zijn om prestaties te kunnen leveren); 3) veiligheid (topsport moet in een sociaal veilige omgeving plaatsvinden). Deze ‘pijlers’ (prestaties, welzijn en veiligheid) zijn te beschouwen als concrete, (on)wenselijke uitingen van een onderliggende cultuur en staan om die reden centraal in dit onderzoek. Dat wil ook zeggen dat er (andere) elementen van de cultuur zijn die invloed hebben op de drie pijlers. Zo kan de omgang van coaches met topsporters van invloed zijn op het mentale welzijn van de topsporter. Die onderliggende cultuurelementen zijn onderzocht, tezamen met kenmerken van de sport en de persoon van de topsporter.

De onderzoeksvragen zijn als volgt geformuleerd:

1. Hoe is de huidige topsportcultuur in Nederland en binnen de verschillende te onderzoeken sporten in het algemeen, te karakteriseren en in het bijzonder voor de drie pijlers van de Nederlandse topsportcultuur, te weten: prestaties, welzijn (fysiek en mentaal) en veiligheid?
2. Welke factoren hebben een relatie met de drie pijlers van de huidige Nederlandse topsportcultuur (prestaties, fysiek en mentaal welzijn en veiligheid)?
3. Wat zijn de ervaringen van oud-topsporters met hun carrière als topsporter?
4. Welke (gepercipieerde) invloed hebben NOC*NSF en de TeamNL-centra op de topsportcultuur?
5. Wat is het (de)centrale beleid geweest inzake de Nederlandse topsport door de jaren heen en –verkenkend- welke invloed hebben de media op het gebied van het topsportbeleid van de overheid (gehad)?

6. Welke (beleids)maatregelen en sturingsinstrumenten kennen de verschillende sporten ter borging van een goede topsportcultuur?
7. Welke maatregelen/instrumenten vertonen een samenhang met het welzijn van topsporters?
8. Welke mechanismen zijn kenbaar die mogelijk een verandering teweegbrengen in het welzijn van het kind/jongvolwassene? Wat kan bijvoorbeeld gezegd worden over eventuele commerciële of financiële prikkels, in relatie tot de (betreffende) topsport(er)?
9. Welke aanbevelingen kunnen worden gedaan om de topsportcultuur te verbeteren?

10.1 Methoden van onderzoek

De kern van het onderzoek bestaat uit de afname van vragenlijsten onder en interviews met topsporters, coaches en oud-topsporters. In totaal hebben 26 sportbonden, met 63 disciplines, meegedaan met het onderzoek. De sporten varieerden van grote bonden als voetbal, hockey en schaatsen tot kleinere bonden als schermen, curling en skiën.

De vragenlijst voor de topsporters en coaches is gebaseerd op wetenschappelijke literatuur over cultuur en welke factoren een cultuur kunnen beïnvloeden. We hebben – op enkele vragen na – gebruik gemaakt van gevalideerde vragenlijsten. De vragenlijsten voor de topsporters en de coaches waren nagenoeg hetzelfde om zo vergelijkingen te kunnen maken. De respondenten hebben de vragenlijst digitaal kunnen invullen op een (sport)locatie (bijvoorbeeld na een training) of de vragenlijst is digitaal via e-mail verstuurd aan de topsporters. De respons is hoog, zeker gezien de lengte van de vragenlijst. Voor de topsporters is een respons behaald van 52 procent (n=1.257) en van de coaches 67 procent (n=214). We kunnen hierdoor betrouwbare uitspraken doen over de topsportcultuur in Nederland.

De vragenlijst voor de oud-topsporters had een andere opzet. Die liet oud-topsporters die recent de topsport hebben verlaten (laatste twee jaar) reflecteren op hun topsportcarrière: hoe lang hebben ze aan topsport gedaan, welke elementen hebben zij als waardevol en positief gezien, welke als negatief en waarom zijn zij gestopt met hun carrière als topsporter? Uiteindelijk hebben 92 oud-topsporters de vragenlijst volledig ingevuld. Het is in het onderzoek onduidelijk gebleven hoeveel oud-topsporters er zijn benaderd door de bonden, waardoor een bepaling van de respons achterwege blijft.

Met topsporters, coaches, oud-topsporters en anderen betrokkenen bij de topsport, bijvoorbeeld krachtrainers, psychologen, leefstijlcoaches, *embedded scientists*, technisch directeuren en enkele ouders, zijn interviews gehouden. In totaal zijn er 470 interviews afgenomen. Grotendeels zijn de respondenten (topsporters, coaches en oud-topsporters) geworven via de vragenlijst, waarin zij konden aangeven of zij een interview wilden geven. Deels is het werven ook via de sneeuwbalmethode gegaan of zijn interviews ter plekke (voor, tijdens of na een training) gehouden. De interviews duurden tussen de twintig minuten en twee uur en zijn gehouden aan de hand van een topiclijst. Van elk interview is een verslag gemaakt, dat daarna gecodeerd, geanalyseerd en per thema beschreven is.

In Hoofdstuk 3 staat een uitgebreide beschrijving van de opzet en uitvoering van het kernonderzoek.

Er zijn meerdere deelonderzoeken uitgevoerd, parallel aan het kernonderzoek. Die deelonderzoeken zijn tijdens het uitvoeren van het kernonderzoek erbij gekomen op verzoek van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Zo is het beleid van de overheid in kaart gebracht en is een korte verkenning uitgevoerd over de invloed van de media op het beleid. Ook hebben verschillende sportbonden gaande het kernonderzoek aangegeven dat de rol van NOC*NSF (en de TeamNL-centra) niet mocht ontbreken als het gaat om de topsportcultuur in Nederland. Het laatste deelonderzoek, namelijk naar het topsportlandschap, was noodzakelijk om ook de organisatiestructuur in kaart te brengen, vanwege de invloed op de cultuur. Bepaalde relevante aspecten van de organisatie van de topsport, zijn verwerkt in bijvoorbeeld het kwalitatieve hoofdstuk, bijvoorbeeld ter duiding van de vergoeding die topsporters kunnen ontvangen middels een topsportstatus. Elk deelonderzoek heeft een eigen methodologie die er grofweg uit bestaat dat er deskresearch is verricht, een vragenlijst is ontwikkeld en interviews zijn gehouden. Voor meer detail verwijzen we naar de betreffende Hoofdstukken 8, 9 en 10.

Het onderzoek heeft met de nodige voorbereidingstijd een kleine drie jaar geduurd. Terugblikkend is het een intensief traject geweest. Er is veel energie gestoken in het ontwikkelen van een goede, zo compleet mogelijke vragenlijst, die binnen een redelijke tijd ingevuld zou kunnen worden. Ook is veel tijd besteed aan het motiveren van topsporters, vaak via hun coaches, om de vragenlijst in te vullen. Tot slot heeft de enorme hoeveelheid data de nodige aandacht gevergd om die te controleren, te categoriseren, te herordenen, 'analyseklaar' te maken, opnieuw te controleren en aan te vullen met inzichten die tijdens het schrijfproces ontstonden.

10.2 Beantwoording onderzoeksvragen en kernconclusies

In het hiernavolgende gaan we in op de belangrijkste resultaten van het onderzoek. Dat gebeurt aan de hand van de hiervoor genoemde onderzoeksvragen (elk kopje is een onderzoeksvraag). We betrekken – per onderzoeksvraag – de relevante informatie uit alle bronnen. Bij informatie uit het kwantitatieve en kwalitatieve deel van het kernonderzoek betrekken we – waar relevant – ook de bevindingen uit de deelonderzoeken. Per onderzoeksvraag worden conclusies getrokken.

10.2.1 Topsport(cultuur) en de drie pijlers

Hieronder komt de eerste onderzoeksvraag aan de orde: 'Hoe is de topsportcultuur in Nederland en binnen de verschillende te onderzoeken sporten in het algemeen, te karakteriseren en in het bijzonder wat betreft de drie pijlers van de Nederlandse topsportcultuur, te weten: prestaties, welzijn (fysiek en mentaal) en veiligheid?'

Over de topsport(cultuur) is vanuit verschillende bronnen informatie beschikbaar. De topsporters hebben verschillende vragen beantwoord in de vragenlijst die de cultuur en onderliggende aspecten meten. Cultuur heeft betrekking op de directe sportomgeving van de topsporters. Dit is de context waarin zij trainen en meedoen aan wedstrijden en toernooien. De vragenlijsten kijken specifiek naar de geldende normen en omgangsvormen binnen die context. Hoewel de onderzochte sporten onderling wat variatie vertonen, is het

duidelijk dat de nadruk sterk ligt op de prestaties. De topsportcultuur (in Nederland) is te typeren als prestatiegericht. Dit houdt in dat succes, resultaten en topprestaties centraal staan. De topsporters, coaches en stafleden zijn voortdurend bezig met verbetering en het maximaliseren van de prestaties. Medailles zijn een tastbaar bewijs van ultieme prestaties. Maar veel topsporters worden niet zozeer gedreven door medailles maar door het stellen van doelen en het verbeteren van hun prestaties. Over het algemeen zijn de topsporters redelijk tevreden over hun eigen prestaties, de prestaties van hun team en hun geschiktheid voor de sport. Er is, ook eigen aan de topsport, altijd ruimte voor verbetering. Topsporters die een sport beoefenen waarin Nederland tot de wereldtop behoort, geven de prestaties van zichzelf, het team en hun geschiktheid voor de sport over het algemeen een hoger cijfer dan topsporters die een sport beoefenen waarin Nederland al enige tijd niet zo goed presteert.

De geïnterviewde topsporters, coaches en de stafleden zijn (in hun eerste reactie) vrijwel unaniem over waar topsport om draait en wat bepalend is voor de cultuur: presteren. Topsporters kunnen worden geselecteerd voor een topsportprogramma op basis van objectief meetbare prestaties en omdat coaches en andere stafleden potentie zien in de topsporter, die door veel en hard trainen, topprestaties kan halen. De keerzijde van een prestatiecultuur is dat topsporters die onvoldoende presteren het niet redden in de topsport. Het is in de woorden van topsporters een 'harde wereld'. De constante nadruk op het presteren maakt dat de persoon achter de topsporter wel eens wordt vergeten. De constante prestatiedruk komt (ook) van de topsporters zelf. Een mindere dag hebben wordt niet getolereerd, dan wel geaccepteerd. Als dat wel gebeurt – en elke topsporter heeft dergelijke momenten – doet dat wat met de eigenwaarde van de topsporter en hoe zij door anderen worden gezien en bejegend. In de woorden van een topsporter: "Als je het niet goed doet, dan besta je gewoon niet meer." De interviews maken duidelijk dat vooral topsporters die de absolute top niet hebben bereikt dit zo ervaren.

Topsport vergt toewijding en discipline. Deze eigenschappen kunnen het verschil maken tussen de middenmoot en de top. Coaches en stafleden benadrukken in de interviews het belang van een allesomvattende focus op prestaties, maar topsporters verschillen in de manier waarop ze hiermee omgaan. Sommigen hechten waarde aan een evenwichtige levensstijl, waarin ontspanning en plezier naast de sport een belangrijke rol spelen. Ze vinden topsport weliswaar het belangrijkste in hun leven, maar geloven ook dat geluk buiten de sport bijdraagt aan betere prestaties. Afleiding, zoals sociale activiteiten of hobby's, helpt hen om te ontspannen en het topsportleven vol te houden. Hun opvatting is: "als ik gelukkig ben, dan volgen de prestaties vanzelf en behoud ik het plezier in de sport". Coaches vinden deze instelling niet altijd prettig, omdat zij vinden dat plezier buiten de sport de prestaties negatief kunnen beïnvloeden. Verminderde prestaties stralen ook op hen af, want sommige coaches koppelen behaalde prestaties van hun topsporters aan hun eigen status.

Er zijn ook topsporters die volledig op hun sport gefocust zijn en elke keuze afwegen op basis van de invloed op hun prestaties. Alles draait om het maximaliseren van ontwikkeling en succes. Zij zijn naar eigen zeggen 'obsessief' bezig met hun ontwikkeling en de wens om de top te behalen. De top is meedoen en presteren op het internationale speelveld, bij voorkeur WK's en – voor veel topsporters ultiem – de Olympische of Paralympisch Spelen.

De mate waarin een topsporter zich (helemaal) kan toewijden aan de sport is grotendeels afhankelijk van de beschikbare financiën. Een groot deel van de topsporters heeft geen A-status met bijbehorende (financiële) ondersteuning en moet zorgen voor een andere manier van financiering. Ze combineren hun topsportleven met werk of studie. Coaches moedigen deze zogenoemde 'duale carrière' aan, in zoverre het de sportontwikkeling en prestaties niet in de weg staat. Als dat wel het geval is, staat de topsporter voor een keuze die in de praktijk nogal eens ten gunste uitvalt voor de sport. In het deelonderzoek bij de medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra komen de financiering van de topsport en de duale carrière uitgebreider aan bod.

Presteren vormt de kern van de topsportcultuur. Het is – vaak – een kwestie van alles of niets. Uit de vragenlijsten die de topsporters hebben ingevuld, komen ook andere cultuurelementen naar voren die kenmerkend zijn voor de Nederlandse topsportcultuur. Een duidelijke bevinding is dat zij relatief hoog (in vergelijking met de overige gemeten cultuuraspecten) scoren op *in-group collectivisme*, ofwel de mate waarin topsporters en coaches naar elkaar en de bond trots, loyaliteit en cohesie vertonen. Waar dit duidt op de mate van collectivisme die door de personen zelf wordt vertoond, is ook gemeten of er binnen de teams/bondsprogramma's over het algemeen meer focus en waardering is voor het collectief, of juist het individu met het *institutioneel collectivisme*. Zo kan er bijvoorbeeld door de coach meer worden aangestuurd op collectieve (of juist individuele) belangen en/of kan dit de norm zijn binnen een (trainings)team. Deze vorm van collectivisme lijkt wat minder sterk aanwezig te zijn binnen de Nederlandse topsportcultuur dan het *in-group collectivisme*. Een vergelijkbare bevinding komt eveneens in de interviews naar voren.

Topsporters hebben een team van professionals om zich heen, ongeacht of ze individueel of in teamverband werken. Het gaat uiteraard om de coach(es), maar ook om andere stafleden, zoals fysiotherapeuten, krachttrainers en leefstijlcoaches, die deel uitmaken van de directe omgeving van de topsporter. Alle kennis en expertise wordt ingezet om een omgeving te creëren waarin optimaal gepresteerd kan worden. Een belangrijke voorwaarde is dat de onderlinge dynamiek en sfeer in het team goed zijn. De dynamiek en sfeer kunnen veranderen in periodes waarbij selecties worden samengesteld. Topsporters kunnen in deze periodes elkaars concurrenten zijn (zie tweede onderzoeksvraag).

Uit de interviews blijkt bovendien dat de technische kennis en de zienswijze van de coach bepalend zijn voor de topsportcultuur. Coaches bepalen bijvoorbeeld hoe het trainingstraject van de topsporter eruitziet en welke topsporters deel uitmaken van de selecties en de trainingen. Coaches spelen zo een belangrijke rol in de weg die sporters afleggen naar de (mondiale) top. Bovendien kunnen coaches invloed hebben op het welzijn en het gevoel van veiligheid van de topsporters. Zo kunnen coaches ingrijpen wanneer een topsporter een blessure heeft of hem/haar doorverwijzen naar een psycholoog. Hierdoor hebben coaches niet alleen een invloed op de sportieve ontwikkeling van de topsporters, maar ook op hun welzijn en veiligheid. Dit onderstreept hoe bepalend de visie en aanpak van coaches zijn voor het creëren van de (gezonde) topsportcultuur.

Andere cultuurelementen die eruit springen als het gaat om de typering van de topsportcultuur in Nederland zijn draagkracht en bespreekbaarheid. Onder draagkracht wordt in de context

van ethische cultuur wederzijds vertrouwen verstaan tussen staf en topsporters en het serieus nemen van normen en waarden. Bespreekbaarheid ziet op openheid en open communicatie. Op andere cultuuraspecten wordt gemiddeld genomen relatief neutraal gescoord. Uit de interviews komt naar voren dat de band die topsporters met de coach en andere topsporters hebben zeer bepalend is voor hun algehele welbevinden. Sommige topsporters vertellen dat zij teamgenoten of coaches vaker zien dan hun eigen familie of partner. Door dit vele en intensieve contact bouwen de topsporters een intensieve band op met elkaar. Daarnaast geven topsporters aan dat de spanning en emoties soms hoog kunnen oplopen en het daarom prettig is als ze bij iemand terechtkunnen die deze gevoelens herkent en deelt. Er zijn ook topsporters die de topsportcultuur ervaren als een 'bubbel'. Dit gaat met name om topsporters die trainen en wonen op de trainingslocatie Papendal, één van de vijf nationale trainingscentra in Nederland. Topsporters voelen zich hier soms eenzaam. Dit lijkt vooral te maken te hebben met het gegeven dat (op Papendal) alles draait om topsport, er geen afleiding is door zaken die niet met sport te maken hebben, en mensen elkaar voornamelijk beoordelen op basis van de geleverde prestaties.

Naast prestaties is in dit onderzoek ook gekeken naar het welzijn (fysiek en mentaal) van de topsporters en de (sociale) veiligheid. Voor het bepalen van de mate van welzijn zijn wetenschappelijk gevalideerde vragenlijsten gebruikt. Deze meten in hoeverre de topsporters last hebben van bepaalde fysieke klachten (slaapproblematiek, hoofdpijnen, maag- en darmklachten en luchtwegklachten), hoe mentaal gezond ze zijn en hoe vaak zij gevoelens van (on)welbevinden ervaren.

Allereerst blijkt uit deze vragen dat het grootste deel van de topsporters fysiek gezond is. De meest voorkomende klacht onder de topsporters is slaapproblematiek. Ongeveer een derde van de topsporters heeft hier met enige regelmaat last van. Voor hoofdpijnen bedraagt dit ongeveer een kwart van de topsporters. Daarnaast heeft twintig procent met enige regelmaat last van maag- en darmklachten. Ongeveer vijftien procent van de topsporters heeft met enige regelmaat last van luchtwegklachten. Deze cijfers verschillen weinig met de Nederlandse bevolking. Alleen slaapproblemen lijken meer voor te komen bij de topsporters uit dit onderzoek (35%) in vergelijking met de jongvolwassenen uit Nederlandse bevolking (26%; CBS, 2023c).

Met betrekking tot het mentaal welzijn komt een soortgelijk beeld naar voren. Bijna 80 procent van de topsporters heeft een score die duidt op een goede mentale gezondheid. Een op de vijf topsporters valt binnen de categorie mentaal ongezond. Dit is vergelijkbaar met de Nederlandse bevolking: 26 procent van de Nederlandse volwassenen heeft psychische klachten (Ten Have et al., 2025).

Daarnaast is om het mentaal welzijn te meten ook gevraagd naar hoe vaak de topsporters gevoelens van welbevinden ervaren. Hieruit komt naar voren dat ongeveer negen procent van de topsporters maximaal één keer per week gevoelens van welbevinden ervaart. Meer dan 90 procent van de topsporters ervaart deze gevoelens minimaal twee á drie keer per week. Tot slot wat betreft de beschrijving van de uitkomstmaten, de sociale (on)veiligheid (en grensoverschrijdend gedrag). Uit de vragenlijsten die topsporters en coaches hebben ingevuld komt naar voren dat een deel van de topsporters de afgelopen twaalf maanden te maken heeft

gehad met grensoverschrijdend gedrag of andere situaties die als onveilig werden ervaren. Echter, het overgrote deel ervaart de sociale veiligheid als positief. Bijna driekwart van de topsporters zegt zich niet onveilig te hebben gevoeld in de twaalf maanden voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. De overige groep bestaat uit dertien procent van de topsporters die zich op zijn minst door één (soort) actor soms onveilig heeft gevoeld en zestien procent die zich op zijn minst door één actor vaak onveilig heeft gevoeld.

Wat betreft de ervaringen met grensoverschrijdend gedrag geeft een kwart van de topsporters aan in het voorgaande jaar geweld te hebben ervaren. Dit kan zowel fysiek, mentaal als verbaal geweld betreffen. Daarnaast heeft iets meer dan één op de tien topsporters wel eens onderdrukking ervaren. Hieronder valt dwang, chantage en machtsmisbruik. Een vergelijkbaar aantal geeft aan wel eens te maken te hebben gehad met pestgedrag of discriminatie binnen hun sportomgeving. Met name roddelen komt (heel) vaak voor. Tot slot geeft ruim zes procent van de topsporters aan te maken te hebben gehad met ongewenst seksueel gedrag binnen de sportomgeving. Het gaat hierbij om zowel ongewenst lichamelijk seksueel contact (bijvoorbeeld ongewenste aanrakingen op intieme plaatsen) als ongewenst niet-lichamelijk seksueel contact (zoals het maken van seksuele opmerkingen of het sturen van seksueel getinte berichten). Uit de gehouden interviews blijkt dat de topsporters weinig ervaringen met grensoverschrijdend gedrag naar voren brengen. Roddelen komt, in tegenstelling tot de kwantitatieve resultaten, nauwelijks aan de orde in de interviews. Een mogelijke verklaring is dat de topsporters roddelen wellicht vervelend vinden, maar het niet per se als grensoverschrijdend gedrag ervaren. Wat betreft het meemaken van geweld zeggen de topsporters in de interviews dat het voornamelijk gaat om verbaal geweld. Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het voornamelijk om niet-lichamelijk gedrag (zoals het maken van seksuele opmerkingen).

In de interviews spreken coaches weinig over hun eigen welzijn, maar vertellen ze met name over de wijze waarop ze het welzijn van de topsporters proberen te verbeteren. Coaches hebben over het algemeen een goede fysieke gezondheid. Sommige coaches geven echter aan dat ze soms vermoeid zijn door de lange dagen die ze maken. De vele uren die coaches in de topsport steken, kunnen van invloed zijn op hun mentale gezondheid. De coaches zijn met regelmaat van huis en missen hun familie en vrienden. Met name als ze jonge kinderen hebben, kan dit ervoor zorgen dat coaches het mentaal zwaar vinden en meer stress ervaren. Coaches voelen een druk om de topsporters goed te laten presteren. Dit geldt zeker voor coaches van kleine bonden, die weinig middelen tot hun beschikking hebben. Deze prestatiedruk zorgt voor stress bij coaches. Ook kan de mentale gezondheid van topsporters de mentale gezondheid van coaches beïnvloeden. Coaches moeten soms topsporters begeleiden met ernstige mentale problemen, terwijl zij hier onvoldoende deskundigheid voor hebben. Hierdoor kunnen topsporters (onnodig) met deze mentale problematiek blijven rondlopen en aan zichzelf twijfelen. Dit vergt (te) veel van de coach en heeft ook een negatieve invloed op het zijn/haar mentale welzijn. Bovendien hangt de baanonzekerheid van de coach vaak samen met de prestaties van de topsporter, waardoor ze extra druk voelen om topsporters goed te laten presteren. Hier tegenover staat dat coaches een passie hebben voor de sport en veel voldoening halen uit hun werk als coach. In de interviews vertellen coaches dat zij het

mooi vinden om de topsporters te zien groeien, zowel in prestaties als in persoonlijkheid. Wat betreft de veiligheid van coaches blijkt dat ook zij grensoverschrijdend gedrag ervaren. Zo vertellen coaches dat ze wel eens uitgescholden worden door de ouders van topsporters of dat topsporters hen 'zwartmaken' op sociale media. Enkele vrouwelijke coaches hebben bovendien te maken gehad met seksueel ongepaste opmerkingen. Coaches hebben het gevoel dat er vooral aandacht is voor de veiligheid van de topsporters en te weinig voor de veiligheid van de coaches. Coaches voelen zich onder andere kwetsbaar vanwege de angst om zelf beschuldigd te worden van grensoverschrijdend gedrag. Ze vrezen (onterecht) ontslag in geval van een melding, in plaats van dat ze beschermd worden door de bond.

Tot nu toe zijn de gegevens van alle topsporters bij elkaar genomen en beschouwd als illustratief voor *de* topsportcultuur in Nederland. Uit het feit dat er 63 verschillende sportdisciplines hebben meegedaan met het onderzoek, die onderling - op het eerste oog - sterk verschillen, kan worden afgeleid dat er ook verschillende topsportculturen zijn. De ene sport(cultuur) is immers de andere niet. Definiëring van *de* Nederlandse topsportcultuur zou dan gedifferentieerder in kaart moeten worden gebracht. Om die veronderstelling te toetsen, zijn de vijftien grootste (qua aantallen respondenten) sportdisciplines met elkaar vergeleken (n=864) op prestaties, welzijn en sociale veiligheid (de uitkomstmaten ofwel de afhankelijke variabelen). Het blijkt echter dat de sportdisciplines gemiddeld genomen nauwelijks van elkaar verschillen. Op sociale veiligheid is er geen verschil. Bij mentaal en fysiek welzijn zijn er slechts enkele verschillen tussen de sportdisciplines. De meeste verschillen zijn gemeten op het gebied van prestaties. Deze verschillen (hoger of juist lager dan de andere disciplines) zijn bij nadere beschouwing goed te verklaren. De sportdisciplines die hoger scoren, presteren op internationaal niveau erg goed, wat verklaart waarom de topsporters zelf de prestaties ook hoog waarderen. Voor de lager scorende disciplines geldt het omgekeerde.

Deze resultaten met betrekking tot de afhankelijke variabelen hoeven echter niets te zeggen over de scores op de onafhankelijke variabelen. Het is goed mogelijk dat, hoewel sportdisciplines nauwelijks van elkaar verschillen qua mentaal welzijn, de onderliggende factoren (cultuur, sportspecifieke kenmerken; de onafhankelijke variabelen) dat wel doen. In elk geval leiden die mogelijke verschillen nauwelijks tot uiteenlopende resultaten op de uitkomstmaten. In die zin kunnen we – wat betreft de uitkomstmaten – spreken van een tamelijk homogeen topsportcultuur.

Een cultuur, dus ook de topsportcultuur, wordt gevormd door mensen die daar deel van uitmaken. Interessant – gegeven de tamelijke homogene topsportcultuur - is dat uit de afgenomen persoonlijkheidsvragen, door middel van de HEXACO, blijkt dat de topsporters qua persoonlijkheid erg op elkaar lijken. Van de verschillende gemeten persoonlijkheidsdimensies¹³⁰ scoren topsporters laag (lager dan de gemiddelde Nederlander¹³¹) op emotionaliteit. Dit heeft betrekking op de mate waarin mensen zich angstig voelen (om pijn te lijden), bezorgd zijn, afhankelijk zijn bij het overwinnen van moeilijkheden en emotioneel reageren op zaken.

130 De andere dimensies zijn: integriteit, verdraagzaamheid, consciëntieusheid, openheid voor ervaringen. Op deze dimensies scoren de sporters gemiddeld.

131 Dit is vergeleken met normscores van de Nederlandse samenleving.

Mensen die hoog op deze schaal scoren zijn dus eerder bang om pijn te lijden, bezorgd en geëmotioneerd of kunnen in hun eentje lastiger problemen oplossen. Mensen die laag scoren op emotionaliteit zijn stoïcijnser en zelfstandiger: ze kunnen moeilijkheden eerder zelf overwinnen, zijn minder bang om pijn te lijden en hebben minder zorgen dan anderen. De topsporters scoren hoog op de persoonlijkheidsdimensie extraversie. Mensen met deze eigenschap voelen zich (meer) opgewekt, leggen gemakkelijk contact met vreemden en praten graag en veel met anderen. Coaches, die vaak ook topsporter zijn geweest, hebben vergelijkbare persoonlijkheidskenmerken, maar verschillen ook van topsporters op de zes eigenschappen gemeten met de HEXACO. Dit alles wil niet zeggen dat de persoonlijkheidskenmerken van de topsporters en coaches bepalend zijn voor de topsportcultuur. Wel lijkt het erop te duiden dat zowel de groep topsporters als coaches afzonderlijk qua karakter enigszins vergelijkbaar zijn ten opzichte van elkaar, met name op het vlak van (een lage mate van) emotionaliteit en (een hoge mate van) extraversie. Op de laatste scoren de coaches hoger dan de topsporters. De grootste verschillen tussen de topsporters en coaches lijken te zitten in de integriteit, consciëntieusheid en openheid voor ervaringen, waar coaches allemaal hoger op scoren. Verklaringen hiervoor zouden kunnen zijn dat coaches mede geselecteerd worden op hun mate van integriteit en consciëntieusheid en dat een zekere mate van openheid voor nieuwe ervaringen nodig is om de stap naar coaching te maken.

Het verband tussen persoonlijkheid en cultuur is lastig te duiden. Hebben topsporters de 'gewenste' persoonlijkheidskenmerken en voelen zich zij daardoor thuis binnen de topsport? Of heeft de cultuur, waar de coaches een cruciale rol hebben in het vormgeven en inhoud geven, een dermate dwingende invloed dat topsporters met een andere persoonlijkheid zich daarin voegen (met alle gevolgen van dien)? Buiten de topsportcontext is het onwaarschijnlijk dat de persoonlijkheid van mensen op een latere leeftijd veel zou veranderen door cultuur. Echter, de topsportcontext is zo intens en alomvattend dat het niet uitgesloten kan worden dat hier toch een effect kan zijn. Uit de interviews met de topsporters komt in elk geval naar voren dat topsporters die zich niet prettig voelen bij het schikken naar bepaalde heersende normen in de cultuur, zich moeilijk kunnen nestelen in (de cultuur van) de topsport.

Kernconclusies:

1. De Nederlandse topsportcultuur is te typeren als prestatief; het gaat om prestaties leveren. Dat vergt van de topsporters toewijding en discipline. Topsporters zijn trots op hun directe groep (topsporters en coaches), hebben respect voor elkaar en ervaren een open communicatie.
2. De mate waarin topsporters zich helemaal kunnen toewijden aan de sport is mede afhankelijk van de financiën/inkomsten. Sommige topsporters moeten naast hun sport werken om een inkomen te verwerven, terwijl anderen nog studeren. In beide gevallen kan een duale carrière lastig zijn en de keuze voor de topsport ligt dan voor de hand, omdat dat de passie is van de topsporters en omdat ze voor de zekerheid van hun topsportbestaan daar veel tijd in moeten steken.
3. De coach heeft een centrale rol in het vormgeven van de cultuur door zijn directe omgang met de topsporters en zijn positie om topsporters wel of niet te selecteren. De coaches

ervaren druk doordat hun financiële situatie soms onzeker is en zij veel (vrije) tijd aan de sport kwijt zijn. Zij voelen zich door de toenemende aandacht voor grensoverschrijdend gedrag kwetsbaar. De druk die coaches ervaren om prestaties te leveren, kan worden 'doorgegeven' aan de topsporters.

4. Het merendeel van de topsporters is in fysiek en mentaal opzicht gezond. Een kleiner deel is ongezond. Voor het fysieke welzijn is dat een op de zeven topsporters, voor mentaal welzijn een op de vijf.
5. Ongeveer een kwart van de topsporters heeft het afgelopen jaar te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag. Volgens de vragenlijsten komt roddelen vaak voor, in de interviews is dit nauwelijks een gespreksonderwerp geweest. Daar vertellen de topsporters voornamelijk van verbaal geweld.
6. Hoewel de sporten inhoudelijk sterk van elkaar kunnen verschillen, zijn er weinig verschillen tussen de sporten waar het de uitkomstmaten betreft. Ondanks dat een cultuur binnen de ene sport verschilt van die bij een andere sport, zijn de uitkomsten vergelijkbaar. In die zin kunnen we spreken van een tamelijk homogene topsportcultuur in Nederland.
7. Topsporters en coaches hebben twee vergelijkbare persoonlijkheidseigenschappen (emotionaliteit en extraversie), en het feit dat coaches vaak voormalige topsporters zijn, draagt vermoedelijk bij aan de homogene topsportcultuur waarin presteren het belangrijkste kenmerk is.

10.2.2 Inzoomen op prestaties, welzijn en veiligheid

De tweede onderzoeksvraag is: 'welke factoren zijn van invloed op de drie pijlers van de Nederlandse topsportcultuur (prestaties, fysiek en mentaal welzijn en veiligheid)?'

Dankzij het grote aantal topsporters en coaches die de vragenlijst hebben ingevuld, kunnen we door middel van statistische technieken hier goed inzicht in krijgen. In het hoofdstuk waar de resultaten staan beschreven van het kwantitatieve onderzoek, is eerst een cijfermatige beschrijving gegeven van de onderzoeksgroepen (achtergrondkenmerken) en zijn subgroepen op bepaalde onderwerpen met elkaar vergeleken. Ter illustratie: teamsporters beoordelen gemiddeld hun geschiktheid, eigen en teamprestaties hoger dan duo/individuele topsporters. We kunnen hiermee echter niet zeggen dat 'onderdeel zijn van een team' een 'voorspeller' is voor betere prestaties, want ook andere elementen kunnen een rol spelen (leeftijd, cultuurelementen, welzijn). Met de regressieanalyses kunnen we verbanden tussen variabelen inzichtelijk maken. We maken gebruik van de interviews om die verbanden nader te duiden en in te kleuren.

Alvorens we ingaan op de verschillende factoren, kenmerken en de drie pijlers wordt er eerst gekeken naar hoe de pijlers onderling samenhangen. Daarom zijn de prestaties, het welzijn en de veiligheid eerst los van elkaar behandeld. Tussen de regels is te lezen dat het één, bijvoorbeeld de prestaties, verband kan houden met het ander, bijvoorbeeld mentaal welzijn. Dat blijkt ook uit nadere analyses. Alle uitkomstmaten hangen significant met elkaar samen voor de topsporters. Zo hangen betere prestaties samen met zowel een hogere score op fysieke als mentale gezondheid. Daarnaast lijken topsporters die hun eigen (en eventueel team-) prestaties en geschiktheid voor de sport hoger beoordelen zich minder

vaak onveilig gevoeld te hebben in het voorgaande jaar, al is het een zwakke samenhang. Het ervaren van minder gevoelens van onveiligheid hangt vervolgens weer samen met een betere fysieke en mentale gezondheid. De sterkste samenhang is gevonden tussen fysieke en mentale gezondheid. De samenhang tussen prestaties, fysieke gezondheid en gevoelens van onveiligheid is daarentegen relatief zwak. Bij de coaches is minder sprake van samenhang, namelijk alleen tussen mentale gezondheid en gevoelens van onveiligheid. Coaches die minder gevoelens van onveiligheid hebben ervaren, scoorden hoger op mentale gezondheid.

Prestaties

De prestaties van de topsporters zijn gemeten op basis van een score over de beoordeling van (1) de eigen prestaties in het afgelopen jaar, (2) teamprestaties in het afgelopen jaar en (3) de mate van geschiktheid voor de sport.¹³² Uit de analyses blijkt dat een aanzienlijk deel van de beoordeling van prestaties verklaard kan worden door de variabelen die meegenomen zijn in de regressies. De cultuurvariabelen hebben van deze variabelen de meeste invloed op hoe topsporters hun prestaties waarderen. Daarnaast spelen de persoonskenmerken en de achtergrondkenmerken ook een rol. Wat betreft de *cultuurvariabelen* is de sterkste positieve voorspeller 'draagkracht' (o.a. het serieus nemen van normen en waarden, respect hebben voor elkaar en wederzijds vertrouwen), gevolgd door het zogenoemde *in-group collectivisme* (ofwel onderlinge trots, zorg en loyaliteit). Dit sluit aan bij eerder onderzoek, waaruit is gebleken dat de cohesie in het team belangrijk is voor het leveren van topprestaties (Fletcher & Arnold, 2011). Mogelijk geeft het betere gevoel dat de topsporters door deze cohesie krijgen de topsporters meer vertrouwen tijdens de wedstrijden. Ook helpen topsporters met meer onderling(e) collectivisme en draagkracht elkaar (beter) door de versterkte band die ze onderling hebben en presteren zij dus slechter als er in de cultuur in mindere mate aandacht voor elkaar is. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat topsporters zich minder op hun gemak voelen wanneer zij een bepaalde afstandelijkheid en gebrek aan connectie(s) ervaren ten opzichte van bijvoorbeeld hun medesporters, de coaches of andere personen binnen de cultuur en ze niet met vragen bij hen terecht kunnen. Dit beeld wordt bevestigd door de interviews. Als topsporters en coaches elkaar goed kennen, op zowel persoonlijk als sportief vlak, kunnen de communicatie en de trainingen daarop worden aangepast. Dit zorgt ervoor dat topsporters zich meer gezien voelen door de coach. Bovendien vinden topsporters het prettig als coaches zelf ook het belang van een goede band inzien en beseffen dat de sfeer bepalend kan zijn voor de kwaliteit van trainingen en wedstrijden. Zo stellen geïnterviewde topsporters dat zij beter presteren op het moment dat de sfeer goed is en zij een goede band hebben met de coach. Diverse onderzoeken ondersteunen het belang van de rol van coaches. Zo heeft een passende en behoefte-ondersteunende coaching stijl een positieve invloed op de prestaties (Barnaschone, 2014), wat in lijn ligt met de resultaten van dit onderzoek.

132 Wanneer een topsporter bijvoorbeeld niet in een team speelt en/of traint, was er bij stelling 2 de mogelijkheid tot het aanvinken van 'niet van toepassing'. In dat geval is het gemiddelde cijfer voor prestaties alleen over stelling 1 en 3 berekend.

De interviews maken bovendien duidelijk dat de spanning en onzekerheid rondom selecties een bepalende factor is voor prestaties in aanloop naar selectiemomenten, met name voor topsporters die tot de twijfelgevallen behoren. De druk die gepaard gaat met de selectiemomenten is mede afhankelijk van de criteria waarop een topsporter kan worden geselecteerd. Uit de cijfers blijkt dat topsporters die het beste met deze druk om kunnen gaan, beter presteren. Dit wordt verderop in deze paragraaf uitgelegd. Bij de topsporters geldt een grote mate van onzekerheid, hoe goed ze ook zijn, want hun prestaties zijn tevens afhankelijk van andere topsporters. Denk aan de hardlooper die aan de kwalificatie-eis voldoet, maar alsnog niet wordt geselecteerd omdat haar 'concurrent' nog harder loopt. Bij teamsporten is vaker sprake van meer subjectieve criteria, zoals tactische overwegingen. De coach is hierin het middelpunt. Die bepaalt uiteindelijk wie wel of niet mee mag doen aan een belangrijke wedstrijd. Dat wil niet zeggen dat de professionele inschatting en discretionaire bevoegdheid van de coach bij individuele sporten geen rol speelt. In die gevallen gaat het om argumenten als 'groeipotentieel', 'prestatiepaspoort' of het moment in het seizoen waarop de topsporter piekt. In zijn algemeenheid geldt dat naarmate de selectiecriteria subjectiever zijn, er meer onduidelijkheid ontstaat bij de topsporters over of zij wel of niet worden geselecteerd, wat leidt tot meer onzekerheid en stress bij topsporters.

Selectiemomenten hebben ook hun weerslag op de onderlinge sfeer en verstandhouding tussen de topsporters. Trainingspartners zijn buiten die momenten gewoon een mede-topsporter of teamgenoot. Die relatie krijgt een andere lading op het moment dat de teamgenoot een concurrent is. Dit uit zich bijvoorbeeld tijdens trainingen, waar het er harder aan toe gaat omdat iedere topsporter wil laten zien dat hij of zij het verdient om geselecteerd te worden. Deze individualistische en gespannen sfeer kan ervoor zorgen dat topsporters zich eenzamer voelen tijdens de selectieperiode en dat de band met andere topsporters verslechtert. Bovendien zien topsporters tijdens deze periode andere topsporters, met wie ze een goede band hebben en al jaren samen trainen, afvallen en soms zelfs definitief uit het programma stromen. Het afscheid moeten nemen van andere topsporters kan niet alleen verdriet met zich meebrengen, maar ook zorgen voor meer mentale druk om binnen de selectie te blijven.

Coaches en stafleden zijn zich bewust van de impact die de selecties hebben op de topsporters, het zogenaamde 'het zwaard van Damocles'. Met name jonge topsporters, die nog weinig ervaring hebben met selectieprocedures en nog niet eerder successen hebben behaald, proberen het gebrek aan mentale weerbaarheid te camoufleren. Zij hebben bijvoorbeeld de neiging om door te trainen bij een blessure of tijdens ziekte, omdat zij dit niet durven te vertellen aan hun coach, die de selectie bepaalt. Anderzijds komt dit ook vanuit henzelf, omdat zij vanwege hun sterke intrinsieke motivatie graag (door) willen sporten en zeker belangrijke wedstrijden niet over willen slaan. Daarbij kunnen topsporters de risico's van 'een pijnkje' niet altijd juist inschatten bij zichzelf. Juist stafleden in de periferie, zoals fysiotherapeuten, herkennen dit gedrag bij jonge topsporters. Coaches geven aan dat ze proberen om de druk en de spanning weg te nemen bij de topsporters door zich te richten op ontwikkeling en teamwerk en stil te staan bij (persoonlijke) ontwikkeling en gezondheid, naast prestaties. Ze houden rekening met de weerbaarheid en draaglast van de topsporters in hun manier van

coachen. Daarentegen zijn er ook coaches die zich negatief uitlaten over de draaglast van de topsporters, wat juist de druk voor deze topsporters verhoogt. Dit kan negatieve gevolgen hebben (zie mentaal welzijn).

De *persoon* van de topsporter heeft blijkens de statistische analyses ook (enige) invloed op de prestaties. Het gaat hierbij met name om mentale weerbaarheid, die van alle afzonderlijke voorspellers (achtergrondkenmerken, persoonlijkheid, cultuur) het sterkste effect vertoont. Hoe hoger een topsporter scoort op mentale weerbaarheid, des te hoger is de prestatiescore. Om goed te kunnen presteren, moeten topsporters in staat zijn om met de prestatiedruk om te gaan. Die druk kan bij de topsporter zelf vandaan komen, maar ook van de coach, familie, media en andere externe actoren. In de interviews leggen de topsporters en coaches een relatie tussen de ‘persoon van de topsporter’ en omgaan met prestatiedruk. Karaktereigenschappen zoals stabiliteit, veerkracht, concentratie, relativiseringsvermogen, volwassenheid en de mate van communicatie blijken hierin een rol te spelen. Ze moeten tegen een stootje kunnen. Topsporters die deze karaktereigenschappen in sterkere mate bezitten, lijken gemakkelijker en beter met prestatiedruk om te gaan, net als met de gevoelens die daarbij komen, zoals stress en onzekerheid. Een deel van die topsporters heeft van nature hiervoor een juiste *mindset*. De spanning en druk die zij ervaren voor een wedstrijd kunnen ze kanaliseren en gebruiken op het moment dat er gepresteerd moet worden. Andere topsporters hebben die eigenschappen niet of minder en moeten een bepaalde mate van weerbaarheid aanleren. Dat doen ze bijvoorbeeld door zich te richten op (een onderdeel van) de wedstrijd en de aspecten die wel goed gaan, in plaats van alleen bezig te zijn met het gewenste resultaat en gemaakte fouten. Dit resultaat sluit aan bij literatuur over de relatie tussen mentale kracht ofwel weerbaarheid en prestaties (Hsieh et al., 2023).

Een belangrijke factor, die niet is gemeten in de kwantitatieve analyses (alleen of de topsporter financieel rond kan komen), en die ook het niveau van cultuur en persoon overstijgt, is de financieringssysteem van NOC*NSF en de invloed daarvan op de begeleidende rol van de coach. Coaches geven aan dat er in de Nederlandse topsport een cultuur heerst waarin “het behalen van medailles” het primaire doel is. Het financieringssysteem vanuit NOC*NSF is dan ook hierop ingesteld. Door dit systeem richten sportbonden zich met name op de topsporters met de grootste kans op medailles, daarbij soms voorbijgaand aan de ‘persoon achter de topsporter’. Dit mechanisme sijpelt door naar de coaches. De prestaties gaan boven alles en andere kwesties zoals gezondheid en veiligheid, kunnen op de tweede plaats komen. De prestaties van de coach en die van de topsporters zijn met elkaar verbonden als communicerende vaten. De prestaties van de topsporters stralen af op de beoordeling van het presteren van de coach. Hoe beter de topsporter en daarmee de coach presteert, des te groter de kans op (extra) financiering (en status) en een verbeterde positie ten opzichte van andere coaches.

De *achtergrondkenmerken* van de topsporters hebben een bescheiden invloed op de prestaties. Een hoger opleidingsniveau hangt samen met een mindere (zelf gerapporteerde) score op prestaties. Opvallend is dat topsporters die rond kunnen komen van hun sport lagere prestaties rapporteren dan topsporters die dat niet kunnen. Aangezien in de meeste sporten (alleen) de best presterende topsporters kunnen rondkomen van hun sport, zou dit juist eerder

andersom verwacht kunnen worden. Een verklaring zou kunnen zijn dat deze topsporters extra kritisch zijn op zichzelf vanwege eerdere goede prestaties. De relatie tussen presteren en de financiële situatie van topsporters is meermaals besproken tijdens de interviews. Er komt uit de interviews een genuanceerder beeld naar voren dan uit de kwantitatieve resultaten. In hoeverre een topsporter zich volledig toewijdt aan de sport, heeft namelijk niet enkel te maken met zijn persoonlijkheid en mate van discipline. Het is ook sterk afhankelijk van de vraag of een topsporter het zich financieel kan veroorloven om zich volledig te richten op de topsport en dus hoeveel tijd diegene in de sport kan steken. Een groot deel van de topsporters is niet in het bezit van de zogenoemde A-status en het bijbehorende stipendium, waarmee zij eigen verantwoordelijkheid dragen voor hun inkomen. Deze topsporters hebben om die reden vaak ook nog een parttime of fulltimebaan naast de topsport. Vanwege de tijd die dit in beslag neemt, wordt dit door respondenten in de interviews gezien als iets wat een negatieve invloed zou kunnen hebben of heeft op de prestaties. Dit is dus enigszins in strijd met wat er in de analyses van de vragenlijsten is gevonden met de negatieve samenhang tussen rond kunnen komen en prestaties. Het stipendium is namelijk alleen bestemd voor de topsporters die zelf of waarvan hun sportteam tot de mondiale top acht behoren. Hiermee zijn zij een jaar lang verzekerd van een vast maandelijks inkomen en kunnen ze zich volledig richten op de prestaties die zij moeten leveren. Naast dat de topsporters die financieel rond kunnen komen, zoals eerder gezegd, mogelijk kritischer op zichzelf zijn, kan een verklaring ook zijn dat er andere bronnen van inkomen zijn waarmee zij rond kunnen komen, zoals een salaris en/of sponsors. Deze brengen doorgaans door de langere duur van het contract meer zekerheid dan het stipendium, dat zij een jaar lang kunnen krijgen.

Welzijn (fysiek en mentaal)

Als eerste gaan we in op het fysieke welzijn. Uit de statistische analyse komt naar voren dat 29,8 procent van de variantie in het fysieke welzijn van de topsporters wordt verklaard door in de analyse opgenomen variabelen. In vergelijking met prestaties, waarbij cultuurelementen een belangrijke verklarende rol hadden, zijn voor het fysieke welzijn de persoonskenmerken de belangrijkste factoren.

Vrouwen en topsporters die hun geslacht liever niet wilden aangeven, zijn - in vergelijking met mannen - minder fysiek gezond, wat in lijn ligt met eerder onderzoek (Von Rosen, 2018; Moseid et al., 2018). Van de persoonskenmerken heeft mentale weerbaarheid een positieve invloed op het fysieke welzijn. Anders gezegd, hoe weerbaarder de topsporters in mentaal opzicht zijn, des te beter de lichamelijke gezondheid. Daarnaast zijn er twee persoonlijkheidstrekken gevonden die ook van invloed zijn op het fysieke welzijn. Ten eerste lijken meer integere topsporters een betere fysieke gezondheid te hebben. Daarnaast scoren topsporters die meer open staan voor nieuwe ervaringen, juist lager op fysieke gezondheid. Verklaringen voor deze bevindingen zijn lastig te vinden en worden bovendien niet ondersteund door de literatuur. Uit een meta-analyse van Pletzer en collega's (2023) blijkt dat er geen correlatie is tussen deze twee persoonlijkheidskenmerken en fysiek welzijn. Het is mogelijk dat de groep topsporters zodanig verschilt van de algemene populatie dat hier mechanismes spelen die bij niet-topsporters geen rol spelen. Verder is er één cultuurelement dat verband houdt met

het fysieke welzijn: assertiviteit. Assertiviteit zorgt ervoor dat je voor jezelf en je mening kunt opkomen, maar heeft ook betrekking op de mate van agressiviteit, dominantie en hardheid binnen de cultuur. Dit laatste heeft een negatief effect op het fysieke welzijn. Naarmate de cultuur 'assertiever' is, scoren de topsporters lager op fysieke gezondheid.

De topsporters kleuren het beeld van een 'assertieve cultuur' en fysiek welzijn nader in. Inherent aan de topsport zijn de blessures en ander lichamelijk ongemak, zoals de in de vragenlijst gemeten (slaap-, hoofdpijn-, luchtweg- en maag- en darm-) klachten. Dat hoort erbij, zo lijkt het. Om die reden stellen de geïnterviewden dat topsport in de regel ongezond is. Topsport draait om het opzoeken van grenzen. Door hier af en toe overheen te gaan, weet een topsporter waar die grens ligt en kan er progressie worden behaald. Het informeren van de coach over een blessure en hulp inschakelen zal een topsporter eerder doen als er weinig op het spel staat. Zoals eerder beschreven, zijn selectieperiodes met de daaruit volgende onderlinge concurrentie juist momenten voor de topsporter om fysieke ongemakken *niet* te melden. Eerder hebben we vastgesteld dat er een verband is tussen fysieke en mentale gezondheid. Bij de verklarende factoren voor mentaal welzijn komt vanuit de interviews de 'machocultuur' aan de orde die in de topsport heerst. Dat heeft ook zijn weerslag op de fysieke gezondheid. Eerder onderzoek dat aansluit bij deze bevinding, stelt dat het normaliseren van doortraining en aan wedstrijden deelnemen ondanks blessures, binnen sommige topsportculturen schadelijke gevolgen kan hebben voor de fysieke gezondheid van de topsporters (McGannon et al., 2013). Voeding en gewicht zijn een regelmatig terugkerend onderwerp geweest tijdens de interviews. Het hebben en houden van een juist gewicht is vooral voor de gewichtsporten relevant. Het afvallen of juist aankomen heeft namelijk gevolgen voor plaatsing in een bepaalde gewichtsklasse. Echter, het behouden of behalen van een bepaald gewicht en lichaamsbouw is niet enkel een punt voor topsporters die actief zijn in een gewichtsklasse. Ook andere topsporters zijn intensief bezig met de juiste voeding en hun gewicht. Zij willen een goede balans vinden tussen de inname van voldoende, goede voedingsstoffen en een juiste hoeveelheid calorieën om de aanzienlijke trainingsuren fysiek aan te kunnen. Bij optimale prestaties hoort een optimaal lichaam, zo is de redenering. Er zijn topsporters voor wie dit geen probleem is, voor anderen is het daarentegen lastiger. Zij vinden het moeilijk om zich aan het dieet te houden, met name tijdens vakanties of stressvolle periodes en moeten veel moeite doen om weer in het ritme van 'gezond eten/goed gewicht' te komen. Met name vrouwen spreken in de interviews over hun (mogelijk) ongezonde relatie met hun gewicht/voeding en degenen die dat ervaren geven dan ook vaak aan dat zij te maken hebben gehad met een eetstoornis. Praten over dieet en gewicht vinden topsporters en coaches lastig, omdat het een gevoelig onderwerp is. Zo stellen sommige coaches bang te zijn om iets verkeerd te zeggen en het onderwerp om die reden te vermijden.

De regressieanalyses voor mentaal welzijn¹³³ tonen aan dat de totale verklaarde variantie 45,8 procent is. Persoonkenmerken bepalen, net als bij het fysieke welzijn, in grote mate het mentale welzijn van de topsporters. Ook hierbij is mentale weerbaarheid van de topsporters de belangrijkste voorspeller. Hoe weerbaarder zij zijn, des te beter hun mentale welzijn. Anders

¹³³ De mentale gezondheid en het welbevinden zijn door de datareductie bij elkaar genomen.

dan bij het fysieke welzijn zijn er geen verschillen tussen mannen en vrouwen wat betreft hun mentale welzijn. Uit de interviews komt een wat ander beeld naar voren. Meerdere vrouwen vertellen dat zij te maken te hebben gehad met een burn-out, depressie of paniekaanval tijdens de topsportcarrière. Mannelijke topsporters spreken niet over deze ernstige klachten. Bij de mannen spelen in vergelijking met vrouwen op het eerste oog 'minder ernstige' klachten, zoals stress, onzekerheid en schaamte. Het verschil tussen mannen en vrouwen zou ook kunnen komen doordat mannen minder open durven te zijn dan vrouwen. Eerder onderzoek toont iets soortgelijks aan: vrouwelijke atleten zoeken eerder psychologische hulp en staan meer open om hun problemen te bespreken dan mannelijke atleten (Akesdotter et al., 2020). Daarnaast is er een persoonskenmerk gevonden dat negatief samenhangt met mentale gezondheid: een positieve houding ten aanzien van valsspelen. In de vragenlijst is een aantal vragen gesteld die gaan over het zich houden aan de spelregels of juist de regels overtreden. Topsporters die positief staan tegenover valsspelen hebben een minder goede mentale gezondheid. Hoe dit verband houdt met elkaar is lastig te verklaren.

De persoonlijkheidseigenschap extraversie is een positieve voorspeller voor mentale gezondheid, voor zowel de topsporters als de coaches. Hoe extravert de topsporter/coach is, des te beter het mentale welzijn. Uit de meta-analyse van Pletzer en collega's (2023) komt eenzelfde beeld naar voren. In dat onderzoek komt extraversie naar voren als de persoonlijkheidseigenschap die het sterkste correleert met mentaal welzijn. Extraverte personen zijn over het algemeen zelfverzekerder in sociale situaties en hebben vaak een positievere kijk op zichzelf. Het mentale welzijn van individuen is vaak mede afhankelijk van sociale banden. Extraverte personen hebben vaak meer van deze banden en genieten hier ook meer van. Dit zouden mogelijke verklaringen kunnen zijn voor het positieve verband tussen extraversie en mentaal welzijn.

Tot slot is er één cultuuraspect dat een rol speelt in het verklaren van het mentale welzijn van topsporters en coaches. Dit is de strafbaarheid (van ongewenst gedrag), wat in de vragenlijst bestaat uit stellingen over het belang en belonen van gewenst gedrag en juist bestraffen van ongewenst gedrag. Wanneer dit sterker aanwezig is binnen de cultuur, neemt het mentale welzijn van topsporters toe.

De topsporters hebben tijdens de interviews een relatie gelegd met de selectiedruk. De gedachte dat een topsporter vervangen kan worden door een ander zorgt voor onzekerheid, spanning en stress. Dat gevoel uiten, bijvoorbeeld naar de coach, durven ze niet uit angst om niet geselecteerd te worden. Ze kunnen mentaal uitgeput raken (en soms ook fysieke klachten krijgen als buik- en hoofdpijn). Als een topsporter onverhoopt niet wordt geselecteerd, kan dat leiden tot teleurstelling, boosheid of zich gebroken voelen en kan hij of zij soms het plezier in het sporten verliezen. De topsporters vinden dat er te weinig aandacht is voor de impact die het op topsporters heeft wanneer ze niet worden geselecteerd. Tot slot is de manier waarop de boodschap wordt gebracht belangrijk. Wanneer de boodschap van niet-selectie op een onpersoonlijke manier gecommuniceerd wordt, bijvoorbeeld in een e-mail of in het ergste geval via de media, kan dat extra pijnlijk zijn voor de topsporter en een 'mentale klap' geven.

Veiligheid

In de vragenlijst is gevraagd of de topsporters wel eens gevoelens van onveiligheid hebben ervaren in het afgelopen jaar. Allereerst blijkt dat vrouwelijke topsporters vaker gevoelens van onveiligheid ervaren dan mannelijke topsporters. Personen met een meer integer karakter rapporteren juist minder gevoelens van onveiligheid. Verder blijkt dat in culturen met een hoge mate van assertiviteit topsporters vaker gevoelens van onveiligheid ervaren dan in culturen waarin minder assertiviteit aanwezig is. De mate van assertiviteit verwijst naar de waardering van directe communicatie, competitie en zelfverzekerd gedrag. In meer persoonsgerichte culturen hebben topsporters juist minder vaak last van gevoelens van onveiligheid. Daarnaast blijkt dat in culturen waar hoger gescoord wordt op haalbaarheid, ofwel waar genoeg ondersteunende middelen beschikbaar zijn en grenzen niet hoeven te worden overschreden, topsporters minder last hebben van gevoelens van onveiligheid.

Daarnaast is in de vragenlijst aan de topsporters (en coaches) gevraagd of zij te maken hebben gehad met (verschillende vormen van) grensoverschrijdend gedrag. Voor het overzicht hebben we de verschillende vormen gegroepeerd in 1) pesten/discriminatie 2) geweld 3) onderdrukking 4) ongewenst seksueel contact. Voordat we per vorm dieper ingaan op de 'verklarende' factoren van grensoverschrijdend gedrag, behandelen we eerst een algemene bevinding. Bij de eerste drie omschreven vormen van grensoverschrijdend gedrag hebben de cultuurelementen de grootste 'verklarende' kracht. Bij seksueel ongewenst gedrag is er zowel slechts één persoonskenmerk als één cultuurelement dat een rol lijkt te spelen. Bij ieder kopje wordt in de figuur eronder een overzicht gegeven van de beschermende en risicofactoren voor iedere afzonderlijke vorm van grensoverschrijdend gedrag.

Pesten/discriminatie

Bij deze vorm van grensoverschrijdend gedrag hebben topsporters die hun geslacht niet wilden meedelen hier vaker last van gehad dan mannen. Ook het geboorteland lijkt hierin een rol te spelen. Topsporters die voor Nederland uitkomen (de voorwaarde voor ons onderzoek), maar wel zijn geboren in een ander land, hebben ruim twee keer vaker te maken gehad met pestgedrag en discriminatie in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst. Daarnaast hebben topsporters die kunnen rondkomen van hun sport minder vaak deze vorm van grensoverschrijdend gedrag ervaren dan topsporters die niet kunnen rondkomen van de sport. Dit is in lijn met het onderzoek van Dopheide en collega's (2020), waarbij werd aangetoond dat topsporters zonder topsportstatus meer te maken hebben met een onveilige of oneerlijke topsportomgeving tijdens de topsportcarrière dan topsporters met een topsportstatus. Tot slot hebben topsporters minder vaak pesten en/of discriminatie ervaren wanneer zij niet of in mindere mate hun eigen grenzen over hoefden te gaan en regels moesten breken (de haalbaarheid van doelen). Dat geldt ook voor omgevingen waarin er respect is voor elkaar en normen serieus worden genomen, minder vaak last van pestgedrag en discriminatie.

■ **Figuur 10.1** Beschermende en risicofactoren voor pesten/discriminatie

Beschermende en risicofactoren voor pesten/discriminatie		
 ACHTERGROND	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Rondkomen	RISICOFACTOREN ▪ Wil geslacht niet zeggen ▪ Ander geboorteland
 PERSOONLIJKHEID	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Mentale weerbaarheid ▪ Integriteit	RISICOFACTOREN ▪ Openheid voor ervaringen
 CULTUUR	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Haalbaarheid ▪ Draagkracht	RISICOFACTOREN

Geweld

Assertiviteit en draagkracht zijn volgens de regressieanalyses de belangrijkste voorspellers voor geweld. Daarnaast lijkt ook een grotere machtsafstand tussen topsporters en anderen met een machtspositie een mogelijke verklaring te geven voor het meemaken van (fysiek, emotioneel en/of verbaal) geweld. Ofwel, in een cultuur waarin mensen met een machtspositie de afstand tot hen willen vergroten en minder makkelijk aanspreekbaar zijn, hebben topsporters meer kans om geweld en/of onderdrukking mee te maken. Opvallend genoeg hangt een grotere mate van congruentie van de coach (diens eerlijkheid, transparantie en betrouwbaarheid) tevens samen met een grotere kans dat een topsporter in ons onderzoek geweld heeft gemaakt. Draagkracht vertoont juist een negatieve samenhang: wanneer de bestaande normen serieuzer worden genomen en mensen (uit zichzelf) elkaar met respect behandelen, is de kans dat een topsporter geweld heeft meegemaakt juist kleiner (net als bij roddelen, pesten en discrimineren).

In het meten van assertiviteit is er één stelling die letterlijk betrekking heeft op de mate van agressiviteit in de cultuur. Dat kan één op één in verband worden gebracht met verbaal en fysiek geweld. In sportculturen waar directe communicatie, competitie en zelfverzekerd gedrag belangrijk is en waar een hoge mate van institutioneel collectivisme (een sterkere aanwezigheid van het belang van collectiviteit) heerst, is de kans dat topsporters geweld meemaken hoger. Eerder onderzoek, waarbij het competitieve karakter van de topsportcultuur en autoritaire topsportculturen in verband zijn gebracht met het ervaren van onveiligheid door de topsporter (Kavanagh, 2014; Donnelly et al., 2016; Olfers & van Wijk, 2021), sluit hierop aan.

■ **Figuur 10.2** Beschermende en risicofactoren voor geweld

Beschermende en risicofactoren voor geweld		
 ACHTERGROND	BESCHERMENDE FACTOREN	RISICOFACTOREN
 PERSOONLIJKHEID	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Mentale weerbaarheid	RISICOFACTOREN ▪ Extraversie ▪ Consciëntieusheid
 CULTUUR	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Draagkracht	RISICOFACTOREN ▪ Machtsafstand ▪ Institutioneel collectivisme ▪ Assertiviteit ▪ Congruentie van coach

Onderdrukking

Wanneer er gekeken wordt naar het hebben ervaren van onderdrukking, in het geval van dwang, chantage en/of machtsmisbruik, blijkt uit onze cijfermatige analyses dat oudere topsporters een kleinere kans hebben om dit in het afgelopen jaar te hebben ervaren. Daarnaast rapporteren topsporters die kunnen rondkomen van hun sport ook minder onderdrukking, waar personen die zich langer in de topsport(cultuur) begeven, juist een grotere kans dat ze onderdrukking hebben meegemaakt. Dat is ietwat tegenstrijdig, gezien het feit dat (een hogere) leeftijd juist samenhangt met een kleinere kans op onderdrukking. Wat betreft de persoonskenmerken hangt, wederom, mentale weerbaarheid samen met een kleinere kans op het ervaren van onderdrukking. Mogelijk laten topsporters die mentaal weerbaarder zijn zich minder makkelijk ompraten en onder druk zetten dan personen die dat minder zijn. Het zou kunnen dat zij zich eerder weten te verweren en kunnen reageren, waar mentaal minder weerbare topsporters mogelijk eerder instemmen. Topsporters die een sterker verdraagzaam karakter hebben, hebben tevens een kleinere kans te maken te hebben gehad met onderdrukking. Een meer consciëntieus en voor ervaring openstaand karakter hangt juist samen met een grotere kans hierop.

Bij onderdrukking blijkt – naast andere, eerder behandelde factoren – dat haalbaarheid een beschermende culturele factor is tegen onderdrukking. Dit houdt in dat in culturen waar topsporters ervaren dat ze geen grenzen of regels hoeven te overschrijden om doelen te behalen er minder onderdrukking (dwang, chantage en/of machtsmisbruik) wordt ervaren. Daarnaast blijkt dat binnen culturen waar een focus ligt op het behalen van doelen en succes en waar er genoeg ondersteunende middelen zijn (een marktcultuur), topsporters minder vaak last hebben van onderdrukking. Aan de andere kant blijkt dat in culturen waar er een

grote(re) machtsafstand is, topsporters vaker dwang en onderdrukking meemaken dan in culturen waar een kleinere machtsafstand is.

■ **Figuur 10.3** Beschermende en risicofactoren voor onderdrukking

Beschermende en risicofactoren voor onderdrukking		
 ACHTERGROND	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Oudere topsporters ▪ Rondkomen	RISICOFACTOREN ▪ Langer in de topsport
 PERSOONLIJKHEID	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Mentale weerbaarheid ▪ Verdraagzaamheid	RISICOFACTOREN ▪ Consciëntieusheid ▪ Openheid voor ervaringen
 CULTUUR	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Marktcultuur organisatie ▪ Haalbaarheid	RISICOFACTOREN ▪ Machtsafstand

Seksueel ongewenst gedrag

Vrouwelijke topsporters hebben een grotere kans om ongewenst seksueel gedrag mee te maken dan mannen, wat overeenkomt met eerder onderzoek (Vertommen et al., 2016). Eén ander achtergrondkenmerk lijkt tevens een rol te spelen: topsporters die rond kunnen komen van het beoefenen van hun sport hebben een kleinere kans om seksueel ongewenst gedrag mee te maken dan topsporters die dat niet kunnen.

Hiernaast zijn er slechts twee voorspellers die mogelijk een rol spelen in het verklaren van seksueel ongewenst gedrag. Personen die sterker integer zijn rapporteren dit gedrag minder, waar topsporters die zich in een cultuur bevinden waarin de afstand tot personen met een machtspositie groter is dat juist vaker doen.

■ **Figuur 10.4** Beschermende en risicofactoren voor seksueel ongewenst gedrag

Beschermende en risicofactoren voor seksueel ongewenst gedrag		
 ACHTERGROND	BESCHERMENDE FACTOREN	RISICOFACTOREN ▪ Vrouwen ▪ Wil geslacht niet zeggen ▪ Rondkomen
 PERSOONLIJKHEID	BESCHERMENDE FACTOREN ▪ Integriteit	RISICOFACTOREN
 CULTUUR	BESCHERMENDE FACTOREN	RISICOFACTOREN ▪ Machtsafstand

De topsporters (en coaches) hebben in de interviews ook gesproken over mogelijke oorzaken van grensoverschrijdend gedrag. Daaruit komen grofweg twee hoofdoorzaken: 1) de machtsongebalans en 2) de masculiene cultuur. De ervaren machtsongebalans speelt vaak tussen topsporters en coaches. Coaches kunnen grote macht uitoefenen op topsporters door hun kennis, toegang tot middelen en het gezag om keuzes te maken. De disbalans tussen topsporter en coach kan vervolgens leiden tot machtsmisbruik. Dit gebeurt vooral wanneer de topsporter geen inspraak heeft, niet wordt geïnformeerd over de reden voor bijvoorbeeld niet-selectie en plotseling geconfronteerd wordt met een beslissing van de coach. Een andere reden is als de coach niet openstaat voor feedback van de topsporter. Coaches die wel transparant zijn en openstaan voor feedback zorgen voor meer acceptatie, draagvlak en een veiliger gevoel. Eerder onderzoek toonde al aan dat topsporters een risicogroep zijn voor verschillende vormen van misbruik als gevolg van de strikte hiërarchie binnen de sportcontext en de machtsongebalans tussen de topsporter en coaches (Tuakli-Wosornu, 2021; Olfers & van Wijk, 2021). Een andere grond voor onveiligheid in de relatie topsporter-coach is dat de coach enkel oog heeft voor de best presterende topsporters en de minder goede topsporters links laat liggen.

Een voedingsbodem voor onveiligheid is ook te vinden in de wijze waarop topsporters met elkaar omgaan. Vooral binnen teamsporten speelt hiërarchie een rol, waarbij oudere en beter presterende topsporters bepalend zijn voor de sfeer en het gevoel van veiligheid. Uit interviews blijkt dat de oudere topsporters en topsporters met meer ervaring (de 'sterren') de jongere topsporters aansturen, aanspreken of helpen op sporttechnisch vlak. Soms nemen zij een denigrerende en vijandige houding aan, kleineren ze hen of maken ze duidelijk welke (hoge) positie zij hebben binnen het team.

De tweede hoofdoorzaak voor onveilige situaties is, volgens de geïnterviewden, de zogenoemde masculiene cultuur. Eerder in dit hoofdstuk is de topsportcultuur ‘hard’ genoemd; masculien is een specifieke vorm van deze harde cultuur. Een masculiene cultuur richt zich op ambities, prestaties en materiële beloning. Begrippen als assertiviteit, hardheid en competitiviteit staan hierbij centraal. Een masculiene cultuur kenmerkt zich onder andere door 1) de manier waarop om wordt gegaan met fysieke en mentale problemen en 2) machogedrag.

De masculiniteit komt tot uiting in de manier waarop er wordt omgegaan met fysieke of mentale problemen. Er zijn topsporters die het gevoel hebben dat ze soms als ‘robots’ worden behandeld, vooral door coaches. De topsporters moeten presteren en medailles halen. Dit komt mede doordat deze medailles voor bonden deels leidend zijn in de directe financiering vanuit NOC*NSF. Hierdoor sijpelt deze druk door naar de coaches, wier baan afhangt van de prestaties van de topsporters. Om hiermee om te gaan, zo vertellen topsporters, moeten ze in sommige gevallen hun emoties uitschakelen, met name wanneer er gepresteerd moet worden (ofwel bij wedstrijden). Dit doen zij niet enkel bij het omgaan met de druk en om zelf de hardheid van de topsport aan te kunnen, maar ook omdat het tonen van emoties in sommige van de onderzochte topsportculturen wordt gezien als zwak door mede-topsporters en/of stafleden. In dergelijke culturen kan het voorkomen dat wanneer topsporters hun emoties tonen of aangeven dat zij mentale hulp zoeken of hebben gezocht, ze als ‘zwak’ of ‘een watje’ worden gezien, mentaal minder weerbaar worden geacht en daardoor in de ogen van anderen minder geschikt voor het beoefenen van topsport. Wanneer bij topsporters de angst bestaat om dit imago te krijgen, of dit nu terecht is of niet, kan dit een belemmering vormen voor het inschakelen van mentale hulp. Dit lijkt vaker plaats te vinden bij fysieke zaken, zoals tijdens een training waarbij een topsporter mogelijk een lichte blessure heeft. In zulke gevallen proberen coaches de grenzen op te rekken door opmerkingen als: ‘Probeer het toch nog maar’ of ‘Stel je niet aan’, ondanks dat topsporters duidelijk aangeven pijn te hebben. Hier staat tegenover dat er ook veel coaches en medische stafleden zijn die juist hameren op dat topsporters zo veel mogelijk moeten delen over hoe ze zich (mentaal, maar in dit geval ook fysiek) voelen, zodat zij goed de blessurerisico’s kunnen monitoren. Sommige sporters delen dat niet altijd. Dit gebeurt vaker als er een belangrijk(e) wedstrijd of toernooi in het vooruitzicht is. Daarom, maar ook omdat topsporters de pijn en ernst van (het risico op) een mogelijke blessure niet altijd goed in kunnen schatten, gebeurt het vaak dat zij dergelijke fysieke ongemakken zelf bagatelliseren.

Het voorgaande raakt aan een andere mogelijke oorzaak voor onveiligheid binnen de cultuur, namelijk machogedrag. Dit verwijst naar een persoon die zich overdreven stoer en arrogant gedraagt, neerkijkt op anderen en zich (liever) niet kwetsbaar opstelt. In sommige topsportculturen, met name in individuele sporten waarbij Nederlandse topsporters zelf met elkaar in concurrentie zijn om bijvoorbeeld plaatsing voor toernooien, is dit gedrag volgens geïnterviewden met enige regelmaat aanwezig. Naast dat de best presterende individuen dergelijke trekjes naar anderen kunnen vertonen, kan deze typering betrekking hebben op de eerdergenoemde ‘sterspelers’ in teams, die zich door hun status blijkbaar een positie toe-eigenen waarin zij anderen zo kunnen behandelen. Toch is dergelijk machogedrag niet alleen bij topsporters aanwezig, luisterend naar de verhalen uit de interviews. Ook coaches kunnen

dergelijk gedrag vertonen, waarbij zij hun mening doordrukken, het recht van de sterkste geldt en hun leiderschapstijl zich kenmerkt door directheid en autoriteit. Er zijn topsporters die deze hardheid nodig hebben ter motivatie en de cultuur prettig vinden. Ze kunnen daardoor beter presteren en zich volledig op zichzelf richten op het moment dat een coach alles bepaalt. Andere topsporters hebben moeite met deze bejegening. Eerder onderzoek toont aan dat de heersende mannelijke (masculiene) waarden binnen de topsportcultuur van negatieve invloed zijn op de mentale gezondheid van de topsporters (Doherty et al., 2016).

Kernconclusies:

1. Een consistente bevinding is dat weerbaarheid van de topsporters verband houdt met de prestaties, fysiek en mentaal welzijn, en grensoverschrijdend gedrag. Hoe weerbaarder de topsporters zijn, des te gezonder zij zijn, des te beter ze presteren en des te minder zij grensoverschrijdend gedrag ervaren.
2. De cultuuraspecten hebben de grootste invloed op de prestaties. Het gaat hierbij om het ervaren van een hechte groep, respect hebben voor elkaar, onderlinge loyaliteit ervaren en de band met de coach. Is die band goed, dan heeft dat positieve gevolgen voor de prestaties en vice versa. Selectiemomenten vormen een spannende periode voor de topsporters: het kan zorgen voor onderlinge concurrentie en een verstoorde relatie met de coach als hij of zij niet duidelijk is over de (toepassing van) de selectiecriteria.
3. Cultuurelementen spelen bij het fysieke welzijn van de topsporters een mindere rol in vergelijking met de persoonskenmerken. Daarbij lijkt geslacht wel van belang: zowel vrouwen als personen die hun geslacht niet willen meedelen, rapporteren een minder fysiek welzijn. In de topsport lijken voeding en gewicht hierbij belangrijke elementen. De harde topsportcultuur heeft een negatief effect op het fysieke welzijn: topsporters mogen zich niet zwak tonen als ze blessures hebben en trainen daarom door, ook al is dat niet verantwoord.
4. Ook bij het mentale welzijn van de topsporters spelen persoonskenmerken een rol in het verklaren ervan, zoals de eerder genoemde mentale weerbaarheid, maar ook extraversie. Het lijkt erop dat topsporters die deze eigenschap hebben in mentaal opzicht gezonder zijn dan de meer introverte topsporters. Zij komen in de topsport beter tot hun recht, zo lijkt het. Topsporters voelen zich ook mentaal gezonder – en dat is een kenmerk van de cultuur – als gewenst gedrag wordt beloond en ongewenst gedrag wordt bestraft (duidelijkheid van regels en een consequente toepassing daarvan). Ook hier worden selectiemomenten en -druk genoemd als kwetsbare periodes voor de topsporters. Uit de vragenlijst komen er geen verschillen naar voren tussen mannen en vrouwen op het gebied van mentaal welzijn, terwijl in de interviews hier vaker over gepraat werd door vrouwelijke topsporters dan door mannelijke topsporters. Een mogelijke verklaring – in de lijn met de literatuur – is dat mannen zich daarover minder snel uitspreken en dat ze extra mogelijkheden hiervoor zouden moeten krijgen.
5. Sociale (on)veiligheid, ofwel het ervaren van gevoelens van onveiligheid en het meemaken van grensoverschrijdend gedrag, laat een patroon zien waarin achtergrondkenmerken een rol lijken te spelen. Vrouwen voelen zich vaker onveilig en zijn vaker slachtoffer van

seksueel grensoverschrijdend gedrag. Topsporters van niet-Nederlandse afkomst zijn vaker slachtoffer van discriminatie. Voor de overige vormen van grensoverschrijdend gedrag zijn elementen van de cultuur bepalend(er). Risicofactoren zijn onduidelijke normen en regels voor de topsporters (en coaches) en het handhaven ervan, geen heldere doelen en grenzen stellen en een sfeer waarin de onderlinge trots en loyaliteit moet wijken voor prestaties. De coaches hebben een belangrijke rol hierin, positief, als zij de topsporters op een goede manier weten te motiveren, negatief, als ze de machocultuur van de topsport tot uiting brengen en daarmee de afstand tot de topsporter vergroten.

10.2.4 Oud-topsporters over hun topsportcarrière

Hier behandelen we de volgende onderzoeksvraag: ‘Wat zijn de ervaringen van oud-topsporters met hun carrière als topsporter?’

Zoals gezegd, hebben de oud-topsporters ook een vragenlijst ontvangen en die is anders van opzet is dan de vragenlijst voor de huidige topsporters. Bij de oud-topsporters ging het vooral om het achterhalen van hoe zij terugkijken op hun carrière als topsporter. Vooraf merken we op dat het onderzoek onder de oud-topsporters illustratief is en niet representatief voor de ervaringen van oud-topsporters tijdens en na hun topsportcarrière. Hoewel het om een relatief grote groep gaat (N=92), geven de resultaten daar namelijk aanleiding toe. Zo zitten in de steekproef oud-topsporters die verbonden waren aan dertien van de 26 sportbonden. Het grootste deel van de respondenten komt bovendien uit drie van die dertien sporten. Een andere reden waarom we de resultaten van de oud-topsporters als illustratief aanmerken, is dat we vermoeden dat een van de drie sportbonden niet alleen oud-topsporters die maximaal twee jaar geleden uit het topsportprogramma zijn gestapt, heeft gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek, maar ook topsporters die al langer uit het programma zijn. Dit was een van de voorwaarden om in dit onderzoek tot de groep oud-topsporters te behoren.

De reden waarom oud-topsporters in het onderzoek zijn betrokken, is dat zij ‘vrij’ kunnen kijken naar hun topsportcarrière. Ze hebben afstand kunnen nemen van die periode en daarop reflecteren. De ervaring is dat mensen die geen onderdeel meer zijn van een tamelijk gesloten systeem beter in staat zijn om die situatie te beoordelen. Hierin kan echter wel een bias zitten. Topsporters die minder goede ervaringen hebben, bijvoorbeeld in geval van grensoverschrijdend gedrag of zij die net de top niet hebben gehaald, zullen wellicht eerder van de gelegenheid gebruik maken om een vragenlijst in te vullen dan topsporters die positief terugkijken op hun carrière.

Eerder is het *in-group collectivism* als een belangrijk cultuurkenmerk van de topsport benoemd. Dit komt ook naar voren bij de meerderheid van de oud-topsporters, die hun contacten met de medetopsporters, andere personen/stafleden en assistent-coaches als (heel) goed beoordelen. De overgrote meerderheid heeft na het verlaten van de topsport nog contact met medetopsporters. De waardering van de contacten met de hoofdcoach is lager. Dat kan het gevolg zijn van het feit dat de hoofdcoach de selectie bepaalt en dus ook wie er geen deel meer van uitmaakt. De oud-topsporters waarderen de contacten met de vertegenwoordigers van de sportbonden, denk aan bestuursleden en directeurs, het laagste.

Het leveren van prestaties is het centrale kenmerk van de topsportcultuur. Terugkijkend vinden de oud-topsporters dat het leukste aan die tijd: het stellen van doelen, daar naartoe werken en die doelen behalen. Opvallend is dat het halen van die doelen niet per definitie gelijk staat aan het winnen van een wedstrijd. Dat komt op de negende plaats van de positieve kanten van de topsport. De oud-topsporters willen met hard trainen vooral hun eigen doelen halen en ze ontnemen er plezier aan dat ze fit zijn. Uit het kwantitatieve onderzoek komt naar voren dat topsporters intrinsiek gemotiveerd zijn en dat sommigen hun identiteit vereenzelvigen met het zijn van topsporter. Topsport bedrijven is, met andere woorden, constant werken aan jezelf en steeds beter worden. De schaduwkant hiervan is dat oud-topsporters spanning hebben ervaren door de grote prestatiedruk. Minder presteren mag eigenlijk niet, want het tast hun identiteit als topsporter aan. Het continue moeten presteren en de spanning die dat met zich meebrengt of ze dat kunnen blijven realiseren, vinden de oud-topsporters de minste leuke kant van de topsport. Uit de verhalen van oud-topsporters, maar ook van degenen die nu aan topsport doen, is duidelijk op te maken dat alles draait om de sport. Dat vergt de nodige offers. Ze vinden het gebrek aan een sociaal leven buiten de sport de andere negatieve kant van de topsport. De oud-topsporters geven een onvoldoende voor de mate van vrije tijd in de topsport. Met de kennis van nu zouden de oud-topsporters andere keuzes hebben gemaakt: een betere balans tussen sport, studie en sociaal leven, en meer genieten van het leven in plaats van bezig zijn met selecties en prestaties. Tussen de regels door is te lezen dat zij zichzelf hebben weggecijferd voor de sport. Terugblikkend zeggen sommige oud-topsporters dat ze meer voor zichzelf zouden opkomen, meer eigen keuzes zouden maken en meer hun eigen mening zouden geven.

Een deel van de oud-topsporters (één op de drie) heeft in zijn carrière te maken gehad met grensoverschrijdend gedrag. De aard van het gedrag, voornamelijk vertoond door trainers/coaches, is te typeren als machtsmisbruik, genegeerd worden en verbale agressie. Dergelijk gedrag is deels te plaatsen in de context van trainers/coaches die ten koste van de topsporter prestaties willen realiseren.

De belangrijkste reden voor oud-topsporters om hun carrière te beëindigen is het verlies van motivatie en het niet meer geselecteerd worden. Beide redenen hebben als onderliggende basis het niet meer (goed) kunnen presteren op topniveau. Voor iedere topsporter die op topniveau sport zijn het neerzetten van goede prestaties, geselecteerd worden en meedoen op het hoogste niveau een enorme stimulans om door te gaan. Op het moment dat de prestaties minder worden en blijven dalen, zal dat leiden tot motivatieverlies. Op den duur zal dit ervoor zorgen dat topsporters niet meer worden geselecteerd. Uit de verhalen van de huidige topsporters blijkt dat zij zich niet zondermeer neerleggen bij tegenvallende prestaties. Ze blijven doorzetten, ook al hebben ze bijvoorbeeld blessures. Dat is een andere reden waarom oud-topsporters zijn gestopt met hun sportcarrière. Achteraf zeggen de oud-topsporters dat ze beter op hun gezondheid hadden moeten letten en 'minder eigenwijs hadden moeten zijn en meer rust hadden moeten nemen', in plaats van doortraineren.

De oud-topsporters hebben een waardering (cijfer) gegeven voor hun leven als topsporter. Het gemiddelde cijfer is een ruime voldoende (net onder de zeven). Zij geven een gemiddeld hoge waardering voor hun topsportervaring in het algemeen en voor hun fysieke welzijn.

Lage scores zijn gegeven aan de mate van vrije tijd en het sociale netwerk buiten de sport. Het gaat hier om gemiddelden; er zijn grote verschillen tussen de topsporters, met name op het gebied van mentaal welzijn. De veronderstelling dat het bereiken van het maximaal haalbare tot een positievere waardering leidt van de carrière als topsporter wordt deels bevestigd. De gemiddelde waardering van goudenmedaillewinnaars is significant hoger (6,9) dan degenen die een andere medaille hebben gewonnen (5,9), maar verschilt niet significant van degenen die helemaal geen medaille hebben gewonnen (6,5). Mogelijk, maar dat verdient nader onderzoek, is de alles-of-nietsinstelling van de topsporters ook van toepassing op hun waardering van hun carrière. Gezien de relatief lage waardering van de topsportcarrière (alleen het hoogste telt), is het opmerkelijk dat het overgrote deel van de oud-topsporters hun kinderen een carrière in de topsport zou toestaan, mits, voegen ze eraan toe, onder bepaalde voorwaarden.

Een derde van de oud-topsporters blijft actief in de sport na de carrière als topsporter, bijvoorbeeld als trainer. Het overige deel heeft buiten de sport een baan gevonden. In hun topsportcarrière hebben ze kwaliteiten ontwikkeld die zij, naar eigen zeggen, goed in hun werk kunnen gebruiken. Het is niet verrassend dat 'doorzettingsvermogen' en 'discipline' genoemd worden.

Kernconclusies:

1. De oud-topsporters waarderen – terugkijkend – de omgang met hun collega-topsporters positief. Die waardering wordt minder naarmate personen zich in de ruimere cirkel om hen heen bevonden (hoofdcoach, bond). Dit strookt met de bevinding uit het onderzoek onder de huidige topsporters: de onderlinge loyaliteit, trots en cohesie zijn belangrijke bestanddelen van hun topsportcultuur.
2. Oud-topsporters zouden met de kennis van nu andere keuzes in hun topsportcarrière hebben gemaakt: meer tijd voor zichzelf en hun sociale omgeving nemen, beter op hun welzijn en gezondheid letten en zich minder laten leven door constant bezig te zijn met hun prestaties. Ze geven bij wijze van algehele waardering van hun topsportcarrière een krappe zeven, wat niet hoog is, ook niet voor de degenen die het hoogst haalbare hebben bereikt: een gouden medaille.
3. Het niet meer goed kunnen meekomen (lees: mindere prestaties) is de primaire overweging om te stoppen met de topsport. Hoewel een derde van de topsporters te maken heeft gehad met grensoverschrijdend gedrag, is dat niet de reden om te stoppen.

10.2.5 Invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra

Deze paragraaf gaat over de volgende onderzoeksvraag: 'Welke (gepercipieerde) invloed hebben NOC*NSF en de TeamNL-centra op de topsportcultuur?'

Om de invloed te bepalen die NOC*NSF en de TeamNL-centra hebben op de topsportcultuur is een vragenlijst ontwikkeld voor de medewerkers van de afdeling topsport van NOC*NSF en van verschillende TeamNL-centra. In Nederland zijn vijf nationale topsportcentra waar sportbonden hun topsportprogramma's uitvoeren, topsporters dagelijks trainen en waar het volledige topsportleven wordt ondersteund. Dit zijn Papendal, Topsportcentrum Metropool, Topsportcentrum Noord, Topsportcentrum Zuid en Topsportcentrum Amsterdam. Deze centra

worden ook wel gezien als vooruitgeschoven posten van NOC*NSF en worden deels door haar gefinancierd.

In de vragenlijst is gevraagd naar de mening van de respondenten over de invloed die zij en de organisaties uitoefenen op de topsportcultuur. Daarnaast moesten de respondenten aangeven hoe groot zij de invloed van hun eigen werkzaamheden inschatten. Hierbij werd specifiek gevraagd naar de invloed op de drie pijlers uit dit onderzoek: prestaties, het fysieke en mentale welzijn van de topsporters en sociale veiligheid.

Om de invloed beter te omlijnen, is eerst aan de respondenten gevraagd of zij van mening waren dat hun werkzaamheden een directe of indirecte invloed hadden op topsporters (antwoordopties: ja/nee). Directe invloed is in de vragenlijst gedefinieerd als het hebben van direct contact met de topsporter en het uitvoeren van werkzaamheden die de sportprestaties, fysieke en mentale gezondheid, en sociale veiligheid van de topsporter rechtstreeks beïnvloeden. Er is sprake van indirecte invloed op het moment dat de eigen werkzaamheden andere actoren ondersteunen die vervolgens daarmee directe invloed kunnen uitoefenen. In beide gevallen gaat het om gepercipieerde invloed; er hebben geen voor- en nametingen plaatsgevonden van bepaalde activiteiten die de prestaties, het welzijn en de veiligheid raken. In totaal zijn er 41 medewerkers van NOC*NSF aangeschreven. Dit leverde 28 respondenten op (respons 68%). Van de 108 aangeschreven medewerkers van TeamNL-centra hebben er 56 de vragenlijst ingevuld (respons 52%). Ter verdieping en inkleuring van de kwantitatieve gegevens zijn 35 respondenten van beide organisaties geïnterviewd, alsmede dertien vertegenwoordigers van sportbonden.

In algemene zin hebben de TeamNL-centra meer directe invloed op de prestaties, het welzijn en de veiligheid dan (medewerkers van) NOC*NSF, die zichzelf op basis van de kwantitatieve gegevens vooral een indirecte invloed toemeten. Dit geldt voor zowel de individuele medewerkers als voor de organisaties als geheel. Dit is goed te verklaren. De medewerkers van de TeamNL-centra hebben (dagelijks) persoonlijk contact met de topsporters, terwijl de medewerkers van NOC*NSF meer op afstand staan. Wat betreft de pijler 'prestaties' bestaat de invloed van NOC*NSF uit het beschikbaar stellen van topsportcentra en trainingsfaciliteiten en uit het organiseren en inrichten van de faciliteiten binnen het Olympisch dorp tijdens de Olympische en Paralympische spelen. De topsportcentra bieden trainingsfaciliteiten en zorgen voor medische begeleiding en topsportvoeding. Binnen de centra staat alles in het teken van het bevorderen van prestaties, waarbij de topsporter zoveel mogelijk wordt ontzorgd en zich kan richten op de sport. Hierbij hoort ook de mogelijkheid tot huisvesting en onderwijs. Het feit dat coaches van verschillende programma's en andere experts onder één dak met elkaar werken, zou ook bijdragen aan betere prestaties. Bonden en sporten die binnen het top acht focusprogramma vallen krijgen vanuit NOC*NSF en de topsportcentra diverse experts aan hun topsportprogramma toegewezen, zoals krachttrainers, fysiotherapeuten, sportartsen, voedingsdeskundigen en sportpsychologen. Prestatiemanagers zijn onderdeel van de Topsportprogramma's en hebben invloed door structureel in gesprek te zijn met technisch directeuren en coaches. Daarnaast zijn ze onderdeel van het overleg waarin de keuzes worden

gemaakt over hoeveel geld er wordt besteed aan bonden. Bonden die buiten het focusbeleid vallen, moeten trainingsfaciliteiten en expertise in de regel zelf regelen.¹³⁴

Prestaties zijn leidend voor het focusbeleid en bepalen hoe de geldstromen, faciliteiten en expertise worden verdeeld over de bonden. De vertegenwoordigers van de sportbonden waarmee is gesproken plaatsen een aantal kritische kanttekeningen bij het focusbeleid en de verdeling van de (schaarse) middelen. De bonden ervaren, ondanks de verenigingsstructuur van NOC*NSF, weinig zeggenschap in de toekenning van de middelen. Volgens de vertegenwoordigers van de sportbonden waarmee is gesproken, zijn de criteria niet altijd duidelijk en/of is het onduidelijk hoe de criteria zijn gewogen en/of worden de criteria niet consistent toegepast. Sommige bonden ervaren dit als 'onrechtvaardig'. Echter, de financiële afhankelijkheid van NOC*NSF maakt dat sommige bonden zich niet kritisch durven te uiten, ook al is het anoniem.

De prestaties en de financiering van de topsportprogramma's houden sterk verband met elkaar: goed presterende sporten krijgen de middelen (geld, expertise, faciliteiten) om nog beter te presteren. Bonden die niet in het programma zitten, maken daarentegen geen/minder kans op deze ondersteuning, terwijl zij de middelen juist nodig kunnen hebben om beter te presteren. Respondenten spreken in dit verband van een 'vicieuze cirkel'.

Wat betreft de tweede pijler, het mentale en fysieke welzijn van de topsporter, onderstrepen de respondenten het belang ervan. Er is volgens de respondenten een verschuiving waarneembaar waarbij er steeds meer aandacht uitgaat naar het mentale welzijn van topsporters. In de eerste plaats omdat mentaal fitte topsporters beter kunnen presteren. Het welzijn is dan geen doel op zich, maar een middel om de prestaties te verbeteren. Prestatiemanagers geven aan dat de persoonlijke gesprekken met de topsporter moeten leiden tot een gezonde, positieve spanning, waardoor de topsporter met een juiste focus aan 'de startstreep' staat. In de tweede plaats proberen NOC*NSF en de TeamNL-centra de topsporters te ondersteunen bij praktische zaken, met name door de inzet van leefstijlcoaches en studiebegeleiders. Deze experts staan in contact met zowel de topsporters, coaches en technisch directeurs als (bijvoorbeeld) de scholen en proberen te helpen bij praktische zaken zoals planning van opleidingsactiviteiten en het sportprogramma. Het doel is om een duale carrière mogelijk te maken, zodat topsporters na hun topsportcarrière een loopbaan kunnen volgen buiten de sport. NOC*NSF heeft hiervoor een voorziening in het leven geroepen: TeamNL@Work. Door middel van gesprekken, masterclasses en leertrajecten kunnen topsporters zich op andere vlakken dan de sport verder ontwikkelen. Respondenten spreken in het verband van de duale carrière over een 'spanningsveld', omdat de sportomgeving minder flexibel is dan het onderwijs. Coaches worden niet beoordeeld op het aantal diploma's dat de door hen begeleide topsporters behalen, maar wel op de sportieve prestaties die deze topsporters leveren. Dit gegevens werkt in de hand dat onder andere coaches een sportcarrière zullen stimuleren boven een duale carrière. Topsporters kiezen dan - mogelijk - eerder voor de sport dan voor een goede opleiding. Uit de gesprekken met de topsporters en coaches komt naar

134 Bonden die geen onderdeel zijn van het focusbeleid, maar wel aangesloten zijn bij de topsportcentra, kunnen wel profiteren van de faciliteiten van dit topsportcentrum, maar moeten dit zelf financieren.

voren dat een duale carrière weliswaar wordt aangemoedigd en geaccepteerd door coaches en stafleden, zolang het de prestaties niet in de weg zit. Als dit wel het geval is, moet sterk worden afgewogen of de studie/baan wel zo belangrijk is - aldus de topsporters. Vanuit bondsvertegenwoordigers wordt er positief gesproken over de aandacht die NOC*NSF schenkt aan een duale carrière.

Uit de gesprekken met de medewerkers van NOC*NSF en TeamNL-centra blijkt dat de laatste jaren de aandacht voor de 'persoon achter de topsporter' is toegenomen. Zij voelen een pedagogische verantwoordelijkheid voor de topsporters, vooral voor degenen die op jonge leeftijd uit huis gaan en intern gaan wonen. De leeftijlscoaches ondersteunen de topsporters daarbij en houden, met name in het eerste jaar, 'de vinger aan de pols'. Dit doen zij door gesprekken met de topsporters te voeren over bijvoorbeeld slaap, voeding, mentaal herstel, de balans tussen sport en school, thuissituaties of relaties, maar ook over het versterken van het zelfvertrouwen en persoonlijke ontwikkeling in het algemeen. De zorg voor de persoonlijke ontwikkeling heeft een tweeledig doel: (1) het ontzorgen en faciliteren van de jonge topsporters zodat zij zich zonder problemen of blokkades aan de topsport kunnen wijden en (2) het ondersteunen van hun ontwikkeling als personen die ook buiten de topsport goed kunnen functioneren. Uit de interviews met coaches en stafleden komt naar voren dat het ontzorgen, ondersteunen en faciliteren ook kan onttaarden in 'pamperen' van de jonge topsporters, waardoor zij op lange termijn minder zelfredzaam kunnen zijn.

De zorg voor het fysieke welzijn uit zich in het vinden van de juiste balans tussen grenzen verleggen en grenzen overschrijden. Experts als fysiotherapeuten, krachttrainers, voedingsdeskundigen en sportartsen ondersteunen de topsporters hierbij. De taak van deze experts is primair het in bescherming nemen van de topsporter om de fysieke en mentale risico's van topsport te beperken. Zo moeten ze met name jonge topsporters eerder afremmen dan motiveren, omdat de topsporters nog niet goed hebben geleerd waar de grens van hun fysieke kunnen ligt. Daarbij maken de experts gebruik van datagestuurde informatie (middels het programma *Teamworks*). De topsporters moeten dagelijks via een app allerlei gegevens aanleveren die gaan over slaap, eten, gemoedstoestand, trainingen et cetera. Als de app 'groen licht' geeft, kan er volop worden getraind, bij 'rood' is aanpassing van het trainingsschema nodig. Naast de fysieke aspecten worden ook mentale zaken meegenomen. Het voordeel, volgens de medewerkers van NOC*NSF en de topsportcentra, zou zijn dat deze data objectieve informatie oplevert over de (gemoeds)toestand van de topsporter. Het is beter als deze objectieve informatie richting geeft aan het trainingsprogramma en blessurepreventie, dan de meer subjectieve indrukken van de coaches. De betrouwbaarheid van de gegevens die de staf krijgt over de topsporters staat of valt bij de mate van eerlijkheid waarmee de topsporters de app invullen. De druk kan groot zijn om bepaalde feiten niet te noemen of te bagatelliseren als er een belangrijk moment in het sporttraject aanstaande is, bijvoorbeeld een selectie of wedstrijd. Uit de gesprekken met de topsporters blijkt dat zij de meerwaarde van de app wel inzien, maar ook kritisch zijn. Topsporters geven aan het gevoel te hebben dat er niet altijd wordt geacteerd naar aanleiding van de data, vanwege bijvoorbeeld tijdgebrek. Een ander punt van kritiek is dat de scheiding tussen sport en privé vervaagt, omdat coaches veel inzicht krijgen in het leven van de topsporter.

Er zijn vanuit NOC*NSF sportdiëtisten en voedingsdeskundigen aangesloten bij de sportprogramma's die de topsporters helpen om hun fysieke welzijn zo optimaal mogelijk te maken. Voeding en gewicht vormen nog steeds een punt van discussie in de begeleiding van de topsporters. De discussie spitst zich toe op de vraag of topsporters niet meer tijd zouden moeten besteden aan verantwoorde voeding of juist minder, omdat gewicht voor sommige topsporters een obsessie kan worden

De medewerkers van de TeamNL-centra hebben vanwege de vele contactmomenten en hun onafhankelijke rol directe invloed op de sociale veiligheid van de topsporters. Dit uit zich bijvoorbeeld in het opstellen van huisregels of het bieden van een luisterend oor. Het zijn met name de fysiotherapeuten en leefstijlcoaches die deze luisterende rol op zich nemen. Vanuit NOC*NSF wordt onder andere ingezet op sociale veiligheid door middel van het Centrum Veilige Sport Nederland, een vertrouwenspersoon en een online-chatfunctie waar topsporters terecht kunnen met betrekking tot sociale-veiligheidskwesties. Uit de interviews met de topsporters komt naar voren dat zij hier nauwelijks gebruik van maken. Een van de redenen is dat zij onvoldoende op de hoogte zijn van het bestaan van het Centrum Veilige Sport Nederland.¹³⁵ Een andere overweging van topsporters is dat zij niet willen dat NOC*NSF op de hoogte is van meldingen van grensoverschrijdend gedrag, omdat topsporters vrezen dat dit gevolgen kan hebben voor hun sportcarrière. Ook van de vertrouwenspersonen maken de topsporters weinig gebruik. Enerzijds omdat zij geen vertrouwen hebben in een goede afhandeling van de melding, anderzijds omdat zij aan de onafhankelijkheid twifelen. De topsporters voelen zich meer op hun gemak bij een staflid wanneer zij hun ervaringen willen delen. De geïnterviewde vertegenwoordigers van de sportbonden zijn positief over de integriteitsmanagers die NOC*NSF heeft aangesteld, die de bonden ondersteunen bij het (maken van een goed) veiligheidsbeleid. Die expertise en middelen hebben de bonden niet (altijd).

Alhoewel medewerkers van NOC*NSF en de TeamNL-centra zich verantwoordelijk voelen voor de topsporter stellen zij ook dat de eindverantwoordelijkheid voor prestaties, fysiek en mentaal welzijn, en veiligheid bij de sportbonden ligt.¹³⁶ Formeel gezien is dat correct, want de topsporters zijn door middel van lidmaatschap verbonden aan de eigen sportbond. Echter, tijdens uitzending naar de Olympische of Paralympische Spelen is sprake van een overeenkomst met NOC*NSF als eindverantwoordelijke. Feitelijk hebben de medewerkers van de TeamNL-centra de meeste invloed, omdat zij dagelijks met de topsporters omgaan.

Kernconclusies:

1. De invloed van NOC*NSF en de TeamNL-centra is een door de respondenten *gepercipieerde* invloed van hun werk met de topsporters. In de interviews hebben respondenten vooral een beschrijving gegeven van het aanbod waarvan de topsporter gebruik kan maken. De feitelijke invloed – in termen van effecten – van bijvoorbeeld een leefstijlcoach op het

¹³⁵ Behalve de topsporters die op Papendal trainen en wonen.

¹³⁶ Een nuance: de medewerkers van de TeamNL-centra vinden dat sociale veiligheid een gedeelde verantwoordelijkheid is van de centra en de sportbonden.

mentale welzijn van de topsporter is echter niet vast te stellen, omdat dat niet bekend is c.q. niet is vastgesteld door middel van effectevaluaties.

2. De belangrijkste invloed op de prestaties zijn de (financiële) middelen die NOC*NSF ter beschikking stelt aan sporten die invulling kunnen geven aan de ambitie om bij de tien beste landen van de wereld te horen. Prestaties bepalen de middelen en de middelen beïnvloeden de prestaties. De voornamelijk indirecte invloed die NOC*NSF zegt te hebben op de prestaties, door het beschikbaar stellen van middelen, expertise, faciliteiten, is in feite van groot gewicht (los van de kanttekening zoals geschetst in de vorige kernconclusie).
3. Over de verdeling van de middelen zijn de sportbonden kritisch op NOC*NSF, omdat ze weinig inspraak ervaren en de criteria voor de verdeling niet transparant toegepast vinden. Daarbij komt dat minder goed presterende sporten geen middelen krijgen, zij zichzelf moeten voorzien in hun eigen financiering en (daardoor) minder kans hebben om beter te presteren.
4. Zowel NOC*NSF als de TeamNL-centra leveren inspanningen om het welzijn van de topsporters te bevorderen. Deze inspanningen worden ook opgemerkt vanuit de bonden. Er is een verschuiving waarneembaar waarbij mentaal welzijn belangrijker wordt, maar deze aandacht is secundair aan de prestaties en is geen doel op zich. Dit geldt ook voor aandacht voor het fysieke welzijn voor de topsporter. Dit blijft een uitdaging door de inherente fysieke risico's van topsport.
5. De directe invloed van de topsportcentra op de sociale veiligheid van de topsporter is groot door dagelijkse betrokkenheid bij topsporters, terwijl NOC*NSF een meer indirecte rol heeft, zoals via meldstructuren en het signaleren van problemen. Bij beide organisatie zit de verantwoordelijkheid vooral in het signaleren van sociaal onveilige situaties. Het Centrum Veilige Sport Nederland dat tot dit moment nog een onderdeel is van NOC*NSF geniet weinig tot geen bekendheid bij topsporters. Er is weinig vertrouwen bij topsporters om een melding te maken, vanwege de angst dat de informatie bij NOC*NSF terecht komt en mogelijk ook bij de bond. Het vertrouwen in de vertrouwenspersonen is niet groot. Er is meer vertrouwen in de stafleden.
6. De sportbonden zijn eindverantwoordelijk voor de prestatie, het welzijn en de veiligheid van de topsporters en hebben ook een bestendige juridische relatie met de eigen topsporters. Er bestaat minimaal een gepercipieerde invloed van NOC*NSF-medewerkers op de topsporter die niet terug te voeren is op een heldere verantwoordelijkheidsafbakening.

10.2.6 Beleid en media

Hierbij hoort de onderzoeksvraag: wat is het (de)centrale beleid geweest inzake de Nederlandse topsport door de jaren heen en –verkenkend- welke invloed hadden de media op het gebied van het topsportbeleid van de overheid?

Uit een analyse van de beleidsstukken van de Raad van Europa (RvE) blijkt dat die sinds zijn oprichting in 1949 een actieve rol speelt in sportgerelateerde kwesties. De RvE richt zich hierin met conventies op het creëren van kaders voor een veilige, eerlijke en inclusieve sportomgeving, met specifieke aandacht voor doping, uitbuiting, manipulatie van wedstrijden en geweld. Belangrijke mijlpalen hierin zijn onder andere de European Cultural Convention

(1954) ter bevordering van culturele samenwerking en de invoering van het Europees Sport Certificaat (1963) om jongeren te motiveren deel te nemen aan sport. In 1967 nam de RvE de eerste internationale maatregel tegen doping. De European Sport Charter (1975) benadrukte het principe van “sport voor iedereen” en bescherming tegen commerciële uitbuiting. Sinds 1985 houdt de RvE toezicht op sportgerichte conventies, waaronder de strijd tegen geweld bij sportevenementen en antidoping (1989). Recentere conventies uit 2014 zijn de Macolin-conventie (tegen matchfixing) en de Saint-Denisconventie (voor sportveiligheid).

In 2007 brengt de EU het eerste beleidsstuk met betrekking tot sport uit: ‘The White Paper on Sport’. Hierin staan zes punten centraal: dopingbestrijding, duale carrières, regelgeving rond internationale transfers, corruptiebestrijding, het tegengaan van witwassen en de bescherming tegen uitbuiting van jonge topsporters. De nadruk ligt op samenwerking tussen lidstaten, sportorganisaties, de EU, WADA (World Anti-Doping Agency) en Interpol. Vervolgdocumenten zoals het ‘Werkplan EU voor sport’ (2011-2014) en ‘De ontwikkeling van de Europese dimensie van de sport’ (2011) bevestigen deze thema’s, met extra aandacht voor financiële fair play om de integriteit van sportcompetities en financiële stabiliteit te waarborgen. In het ‘Werkplan EU voor sport’ (2021-2024) worden daar aanvullende thema’s aan toegevoegd: de preventie van intimidatie, misbruik en geweld, bescherming van jonge topsporters, kinderrechten binnen de sport en gendergelijkheid. De EU streeft naar meer vrouwen in leidinggevende sportfuncties, gelijke kansen voor mannelijke en vrouwelijke topsporters en betere media-aandacht voor vrouwen(top)sport.

Op nationaal beleidsniveau komt er aandacht voor de topsport in de jaren zestig van de vorige eeuw. Er wordt aandacht geschonken aan het maatschappelijk belang van topsport, met name als inspiratie voor de jeugd. Ook is er aandacht voor het mentale welzijn van de topsporters. In de jaren zeventig van de vorige eeuw wordt er meer ingezoomd op de gezondheid van topsporters, bijvoorbeeld in relatie tot doping. In het verlengde hiervan wordt het Nederlands Centrum voor Dopingvraagstukken opgericht in 1989. Dit was op dat moment ‘slechts’ een beleidsontwikkellende en adviserende stichting op het gebied van doping. Later werd DoCoNed (1999) opgericht voor de uitvoering van dopingcontroles. In 2006 fuseerden beide stichtingen in de stichting anti-dopingautoriteit. Deze stichting werd in 2019 een zelfstandig bestuursorgaan. Sportbonden moeten ervoor zorgen dat topsporters de anti-doping educatie volgen. Opvallend is dat topsporters in dit onderzoek aangeven dat doping niet of nauwelijks voorkomt. De sportbond moet de tuchtrechtelijke afhandeling van dopingzaken onderbrengen bij het Instituut Sportrechtspraak.

In 1979 introduceerde de Nederlandse Rijksoverheid voor het eerst een topsportnota, waarmee topsport officieel een onderdeel werd van het nationale beleid. Het doel was om internationale topsportprestaties van Nederland te verbeteren. In de jaren negentig van de vorige eeuw kwam het topsportbeleid in een stroomversnelling, mede door de media-aandacht die het kreeg. In het nieuwe topsportbeleid kwam talentherkenning en -ontwikkeling centraal te staan. De overheid koos er toen voor om de financiële middelen voor de sport uit te breiden; deze werden ruim verdubbeld. Ook in 2001 kwam er aandacht voor het meer professionaliseren van de sport door middel van het verbeteren van de opleidingen. Vervolgens werd de toptienambitie in 2005 voor het eerst geformuleerd, waardoor de aandacht zich op presteren vestigde. In

het Kabinetsstandpunt bij het Olympisch Plan 2028 getiteld “Uitblinken op alle niveaus” is ‘talentvol Nederland’ één van de vijf speerpunten. Het maatschappelijk belang werd hierbij ook onderstreept.

Op het gebied van prestaties wordt bijvoorbeeld aandacht geschonken aan de kennis en vaardigheden van (talent)coaches. Topsporters met een A-status, HP-status (high potential), selectiestatus of degenen die tot twee jaar geleden een dergelijke status hadden, krijgen ook ondersteuning op sportief, maatschappelijk en mentaal gebied. Zoals ook uit het NOC*NSF-onderzoek blijkt, richt een deel zich op de persoonlijke ontwikkeling van topsporters. Het gaat bijvoorbeeld om het volgen van flexibel onderwijs, de ondersteuning van een leefstijlcoach en een studiebegeleider. Ook kan het gaan om hulp bij het vinden van een (bij)baan en nazorg bij het stoppen met de topsport. Als het gaat om financiële voorzieningen ontvangen topsporters met een A-status of HP-status een stipendium, mits zij aan bepaalde voorwaarden voldoen. Voor topsporters met een selectiestatus is, afhankelijk van de sportbond, een onkostenvergoeding beschikbaar.

In 2011 komt er meer aandacht voor de veiligheid van (top)sporters. Dit wordt met name gedaan door NOC*NSF, die een coördinerende rol voor de sportbonden op zich heeft genomen. De focus op het gebied van veiligheid komt ook in verschillende plannen tot uiting. Naar aanleiding van verschillende onderzoeksrapporten (Van Wijk en Olfers, 2017) en (De Vries, Ross van Dorp en Myer, 2017) komt de nadruk te liggen op het voorkomen van seksuele intimidatie en misbruik in de sport. De focus verschuift, onder meer door het rapport ‘Ongelijke leggers’ 2019 dat misstanden in de turnsport blootlegt, naar allerlei andere vormen van grensoverschrijdend gedrag. NOC*NSF zorgt voor kwaliteitseisen waaraan de sportbonden moeten voldoen en biedt, bijvoorbeeld via een blauwdruk, richtlijnen voor de regels die sportbonden moeten overnemen om aan de kwaliteitseisen te voldoen in verband met veiligheid en grensoverschrijdend gedrag. De regels zijn in de loop der tijd aangepast. Zo is er een meldplicht ingeregeld voor seksuele intimidatie. Er is een vrij uniform regelwerk ontstaan, dat regelmatig wordt bijgewerkt. Er zijn onder andere tuchtreglementen op het gebied van seksuele intimidatie, overig ongewenst gedrag en matchfixing. Opvallend is dat topsporters niet goed bekend zijn met regels op het gebied van matchfixing. Dit wordt veelal afgedaan met de stelling dat matchfixing niet voorkomt in hun tak van sport. Coaches zijn meer op de hoogte van de bestaande maatregelen. Zij noemen de gratis VOG of licenties en het vier-ogenprincipe. Zij geven aan in overleg te treden om problemen te bespreken. Hierbij geven coaches aan dat er weliswaar aandacht is voor de topsporter, maar dat er in hun ogen weinig dan wel onvoldoende aandacht is voor de coach. Coaches zijn vooral op zoek naar een handelingskader: wat moeten zij concreet doen als bijvoorbeeld sprake is van grensoverschrijdend gedrag?

NOC*NSF stelt verschillende documenten ter beschikking zoals een Verklaring onderwerping tuchtrecht. De sport kent vertrouwens(contact)personen, waarvoor gratis scholing beschikbaar is. NOC*NSF kent op het gebied van preventie een aantal scholings- en voorlichtingsmodules en informatiebijeenkomsten. Er zijn e-learnings ontwikkeld. Inmiddels zijn er ook integriteitsmanagers bij bonden aangesteld. Deze medewerkers stimuleren op

bondsniveau een veilige en integere sport. Er wordt op dit moment gesproken over een integriteitscentrum, los van NOC*NSF.

Ook zijn er ontwikkelingen zichtbaar binnen de sportgovernance. De atletencommissie heeft de laatste jaren een prominenter plek gekregen, waardoor topsporters meer inspraak hebben in het beleid van de sportbond. Sinds 1 januari 2024 is een sportbond verplicht om een atletenvertegenwoordiging te hebben. Hierbij wordt samengewerkt met NL-sporter. Door de topsporter beter te betrekken, worden hun belangen beter behartigd. Welk effect dit heeft op de topsportcultuur, is nog onbekend.

Hoewel het in de media naast verslaglegging vooral gaat om agendering van bepaalde maatschappelijke thema's die betrekking hebben op de topsport, bestaat er binnen de Nederlandse politiek over het algemeen weinig aandacht voor het onderwerp topsport. Het onderwerp sport wordt vooral ingezet als een middel om belangrijke - andere - thema's onder de aandacht te brengen die in lijn liggen met het meer algemene thema's waarop de desbetreffende politieke partij zich profileert.

De meeste Kamervragen op het gebied van de topsport volgen na een nieuwsartikel. Het gaat vaak over issues zoals mensenrechten, denk aan de discussie rond het WK-voetbal in Qatar. De totstandkoming van dat evenement zou leiden tot schending van mensenrechten en arbeidsrechten bij de bouw van stadions en andere faciliteiten. Een ander onderwerp betreft financiën en de verdeling van financiële middelen of investeringen in accommodaties (denk aan Thialf). Ook de roep om de oprichting van een onafhankelijk integriteitscentrum volgt na tal van berichten over integriteitsschendingen. Een ander onderwerp betreft de aandacht voor matchfixing, dat onder meer leidde tot een rondetafelgesprek in de Tweede Kamer. Hoewel de roep voor een specifieke wet op het gebied van matchfixing niet is opgevolgd, is er wel meer beleidsmatige aandacht gekomen voor het onderwerp. Voor veel beleidswijzingen geldt echter dat deze niet direct herleidbaar zijn naar een mediabericht. Wel is een omwenteling merkbaar in de topsport van een top-tienambitie naar een betere maatschappelijke inbedding en acceptatie van de topsport in Nederland. De media kunnen hieraan bijdragen.

In juni 2023 is het strategisch kader topsport 2032 gepubliceerd door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), NOC*NSF en de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG).

Kernconclusies:

1. Het centrale beleid kent een historische ontwikkeling van een overheid die zich verre houdt van de (top)sport en sindsdien steeds meer zoekt naar haar rol en de maatschappelijke relevantie en acceptatie van de (top)sport in Nederland (en Europa).
2. De nadruk lag lange tijd op sociaal maatschappelijke waarden, zoals gezondheid en educatie. Er is daarin weinig aandacht en ruimte voor topsport. Dit verandert in 2005, wanneer de aandacht verschuift naar presteren op toptniveau. Er wordt voor het eerst gesproken over de toptienambitie en het maken van keuzes om te kunnen presteren.
3. Door de jaren heen is de overheid actiever topsportbeleid gaan voeren. Vooral als faciliteerder, door het financieren van bijvoorbeeld topsportfaciliteiten en het

ondersteunen van talenontwikkelingsprogramma's en het financieel ondersteunen van de organisatie van evenementen in Nederland.

4. De negatieve kanten van topsport krijgen door de jaren heen steeds meer aandacht en de bestrijding ervan krijgt met het project 'Naar een veiliger sportklimaat' in 2011 een impuls. Het beleid verandert mee, bijvoorbeeld door de instelling van vertrouwens(contact) personen en het beschikbaar stellen van gratis VOG-s.
5. De overheid krijgt, mede onder invloed van de aandacht voor topsportevenementen, steeds meer betrokkenheid. Dit blijkt bijvoorbeeld ook uit het feit dat de Nederlandse Sportraad als adviesorgaan van de overheid in 2015 wordt opgericht.
6. Door meer aandacht voor misstanden in de sport en de noodzaak tot een betere borging van de privacy leidt tot de oprichting van de Dopingautoriteit als zelfstandig bestuursorgaan in 2019. Ook wordt gesproken over een dopingwet en een integriteitsautoriteit.
7. In de Kamerbrief '(Top)sportbeleid 2022 en verder' verschuift de focus van de eerdergenoemde toptienambitie naar topsport met maatschappelijke waarde. Dit is ook zo bij de huidige voornemens, waarbij het op een maatschappelijk verantwoorde manier organiseren van de topsport centraal staat.
8. Er bestaat relatief weinig politieke aandacht voor topsport in Nederland. De aandacht die er is en bijvoorbeeld tot uiting komt in Kamervragen, richt zich vooral op maatschappelijke thema's die in het verlengde liggen van het politieke gedachtegoed van een bepaalde partij.
9. Onderwerpen die vooral media-aandacht genereren zijn onderwerpen zoals mensenrechten, denk aan Qatar of Saoedi-Arabië. Bij dergelijke onderwerpen is niet (direct) een beleidswijziging merkbaar. Het gaat vooral om agendasetting.
10. Onderwerpen die tot beleid(swijzigingen) hebben geleid betreffen vooral onderwerpen op het gebied van integriteit, matchfixing, doping, racisme, maar ook een reeks aan artikelen over misstanden in de turnsport.

10.2.8 Mechanismen en positieve of negatieve gevolgen voor de topsporter

De onderzoeksvraag die bij dit onderwerp hoort, luidt: 'welke mechanismen zijn kenbaar die mogelijk kunnen leiden tot positieve dan wel negatieve gevolgen voor de prestaties, het welzijn en/of de veiligheid van de topsporter?'

Feitelijk zijn we hiermee gekomen aan het uiteindelijke doel van het onderzoek. In de inleiding hebben we beschreven dat het telkens uitvoeren van onderzoeken naar (alleen het voorkomen van) grensoverschrijdend gedrag binnen afzonderlijke sporten niet tot wezenlijke verandering in de topsportcultuur leidt. Het gaat er met andere woorden om dat 'knoppen' worden geïdentificeerd waaraan gedraaid kan worden om de uitkomstmaten van topsportcultuur, de prestaties, het welzijn en de veiligheid beter te maken. Uit de verschillende hoofdstukken zijn daarvoor elementen aan te dragen.

Wat betreft de *prestaties* blijkt dat juist aspecten binnen de cultuur die betrekking hebben op collectiviteit en de onderlinge omgang samenhangen met betere prestaties. Een dergelijke positieve samenhang is niet gevonden voor zaken binnen de cultuur die te maken hebben met een sterkere mate van prestatie- en resultaatgerichtheid en agressiviteit. Dit terwijl, zo

blijkt uit de interviews, coaches en topsporters juist het idee kunnen hebben dat onderlinge concurrentie en een sterke focus op (eigen) prestaties juist van belang zijn om tot goede resultaten te komen. Het kan dus helpen om binnen de topsportcultuur collectieve doelen bovenaan te zetten, te zorgen dat sporters met elkaar in contact komen en te stimuleren om elkaar te helpen, juist om beter te presteren. Zeker bij individuele sporten waar veel losse trainingslocaties en -culturen zijn lijkt het een goede beleidsmaatregel te zijn om topsporters zo veel mogelijk samen te laten trainen (bijvoorbeeld door centralisatie), op trainingskampen en -stages te laten gaan en op andere (ook informele) manieren samen te brengen. Zo kunnen zij zowel op sporttechnisch als persoonlijk vlak bij elkaar terecht voor hulp en vragen. Wanneer dit meer het geval is, kan dit ook ervoor zorgen dat topsporters zich minder vaak onveilig voelen, zo blijkt uit onze analyses.

Naast de persoonsgerichtheid zijn er andere aspecten in de cultuur waarop beleid zich kan richten om de gezondheid en veiligheid van topsporters te bevorderen. Zo blijkt dat wanneer mensen in de cultuur assertiever, dominanter, agressiever en harder voor elkaar zijn, topsporters vaker kampen met fysieke klachten als slaapproblemen, hoofdpijn en luchtweginfecties. In dergelijke culturen worden door de topsporters ook meer gevoelens van onveiligheid ervaren. Daarbij komt ook dat vrouwen zowel vaker fysieke klachten als gevoelens van onveiligheid ervaren. Deze bevindingen sluiten aan bij verhalen uit de interviews over het masculiene karakter van de topsport en veel culturen daarbinnen. Het is dus van belang voor bonden om korter te zitten op agressief en dominant (macho-)gedrag naar elkaar, wat past bij het eerder besproken masculiene karakter van de cultuur, kunnen sporters zich zowel gezonder als veiliger gaan voelen. Hierbij kan het ook van belang zijn om sporters die juist een minder assertief en dominant karakter hebben persoonlijk(er) te benaderen en beter te kunnen laten ontplooiën. Het mentale welzijn van sporters kan bevorderd worden wanneer ongewenst gedrag vaker en duidelijker wordt bestraft en gewenst gedrag juist beloond. Door onder andere als coach en als bond aandacht kort te zitten op ongewenste gedragingen van personen binnen de cultuur, kunnen topsporters zich beter gaan voelen. Dit blijkt ook uit interviews waarin topsporters het belang benadrukken van het adequaat en transparant afhandelen van meldingen over grensoverschrijdend gedrag. Opvallend genoeg is bij de analyses naar de coaches juist gevonden dat een sterkere strafbaarheid samenhangt met een minder mentaal welzijn. Een mogelijke verklaring komt uit de interviews: veel coaches spreken over dat zij een kwetsbare positie hebben en hebben het gevoel dat ze snel (en soms onterecht) beschuldigd worden van grensoverschrijdend gedrag. Juist daarom is het nog sterker van belang om duidelijk en transparant te communiceren omtrent het bestraffen van ongewenst gedrag: sporters voelen zich gelukkiger en coaches begrijpen beter wat voor gedrag wordt bestraft en wat er wel door de beugel kan.

Buiten de eerdergenoemde knoppen waaraan gedraaid kan worden om de veiligheid van sporters te waarborgen omtrent assertiviteit en persoonlijkheid, is het ook van belang om beleidstechnisch te focussen op de haalbaarheid van doelen voor topsporters. Specifieker betekent dit het voorkomen dat topsporters hun eigen grenzen en normen over hoeven te gaan om te bereiken wat ze willen, net als regels. Dit kan gewaarborgd worden door periodiek de behoeften van topsporters en wat hen dwars zit te monitoren. Hiervoor zou Smartabase of

een ander instrument gebruikt kunnen worden (mits regelmatig en duidelijk teruggekoppeld aan de topsporters) of het houden van regelmatige persoonlijke gesprekken.

Tot slot wat betreft het waarborgen van de veiligheid van sporters, is het van belang om te draaien aan knoppen die mogelijk grensoverschrijdend gedrag kunnen voorkomen. Het belangrijkste advies dat voortkomt uit ons onderzoek is het verkleinen (of zo klein mogelijk houden) van de machtsafstand tussen topsporters en hun coaches of andere personen met een machtspositie binnen de bond. Dit wil zeggen, zorg ervoor dat topsporters makkelijk personen met een machtspositie aan kunnen spreken en dat die personen erop gericht zijn om meer naast dan boven de sporters te staan. Hoe groter de afstand, hoe groter namelijk de kans dat een sporter (3 van de 4 vormen van) grensoverschrijdend gedrag meemaakt. Ook wat betreft mogelijk grensoverschrijdend gedrag is het van belang aandacht te schenken aan de het serieus nemen en respecteren van ieders normen en dat topsporters deze normen en hun grenzen niet over hoeven te gaan om doelen te bereiken. Een sterkere haalbaarheid hangt samen met een kleinere kans op pestgedrag/discriminatie en onderdrukking, waar meer draagkracht voor tevens een kleinere kans op pestgedrag en discriminatie lijkt te zorgen, net als een kleinere kans op geweld. Het hierboven omschreven monitoren van de grenzen en normen van topsporters is hierbij een belangrijk advies, maar ook om deze normen in samenspraak met de topsporters vast te stellen. Uit de interviews blijkt dat dat in bepaalde sporten gebeurt: aan de start van het seizoen gaan de coaches en stafleden met de topsporters in gesprek over wat ze qua gedrag wel en niet willen zien. Hierdoor krijgt zowel de topsporters meer (gevoel van) autonomie in het beleid rondom hun (trainings-)team als dat er rekening wordt gehouden met ieders grenzen, normen en wensen wat betreft het gedrag naar elkaar en naar buiten toe.

Een ander belangrijk element betreft de financiering van de topsport. Uit de interviews met de topsporters en coaches en het deelonderzoek naar de invloed van NOC*NSF en de TeamNL centra komt naar voren dat prestaties en beschikbare financiën communicerende vaten zijn. Dat kan ertoe leiden dat minder presterende sporten minder mogelijkheden hebben om beter te worden *en* minder faciliteiten tot hun beschikking hebben om het welzijn (fysiek en mentaal) van de topsporter te verhogen. Recent heeft NOC*NSF besloten dat kleinere bonden ook gebruik kunnen maken van een (gezamenlijke) prestatie-manager. Dit is een goede ontwikkeling, waarvan de resultaten op termijn zichtbaar zouden moeten worden. Uit het onderzoek bij NOC*NSF en de TeamNL centra is af te leiden dat het meten van effecten van dergelijke interventies en faciliteiten nog in de kinderschoenen staat. Het meten van effecten is een basisvoorwaarde om interventies efficiënt en effectief in te zetten.

De financiën spelen ook een (afgeleide) rol op het niveau van de topsporter en coach. De topsporters die geen A-status hebben, zijn afhankelijk van andere financieringsbronnen, zoals ouders, werk, sponsorgeld of prijzengeld. De financiële onzekerheid bij de topsporters kan leiden tot stress, zeker wanneer de kosten hoog zijn (duur sportmateriaal, reizen naar het buitenland, trainingsstages). Overigens biedt een A-status maar zekerheid voor één jaar. De topsporter moet zich blijven bewijzen om die status te behouden, wat ook tot onrust en stress kan leiden. Uit het onderzoek onder de coaches en de gesprekken die met hen zijn gevoerd, blijkt dat ook zij te maken hebben met baan- en financiële onzekerheid.

Centraal (op Papendal of bij een van de TeamNL-centra) of decentraal trainen is een ander element dat gevolgen kan hebben voor het welzijn van de topsporter. Uit de gesprekken met topsporters, coaches en andere stafleden komen zowel positieve als negatieve punten naar voren ten aanzien van centraal of decentraal trainen. Een voordeel van centraal trainen is dat het veel mogelijkheden biedt en is volledig is ingericht om het topsportleven van topsporters zo optimaal mogelijk vorm te geven. Alles wat op deze trainingslocatie aanwezig is, staat in het teken van topsport. De keerzijde is dat de (jonge) topsporters in een 'bubbel' leven en zich eenzaam kunnen voelen. Dit punt wordt vooral in verband gebracht met Papendal, dat door sommige (oud-)topsporters als een ongezonde omgeving wordt aangemerkt. Topsporters die decentraal trainen, leven minder onder een 'glazen stolp'. Uiteraard zijn de voor- en nadelen van centraal-decentraal trainen niet op iedere topsporter van toepassing. De ene topsporter voelt zich goed op Papendal, de ander bij hun club.

Alles draait in de topsport om prestaties. Hoewel het welzijn van de topsporters steeds meer aandacht krijgt – zij het vooral vanuit de gedachte dat een fitte topsporter beter presteert – vormen 'zachtere' criteria geen onderdeel van de financieringsstructuur van de topsport in Nederland. Het kwantitatieve onderzoek onder de topsporters maakt duidelijk dat fysiek en mentaal welzijn, veiligheid en prestaties met elkaar samenhangen. Dit in acht nemende is te verdedigen om bij de verdeling van de (financiële) middelen tevens aandacht te hebben voor de 'softe factoren'.

Een essentiële bevinding uit het kwantitatieve onderzoek is dat de mate van mentale weerbaarheid samenhangt met zowel de prestaties als het fysieke en mentale welzijn en drie vormen van grensoverschrijdend gedrag. Hoe weerbaarder de topsporters zijn, des te beter zij scoren op ieder van die pijlers. Hoewel het grootste deel fysiek en mentaal gezond is en een groot deel geen ervaringen heeft met grensoverschrijdend gedrag, is er toch een groep die ongezond is en te maken heeft gehad met onveilige situaties. Het verhogen van de mentale weerbaarheid zou er toe kunnen leiden dat een nog kleinere groep hier last van zal krijgen. In de topsport zou hier meer aandacht aan besteed moeten worden. Zo kan het bijvoorbeeld van belang zijn om, voor zover dat nog niet gebeurt, op trainingen zo goed mogelijk stressvolle situaties in wedstrijden na te bootsen, om sporters in wedstrijden voor te bereiden op de omgang met de druk die erbij komt kijken. Een andere manier waarop dit zou kunnen is het aanbieden van externe trainingen die gericht zijn op het versterken van de mentale weerbaarheid van sporters. Dit zou uit de psychologische hoek van professionals kunnen komen, maar mogelijk ook uit andere disciplines waar presteren (onder druk) van belang is, zoals defensie. Zo is in een interview genoemd dat er in het kader van teambuilding militaire trainingen zijn gedaan. Aangezien er bij defensie ook weerbaarheidstrainingen worden uitgevoerd, is het mogelijk een idee om deze te geven aan topsporters. Uit de interviews blijkt namelijk dat topsporters het belang van mentale weerbaarheid inzien, maar dat de drempel om met een professional, zoals een sportpsycholoog, te praten groot blijft. Het zou ook kunnen helpen om topsporters (verplicht) periodiek met een coach of psycholoog te laten spreken, zodat de drempel weggenomen wordt en gewerkt kan worden aan de mentale weerbaarheid. Daarnaast moet er gekeken worden naar hoe de mensen om de topsporters heen met hen omgaan. De topsporters kunnen beter bewapend worden tegen een mogelijke ervaring met

grensoverschrijdend gedrag door een verhoogde mentale weerbaarheid maar het überhaupt voorkomen van deze ervaringen is nog beter.

Op papier is de gehele keten gedekt waar het gaat om de sociale veiligheid, van preventie tot repressie. De praktijk is dat topsporters geen/nauwelijks weet hebben van de mogelijkheden en faciliteiten (denk aan CVS) of het wel weten maar er geen/weinig gebruik van maken (bijvoorbeeld vertrouwenspersonen) uit angst dat het aankaarten van misstanden negatieve gevolgen kan hebben voor hun topsportcarrière. Om ervoor te zorgen dat sporters zich veiliger voelen kan meer aandacht gegeven worden aan onafhankelijke vertrouwenspersonen en hoe de topsporters contact met hen kunnen opnemen.

Een ander aspect dat naar voren komt is een gebrek aan kennis en realiteitszin over bijvoorbeeld doping of matchfixing. Zowel in de interviews als bij het invullen van de vragenlijsten heeft de meerderheid van de topsporters aangegeven dat dit niet voorkomt. Indien bijvoorbeeld dopinggebruik wel voorkomt, dan is dit met name in het buitenland of wordt het gebagatelliseerd tot 'per ongeluk'. Ten aanzien van matchfixing wordt door topsporters gesteld dat het geen zin heeft, niet mogelijk is of dat de sport daarvoor te klein is. Hiermee miskennen de topsporters de risico's van matchfixing, mogelijk door gebrek aan kennis op dit gebied. De wetenschap toont anders.

Tot slot komt uit het onderzoek naar voren dat coaches een belangrijke invloed (kunnen) hebben op het fysieke en mentale welzijn én het gevoel van veiligheid van topsporters. De houding van coaches speelt bijvoorbeeld een grote rol bij het al dan niet doortraining met pijn of blessures, en bij de openheid waarmee topsporters over blessures praten. Daarnaast kunnen coaches de topsporters doorverwijzen naar professionals, zoals een fysiotherapeut of psycholoog, wanneer zij merken dat de topsporter hier behoefte aan heeft. Topsporters geven ook aan dat zij zich veiliger voelen wanneer coaches hen met respect behandelen en open en eerlijk met hen communiceren. Door coaches te leren signalen van blessures en mentale problemen te herkennen en hierover met sporters te communiceren, kunnen zij een positieve invloed uitoefenen op het welzijn van de topsporters. Ook kan het bevorderen van respectvolle, open communicatie door coaches bijdragen aan een groter gevoel van veiligheid bij topsporters.

Kernconclusies:

1. In tegenstelling tot handelen naar en focussen op prestaties en agressiviteit, dragen juist aspecten binnen de cultuur, die betrekking hebben op aandacht voor elkaar en het collectief, bij aan betere prestaties. Zorg ervoor dat sporters gezamenlijke doelen hebben en contact zijn of komen met elkaar, zodat zij elkaar kunnen helpen.
2. Hard, dominant en agressief (macho-)gedrag hangt samen met meer fysieke klachten en gevoelens van onveiligheid, met name bij vrouwen. Het is van belang om dergelijk gedrag niet of in mindere mate te tolereren en aandacht te hebben voor (het ontplooiën van) minder dominante, assertieve en extraverte topsporters.
3. Het vaker, adequater en transparanter afhandelen van (meldingen over) ongewenst/grensoverschrijdend gedrag zorgt voor zowel veiligere als gelukkigere topsporters. Coaches hebben hier soms vanwege hun kwetsbare positie moeite mee. Hierdoor is het

van belang duidelijk te communiceren rondom ongewenst gedrag en uit te leggen waarom bepaalde zaken wel of niet bestraft worden.

4. De veiligheid van topsporters komt in gevaar wanneer zij hun grenzen over moeten en mensen geen respect voor heersende normen tonen. Sporters kunnen meer betrokkenheid, autonomie en uiteindelijk veiligheid ervaren wanneer hun persoonlijke grenzen regelmatig gemonitord en bewaakt worden. Spreek bijvoorbeeld voor een seizoen samen met hen af wat (on)gewenst gedrag is en welke normen er gelden en houdt gedurende het seizoen bij hoe ze zich voelen.
5. De financiering van de topsport leunt sterk op het behalen van medailles. Het is verstandig om hier opnieuw naar te kijken en de topsport -ook- te benaderen vanuit de drijfveren van de topsporter en ook de voorwaarden op het gebied van welzijn en veiligheid hierin te betrekken.
6. Daarnaast is een herovering van financieringskeuzes aan te bevelen. De vraag is of goed presterende sporten blijvend (veel) middelen moeten ontvangen, terwijl opkomende en nieuwe (Olympische) sporten niet of nauwelijks financiële ondersteuning krijgen.
7. Stimuleer ondernemingskracht van topsporters, zodat zij hun prestaties en de weg ernaar toe optimaal kunnen uitnutten, ook om voldoende inkomsten te kunnen genereren.
8. Alles draait in de topsport om prestaties. Hoewel het welzijn van de topsporters steeds meer aandacht krijgt, blijft het van secundair belang en wordt dit onderwerp geplaatst in relatie tot de topsportprestatie. Schenk aandacht aan meer 'softe factoren' van een positieve cultuur.
9. Mentale weerbaarheid speelt een cruciale rol in het welzijn en de veiligheid van topsporters. Het versterken hiervan kan niet alleen bijdragen aan een betere mentale en fysieke gezondheid, maar ook het risico op grensoverschrijdend gedrag verkleinen.
10. Uit het onderzoek blijkt dat coaches een grote invloed kunnen hebben op het fysieke en mentale welzijn én het veiligheidsgevoel van topsporters. Respectvolle, open communicatie en het kunnen signaleren van blessures of mentale problemen dragen hier in belangrijke mate aan bij.

10.2.9 Aanbevelingen

Hieronder volgen de aanbevelingen die deels zijn gebaseerd op de hiervoor beschreven mechanismen en deels een meer overstijgend karakter hebben. De aanbevelingen zijn geordend naar de cirkels van betrokkenheid, beginnend bij de topsporters zelf en eindigend bij de overheid, en suggesties voor verder onderzoek.

Topsporters

- Monitor hoe het gaat met de topsporter op alle gebieden en houd regelmatig persoonlijke gesprekken door leden van het (diverse; zie verderop) begeleidingsteam, waarbij het niet alleen gaat over de prestaties, maar ook over welzijn, veiligheid, persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling.

- Meer aandacht voor het mentale welzijn (weerbaarheid) van de topsporters, bijvoorbeeld door de drempel om naar de sportpsycholoog te verlagen, zeker in tijden die vaak spannend zijn voor de topsporters, zoals selectiemomenten.

Coaches/stafleden

- Betere communicatie met sporters, meer verbinding en persoonlijk contact waardoor de machtsonbalans wordt verkleind (en veiligheid wordt vergroot).
- Wees alert op uitingen/gedrag die verband houden met een masculiene/macho cultuur.
- Besteed extra aandacht aan topsporters die niet van Nederlandse afkomst zijn en vrouwen in de topsport. Zij zijn kwetsbaarder dan hun collega-topsporters.
- Meer rekening houden met het leven van topsporters buiten de topsport (sociale activiteiten, familie en vrienden), zonder dat dit negatieve consequenties heeft voor bijvoorbeeld het al dan niet geselecteerd worden. Heb meer oog voor de persoon achter de sporter en het feit dat sport weliswaar het belangrijkste is op dat moment voor de topsporters, maar niet het enige
- Ook stafleden raden aan om meer oog te hebben voor 'de mens achter de sporter.' Ze vinden dat er af en toe te veel aandacht is voor de prestaties als doel en er te weinig aandacht is voor het leven buiten de sport om
- Sporters meer inspraak geven in trainingsprogramma (betere aansluiting op hun leven), stel met de topsporters gezamenlijke doelen op en bevorder de onderlinge samenwerking om die doelen te behalen. Dit bevordert de onderlinge loyaliteit en trots van de groep topsporters en daarmee de prestaties.

Team/bonden

- Maak duidelijk – periodiek – dat (on)gewenst gedrag wordt aangepakt en bestraft en dat dergelijk gedrag niet thuishoort binnen de topsport.
- Werk aan een aanspreekcultuur zodat het eenvoudiger wordt om personen met een machtspositie aan te spreken zonder dat dit negatieve consequenties heeft.
- Neem in overweging, waar mogelijk, om diversere begeleidingsteams samen te stellen (andere eigenschappen, vrouw, multicultureel).
- Houd rekening met de kwetsbare positie van coaches wat betreft veiligheid en bouw waarborgen in voor een veilige werkovergeving (zie ook vorige aanbeveling)

Bonden/NOC*NSF

- Formuleer collectieve doelen waardoor sporters in contact met elkaar komen en elkaar te stimuleren teneinde beter te presteren
- Topsporters (en coaches) die niet kunnen rondkomen van de sport financieel ondersteunen. Faciliteer en stimuleer ondernemerschap bij topsporters (en coaches).
- Meer aandacht voor de soms kwetsbare positie van coaches
- Meer moeite doen voor aantrekken nieuwe/meer sponsors, een rol die de bonden in het kader van ondernemerschap (meer) naar zich toe kunnen trekken.

- Verbeter de kennis van topsporters over betrokken organisaties zoals CVS en over onderwerpen als doping en matchfixing.

Overheid

- Leg scherper vast waar de overheid (VWS, provincies en gemeenten) wel en niet over gaat wat betreft topsport (taken, rollen en verantwoordelijkheden)
- Neem de financieringsstructuur en – systematiek van de topsport nader onder de loep en overweeg om naast medailles ook andere criteria een rol te geven in de besteding van de middelen.

Nader onderzoek

- Volg jonge/beginnende topsporters in hun carrière (hoe ontwikkelen zij zich, wie valt uit, waarom en wie haalt de top, hoe zit het met hun welzijn en veiligheid?), een pleidooi voor longitudinaal onderzoek.
- Meet effecten van interventies. Het meten van effecten is een basisvoorwaarde om interventies of faciliteiten efficiënt en effectief in te zetten, bijvoorbeeld de inbreng van leefstijlcoaches, sportpsychologen en duale carriërs van topsporters.
- Ontwikkel van basis van de beschikbare data een monitorinstrument dat (in plaats van buiten – samenleving – naar binnen – topsport kijkt naar de topsport(er) het welzijn en veiligheid regelmatig in kaart brengt (de stem van de topsporter). De uitkomsten kunnen mede leidend zijn voor de verdeling van de middelen (zie eerder).

10.2.10 Beschouwing

Na drie jaar intensief bezig te zijn geweest met de topsport(cultuur) in Nederland en we antwoord hebben gegeven op de onderzoeksvragen, permitteren we ons op deze plaats de ruimte om meer van een afstand naar het fenomeen topsport te kijken en te reflecteren op een aantal metavragen die raken aan de cirkels van verantwoordelijkheid en invloed. Dit doen we vanuit onze expertise van het veld en andere domeinen dan de sport, maar zeker ook vanuit een verwondering van een buitenstaander die geniet van topsport.

De vraag of topsport mooi en spannend is om naar te kijken, is gemakkelijk te beantwoorden: ja. De mate waarin zal afhankelijk zijn van de interesses van een persoon, de club of de prestatie. In elk geval zal het herkenbaar zijn dat sport hele naties in vervoering kan brengen. En ook al houdt iemand helemaal niet van sport, hij zal de dag na een belangrijke internationale wedstrijd van het Nederlandse voetbal op zijn werk toch erkennen dat hij de wedstrijd heeft gezien. En als het geen voetbal is, dan wellicht schaatsen of formule 1. Als we de topsporters vragen of topsport een mooi vak is om uit te oefenen, beamen ze dit volmondig, zeker als er net een gouden medaille is gewonnen. Dat positieve en soms euforische beeld begint wat te kantelen als die vraag aan oud-topsporters wordt gesteld. Natuurlijk kijken ze met genoegen terug op hun carrière, maar voor iemand die altijd het maximaal haalbare nastreeft, is een eindbeoordeling van hun carrière met een magere zeven niet hoog. Dat hangt deels met de volgende vraag samen.

Is topsport eigenlijk wel gezond? Die vraag is op verschillende manieren te benaderen. In fysiek opzicht is topsport bedrijven zowel gezond als ongezond. Gezond, omdat topsporters dagelijks bezig zijn met de verzorging van hun lichaam door middel van gezonde voeding en beweging. Topsport is ongezond indien zij als gevolg van sportblessures blijvende lichamelijke schade overhouden, of op andere wijze doorslaan in het uiterste van hun lichaam en geest vragen. Het wordt ook ongezond als de focus op voeding en gewicht leidt tot eetstoornissen, iets wat we in dit onderzoek ook hebben gehoord van jonge topsporters die daarmee te kampen hebben. Of topsport in mentaal opzicht gezond is, verdient een genuanceerd antwoord. Oud-topsporters noemen discipline en doorzettingsvermogen als twee belangrijke eigenschappen die zij in hun topsportcarrière hebben ontwikkeld en kunnen inzetten in hun dagelijks leven na de topsport. Dat zou erop kunnen wijzen dat topsport bedrijven mentaal sterke mensen aflevert. De eerlijkheid gebied te zeggen dat we niet weten hoe de oud-topsporters op andere mentale vlakken presteren. Of topsport ongezond is voor het mentale welzijn, is lastig te zeggen. Wel kan er worden gediscussieerd over de vraag of de topsport carrière niet een te eindimensionaal ontwikkelingspad is voor jonge topsporters. Zij zijn alleen maar bezig met sport, hebben weinig sociale contacten buiten de sport, gaan niet naar feestjes, moeten op hun eten blijven letten enzovoort. Al in 2009 schrijven onderzoekers: “talenten met een eenzijdige topsportidentiteit meten hun zelfvertrouwen vaak volledig af aan hun prestatie als topsporter. Ze hebben weinig of geen andere bezigheden waarmee ze hun zelfvertrouwen kunnen ondersteunen. Tegenvallende prestaties beïnvloeden in sterke mate de gemoedstoestand van deze talenten en kritiek op prestaties wordt vaak opgevat als kritiek op de persoonlijkheid. Voor sommige talenten met eenzijdige topsportidentiteit staat een eenzijdige topsportidentiteit uiteindelijk ook juist het behalen van topprestaties in de weg” (Luijt et al., 2009, p. 81). Oud-topsporters blikken kritisch terug. Ze hadden meer tijd voor zichzelf willen hebben, meer hun eigen koers willen varen en meer aandacht willen schenken aan hun naaste omgeving.

Een belangrijke vraag, die we onszelf hebben gesteld, is waar de ouders van jonge topsporters zijn in dit verhaal over de topsport in Nederland? Hebben zij ook niet een (gedeelde) verantwoordelijkheid waar het de ontwikkeling betreft van hun kind? Voor een groot deel zijn de topsporters meerderjarig en is het in formele zin hun eigen verantwoordelijkheid. Dat ligt anders bij minderjarige topsporters die intern gaan wonen om zich volledig te wijden aan de topsport. Ouders zullen trots zijn dat hun kind tot de uitverkorenen behoort en misschien later de voorpagina haalt vanwege een belangrijke sportprestatie, de realiteit is dat de meesten deze plek niet halen.

Hoe zit het met de maatschappelijke aanvaardbaarheid van topsport? In vroegere tijden was de sport ingekapseld in deugdzaame waarden als gezondheid en educatie. De topsport vercommercialiseert door de publieke belangstelling voor de topsport. Er ontstaan bijvoorbeeld commerciële organisaties, commerciële teams. Deze ontwikkeling knelt met de oorspronkelijke structuur en visie op sport. Het speelveld verandert door de media-aandacht en de binding met sponsors. De aan de sport toebedeelde deugdzaame waarden komen onder druk te staan. Wat is de maatschappelijke waarde van het winnen van medailles anders dan dat heel veel mensen hier plezier aan verbinden en nationale of lokale trots? Mensen identificeren

zich met topsporters en topsporters worden gezien als rolmodellen. Er is dus -ook- sprake van inspiratiewaarde (Mulier, 2024). KPMG schat dat in 2019 700 miljoen euro aan inkomsten werd genereerd door sport. Sport is dus ook van economische waarde (KPMG Advisory N.V., 2019). De topsport kan rekenen op ruime maatschappelijke acceptatie en ook onderzoeken naar grensoverschrijdend gedrag hebben er bijvoorbeeld niet voor gezorgd dat een bepaalde sport niet langer wordt geaccepteerd. Het streven naar winst in termen van resultaat betekent automatisch dat veel topsporters geen medaille winnen. De winner-takes-all: gaat ervan door met de eer de roem en het geld. Er gaat van de topsport een stille belofte uit dat als je maar hard genoeg werkt, de top binnen bereik ligt. De verwachtingen zijn torenhoog. Een tomeloze ambitie is eigen aan de topsporter. Uit dit onderzoek blijkt dat zij vooral worden gedreven door het continu verbeteren van hun eigen prestaties. De maatschappelijke waarde van topsport reikt verder dan medailles. De truc is om deze positieve tomeloze ambitie in balans te houden met een optimaal en fysiek en mentaal welzijn.

Literatuurlijst

- Åkesdotter, C., Kenttå, G., Eloranta, S., & Franck, J. (2020).** The prevalence of mental health problems in elite athletes. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 23(4), 329-335. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2019.10.022>
-
- Ali, N., & Ahmad, F. A. (2018).** Study of personal value orientation among adolescents as a function of gender effect. *International Journal of Indian Psychology*, 6(2), 154-160. <https://doi.org/10.25215/0602.096>
-
- Arnoldussen, P. (1994).** *Amsterdam 1928: Het verhaal van de IXe Olympiade* (1e druk). Thomas Rap.
-
- Barnaschone, M.T. (2014).** The effect of need-supportive leadership on the psychological wellbeing, motivation and performance of adolescent sport achievers in South- Africa. <https://scholar.ufs.ac.za/server/api/core/bitstreams/18c6f7ac-340f-4f03-a9bc-3a68ab809a05/content>
-
- Balk, Y. A., de Jonge, J., & Geurts, S. A. E. (2022).** Welbevinden in de topsport: De specifieke rol van sportgerelateerde taakeisen, hulpbronnen en herstel. *Gedrag en Organisatie*, 35(3), 223-258. <https://doi.org/10.5117/GO2022.3.001.BALK>
-
- Bartholomew, K. J., Ntoumanis, N., & Thøgersen-Ntoumani, C. (2010).** The controlling interpersonal style in a coaching context: Development and initial validation of a psychometric scale. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 32(2), 193-216. <https://doi.org/10.1123/jsep.32.2.193>
-
- Beable, S., Fulcher, M., Lee, A. C., & Hamilton, B. (2017).** SHARP Sports Mental Health Awareness Research Project: Prevalence and risk factors of depressive symptoms and life stress in elite athletes. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 20(12), 1047-1052. <http://dx.doi.org/10.1136/bjsports-2016-097372.25>
-
- Bell, S. T. (2007).** Deep-level composition variables as predictors of team performance: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 92(3), 595-615.
-
- Biddle, S. J. H., & Asare, M. (2011).** Physical activity and mental health in children and adolescents: A review of reviews. *British Journal of Sports Medicine*, 45(11), 886-895. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2011-090185>
-
- Bilgoe, S. C., Moen, M. H., Raedts, E., Upmeyer, J., Kerkhoffs, G., & Gouttebarge, V. (2024).** Mental health symptoms among Dutch elite athletes and their coaches: a cross-sectional study. *BMJ Open Sport & Exercise Medicine*, 10(3), e001821. <https://doi.org/10.1136/bmjsem-2023-001821>
-
- Blankenship, J. M., Rosenberg, R. C., Rynders, C. A., Melanson, E. L., Catenacci, V. A., & Creasy, S. A. (2021).** Examining the role of exercise timing in weight management: a review. *International journal of sports medicine*, 42(11), 967-978. <https://doi.org/10.1055/a-1485-1293>
-
- Bokeloh, P., Klene, N., & Lorié, J. (2008).** *Sport scoort: De effecten van sport op de Nederlandse samenleving*. ABN AMRO Economisch Bureau.
-
- Boorsma, P.B., m.m.v. L. Ongerling en W.C. Staring. (1982), 'Overheid en sport', in: *Economisch Statistische Berichten*, 1-9-1982, pp. 929-941.**
-
- Brewer, B. W., Van Raalte, J. L., & Linder, D. E. (1993).** Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel?. *International journal of sport psychology*, 24(2), 237-254.
-

- Brewer, B. W., & Cornelius, A. E.** (2001). Norms and factorial invariance of the Athletic Identity Measurement Scale. *Academic Athletic Journal*, 16, 103–113.
-
- Brown, G., & Potrac, P.** (2009). ‘You’ve not made the grade, son’: De-selection and identity disruption in elite level youth football. *Soccer & Society*, 10(2), 143–159.
-
- Briene, M., Mooren, K., Korver, D., Vulhop, N., Huisman, T.** (2024, 29 april). Internationale verkenning topsport en Media. *Ecorys*. Geraadpleegd van: file.
-
- Bryman, A.** (2006). Integrating quantitative and qualitative research: How is it done? *Qualitative Research*, 6(1), 97–113.
-
- Burnard, P., Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B.** (2008). Analysing and presenting qualitative data. *British Dental Journal*, 204(8), 429–432.
-
- Cavallerio, F., Wadey, R., & Wagstaff, C.R.D.** (2016). Understanding overuse injuries in rhythmic gymnastics: A 12-month ethnographic study. *Psychology of Sport and Exercise*, 25(3), 100–109. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2016.05.002>
-
- Carragher, P., Rankin, A., & Edouard, P.** (2019). A one-season prospective study of illnesses, acute, and overuse injuries in elite youth and junior track and field athletes. *Frontiers in Sports and Active Living*, 1, 13. <https://doi.org/10.3389/fspor.2019.00013>
-
- Centraal Bureau voor de Statistiek.** (2019, 16 mei). *Mijlpalen twintigers schuiven op*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/20/mijlpalen-twintigers-schuiven-op>
-
- Centraal Bureau voor de Statistiek.** (2023a, 12 april). *Arbeid en vrije tijd [Monitor brede welvaart en de Sustainable Development Goals 2023]*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/dossier-brede-welvaart-en-de-sustainable-development-goals/monitor-brede-welvaart-en-de-sustainable-development-goals-2023/verdeling/indicatoren/arbeid-en-vrije-tijd>
-
- Centraal Bureau voor de Statistiek.** (2023b). *Bijlage: Voorsorteren op gezinsleven*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2023/voorsorteren-op-gezinsleven-bijlage>
-
- Centraal Bureau voor de Statistiek.** (2023c, 9 november). *Meer slaapproblemen en psychische klachten onder jongeren*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/45/meer-slaapproblemen-en-psychische-klachten-onder-jongeren>
-
- Cense, M., & Coehoorn, I.** (2017). *Het moet in de genen gaan zitten*. <https://rutgers.nl/wp-content/uploads/2021/09/Het-moet-in-de-genen-gaan-zitten.pdf>
-
- Chen, G., Qian, J., Qiu, Y., Xu, L., & Wang, K.** (2024). The relationship between perfectionism and sleep quality in athletes: the mediating role of mental toughness. *BMC psychology*, 12(1), 710.
-
- Choi, H., Jeong, Y., & Kim, S. K.** (2020). The relationship between coaching behavior and athlete burnout: Mediating effects of communication and the coach–athlete relationship. *International journal of environmental research and public health*, 17(22), 8618.
-
- Choi, Y. S., & Scott, D. K.** (2008). Assessing organisational culture using the competing values framework within American Triple-A baseball. *International Journal of Sport Management*, 4(1), 33–48.
-

- Choi, Y. S., & Scott, D. K.** (2009). Dynamics of organizational culture in professional baseball organizations: A cross-cultural comparison. *International Journal of Sport Management*, 10(2), 169–187.
- Choi, Y. S., Seo, M., Scott, D. K., & Martin, J.** (2010). Validation of the organizational culture assessment instrument: An application of the Korean version. *Journal of Sport Management*, 24(2), 169–189.
- Colyer, S.** (2000). Organizational culture in selected Western Australian sport organizations. *Journal of Sport Management*, 14(4), 321–341.
- Cremers, R., Anselma, M., Visser, T., De Kwaasteniet, R., & Elling, A.** (2024). *Monitor OVIVI 2023 - Aanvalsplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal*. [https://www.eerstekamer.nl/overig/20240628/monitor_ovivi_2023_aanvalsplan/docum ent](https://www.eerstekamer.nl/overig/20240628/monitor_ovivi_2023_aanvalsplan/docum%20ent)
- Creswell, J. W.** (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed-methods approaches* (Vol. 1, 1st ed.).
- Creswell, J. W., Clark, V. L. P., Gutmann, M. L., & Hanson, W. E.** (2003). Advanced mixed methods. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social & behavioral research* (pp. 209–240). Sage.
- Crombie, D. T., Lombard, C., & Noakes, T.** (2009). Emotional intelligence scores predict team sports performance. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 4(2), 209–224. <http://dx.doi.org/10.1260/174795409788549544>
- Cruikshank, A., Collins, D., & Minten, S.** (2013). Culture change in a professional sports team: Shaping environmental contexts and regulation power. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 8(2), 271–290. <http://dx.doi.org/10.1260/1747-9541.8.2.271>
- Cruikshank, A., & Collins, D.** (2012). Culture change in elite sport performance teams: Examining and advancing effectiveness in the new era. *Journal of Applied Sport Psychology*, 24(3), 338–355. <http://dx.doi.org/10.1080/10413200.2011.650819>
- De Baets, P., Janssen, J., van Wijk, A., & Braeckman, J.** (Eds.). (2021). *Sektarische bewegingen* (Vol. 60). Gompel & Svacina.
- De Bosscher, V., Descheemaeker, K., & Shibli, S.** (2023). Starting and specialisation ages of elite athletes across Olympic sports: An international cross-sectional study. *European Journal of Sport Sciences*, 3(5), 9–10.
- De Bosscher, V., Shibil, S., Westerbeek, H., & Van Bottenburg, M.** (2015). *Successful elite sport policies: An international comparison of the Sportpolicy Factors Leading to International Sporting Success (SPLISS 2.0) in 15 nations*. Meyer & Meyer Verlag.
- De Rycke, J., & De Bosscher, V.** (2019). Mapping the potential societal impacts triggered by elite sport: a conceptual framework. *International journal of sport policy and politics*, 11(3), 485–502.
- De Vries, K. G., Ross-van, C. I. J. M., & Myjer, E.** (2017). *Rapport van de Onderzoekscommissie seksuele intimidatie en misbruik in de sport*.
- Dierdorff, E. C., Bell, S. T., & Belohlav, J. A.** (2011). The power of “we”: Effects of psychological collectivism on team performance over time. *Journal of Applied Psychology*, 96(2), 247–262. <https://doi.org/10.1037/a0020929>

- Doherty, S., Hannigan, B., & Campbell, M. J.** (2016). The experience of depression during the careers of elite male athletes. *Frontiers in Psychology*, 7, 1069.
-
- Donnelly, P., Kerr, G., Heron, A., & DiCarlo, D.** (2016). Protecting youth in sport: An examination of harassment policies. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 8(1), 33–50. <http://dx.doi.org/10.1080/19406940.2014.958180>
-
- Dopheide, M., & Elling, A.** (2020, april). *Ondersteuning topsporters bij transitie naar een volgende carrière: 1-meting monitoring*. Mulier Instituut.
-
- Dopheide, M., Elling, A., & Balk, L.** (2020). *Topsporters over integriteit in de Nederlandse topsport: Factsheet 2020/8*. <https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/25384/topsporters-over-integriteit-in-de-nederlandse-topsport/>
-
- Dopingautoriteit.** (z.d.). *Ontstaansgeschiedenis*. <https://www.dopingautoriteit.nl/dopingautoriteit/ontstaansgeschiedenis>
-
- DPG Media.** (z.d.). Osaka weigert persconferenties en neemt boetes voor lief: 'Je wordt nog verder naar beneden getrapt'. *AD.nl*. <https://myprivacy.dpgmedia.nl/consent?siteKey=V9f6VUvIHxq9wKIN&callbackUrl=https%3A%2F%2Fwww.ad.nl%2Fprivacy-gate%2Faccept-tcf2%3FredirectUri%3D%252Ftennis%252Fosaka-weigert-persconferenties-en-neemt-boetes-voor-lief-je-wordt-nog-verder-naar-beneden-getrapt%7Eac7e438e%252F>
-
- Dougherty III, J. W., & Baron, D.** (2024). Treating depression in athletes. *Psychiatric Annals*, 54(11), e308-e312.
-
- Ducrocq, E., Wilson, M., Vine, S., & Derakshan, N.** (2016). Training attentional control improves cognitive and motor task performance. *Journal of sport and exercise psychology*, 38(5), 521- 533.
-
- Edison, B. R., Christino, M. A., & Rizzone, K. H.** (2021). Athletic identity in youth athletes: A systematic review of the literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 7331. <https://doi.org/10.3390/ijerph18137331>
-
- Eime, R. M., Young, J. A., Harvey, J. T., & Payne, W. R.** (2013). A systematic review of the psychological and social benefits of participation in sport for children and adolescents: Informing the development of a conceptual model of health through sport. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 10(1), 98. <https://doi.org/10.1186/1479-5868-10-98>
-
- Elling, A. H. F., & van Ginneken, Z.** (2016). *Sekse (on) gelijkheid in de sport: Een inventariserende studie naar deelname en waardering*. Mulier Instituut, sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek.
-
- Empelen, C., & Reinders, M.** (2023). Uitgelicht: De verlamme werking van topsport. *Boom Psychologie*. Geraadpleegd van <https://platform.boompsychologie.nl/artikel/uitgelicht-de-verlamme-werking-van-topsport/>
-
- Engebretsen, L., Soligard, T., Steffen, K., Alonso, J. M., Aubry, M., Budgett, R., ... & Renström, P. A.** (2013). Sports injuries and illnesses during the London Summer Olympic Games 2012. *British journal of sports medicine*, 47(7), 407-414.
-
- Engebretsen, L., Steffen, K., Alonso, J. M., Aubry, M., Dvorak, J., Junge, A., ... & Wilkinson, M.** (2010). Sports injuries and illnesses during the Winter Olympic Games 2010. *British journal of sports medicine*, 44(11), 772-780.
-

- Engelen, M.** (2010). De invloed van de media op het leven van lichamelijk gehandicapte (top)sporters. [Bachelor's thesis].
-
- Entman, R. M., & Usher, N.** (2018). Framing in a fractured democracy: Impacts of digital technology on ideology, power and cascading network activation. *Journal of Communication*, 68(2), 298–308.
-
- Ericsson, K. A., Krampe, R. T., & Tesch-Romer, C.** (1993). The role of deliberate practice in the acquisition of expert performance. *Psychological Review*, 100(3), 363–406.
-
- Evans, M.B., Eys, M., & Wolf, A.** (2013). Exploring the nature of interpersonal influence in elite individual sport teams. *Journal of Applied Sport Psychology*, 25(4), 448–462. <http://dx.doi.org/10.1080/10413200.2012.752769>
-
- Falkingham, K.** (2022). *Gymnastics abuse: Whyte Review finds physical and emotional abuse issues were "systemic"*. BBC Sport. <https://www.bbc.com/sport/gymnastics/61796129>
-
- Fletcher, D., & Arnold, R.** (2011). A qualitative study of performance leadership and management in elite sport. *Journal of Applied Sport Psychology*, 23(2), 223–242. <https://doi.org/10.1080/10413200.2011.559184>
-
- Fletcher, D., & Wagstaff, C. R.** (2009). Organizational psychology in elite sport: Its emergence, application and future. *Psychology of Sport and Exercise*, 10(4), 427–434. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.03.009>
-
- Franco, M. F., Madaleno, F. O., de Paula, T. M., Ferreira, T. V., Pinto, R. Z., & Resende, R. A.** (2021). Prevalence of overuse injuries in athletes from individual and team sports: A systematic review with meta-analysis and GRADE recommendations. *Brazilian Journal of Physical Therapy*, 25(5), 500–513. <https://doi.org/10.1016/j.bjpt.2021.04.013>
-
- Friesen, A. P., Lane, A. M., Devonport, T. J., & Sellars, C. N.** (2012). Emotion in sport: Considering interpersonal regulation strategies. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 6(1), 139–154. <http://dx.doi.org/10.1080/1750984X.2012.742921>
-
- Gaedicke, S., Schäfer, A., Hoffmann, B., Ohlert, J., Allroggen, M., Hartmann-Tews, I., & Rulofs, B.** (2021). Sexual violence and the coach–athlete relationship—a scoping review from sport sociological and sport psychological perspectives. *Frontiers in sports and active living*, 3, 643707.
-
- Gerber, M., Bianchi, R., Madigan, D., Jonsdottir, I. H., Claussen, M. C., & Gustafsson, H.** (2024). Burnout and overtraining in elite athletes: Unresolved issues and avenues for future research. *Sports Psychiatry*.
-
- Gillet, N., Vallerand, R. J., Amoura, S., & Baldes, B.** (2010). Influence of coaches' autonomy support on athletes' motivation and sport performance: A test of the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(2), 155–161. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.004>
-
- Gorczynski, P. F., Coyle, M., & Gibson, K.** (2017). Depressive symptoms in high-performance athletes and non-athletes: a comparative meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine*, 51(18), 1348–1354. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2016-096455>
-

- Goutteborge, V., Jonkers, R., Moen, M., Verhagen, E., Wylleman, P., & Kerkhoffs, G.** (2016). The prevalence and risk indicators of symptoms of common mental disorders among current and former Dutch elite athletes. *Journal of Sports Sciences*, 35(21), 2148–2156. <https://doi.org/10.1080/02640414.2016.1258485>
-
- Gucciardi, D. F.** (2017). Mental toughness: progress and prospects. *Current Opinion in Psychology*, 16, 17–23.
-
- Gundlach, M. J., Zivnuska, S., & Stoner, J.** (2006). Understanding the relationship between individualism-collectivism and team performance through an integration of social identity theory and the social relations model. *Human Relations*, 59(12), 1603–1632. <https://doi.org/10.1177/0018726706073193>
-
- Gustafsson, H., Kenttä, G., & Hassmén, P.** (2011). Athlete burnout: An integrated model and future research directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 4(1), 3–24.
-
- Harms, M.** (2011). Wonderman en hockeybabe: genderverschillen in de Nederlandse sportjournalistiek tijdens de Olympische Spelen 2008. *Het Noordhollands Dagblad*.
-
- Hartill, M., Rulofs, B., Lang, M., Vertommen, T., Allroggen, M., Cirera, E., Diketmueller, R., Kampen, J., Kohl, A., Martin, M., Nanu, I., Neeten, M., Sage, D., & Stativa, E.** (2021). *CASES: Child abuse in sport: European statistics—Project report*. Edge Hill University.
-
- Helder, C.** (2022a, 24 juni). (Top)sportbeleid 2022). en verder [Kamerbrief]. Geraadpleegd van pdf
-
- Helder, C.** (2022b, 14 december). Toekomstig sportbeleid [Kamerbrief]. <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30234-332.html>
-
- Henriksen, K.** (2015). Developing a high-performance culture: A sport psychology intervention from an ecological perspective in elite orienteering. *Journal of Sport Psychology in Action*, 6(3), 141–153. <https://doi.org/10.1080/21520704.2015.1084961>
-
- Henriksen, K., Stambulova, N., & Roessler, K.** (2010). Holistic approach to athletic talent development environments: A successful sailing milieu. *Psychology of Sport and Exercise*, 11(3), 212–222. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.005>
-
- Het Parool.** (2007a, 8 november). “Rabo Wist Waar Ik Was.” <https://www.parool.nl/sport/rabo-wist-waar-ik-was~bb644398/>
-
- Het Parool.** (2007b, 12 november). Commissie komt met oordeel over ontslag Rasmussen. *Het Parool*. <https://www.parool.nl/voorpagina/commissie-komt-met-oordeel-over-ontslag-rasmussen~b872100a/>
-
- Hjarvard, S.** (2008). The mediatization of society: A theory of the media as agents of social and cultural change. *Nordicom Review*, 105–134.
-
- Hoewe, J., & Peacock, C.** (2019). The power of media in shaping political attitudes. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 19–24.
-
- Hofstede, G.** (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Sage Publications.
-

- Hommes, K.** (2021, 28 juli). *Tom Dumoulin vond de weg terug*. Trouw. <https://www.trouw.nl/sport/tom-dumoulin-vond-de-weg-terug-nu-is-hij-ee-voorbeeldvoor-alle-sporters-met-mentale-problemen~beb4d5dc/>
-
- Hoye, R., Smith, A. C. T., Nicholson, M., Stewart, B., & Westerbeek, H.** (2015). *Sport management: Principles and applications* (4th ed.). Routledge.
-
- Hsieh, Y. C., Lu, F. J., Gill, D. L., Hsu, Y. W., Wong, T. L., & Kuan, G.** (2023). Effects of mental toughness on athletic performance: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 1-22. <http://dx.doi.org/10.1080/1612197X.2023.2204312>
-
- Huizinga, J.** (1950). *Homo ludens: Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur*. In L. Brummel et al. (Red.), *Verzamelde werken V: Cultuureschiedenis III* (pp. 76–78). H.D. Tjeenk Willink & Zoon.
-
- Ivarsson, A., Stenling, A., Fallby, J., Johnson, U., Borg, E., & Johansson, G.** (2015). The predictive ability of the talent development environment on youth elite football players' well-being: A person-centered approach. *Psychology of Sport and Exercise*, 16(1), 15–23. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2014.09.006>
-
- Jager, J., Yuen, C. X., Putnick, D. L., Hendricks, C., & Bornstein, M. H.** (2018). Adolescent-peer relationships, separation and detachment from parents, and internalizing and externalizing behaviors: Linkages and interactions. *The Journal of Early Adolescence*, 35(4), 511–537.
-
- Jelvegård, S., Timpka, T., Bargoria, V., Gauffin, H., & Jacobsson, J.** (2016). Perception of health problems among competitive runners: a qualitative study of cognitive appraisals and behavioral responses. *Orthopaedic journal of sports medicine*, 4(12), 2325967116673972.
-
- John, O. P., & Srivastave, S.** (1999). The Big Five Trait Taxonomy: History, measurement and theoretical PR. In L. A. Pervin, & O. P. John (Eds.), *Handbook of Personality: Theory and Research* (2nd ed., pp. 102-138). Guilford.
-
- Jowett, S., & Wylleman, P.** (2006). Interpersonal relationships in sport and exercise settings: Crossing the chasm. *Psychology of Sport and Exercise*, 7(2), 119-123.
-
- Joy, E., Kussman, A., & Nattiv, A.** (2016). 2016 update on eating disorders in athletes: A comprehensive narrative review with a focus on clinical assessment and management. *British journal of sports medicine*, 50(3), 154-162.
-
- Junge, A., Engebretsen, L., Mountjoy, M., Alonso, J.M. Renström, P., Aubry, M.J., & Dvorak, J.** (2009). Sports injuries during the Summer Olympic Games 2008. *The American Journal of Sports Medicine*, 37(11), 2165-2172. <http://dx.doi.org/10.1177/0363546509339357>
-
- Juridisch Sportloket.** (2022) *Kan die kopbal nog wel? Over veiligheid en aansprakelijkheid van sportbonden*. <https://www.juridischsportloket.nl>
-
- Kavanagh, E. J.** (2014). *The Dark side of sport: athlete narratives on maltreatment in high performance environments* (Doctoral dissertation, Bournemouth University).
-
- Kegelaers, J., Wylleman, P., van Bree, I. B. N., Wessels, F., & Oudejans, R. R.** (2021). Mental health in elite-level coaches: Prevalence rates and associated impact of coach stressors and psychological resilience. *International Sport Coaching Journal*, 8(3), 338 -347.
-

- Kellmann, M.** (2010). Preventing overtraining in athletes in high-intensity sports and stress/recovery monitoring. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 20, 95–102.
-
- Kerr, G., Willson, E., & Stirling, A.** (2019). Prevalence of maltreatment among current and former national team athletes. *Sage Journals*, 37(21). <https://doi.org/10.1177/08862605211045096>
-
- Kew, M. E., Dave, U., Marmor, W., Olsen, R., Jivanelli, B., Tsai, S. H. L., & Ling, D. I.** (2024). Sex differences in mental health symptoms in elite athletes: A systematic review and meta-analysis. *Sports Health*, 19417381241264491.
-
- Khan, B., Ahmed, A., & Abid, G.** (2016). Using the 'Big-Five' for assessing personality traits of the champions: An insinuation for the sports industry. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 10(1), 175-191.
-
- Kingman, E., Lucassen, J.M.H.** (2014). *Sportbeleid binnen provincies: een onderzoek naar de relatie tussen betrokken partijen en de invloed van de veranderende omgeving op het bestuur*. Mulier Instituut, Utrecht.
-
- Knippen, M.** (2020, 24 juli). Turncoach Gerrit Beltman verbreekt stilzwijgen over zijn onmenselijke trainingsmethoden: 'Ik mishandelde en vernederde jonge turnsters om medailles te winnen. Ik schaam me diep'. *Het Noordhollands Dagblad*. Geraadpleegd van <https://www.noordhollandsdagblad.nl/sport/turncoach-gerrit-beltman-verbreekt-stilzwijgen-over-zijn-onmenselijke-trainingsmethoden-ik-mishandelde-en-vernederde-jonge-turnsters-om-medailles-te-winnen.-ik-schaam-me-diep/6155717.html>.
-
- Kopp, A., & Jekauc, D.** (2018). The influence of emotional intelligence on performance in competitive sports: A meta-analytical investigation. *Sports*, 6(4), 175. <http://dx.doi.org/10.3390/sports6040175>
-
- Koppenburg, C., Saxer, F., Vach, W., Lüchtenberg, D., & Goesele, A.** (2022). Eating disorder risks and awareness among female elite cyclists: an anonymous survey. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 14(1), 172. <https://doi.org/10.1186/s13102-022-00563-6>
-
- Knoppers, A., & Elling, A.** (2004). 'We do not engage in promotional journalism'. *International Review for the Sociology of Sport*, 39(1), 57-73.
-
- Knoppers, A., Smits, F. & Jacobs, F.** (2015). 'Turnonkruid: gemaaid maar niet gewied'. Onderzoek naar het dames (sub)turntopsportklimaat. Utrecht: Universiteit Utrecht/ Hogeschool Utrecht/ Haagse Hogeschool.
-
- Koning, T., & Van Schagen, M.** (2021). *De Talentformule*. Arko Sports Media.
-
- Koninklijke Nederlandse Voetbalbond.** (2020). Ons voetbal is van iedereen. Geraadpleegd van <https://www.knkv.nl/downloads/bestand/21568/0436-voetbal-van-iedereen>
-
- KPMG Advisory N.V.** (2019). *Brancherapport Sport*. Amstelveen: KPMG.
-
- Kraus, W. E., Powell, K. E., Haskell, W. L., Janz, K. F., Campbell, W. W., & Jakicic, J. M.** (2019). Physical activity, all-cause and cardiovascular mortality, and cardiovascular disease. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 51(6), 1270. <https://doi.org/10.1249/mss.0000000000001939>
-

- Küttel, A., & Larsen, C. H. (2020).** Risk and protective factors for mental health in elite athletes: A scoping review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 13(1), 231-265. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2019.1689574>
-
- Lafrenière, M. A. K., Jowett, S., Vallerand, R. J., & Carbonneau, N. (2011).** Passion for coaching and the quality of the coach–athlete relationship: The mediating role of coaching behaviors. *Psychology of sport and exercise*, 12(2), 144-152.
-
- Langer, A. I., & Gruber, J. B. (2021).** Political agenda setting in hybrid media system: Why legacy media still matter a great deal. *International Journal of Press/Politics*, 313-340.
-
- Lowe, A. (2023, December 14).** With another case of abuse in elite sport, why are we still waiting to protect NZ's sportswomen from harm? *The Conversation*. <https://theconversation.com/with-another-case-of-abuse-in-elite-sport-why-are-we-still-waiting-to-protect-nzs-sportswomen-from-harm-209128>
-
- Lisha, N. E., & Sussman, S. (2010).** Relationship of high school and college sports participation with alcohol, tobacco, and illicit drug use: A review. *Addictive behaviors*, 35(5), 399-407. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2009.12.032>
-
- Lucassen, J.M.H., Jong, M. de, Breedveld, K. (2008).** *Provinciaal Sportbeleid 2008: een quick scan op basis van de Menukaart Sport en Bewegen*. Mulier Instituut. 's Hertogenbosch.
-
- Luijt, R., Reijgersberg, N., & Elling, A. (2009).** *Alles voor de sport!?! (Gestopte) topsporttalenten en hun ouders over investeringen, opbrengsten en offers*. W.J.H. Mulier Instituut.
-
- Lundqvist, C., Camps, J., Vertommen, T., Barker-Ruchti, N., & Kolbeinsson, Ö. (2025).** Toxic leadership in high-performance sports and its consequences for mental health and performance: a scoping review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 1-27.
-
- Maas, E. (2023).** *Factsheet eetstoornissen en verstoord eetgedrag*. Topsport Topics/ Allesoversport.nl. https://auteurs.allesoversport.nl/wp-content/uploads/2023/09/Topsport-Topics_Factsheet-eetstoornissen-en-verstoord-eetgedrag.pdf
-
- Madigan, D. J., Stoeber, J., Forsdyke, D., Dayson, M., & Passfield, L. (2018).** Perfectionism predicts injury in junior athletes: Preliminary evidence from a prospective study. *Journal of sports sciences*, 36(5), 545-550.
-
- Mageau, G. A., & Vallerand, R. J. (2003).** The coach-athlete relationship: A motivational model. *Journal of Sports Sciences*, 21(11), 883-904. <https://doi.org/10.1080/0264041031000140374>
-
- Malcolm, D. (2021).** The risks of injury in American football: A review of the literature. *Journal of Sports Sciences*, 39(4), 405-414. https://doi.org/10.1177/28.suppl_5.s-3
-
- Massini, D. A., Nedog, F. H., de Oliveira, T. P., Almeida, T. A., Santana, C. A., Neiva, C. M., & Pessôa Filho, D. M. (2022).** The effect of resistance training on bone mineral density in older adults: a systematic review and meta-analysis. In *Healthcare*, 10(6), 1129. <https://doi.org/10.3390/healthcare10061129>
-
- Mayer, J.D., Salovey, P. and Caruso, D.R. (2000)** Models of Emotional Intelligence. In: Sternberg, R.J., Ed., *Handbook of Intelligence*, Cambridge University Press, 396-420. <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511807947.019>.
-

- Mazzoleni, G.** (2008). Mediatization of Politics. In W. Donsbach (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication* (pp. 3047–3051). Malden, MA: Blackwell
-
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L.** (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly*, 36, 176–187.
-
- McGannon, K., Cunningham, S., & Schinke, R.** (2013). Understanding concussion in socio cultural context: A media analysis of a National Hockey League star's concussion. *Psychology of Sport and Exercise*, 14(6), 891–899. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2013.08.003>
-
- Merrill, S., & Faustin, M.** (2023). Likes and hashtags: Influence of athlete social media use. *Sports Psychiatry*.
-
- Mitic, P., Nedeljković, J., Bojanić, Ž., Franceško, M., Milovanović, I., Bianco, A., & Drid, P.** (2021). Differences in the psychological profiles of elite and non-elite athletes. *Frontiers in Psychology*, 12(2). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.635651> .
-
- Möhlenkamp, S., Lehmann, N., Breuckmann, F., Bröcker-Preuss, M., Nassenstein, K., Halle, M., ... & Erbel, R.** (2008). Running: the risk of coronary events: prevalence and prognostic relevance of coronary atherosclerosis in marathon runners. *European heart journal*, 29(15), 1903–1910. <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehn163>
-
- Moore, S. C., Lee, I. M., Weiderpass, E., Campbell, P. T., Sampson, J. N., Kitahara, C. M., & Patel, A. V.** (2016). Association of leisure-time physical activity with risk of 26 types of cancer in 1.44 million adults. *JAMA internal medicine*, 176(6), 816–825. <https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2016.1548>
-
- Moran, A., & Toner, J.** (2017). *A critical introduction to sport psychology* (3rd ed.). New York: Routledge.
-
- Moseid, C. H., Myklebust, G., Fagerland, M. W., Clarsen, B., & Bahr, R.** (2018). The prevalence and severity of health problems in youth elite sports: A 6-month prospective cohort study of 320 athletes. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 28(4), 1412–1423.
-
- Mountjoy, M.** (2019). 'Only by speaking out can we create lasting change': What can we learn from the Dr. Larry Nassar tragedy? *British Journal of Sports Medicine*, 53(1), 57–60. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2018-099403>
-
- Myers, J., McAuley, P., Lavie, C. J., Despres, J. P., Arena, R., & Kokkinos, P.** (2015). Physical activity and cardiorespiratory fitness as major markers of cardiovascular risk: their independent and interwoven importance to health status. *Progress in cardiovascular diseases*, 57(4), 306–314. <https://doi.org/10.1016/j.pcad.2014.09.011>
-
- Nederlandse Vereniging voor Arbeids- en Bedrijfsgeneeskunde (NVAB).** (2023). *Multidisciplinaire preventieve richtlijn werk-privébalans*. Arboportaal. <https://www.arboportaal.nl/binaries/arboportaal/documenten/publicatie/2023/04/05/multidisciplinaire-preventieve-richtlijn-werk-privébalans/adoc-werk-privébalans-2023.pdf>
-
- New York Times.** (2018). Larry Nassar, the former USA Gymnastics doctor, sentenced to up to 175 years in prison. <https://www.nytimes.com/2018/01/24/sports/larry-nassar-sentencing.html>
-
- Nielsen Sports** (2019). NL Sportraad Bevolkingsonderzoek.
-
- Nieuwenhuys, A., & Oudejans, R. R.** (2017). Anxiety and performance: Perceptual-motor behavior in high-pressure contexts. *Current opinion in psychology*, 16, 28–33.
-

Ng, T., Sanders, H., Merrill, S., & Faustin, M. (2024). Media's effect on athletes' mental health. *Clinics in sports medicine*, 43(1), 187-198.

NLsportraad. (2023a). *Kwalitatieve analyse organisatie en financiering van topsport*. Geraadpleegd via NLsportraad kwalitatieve analyse organisatie en financiering topsport | Publicatie | Nederlandse Sportraad

NLsportraad. (2023b). *Topsport en media: Analyse ontwikkelingen en voorstellingen van de toekomst*. Geraadpleegd via <https://www.nederlandse sportraad.nl/adviezen/documenten/publicaties/2023/03/08/analyse-topsport-en-media>

NOC*NSF. (z.d.). *Olympische Spelen van Amsterdam 1928*. https://NOC*NSF.nl/olympische-spielen/amsterdam-1928

NOC*NSF. (2020). *Jaarverslag 2019*. https://cdn.nocnsf.nl/media/2929/04a2-jaarverslag-2019_def.pdf

NOC*NSF. (2023, 13 februari). *Topsport*. <https://nocnsf.nl/topsport>

NOC*NSF. (z.d.). *Kernwaarden van NOC*NSF - NOCNSF*. [nocnsf.nl](https://nocnsf.nl/werken-bij-nocnsf/onze-kernwaarden). <https://nocnsf.nl/werken-bij-nocnsf/onze-kernwaarden>

Noddings, N. (2002). *Starting at Home: Caring and Social Policy*. University of Carolina Press.

Noddings, N. (2003). *Happiness and education*. Cambridge University Press.

NOS. (2019a, 24 april). Oud-Willem II'er Kargbo levenslang geschorst na matchfixing. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2281905-oud-willem-ii-er-kargbo-levenslang-geschorst-na-matchfixing>.

NOS. (2019b, 17 november). Den Bosch-Excelsior tijdelijk stilgelegd na 'Zwarte Piet-liedjes'. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2310854-den-bosch-excelsior-tijdelijk-stilgelegd-na-zwarte-piet-liedjes>.

NOS. (2019c, 17 november). *Stilleggen voetbalduel om racisme is uitzonderlijk en 'goede actie'*. <https://nos.nl/l/2310889>.

NOS. (2022, 31 maart). Meer dan helft van Nederlandse hockeysters ervoer prestatiecultuur als negatief. NOS. <https://nos.nl/artikel/2423346-meer-dan-helft-van-nederlandse-hockeysters-ervoor-prestatiecultuur-als-negatief>

NU.nl/ANP. (2022, 15 maart). Dordrecht-speler N'Diaye doet aangifte tegen MVV-supporters vanwege racisme. [nu.nl](https://www.nu.nl/voetbal/6189408/dordrecht-speler-ndiaye-doet-aangifte-tegen-mvv-supporters-vanwege-racisme.html). <https://www.nu.nl/voetbal/6189408/dordrecht-speler-ndiaye-doet-aangifte-tegen-mvv-supporters-vanwege-racisme.html>

O'Keefe, J. H., O'Keefe, E. L., & Lavie, C. J. (2018). The goldilocks zone for exercise: not too little, not too much. *Missouri medicine*, 115(2), 98.

Olfers, M. (2008). *Sport en mededingingsrecht* (Vol. 168). Kluwer.

Olfers, M., & van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers: Een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*. https://www.verinorm.nl/wp-content/uploads/2021/07/Verinorm_Ongelijke_leggers_rapport.pdf

Olfers, M. & van Wijk, A. (2023). *Schaduw dansen*. Verinorm.

- Olive, L. S., Rice, S., Butterworth, M., Clements, M., & Purcell, R. (2021).** Do rates of mental health symptoms in currently competing elite athletes in paralympic sports differ from non-pa athletes? *Sports Medicine-Open*, 7(1), 62. <https://doi.org/10.1186/s40798-021-00352-4>
-
- O'Shea, D., Barkoukis, V., McIntyre, T., Loukovitis, A., Gomez, C., Moritzer, S., ... & Theodorou, N. (2021).** Who's to blame? The role of power and attributions in susceptibility to match fixing. *Psychology of Sport and Exercise*, 55(3), 101955. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2021.101955>
-
- Owusu-Sekyere, F., Rhind, D., & Hills, L. (2021).** Safeguarding culture: Towards a new approach to preventing child maltreatment in sport. *Sport Management Review*, 1-23.
-
- Piepiora, P. (2021).** Assessment of personality traits influencing the performance of men in team sports in terms of the big five. *Frontiers in Psychology*, 12, 679724. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.679724>
-
- Purcell, R., Pilkington, V., Carberry, S., Reid, D., Gwyther, K., Hall, K., ... & Rice, S. (2022).** An evidence-informed framework to promote mental wellbeing in elite sport. *Frontiers in Psychology*, 13, 780359. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.780359>
-
- Reardon, C. L., & Factor, R. M. (2010).** Sports psychiatry: A systematic review of the evidence for the treatment of psychiatric disorders in athletes. *Clinical Sports Medicine*, 29(1), 171 -195.
-
- Reitsma, M., Hoekman, R. (2019).** *Sport in provinciale coalitieakkoorden 2019-2023*. Mulier Instituut. Utrecht december 2019.
-
- Rice, S. M., Purcell, R., De Silva, S., Mawren, D., McGorry, P. D., & Parker, A. G. (2016).** The mental health of elite athletes: A narrative systematic review. *Sports medicine*, 46, 1333- 1353. <https://doi.org/10.1007/s40279-016-0492-2>
-
- Rijksoverheid (2023).** *Sport en bewegen*. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/sport-en-bewegen/topsport#:~:text=Nederlandse%20topsporters%20behalen%20al%20jarenla g,Rijksoverheid%20ondersteunt%20de%20topsport%20financieel>.
-
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2025, 11 maart).** *Mentale gezondheid*. <https://www.rivm.nl/gezondheidsonderzoek-covid-19/kwartaalonderzoek-volwassenen/mentale-gezondheid> .
-
- Roberts, V., Sojo, V., & Grant, F. (2020).** Organisational factors and non-accidental violence in sport: A systematic review. *Sport Management Review*, 23(1), 8-27. <https://doi.org/10.1016/j.smr.2019.03.001>
-
- Runacres, A., Mackintosh, K. A., & McNarry, M. A. (2021).** Health consequences of an elite sporting career: long-term detriment or long-term gain? A meta-analysis of 165,000 former athletes. *Sports Medicine*, 51, 289-301. <https://doi.org/10.1007/s40279-020-01379-5>
-
- Ryerson, M. K. (2018).** The relationship between the dark tetrad using the HEXACO personality models in relationship to mental toughness in college athletes.
-
- Salmon, P. (2001).** Effects of physical exercise on anxiety, depression, and sensitivity to stress: a unifying theory. *Clinical psychology review*, 21(1), 33-61. [https://doi.org/10.1016/s0272-7358\(99\)00032-x](https://doi.org/10.1016/s0272-7358(99)00032-x)
-
- Schaal, K., Tafflet, M., Nassif, H., Thibault, V., Pichard, C., Alcotte, M., ... & Toussaint, J. F. (2011).** Psychological balance in high-level athletes: Gender-based differences and sport specific patterns. *PloS One*, 6(5), e19007. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0019007>
-

- Scheufele, D. A., & Tewksbury, D. (2007).** Framing, agenda setting, and priming: The evolution of three media effects models. *Journal of Communication*, 9-20.
-
- Schinke, R. J., Stambulova, N. B., Si, G., & Moore, Z. (2018).** International society of sport psychology position stand: Athletes' mental health, performance, and development. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 16(6), 622-639. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/1612197X.2017.1295557>
-
- Schmidt, R.E., Schneeberger, A.R., & Claussen, M.C. (2022).** Interpersonal violence against athletes. *Sports psychiatry*.
-
- Schuch, F. B., Vancampfort, D., Richards, J., Rosenbaum, S., Ward, P. B., & Stubbs, B. (2016).** Exercise as a treatment for depression: a meta-analysis adjusting for publication bias. *Journal of psychiatric research*, 77(2), 42-51. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2016.02.023>
-
- Shuai, Y., Wang, S., Liu, X., Kueh, Y. C., & Kuan, G. (2023).** The influence of the five-factor model of personality on performance in competitive sports: A review. *Frontiers in Psychology*, 14, 1284378. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1284378>
-
- Smedema, J. (2020, 29 juli).** Nieuwe aantijgingen in turnschandaal: 'Ik ben lang in therapie geweest'. *De NOS*. Geraadpleegd van <https://nos.nl/artikel/2342184-nieuwe-aantijgingen-in-turnschandaal-ik-ben-lang-in-therapie-geeweest>
-
- Soligard, T., Steffen, K., Palmer, D., Alonso, J. M., Bahr, R., Lopes, A. D., ... & Engebretsen, L. (2017).** Sports injury and illness incidence in the Rio de Janeiro 2016 Olympic summer games: a prospective study of 11274 athletes from 207 countries. *British journal of sports medicine*, 51(17), 1265-1271.
-
- Spapens, T., & Olfers, M. (2015).** Match-fixing: The current discussion in Europe and the case of the Netherlands. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 23(4), 333-358. <http://dx.doi.org/10.1163/15718174-23032077>
-
- Sport verenigt Nederland. (2019).** *Topsport die inspireert*. <https://www.sportakkoord.nl/wp-content/uploads/sites/3/2020/12/Topsport-die-inspireert-deelakkoord-6-met-alle-handtekeningen.pdf>
-
- Stambulova, N., & Wylleman, P. (2014).** Athletes' career development and transitions. In *Routledge Companion to Sport and Exercise Psychology* (pp. 605-620). Routledge.
-
- Stebbing, J., Taylor, I. M., & Spray, C. M. (2016).** Interpersonal mechanisms explaining the transfer of well-and ill-being in coach-athlete dyads. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 38(3), 292-304.
-
- Stenzel, N. S. (2019).** *Character development in youth athletes*.
-
- Stirling, A., & Kerr, G. (2012).** Perceived vulnerabilities of female athletes to the development of disordered eating behaviours. *European Journal of Sport Science*, 12(3), 262-273. <http://dx.doi.org/10.1080/17461391.2011.586437>
-
- Stouwdam, H. (2020, 26 juli).** 'Ik werd over de grond gesleurd aan mijn nek omhoog getild, tegen de muur gesmeten'. *Het NRC*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/07/26/misdragingen-turncoach-waren-veel-erger-zeggen-oud-pupillen-a4007026#:~:text=hij%20me%20aanviel,ik%20werd%20over%20de%20grond%20gesleurd%2C%20aan%20mijn%20nek%20o,hoog,grond%20of%20de%20banken%20schoven.>
-

- Stoyel, H., Delderfield, R., Shanmuganathan-Felton, V., Stoyel, A., & Serpell, L. (2021).** A qualitative exploration of sport and social pressures on elite athletes in relation to disordered eating. *Frontiers in Psychology, 12*, 633490.
-
- Souter, G., Lewis, R. & Serrant, L. (2018).** Men, Mental Health and Elite Sport: a Narrative Review. *Sports Medicine, 4*(1). <https://doi.org/10.1186/s40798-018-0175-7>
-
- Taber, K. S. (2018).** The use of Cronbach's alpha when developing and reporting research instruments in science education. *Research in science education, 48*, 1273-1296.
-
- Tamboer, J., & Steenbergen, J. (2000).** *Sport filosofie*. Damon.
-
- The Ethics Centre. (2018).** Australian Cricket - A Matter of Balance. <https://ethics.org.au/casestudy/cricket-australia/>
-
- Thelwell, R. C., Wagstaff, C. R., Rayner, A., Chapman, M., & Barker, J. (2017).** Exploring athletes' perceptions of coach stress in elite sport environments. *Journal of sports sciences, 35*(1), 44-55.
-
- Thorpe, H. & Forsdike, K. (2023).** *With another case of abuse in elite sport, why are we still waiting to protect NZ's sportswomen from harm?* <https://theconversation.com/with-another-case-of-abuse-in-elite-sport-why-are-we-still-waiting-to-protect-nzs-sportswomen-from-harm-209128>
-
- Ten Have, M., Tuithof, M., van Dorsselaer, S., Schouten, F., de Graaf, R. (2025)** *NEMESIS Kerncijfers psychische aandoeningen. Samenvatting* <https://cijfers.trimbos.nl/nemesis/kerncijfers-psychische-aandoeningen/samenvatting-kerncijfers/>. Trimbos-instituut.
-
- Timpka, T., Jacobsson, J., Dahlström, Ö., Kowalski, J., Bargoria, V., Ekberg, J., ... & Renström, P. (2015).** The psychological factor 'self-blame' predicts overuse injury among top-level Swedish track and field athletes: a 12-month cohort study. *British Journal of Sports Medicine, 49*(22), 1472-1477.
-
- Trivedi, P. K., & Zimmer, D. M. (2014).** Success at the summer Olympics: How much do economic factors explain? *Econometrics, 2*(4), 169-202.
-
- Tuakli-Wosornu Y. A. (2021).** Infographic. A guide to understanding athlete abuse. *Br J Sports Med. 2021 Dec; 55*(24):1439-1440.
-
- Tuakli-Wosornu, Y. A., Goutos, D., Ramia, I., Galea, N., Mountjoy, M. L., Grimm, K., ... & Bekker, S. (2022).** 'Knowing we have these rights does not always mean we feel free to use them': Athletes' perceptions of their human rights in sport. *BMI Open Sport & Exercise Medicine*.
-
- Tuakli-Wosornu, Y. A., Sun, Q., Gentry, M., Ayala, K. E. O., Doolan, F. C., Ottesen, T. D., ... & Kirby, S. (2020).** Non-accidental harms ('abuse') in athletes with impairment ('para athletes'): a state-of-the-art review. *British journal of sports medicine, 54*(3), 129-138. <https://doi.org/10.1136/bjsports-2018-099854>
-
- Tranaeus, U., Johnson, U., Engström, B., & Skillgate, E. (2014).** Psychological antecedents of overuse injuries in Swedish elite floorball players. *Sports Medicine, 23*(2), 3414-3420. <https://doi.org/10.1007/s00167-014-3133-z>
-
- van Bottenburg, M. (2009).** Dat de beste moge winnen!: sport en meritocratie. *Idee (D66), 30*(5), 26-29.
-

- Van der Geest, L.** (2021, 12 april). *Femke Kok verrast schaatswereld: 'Zoveel talent, echt niet normaal'*. Algemeen Dagblad. Geraadpleegd van: <https://www.ad.nl/schaatsen/femke-kok-verrast-schaatswereld-zoveel-talent-echt-niet-normaal~a9301a2f/>.
-
- Van der Poel, H., Hoeijmakers et al.** (2018). *Rapportage sport 2018*. Sociaal en Cultureel Planbureau/ Mulier Instituut. <https://www.scp.nl/publicaties/monitors/2018/12/12/rapportage-sport-2018>
-
- Van der Roest, J., Dopheide, M., Balk, L., Elling, A., & de Bosscher, V.** (2022). *Maatschappelijke waarde van de Nederlandse topsport*. Universiteit Utrecht.
-
- Van der Roest, J., Dopheide, M., Balk, L., Elling, A., De Rycke, J., & De Bosscher, V.** (2020). Maatschappelijke waarde van de Nederlandse topsport. *Management*, 33(6), 560-571. <https://www.mulierinstituut.nl/publicaties/25716/maatschappelijke-waarde-van-de-nederlandse-topsport/>
-
- Van Gorp, G., & De Groot, L.** (2016, 21 december). Hoe omvangrijk is seksueel misbruik in de sport? *NOS*. <https://nos.nl/nieuwsuur/video/2149577-hoe-omvangrijk-is-seksueel-misbruik-in-de-sport>
-
- Van Gorp, G., & Meindertsma, B.** (2021a, 21 maart). Matchfixers hebben het gemunt op Nederlandse darters, OM doet onderzoek. *NOS*. <https://nos.nl/collectie/13862/artikel/2373748-matchfixers-hebben-het-gemunt-op-nederlandse-darters-om-doet-onderzoek>
-
- Van Gorp, G. & Meindertsma, B.** (2021b, 8 april). *Fout in nieuwe gokwet zorgt voor "meer risico op matchfixing", sportbonden boos*. *NOS*. <https://nos.nl/collectie/13862/artikel/2375850-fout-in-nieuwe-gokwet-zorgt-voor-meer-risico-op-matchfixing-sportbonden-boos>.
-
- Van Gorp, G., & Van Veen, M.** (2020, 21 december). Sportrechtbank kraakt door machtsmisbruikzaken: "Dit is groter dan het turnen." *NOS*. <https://nos.nl/artikel/2361480-sportrechtbank-kraakt-door-machtsmisbruikzaken-dit-is-groter-dan-het-turnen>
-
- Van Laarhoven, K.** (2021, 1 april). 'Oud-spelers basketbalclub Aris mogelijk betrokken bij matchfixing'. *Het NRC*. Geraadpleegd van <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/04/01/oud-spelers-basketbalclub-aris-mogelijk-betrokken-bij-matchfixing-a4038111>
-
- Van Staveren.** (1996). De juridische basis van het dopingverbod in de sport. *Justitiële verkenningen: Sport en Criminaliteit*, 28(april), 50.
-
- Van Sterkenburg, J.** (2014). Representations of the Paralympic Games on Dutch television. In *Reframing Disability?* (pp. 138–153). Routledge.
-
- Van Wilgen, C.P., & Verhagen, E.A.L.M.** (2012). A qualitative study on overuse injuries: the beliefs of athletes and coaches. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 15(2), 116- 121. <https://doi.org/10.1016/j.jsams.2011.11.253>
-
- Van Wijk, A., Hardeman, M., Scholten, L., & Olfers, M.** (2017). Over grenzen in de sport. De rol van politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners. *Politiekunde*, 88, Apeldoorn/Amsterdam: Politie en Wetenschap/Reed Business.
-
- Vertommen, T., Schipper-van Veldhoven, N., Wouters, K., Kampen, J. K., Brackenridge, C. H., Rhind, D. J., ... & Van den Eede, F.** (2016). Interpersonal violence against children in sport in the Netherlands and Belgium. *Child Abuse & Neglect*, 53, 223–236. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.10.006>
-

- Vieweg, K.** (1990). *Normsetzung und -anwendung deutscher und internationaler Verbände*. Duncker & Humblot.
-
- Von Rosen, P., Heijne, A., Frohm, A., Fridén, C., & Kottorp, A.** (2018). High injury burden in elite adolescent athletes: a 52-week prospective study. *Journal of athletic training*, 53(3), 262-270.
-
- Wagstaff, C. R. D.** (2017). Organizational psychology in sport: An introduction. In Wagstaff, C. R. D. (Ed.), *The organizational psychology of sport: Key issues and practical applications* (pp. 1-7). Abingdon: Routledge.
-
- Wagstaff, C. R. D., & Burton-Wylie, S.** (2018). Organizational culture in sport: A conceptual, definitional, and methodological review. *Sport and Exercise Psychology Review*, 14(1), 24-37. <http://dx.doi.org/10.53841/bpssepr.2018.14.2.32>
-
- Walton, C. C., Purcell, R., Henderson, J. L., Kim, J., Kerr, G., Frost, J., ... & Tamminen, K. A.** (2024). Mental health among elite youth athletes: a narrative overview to advance research and practice. *Sports health*, 16(2), 166-176.
-
- Warrick, D. D.** (2017). What leaders need to know about organizational culture. *Organizational Dynamics*, 46(2), 74-82. <http://dx.doi.org/10.1016/j.bushor.2017.01.011>
-
- Weinberg, R. S., & Gould, D.** (2018). *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (7th ed.). Human Kinetics.
-
- WOMEN Inc.** (2023). *Scoren zonder stereotypen: Onderzoek naar de mediaberichtgeving over het Nederlandse mannen- en vrouwenvoetbal*. Stichting WOMEN Inc.
-
- World Players Association.** (2021). *Census of athlete rights experiences*. https://files.cargocollective.com/c520687/World-Players_CARE-Report-2021-.pdf
-
- Zonneveld, T.** (2018, April 24). De bijzondere bekentenis van Karsten Kroon. *AD*. <https://www.ad.nl/wielrennen/de-bijzondere-bekentenis-van-karsten-kroon~a27d2e41c/>
-

Bijlage 1: aanvullende informatie methoden

Analyse middels Atlas.ti volgens methode van Burnard et al. (2008) – Uitgebreide tekst

Voor de analyse van het kwalitatieve gedeelte van het onderzoek is de methode van een artikel van Burnard et al. (2008 gebruikt). Hierin worden verschillende stappen in het proces van analyseren omschreven, die vertaald naar het Nederlands en ons onderzoek als volgt luiden:

1. De eerste stap is het herkennen van thema's en categorieën. Daarvoor hebben we een codeboom gemaakt, die gebaseerd is op de theoretische perspectieven zoals hieronder genoemd (en zie Bijlage 4).

Om de kwalitatieve data uit de verschillende topsportculturen te kunnen coderen hebben we gebruik gemaakt van meerdere theoretische perspectieven uit de literatuur over de topsportcultuur. Namelijk de 'culture of safeguarding', de 'culture of care', de 'culture of concern and risk' en 'abusive and toxic cultures'. Elk theoretisch perspectief bevat kernconcepten waarvan de wetenschappelijke definities zijn beschreven in het literatuurhoofdstuk en een uitgebreide definiëring in een apart Bijlage 4 van deze rapportage. De kernconcepten zijn aangemaakt als 'code' in Atlas.ti en de definities zoals beschreven in Bijlage 4 zijn leidend geweest tijdens het coderen. Een code is bijvoorbeeld 'inleven' en deze code valt in de codegroep 'culture of care'.

2. De tweede fase omvat het bij elkaar plaatsen van de citaten van respondenten en beschrijvingen van stukken tekst. Concreet betekent dit het coderen van bepaalde passages uit de tekst van transcripties en verslagen aan de hand van de codeboom. In het geval van het topsportonderzoek is het hier dus van belang om op zoek te gaan naar voorbeelden die de kernconcepten illustreren en mogelijke aanvullende thema's in de interviews. Passages waarin een respondent duidelijk afwijkt van het (voor ons relevante) besproken onderwerp hoeven en kunnen niet gecodeerd te worden.

Zoals vermeld, zijn er bij het opstellen van de survey en de interviewlijst bepaalde thema's vastgesteld waarover we de respondenten wilden bevragen. Deze zijn bij het notuleren/transcriberen van de interviews dan ook aangehouden als kopjes, als opzet voor de uiteindelijke analyses. Stap 2 is dus grotendeels gebaseerd op de wetenschappelijke theorie en bijbehorende kernconcepten over de 'culture of concern' en 'risk', de 'abusive/toxic culture', de 'culture of care' en de 'culture of safeguarding'.

3. Vervolgens wordt aan ieder van de categorieën een overkoepelende titel aan de groep codes toegewezen. Deze worden dan gebruikt om binnen de interviews aan te geven tot welke categorie het betreffende stuk tekst behoort.
4. Tot slot worden de secties van tekst/data die behoren tot één thema/categorie samengevoegd en geanalyseerd in één document.

Voor stap 2, 3 en 4 is het programma Atlas.ti gebruikt. In plaats van dat ieder stuk, bijvoorbeeld in Microsoft Word, met een kleur gemarkeerd is, kunnen met dit programma de codes uit het schema als tekst aan passages uit de interviews worden gekoppeld. Dit is voor ieder van codes gebeurd. Dit laatste wil zeggen, als bijvoorbeeld de code 'inleven' (als proces van de 'culture of care') geanalyseerd moest worden, kon er met een dubbele klik op een code direct de lijst met passages uit de verschillende interviews getoond worden, die de betreffende code hebben gekregen. Daarnaast zijn er mogelijkheden om combinaties van codes te onderzoeken.

Voor het uitschrijven van de kwalitatieve analyse zijn we met een aantal als volgt te werk gegaan: de data is per code geanalyseerd, de citaten die bij een code horen zijn van Atlas.ti verplaatst naar een Word-document en voorzien van een begeleidende tekst (waarom hoort dit citaat bij deze code en wat zegt het?). Deze korte zinnen, kernwoorden en volledige citaten zijn verwerkt in lopende zinnen en voorzien van toelichting (zowel beschrijving/duiding als de link met de kernconcepten). Tijdens het schrijven hebben de onderzoekers discussies gevoerd over bijvoorbeeld: moet een citaat of passage onderdeel zijn van de kwalitatieve analyse, staat het citaat op de juiste plek en wordt het resultaat voldoende gedragen door de data uit de interviews?

Bijlage 2: gebruikte vragenlijsten uit eerder onderzoek

In het onderzoek zijn meerdere vragenlijsten gebruikt die uit eerder (geverifieerd) onderzoek komen. Deze namen van deze vragenlijsten en hun herkomst worden in Bijlage 1 omschreven. In Bijlage 2 zijn de daadwerkelijk gebruikte vragen/stellingen in de survey uiteengezet. Hierin zijn ook de aanpassingen wat betreft taalgebruik te zien, die met name in de vragenlijsten over de cultuur zijn herschreven naar de sportcontext. Vervolgens is (op hoofdlijnen) in Bijlage 3 de topiclijst voor de semigestructureerde interviews te lezen, waarna in Bijlage 4 de codeboom voor het analyseren van de interviews is uitgewerkt.

De vragenlijsten die zowel aan de topsporters als de coaches zijn voorgelegd, zijn onderstreept. De laatste omschreven vragenlijst, de Job Insecurity Scale, is juist alleen door de coaches ingevuld.

Cultuurvariabelen

1. **GLOBE – Organisatiecultuur en leiderschapsgedrag topsporters en coaches) (33 items, 1-5)**

Peterson, M. F. (2004). Culture, leadership and organizations: The GLOBE study of 62 societies.

Fase 2 van de GLOBE vragenlijst, waarin het Alpha gedeelte gebruikt, waarin wordt gevraagd naar het beeld van de respondenten over de normen, waarden en gewoontes binnen een organisatie. In dit geval betreft de organisatie het sportteam/de sportomgeving, waarnaar de stellingen dan ook zijn herschreven (en zijn vertaald). De in totaal 33 stellingen betreffen acht verschillende domeinen betrekking hebben op 2-5 items.

2. **OCAI – Resultaatgerichte organisatiecultuur ('marktcultuur') (topsporters en coaches) (6 items, 1-5)**

Cameron, K., & Quinn, R. E. (2016). Organizational culture assessment instrument.

Uit de OCAI (die bestaat uit vier verschillende soorten organisatieculturen) is uiteindelijk één concept gebruikt, namelijk de zogeheten marktcultuur. Deze duidt (in het geval van een hogere score) op een resultaatgerichte cultuur binnen de organisatie. De stellingen zijn ook hier vertaald en herschreven naar de context van de (top)sportomgeving.

3. **Psychological Safety Measure – Psychologische veiligheid (alleen topsporters) (7 items, 1-5)**

Edmondson, A. (1999). Psychological safety and learning behavior in work teams. *Administrative science quarterly*, 44(2), 350-383.

Vragenlijst over (o.a.) de mate waarin mensen binnen een bepaalde omgeving fouten mogen maken, geaccepteerd worden door elkaar en zaken bespreekbaar zijn. Wederom zijn de stellingen vertaald naar het Nederlands en qua terminologie naar de sportcontext.

4. Tightness-looseness scale – ‘Nauwheid of ‘losheid’ van cultuur (topsporters en coaches) (6 items, 1-5)

Gelfand, M. J., Raver, J. L., Nishii, L., Leslie, L. M., Lun, J., Lim, B. C., ... & Yamaguchi, S. (2011). Differences between tight and loose cultures: A 33-nation study. *science*, 332(6033), 1100-1104.

In deze vragenlijst wordt gemeten in hoeverre er binnen het team duidelijke normen en verwachtingen van elkaar zijn, welk gedrag gepast is en hoeveel vrijheid er is om te beslissen hoe zich te gedragen (of juist niet). Een hogere score betekent hierbij een cultuur die meer *tight* is, waar een lagere score juist *loose* betekent.

5. Ethical Culture (topsporters en coaches) (24 items, 1-5)

DeBode, J. D., Armenakis, A. A., Feild, H. S., & Walker, A. G. (2013). Assessing ethical organizational culture: Refinement of a scale. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 49(4), 460-484.

Deze vragenlijst bestaat uit 24 stellingen, die verdeeld zijn over zes aspecten van ethische cultuur, namelijk de congruentie van de coach, congruentie van het bestuur, haalbaarheid, draagkracht, bespreekbaarheid en strafbaarheid. Een hogere score betekent daarbij dat een dergelijk ethisch aspect sterker aanwezig is.

Persoonskenmerken

6. Sport Motivation Scale – Sportmotivatie (alleen topsporters) (24 items, 1-7)

Mallett, C., Kawabata, M., Newcombe, P., Otero-Forero, A., & Jackson, S. (2007). Sport motivation scale-6 (SMS-6): A revised six-factor sport motivation scale. *Psychology of sport and exercise*, 8(5), 600-614.

In deze vragenlijst worden stellingen voorgelegd waarin wordt gemeten wat de motivatie van de topsporters voor hun sport. Dit betreft de amotivatie (juist geen motivatie), externe sturing, introjectieve sturing, identificatie, integratieve sturing en intrinsieke motivatie. De stellingen zijn vertaald naar het Nederlands.

7. Mental Toughness Questionnaire (MTQ-10) – Mentale weerbaarheid (alleen topsporters) (10 items, 1-5)

Dagnall, N., Denovan, A., Papageorgiou, K. A., Clough, P. J., Parker, A., & Drinkwater, K. G. (2019). Psychometric assessment of shortened Mental Toughness Questionnaires (MTQ): factor structure of the MTQ-18 and the MTQ-10. *Frontiers in psychology*, 10, 458278.

Deze vragenlijst meet de mentale weerbaarheid van de topsporters, met stellingen over onder andere omgaan met fouten, druk en problemen en het hebben van het gevoel van controle. Een hogere score duidt hierbij op een sterkere mate van mentale weerbaarheid. De tien items meten op één concept van mentale weerbaarheid. De stellingen zijn vertaald naar het Nederlands.

8. HEXACO-24 – Karaktereigenschappen (topsporters en coaches) (24 items, 1-5)

De Vries, R. E. (2013). The 24-item brief HEXACO inventory (BHI). *Journal of Research in Personality*, 47(6), 871-880.

Uit zes domeinen bestaande vragenlijst die verschillende karaktereigenschappen meet, namelijk integriteit, extraversie, vriendelijkheid, emotionaliteit, nauwgezetheid en openheid voor ervaringen. Het betreft een verkorte versie van een vragenlijst die van origine zestig items bevatte.

9. Moral Decision-making in Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ) – Aspecten van fair play (alleen topsporters) (20 items, 1-5)

Lee, M. J., Whitehead, J., & Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision-making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.

Vragenlijst die drie verschillende concepten van morele keuzes ofwel fair play in de sport meet. Dit betreffen de acceptatie van valsspelen, de acceptatie van speltactiek (irriteren binnen de regels) en het in proportie kunnen houden van de winst. Ook hier zijn de stellingen vertaald naar het Nederlands.

Uitkomstmaten

10. Mental Health Inventory-5 (MHI-5) – Mentale gezondheid (topsporters en coaches) (5 items, 1-6)

Rivera-Riquelme, M., Piqueras, J. A., & Cuijpers, P. (2019). The Revised Mental Health Inventory-5 (MHI-5) as an ultra-brief screening measure of bidimensional mental health in children and adolescents. *Psychiatry Research*, 274, 247-253.

Verkorte versie of eigenlijk een deelschaal van de Short Format 36, een internationale standaard voor de meting van gezondheid. Vragen hebben betrekking op hoe de respondenten zich in de vier voorgaande weken hebben gevoeld. De items zijn samen te nemen als schaalscore, maar ook als som met een minimum van 0 en maximum van 100. Hierbij betekent een score van 60 volgens de norm van de vragenlijst dat de respondent 'mentaal gezond' is en daaronder dus 'on gezond'. Uiteraard zijn ook hier de vragen vertaald naar het Nederlands.

11. Mental Health Continuum-Short Form (MHC-SF) – Welbevinden (alleen topsporters) (14 items, 1-6)

Lamers, S. M., Westerhof, G. J., Bohlmeijer, E. T., ten Klooster, P. M., & Keyes, C. L. (2011). Evaluating the psychometric properties of the mental health continuum-short form (MHC-SF). *Journal of clinical psychology*, 67(1), 99-110.

Deels in het verlengde van de mentale gezondheid, wordt ook het welbevinden gemeten. Deze verkorte versie (eigenlijk veertig items) bestaat uit veertien items, verdeeld over drie vormen van welbevinden: emotioneel, sociaal en psychologisch. Deze samen vormen dan weer de positieve geestelijke gezondheid.

12. Physical Health Questionnaire (PHQ) – Fysieke klachten (alleen topsporters) (15 items, 1-7)

Deze vragenlijst meet fysieke klachten bij de respondent, waarbij er vragen worden gesteld over het voorkomen van vier verschillende klachten in de voorafgaande maand. Dit zijn slaapproblemen, luchtweginfecties, hoofdpijn(en) en maag- en darmklachten. Deze zijn als vier losse schalen te meten, maar ook als totaalscore.

13. Interpersoonlijke relaties – Grensoverschrijdend gedrag (topsporters en coaches) (22 items, categorisch)

Olfers, M., & van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers: een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymnsport*.

Vragen op ordinaal niveau naar het hebben ervaren van gevoelens van onveiligheid in het jaar voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst en verschillende vormen van grensoverschrijdend gedrag en de daders daarvan. De vormen van grensoverschrijdend gedrag waarnaar de respondenten zijn bevraagd betreffen (meerdere soorten) ongewenst seksueel gedrag, geweld, dwang en roddelen/pesten.

14. Job Insecurity Scale – Baan(on)zekerheid (alleen coaches) (4 items, 1-5)

Vander Elst, T., De Witte, H., & De Cuyper, N. (2014). The Job Insecurity Scale: A psychometric evaluation across five European countries. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 23(3), 364-380.

Vragenlijst met vier stellingen waarin de coaches worden bevraagd over het eventueel verliezen en toekomst van hun baan en de onzekerheid daarover.

Bijlage 3: Topclijst semigestructureerde interviews

Voor ieder van de interviews:

- Introductie interviewers Verinorm
- Doel onderzoek, deelname is anoniem en vrijwillig
- Toestemming notuleren en uitwerken
- Leeftijd vragen

3.1 Topsporters

- Introductie
 - o Wat betekent de topsportcultuur volgens jou? Hoe ziet jouw topsportleven eruit?
 - o Welk niveau speel je? (selectie, competitie, jeugd of senioren, etc.)
- Relaties, hoe is je band met:
 - o Mede-topsporters (vrienden, samenwerken, concurrentie, sfeer training, etc.)
 - o Coaches (kwaliteit begeleiding, empathie, selectie, communicatie, etc.)
 - o Ouders (praktische, financiële steun)
 - o Hoe gaat de selectieprocedure: duidelijk/eerlijk proces? (macht, concurrentie, stressvol of transparant, etc.)
 - o Sportbond en NOC*NSF (communicatie, financiën, etc.)
- Welzijn en (professionele) begeleiding:
 - o Hoe ga je om met blessures? (begeleiding, melden, verzwijgen, etc.)
 - o Wat vind je uitdagend als topsporter? (ook mentaal: onzekerheid over carrière, niet kunnen spelen, omgang met (social) media, etc.)
 - o Wat doe je bij problemen of niet lekker in je vel? (begeleiding, melden, verzwijgen, etc.)
 - o Wat is de reactie? (empathie, actie ondernemen, bagatelliseren, etc.)
 - o Omgang voeding en/of gewicht (begeleiding, meten, afvallen, 'shamen', (stimulerende) middelengebruik, etc.)
 - o Doping
 - Aanwezigheid van doping
- Grensoverschrijdend gedrag
 - o Grensoverschrijdend gedrag zelf ervaren?
 - o Van anderen grensoverschrijdend gedrag gehoord/gezien?
 - o Impact?
 - o Melding gemaakt/meldpunten/vertrouwenspersonen?
 - o Moet er iets veranderen?
- Diversiteit/ inclusiviteit, gedragen spelers/coaches/bestuurders zich gelijk t.o.v.:
 - o vrouwen/mannen;
 - o genderidentiteit, seksuele voorkeur;
 - o ethniciteit, migratieachtergrond?

- Presteren:
 - o Recent een belangrijke wedstrijd/toernooi/sportperiode, hoe ging het?
 - Hoe ga je om met druk?
 - o Goed/tevreden: waarom plezier/trots?
 - o Niet goed/niet tevreden: waarom en hoe mee omgaan?
 - o Wat hoop je dat de topsport je brengt?
 - o Sfeer wedstrijd/toernooi (ouders, teamgenoten, coach, tegenstanders, etc.)
 - o Gebruik je voorbeelden of andere (bijv. technologische) invloeden of trainingsmethoden uit andere sporten?
- Matchfixing
- Topsport (goed te) combineren met studie, werk?
 - o Voldoende sociaal leven (isoleren, etc.)
 - o Rol familie en vrienden binnen/buiten topsport
 - o Financiële steun (werk, bond, A-status, NOC*NSF, ouders, etc.)
- Afsluiting
 - o Heb je een suggestie voor het verbeteren van de topsportcultuur?
 - o Wat zou je vooral willen dat wij meenemen / wat wil je nog kwijt?

3.2 Coaches

- Introductie
 - o Wat is de topsportcultuur volgens jou?
 - o Sinds wanneer ben je (top)coach en op welk niveau werk je? (selectie, competitie, etc.)
- Presteren:
 - o Laatste belangrijke wedstrijd beschrijven, hoe ging het?
 - o Goed: waarom plezier/trots?
 - o Niet goed: hoe mee omgaan?
 - o Sfeer (ouders, teamgenoten, coach, tegenstanders, etc.)
- Relaties, hoe is je band met en kijk je aan tegen:
 - o Topsporters (vrienden/zakelijk, kloppen topsporters aan met vragen/problemen, etc.)?
 - o Hoe gaat de selectieprocedure: duidelijk proces? (communicatie, macht, omgaan met teleurstelling topsporters, etc.)
 - o Welke stafleden zijn voor jou belangrijk (kwaliteit begeleiding, samenwerken, communicatie, etc.)?
 - o Ouders (is er contact, steunend/veeleisend, steunen ze de topsporters, etc.)?
 - o Sportbond en NOC*NSF (communicatie, financiën, etc.)

- Welzijn en (professionele) begeleiding:
 - o Hoe ga je om met blessures? (begeleiding, doorsporten, verzwijgen, etc.)
 - o Wat doen topsporters bij problemen of niet lekker in hun vel? (begeleiding, melden, verzwijgen, etc.)
 - o Wat is jouw reactie? (empathie, actie ondernemen, bagatelliseren, etc.)
 - o Omgang voeding en/of gewicht (begeleiding, meten, afvallen, 'shamen', etc.)
 - o Op welke vlakken worden topsporters nog meer begeleid?
 - o Meetinstrumenten/Smartabase à met wie mag je wat delen?
- Topsportcoach als werk:
 - o Kun je leven van je functie als coach (of daarnaast te werken)?
 - o Voldoende sociaal leven (commitment, isoleren, etc.)?
- Diversiteit/inclusiviteit: mag iedereen er zijn?
 - o Omgang vrouwen/mannen
 - o Gender, seksuele voorkeur
 - o Mensen van kleur
- Grensoverschrijden gedrag
 - o Grensoverschrijdend gedrag zelf ervaren
 - o Van anderen grensoverschrijdend gedrag gehoord/gezien
 - o Impact
 - o Melding gemaakt/meldpunten/vertrouwenspersonen
 - o Moet er iets veranderen?
- Afsluiting
 - o Heb je een suggestie voor het verbeteren van de topsportcultuur?
 - o Wat zou je vooral willen dat wij meenemen / wat wil je nog kwijt?

3.3 Bonds-/bestuursleden

- Introductie
 - o Uit wie bestaat de sportbond? Wat is jouw rol binnen de sportbond x?
 - o Wat houdt volgens jou de topsportcultuur in?
 - o Wat is jouw visie voor de topsport binnen sport x?
 - o Hoe probeer je / proberen jullie dat als bond te bereiken?
 - o Verschil in sporten
- Wanneer heb je contact met mensen binnen de topsport? Waarom en hoe verloopt dat contact?
 - o Trainers, coaches?
 - o Topsporters?

- o Ouders van topsporters?
- o Ben je betrokken bij de selectieprocedure: duidelijk proces? (macht, hoe omgegaan met onderlinge concurrentie, etc.)
- o NOC*NSF (communicatie, financiën, etc.)
- In hoeverre houden jullie je bezig met thema's als:
 - o Welzijn (blessures, mentale gezondheid, voeding, gewicht, etc.)
 - Meetinstrumenten/Smartabase
 - o Sociale veiligheid (gedragsregels, meldpunt, inclusiviteit, diversiteit)
 - o Voorkomen grensoverschrijdend gedrag (doping, matchfixing)
 - o Wat voor uitdagingen komen jullie tegen?
 - o Wat gaat juist goed?
- Afsluiting
 - o Heb je een suggestie voor het verbeteren van de topsportcultuur?
 - o Wat zou je vooral willen dat wij meenemen / wat wil je nog kwijt?

Bijlage 4: Codeboom voor kwalitatieve analyses

In deze bijlage is de codeboom te lezen die is gebruikt bij het analyseren van de interviews

Culture of concern/risk

Welke structurele en organisatorische risicofactoren zijn in de topsportcultuur aanwezig en kunnen een culture of risk/concern beïnvloeden?

- **Criminele inmenging:**

Denk aan matchfixing of andere criminele activiteiten.

Structurele factoren:

- **Machtsonbalans:**

Wanneer bepaalde actoren, bv. een coach, controle hebben over strategische/waardevolle bronnen waar de ander afhankelijk van is.

- **Beloning:**

Beloningen zijn belangrijke motivatoren in de topsport die tot zowel bedoelde als onbedoelde effecten kunnen leiden. Hierbij gaat het om directe gevolgen, alles rondom status komt later bij codes rondom aanstelling.

- **Beloning_positief:**

Winnaars worden beroemd, claimen een hogere status, ontvangen prijzengeld en hun prestatie wordt een bron van nationale trots en glorie. Bij deze code horen alle positieve beloningen of het gevoel dat komt kijken bij winst.

- o **Beloning_negatief**

Omgekeerd kan verliezen/falen zwaar zijn publieke schande en reputatieschade. Bij deze code horen alle negatieve kanten van het beloningssysteem of het gevoel dat komt kijken bij verlies en de manier hoe hier mee omgegaan wordt.

- **Isoleren:**

Topsporters raken geïsoleerd wanneer ze trainen op afgelegen locaties, wanneer de toegang tot training beperkt is, wanneer trainings- of wedstrijdschema's hen scheiden van sociale of familieondersteuning of wanneer ze sociaal worden uitgesloten door hun coach of leden van het team binnen de sportcontext. Isolatie maakt het voor topsporters moeilijk om steun te zoeken bij het omgaan met ongewenste praktijken, waardoor ze kwetsbaar worden, wat een risico vormt voor hun welzijn.

- o **Isoleren_Papendal**

Wanneer het onderwerp isolatie wordt besproken in het kader van (specifiek) Papendal.

Sociale factoren:

- **Conformeren/committeren:**

Zich schikken naar de heersende mening/cultuur en niet bevragen.

- o **Conformeren/committeren_expert**

Ouders/bestuurders/coaches geloven en niet bevragen, omdat die de (bewezen) expertise heeft om topsporters 'naar goud' te coachen en begeleiden. Om die reden durven ze geen vragen te stellen over de aanpak en hetgeen er gevraagd wordt binnen een topsportprogramma.

- **Toewijding/offers:**

Alles wordt gegeven voor de topsport, zoals doorsporten ondanks bijvoorbeeld lichamelijk letsel of psychologisch lijden.

- o **Toewijding/offers_fysiek**

Wat de sport fysiek vraagt van de topsporter

- o **Toewijding/offers_psychisch**

Psychische toewijding aan de sport, zoals druk die erbij komt kijken

- o **Toewijding/offers_eten/drinken**

Bewust bezig zijn met voeding/drank, bv. een bepaald dieet volgen of geen alcohol drinken.

- o **Toewijding/offers_sociaal**

Door (bijv.) de hoeveelheid tijd die het beoefenen van de sport inneemt (mogelijk i.c.m. werk/studie) blijft er weinig tijd over voor vrienden/familie

- o **Toewijding_pos**

Alle positieve kanten aan de toewijding voor de sport, bv. dat een sporter met veel liefde en passie sport en graag dingen daarvoor opgeeft.

- **Grensoverschrijdend gedrag:**

Alle vormen van grensoverschrijdend gedrag (hieronder GOG genoemd) dat verband houdt met de topsportcultuur. Bv. het discours dat opzettelijke ongewenst gedrag/geweld een functionele bijdrage levert om topsporters te motiveren en beter te laten presteren, bv. door topsporters publiekelijk te kleineren om ze te bewegen nog harder te trainen en topsporters daardoor geen fouten meer maken omdat ze niet nog eens af willen gaan voor de groep.

o GOG_geen ervaring	De respondent heeft geen (in)directe ervaring met GOG binnen de topsportcontext.
o GOG_getuige	Zelf geen GOG ervaren, maar wel van getuige van geweest
o GOG_verleden	Er is sprake geweest van GOG, maar dit vond in het verleden plaats
o GOG_vorm_verbaal geweld	
o GOG_vorm_fysiek geweld	
o GOG_vorm_seksueel geweld	
o GOG_vorm_discriminatie	
o GOG_vorm_intimidatie	
o GOG_vorm_pesten	
o GOG_prestatie stimuleren	Er vindt GOG plaats met de aanname dat dit functioneel is om topsporters te motiveren en beter te laten presteren.
o GOG_mislukkingen afschrikken	Mislukkingen afschikken met het doel de topsporter beter en harder te maken.
o GOG_hardheid ontwikkelen	‘No pain no gain’. Zowel fysiek als mentaal doorgaan tot het gaatje (en nog verder).
o GOG_interpersoonlijke controle	Een gevoel van controle over de topsporter creëren als effectief middel om discipline af te dwingen. Hierdoor kan een angstcultuur gecreëerd worden.
o GOG_nderlinge concurrentie	Het bevorderen van onderlinge concurrentie, door bv. lievelingetjes te creëren en/of teamleden tegen elkaar op te zetten.
o GOG_rituelen initiëren	Rituelen initiëren als (GOG) ontgroeningen om individuen op te laten nemen in de groep, zodat ze er ‘echt’ bij horen.
o GOG_saboteren	Het opzettelijk op gewelddadige wijze de prestaties van de concurrent nadelig beïnvloeden door bv. intimidatie of discriminerend opmerkingen maken.
o GOG_persoonsafhankelijk:	Of iemand GOG ervaart is per persoon verschillend. Zo kan er binnen 1 team verschillende meningen zijn of iets wel of niet GOG is.

- **Organisatorische tolerantie:**

Wanneer er meldingen worden gemaakt of waarnemingen worden gedaan van ongewenst gedrag of geweld, maar deze (structureel) genegeerd worden. Handelsverlegenheid om in te grijpen komt dan voort uit bijvoorbeeld eerdergenoemde expertise discours, maar ook door een gebrek aan duidelijkheid over de normen en waarden of andere redenen.

o Tolerantie_ambigüiteit:	Er bestaat onduidelijkheid over (on) acceptabel gedrag en normen over bijvoorbeeld sociale veiligheid.
o Tolerantie_niet melden:	De overtuiging dat er wordt nagelaten om GOG te melden, of weet hebben van deze onwenselijke praktijken maar ook de kennis hebben dat deze niet gemeld zijn.
o Tolerantie_geen gevolgen:	De perceptie dat er geen waarneembare gevolgen zijn voor de van persoon die GOG laat zien zoals een boete, berisping of ontslag. Of de gevolgen van een melding zo verwaarloosbaar zijn dat ze als zwak/ineffectief worden beschouwd.
o Tolerantie_zwijgcultuur:	Slachtoffers en omstanders spreken niet over GOG, zowel binnen als buiten de sport.
o Tolerantie_niet geloofd:	Het idee dat men niet wordt geloofd of serieus wordt genomen en/of dat meldingen worden genegeerd.
o Tolerantie_angst gevolg:	Melders vrezen dat er schadelijke gevolgen zullen voortvloeien uit het melden van onwenselijke praktijken of dergelijke gevolgen (al) hebben ondervonden.

Organisatorische stressoren:

- **Rolambigüiteit:**

Er is sprake van rolambigüiteit wanneer de eisen en verwachtingen van een rol niet duidelijk gedefinieerd zijn en/of als rollen door elkaar lopen. Dit kan plaatsvinden bv. Wanneer verschillende verantwoordelijkheden van een rol in directe concurrentie met elkaar staan, bv. coaches die belast zijn met zowel het trainen als het selecteren van topsporters.

- **Afrekencultuur/ambigüiteit gedrag coach:**

De perceptie dat er een cultuur is ontstaan waarin coaches zich in een onzekere of onveilige positie bevinden, omdat het onduidelijk is welk gedrag wel of niet wordt geaccepteerd en zij snel worden afgerekend op hun gedrag of uitspraken. Bijvoorbeeld door meldingen (of de angst voor meldingen) van grensoverschrijdend gedrag die zonder voldoende aandacht worden aangenomen en wel grote impact hebben.

- **Depersonalisatie:**

Doet zich voor wanneer een persoon essentiële menselijke eigenschappen wordt ontzegd. Bv. wanneer een topsporter wordt vergeleken met een machine/robot, of als data/gegevens om prestatiedoelstellingen van de organisatie te bereiken.

- o **Depersonalisatie_Smartabase**

Wanneer depersonalisatie wordt omschreven in het kader van Smartabase of een ander middel dat gegevens van de topsporters registreert.

- **Intensivering:**

Zoals hoge werkdruk (langer en harder trainen) als middel om optimale prestaties te behalen en als reactie op de druk om steeds meer meetbare sportprestaties te behalen, wat coaches en ouders ertoe kan drijven topsporters nog harder en langer te laten trainen.

- **Gebrek aan personeel:**

Er is een gebrek aan personeel, waardoor topsporters zelf bepaalde zaken dienen te regelen of andere gevolgen bevinden.

- **Vriendjespolitiek:**

Een onrechtmatige begunstiging van iets aan iemand die je goed kent en/of met wie je een (bepaalde) relatie hebt. Je bevoordeelt een bekende en daarmee benadeelt je iemand anders.

- **Onzekerheid aanstelling**

- o **Onzekerheid aanstelling_staflid:** Onzekerheid ten aanzien van de (beroepsmatige) aanstelling, onderbetaald worden of onzekerheid als het gaat om selectie. In het geval de onzekerheid wordt gevoeld door een staflid, bv. een coach, diëtist of ander individu binnen de topsportorganisatie.

- o **Onzekerheid aanstelling_sporter:** Onzekerheid ten aanzien van de (beroepsmatige) aanstelling, onderbetaald worden of onzekerheid als het gaat om selectie. In het geval de onzekerheid wordt gevoeld door een topsporter. Denk bv. aan onzekerheid omtrent het wel of niet geselecteerd te worden of het hebben van een bepaalde status.

- **Gebrekkige interne communicatie:**

Dit gaat bv. om slechte informatie-uitwisseling, gebrek aan intern overleg over taken en doelen, slechte communicatievaardigheden en -middelen binnen het team.

- **Wisselingen personeel:**

Er zijn veel wisselingen binnen het team van stafleden, waardoor topsporters steeds met andere mensen te maken krijgen en er minder makkelijk een band kan worden opgebouwd.

Abusive/toxic cultures

- **Gender based violence:**

Vrouwelijke topsporters zijn extra kwetsbaar in de dominant masculiene topsportcultuur vanwege de dubbele en soms tegenstrijdige identiteit van zowel 'topsporter' als 'vrouwelijk'. Ook kledingvoorschriften (tenues beachvolleybal, zwemkleding, turnpakjes dames) maken meisjes en vrouwen kwetsbaarder voor ongewenst gedrag.

- **LHBTQI+ based violence:**

Ook topsporters die zich identificeren als LHBTQI+ vormen een hoger risico om alle vormen van geweld in de sport te ervaren dan niet-LHBTQI+ topsporters. Hierbij gaat het bv. om het beledigen/uitsluiten van een individu op basis van diens seksuele geaardheid/voorkeur.

- **Masculiene topsportcultuur:**

Een cultuur waarin mensen worden gepest bv. omdat ze niet voldoen aan de kenmerken en karaktereigenschappen die als masculien worden gezien of simpelweg niet 'mannelijk' genoeg zijn. Of vrouwen die niet geaccepteerd worden.

Culture of care

Een topsportcultuur waarin zorg gedragen wordt voor de (top)sporter en/of voldoende (preventieve) bescherming biedt tegen ongewenst gedrag, draagt bij aan topsportwelzijn. In de wetenschappelijke literatuur wordt deze topsportcultuur 'culture of care' genoemd. Deze zorgtheorie stelt dat de relaties tussen verzorgers (coaches en kader/staf) en de verzorgde (topsporter) essentieel zijn om individuen te laten bloeien.

- **Inleven:**

De staf kan zich inleven in de topsporter en besteedt aandacht aan anderen om hun behoeften te begrijpen door te observeren of een gesprek te voeren. Het gaat er daarbij om de ander echt te zien.

- **Zorgzame dialoog:**

Er zijn een-op-een-gesprekken tussen de topsporter en een staflid, bv. een coach.

- **Positieve zelfontplooiing:**

Door het (positieve) topsportdiscours is de topsporter op persoonlijk vlak gegroeid en heeft zichzelf kunnen ontplooiën.

- **Positieve teamontplooiing:**

Door het (positieve) topsportdiscours heeft het team zich kunnen ontwikkelen en is bv. het vertrouwen gegroeid in elkaar.

- **Omschrijving band:**

Hierbij geeft de respondent een omschrijving van de band met anderen binnen de topsport.

- o **Omschrijving band_sporter-coach:** Een omschrijving van de band tussen de coach en de topsporters.
- o **Omschrijving band_sporter-stafid:** Een omschrijving van de band tussen de topsporter en een ander stafid, bv. een krachttrainer.
- o **Omschrijving band_sporter-sporter:** Een omschrijving van de band tussen de topsporters.
- o **Omschrijving band_coaches:** Een omschrijving van de band tussen coaches.
- o **Omschrijving sfeer:** Een omschrijving van de sfeer binnen het team.
- o **Omschrijving topsporter:** Er wordt door bv. de coach of door een topsporter zelf een omschrijving gegeven de topsporters/zichzelf binnen het team. Voorbeeld: om topsporter te zijn, moet je egoïstisch zijn.

- **Omgang blessures**

Alles over de omgang met blessures vanuit stafleden en hoe hiernaar gekeken wordt.

Culture of safeguarding

De culture of safeguarding gaat over alles wat te maken heeft met de organisatie, de formele regels, afspraken en andere zaken waar over nagedacht is in relatie tot het creëren of in stand houden van een veilige cultuur.

- **Goed leiderschap:**

Leiders laten zien dat ze zich bewust zijn van de risico's, bezorgd zijn over topsporters en/of de overtuiging hebben dat veiligheid belangrijk is.

- **Safeguarding_beleid:**

De geformuleerde principes, commitment en procedures van een organisatie.

- **Safeguarding_training/ workshops:**

Trainingen of workshops over sociale of fysieke veiligheid of over hoe (jonge) topsporters mogelijk (goed of juist slecht bedoeld) begeleid kunnen worden, welke risico's er zijn en hoe dat voorkomen kan worden.

- **Safeguarding_evaluatie:**

Er wordt tijd genomen om terug te kijken op prestaties of andere beslissingen en dit wordt met elkaar besproken met het oog om dingen in de toekomst te verbeteren.

- **Safeguarding_communicatiekanalen:**

Consistente en eerlijke communicatie die twee kanten op gaat.

- **Bespreken gevoelige onderwerpen:**

Gevoelige of moeilijke onderwerpen zijn bespreekbaar.

- **Betrokkenheid**

Topsporters en/of stafleden voelen zich betrokken in de groep en bij de keuzes die er gemaakt worden.

Open codes

Dit zijn codes die hierboven niet zijn benoemd, maar wel van belang zijn binnen de topsportcultuur.

Positieve kanten aan de sport:

- **Positief_algemeen**

- **Positief_sociale contacten:**

Een positief gevolg van de sport: de relaties die zijn opgebouwd, bv. vriendschappen met andere topsporters.

- **Positief_waardering:**

Dit staflid voelt waardering vanuit de topsporters voor zijn werk. Of bv. een topsporter die waardering heeft voor de kansen die hij krijgt.

- **Positief_ontwikkeling:**

Een positief punt aan de topsportcultuur is dat je (samen) kan ontwikkelen en sterker wordt.

Uitkomstmaten:

- **Prestatie:**

Alles wat gaat over het presteren en het belang hiervan.

- o **Prestatie_omgang druk** (Omgang met) spanning/druk tijdens wedstrijden en mogelijke manieren/trucs om hiermee om te gaan.

- o **Prestatie_omgang verlies** Voorbeeld: prestatie van sporter valt tegen coach en sporter gaan samen kijken wat ze hiermee kunnen doen om de prestatie te verbeteren.

- **Gezondheid**

- o **gezondheid_fysiek**

- o **gezondheid_mentaal**

Overig:

- **Definitie topsportcultuur:**

Vaak de eerste vraag in het interview waarbij de respondent wordt gevraagd naar diens beeld bij het woord ‘topsportcultuur’.

- **Kansenongelijkheid/toegankelijkheid:**

Topsport wordt duurder en is daardoor niet meer voor iedereen bereikbaar.

- **Selectieprocedure:**

Alles wat te maken heeft met de selectieprocedure, zowel op technisch vlak als in de omgang ermee vanuit (onder andere) coaches en topsporters.

- **Diversiteit/inclusie:**

Alles wat gaat over diversiteit binnen de topsportcultuur.

- **Dual career:**

Een carrière na of naast de topsport.

- **Kalender:**

Alles wat te maken heeft met het training- en wedstrijdschema.

- **Financiering**

- o Financiering_algemeen
- o Financiering_noc*nsf
- o Financiering_bond
- o Financiering_sponsor
- o Financiering_ouders
- o Financiering_A-status

- **Middelengebruik:**

Alles over het gebruik van drugs/alcohol, maar ook andere middelen die de prestatie kunnen bevorderen, zoals doping.

- **Motivatie:**

Wat is de motivatie van de topsporter of een stafid om deze carrière te willen?

- **Faciliteiten:**

Alles over de (on)beschikbare faciliteiten en het belang hiervan voor bv. het leveren van prestaties.

- **Toekomstperspectief:**

Er is (on)duidelijkheid over de toekomst. Alles wat er verteld wordt over iemands plannen betreft de toekomst.

- **Rol ouders:**

De rol van de ouders binnen de topsport van een speler.

- o **rol ander(e) familielid/vrienden**
- o **rol sociale media**

- **Verskil met andere sport:**

Er wordt een vergelijking gemaakt met een andere topsport, bv. doordat de topsporter een achtergrond heeft binnen een andere sport.

- **Contacten:**

- o **contact met bond** Omschrijving van het contact met de bond
- o **contact met NOC*NSF** Omschrijving van het contact met NOC*NSF

- **Hulp vragen/bieden:**

Is er hulp te vragen, bv. bij mentale problemen? Hoe wordt deze hulp ervaren of voelt het als een grote drempel om naar iemand toe te stappen?

- **Eetstoornis:**

Er is sprake (geweest) van een eetstoornis of het onderwerp wordt besproken.

- **Niet gehoord worden:**

De persoon heeft het gevoel niet gehoord te worden. Hij/zij heeft geen stem binnen het team of wordt niet serieus genomen.

- **Kritiek bond:**

Er wordt (specifiek) op een bepaald vlak kritiek geleverd op (het functioneren van) de bond.

- **Maatschappelijke inzet:**

Betrokkenheid van sport(ers) naast het (zelf) beoefenen van topsport, bijvoorbeeld het promoten van de sport in de vorm van het geven van workshops/clinics.

- **Hiërarchie:**

De manier waarop posities in rang tot uiting komen onder topsporters/coaches/stafleden et cetera.

- **Restinformatie:**

Informatie die mogelijk interessant is, maar waarvan je nog niet zeker bent waar het goed bij hoort en/of je er überhaupt iets mee moet.

Verbetering topsportcultuur

Suggesties voor verbetering die de sport/topsportcultuur/het welzijn van topsporters en andere actoren stimuleren.

o Verbetering_ (vul in)

o **Verbetering_onafhankelijk persoon:**

Een onafhankelijk persoon om bij aan te kloppen met (persoonlijke) problemen. Niet iemand die verbonden is aan de sport, de bond of NOC*NSF.

o **Verbetering_meer keuze:**

Een verbetering zou volgens een sporter zijn dat ze meer keuze heeft over het volgen van bepaalde programma's of het zelf kiezen van een coach of andere stafleden.

o **Verbetering_samenwerking stafleden:**

De samenwerking tussen de stafleden kan beter.

o **Verbetering_contact met bond:**

Het contact met de bond moet beter, de lijntjes moeten korter zijn.

o **Verbetering_financiering:**

Er mag volgens de respondent meer budget. vanuit de bond komen voor de desbetreffende discipline.

o **Verbetering_database coaches:**

Sporter stelt voor dat er meer controle moet zijn achter de coaches. Hij stelt voor dat er dmv een database meer inzicht moet zijn in wie de coaches zijn en hun kwaliteiten en eventuele tekortkomingen.

o **Verbetering_betere begeleiding:**

Betere of meer begeleiding, bv. door extra personeel aan te nemen.

o **Verbetering_bewustzijn:**

Meer bewustzijn rondom bv. sociale veiligheid of voeding.

o **Verbetering_objectieve criteria:**

Er moeten objectieve selectie- en/of uitzendcriteria komen.

o **Verbetering_faciliteiten:**

Er moeten meer/betere faciliteiten komen voor de topsporters.

o **Verbetering_monitoren:**

Er moet bijgehouden worden hoe het met de topsporters gaat en duidelijk zijn hoe er naar gehandeld kan worden als er bepaalde signalen zijn.

o **Verbetering_buddy:**

Er moet een buddy komen in de teamsporten voor de spelers van binnen het team om zo een betere teamsfeer te creëren.

Bijlage 5: Tabellen

In deze bijlage zijn de tabellen te zien waar in de hoofdtekst van de kwantitatieve analyses naar is verwezen. Allereerst de tabel met alle sterke correlaties tussen de onafhankelijke variabelen in de regressies en vervolgens de uitwerking van deze regressieanalyses zelf.

Correlaties onafhankelijke variabelen

In Tabel 1 zijn alle sterke ($>0,30$), significante correlaties te zien tussen de onafhankelijke variabelen (de persoonskenmerken en cultuuraspecten) die zijn meegenomen in de regressieanalyses.

Tabel 1 Sterke correlaties tussen afhankelijke variabelen (n=1.112)

Mentale weerbaarheid	Emotionaliteit	-0,480	**
Mentale weerbaarheid	Extraversie	0,394	**
Integriteit	Houding t.a.v. valsspelen	-0,363	**
Houding t.a.v. valsspelen	Houding t.a.v. speltactiek	0,568	**
Onzekerheidsvermijding	Toekomstgerichtheid	0,361	**
Onzekerheidsvermijding	Prestatiegerichtheid	0,468	**
Onzekerheidsvermijding	In-group collectivisme	0,460	**
Onzekerheidsvermijding	Persoonsgerichtheid	0,372	**
Onzekerheidsvermijding	Congruentie van coach	0,397	**
Onzekerheidsvermijding	Congruentie van bestuur	0,313	**
Onzekerheidsvermijding	Draagkracht	0,386	**
Machtsafstand	Persoonsgerichtheid	-0,383	**
Machtsafstand	Congruentie van coach	-0,380	**
Machtsafstand	Draagkracht	-0,337	**
Machtsafstand	Besprekbaarheid	-0,381	**
Institutioneel collectivisme	Persoonsgerichtheid	0,335	**
Prestatiegerichtheid	In-group collectivisme	0,526	**
Prestatiegerichtheid	Persoonsgerichtheid	0,425	**
Prestatiegerichtheid	Congruentie van coach	0,344	**
Prestatiegerichtheid	Congruentie van bestuur	0,340	**
Prestatiegerichtheid	Haalbaarheid	0,304	**
Prestatiegerichtheid	Draagkracht	0,406	**
Prestatiegerichtheid	Besprekbaarheid	0,347	**
In-group collectivisme	Persoonsgerichtheid	0,538	**
In-group collectivisme	Congruentie van coach	0,509	**
In-group collectivisme	Congruentie van bestuur	0,413	**
In-group collectivisme	Haalbaarheid	0,319	**
In-group collectivisme	Draagkracht	0,567	**
In-group collectivisme	Strafbaarheid	0,351	**

In-group collectivisme	Bespreekbaarheid	0,410	**
Assertiviteit	Resultaatgerichtheid in organisatie	0,319	**
Persoonsgerichtheid	Congruentie van coach	0,421	**
Persoonsgerichtheid	Congruentie van bestuur	0,364	**
Persoonsgerichtheid	Haalbaarheid	0,358	**
Persoonsgerichtheid	Draagkracht	0,554	**
Persoonsgerichtheid	Strafbaarheid	0,304	**
Persoonsgerichtheid	Bespreekbaarheid	0,459	**
Congruentie van coach	Congruentie van bestuur	0,459	**
Congruentie van coach	Haalbaarheid	0,431	**
Congruentie van coach	Draagkracht	0,579	**
Congruentie van coach	Strafbaarheid	0,366	**
Congruentie van coach	Bespreekbaarheid	0,502	**
Congruentie van bestuur	Haalbaarheid	0,415	**
Congruentie van bestuur	Draagkracht	0,588	**
Congruentie van bestuur	Strafbaarheid	0,490	**
Congruentie van bestuur	Bespreekbaarheid	0,532	**
Congruentie van bestuur	Cultural tightness	0,387	**
Haalbaarheid	Draagkracht	0,513	**
Haalbaarheid	Strafbaarheid	0,306	**
Haalbaarheid	Bespreekbaarheid	0,476	**
Draagkracht	Strafbaarheid	0,512	**
Draagkracht	Bespreekbaarheid	0,639	**
Draagkracht	Cultural tightness	0,440	**
Strafbaarheid	Bespreekbaarheid	0,509	**
Strafbaarheid	Cultural tightness	0,449	**
Bespreekbaarheid	Cultural tightness	0,362	**

Regressieanalyses

A. Topsporters

5.A.1 Prestaties

■ **Tabel 2** Regressieanalyse prestaties (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	8,051	0,242		4,996	0,713		3,996	0,861	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	-0,112	0,080	-0,042	-0,125	0,090	-0,047	-0,108	0,087	-0,041
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	0,502	0,586	0,025	0,496	0,574	0,025	1,030	0,563	0,052
Leeftijd	-0,012	0,009	-0,053	-0,018	0,009	-0,079	-0,011	0,009	-0,052
Opleidingsniveau	-0,116**	0,039	-0,101	-0,115**	0,038	-0,101	-0,080*	0,038	-0,070

Ander geboorteland	-0,201	0,195	-0,031	-0,090	0,192	-0,014	-0,137	0,186	-0,021
Geboorteland onbekend	-0,903	0,923	-0,029	-0,728	0,900	-0,023	-0,829	0,866	-0,027
Trainingsuren	-0,132*	0,051	-0,083	-0,107*	0,050	-0,067	-0,056	0,048	-0,035
Aantal jaren sport beoefend	0,012	0,010	0,049	0,007	0,010	0,029	0,009	0,010	0,036
Aantal jaren topsport	0,007	0,013	0,024	0,008	0,013	0,025	0,006	0,012	0,019
Rondkomen van sport	-0,437***	0,097	-0,154	-0,349***	0,095	-0,123	-0,266**	0,093	-0,094
Rondkomen onbekend	-0,398	0,242	-0,051	-0,259	0,237	-0,033	-0,082	0,237	-0,011
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				0,721***	0,097	0,275	0,591***	0,096	0,225
Karaktereigenschappen									
Integriteit				0,054	0,066	0,028	0,040	0,065	0,020
Emotionaliteit				0,192*	0,079	0,087	0,186*	0,077	0,084
Extraversie				-0,029	0,073	-0,013	-0,043	0,071	-0,019
Verdraagzaamheid				-0,052	0,070	-0,022	-0,152*	0,069	-0,064
Consciëntieusheid				0,008	0,062	0,004	0,014	0,061	0,007
Openheid voor ervaringen				-0,121*	0,057	-0,063	-0,099	0,055	-0,052
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				0,035	0,053	0,024	0,011	0,053	0,008
Houding t.a.v. speltactiek				-0,069	0,064	-0,039	-0,094	0,063	-0,053
Winnen in proportie houden				0,188	0,111	0,052	0,150	0,108	0,041
Culturaspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							0,013	0,055	0,008
Toekomstgerichtheid							-0,035	0,058	-0,019
Machtsafstand							-0,124	0,064	-0,065
Institutioneel collectivisme							0,125**	0,045	0,094
Prestatiegerichtheid							0,013	0,080	0,006
In-group collectivisme							0,226**	0,074	0,122
Assertiviteit							0,059	0,069	0,027
Persoonsgerichtheid							0,190*	0,083	0,090
Genderegalarisme							0,106*	0,051	0,061
OCAI - Marktcultuur							-0,063	0,067	-0,031
Ethical culture									
Congruentie van coach							-0,036	0,066	-0,021
Congruentie van bestuur							0,018	0,079	0,008
Haalbaarheid							-0,111	0,075	-0,053
Draagkracht							0,261**	0,088	0,139
Strafbaarheid							-0,050	0,083	-0,022
Bespreekbaarheid							-0,074	0,083	-0,037
Cultural tightness							-0,075	0,093	-0,027
Model statistieken									
Adjusted R-squared		0,027***			0,084***			0,158***	

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,0

5.A.2 Fysieke gezondheid

Tabel 3 Regressieanalyse fysieke gezondheid (n=1.112)

	Model1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	5,800	0,149		3,800	0,397		4,026	0,497	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	-0,431***	0,049	-0,258	-0,367***	0,050	-0,219	-0,349***	0,050	-0,209
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	-1,227**	0,360	-0,099	-0,947**	0,319	-0,076	-1,059**	0,325	-0,085
Leeftijd	0,003	0,006	0,024	-0,004	0,005	-0,030	-0,005	0,005	-0,038
Opleidingsniveau	-0,007	0,024	-0,010	-0,011	0,021	-0,016	-0,004	0,022	-0,005
Ander geboorteland	-0,198	0,120	-0,048	-0,019	0,107	-0,005	0,003	0,108	0,001
Geboorteland onbekend	-0,876	0,568	-0,045	-0,348	0,501	-0,018	-0,400	0,500	-0,020
Trainingsuren	-0,049	0,031	-0,049	-0,036	0,028	-0,036	-0,038	0,028	-0,038
Aantal jaren sport beoefend	0,004	0,006	0,028	0,002	0,006	0,012	0,003	0,006	0,015
Aantal jaren topsport	-0,005	0,008	-0,024	-0,006	0,007	-0,031	-0,006	0,007	-0,032
Rondkomen van sport	-0,067	0,060	-0,037	-0,015	0,053	-0,008	0,003	0,054	0,002
Rondkomen onbekend	-0,586***	0,149	-0,119	-0,393**	0,132	-0,080	-0,289*	0,137	-0,059
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				0,679***	0,054	0,410	0,646***	0,056	0,389
Karaktereigenschappen									
Integriteit				0,116**	0,037	0,093	0,114**	0,037	0,091
Emotionaliteit				-0,060	0,044	-0,043	-0,060	0,044	-0,043
Extraversie				0,028	0,041	0,020	0,018	0,041	0,013
Verdraagzaamheid				-0,002	0,039	-0,002	-0,004	0,040	-0,003
Consciëntieusheid				-0,003	0,035	-0,003	-0,011	0,035	-0,009
Openheid voor ervaringen				-0,139**	0,031	-0,115	-0,137***	0,032	-0,113
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				-0,022	0,030	-0,024	-0,001	0,031	-0,001
Houding t.a.v. speltactiek				-0,061	0,036	-0,055	-0,053	0,036	-0,047
Winnen in proportie houden				0,008	0,062	0,003	-0,017	0,062	-0,007
Cultuuraspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							0,035	0,032	0,036
Toekomstgerichtheid							0,008	0,033	0,007
Machtsafstand							-0,053	0,037	-0,044
Institutioneel collectivisme							-0,039	0,026	-0,046
Prestatiegerichtheid							-0,003	0,046	-0,002
In-group collectivisme							-0,081	0,043	-0,069
Assertiviteit							-0,082*	0,040	-0,060
Persoonsgerichtheid							0,027	0,048	0,020
Genderegalarisme							0,009	0,030	0,008
OCAI - Marktcultuur							0,012	0,039	0,009
Ethical culture									
Congruentie van coach							-0,003	0,038	-0,003
Congruentie van bestuur							-0,017	0,046	-0,013

Haalbaarheid		0,061	0,043	0,046
Draagkracht		0,036	0,051	0,030
Strafbaarheid		0,036	0,048	0,025
Bespreekbaarheid		0,036	0,048	0,028
Cultural tightness		-0,027	0,054	-0,016
Model statistieken				
Adjusted R-squared	0,078***	0,290***	0,297*	

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,0

5.A.3 Mentale gezondheid

Tabel 4 Regressieanalyse mentale gezondheid (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	4,681	0,120		1,793	0,272		1,538	0,338	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	-0,154***	0,039	-0,119	-0,053	0,034	-0,041	-0,044	0,034	-0,034
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	-0,197	0,289	-0,020	0,092	0,219	0,010	0,158	0,221	0,016
Leeftijd	0,004	0,005	0,035	-0,002	0,004	-0,023	0,000	0,004	-0,004
Opleidingsniveau	-0,010	0,019	-0,018	-0,020	0,015	-0,035	-0,010	0,015	-0,018
Ander geboorteland	-0,227*	0,096	-0,071	-0,030	0,073	-0,009	-0,039	0,073	-0,012
Geboorteland onbekend	-0,239	0,455	-0,016	0,315	0,344	0,021	0,274	0,340	0,018
Trainingsuren	-0,053*	0,025	-0,068	-0,035	0,019	-0,045	-0,022	0,019	-0,028
Aantal jaren sport beoefend	0,002	0,005	0,018	-0,002	0,004	-0,019	-0,002	0,004	-0,013
Aantal jaren topsport	-0,005	0,006	-0,030	-0,007	0,005	-0,044	-0,008	0,005	-0,055
Rondkomen van sport	-0,036	0,048	-0,026	0,017	0,036	0,012	0,045	0,037	0,032
Rondkomen onbekend	-0,040	0,120	-0,011	0,155	0,090	0,041	0,194*	0,093	0,051
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				0,739***	0,037	0,575	0,707***	0,038	0,550
Karaktereigenschappen									
Integriteit				0,027	0,025	0,028	0,025	0,025	0,025
Emotionaliteit				-0,027	0,030	-0,025	-0,029	0,030	-0,027
Extraversie				0,174***	0,028	0,160	0,167***	0,028	0,153
Verdraagzaamheid				0,031	0,027	0,026	0,013	0,027	0,011
Consciëntieusheid				-0,021	0,024	-0,022	-0,030	0,024	-0,031
Openheid voor ervaringen				-0,070**	0,022	-0,075	-0,066**	0,022	-0,071
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				-0,038	0,020	-0,054	-0,044*	0,021	-0,063
Houding t.a.v. speltactiek				0,005	0,024	0,005	-0,005	0,025	-0,006
Winnen in proportie houden				-0,013	0,042	-0,007	-0,035	0,042	-0,020
Culturaspecten									
GLOBE									

Onzekerheidsvermijding	-0,004	0,022	-0,005
Toekomstgerichtheid	0,030	0,023	0,032
Machtsafstand	-0,010	0,025	-0,010
Institutioneel collectivisme	0,015	0,018	0,023
Prestatiegerichtheid	-0,006	0,032	-0,006
In-group collectivisme	0,053	0,029	0,058
Assertiviteit	-0,046	0,027	-0,043
Persoonsgerichtheid	0,062	0,033	0,060
Genderegalitarisme	-0,035	0,020	-0,041
OCAI - Marktcultuur	0,029	0,026	0,029
Ethical culture			
Congruentie van coach	-0,008	0,026	-0,010
Congruentie van bestuur	-0,034	0,031	-0,033
Haalbaarheid	0,005	0,029	0,005
Draagkracht	-0,003	0,035	-0,004
Strafbaarheid	0,066*	0,033	0,059
Bespreekbaarheid	0,021	0,033	0,022
Cultural tightness	-0,017	0,037	-0,013
Model statistieken			
Adjusted R-squared	0,013**	0,444***	0,458**

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

5.A.4 Gevoelens van onveiligheid

Tabel 5 Regressieanalyse gevoelens van onveiligheid (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	0,392	0,287		2,961	0,857		4,749	1,032	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	0,260**	0,095	0,084	0,257*	0,108	0,083	0,233*	0,105	0,075
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	1,647*	0,693	0,071	1,402*	0,690	0,061	1,018	0,676	0,044
Leeftijd	-0,019	0,011	-0,073	-0,011	0,011	-0,043	-0,018	0,011	-0,070
Opleidingsniveau	0,017	0,046	0,012	0,037	0,046	0,027	-0,012	0,045	-0,009
Ander geboorteland	0,353	0,231	0,046	0,204	0,231	0,026	0,154	0,223	0,020
Geboorteland onbekend	-0,125	1,093	-0,003	-0,525	1,082	-0,014	-0,515	1,038	-0,014
Trainingsuren	0,127	0,060	0,068	0,108	0,060	0,058	0,059	0,058	0,032
Aantal jaren sport beoefend	-0,002	0,012	-0,006	0,001	0,012	0,003	-0,001	0,012	-0,003
Aantal jaren topsport	0,020	0,015	0,056	0,017	0,015	0,048	0,021	0,015	0,059
Rondkomen van sport	0,137	0,115	0,041	0,093	0,114	0,028	-0,031	0,111	-0,009
Rondkomen onbekend	0,578*	0,287	0,063	0,452	0,285	0,049	-0,105	0,285	-0,011
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				-0,361**	0,117	-0,117	-0,110	0,115	-0,036

Karaktereigenschappen						
Integriteit	-0,219**	0,079	-0,094	-0,167*	0,077	-0,072
Emotionaliteit	0,009	0,095	0,003	0,020	0,092	0,008
Extraversie	-0,122	0,088	-0,047	-0,054	0,086	-0,021
Verdraagzaamheid	-0,128	0,085	-0,046	-0,063	0,082	-0,023
Consciëntieusheid	0,023	0,075	0,010	0,024	0,073	0,010
Openheid voor ervaringen	0,094	0,068	0,042	0,091	0,066	0,040
Fair play						
Houding t.a.v. valsspelen	0,062	0,064	0,037	0,020	0,064	0,012
Houding t.a.v. speltactiek	-0,116	0,077	-0,056	-0,093	0,075	-0,045
Winnen in proportie houden	-0,004	0,133	-0,001	0,159	0,129	0,037
Cultuuraspecten						
GLOBE						
Onzekerheidsvermijding				0,033	0,066	0,018
Toekomstgerichtheid				-0,013	0,069	-0,006
Machtsafstand				0,010	0,077	0,004
Institutioneel collectivisme				0,006	0,054	0,004
Prestatiegerichtheid				-0,147	0,096	-0,058
In-group collectivisme				-0,137	0,089	-0,063
Assertiviteit				0,171*	0,082	0,067
Persoonsgerichtheid				-0,220*	0,099	-0,088
Genderegalarisme				-0,016	0,062	-0,008
OCAI - Marktcultuur				-0,008	0,081	-0,003
Ethical culture						
Congruentie van coach				0,038	0,079	0,019
Congruentie van bestuur				-0,018	0,095	-0,007
Haalbaarheid				-0,360***	0,090	-0,146
Draagkracht				-0,052	0,106	-0,023
Strafbaarheid				-0,007	0,099	-0,003
Bespreekbaarheid				-0,194	0,099	-0,083
Cultural tightness				0,091	0,111	0,028
Model statistieken						
Adjusted R-squared	0,013			0,042***		0,124***

*p<0,05, **p<0,01, ***p<0,001

5.A.5 Pesten en discriminatie

■ **Tabel 6** Regressieanalyse pesten en discriminatie (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)
Constante	-2,695	0,596		0,073	1,748		3,293	2,416	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	0,073	0,196	1,075	0,107	0,231	1,113	0,004	0,253	1,004
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	2,641**	0,929	14,024	2,525**	0,962	12,485	2,539*	1,066	12,672
Leeftijd	0,015	0,021	1,015	0,034	0,022	1,034	0,034	0,025	1,034
Opleidingsniveau	0,121	0,095	1,129	0,095	0,097	1,099	-0,012	0,103	0,988
Ander geboorteland	1,063**	0,355	2,895	0,858*	0,373	2,357	0,831*	0,409	2,295
Geboorteland onbekend	2,350	1,427	10,481	1,904	1,454	6,715	2,227	1,486	9,275
Trainingsuren	0,025	0,120	1,026	-0,020	0,127	0,980	-0,072	0,137	0,930
Aantal jaren sport beoefend	-0,010	0,024	0,990	-0,010	0,024	0,991	-0,018	0,026	0,982
Aantal jaren topsport	-0,009	0,031	0,991	-0,014	0,032	0,986	-0,010	0,034	0,990
Rondkomen van sport	-0,266	0,228	0,766	-0,394	0,236	0,675	-0,652*	0,256	0,521
Rondkomen onbekend	0,535	0,495	1,707	0,302	0,512	1,352	-0,651	0,569	0,522
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				-0,877***	0,248	0,416	-0,603*	0,273	0,547
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,324	0,168	0,724	-0,374*	0,181	0,688
Emotionaliteit				0,029	0,201	1,030	0,088	0,221	1,092
Extraversie				0,157	0,185	1,171	0,218	0,198	1,244
Verdraagzaamheid				-0,137	0,180	0,872	-0,021	0,197	0,979
Consciëntieusheid				0,275	0,163	1,316	0,306	0,178	1,358
Openheid voor ervaringen				0,460**	0,148	1,585	0,445**	0,160	1,560
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				0,157	0,136	1,170	0,094	0,148	1,099
Houding t.a.v. speltactiek				0,025	0,167	1,025	0,068	0,185	1,071
Winnen in proportie houden				-0,502	0,260	0,605	-0,316	0,295	0,729
Cultuuraspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							-0,116	0,148	0,891
Toekomstgerichtheid							0,048	0,161	1,049
Machtsafstand							0,015	0,184	1,015
Institutioneel collectivisme							0,191	0,129	1,211
Prestatiegerichtheid							-0,005	0,210	0,995
In-group collectivisme							-0,105	0,211	0,900
Assertiviteit							0,332	0,198	1,394
Persoonsgerichtheid							-0,489	0,231	0,613
Gendegalitarisme							-0,224	0,144	0,800

OCAI - Marktcultuur	0,120	0,192	1,128
Ethical culture			
Congruentie van coach	0,181	0,176	1,198
Congruentie van bestuur	0,227	0,220	1,255
Haalbaarheid	-0,435*	0,199	0,647
Draagkracht	-0,515*	0,234	0,598
Strafbaarheid	0,014	0,237	1,015
Bespreekbaarheid	-0,201	0,225	0,818
Cultural tightness	-0,316	0,250	0,729
Model statistieken			
-2 Log Likelihood	769,792	730,373	648,885
Nagelkerke R square	0,042	0,109	0,240

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

5.A.6 Geweld

■ **Tabel 7** Regressieanalyse geweld (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)
Constante	-3,820	0,863		-1,579	2,465		-2,489	3,254	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	1,697***	0,308	5,458	1,959***	0,350	7,093	1,863***	0,368	6,443
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	2,515*	1,161	12,362	2,410*	1,214	11,134	2,425	1,311	11,304
Leeftijd	-0,048	0,036	0,953	-0,039	0,037	0,961	-0,051	0,040	0,950
Opleidingsniveau	0,189	0,136	1,208	0,272	0,140	1,313	0,149	0,147	1,161
Ander geboorteland	0,099	0,625	1,104	-0,153	0,655	0,858	0,055	0,687	1,056
Geboorteland onbekend	-17,517	28383,769	0,000	-17,815	27795,960	0,000	-17,472	27064,695	0,000
Trainingsuren	0,059	0,164	1,061	0,024	0,174	1,024	-0,067	0,190	0,936
Aantal jaren sport beoefend	0,012	0,035	1,012	0,016	0,035	1,016	0,000	0,037	1,000
Aantal jaren topsport	0,033	0,042	1,034	0,034	0,043	1,034	0,054	0,045	1,055
Rondkomen van sport	-0,272	0,308	0,762	-0,403	0,319	0,668	-0,705*	0,341	0,494
Rondkomen onbekend	0,849	0,577	2,337	0,689	0,598	1,992	0,254	0,697	1,289
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				-0,585	0,321	0,557	-0,406	0,346	0,666
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,655**	0,215	0,519	-0,660**	0,229	0,517
Emotionaliteit				-0,190	0,252	0,827	-0,161	0,277	0,851
Extraversie				0,165	0,236	1,179	0,194	0,257	1,215
Verdraagzaamheid				-0,174	0,221	0,841	-0,036	0,238	0,965
Consciëntieusheid				-0,166	0,203	0,847	-0,153	0,219	0,858

Openheid voor ervaringen	0,393*	0,188	1,481	0,334	0,203	1,397
Fair play						
Houding t.a.v. valsspelen	-0,118	0,176	0,889	-0,131	0,187	0,877
Houding t.a.v. speltactiek	0,089	0,209	1,093	0,150	0,230	1,162
Winnen in proportie houden	0,339	0,390	1,404	0,770	0,426	2,161
Cultuuraspecten						
GLOBE						
Onzekerheidsvermijding				0,021	0,184	1,022
Toekomstgerichtheid				0,082	0,201	1,085
Machtsafstand				0,508*	0,240	1,661
Institutioneel collectivisme				-0,085	0,165	0,919
Prestatiegerichtheid				-0,364	0,266	0,695
In-group collectivisme				0,060	0,273	1,062
Assertiviteit				0,335	0,250	1,398
Persoonsgerichtheid				0,081	0,301	1,084
Genderegalitarisme				0,192	0,189	1,211
OCAI - Marktcultuur				0,272	0,259	1,313
Ethical culture						
Congruentie van coach				0,077	0,216	1,081
Congruentie van bestuur				-0,141	0,285	0,869
Haalbaarheid				0,012	0,268	1,012
Draagkracht				0,101	0,316	1,106
Strafbaarheid				-0,265	0,299	0,768
Bespreekbaarheid				-0,537	0,279	0,584
Cultural tightness				-0,361	0,323	0,697
Model statistieken						
-2 Log Likelihood	495,883		471,690		427,871	
Nagelkerke R square	0,109		0,163		0,256	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

5.A.7 Onderdrukking

Tabel 8 Regressieanalyse onderdrukking (n=1.112)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)
Constante	-2,323	0,621		-0,471	1,784		2,338	2,562	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	0,308	0,192	1,361	0,200	0,230	1,221	0,081	0,259	1,084
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	-19,002	17839,377	0,000	-19,244	17672,872	0,000	-20,186	16224,430	0,000
Leeftijd	-0,056*	0,026	0,946	-0,053	0,028	0,949	-0,091**	0,033	0,913

Opleidingsniveau	0,167	0,101	1,182	0,131	0,103	1,140	0,070	0,113	1,072
Ander geboorteland	0,588	0,393	1,800	0,458	0,412	1,581	0,257	0,486	1,293
Geboorteland onbekend	2,191	1,438	8,941	1,925	1,522	6,853	2,080	1,915	8,008
Trainingsuren	0,274*	0,116	1,315	0,260*	0,123	1,297	0,192	0,137	1,211
Aantal jaren sport beoefend	-0,018	0,026	0,982	-0,017	0,027	0,983	-0,014	0,030	0,986
Aantal jaren topsport	0,060	0,032	1,062	0,070*	0,033	1,073	0,090*	0,037	1,094
Rondkomen van sport	-0,248	0,229	0,780	-0,301	0,237	0,740	-0,684*	0,267	0,504
Rondkomen onbekend	0,239	0,528	1,270	0,252	0,546	1,287	-0,828	0,606	0,437
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				-1,041***	0,244	0,353	-0,701*	0,280	0,496
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,161	0,168	0,851	-0,055	0,192	0,947
Emotionaliteit				-0,138	0,197	0,871	-0,119	0,232	0,888
Extraversie				0,139	0,182	1,149	0,233	0,206	1,263
Verdraagzaamheid				-0,500**	0,174	0,606	-0,430*	0,200	0,651
Consciëntieusheid				0,559**	0,164	1,749	0,642***	0,183	1,900
Openheid voor ervaringen				0,416**	0,144	1,516	0,514**	0,162	1,671
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				0,018	0,134	1,018	-0,036	0,153	0,964
Houding t.a.v. speltactiek				0,010	0,162	1,010	0,087	0,186	1,091
Winnen in proportie houden				0,156	0,277	1,169	0,389	0,325	1,476
Cultuuraspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							-0,162	0,151	0,850
Toekomstgerichtheid							0,222	0,169	1,248
Machtsafstand							0,645**	0,187	1,905
Institutioneel collectivisme							0,120	0,129	1,128
Prestatiegerichtheid							0,041	0,219	1,042
In-group collectivisme							-0,366	0,210	0,693
Assertiviteit							-0,041	0,201	0,960
Persoonsgerichtheid							0,206	0,236	1,229
Genderegalarisme							-0,023	0,149	0,977
OCAI - Marktcultuur							-0,437*	0,200	0,646
Ethical culture									
Congruentie van coach							-0,197	0,172	0,821
Congruentie van bestuur							-0,015	0,226	0,985
Haalbaarheid							-0,705**	0,206	0,494
Draagkracht							-0,263	0,242	0,769
Strafbaarheid							-0,036	0,244	0,965
Bespreekbaarheid							-0,347	0,228	0,707
Cultural tightness							0,142	0,262	1,152
Model statistieken									
-2 Log Likelihood		778,945			730,804			611,275	
Nagelkerke R square		0,040			0,121			0,307	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

5.A.8 Ongewenst seksueel gedrag

■ **Tabel 9** Regressieanalyse ongewenst seksueel gedrag

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)	B	S.E.	Exp (B)
Constante	-3,820	0,863		-1,579	2,465		-2,489	3,254	
Controlevariabelen									
Vrouwen (t.o.v. mannen)	1,697***	0,308	5,458	1,959***	0,350	7,093	1,863***	0,368	6,443
Wil niet zeggen (t.o.v. mannen)	2,515*	1,161	12,362	2,410*	1,214	11,134	2,425	1,311	11,304
Leeftijd	-0,048	0,036	0,953	-0,039	0,037	0,961	-0,051	0,040	0,950
Opleidingsniveau	0,189	0,136	1,208	0,272	0,140	1,313	0,149	0,147	1,161
Ander geboorteland	0,099	0,625	1,104	-0,153	0,655	0,858	0,055	0,687	1,056
Geboorteland onbekend	-17,517	28383,769	0,000	-17,815	27795,960	0,000	-17,472	27064,695	0,000
Trainingsuren	0,059	0,164	1,061	0,024	0,174	1,024	-0,067	0,190	0,936
Aantal jaren sport beoefend	0,012	0,035	1,012	0,016	0,035	1,016	0,000	0,037	1,000
Aantal jaren topsport	0,033	0,042	1,034	0,034	0,043	1,034	0,054	0,045	1,055
Rondkomen van sport	-0,272	0,308	0,762	-0,403	0,319	0,668	-0,705*	0,341	0,494
Rondkomen onbekend	0,849	0,577	2,337	0,689	0,598	1,992	0,254	0,697	1,289
Persoonskenmerken									
Mentale weerbaarheid				-0,585	0,321	0,557	-0,406	0,346	0,666
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,655**	0,215	0,519	-0,660**	0,229	0,517
Emotionaliteit				-0,190	0,252	0,827	-0,161	0,277	0,851
Extraversie				0,165	0,236	1,179	0,194	0,257	1,215
Verdraagzaamheid				-0,174	0,221	0,841	-0,036	0,238	0,965
Consciëntieusheid				-0,166	0,203	0,847	-0,153	0,219	0,858
Openheid voor ervaringen				0,393*	0,188	1,481	0,334	0,203	1,397
Fair play									
Houding t.a.v. valsspelen				-0,118	0,176	0,889	-0,131	0,187	0,877
Houding t.a.v. speltactiek				0,089	0,209	1,093	0,150	0,230	1,162
Winnen in proportie houden				0,339	0,390	1,404	0,770	0,426	2,161
Cultuuraspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							0,021	0,184	1,022
Toekomstgerichtheid							0,082	0,201	1,085
Machtsafstand							0,508*	0,240	1,661
Institutioneel collectivisme							-0,085	0,165	0,919
Prestatiegerichtheid							-0,364	0,266	0,695
In-group collectivisme							0,060	0,273	1,062

Assertiviteit		0,335	0,250	1,398
Persoonsgerichtheid		0,081	0,301	1,084
Genderegalitarisme		0,192	0,189	1,211
OCAI - Marktcultuur		0,272	0,259	1,313
Ethical culture				
Congruentie van coach		0,077	0,216	1,081
Congruentie van bestuur		-0,141	0,285	0,869
Haalbaarheid		0,012	0,268	1,012
Draagkracht		0,101	0,316	1,106
Strafbaarheid		-0,265	0,299	0,768
Bespreekbaarheid		-0,537	0,279	0,584
Cultural tightness		-0,361	0,323	0,697
Model statistieken				
-2 Log Likelihood	495,883	471,690	427,871	
Nagelkerke R square	0,109	0,163	0,256	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

B. Coaches

5.B.1 Prestaties

Tabel 10 Regressieanalyse prestaties coaches (n=175)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	3,756	1,462		3,625	1,676		3,044	2,257	
Controlevariabelen									
Vrouw (ref.=man)	0,162	0,176	0,070	0,194	0,184	0,084	0,155	0,200	0,067
Wil niet zeggen (ref.=man)	0,490	0,626	0,058	0,640	0,637	0,076	0,966	0,652	0,114
Leeftijd	0,022**	0,008	0,273	0,021*	0,009	0,261	0,020*	0,009	0,246
Opleidingsniveau	0,009	0,071	0,010	0,009	0,073	0,009	0,028	0,076	0,031
Werkuren	0,182**	0,060	0,301	0,173**	0,061	0,285	0,173**	0,061	0,286
Aantal jaren coaching	-0,005	0,008	-0,059	-0,001	0,008	-0,012	0,002	0,009	0,024
Kan rondkomen van werk	0,356*	0,180	0,191	0,320	0,179	0,172	0,366*	0,183	0,196
Sport zelf beoefend	0,383	0,225	0,129	0,384	0,227	0,130	0,330	0,245	0,111
Zelf topsporter geweest	0,111	0,141	0,060	0,163	0,142	0,088	0,100	0,153	0,054
Kind dat topsporter is	-0,249	0,193	-0,101	-0,116	0,197	-0,047	-0,013	0,207	-0,005
Persoonskenmerken									
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,211	0,129	-0,133	-0,169	0,140	-0,107
Emotionaliteit				-0,211	0,125	-0,133	-0,202	0,143	-0,127
Extraversie				0,194	0,127	0,121	0,082	0,136	0,051
Verdraagzaamheid				0,111	0,132	0,065	0,093	0,134	0,055
Consciëntieusheid				0,142	0,108	0,104	0,095	0,112	0,070

Openheid voor ervaringen	-0,121	0,104	-0,091	-0,132	0,111	-0,099
Baanzekerheid	-0,003	0,090	-0,003	-0,038	0,094	-0,035
Cultuuraspecten						
GLOBE						
Onzekerheidsvermijding				-0,064	0,120	-0,050
Toekomstgerichtheid				0,021	0,110	0,016
Machtsafstand				-0,199	0,147	-0,132
Institutioneel collectivisme				0,018	0,085	0,019
Prestatiegerichtheid				-0,178	0,149	-0,112
In-group collectivisme				0,107	0,154	0,076
Assertiviteit				0,027	0,129	0,017
Persoonsgerichtheid				0,199	0,172	0,128
Genderegalarisme				0,042	0,109	0,033
OCAI – Marktcultuur				0,050	0,108	0,041
Ethical culture						
Congruentie van coach				0,164	0,182	0,100
Congruentie van bestuur				-0,134	0,124	-0,109
Haalbaarheid				-0,043	0,130	-0,034
Draagkracht				0,145	0,187	0,109
Strafbaarheid				-0,068	0,133	-0,045
Bespreekbaarheid				0,045	0,175	0,031
Cultural tightness				0,151	0,203	0,079
Model statistieken						
Adjusted R-squared	0,079**		0,099		0,131	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

5.B.2 Mentale gezondheid

Tabel 11 Regressieanalyse mentale gezondheid (n=175)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	3,627	1,168		2,750	1,236		3,139	1,686	
Controlevariabelen									
Vrouw (ref.=man)	-0,098	0,140	-0,053	-0,068	0,135	-0,037	0,031	0,149	0,017
Wil niet zeggen (ref.=man)	-0,900	0,500	-0,132	-0,558	0,470	-0,082	-0,528	0,487	-0,077
Leeftijd	0,023**	0,007	0,349	0,020**	0,006	0,306	0,015*	0,007	0,229
Opleidingsniveau	0,040	0,057	0,053	0,053	0,054	0,070	0,053	0,056	0,071
Werkuren	0,028	0,048	0,057	0,032	0,045	0,065	0,018	0,046	0,036
Aantal jaren coaching	-0,007	0,006	-0,118	-0,001	0,006	-0,018	0,003	0,006	0,048
Kan rondkomen van werk	-0,049	0,144	-0,032	-0,088	0,132	-0,058	-0,081	0,136	-0,054
Sport zelf beoefend	0,097	0,180	0,041	0,017	0,168	0,007	0,105	0,183	0,044
Zelf topsporter geweest	-0,095	0,113	-0,064	-0,023	0,104	-0,016	0,007	0,115	0,005

Kind dat topsporter is	-0,271	0,154	-0,136	-0,117	0,145	-0,059	-0,127	0,154	-0,064
Persoonskenmerken									
Karaktereigenschappen									
Integriteit			0,095	0,095	0,074	0,061	0,105	0,048	
Emotionaliteit			-0,246**	0,092	-0,192	-0,280**	0,107	-0,218	
Extraversie			0,373***	0,094	0,287	0,354**	0,102	0,273	
Verdraagzaamheid			-0,025	0,097	-0,018	-0,037	0,100	-0,027	
Consciëntieusheid			0,068	0,079	0,062	0,075	0,083	0,069	
Openheid voor ervaringen			-0,154*	0,077	-0,143	-0,205*	0,083	-0,191	
Baanzeekerheid			0,017	0,066	0,019	0,003	0,070	0,004	
Culturaspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding						-0,061	0,090	-0,059	
Toekomstgerichtheid						0,050	0,082	0,046	
Machtsafstand						-0,010	0,110	-0,008	
Institutioneel collectivisme						0,084	0,063	0,110	
Prestatiegerichtheid						0,074	0,111	0,058	
In-group collectivisme						-0,009	0,115	-0,008	
Assertiviteit						-0,118	0,097	-0,095	
Persoonsgerichtheid						-0,086	0,129	-0,069	
Genderegalitarisme						-0,048	0,082	-0,047	
OCAI – Marktcultuur						-0,016	0,081	-0,017	
Ethical culture									
Congruentie van coach						0,185	0,136	0,140	
Congruentie van bestuur						0,084	0,093	0,085	
Haalbaarheid						-0,050	0,097	-0,048	
Draagkracht						-0,031	0,140	-0,029	
Strafbaarheid						-0,292**	0,099	-0,239	
Bespreekbaarheid						0,170	0,131	0,146	
Cultural tightness						-0,086	0,151	-0,056	
Model statistieken									
Adjusted R-squared		0,100**			0,248***			0,257	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

5.B.3 Gevoelens van onveiligheid

Tabel 12 Regressieanalyse gevoelens van onveiligheid (n=175)

	Model 1			Model 2			Model 3		
	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta	B	S.E.	Beta
Constante	5,193	2,512		8,747	2,779		7,488	3,628	
Controlevariabelen									
Vrouw (ref.=man)	0,897**	0,302	0,223	0,849**	0,304	0,211	0,688*	0,321	0,171

Wil niet zeggen (ref.=man)	2,370*	1,075	0,160	1,537	1,057	0,104	1,291	1,047	0,087
Leeftijd	-0,007	0,014	-0,049	0,007	0,014	0,052	0,012	0,014	0,085
Opleidingsniveau	0,098	0,123	0,061	0,038	0,122	0,024	0,055	0,121	0,034
Werkuren	0,047	0,103	0,044	0,016	0,101	0,015	0,068	0,098	0,065
Aantal jaren coaching	-0,009	0,014	-0,065	-0,027	0,014	-0,200	-0,027	0,014	-0,200
Kan rondkomen van werk	-0,325	0,309	-0,100	-0,375	0,297	-0,115	-0,298	0,294	-0,091
Sport zelf beoefend	-0,732	0,387	-0,141	-0,739	0,377	-0,143	-0,720	0,394	-0,139
Zelf topsporter geweest	0,774**	0,242	0,241	0,711**	0,235	0,221	0,616*	0,246	0,191
Kind dat topsporter is	-0,659*	0,332	-0,154	-0,716*	0,326	-0,167	-0,590	0,332	-0,138
Persoonskenmerken									
Karaktereigenschappen									
Integriteit				-0,430*	0,214	-0,156	-0,088	0,225	-0,032
Emotionaliteit				0,020	0,207	0,007	0,130	0,229	0,047
Extraversie				0,165	0,211	0,059	0,166	0,219	0,059
Verdraagzaamheid				0,071	0,218	0,024	0,145	0,215	0,049
Consciëntieusheid				-0,291	0,178	-0,123	-0,353	0,180	-0,149
Openheid voor ervaringen				0,075	0,173	0,032	0,033	0,178	0,014
Baanzekerheid				-0,441**	0,149	-0,234	-0,368*	0,151	-0,196
Culturaspecten									
GLOBE									
Onzekerheidsvermijding							-0,186	0,193	-0,082
Toekomstgerichtheid							-0,148	0,176	-0,063
Machtsafstand							-0,193	0,236	-0,073
Institutioneel collectivisme							-0,219	0,137	-0,133
Prestatiegerichtheid							-0,023	0,239	-0,008
In-group collectivisme							-0,050	0,248	-0,020
Assertiviteit							0,417*	0,208	0,156
Persoonsgerichtheid							0,036	0,277	0,013
Genderegalarisme							-0,127	0,176	-0,058
OCAI - Marktcultuur							0,190	0,174	0,091
Ethical culture									
Congruentie van coach							0,178	0,292	0,062
Congruentie van bestuur							-0,533**	0,199	-0,248
Haalbaarheid							-0,494*	0,209	-0,220
Draagkracht							0,457	0,301	0,197
Strafbaarheid							0,406	0,213	0,154
Bespreekbaarheid							-0,193	0,282	-0,077
Cultural tightness							0,175	0,326	0,053
Model statistieken									
Adjusted R-squared		0,108**			0,186**			0,263*	

***P<0,001; **P<0,01; *P<0,05

Bijlage 6: Methodiek Mediahoofdstuk

A. Methodiek van de dataverzameling

Steekproefperiode

Voor de analyse van de nieuwsartikelen is gekozen voor een steekproefperiode van 1 januari 2020 tot 31 december 2023. Er is bewust gekozen voor een periode van vier jaar, om zo de cycli van de grootste sportevenementen mee te nemen. Voor de Kamervragen is gekozen voor een steekproefperiode van 1 januari 2020 tot 31 augustus 2024. Hier is voor gekozen zodat de begindatum gelijk ligt met de begindatum van de steekproefperiode van de nieuwsartikelen, waarna de gekozen einddatum zorgt voor een zo volledig mogelijk beeld van de gestelde Kamervragen in de afgelopen jaren. Alleen schriftelijke Kamervragen die betrekking hebben op de topsport zijn in de steekproef meegenomen.

Nieuwsartikelen

Op LexisNexis is gezocht naar nieuwsartikelen. Vervolgens is gefilterd op het onderwerp 'Sports & Recreation' en op de bronnen het Algemeen Dagblad (AD) en de Telegraaf, inclusief de web-versies van deze kranten. Deze analyse richt zich op de berichtgeving van twee prominente nationale kranten, het Algemeen Dagblad (AD) en de Telegraaf. Deze kranten zijn de twee grootste Nederlandse kranten op het gebied van sport. Daarnaast is gefilterd op de Nederlandse taal en zijn dubbele documenten gegroepeerd.

Binnen de periode 2020 tot en met 2023 zijn in totaal meer dan 10.000 artikelen naar voren gekomen. Om te filteren binnen dit tijdsbestek zijn in totaal twaalf weken geselecteerd om te analyseren, verdeeld per maand en jaartal. De artikelen zijn gesorteerd op 'oudste eerst', en vervolgens is een steekproef van twintig artikelen per week getrokken.

In totaal zijn 11.799 resultaten naar voren gekomen binnen de geselecteerde weken. Hiervan zijn 240 artikelen geanalyseerd. Hierbij zijn de aantallen van de eerste zoekpoging gebruikt, hoewel bij een paar maanden dit aantal later met enkele resultaten afweek. Per week is een random steekproef van twintig artikelen getrokken. Aan elk zoekresultaat in LexisNexis is een nummer verbonden. Door middel van calculator.net is een random nummer getrokken. Het desbetreffende artikel in LexisNexis is zo geselecteerd. In sommige gevallen is een artikel geëxcludeerd. Wanneer er geen titel was, het niet ging om een krantenartikel (bv. een Teletekst samenvatting) of wanneer het niet ging over Nederlandse topsport, werd dit zoekresultaat niet meegenomen in de steekproef. In dergelijke gevallen werd er opnieuw een artikel gekozen door middel van een random nummer. In totaal zijn 327 zoekresultaten op deze manier geëxcludeerd.

Vervolgens is elk geselecteerd artikel volledig gelezen. Er is in een lijst van onderwerpen geturfd welke onderwerpen voorkomen in het artikel. Deze onderwerpen gaan over prestaties, gezondheid en veiligheid, maar ook algemene informatie over de besproken sport is bijgehouden. De willekeurig gekozen artikelen werden gecategoriseerd op een aantal kenmerken, waaronder de sport waarover werd geschreven, wie of wat het hoofdonderwerp van het artikel was en of er een verschil was in representatie op basis van gender of parasport

tegenover valide sporten. Daarnaast werd ook aandacht besteed aan de toon en context van de berichtgeving. Ten slotte is per onderwerp kort samengevat waar het in dat artikel over gaat. Sommige artikelen gaan over eenzelfde onderwerp of gebeurtenis, bijvoorbeeld wanneer dezelfde voetbalwedstrijd in twee artikelen wordt besproken. In dat geval zijn beide artikelen meegenomen, maar is bijgehouden hoe vaak het hoofdonderwerp voorkomt in een ander artikel.

Kamervragen

Voor het verzamelen van Kamervragen is gebruik gemaakt van de website van de Tweede Kamer.¹³⁷ Op de website is door middel van verschillende zoektermen gezocht. Om de vragen te analyseren voor dit onderzoek, is op voorhand een selectie gemaakt van Kamervragen waar topsport onderdeel was van in ieder geval de vragen of het antwoord. Hier bleef een totaal van 80 Kamervragen van over. Vervolgens zijn de Kamervragen door de onderzoekers gebundeld en gecategoriseerd. In een overzicht werden de Kamervragen schematisch samengevat. Hierbij werd onder andere aangegeven of Kamervragen waren gesteld naar aanleiding van een mediabericht, of de Kamervragen leidden tot Rijksoverheidsbeleid en (indien van toepassing) binnen welke pijler van het onderzoek de Kamervragen vielen.

Een aantal onderwerpen die in de Kamervragen voorkomen komen terug in rondetafelgesprekken. Voor dit onderzoek is gekeken naar rondetafelgesprekken die plaats hebben gevonden in de periode van 1 januari 2020 tot en met 1 september 2024. In deze periode hebben er een aantal rondetafelgesprekken plaatsgevonden die betrekking hebben op topsport. Vanuit het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (hierna: VWS) hebben er twee rondetafelgesprekken plaatsgevonden. Ten eerste het gesprek over de '(on)veiligheid in de turnsport' en ten tweede het rondetafelgesprek over 'matchfixing'. Ook heeft het Ministerie van Justitie en Veiligheid een rondetafelgesprek georganiseerd over 'voetbalgeweld'. Rondetafelgesprekken kunnen door een Kamercommissie georganiseerd worden. Kamercommissies houden zich onder andere bezig met de behandeling van wetsvoorstellen. Om deze controlerende en wetgevende taak uit te voeren kan de commissie onder meer rondetafelgesprekken en hoorzittingen organiseren ook kan zij in gesprek gaan met deskundigen, belanghebbende en derden over een bepaald onderwerp.¹³⁸ Bij rondetafelgesprekken kunnen verschillende personen zowel genodigden als ongenodigden Position Papers indienen die tijdens de rondetafelgesprekken behandeld worden.

Interviews

Voor dit onderzoek zijn meerdere interviews gehouden met sportjournalisten en leden van de Tweede Kamer die betrokken zijn bij de portefeuille sport. Journalisten zijn in beginsel via het eigen netwerk van de onderzoekers benaderd, door middel van sneeuwbal-sampling zijn hierna meerdere sportjournalisten geïnterviewd. In totaal zijn 20 journalisten benaderd via de

¹³⁷ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/kamervragen>

¹³⁸ <https://www.tweedekamer.nl/kamerleden-en-commissies/commissies/volksgezondheid-welzijn-en-sport/hoe-werkt-de-commissie>

mail of telefoon, waarvan 9 uiteindelijk hebben meegewerkt aan een interview. Deze interviews vonden voornamelijk online plaats, met een aantal uitzonderingen; enkele interviews vonden offline of telefonisch plaats. Van de politici zijn Kamerleden benaderd die de portefeuille sport onder zich hebben, of die in de geanalyseerde Kamervragen opvallend vaak terugkwamen. Ook zij zijn via de mail of telefoon gevraagd of zij mee wilden werken aan het onderzoek. Van de 7 aanvragen leidde dit tot 3 interviews.

Er is voor deze interviews gebruik gemaakt van de methode van semigestructureerd interviews. Dit wordt namelijk beschouwd als de meest effectieve en gemakkelijkste methode om diepgaande informatie te verzamelen (Kyale & Brinkmann, 2009). Hierbij is er gewerkt met een vooraf opgestelde lijst van topics en vragen. Er wordt door de interviewer echter voldoende ruimte geboden voor de respondent om zelf het gesprek richtingen op te sturen die niet in de lijst voorkomen. Ook is de lijst, waar nodig, tijdens het onderzoek aangepast door het toevoegen of weghalen van relevante vragen. Zo is tijdens het onderzoek de focus verlegd van algemene invloed van media op de Nederlandse topsportcultuur naar invloed die media op de topsportcultuur hebben via overheidsbeleid. Hierop is ook de focus van de vraagstelling in de interviews verlegd. Na het afnemen van de interviews zijn deze gecodeerd middels Atlas.ti, waarna de interviews aan de hand van de opgestelde codes zijn geanalyseerd.

B. Beschrijving van de data

Nieuwsartikelen

In totaal zijn er 240 nieuwsartikelen van het AD en de Telegraaf over topsport geanalyseerd. Het doel van de analyse is om inzicht te krijgen in hoe verschillende sporten en thema's binnen de topsport worden gerepresenteerd en besproken in de media. Hierbij ligt de focus op de drie pijlers van het hoofdonderzoek; prestaties, (sociale) veiligheid en gezondheid. De uiteindelijke selectie omvatte 128 artikelen gepubliceerd in het AD, tegenover 112 artikelen uit de Telegraaf. De willekeurig gekozen artikelen werden gecategoriseerd op een aantal kenmerken, waaronder de sport waarover werd geschreven, wie of wat het hoofdonderwerp van het artikel was en of er een verschil was in representatie op basis van gender of parasport tegenover valide sporten. Daarnaast werd ook aandacht besteed aan de toon en context van de berichtgeving.

Kamervragen

Na een selectie van alle verzamelde Kamervragen over de periode tussen januari 2020 en september 2024, bleven 80 Kamervragen over die over topsport gingen. Deze Kamervragen zijn geanalyseerd en beschreven, zowel op schematische kenmerken als inhoudelijk. De meeste Kamervragen werden ingediend naar aanleiding van een geschreven mediabericht. Dit was namelijk voor 65 van de geselecteerde Kamervragen (81,3%) het geval. Veruit de meeste van deze Kamervragen werden ingezonden op basis van een nieuwsartikel van de NOS, namelijk 17 keer (zie Figuur 1). Een aantal Kamervragen werden ingediend op basis van meerdere artikelen van verschillende bronnen. De 15 overige Kamervragen werden ingediend

naar aanleiding van actualiteiten, niet per se gebaseerd op een nieuwsartikel. 28 van de Kamervragen leidden tot beslisnota.

Topsport gaat over het ontplooiën van talenten, doelen stellen, grenzen verleggen en het voortdurend streven naar verbetering van prestaties. Naast dat topsport een economische impact heeft, brengt het ook mensen samen, ongeacht hun achtergrond of cultuur. Miljoenen mensen vergapen zich aan wedstrijden en competities zowel thuis (tv, radio, internet) of live in stadions of langs de weg (bijvoorbeeld bij een wielervedstrijd of marathon). Topsport laat zich niet uitsluitend verklaren door wedstrijden en competities waarbij via prestatievergelijking een winnaar wordt aangewezen en als -vanzelf- een top ontstaat. Topsport laat zich, zoals uit het onderzoek blijkt, ook verklaren als een complex sociaal, cultureel en economisch fenomeen dat verder gaat dan de optelsom van individuele topprestaties.

Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport wil, via het Kenniscentrum Sport & Bewegen, een goed fundament leggen voor de topsport in Nederland. De aandacht in dit onderzoek richt zich op de *topsportcultuur*, met het doel inzicht te krijgen hoe de maatschappelijke waarde van topsport -verder- kan worden vergroot. Centraal in dit onderzoek staan drie essentiële pijlers van de topsportcultuur: prestaties, welzijn en veiligheid. In een 'goede' cultuur presteert de topsporter optimaal, in een veilige omgeving en is daarbij mentaal en fysiek fit. Dit onderzoek geeft een totaalbeeld van welke aspecten samenhangen met een positieve dan wel negatieve topsportcultuur en hoe de positieve aspecten kunnen worden versterkt en de negatieve aspecten verkleind.

Voor dit unieke onderzoek naar de topsportcultuur in Nederland hebben 1250 topsporters en 220 coaches een uitgebreide vragenlijst ingevuld. Er zijn honderden interviews gehouden met topsporters, coaches, ondersteunende stafleden, bondsvertegenwoordigers en oud-topsporters. Daarnaast is er deskresearch gedaan en zijn diverse verdiepende deelstudies uitgevoerd, waaronder naar het topsportbeleid en de invloed die NOC*NSF en de TeamNL-centra hebben op de topsportcultuur. Gezamenlijk geven de resultaten een rijk en samenhangend beeld van de Nederlandse topsportcultuur. De schat aan informatie geeft niet alleen een goed inzicht in de topsportcultuur, maar biedt ook handvatten om die cultuur (nog) beter, gezonder en veiliger te maken.